

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

B

799,874

JĀTAKATTHAVANNAṆĀ

BY

V. FAUSBØLL.

THE
JĀTAKA S
TOGETHER WITH ITS COMMENTARY
BEING
TALES OF THE ANTERIOR BIRTHS
OF
GOTAMA BUDDHA.

FOR THE FIRST TIME EDITED IN THE ORIGINAL PĀLI

BY

V. FAUSBØLL

AND TRANSLATED

BY

T. W. RHYS DAVIDS.

TEXT. VOL. I.

LONDON.
TRÜBNER & CO.

STRASSBURG.
KARL J. TRÜBNER.

KOPENHAGEN.
H. HAGERUP.

1877.

[All Rights Reserved.]

PK

4591

. J3

1875

U.1

DEDICATED
TO THE MEMORY OF
THE GREATEST LINGUIST OF THE NORTH
RASMUS KRISTIAN RASK

THE PEASANT'S SON.

C1441.

PRELIMINARY REMARKS.

To constitute the text I have only had three MSS., the Copenhagen Palm leaf MS. (C^k) described in *Codices Orientales Bibliothecæ Regiæ Havniensis*, Pars 1 p. 36, and two quite recent Transcripts on paper, sent to Mr. Childers by two learned natives of Ceylon, the one by the Buddhist priest Subhūti (C^s)¹, the Editor of Moggallāna's *Abhidhānappadīpikā*, the other by L. Cornelle Wijesinha Mudaliyar (C^v).

These three Mss. are all written in Cingalese characters, and represent in fact only one MS. as they agree in very essential readings of which some are evidently wrong, f. i. p. 24 *sucim pi asucim pi* for *sucimhi asucimhi*, p. 47—48 *halāhala* for *kolāhala*, p. 75—76 *pūjayamāno* for *pūjiyamāno*, p. 84 *-sirim* for *-sirī*, p. 112 *sati* for *satim*, p. 122 *tumhe* for *tumhehi*, p. 124 *gamissati* for *gamessati*, p. 142. *gatā* for *gataṃ*, p. 156 *vutte* for *vutto*, p. 170 *esa* for *esā*, p. 171 the second hemistich is wanting, p. 175 *nandiṇ* for *nandī*, p. 185 *nahāpeti* for *nahāpehi*, p. 192 *añjana* for *añja*, p. 193 *paviṭṭhe* for *paviṭṭho*, p. 195 *laddhan* for *laddhā*, p. 200 *vaddhiṇ* for *vaddhī*? p. 204 *Sakko* for *Sakke*, p. 206 *Sujātā* for *Sujātaṃ*, p. 224 *ārādhētīti* for *ārādheti*. The agreement of these as well as all other Cingalese Mss. seems to point to the existence of only one redaction of the *Tepitaka Buddhavacana* in Ceylon, and as this redaction, in the course of time, has been considerably corrupted, it will be of the greatest importance, in editing texts, also to be able to collate Burmese and Siamese MSS. When this, some time ago, struck me, I tried to get a copy of the *Jātaka* from Siam, but failed. That is to say, I sent, through the Governor-General of India, copies of what I had hitherto published of the Buddhist Scripture to the King of Siam, and by another way a letter in which I asked the king in return to present me with a copy of the *Jātaka* Book. I do not doubt that he has received my books, but I am afraid that my letter never reached him, and that this is the reason I neither got an answer, nor the MS. I wanted.

Having no other sources² than Cingalese Mss. I can only give

¹ The first part only, the *Nidāna*, written on palm-leaves.

² In the Phayre Collection in London there is no copy of the *Jātakatthavannanā*, and it is only recently I learn that it is to be found at Paris.

the Cingalese Redaction, and try by parallelism to correct it where it is evidently wrong. However, as Pāli is as yet so little known, its study being still so young, I have, for fear of making mistakes, in many instances preferred to give what I found before me, and only in the foot-notes to state my doubts and point to emendations. Should I in any place have misunderstood the text, it must be my excuse that I have had so much to do in the rough part of the work that I have not had time for a higher criticism. Furthermore everybody that has been engaged in this sort of work will willingly, I am sure, excuse any mistakes on my part, as he will know that one's eyes get so dimmed by the dust of the rough work that one is apt to lose sight of the whole which otherwise would illuminate the single parts and make them appear in the right light. But also those who are not acquainted with the difficulties that beset a first edition, will make allowances for any blunders I may have committed, considering that only just now the classical philologists, after publishing and studying texts for four hundred years, have begun by a higher criticism to eliminate the many corruptions that have crept into the classical authors.

As I have made it a rule not to alter anything in the text before me arbitrarily, I have not meddled with such apparent irregularities as *ekadevatâpi thâtum samattho nâhosi* p. 72, *balavâ mettî* p. 189, *bhîbhaccha* p. 61 and 171 etc.; nor have I ventured to correct such forms as *vutte* p. 156 and *pavitthe* p. 193, considering that you find *e* for *o* in the Magadha dialect. I have only corrected the text in places where I was sure, from other passages, that it was wrong. When I have considered two different readings equally good I have generally in each single case chosen the one that was supported by the two MSS., I think this is the only way in which we at last may arrive at the right spelling of Pāli words, at least as far as the orthography is concerned in which they have been handed down to us through the MSS. Sometimes I have let the Sanskritic orthography guide me, but perhaps wrongly.

That my readers may judge of the state of my materials I have in the first eight sheets given a pretty complete specimen of the various readings of the MSS., but have afterwards shortened them much and shall continue to do so throughout the whole book to save space.

I have taken care not to overload the text with European punctuation.

The printing of the book in three different types is an attempt at disengaging the Text from the Commentary by pointing out the constituent parts of the book, but I am not sure I have always succeeded, still it is quite clear that throughout the book there are three different elements, viz. the frame, the tale and the verbal interpretation, all three kept quite separate, but it seems that

even in the middle of the tale itself there may sometimes be found explanations that more properly belong to the verbal interpretation f. i. p. 99,14. How much of the three constituent parts belongs to the fundamental Jātaka Book is not clear, and cannot be told now as the Jātaka itself does not at present time exist separately.

I have continued to transliterate the Oriental into Latin characters and shall continue to do so in all I publish of Pāli, for it is my conviction that the fine Latin Characters must not only henceforward be applied to languages which have no literature and to literatures which have hitherto not been published, but also that they one day will supersede all other characters when Europeo-American Civilisation has, like a lava, laid itself over all other civilisations and made them into Herculaneums and Pompeiis.

This edition of the Jātakatthavaṇṇanā will appear in five volumes (ten parts) of about 30 sheets each, to be finished in ten years.

Kopenhagen.

V. Fausbøll.

CORRECTIONS AND ADDITIONS.

- Page** 1 verse 3, for namassanādito read namassanādino.
- 2 line 2 from the bottom, before ²C^k add I. Cfr. Dhp. p. 116.
 - 3 l. 19, for upari pāsāda- read uparipāsāda-.
 - 13 l. 1, for māṇi- read maṇi-.
 - 14 l. 16, yasmā . . . samijjhati must belong to the Comment, and ought therefore to have been printed in small type and without number.
 - 25 l. 2, for vicinissami read vicinissāmi.
 - 26 v. 184, for sadevaketi read sadevake ti.
 - 27 l. 10 fr. the b., after dasapāramiṃ add ⁹.
 - 29 l. 20, for nama read nāma.
 - 31 l. 5 fr. the b., add (Dhp. p. 126).
 - 38 l. 20, for bodhi. So read bodhī, so.
 - 45 l. 40 fr. the b., for esa read esā.
 - 47 l. 14 for sukhaṃ dukkhaṃ read sukhaṃdukkhaṃ.
 - 50 l. 2 fr. the b., add read haritapattāya?
 - 53 l. 10, for muccitvā read muñcitvā.
 - 56 l. 11, for siribhavaṃ read sirivibhavaṃ.
 - 60 l. 7 fr. the b., add (Dhp. p. 118).
 - 62 l. 12 fr. the b., for -sadiso read -sadiso.
 - 63 l. 10, for Kanthakāṃ read Kanthakaṃ.
 - 80 l. 7, for yevā read yeva.
 - 92 l. 19, for paṭiñṇaṃ read paṭiñṇāṃ.
 - 92 l. 22, for -hirañña- read -hirañña-.
 - 107 l. 14, for ossaṭṭhabhāvo read ossaṭṭhabhāvo.
 - 120 l. 22, for mālākāre read mālākāre.
 - 124 l. 5 fr. the b., for ⁴so all three MSS. instead etc. read ‡ so all three MSS. ‡ so all three MSS. instead etc.
 - 131 l. 3, for anavajjam I ought to have adopted the reading of C^o C^v.
 - 131 l. 4, for -saṇṭhitam read -saṇṭhitam.
 - 149 l. 5 fr. the b., for therī read therī.
 - 192 l. 9 fr. the b., for palivethetva read paliveṭhetvā.
 - 215 l. 1 fr. the b., after MSS. add instead of pajjalito sikhī.

PRELIMINARY REMARKS 2.

In preparing the Second Part of this First Volume for the press I have laboured under great difficulties, the consequence of which has been that the publication has been considerably delayed.

For the Jātakas as far as 42 I have, besides the Kopenhagen MS. (C^k or K), had a Transcript by Subhūti (C'), and for the Jātakas as far as 50 one by Vijesinha (C''). Of the Jātakas 42—50 I received a Transcript by Subhūti after having printed them, and consequently could only use it for the Corrections. For the Jātakas 50—104 I have had a portion of Vijesinha's palm leaf MS. which that gentleman with no slight risk took out of his MS. and sent by post, he not having time to copy it. Subhūti, in the same liberal spirit, has incurred the same risk by sending some of the Jātakas following after 50, but these I have not been able to profit by as they have not yet reached me.

When I got as far as Jātaka 104 I was left alone, having only the Kopenhagen MS. to work from. In the midst of my distress I learned from Childers that there was a copy of the Jātaka in the National Library at Paris, and I at once, without knowing anything of the size of this MS., endeavoured to obtain the loan of it through the Danish Government, but was refused. This however, did not surprise me, as the MS., M. L. Feer informed me, consists of 15 vols, the text being mixed up with a Burmese translation. To make use of such a MS. would always be a difficult task to any one but those who by long acquaintance had become quite familiar with it.

I again made an application through the Government, this time to the St. Petersburg Academy which I knew some years ago had acquired a MS. of the Jātaka from Ceylon, but Schiefner apprised me, on behalf of the Academy, that it was being used by Prof. Minayeff, and consequently I could not have it. In the mean time Prof. Minayeff kindly offered to compare my proofs with the Petersburg MS. A similar offer I had however already had from M. L. Feer in Paris, and I therefore chose the latter as the most practicable. It will thus be seen that had not this gentleman so obligingly come to my rescue I should most likely have had to give up my undertaking. From Jātaka 104 M. L. Feer has, with the greatest kindness and without being wearied by my inquiries, revised my proofs by comparing the corrupted and perplexing passages in our MS. with the corresponding ones in the Paris MS., and in this way it has been possible for me in most instances to arrive at an intelligible text; however, there will of course remain some obscurities that to all appearance might have been cleared up by means of a larger stock of materials.

It is with the deepest sorrow I conclude these remarks, sorrow over the loss of my dear friend R. C. Childers. All who have known this truly good and noble man, this gifted and industrious scholar, must feel what a great loss his friends and literature have sustained by his premature death.

Kopenhagen July 12, 1877.

CORRECTIONS AND ADDITIONS.

- Page 4 l. 11, 13, 15, The Buddhavaṃsa-MS. in the Phayre Collection of the India Office Library reads picchi-.
- 11 l. 5 fr. the b. āgamanamaggam, so also B-V. (Phayre Coll.)
 - 13 l. 15, for cattāri B-V. reads catuhi.
 - 16 l. 8, for assatthassa mūle B-V. reads assattharukkhamūlamhi.
 - 17 l. 6 fr. the b., for yam B-V. reads yā (= yāni?).
 - 19 l. 18, B-V. dasasahassina.
 - 20 l. 2 fr. the b., B-V. kiṃsmimūci.
 - 21 l. 1, B-V. paripūraya.
 - 25 l. 18, for ubhato koṭisu read ubhatokoṭisu.
 - 27 l. 2, B-V. abhivandisum.
 - 28 l. 21, B-V. kassaci varasahapattiyo.
 - 31 l. 15, for mukham vivaṭamatte read mukhamvivaṭamatte, cfr. p. 279 l. 8 fr. the b.
 - 36 l. 10, B-V. tejasim.
 - 45 v. 259, The Cariyāpiṭaka-MS. in the Phayre Collection of the India Office Library reads bhikkhāyupagataṃ.
 - 45 v. 260, C-P. (Phayre Coll.) sulehi vijjhayante pi koṭṭiyante pi satthihi.
 - 46 v. 266, C-P. mātāpitā na maṃ dessā atthānaṃ me na desiyo.
 - 47 v. 267, C-P. - - na pi bhāyāmi kassaci mettāphalenupatthaddho - - tadā.
 - 47 v. 268, C-P. - - chavathikam unidhāya - - dassenti nappakam.
 - 47 v. 269, C-P. - - pathavī aviñāya sukhāṃdukkhāṃ sāpi dānaphalā - -.
 - 105 l. 17, read medhāvīti.
 - 122 l. 22, so all three MSS. instead of aggim va sandhaman?
 - 126 l. 5, after akaṃsu B^p adds Bārāṇasī antarabāhirānaṃ kiṃ agghatī taṇḍulanālīkā va assapañcasatehi agghatī tāni ekataṇḍulanālīkā iti Bodhisatto imaṃ gātham āha:
 Kiṃ agghatī taṇḍulanālīkā ca
 Bārāṇasī antarabāhirānaṃ
 assapañcasatehi tāni ca
 ekā taṇḍulanālīkā ti. Tasmim etc.
- Cfr. L. Feer in Journ. As. 1876. VIII, 520.
- 140 l. 20, read -mahāsālo.
 - 142 l. 20, soḷasanipāte, so all three MSS. instead of dvādasa-.
 - 152 l. 17, after upasamvase, add (Dhp. p. 329).
 - 153 l. 22, read dhiratthu.
 - 155 l. 15, for kaṇḍitaṃ read kaṇḍī, taṃ.
 - 155 l. 17, read taṃ sallaṇ ca, mahantaṃ.
 - 155 l. 18, for gāḷhavedhitaṃ read gāḷhavedhī, taṃ.
 - 156 l. 8, for ratthehi read rasehi.
 - 158 l. 8, for vatahaṃ read va taṃ.
 - 169 l. 17, add 18. after ti.

- Page 171 l. 3, 8, 9, 10, 11, 23, 24, for *ti* read *'ti*, likewise in similar passages.
- 171 l. 15, *etam* - - - *vadhissasīti*. ought to have been printed in the middle type. After *padan ti* there seems to be a lacuna, but according to a communication from Mr. L. Feer the MS. at Paris coincides with our MS.
 - 172 l. 8, *Imasmim* - - - *nāma* seems to belong to the Comment.
 - 175 l. 11, for *thapayimsu* read *ṭhapyimsu*.
 - 180 l. 22, for *adūbhāyasapatham* read *adūbhāya sapatham*.
 - 191 l. 10, for *atitam* read *atītam*.
 - 194 l. 12, *galesu*, so all three MSS. instead of *gale*?
 - 197 l. 4, for *pane* read *pana*.
 - 197 l. 12, for *hetṭhāmañcato* read *hetṭhā mañcato*.
 - 197 l. 23, for *na cirassa* read *nacirassa* here and elsewhere.
 - 198 l. 28, for *issariyam nissāya 'pāṇavadham* read *'issariyam nissāya pāṇa-*.
 - 211 l. 1 fr. the b., note, for *imañ* read *imañ*.
 - 213 l. 13, for *aṇḍako sampadaletvā* read *aṇḍakosam padāletvā*.
 - 215 l. 1, C-P. (Phayre Coll.) has *mahā pajjalito sikhi*.
 - 221 l. 3, *nagaravāsikam*, so all three MSS. instead of *Jetavanavāsikam*.
 - 227 l. 13, for *n' atthi*, *Tam* read *n' atthi. Tam*
 - 235 l. 15, for *'kilant amhā* read *'kilant' amhā*.
 - 240 l. 20, for *pavaṭṭitvā* read *pavaṭṭitvā*.
 - 241 l. 3 fr. the b., *Navanipāte*, so all three MSS. instead of *Chanipāte* (= *Kapota-jātaka* in *Pañcanipāta*).
 - 248 l. 11, *Rohiṇijātaka*, cfr. L. Feer in *Journ. Asiat.* 1875. VI p. 282.
 - 248 l. 18, for *mātu sarīre makkhikā māretvā*, „*vināsam* read „*mātu - - vināsam*.
 - 250 l. 1, for *rukka-* read *rukkha-*.
 - 253 l. 1, for *ten' eva vacakāraṇena* read *ten' eva ca kāraṇena*. *C^k C^v* have *teneva vacakāraṇena*, *C^s teneva kāraṇena*.
 - 253 l. 2, *katvā*, so all three MSS., omit *katvā*?
 - 253 l. 6, for *aggho* read with *C^v C^s* *anaggho*.
 - 253 l. 7, for *ulloki*, *tato* read with *C^k C^s* *ullokite*.
 - 254 l. 2 fr. the b., note, after MSS. add so also *C^s*.
 - 254 l. 2 fr. the b., note, after ⁵ read so *C^k C^s*;
 - 254 l. 1 fr. the b., note, after ⁶ read so *C^k C^s*;
 - 255 l. 1 fr. the b., note, for both read all three.
 - 255 l. 1 fr. the b., note, after ² add *C^s*.
 - 256 l. 2, for *attanāpi C^s* has *attano pi*.
 - 258 l. 2 fr. the b., note, after ² add *C^s*.
 - 258 l. 2 fr. the b., note, after MSS. add *C^s -sīnam*.
 - 258 l. 2 fr. the b., note, after *idāni* add *C^s idāni nakkhattam bhavissatīti* and *idāni nakkhattam bhavissatī* added after *bhavissatī*.
 - 258 l. 1 fr. the b., note, after ⁵ add so *C^k C^s*;
 - 259 l. 1 fr. the b., note, after ¹ add so *C^s*;
 - 260 l. 1 fr. the b., note, after *devā*? add *C^s* has *devā*.
 - 260 l. 1 fr. the b., note, after ² add *C^s*.
 - 260 l. 1 fr. the b., note, after ³ add so *C^v C^s*;
 - 260 l. 1 fr. the b., note, after ⁴ add so *C^v C^s*;
 - 261 l. 1 fr. the b., note, for so both read so all three.
 - 261 l. 1 fr. the b., note, after *C^v* add *C^s*.
 - 262 l. 3 fr. the b., for *hanāpetvā* read *hanāpetha²*;
 - 262 l. 2 fr. the b., note, for *nahāpetvā* read *nahāpetha*.
 - 262 l. 2 fr. the b., note, cross out note 3.
 - 265 l. 4 & 3 fr. the b., for *-sumuggam*, *sumugge* read *-samuggam*, *-samugge*.
 - 266 l. 2, for *nahānānulitto* read *nahātānu-*.
 - 267 l. 22 and p. 268 l. 13, for *karoth' eva* read *karotv-eva*?
 - 268 l. 23, for *macca-* read *maṭṭa-*.
 - 268 l. 2 fr. the b., note, after ⁵ add *C^k maccasā-*;
 - 269 l. 21, for *surā* read *suram*?

- Page 286 l. 16, for ācariyā read ācariyā.
- 290 l. 1, for jīmaṃ ūtagītaṃ read imaṃ jūtagītaṃ.
 - 292 l. 10, omit one puppha?
 - 296 l. 20, for sīlabhedam read sīlabhedam.
 - 300 l. 4, for velāya read velāyo?
 - 300 l. 30, for pati- read paṭi-.
 - 304 l. 30, for āgantvā read agantvā?
 - 305 l. 18, for karomīti paṭijaggāhi read karomīti. Paṭijaggāhi.
 - 306 l. 18, for aññam read aññā?
 - 307 l. 11, for ipaggā read naggā?
 - 317 l. 22, for ambākum read ambākam.
 - 322 l. 2 fr. the b., note, for du gandha read duggandha.
 - 326 l. 1, for pacchā bāham read pacchābāham here and elsewhere.
 - 326 l. 20, cross out the comma after atthi.
 - 330 l. 16, for valākakam read valāhakam.
 - 331 l. 22, for Pajjunnadevamarājassa read -devarājassa.
 - 332 l. 3 fr. the b., for khandhāvāram khandhe read khandhāvāramkhandhe.
 - 332 l. 1 fr. the b., note, after MSS. add instead.
 - 339 l. 4, cross out ' after catūhi.
 - 339 l. 11, for janapade read jānapade?
 - 339 l. 12, for vapakamme read vapanakammaṇṭe?
 - 345 l. 15, for pañca read ca?
 - 351 l. 6, for atthi read n' atthi?
 - 360 l. 24, for pabbijitānam read pabbajitānam.
 - 360 l. 30, for nagaratonikkhamanto read nagarato nik-.
 - 367 l. 10, for dhammānūvattī read dhammānu-.
 - 370 l. 19, for dānādīmutto read dānādhimutto?
 - 387 l. 8, for kattabbākattabbam read kattabbākattabbam.
 - 388 l. 1, for paṭibaddho read paṭibandho?
 - 389 l. 8, for yathā ca read yathā vā.
 - 389 l. 16, fr. the b., for mayham read mayham.
 - 397 l. 18, for pajāpati read pajāpatī.
 - 408 l. 23, for lābhegga- read lābhagga-.
 - 421 l. 2 & 1 fr. the b., note, for B read BP.
 - 422 l. 20, for kuṇḍakhaṇḍakam read kuṇḍakakhaṇḍakam.
 - 422 l. 2 fr. the b., note, for B read BP.
 - 424 l. 1 fr. the b., note, for B read BP.
 - 426 l. 1 fr. the b., note, for B read BP.
 - 427 l. 22, for nikkhamto sadiso read nikkhantasadiso.
 - 430 l. 16, for lamghananāṭaka yoniam read lamghananāṭakayoniam.
 - 433 l. 4 fr. the b., for kārentīti read kārentīti?
 - 442 l. 1, for pariyesamāno read -mānā.
 - 442 l. 3, for tāta read tātā?
 - 445 l. 14, for ākāsa read ākāse nam?
 - 457 l. 20, for nivesānam read nivesanam.
 - 459 l. 7, for -gaṇḍusam read -gaṇḍūsam.
 - 462 l. 20, for sikkhā read sikkhā.
 - 470 l. 28, for avatthitattā bhaya- read avatthitattābhaya-.
 - 480 l. 1, for jāyatī read jāyatī.
 - 483 l. 13, for kalaham katvā „kassaci read „kalaham katvā kassaci.
 - 483 l. 2 fr. the b., add (Dhp. p. 147, 12).
 - 486 l. 19, for Bodhisattassa rajjena read Bodhisattam sarajjena?
 - 488 l. 13, for mraṇa- read maraṇa-.
 - 491 l. 25, for sāmi pāde read sāmipāde.
 - 498 l. 15, for utthāya read utthāya.
 - 504 l. 14, for nāsiviso read āsiviso?

NAMO TASSA BHAGAVATO ARAHATO SAMMĀSAMBUDDHASSA.

1. Jātikotīsaḥassehi pamāṇarahitaṃ hitaṃ
lokassa lokanāthena kataṃ yena Mahesinā
2. Tassa pāde namassitvā katvā Dhammassa c' añjaliṃ
Saṃghaṃ ca patimānetvā sabbasammānabhājanam
3. Namassanādito¹ assa puññassa Ratanattaye
pavattassānubhāvena bhetvā² sabbe upaddave
4. Taṃ taṃ kāraṇam āgama desitāni jutimātā
Apañṇakādīni purā jātakāni Mahesinā
5. Yāni yesu ciraṃ Satthā lokanittaraṇatthiko³
anante bodhisambhāre paripācesi⁴ nāyako
6. Tāni sabbāni ekajjhaṃ āropentehi saṅghaṃ⁵
Jātakam nāma saṅgītaṃ⁶ dhammasaṅgāhakehi⁷ yaṃ
7. Buddhavaṃsassa etassa icchantena ciraṭṭhitim
yācito abhigantvāna therena Atthadassinā
8. Asaṃsatṭhavihārena sadā saddhivihārinā
tath' eva Buddhamittena santacittena viññunā
9. Mahimsāsakavaṃsamhi sambhūtena nayaññunā
Buddhadevena ca tathā bhikkhunā suddhabuddhinā
10. Mahāpurisacariyānam ānubhāvaṃ acintiyam
tassa vijjotayantassa Jātakass' Atthavaṇṇanam
11. Mahāvihāravāsīnam vācanāmaggaṇissitaṃ
bhāsissam⁸, bhāsato taṃ me sādhu gaṇhantu sādhave.

¹ C^k namassanādino? ² C^k hetvā, C^v hatvā. ³ C^k -nittaraṇa-, C^v -nittaraṇa-
corrected to -nittharaṇa-. ⁴ C^k paripāceti. ⁵ C^v saṅghaṃ. ⁶ C^v saṅgītaṃ.
⁷ C^v -saṅgāhakehi. ⁸ C^v bhāsissam.

Sā panāyaṃ Jātakassa Atthavaṇṇanā Dūrenidānaṃ Avidūrenidānaṃ Santikenidānaṃ ti imāni tīṇi nidānāni dassetvā vaṇṇiyamānā ye naṃ suṇanti tehi samudāgamato paṭṭhāya viññātattā¹ yasmā suṭṭhu viññātā nāma hoti tasmā taṃ tīṇi nidānāni dassetvā vaṇṇayissāma. Tattha ādito tāva tesam nidānānaṃ paricchedo veditabbo. Dīpaṃkarapādamūlasmiṃ hi katābhinihārassa Mahāsattassa yāva Vessantarattabhāvā cavitvā Tusitapure nibbatti tāva pavatto kathāmaggo Dūrenidānaṃ nāma. Tusitabhavanato pana cavitvā yāva bodhimande sabbaññutappatti tāva pavatto kathāmaggo Avidūrenidānaṃ nāma. Santikenidānaṃ pana tesu tesu thānesu viharato tasmim tasmim yeva thāne labbhatīti. Tatr' idaṃ Dūrenidānaṃ nāma:

I. Dūrenidāna.

Ito kira kappasatasahassādhikānaṃ catunnaṃ asaṃkheyyānaṃ matthake Amaravatī nāma nagaraṃ ahosi. Tattha Sumedho nāma brāhmaṇo paṭivasati ubhato sujāto mātito ca pitito² ca saṃsuddhagahaṇiko yāva sattamā kulaparivaṭṭā akkhitto anupakkuṭṭho jātivādena abhirūpo dassaniyo pāsādiko paramāya vaṇṇapokkharatāya samannāgato. So aññaṃ kammaṃ akatvā brāhmaṇasippam eva uggaṇhi. Tassa daharakāle yeva mātāpitāro kālam akāmsu. Ath' assa rāsivaddhako amacco ayapotthakam³ āharitvā suvaṇṇarajatamaṇimuttādibharite gabbhe vivaritvā „ettakam⁴ te kumāra mātusantakam ettakam pitusantakam ettakam ayyakapayyakānan“ ti yāva sattamā kulaparivaṭṭā dhanam ācikkhitvā „etaṃ paṭijaggāhīti“ āha. Sumedhapandito cintesi: „imaṃ dhanam saṃharitvā mayhaṃ pitupitāmahādayo paralokaṃ gacchantā ekaṃ kahāpaṇam pi gahetvā na gatā, mayā pana gahetvā gamana-kāraṇaṃ kātum vaṭṭatīti“ rañño ārocetvā nagare bheriṇ⁵ carāpetvā mahājanassa dānaṃ datvā tāpasapabbajjaṃ pabbaji. Imassa pan' atthassa āvibhāvatthaṃ imasmim thāne Sumedhakathā kathetabbā. Sā pan' esā kiñc' āpi Buddhavaṃse nīrantaraṃ āgatā yeva gāthābandhanena pana āgatattā na suṭṭhu pākātā, tasmā taṃ antarantarā gāthābandha-dīpakehi vacanehi saddhiṃ kathessāma. Kappasatasahassādhikānaṃ hi catunnaṃ asaṃkheyyānaṃ matthake dasahi saddehi avivittam Amaravatīti ca Amaran ti ca laddhanāmaṃ nagaraṃ ahosi; yaṃ sandhāya Buddhavaṃse vuttam:

¹ C^s C^v seem to have viññānattā and C^k viññānatthā ² C^k pitito. ³ so all three MSS. ⁴ C^v ettakan. ⁵ C_s bherim.

12. Kappe ca¹ sataśahassee ca caturo ca asaṁkhiye
Amaraṁ nāma nagaraṁ dassaneyyaṁ manoramaṁ
dasahi saddehi avivittaṁ annapānasamāyutaṁ ti.

Tattha dasahi saddehi avivittaṁ ti hatthisaddena assasaddena rathasaddena
bherisaddena mutiṅgasaddena vīṇāsaddena² gītasaddena sammasaddena saṁkha-
saddena tālasaddena³ „asanātha⁴ pivatha khādathā“ ’ti dasameṇa saddenā ’ti
imehi dasahi saddehi avivittaṁ⁵ ahoṣi. Tesam pana saddānaṁ ekadesaṁ
eva gahetvā

13. Hatthisaddaṁ assasaddaṁ bherisaṁkharathāni ca
khādatha pivathā ’c-eva annapāneṇa ghoṣitaṁ ti

Buddhavaṁse vutta-gāthāṁ vatvā

14. Nagaraṁ sabbaṅgasampannaṁ sabbakammamupāgataṁ
saṭṭaratanasampannaṁ nānājanasamākulaṁ
samiddhaṁ devanagaraṁ va āvāsaṁ puñṇakammaṇaṁ.
15. Nagare Amaravatiyā Sumedho nāma brāhmaṇo
anekakoṭṭisannicayo pahūtaḍḍhanadhañṇavā⁶
16. Ajjhāyako mantadharo tiṇṇaṁ⁷ vedāna pāragū⁸
lakkhaṇe itihāse ca sadhamme pāramiṁ gato ti

vuttaṁ hi. Ath’ ekadivasaṁ so Sumedhapāṇḍito upari pāsāḍavaratale
rahogato hutvā pallaṁkaṁ ābhujitvā nisinno cintesi: „punabbhave
paṇḍita paṭisandhigahaṇaṁ nāma dukkhaṁ tathā nibbattaṇibbattaṭṭhāne
sarīrabhedanaṁ, ahaṇ ca jātidhammo jarādhammo vyādhidhammo ma-
raṇadhammo, evaṁbhūteṇa mayā ajātiṁ ajaraṁ avyādhim adukkhaṁ
asukhaṁ sītaṁ Amataṁahānibbānaṁ pariyesitum vaṭṭati, avassaṁ
bhavato muñcitvā nibbānagāmiṇā ekeṇa maggena bhavitabbaṁ“ ti; tena
vuttaṁ:

17. „Rahogato nisīditvā evaṁ⁹ cintesi’ ahaṇ tadā:
‘dukkho punabbhavo nāma sarīrassa ca bhedaṇaṁ.
18. Jātidhammo jarādhammo vyādhidhammo c’ ahaṇ tadā
ajaraṁ amaraṁ khemaṁ pariyesissāmi Nibbutiṁ.
19. Yaṇ nūn’ imaṁ pūtikāyaṁ nānākuṇapapūritaṁ¹⁰
chaddhayitvāna¹¹ gaccheyyaṁ anapekha anatthiko.

¹ C^v omits ca. ² C^k C^s vīṇa-. ³ C^s tāla-. ⁴ C^s asnātha. ⁵ C^v vivittaṁ.
⁶ C^s C^v pahuta-. ⁷ C^k tiṇṇa, C^v tiṇṇa corrected to tiṇṇaṁ. ⁸ C^k C^s pāragu.
⁹ C^s evaṇ. ¹⁰ all three MSS. -kuṇapa-. ¹¹ C^k chaddhayitvāna, C^s jaḍḍhayitvāna.

20. Atthi hehiti so maggo, na so sakkā na hetuye,¹
pariyesissāmi tam maggam bhavato parimuttiyā' ti.

Tato uttarim pi evam cintesi: „yathā hi loka dukkhassa paṭipakkhabhūtam sukham nāma atthi evam bhava sati tappatipakkhena vibhava-
venāpi bhavitabbam, yathā ca unhe sati tassa vūpasamabhūtam sītam
pi atthi evam rāgādīnam² vūpasamena Nibbānenāpi bhavitabbam, yathā
ca pāpakassa lāmakassa dhammassa paṭipakkhabhūto kalyāṇo anavajja-
dhammo pi atthi yeva evam eva pāpikāya jātiyā sati sabbajātikhe-
panato ajātisamkhātena Nibbānenāpi bhavitabbam evā“³ ti; tena vuttam:

21. 'Yathāpi dukkhe vijjante sukham nāma pi vijjati
evam bhava vijjamāne vibhavo pi icchitabbako.
22. Yathāpi unhe vijjante aparam vijjati sītaṃ
evam tividhaggi vijjante Nibbānam icchitabbakam.
23. Yathāpi pāpe vijjante kalyāṇam pi⁴ vijjati
evam eva jāti vijjante⁵ ajātim pi icchitabbakan' ti.

Aparam pi cintesi: „yathā nāma gūtharāsīmhi nimuggena purisena
dūrato pañcavaṇṇapadumasañchannam mahātalākam disvā 'katarena
nu kho maggena ettha gantabban' ti tam talākam gavesitum yuttam
yam tassa agavesanam na so talākassa doso evam kilesamaladhovane
Amatamahānibbānataḷāke vijjante tassa agavesanam na Amatanibbāna-
mahātalākassa doso, yathā ca corehi samparivārīto puriso palāyanamagge
vijjamāne pi sace⁶ na palāyati na so maggassa doso purisass' eva doso
evam eva kilesehi parivāretvā gahitassa purisassa vijjamāne yeva nibbāna-
gāmimhi sive magge maggassa agavesanam nāma na maggassa doso
puggalass' eva doso, yathā ca vyādhipīḷito puriso vijjamāne vyādhi-
tikicchake vejje sace tam vejjam gavesitvā vyādhin⁷ na tikicchāpeti
na so vejjaṃ doso evam eva yo kilesavyādhipīḷito kilesavūpasama-
maggakovidam vijjamānam eva ācariyam na gavesati tass' eva doso na
kilesavināśakassa ācariyassā“⁸ ti; tena vuttam:

24. 'Yathā gūthagato puriso talākam disvāna pūritam
na gavesati tam talākam na doso talākassa so
25. Evam kilesamaladhove vijjante Amatantale⁶
na gavesati tam talākam na doso Amatantale.⁷

¹ C^v hetuyo. ² C^s rāgādīnam. ³ C^s kalyāṇam pi corrected to kalyāṇam
api. ⁴ C^v evam jātimhi vijjante. ⁵ C^s vyādhim. ⁶ C^v -tale. ⁷ C^k C^v -tale.

26. Yathā arīhi¹ pariruddho vijjante gamane pathe
na palāyati so puriso na doso añjasassa so
27. Evaṃ kilesapariruddho vijjamāne sive pathe
na gavesati taṃ maggaṃ na doso sivamañjase.
28. Yathāpi vyādhito puriso vijjamāne tikicchake
na tikicchāpeti taṃ vyādhim na so doso tikicchake
29. Evaṃ kilesavyādhīhi dukkhito patipīlito
na gavesati taṃ ācariyaṃ na so doso vināyake² ti.

Aparam pi cintesi: „yathā maṇḍanakajātiko puriso kaṇṭhe āsattaṃ kuṇapaṃ³ chaḍḍetvā sukhaṃ gacchati evaṃ mayāpi imaṃ pūtikāyaṃ chaḍḍetvā - anapekhena Nibbānanagaram pāvisitabbam⁴, yathā ca nara-nāriyo ukkārabhūmiyaṃ uccārapassāvaṃ katvā na taṃ ucchaṅgena vā ādāya dasantena vā veṭhetvā gacchanti jigucchamānā pana anapekhā va chaḍḍetvā gacchanti evaṃ mayāpi imaṃ pūtikāyaṃ anapekhena chaḍḍetvā Amataṃ⁵ Nibbānanagaram pavisitum vaṭṭati, yathā ca nāvika nāma jajjaraṃ nāvaṃ anapekhā chaḍḍetvā gacchanti evaṃ aham pi imaṃ navahi vaṇamukhehi paggharantaṃ kāyaṃ chaḍḍetvā anapekho Nibbānanagaram pavisissāmi, yathā ca puriso nānāratanāni ādāya corehi saddhim maggaṃ gacchanto attano ratananāsabhayena te chaḍḍetvā khemaṃ maggaṃ gaṇhāti evaṃ ayam pi karajakāyo ratanavilopaka-corasadiso, sac⁶ āhaṃ ettha taṇhaṃ karissāmi ariyamaggakusaladham-maratanam me nassissati, tasmā mayā imaṃ corasadisaṃ kāyaṃ chaḍḍetvā Nibbānanagaram pavisitum vaṭṭatīti⁷; tena vuttaṃ:

30. ‘Yathāpi kuṇapaṃ⁸ puriso kaṇṭhe baddhaṃ jigucchiya
mocayitvāna gaccheyya sukhī serī sayamvasī
31. Tath⁹ ev¹⁰ imaṃ pūtikāyaṃ nānakuṇapasañcayam¹¹
chaḍḍayitvāna gaccheyyaṃ anapekho anatthiko.
32. Yathā uccāraṭṭhānamhi karisaṃ naranāriyo
chaḍḍayitvāna gacchanti anapekhā anatthikā
33. Evaṃ eva¹² imaṃ kāyaṃ nānakuṇapapūritaṃ¹³
chaḍḍayitvāna gacchissaṃ vaccaṃ katvā yathā kuṭim.
34. Yathāpi jajjaraṃ nāvaṃ paluggaṃ¹⁴ udakagāhinaṃ¹⁵
sāmi chaḍḍetvā gacchanti anapekhā anatthikā

¹ C^s aribhi. ² C^k C^v kuṇapaṃ, C^s kuṇapaṃ corrected to kuṇapaṃ. ³ C^v pāvisi-corrected to pavisi-. ⁴ C^k amata ⁵ C^s C^v kuṇapaṃ. ⁶ C^k C^s -kunapa-. ⁷ C^k evaṃ evāha, C^s evaṃ evāham. ⁸ C^s -kunapa- corrected to -kuṇapa-. ⁹ C^s paḷuggaṃ. ¹⁰ C^v -gāhinaṃ.

25. Evam eva imaṃ kāyaṃ navacchiddaṃ dhuvassavaṃ
chaddayitvāna gacchissam chinnam¹ nāvaṃ va sāmikā.
26. Yathāpi puriso corehi gacchanto bhaṇḍam ādiya
bhaṇḍacchedabhayaṃ disvā chaddayitvāna gacchati
27. Evam eva ayaṃ kāyo mahācorasamo² viya,
pahāy' imaṃ gamissāmi kusalacchedanābhayā³ ti.

Evam Sumedhapandito nānāvidhāhi upamāhi imaṃ nekkhammūpasam-
bitaṃ atthaṃ cintetvā sakanivesane aparimitaṃ bhogakkhandhaṃ hetthā-
vuttanayena kapaṇaddhikādīnaṃ⁴ vissajjetvā mahādānaṃ datvā vatthu-
kāme ca kilesakāme ca pahāya Amaranagarato nikkhamitvā ekako va
Himavante Dhammakam nāma pabbataṃ nissāya assamaṃ katvā paṇṇa-
sālāṇ ca caṃkamaṇ ca māpetvā pañcahi nīvaraṇadosehi vivaṃjjitaṃ
„evam samāhite citte“ ti ādinā nayena vuttehi atthahi kāraṇaḡuṇehi
samupetaṃ abhiññāsamkhātaṃ balaṃ āharitum tasmim assamapade
navadosasamannāgataṃ sātakaṃ pajahitvā dvādasagūṇasamannāgataṃ
vākacīraṃ nivāsetvā isipabbajjaṃ pabbaji, evam pabbajito atthadosa-
samākiṇṇaṃ taṃ paṇṇasālāṃ pahāya dasagūṇasamannāgataṃ rukkha-
mūlaṃ upagantvā sabbam dhaññavikaṭiṃ pahāya pavattaphalabhojano hu-
tvā nisajjatthānacamkamaṇvasen' eva padhānaṃ padahanto sattāhabbhan-
tare yeva atthannaṃ samāpattīnaṃ pañcannaṃ ca abhiññānaṃ lābhī
ahosi, evaṃ⁵ taṃ yathāpatthitaṃ abhiññābalaṃ pāpuṇi; tena vuttaṃ:

28. „Evāhaṃ cintayitvāna nekaḡoṭṭisataṃ dhanam
nāthānāthānaṃ datvāna Himavantaṃ upāgamiṃ.
29. Himavantassa avidūre Dhammako nāma pabbato
assamo sukato mayhaṃ paṇṇasālā sumāpitā.
40. Caṃkamaṃ tattha māpesiṃ⁶ pañcadosavivaṃjjitaṃ
atthagūṇasamūpetam,⁶ abhiññābalaṃ āharim.
41. Sātakaṃ pajahim tattha navadosamupāgataṃ,
vākacīraṃ nivāsesiṃ dvādasagūṇamupāgataṃ.
42. Atthadosasamākiṇṇaṃ pajahim paṇṇasālakaṃ,
upāgamiṃ rukkhamūlaṃ guṇe dasaḡ upāgataṃ.
43. Vāpitaṃ ropitaṃ dhaññaṃ pajahim niravasesato,
anekagūṇasampannaṃ pavattaphalam ādiyim.

¹ C^v chinnam corrected to jinnaṃ, C^s jinnaṃ corrected to jinṇam. ² C^v ma-
hācorabhaṭo. ³ C^s kapaṇaddhikādīnaṃ, C^k kapaṇiddhikādīnaṃ, C^v kapaṇaddhi-
kādīnaṃ. ⁴ C^s evam. ⁵ C^v māpetvā. ⁶ so all three MSS.

44. Tattha-ppadhānaṃ padahim nipajjaṭṭhānacāṃkame,
abbhantaramhi sattāhe abhiññābala pāpunin“ ti.

Imāya pana pāliya¹ Sumedhapāṇḍitena assamaṇaṇṇasālacaṃkamā sahatthā māpitā viya vuttā, ayaṃ paṇ' ettha attho: Mahāsattam „Himavantam ajjhogahetvā ajja Dhammakapabbatam pavisissatīti“ disvā Sakkena² Vissakammadevaputtam āman-tetvā „tāta ayaṃ Sumedhapāṇḍito ‘pabbajissāmīti’ nikkhanto, etassa vasanaṭṭhā-nam māpehīti“. So tassa vacanam sampaticchitvā ramaṇīyam assamam supaṇṇa-sālam manoramam caṃkamaṃ māpesi. Bhagavā pana tadā attano puññānubhā-vena nipphannaṃ tam assamapadam sandhāya „Sāriputta tasmim Dhammaka-pabbate

Assamo sukato mayham paṇṇasālā sumāpitā,
caṃkamaṃ tattha māpesim pañcadosavivajjitan“ ti

āha. Tattha sukato mayhan ti sukato mayā, paṇṇasālā sumāpitā ti paṇṇacchadanasālāpi me sumāpitā ahosi; pañcadosavivajjitan ti pañc' ime caṃkamanadosā nāma³: thaddhavisamatā antorukkhatā gahanacchannatā⁴ atisambādhatā ativisālatā ti, thaddhavisamabhūmibhāgasmim hi caṃkame caṃkamantassa pādā rujanti phoṭā utṭhahanti cittam ekaggatam na labhati kammaṭṭhānam vipajjati, mudusamatale pana phāsuvihāram āgamma kammaṭṭhānam sampajjati⁵, tasmā thaddhavisamabhūmibhāgatā eko doso ti veditabbo, caṃkamassa anto majjhe vā koṭiyam vā rukke sati pamādam āgamma caṃkamantassa nalātam vā sīsam vā paṭihaññatīti antorukkhatā dutiyo doso, tiṇalatādigahanacchanne⁶ caṃkame caṃkamanto andhakāraṇelāyam uragādike paṇe akkamitvā vā māreti tehi vā daṭṭho dukkham āpajjati gahanacchannatā tatiyo doso, atisambādhe caṃkame āyāmato ratanike vā aḍḍharatanike vā caṃkame⁷ caṃkamantassa paricchede pakkhalitvā nakhāpi aṅguliyo pi bhijjantīti atisambādhatā catuttho doso, ativisāle caṃkame caṃkamantassa cittam vidhāvati ekaggatam na labhatīti ativisālatā pañcamo doso, puthulato pana diyaḍḍharatanam dvīsu passesu ratanamattam⁸ anucaṃkamanam dīghato saṭṭhibattham mudutalam⁹ samavippakiṇṇavālukaṃ caṃkamanam vaṭṭati, Cetiyagirimhi dīpappasādaka-Mahindattherassa caṃkamanam viya tādisam ahosi, tenāha: caṃkamaṃ tattha māpesim pañcadosavivajjitan ti, aṭṭhaguṇasamūpetan ti aṭṭhahi samaṇasukhehi upetaṃ, aṭṭh' imāni samaṇasukhāni nāma: dhanadhaññapariggahābhāvo anavajjapinḍapātapariyesanabhāvo nibbutapinḍam bhuñjanabhāvo¹⁰ raṭṭham piḷetvā dhanasāram vā sīsakahāpaṇādīni vā gaṇhantesu rājakulesu raṭṭhakilesābhāvo upakaraṇesu nicchandarāgabhāvo coravīlope nibbhaya-bhāvo rājarājamahāmattehi asamsaṭṭhabhāvo catusu disāsu appaṭihatabhāvo, idam

¹ C^k pāliya, C^s pāliya corrected to pāliya. ² C^v Sakko. ³ C^v omits nāma.
⁴ C^s gahana- corrected to gahaṇa-. ⁵ C^v sammajjati, C^s sammajjati corrected to sampajjati. ⁶ C^s -gahaṇa-. ⁷ C^v omits caṃkame. ⁸ C^k C^v ratanamatta
⁹ C^v mudutala. ¹⁰ so all three MSS.

vuttam hoti: yathā tasmim assame vasantena sakkā honti imāni aṭṭha sukhāni vinditum evaṃ aṭṭhaguṇasamupetaṃ¹ tam assamaṃ māpesin ti; abhiññābalaṃ āharin ti pacchā tasmim assame vasanto kaṣiṇaparikkammaṃ katvā abhiññānaṃ ca samāpattinaṃ ca uppādanatthāya aniccato dukkhato vipassanaṃ ārabhitvā² thāmappattari vipassanābalaṃ āharin³, yathā tasmim vasanto tam balaṃ āharitum sakkomi⁴ evaṃ tam assamaṃ tassa abhiññatthāya vipassanābalassa anucchavikaṃ katvā māpesin ti attho; sāṭakam pajahim tattha navadosamupāgatan ti etthāyaṃ ānupubbikathā⁵: tadā kira kuṭileṇacamkamādi-patimanditam⁶ pupphūpagaphalūpagarukkhasañchaṇṇaṃ ramaṇiyaṃ madhurasalilāsayaṃ apagatavālamigabhinnaśanakaśakunāṃ pavivekakkhemaṃ assamaṃ māpetvā alaṃkatacamkamassa ubhosu antesu ālambanaphalakaṃ samvidhāya nisīdanatthāya camkamavemajjhe samatalaṃ muggavaṇṇasilaṃ māpetvā anto paṇṇasālāyaṃ jaṭamaṇḍalaṃ vākacīraṃ tidaṇḍakuṇḍikādike tāpasaparikkhāre maṇḍape pāṇiyakuṭapāṇiyasaṃkhaṇḍapāṇiyasarāvāni⁷ aggisālāyaṃ aṅgārapalladāruādīnīti⁸ evaṃ yaṃ yaṃ pabbajitānaṃ upakārāya samvattati tam sabbam māpetvā paṇṇasālabhittiyaṃ „ye keci pabbajitukāma ime parikkhāre gahetvā pabbajantū“⁹ ti akkharāni chinditvā devaḷokam eva gate Vissakamme devaputte Sumedhapandito Himavantapāde girikandarānusārena attano nivāsānurūpaṃ phāsukaṭṭhānaṃ olo-kento nadīnivattane vissakammanimmitaṃ sakkadattiyaṃ ramaṇiyaṃ assamaṃ disvā camkamanakoṭṭim gantvā padavalaṇḍjam¹⁰ apassanto „dhuvam pabbajitā dhura-gāme bhikkham pariyesitvā kilantarūpā āgantvā paṇṇasālāṃ pavisitvā nisinnā bha-vissantīti“ cintetvā thokaṃ āgametvā „atīviya cirāyantīti¹¹ jāṇissāmīti“ paṇṇasā-lakuṭidvāraṃ¹² vivaritvā anto pavisitvā ito c' ito ca olo-kento mahābhittiyaṃ akkha-rāni vācetvā „mayham kappiyaparikkhārā ete, ime gahetvā pabbajissāmīti“ attanā nivatthapārutaṃ sāṭakayugaṃ pajahī, tenāha: sāṭakam pajahim tatthā ti, evaṃ pavitṭho aham Sāriputta tassaṃ paṇṇasālāyaṃ sāṭakam pajahim navadosa-mupāgatan ti sāṭakam pajahanto nava dose disvā pajabin ti dīpeti, tāpasapabbajjaṃ pabbajitānaṃ hi sāṭakasmim nava dosā upatṭhahanti: mahagghabhāvo eko doso, parapaṭibaddhatāya uppajjanabhāvo eko, paribhogena lahuṃ kilissanabhāvo eko kilīṭṭho ca dhovitaḅbo ca rajitaḅbo ca hoti, paribhogena jīraṇabhāvo eko jīṇṇassa hi tunnaṃ vā aggaladānaṃ¹³ vā kātabbaṃ hoti, puna pariyesanāya durabhisambhavabhāvo eko, tāpasapabbajjāya asāruppabhāvo eko, paccatthikānaṃ sādharāṇabhāvo eko yathā hi naṃ¹⁴ paccatthikā na gaṇhanti tathā gopetabbaṃ hoti, paribhuñjantassa vibhūsanatṭhānabhāvo eko, gahetvā carantassa khandhabhāramahicchabhāvo eko ti; vākacīraṃ nivāsesin ti tadā aham Sāriputta ime nava dose disvā sāṭakam pahāya vākacīraṃ nivāsesim, muñ-

¹ C^s C^v samūpetam. ² C^v āharitvā. ³ C^k C^s āhari. ⁴ C^s sakkoti. ⁵ C^v ānupubbakathā, C^k anupubbakathā. ⁶ C^s kuṭileṇa-. ⁷ C^k C^v -kūṭa- ⁸ C^s C^v aṅgāra-. ⁹ C^k C^v padavalaṇḍjam. ¹⁰ C^s -sālā-, C^k -sālā- corrected to -sāla-. ¹¹ C^k C^v aggaḷa-. ¹² C^v tam.

jatiṇaṃ hīrahīraṃ katvā ganthetvā¹ kataṃ vākacīraṃ nivāsanapārūpanatthāya²
 ādiyaṃ ti attho, dvādasaguṇaṃ upāgataṃ ti dvādasahi ānisaṃsehi samannā-
 gataṃ, vākacīrasmiṃ hi dvādasā ānisaṃsā: appagghaṃ sundaraṃ kappiyaṃ ti
 ayaṃ³ tāva eko ānisaṃso, sahatthā kātum sakkā ti ayaṃ dutiyo, paribhogena
 sanikaṃ⁴ kilissati dhoviyamāne⁵ pi papañco n' atthīti ayaṃ tatiyo, paribhogena
 jīṇṇe pi sibbitabbābhāvo catuttho, puna pariyesantassa sukhena karaṇabhāvo
 pañcamaṃ, tāpasapabbajjāya sārūpabhāvo chaṭṭho, paccatthikānaṃ nīrūpabho-
 gabhāvo⁶ sattamaṃ, paribhuñjantassa vibhūsanatṭhānābhāvo aṭṭhamaṃ, dhāraṇa-
 sallahukabhāvo navamaṃ, cīvarapaccaye appicchabhāvo dasamaṃ, vākupattiyā dham-
 mikaanavajjabhāvo ekādasamaṃ, vākacīre natṭhe pi anapekkhabhāvo dvādasamaṃ ti;
 aṭṭhadosaśamākīṇṇaṃ pajahim paṇṇasālakaṃ ti kathaṃ pajahī, so
 kira varasātakayugaṃ omuñcanto cīvaravaṃse laggitam anojapupphadāmasadisam
 rattam vākacīraṃ gahetvā nivāsetvā tass' upari aparaṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ vākacī-
 raṃ paridāhitvā punnāgapupphasantharasadisam sakhuram ajinacammaṃ ekamaṃ
 katvā jaṭamaṇḍalaṃ paṭimuñcivā cūlāya saddhim niccalabbhāvakaranaṭṭham sā-
 rasūcim⁷ pavesetvā muttajālasadisāya sikkāya pavālavaṇṇaṃ⁸ kuṇḍikaṃ odāhitvā
 tīsu ṭhānesu vaṃkaṃ kājaṃ ādāya ekissā kājakotṭiyā kuṇḍikaṃ ekissā amkusa-
 pacchim tidaṇḍakādīni olambetvā khāribhāraṃ aṃse katvā dakkhiṇena hatthena
 kattaradaṇḍaṃ gahetvā paṇṇasālato nikkhamitvā saṭṭhihatthamāhācamkame apa-
 rāparaṃ camkamanto attano vesam oloketvā „mayham mano matthakaṃ patto,
 sobhati vata me pabbajjā, Buddhapaccekabuddhādīhi sabbehi vīrapurisēhi vaṇṇitā
 thomitā ayaṃ pabbajjā nāma, pahīnaṃ me gihibandhanaṃ, nikkhanto 'smi'⁹
 nekkhammaṃ¹⁰, laddhā me uttamapabbajjā, karissāmi samaṇadhammaṃ, labhissāmi
 maggaphalasukhaṃ“ ti ussāhajāto khārikājaṃ otāretvā camkamavemajjhe mug-
 gavaṇṇasīlāpatte suvaṇṇapaṭimā viya nisinna divasabhāgaṃ vītinaṃetvā sāyaṇha-
 samayaṃ paṇṇasālam pavisitvā bidalamaṇcakupasse kaṭṭhattharikāya nīpanno
 sarīraṃ utum gāhāpetvā balavapaccūse pabujjhivā attano āgamaṇaṃ āvajjesi:
 „aham gharāvāse ādīnaṃ diṣvā amitabhogaṃ anantaṃ yasam pahāya araṇṇaṃ
 pavisitvā nekkhammagavesako hutvā pabbajito, ito dāni paṭṭhāya pamādacāraṃ
 caritum na vaṭṭati, pavivekaṃ hi pahāya vicarantaṃ micchāvitakkamakkhikā
 khādanti, idāni mayā vivekaṃ anubrūhetum vaṭṭati, aham hi gharāvāsaṃ pali-
 bodhato diṣvā nikkhanto, ayaṃ ca manāpā paṇṇasālā, beluvapakkavaṇṇaparibhaṇḍa-
 katā bhūmi, rajatavaṇṇā setabhittiyo, kapotapādavaṇṇaṃ paṇṇacchadanaṃ, vi-
 cittattharakavaṇṇabidalamaṇcako, nivāsaphāsukaṃ vasanatṭhānaṃ, etto atirekatarā
 viya me gehasampadā paññāyatiti“ paṇṇasālāya dose vicinanto aṭṭha dose passi,
 paṇṇasālāparibhogasmiṃ hi aṭṭha ādīnavā: mahāsambhārena dabbasambhāre sam-
 odhānetvā karaṇapariyesanabhāvo eko ādīnavo, tiṇapaṇṇamattikāsu patitāsu

¹ C^k gantetvā, C^s gantetvā corrected to ganthetvā. ² C^k -pārūpana-. ³ C^v ayaṃ.

⁴ C^v sanikaṃ. ⁵ C^k C^v dhoviyamāne. ⁶ C^k -bhogābhāvo. ⁷ C^k C^s -sucim.

⁸ C^k pavālavaṇṇa, C^v pavālavaṇṇaṃ. ⁹ C^v smim. ¹⁰ C^k C^v nekkhamma.

tūṇaṃ punappuna thapetabbatāya nibaddhajagganabbhāvo duttiyo, „senāsanam¹
 nāma mahālokaṇaṃ pāpunāti, avelāya vuṭṭhāpiyamānassa cīttekaggatā na hotitī“
 utthāpaniyabbhāvo² tatiyo, sītunhapatiḥhātena kāyassa sukhumālakaṇaṃ ca-
 tuttho, „gaham³ pavitttho yam kiñci pāpaṃ sakkā kātun“ ti garahapaṭicchāda-
 nabbhāvo pañcamo, „mayhan“ ti pariggahakaraṇam chaṭṭho, „gehasa atthibhāvo
 nāma sadutiya-kavāso“ ti settamo, ūkamamkunagharagoḷikādīnam sādharāṇa-
 tāya bahusādhāraṇabbhāvo aṭṭhamo, iti ime aṭṭhaādīnave diśvā Mahāsatto paṇṇa-
 sālām⁴ pajahī, tenāha: aṭṭhadosa-samākiṇṇam pajahim paṇṇasālakan ti; upā-
 gamim rukkhāmūlam guṇe dasa⁵ upāgatan ti „channam paṭikkhipitvā
 lasohi guṇehi upetaṃ rukkhāmūlam upagato 'smīti“ vadati, tatr' ime dasa guṇā:
 appasamārambhātā eko guṇo, „upagamanamattakam eva hi tattha hotitī“ appa-
 jaggantā⁶ duttiyo, „tam hi sammattam pi asammattam pi paribhogaphāsukam
 hoti yeva“ anuttāpaniyabbhāvo⁷ tatiyo, „garaham na paṭicchādeti, tattha hi pāpaṃ
 karento lajjatitī“ garahāya apaṭicchannabbhāvo catuttho, „abbhokāsavāso viya
 kāyam na santhambhetitī“ kāyassa asanthambhanabbhāvo pañcamo, pariggaha-
 karaṇabbhāvo chaṭṭho, gehālayapaṭikkhepo settamo, bahusādhāraṇagehe viya „paṭi-
 jaggissāmi⁸ nam⁹, nikkhamathā“ ti nīharāṇakābbhāvo aṭṭhamo, vasantassa sappi-
 tikkabbhāvo navamo, rukkhāmūlasenāsanassa gatagataṭṭhāne sulabhatāya anapekkha-
 bbhāvo dasamo ti, „ime dasa guṇe diśvā rukkhāmūlam upagato 'smīti“ vadati;
 imāni ettakāni kārāṇāni sallakkhetvā Mahāsatto punadivase bhikkhāya pāvisi,
 atth' assa sampattagāme manussā mahantena ussāhena bhikkham adāmetu, so
 bhattakiccam nīṭṭhapetvā assamam āgamma nisīditvā cintesi: „nāham 'āhāram
 labhāmīti' pabbajito, siniddhāhāro nām' esa mānamadapurisamade vadḍhetī, āhā-
 ramūlakassa ca dukkhassa anto n' atthī, yaṃ nūnāham vāpitaṃ ropitaṃ dhañṇa-
 nibbattaṃ āhāram jahitvā pavattaphalabhojano bhavēyyan“ ti; so tato paṭṭhāya
 tatthā katvā ghaṭanto vāyamanto sattāhabbhantare yeva aṭṭha samāpattiyo pañca
 abhiññā nibbattesi, tena vuttam:

Vāpitaṃ ropitaṃ dhañṇam pajahim niravasesato,
 anekaguṇasampannam pavattaphalam ādiyim,
 Tattha-ppadhānam padahim nisajjaṭṭhānacamkame,
 abbhantaramhi sattāhe abhiññābala pāpunin ti.

Evam abhiññābalaṃ patvā Sumedhatāpase samāpattisukhena vītina-
 mente Dīpaṅkaro⁹ nāma Satthā loke udapādi. Tassa paṭisandhi-
 jātibodhidhammacakkappavattanesu sakalāpi dasasahassilokadhātu sam-

¹ C^v senāsanam corrected to senāsanam. ² all three MSS. utthāpaniya-. ³ C^v
 gaham corrected to garaham. ⁴ C^k paṇṇasālam. ⁵ C^k -jaggantā, C^v -janatā.
⁶ C^k anuttāpaniya-. ⁷ C^v paṭijaggissāmiṃ corrected to -ssāmi. ⁸ C^v omits
 nam. ⁹ C^v dīpaṅkaro.

kampi sampakampi sampavedhi mahāviravaṃ viravi, dvattimsa pubbanimittāni pāturahaṃsu. Sumedhatāpaso samāpattisukhena vītināmento n' eva taṃ saddam assosi na tāni nimittāni addasa; tena vuttaṃ:

45. „Evaṃ me siddhipattassa vasībhūtaṃ sāsane
Dīpaṃkaro nāma Jino uppajji lokanāyako.
46. Uppajjante ca jāyante bujjhante dhammadesane
caturo nimitte nāddasaṃ¹ jhānaratisamappito“ ti.

Tasmim kale Dīpaṃkaradasabalā catuhi khīṇāsavasatasahashehi parivuto anupubbena cārikaṃ caramāno Rammakam nāma nagaraṃ patvā Sudassanamahāvihāre paṭivasati. Rammanagaravāsino „Dīpaṃkaro kira samanissaro paramābhisambodhim patvā pavattavaradhammacakko anupubbena cārikaṃ caramāno Rammanagaraṃ patvā Sudassanamahāvihāre paṭivasatīti“ sutvā sappinavanītādīni c' eva bhesajjāni vatthacchādanāni ca gāhāpetvā gandhamālādihattā yena Buddho yena Dhammo yena Saṃgho tanninnā tapponā tappabbhārā hutvā Satthāraṃ upasaṃkamitvā vanditvā gandhādīhi pūjetvā ekamantaṃ nisinnā, dhammadesanaṃ sutvā svātanāya nimantetvā utthāyāsanaṃ pakkamiṃsu. Te punadvase mahādānaṃ sajjetvā nagaraṃ alaṃkaritvā Dasabalassa āgamanamaggaṃ alaṃkarontā udakabhinnatthānesu paṃsum² pakkhipitvā samaṃ bhūmitalaṃ katvā rajatapattavannaṃ vālukam ākiranti, lājāni c' eva pupphāni ca vikiranti, nānāviraḡgehi vatthehi dhajapaṭāke ussāpentī, kadaliyo c' eva punṇaghatapantiyo ca paṭiṭṭhāpentī. Tasmim kale Sumedhatāpaso attano assamapadā uggantvā tesam manussānaṃ uparibhāgena ākāseṇa gacchanto te haṭṭhatutṭhe manusse disvā „kin nu kho kāraṇaṃ“ ti ākāsaṭo oruyha ekamantaṃ ṭhito manusse pucchi: „hambho kassa tumhe imaṃ maggaṃ alaṃkaroṭhā“³ ti; tena vuttaṃ:

47. „Paccantadesavisaye nimantetvā Tathāgataṃ
tassa āgamaṇamaggaṃ³ sodhenti tuṭṭhamānasā.
48. Ahaṇ tena samayena nikkhamitvā sakassamā
dhunanto vākacīrāni gacchāmi ambare tadā.
49. Vedajātaṃ janaṃ disvā tuṭṭhahattāṃ pamoditaṃ
orohitvāna gaganā manusse pucchi tāvade:

¹ C^k C^s nāddasāstī. ² C^k C^s paṃsu. ³ so all three MSS.

so. 'Tuṭṭhahatṭho pamodito vedajāto mahājano,
kassa sodhīyatī¹ maggo añjasam vaṭumāyanan'² ti.

Manussā āhaṃsu: „bhante Sumedha na tvaṃ jānāsi: 'Dīpaṃkarada-
sabalo sammāsambodhiṃ patvā pavattavaradhammacakko cārikam ca-
ramāno amhākam nagaram patvā Sudassanamahāvihāre paṭivasati,
mayan' tam Bhagavantam nimantayimha, tass' etam Buddhassa Bha-
gavato āgamanamaggaṃ alaṃkaromā'³ ti. Sumedhatāpaso cintesi:
„'Buddho' ti kho ghosamattam pi loka dullabham, pag eva Buddhup-
pādo, mayāpi imehi manussehi saddhiṃ Dasabalassa maggaṃ alaṃ-
karitum vaṭṭatīti⁴. So te manusse āha: „sace bho tumhe etam maggaṃ
Buddhassa alaṃkarotha mayham pi ekam okāsam detha, aham pi tum-
hehi saddhiṃ maggaṃ alaṃkarissāmīti⁵. Te „sādhū⁶ ti sampaticchi-
tvā „Sumedhatāpaso iddhiṃ⁷ ti jānantā udakabhinnokāsam sallak-
khetvā „tvaṃ imam thānam alaṃkarohīti⁸ adāṃsu. Sumedho buddhā-
rammaṇam pītim⁹ gahe tvā cintesi: „aham imam okāsam iddhiyā alaṃ-
karitum pahomi, evam alaṃkato pana maṃ na paritosessati, ajja mayā
kāyaveyyāvaccam kātum vaṭṭatīti¹⁰ paṃsum āharitvā tasmim padese
pakkhipi. Tassa tasmim padese analaṃkate yeva Dīpaṃkaro Dasa-
balo mahānubhāvānam chaḷabhiññakhīṇāsavānam catuhi satahassehi pa-
rivuto devatāsu dibbamālagandhādīhi¹¹ pūjayantesu¹² dibbasamgītesu pa-
vattantesu¹³ manussehi¹⁴ mānusakagandhehi c' eva mālādīhi ca pūja-
yantesu¹⁵ anantāya Buddhalīlāya Manosilātale vijambhamāno siho viya
tam alaṃkatapaṭiyattamaggaṃ paṭipajji. Sumedhatāpaso akkhini um-
mīletvā alaṃkatamaggena āgacchantassa Dasabalassa dvattimsamahā-
purisalakkhaṇapatimanditam asītiyā anubyañjanehi anubyañjitam¹⁶ byā-
mappabhāya¹⁷ samparivāritam maṇivaṇṇagaganatale nānappakārā¹⁸ vijjul-
latā viya āvelāvelabhūtā c' eva yugaḷayugaḷabhūtā ca chabbannaḡha-
nabuddharasmiyo¹⁹ vissajjentam rūpaggaḡpattam attabhāvaṃ oloketvā
„ajja mayā Dasabalassa jīvitapariccāgaṃ kātum vaṭṭatīti²⁰ „mā Bhagavā
kalale akkami, maṇiphalakasetum pana akkamanto viya saddhiṃ catuhi
khīṇāsavasatasahashehi mama piṭṭhiṃ maddamāno gacchatu, tam me
bhavissati dīgharattam hitāya sukhāyā²¹ ti kese mocetvā ajinajaṭāvā-

¹ C^s sodhīyatī. ² C^s mayam. ³ C^s buddhorammaṇam pītim, C^v buddhāram-
manapītim. ⁴ C^s -gandhādīsu, C^k gandhādīsu. ⁵ C^v pūjayantīsu. ⁶ C^v pavat-
tīyamānesu. ⁷ so all three MSS. instead of manussehu? ⁸ C^v pūjiyamānesu.
⁹ C^s anuvyañjitam. ¹⁰ C^s vyāma-. ¹¹ C^s -karā, C^v -kāra. ¹² C^k -ghaṇa-.

kacīrāni kāḷavaṇṇe¹ kalale pattharitvā māṇiphalakasetum viya kalala-
pitthe nipajji; tena vuttam:

51. „Te me puṭṭhā vyākariṃsu: ‘Buddho loke anuttaro
Dīpaṃkaro nāma Jino uppajji lokanāyako,
tassa sodhīyati² maggo añjasam vaṭumāyanam’.
52. ‘Buddho’ ti mama sutvāna pīti uppajji tāvade,
‘Buddho Buddho’ ti kathayanto somanassam pavedayim.³
53. Tattha ṭhatvā vicintesiṃ tuṭṭho samviggaṃānaso:
‘idha bījāni ropissam, khaṇo ve mā upaccagā,
54. Yadi Buddhassa sodhetha ekoḷāsam dadātha me,
aham pi sodhayissāmi añjasam vaṭumāyanam’.
55. Adāṃsu te mam’ okāsam sodhetum añjasam tadā.
‘Buddho Buddho’ ti cintento maggaṃ sodhem’ ahan tadā.
56. Anīṭṭhite mam’ okāse Dīpaṃkaro mahāmuni
cattārisatasahasseehi⁴ chaḷabhiññeehi tādihi⁵
khīṇāsavehi vimalehi paṭipajji añjasam⁶ Jino.
57. Paccuggamanā vattanti, vajjanti bheriyo bahū⁷,
āmoditā naramarū sādhuḷkāram pavattayum.
58. Devā manusse passanti manussāpi ca devatā,
ubho pi te pañjalikā anuyanti Tathāgataṃ.
59. Devā dibbehi turiyehi manussā mānusakehi ca
ubho pi te vajjayantā⁸ anuyanti Tathāgataṃ.
60. Dibbam mandāravam puppham padumam pāricchattakam
disoddisam okiranti ākāsanabhagatā⁹ marū.
61. Campakam salalam nīpam nāgapunnāgaketakam
disoddisam ukkhipanti bhūmitalagatā narā.
62. Kese muñciv’ aham tattha vākacīraṇ ca cammakam
kalale pattharitvāna avakujjo nipajj’ aham.
63. ‘Akkamitvāna mam Buddho saha sissehi gacchatu.
mā¹⁰ kalale akkamittho, hitāya me bhavissatīti’“

so kalalapitthe nipannako va puna akkhini ummīletvā Dīpaṃkaradasa-
balassa Buddhasiriṃ sampassamāno evaṃ cintesi: „sace aham iccheyyam
sabbakilese jhāpetvā saṃghanavako hutvā Rammanagaraṃ paviseyyam.

¹ C² C³ kāḷa-. ² C² C³ sodhīyati. ³ C² pavedayam. ⁴ so all three MSS.
⁵ C² tādihi, C³ tādiel. ⁶ C² añjasam. ⁷ C² C³ bahū. ⁸ C² vajjayantā.
⁹ C² ākāsalagatā. ¹⁰ C² C³ add nam.

aññātakavesena pana me kilese jhāpetvā Nibbānapattiya¹ kiccaṃ n'atthi, yaṃ nūnāhaṃ Dīpaṃkaradasabalo viya paramābhisambodhiṃ patvā dhammanāvaṃ āropetvā mahājanam Samsārasāgarā uttāretvā pacchā parinibbāyeyyaṃ, idaṃ mayhaṃ patirūpan² ti. Tato aṭṭha dhamme samodhānetvā Buddhabhāvāya abhinīhāraṃ katvā nipajji; tena vuttam:

64. „Puthaviyaṃ³ nipannassa evaṃ me āsi cetaso:
'icchamāno ahaṃ ajja kilese jhāpaye mama.
65. Kim me aññātavesena dhammasacchikaten⁴ idha,
sabbaññutam⁵ pāpunitvā Buddho hessam sadevake.
66. Kim me ekena tiṇṇena purisena thāmadassinā,
sabbaññutam⁶ pāpunitvā santāressam sadevake.
67. Iminā me adhikārena purisena thāmadassinā
sabbaññutam pāpuṇāmi tāremi janataṃ bahum.
68. Samsārasotaṃ chinditvā viddhamsitvā tayo bhava
dhammanāvaṃ samāruyha santāressam sadevake⁷ ti,

yasmā pana Buddhattaṃ patthentassa

69. Manussattaṃ līngasampatti hetu Satthāradassanaṃ
pabbajjā guṇasampatti adhikāro ca chandata
aṭṭhadhammasamodhānā abhinīhāro samijjhati.

Manussattabhāvasmiṃ yeva hi tathā Buddhattaṃ patthentassa patthanā samijjhati nāgassa vā supaṇṇassa vā devatāya vā patthanā no samijjhati, manussattabhāve pi purisaliṅge tthitass⁸ eva patthanā samijjhati itthiyā vā paṇḍakanapūmsakaubhatobyañjanakānam⁹ vā no samijjhati, purisassa pi tasmīṃ attabhāve arahattappattiya¹⁰ hetusampannass¹¹ eva patthanā samijjhati no itarassa, hetusampannena pi sace jīvamānakabuddhass¹² eva santikā patthentassa patthanā samijjhati pariubbute Buddhhe cetiyasantike vā bodhimūle vā patthentassa na samijjhati, Buddhānaṃ santike patthentassāpi pabbajjāliṅge tthitass¹³ eva samijjhati no gihiliṅge tthitassa, pabbajitassāpi pañcābhiññassa aṭṭhasamāpattilābhino yeva samijjhati na imāya guṇasampattiya¹⁴ vīrahitassa, guṇasampannenāpi yena attano jīvitam Buddhānaṃ pariccattaṃ hoti tassa iminā adhikārena adhikārasampannass¹⁵ eva samijjhati na itarassa, adhikārasampannassāpi yassa Buddhakāradhammānaṃ atthāya mahanto chando ca mahanto ussāho ca vāyāmo ca pariyetthi¹⁶ tass¹⁷ eva samijjhati na itarassa, tatth¹⁸ idaṃ chandamahantatāya opammaṃ: sace hi evaṃ assa „yo sakala-cakkavālagabbhaṃ ekodakībhūtaṃ attano bāhubalena pataritvā pāraṃ gantum

¹ C^v nibbānappattiya. ² C^v puthuviyaṃ. ³ C^k sabbaññūtam, C^v sabbaññutam.

⁴ C^v sabbaññutam. ⁵ C^s -vyañjana-. ⁶ C^v pariyetthi.

samattho so Buddhattam pāpuṇāti, yo vā pana sakalacakkavālagabbham velugumbasañchannam viyūhitvā madditvā padasā gacchanto pāram gantum samattho so Buddhattam pāpuṇāti, yo vā pana sakalacakkavālagabbham sattiyo ākoṭetvā nīrantaram sattithalasamākiṇṇam padasā akkamamāno pāram gantum samattho so Buddhattam pāpuṇāti, yo vā pana sakalacakkavālagabbham vītaccikaṅgarabharitam pādehi maddamāno pāram gantum samattho so Buddhattam pāpuṇātīti¹ yo etesu ekam pi attano dukkarani na maññati „aḥam etam pi taritvā vā gantvā vā pāram gahessāmīti“ evaṃ mahantena chandena ca ussāhena ca vāyāmena ca pariyeṭṭhiyā ca samannāgato hoti tassa patthanā samijjhati na itarassa. Sumedhatāpaso pana ime aṭṭha dhamme samodhānetvā Buddhabbhāvāya abhinīhāram katvā nīpajji. Dīpaṅkaro pi Bhagavā āgantvā Sumedhatāpasassa sīsabhāge ṭhatvā maṇisīhapaṇjaram² ugghātentō viya pañcavaṇṇapasādasampannāni akkhīni ummīletvā kalalapiṭṭhe nīpannam Sumedhatāpasam disvā „ayaṃ tāpaso Buddhattāya³ abhinīhāram katvā nīpanno, ijjhissati nu kho imassa patthanā udāhu no“ ti anāgataṃ saññānam pesetvā upadhārento „ito kappasatasahassādhikāni cattāri asaṃkheyyāni atikkamitvā Gotamo nāma Buddhho bhavissatīti“ nātvā ṭhitako va parisamajjhe vyākāsi: „Passatha no tumhe imaṃ ugगतapan⁴ tāpasam kalalapiṭṭhe nīpannan“ ti. „Evaṃ bhante“. „Ayaṃ Buddhattāya⁴ abhinīhāram katvā nīpanno, samijjhissati imassa patthanā, ito kappasatasahassādhikānam catunnam asaṃkheyyānam matthake Gotamo nāma Buddhho bhavissati, tasmim pan’ assa attabhāve Kapilavatthu⁵ nāma nagaram nivāso bhavissati, Māyā nāma devī⁶ mātā, Suddhodano nāma rājā pitā, aggasāvako Upatisso nāma thero, dutiyasāvako Kolito nāma, Buddhupatṭhāko Ānando nāma, aggasāvikā Khemā nāma therī⁷, dutiyasāvikā Uppalavaṇṇā⁸ nāma therī⁹ bhavissati, paripakkaṇāno mahābhiniikkhamanam katvā mahāpadhānam padahitvā nigrodhamūle pāyāsam paṭiggahetvā Neraṇjarāya tīre paribbuñjitvā bodhimaṇḍam āruya assattharukkhamūle abhisambujjhissatīti“; tena vuttam:

70. “Dīpaṅkaro¹⁰ lokavidū¹¹ āhutīnam paṭiggaho
ussisake maṃ ṭhatvāna idaṃ vacanam abravi¹²:
71. ‘Passatha imaṃ tāpasam jaṭilam ugगतāpanam,
aparimeyye ito kappe Buddhho loke bhavissati.

¹ C^o C^v manī-. ² C^o buddhatthāya. ³ C^o ugगतapan. ⁴ C^o buddhattāya corrected to buddhatthāya. ⁵ C^v kapilavattum. ⁶ C^o devī. ⁷ C^k C^o therī. ⁸ all three MSS. uppalavaṇṇa. ⁹ C^o therī. ¹⁰ C^v dīpaṅkaro. ¹¹ C^k C^o lokavidu. ¹² C^o -bruvī.

72. Aho Kapilavhayā rammā nikkhamitvā Tathāgato
padhānam padahitvāna katvā dukkarakāriyam
73. Ajapālarukkhamūle nisīditvā Tathāgato
tattha pāyāsam aggayha Nerañjaram upehiti.
74. Nerañjarāya tīre pāyāsam ādāya so Jino
paṭiyattavaramaggena bodhimūlamhi eheti.
75. Tato padakkhiṇam katvā bodhimandaṁ anuttaro
assatthassa mūle bujjhissati mahāyaso.
76. Imassa janikā mātā Māyā nāma bhavissati,
pitā Suddhodano nāma, ayam hessati Gotamo.
77. Anāsavā vītarāgā santacittā samāhitā
Kolito Upatisso ca aggā hessanti sāvakā.
78. Ānando nāma' upatthāko upatthissati taṁ Jinam,
Khemā Uppalavaṇṇā ca aggā hessanti sāvikā
79. Anāsavā vītarāgā santacittā samāhitā.
Bodhi tassa Bhagavato 'Assattho' ti 'pavuccati' ¹.

Sumedhatāpaso „mayham kira patthanā samiṃjhissatīti“ somanas-
sappatto ahosi. Mahājano Dīpaṁkaradasabalassa vacanam sutvā „Su-
medhatāpaso kira Buddhabhijam Buddhāmkuro“ ti haṭṭhatuṭṭho ahosi.
Evam c' assa ahosi: „yathā nāma puriso nadim taranto ujukena titthena
uttaritam asakkonto heṭṭhātittthena uttarati evam evam² mayam Dī-
paṁkaradasabalassa sāsane maggaphalam alabhamānā anāgate yadā
tvam Buddho bhavissasi³ tadā tava sammukhā maggaphalam sacchikātum
samatthā bhavēyyāmā“ 'ti patthanam ṭhapayimsu. Dīpaṁkaradasabalo
pi Bodhisattam pasamsitvā aṭṭhahi pupphamutṭhīhi pūjetvā padakkhiṇam
katvā pakkāmi. Te pi catusatasahassasamkhā khīṇāsavā Bodhisattam
gandhehi ca mālehi⁴ ca pūjetvā padakkhiṇam katvā pakkamimsu.
Devamanussā pana tath' eva pūjetvā vanditvā pakkantā. Bodhisatto
sabbesam paṭikkantakāle sayanā vuṭṭhāya „pāramiyo vicinissāmīti“ pup-
pharāsimatthake pallamkam ābhujitvā⁵ nisīdi. Evam nisinne Bodhi-
satte sakaladasahassacakkavāle devatā sannipatitvā sādhuṇṇā katvā
„ayya Sumedhatāpasa porāṇakabodhisattānam pallamkam ābhujitvā⁶
'pāramiyo vicinissāmā' 'ti nisinnakāle yāni pubbanimittāni nāma paññā-
yanti tāni sabbāni pi ajja pātubhūtāni, nissamsayena tvam Buddho

¹ C^k pavuccatīti. ² so all three MSS. ³ C^k C^v bhavissati. ⁴ C^v mālāhi. ⁵ C^k
ābhūñjitvā. ⁶ C^v ābhūñjitvā.

bhavissasi, mayam etaṃ jānāma: yass' etāni nimittāni paññāyanti ekan-
tena¹ so Buddho hoti, tvam attano viriyam dāham katvā paggaṇhā²
ti Bodhisattam nānappakārehi thutīhi abhitthunimsu³; tena vuttam:

80. „Idam sutvāna vacanam asamassa Maḥesino
āmoditā⁴ naramarū: 'Buddhabījamkuro ayam'.
81. Ukkutṭhisaddā vattanti appoṭhenti hasanti⁵ ca
katañjali namassanti dasasahassī⁶ sadevakā.
82. 'Yad' imassa Lokanāthassa virajjhissāma sāsanaṃ
anāgataṃhi addhāne hessāma sammukhā imaṃ.
83. Yathā manussā nadim tarantā paṭitittham virajjhiya
hetṭhātitthe gaḥetvāna uttaranti mahānadim
84. Evam evaṃ⁷ mayam sabbe yadi muñcem' imaṃ Jinam
anāgataṃhi addhāne hessāma sammukhā imaṃ.
85. Dīpaṃkaro Lokavidū⁸ āhutinaṃ paṭiggaho
mama kammaṃ pakittetvā dakkhiṇam⁹ padam uddhari¹⁰.
86. Ye tattha āsum Jinaputtā sabbe padakkhiṇam akaṃsu maṃ,
narā nāgā ca gandhabbā abhivādetvāna pakkamuṃ.
87. Dassanaṃ me atikkante sasamghe Lokanāyake
hatṭho hatṭhena cittaṇa āsanā vutṭhahim tadā.
88. Sukhena sukhito homi pāmujjena¹¹ pamodito,
pītiyā ca abhissanno¹² pallaṃkam ābhujim tadā.
89. Pallaṃkena nisīditvā evaṃ cintes' ahaṇ tadā:
'vasībhūto ahaṃ jhāne abhiññāsu pāramim gato,
90. Sahassikamhi¹³ lokamhi isayo n' atthi me samā,
asamo iddhidhammesu alabhim īdisam sukham'.
91. Pallaṃkābhujane¹⁴ mayham dasasahassādhivāsino¹⁵
mahānādaṃ pavattesuṃ: 'dhuvam¹⁶ Buddho bhavissasi.
92. Yam pubbe Bodhisattānaṃ pallaṃkavaramābhujē
nimittāni padissanti tāni ajja padissare.
93. Sītaṃ vyapagataṃ hoti uṇhaṇ ca upasammati,
tāni ajja padissanti, dhuvam Buddho bhavissasi.
94. Dasasahassilokadhātu¹⁶ nissaddā hoti nirākulā,
tāni ajja padissanti, dhuvam Buddho bhavissasi.

¹ Ck C^v ekattena. ² Ck C^s abhitthutimsu. ³ Ck C^v amoditā, C^s āmodinā?
⁴ Ck saṇanti, C^s saṇanti corrected to hasanti. ⁵ Ck C^s dasasahassī. ⁶ so all
three MSS. ⁷ C^s -vidu. ⁸ C^v dakkhiṇa. ⁹ Ck uddharī, C^v uddharim. ¹⁰ C^s pāmojjena.
¹¹ Ck C^v abhissanto. ¹² C^v sāh-. ¹³ C^s -bhuñjane. ¹⁴ C^v tidasassādhivāsino.
¹⁵ C^v tuvaṃ. ¹⁶ C^v dasasahassī-.

95. Mahāvātā na vāyanti, na sandanti savantiyo,
tāni ajja padissanti, dhuvam Buddho bhavissasi.
96. Thalajā dakajā pupphā sabbe pupphanti tāvade,
te p' ajja pupphitā sabbe, dhuvam Buddho bhavissasi.
97. Latā vā yadivā rukkhā phalabhārā honti tāvade,
te p' ajja phalitā sabbe, dhuvam Buddho bhavissasi.
98. ākāsatthā ca bhummatthā ratanā jotanti tāvade,
te p' ajja ratanā jotanti, dhuvam Buddho bhavissasi.
99. Mānusakā ca dibbā ca turiyā vajjanti tāvade,
te p' ajj' ubho abhiravanti, dhuvam Buddho bhavissasi.
100. Vicittapupphā gaganā abhivassanti tāvade,
te p' ajja padissanti, dhuvam Buddho bhavissasi.
101. Mahāsamuddo ābhujati, dasasahassī pakampati,
te p' ajj' ubho abhiravanti, dhuvam Buddho bhavissasi.
102. Niraye pi dasasahassī¹ aggī² nibbāyi tāvade,
te p' ajja nibbutā³ aggī⁴, dhuvam Buddho bhavissasi.
103. Vimalo hoti suriyo, sabbe dissanti tārakā,
te pi ajja padissanti, dhuvam Buddho bhavissasi.
104. Anovattena udakena mahiyā ubbhijji tāvade,
taṃ p' ajj' ubbhijjate mahiyā, dhuvam Buddho bhavissasi.
105. Tārāgaṇā virocanti nakkhattam gaganamaṇḍale
visākhā candimāyuttā, dhuvam Buddho bhavissasi.
106. Bilāsayā darīsayā nikkhamanti sakāsayā,
te p' ajja āsayā chuddhā, dhuvam Buddho bhavissasi.
107. Na hoti arati sattānam, santutthā honti tāvade,
te p' ajja sabbe santutthā, dhuvam Buddho bhavissasi.
108. Rogā tad' ūpasammanti jighacchā ca vinassati,
tāni ajja padissanti, dhuvam Buddho bhavissasi.
109. Rāgo tadā tanu⁵ hoti, doso moho pi nassati,
te p' ajja vigatā sabbe, dhuvam Buddho bhavissasi.
110. Bhayaṃ tadā na bhavati, ajja p' etaṃ padissati,
tena līgena jānāma: dhuvam Buddho bhavissasi.
111. Rajo n' uddhamsati⁶ uddham, ajja p' etaṃ padissati,
tena līgena jānāma: dhuvam Buddho bhavissasi.
112. Anittthagandho pakkamati, dibbagandho pavāyati,
so p' ajja vāyati gandho, dhuvam Buddho bhavissasi.

¹ C^o dasasahassī. ² C^k C^o aggī. ³ C^o nibbuto. ⁴ C^k C^o aggī. ⁵ C^o tanū. ⁶ C^o -satī.

113. Sabbe devā padissanti ṭhapayitvā arūpino,
te p' ajja sabbe dissanti, dhuvam Buddho bhavissasi.
114. Yāvatā nirayā nāma sabbe dissanti tāvade,
te p' ajja sabbe dissanti, dhuvam Buddho bhavissasi.
115. Kuḍḍā kavātā selā ca na hont' āvarāṇan¹ tadā,
ākāṣabhūtā te p' ajja, dhuvam Buddho bhavissasi.
116. Cutī ca upapattī² ca khaṇe tasmim³ na vijjati,
tāni ajja padissanti, dhuvam Buddho bhavissasi.
117. Daḷham paggaṇha viriyam, mā nivatta abhikkama,
mayam p'etam vijānāma: dhuvam Buddho bhavissasīti⁴.

Bodhisatto Dīpaṅkaradasabalassa ca dasasahassacakkavāle devatānaṃ ca⁵ vacanam sutvā bhiyyosomattāya sañjātussāho hutvā cintesi: „Buddhā nāma amoghavacanā, n' atthi Buddhānam kathāya aññathattam, yathā hi ākāse khittaleḍḍussa patanam jātassa maraṇam aruṇe uggate suriyass' utthānam āsayā nikkhantasīhassa sīhanādanadanam garugabbhāya itthiyā bhāramocanam dhuvam avassabhāvi evam evam' Buddhānam vacanam nāma dhuvam amogham, addhā aham Buddho bhavissāmīti⁶; tena vuttam:

118. „Buddhassa vacanam sutvā dasasahassīna⁶ c'ūbhayam
tuṭṭhahaṭṭho pamudito evam cintes' ahan tadā:
119. 'Advejjhavacanā Buddhā, amoghavacanā Jinā,
vitatham n'atthi Buddhānam, dhuvam Buddho bhavām' aham.
120. Yathā khittam nabhe leḍḍu dhuvam patati bhūmīyam
tath' eva Buddhasetthānam vacanam dhuvasassatam.
121. Yathāpi sabbasattānam maraṇam dhuvasassatam
tath' eva Buddhasetthānam vacanam dhuvasassatam.
122. Yathā rattikkhaye patte suriyass' uggamanam dhuvam
tath' eva Buddhasetthānam vacanam dhuvasassatam.
123. Yathā nikkhantasayanassa sīhassa nadanam dhuvam
tath' eva Buddhasetthānam vacanam dhuvasassatam.
124. Yathā āpannasattānam bhāramoropanam⁷ dhuvam
tath' eva Buddhasetthānam vacanam dhuvasassatan⁸ ti.

So „dhuv' āham Buddho bhavissāmīti⁹ evam katasanniṭṭhāno buddhakāraḍe dhamme upadhāretum “kahan nu kho Buddhakāraḍadhammā,

¹ C^k hontāvāraṇan, C^v hontācaranan. ² C^k uppatti, C^v C^s uppattī. ³ C^v khantesmim. ⁴ C^k C^s devatānam ca, C^v -nam ca corrected to -nañca. ⁵ so all three MSS.

⁶ C^k dāsasahassīna. ⁷ C^k bhāraavoropanam?

kiṃ uddham udāhu adho disāsu vidisāsū“ 'ti anukkamena sakaladhammadhātum vicinanto porāṇakabodhisattehi āsevitānisevitam paṭhamam dānapāramim disvā evam attānam ovadi: „Sumedhapandita tvam ito paṭṭhāya paṭhamam dānapāramim pūreyyāsi, yathā hi nikkujjito udakumbho nissesam katvā udakam vamatī yeva na paccāharati evam evam dhanam vā yasam vā puttadāram vā āṅgapaccaṅgam vā anoloketvā sampattayācakānam sabbam icchiticchitam nissesam katvā dadamāno bodhirukkhamūle nisīditvā Buddhho bhavissasīti“ paṭhamam dānapāramim daḥham katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttam:

125. „Handa buddhakare dhamme vicināmi ito c' ito uddham adho dasadisā yāvatā dhammadhātuyā.
126. Vicinanto tadā dakkhim paṭhamam dānapāramim pubbakehi Mahesīhi anuciṇṇam mahāpatham.
127. 'Imam tvam paṭhamam tāva daḥham katvā samādiya dānapāramitam gaccha yadi bodhim pattum icchasi.
128. Yathāpi kumbho sampunṇo yassa kassaci adhokato vamate udakam nissesam na tattha parirakkhati
129. Tath' eva yācake disvā hīnamukkaṭṭhamajjhime dadāhi dānam nissesam kumbho viya adhokato“ ti.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban“ ti uttarim pi upadhārayato dutiyam sīlapāramim disvā etad ahosi: „Sumedhapandita tvam ito paṭṭhāya sīlapāramim pūreyyāsi, yathā hi camaramigo nāma jīvitam pi anoloketvā attano vālam eva rakkhati evam tvam pi ito paṭṭhāya jīvitam pi anoloketvā sīlam eva rakkhanto Buddhho bhavissasīti“ dutiyam sīlapāramim daḥham katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttam:

130. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare, aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
131. Vicinanto tadā dakkhim dutiyam sīlapāramim pubbakehi Mahesīhi āsevitānisevitam.
132. 'Imam tvam dutiyam tāva daḥham katvā samādiya sīlapāramitam gaccha yadi bodhim pattum icchasi.
133. Yathāpi camarī vālam kismici¹ pativilaggitam upeti maraṇam tattha na vikopeti vāladhim (Cfr. *Ælian* 16,11.)

¹ C' kismim.

134. Tath' eva catusu bhūmīsu¹ sīlāni paripūriya²
parirakkha³ sabbadā sīlam camarī viya vāladhin⁴ ti.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban“ ti
uttarim pi upadhārayato tatiyaṃ nekkhammapāramim disvā etad ahosi:
„Sumedhapandita tvam ito paṭṭhāya nekkhammapāramim pūrey-
yāsi, yathā hi ciraṃ pi bandhanāgāre vasamāno puriso na tattha
sineham karoti atha kho ukkaṇṭhati yeva avasitukāmo hoti evam eva
tvam sabbabhave bandhanāgārasadise katvā sabbabhave ukkaṇṭhito
muñcitukāmo hutvā nekkhammābhimukho va hohi, evaṃ Buddho bha-
vissasīti“ tatiyaṃ nekkhammapāramim dalham katvā adhiṭṭhāsi; tena
vuttam:

135. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aāne pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
136. Vicinanto tadā dakkhim tatiyaṃ nekkhammapāramim
pubbakehi Mahesīhi āsevitānisevitam.
137. 'Imaṃ tvam tatiyaṃ tāva dalham katvā samādiya
nekkhamme pāramim gaccha yadi bodhim pattum icchasi.
138. Yathā andughare puriso ciravuttho dukhaddito
na tattha rāgaṃ abhijaneti muttim yeva gavesati
139. Tath' eva tvam sabbabhave passa andughare viya,
nekkhammābhimukho hohi bhavato parimuttiyā“ ti.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban“ ti
uttarim pi upadhārayato catuttham paññāpāramim disvā etad ahosi:
„Sumedhapandita tvam ito paṭṭhāya paññāpāramim pi pūreyyāsi,
hīnamajjhimukkatṭhesu kiñci⁴ avajjetvā sabbe pi paṇḍite upasaṃkamitvā
pañham puccheyyāsi, yathā hi piṇḍacāriko bhikkhu hīnādibhede-
sukulesu kiñci avajjetvā paṭipāṭiyā piṇḍāya caranto khippaṃ yāpanam
labhati evaṃ tvam pi sabbapaṇḍite upasaṃkamitvā pañham pucchanto
Buddho bhavissasīti“ catuttham paññāpāramim dalham katvā adhiṭṭhāsi;
tena vuttam:

140. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aāne pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
141. Vicinanto tadā dakkhim catuttham paññāpāramim
pubbakehi Mahesīhi āsevitānisevitam.
142. 'Imaṃ tvam catuttham tāva dalham katvā samādiya
paññāpāramitam gaccha yadi bodhim pattum icchasi.

¹ C° bhūmīsu. ² C° C° paripūraya. ³ C° parirakkhe. ⁴ so al: tathā: 139.

142. Yathāpi¹ bhikkhu bhikkhanto hīnamukkaṭṭhamajjhime
kulāni na vivajjento evaṃ labhati yāpanaṃ
144. Tath' eva tvaṃ sabbakāle paripucchanto budhaṃ janaṃ
paññāpāramitaṃ gantvā sambodhiṃ pāpunissasīti²."

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban" ti
uttarim pi upadhārayato pañcamam viriyapāramim disvā etad ahosi:
„Sumedhapandita tvaṃ ito paṭṭhāya viriyapāramim pūreyyāsi,
yathā sīho migarājā sabbairiyāpathesu dāhaviṛiyo hoti evaṃ tvaṃ
sabbabhavesu sabbairiyāpathesu dāhaviṛiyo anolīnaviriyo samāno Buddho
bhavissasīti" pañcamam viriyapāramim dāham katvā adhiṭṭhāsi; tena
vuttam:

145. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aṇṇe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
146. Vicinanto tadā dakkhiṃ pañcamam viriyapāramim
pubbakehi Mahesīhi āsevitānisevitam.
147. 'Imaṃ tvaṃ pañcamam tāva dāham katvā samādiya
viriyapāramitaṃ gaccha yadi bodhiṃ pattum icchasi.
148. Yathāpi sīho migarājā nisajjaṭṭhānacamkame
alīnaviriyo hoti paggaḥitamano sadā
149. Tath' eva tvaṃ pi sabbabhava paggaṇha viriyaṃ dāham,
viriyapāramitaṃ gantvā sambodhiṃ pāpunissasīti³."

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban" ti
uttarim pi upadhārayato chaṭṭham¹ khantipāramim disvā etad ahosi:
„Sumedhapandita tvaṃ ito paṭṭhāya khantipāramim pūreyyāsi,
sammānane pi avamānane pi khamo va bhavēyyāsi, yathāpi paṭhaviyaṃ
nāma sucim pi pakkhipanti asucim pi na tena paṭhavi² sineham na
paṭighaṃ karoti khamati sahati adhivāseti yeva evaṃ evaṃ tvaṃ pi
sammānanāvamānanesu khamo va samāno Buddho bhavissasīti" chaṭṭham
khantipāramim dāham katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttam:

150. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aṇṇe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
151. Vicinanto tadā dakkhiṃ chaṭṭhamam khantipāramim
pubbakehi Mahesīhi āsevitānisevitam.
152. 'Imaṃ tvaṃ chaṭṭhamam tāva dāham katvā samādiya
tattha advejjhamānaso sambodhiṃ pāpunissasi.

¹ C^k C^o yathā. ² C^v chaṭṭha corrected to chaṭṭhamam. ³ so all three MSS.

153. Yathāpi paṭhavī nāma sucim pi asucim pi ca
sabbam sahati nikkhepam na karoti paṭigham dayam
154. Tath' eva tvam pi sabbesam sammānāvamānakkhamo
khantipāramitam gantvā sambodhim pāpunissasīti".

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammeḥi bhavitabban" ti
uttarim pi upadhārayato sattamam saccapāramim disvā etad ahosi:
„Sumedhapandita tvam ito paṭṭhāya saccapāramim pi¹ pūreyyāsi,
asaniyā matthake² patamānāya pi dhanādīnam atthāya chandādīnam
vasena sampajānamusāvādam nāma mā akāsi, yathā hi osadhitārakā³
nāma sabbautusu⁴ attano gamanavīthim jahitvā aññāya vīthiyā na
gacchati sakavīthiyā va gacchati evam evam tvam pi saccam⁵ pahāya
musāvādam nāma akaronto yeva Buddho bhavissasīti" sattamam sacca-
pāramim dalham katvā adhiṭṭhāsi: tena vuttam:

155. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
156. Vicinanto tadā dakkhim sa'tamam saccapāramim
pubbakehi Mahesīhi āsevitānisevitam.
157. 'Imam tvam sattamam tāva dalham katvā samādiya
tathā advejjhavacano sambodhim pāpunissasi.
158. Yathāpi osadhī nāma tulābhūtā⁶ sadevake
samaye utupasse⁷ vā na vakkamati vīthito
159. Tath' eva tvam pi saccesu mā vakkami vīthito,
saccapāramitam gantvā sambodhim pāpunissasīti".

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammeḥi bhavitabban" ti
uttarim pi upadhārayato atthamam adhiṭṭhānapāramim disvā etad ahosi:
„Sumedhapandita tvam ito paṭṭhāya adhiṭṭhānapāramim pi pūreyyāsi,
yam adhiṭṭhāsi tasmim adhiṭṭhāne niccalo bhavēyyāsi, yathā hi paṭhamam
nāma sabbadisāsu pi vāte paharante pi na kampati na caṇḍāsi
tṭhāne yeva tiṭṭhati evam evam tvam pi attano adhiṭṭhāna-
bhonto⁸ va Buddho bhavissasīti" atthamam adhiṭṭhānapāramim
katvā adhiṭṭhāsi: tena vuttam:

160. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.

¹ C¹ saccapāramim. ² C² mattake, C³ mattake ~~osadhi~~ ~~osadhi~~ ~~osadhi~~
osadhikārakā. ³ so all three MSS. ⁴ C¹ saccam. ⁵ ~~osadhi~~ ~~osadhi~~ ~~osadhi~~
⁶ C¹ bhonto.

161. Vicinanto tadā dakkhiṃ atthamaṃ adhiṭṭhānapāramiṃ
pubbakehi Mahesīhi āsevitānisevitam.
162. 'Imaṃ tvaṃ atthamaṃ tāva daḥamaṃ katvā samādiya
tattha tvaṃ acalo hutvā sambodhiṃ pāpuṇissasi.
163. Yathāpi pabbato selo acalo suppatitthito
na kampati bhusavātehi sakatthāne va titthati
164. Tath' eva tvaṃ pi adhiṭṭhāne sabbadā acalo bhava,
adhiṭṭhānapāramiṃ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti''.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāra-kadhammehi bhavitabban'' ti
uttarim pi upadhārayato navamaṃ mettāpāramiṃ disvā etad ahosi:
„Sumedhapāṇḍita tvaṃ ito paṭṭhāya mettāpāramiṃ pūreyyāsi, hitesu
pi ahitesu pi ekacitto bhavēyyāsi, yathāpi udakaṃ nāma pāpajanassa
pi kalyāṇajanassa pi sītābhāvaṃ ekasadiśaṃ katvā pharati evam evam'
tvaṃ sabbasattesu mettacittena ekacitto honto' Buddho bhavissasīti''
navamaṃ mettāpāramiṃ daḥamaṃ katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttam:

165. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aṇṇe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
166. Vicinanto tadā dakkhiṃ navamaṃ mettāpāramiṃ
pubbakehi Mahesīhi āsevitānisevitam.
167. 'Imaṃ tvaṃ navamaṃ tāva daḥamaṃ katvā samādiya
mettāya asamo hohi' yadi bodhiṃ' pattum icchasi.
168. Yathāpi udakaṃ nāma kalyāṇe pāpake jane
samaṃ pharati' sītena pavāheti rajomalaṃ
169. Tath' eva tvaṃ pi ahitahite samaṃ mettāya bhāvaya,
mettāpāramitaṃ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti''.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāra-kadhammehi bhavitabban'' ti
uttarim pi upadhārayato dasamaṃ upekkhāpāramiṃ disvā etad ahosi:
„Sumedhapāṇḍita tvaṃ ito paṭṭhāya upekkhāpāramiṃ pi pūreyyāsi,
sukhe pi dukkhe pi majjhatto va bhavēyyāsi, yathāpi paṭhavi' nāma
sucim pi asucim pi' pakhippamāne majjhata va hoti evam evam
tvaṃ pi sukhadukkhesu majjhatto va honto' Buddho bhavissasīti''
dasamaṃ upekkhāpāramiṃ' daḥamaṃ katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttam:

¹ Ck eva. ² Ck bhonto? C^s bhonto. ³ Ck C^s hoti. ⁴ Ck bodhim. ⁵ Ck parati
C^v harati. ⁶ Ck paṭhavi, C^s C^v paṭhavim. ⁷ so all three MSS., instead of sucimhi
asucimhi? ⁸ C^s bhonto. ⁹ Ck C^s upekkhā-

170. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissami ye dhammā bodhipācanā.
171. Vicinanto tadā dakkhiṃ dasamaṃ upekkhāpāramiṃ¹
pubbakehi Mahesīhi āsevitani-sevitam.
172. 'Imaṃ tvam dasamaṃ tāva daḥam katvā samādiya
tulābhūte daḥho hutvā sambodhiṃ pāpuṇissasi.
173. Yathāpi paṭhavī nāma nikkhattaṃ asuciṃ sucim
upekkhati² ubho p' ete kopānunayavajjitā
174. Tath' eva tvam pi sukhadukkhe tulābhūto sadā bhava,
upekkhāpāramitaṃ³ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti⁴“.

Tato cintesi: „Imasmim loke Bodhisattehi pūretabbā bodhiparipācanā Buddhakāra-kadhammā ettakā yeva, dasa pāramiyo ṭhapetvā aññe n' atthi, imāpi dasa pāramiyo uddham ākāse pi n' atthi, heṭṭhā paṭhaviyam pi puratthimādisu⁴ disāsu pi n' atthi, mayham yeva pana hadayamaṃsantare patitṭhitā⁵ ti. Evaṃ tāsāṃ hadaye patitṭhitabhāvaṃ disvā sabbāpi daḥam katvā adhiṭṭhāya punappuna sammāsanto anulomapaṭilomaṃ sammāsati, pariyaṇte gaheṭvā ādim paṇeti, ādimhi gaheṭvā pariyaṇte ṭhapeti, majjhe gaheṭvā ubhato osāpeti, ubhato koṭisu⁶ gaheṭvā majjhe osāpeti⁷, āṅgapariccāgo pāramiyo nāma bāhirabhaṇḍapariccāgo upapāramiyo nāma jīvitapariccāgo paramatthapāramiyo nāma 'ti dasa pāramiyo dasa upapāramiyo dasa paramatthapāramiyo ti yamakatelāṃ vinivattento⁸ viya Mahāmeruṃ manthaṃ⁹ katvā cakkavālamahāsamuddaṃ ālulento⁹ viya ca sammāsi. Tassa dasa pāramiyo sammāsantassa sammāsantassa dhammatejena catunahutādhikāni dve yojanasatasahassāni bahalā ayaṃ mahāpaṭhavī¹⁰ hatthinā akkantaṇaḥkalāpo¹¹ viya pīḷiyamānaṃ ucchuyantaṃ viya mahāviraṇaṃ viravaṇāṇā saṃkampī sampakampī sampavedhi, kulālacakkaṃ viya telayantacakkaṃ viya ca paribbhami; tena vuttaṃ:

175. „Ettakā yeva te loke ye dhammā bodhipācanā,
tat' uddham n' atthi aññatra, daḥam tattha patitṭhaha'.
176. Ime dhamme sammāsato sabhāvasarasalakkhane
dhammatejena vasudhā dasasahassī pakampatha.
177. Calatī¹² ravatī puthavī¹³ ucchuyantaṃ va pīḷitaṃ,
telayante yathā cakkāṃ evaṃ kampati medinīti¹⁴“.

¹ so all three MSS. ² so all three MSS. ³ so all three MSS. ⁴ C^v puratthimādi.
⁵ so all three MSS. ⁶ C^k obhāseti. ⁷ C^s vinivaddhento, C^k vinivaddhento?
⁸ C^k mattha, C^s matthaṃ, C^v matthaṃ corrected to manthaṃ. ⁹ C^k ālulento, C^s ālulento. ¹⁰ C^k paṭhavī, C^s mahāpaṭhavī. ¹¹ C^s -nala-. ¹² C^s calatī. ¹³ C^s puthavī.

Mahāpaṭhaviyā kampamānāya Rammanagaravāsino saṅṭhātum asakkontā yugantavātāmhā¹ hatā mahāsālā² viya mucchitamucchitā papatimsu, ghaṭṭādīni kulālabhājanāni pavatṭantāni³ aññamaññam paharantāni cunṇavicunṇāni ahesum. Mahājano bhīttasito Satthāram upasamkamitvā „kin nu kho Bhagavā nāgāvatto⁴ ayam bhūtayakkhadevatāsu aññatarāvatto⁵ ti, na hi mayam etam jānāma, api ca kho sabbo pi ayam mahājano upadduto, kin nu kho imassa lokassa pāpakam bhavissati udāhu kalyāṇam, kathetha no etam kāraṇam“ ti āha. Satthā tesam katham sutvā „tumhe mā bhāyatha mā cintayittha, n' atthi vo itonidānam bhayam, yo so mayā ajja Sumedhapandito 'anāgate Gotamo nāma Buddho bhavissasīti'⁶ vyākato so idāni pāramiyo sammāsati, tassa pāramiyo sammāsantassa vilolentassa⁷ dhammatejena sakala-dasasahasilokadhātu⁸ ekappahārena kampati c' eva ravati cā“ 'ti āha; tena vuttam:

178. „Yāvatā parisā āsi Buddhassa parivesane
pavedhamānā sā tattha mucchitā seti bhūmiyā.
179. Ghaṭṭānekaśaṇṇāni kumbhīnā ca satā bahū
sañcunṇamathitā tattha aññamaññ' upaghaṭṭitā⁹.
180. Ubbiggā tasitā bhītā bhantā vyādhitamānasā
mahājanā samāgama¹⁰ Dīpaṅkaram upāgamum.
181. 'Kim bhavissati lokassa kalyāṇam atha pāpakam,
sabbo upadduto loko, tam vinodehi cakkhumā'.
182. Tesam sadā¹¹ saññāpesi Dīpaṅkaro Mahāmuni¹²:
'vissatthā hotha mā bhātha imasmim puthavikampane,
183. Yam aham ajja vyākāsim 'Buddho loka bhavissati'
eso sammāsati dhammam pubbakam jinasevitam.
184. Tassa sammāsato dhammam Buddhabhūmim asesato
tenāyam kampitā puthavi dasasahassī sadevaketi¹³.

Mahājano Tathāgatassa vacanam sutvā haṭṭhatuṭṭho mālāgandhavilepanam ādāya Rammanagarā nikkhamitvā Bodhisattam upasamkamitvā mālādīhi pūjetvā vanditvā padakkhinam katvā Rammanagaram eva pāvisi. Bodhisatto pi dasa pāramiyo sammāsivā viriyam dalham katvā adhiṭṭhāya nisinnāsana vutṭhāsi; tena vuttam:

¹ so all three MSS. ² C^s sālā corrected to mahāsālā. ³ C^k C^s pavaddhantāni. ⁴ C^k C^s nāgāvaddho. ⁵ C^k C^s -vaddho. ⁶ C^k bhavissasīti, C^v bhavissatīti. ⁷ C^k C^s vilolentassa. ⁸ C^k C^s -sahassī-. ⁹ C^k C^v upaghaṭṭitā? ¹⁰ C^s C^v yamāgama. ¹¹ C^s tadā, C^v sadā corrected to tadā. ¹² C^k C^v mahāmuni.

185. „Buddhassa vacanam sutvā mano nibbāyi tāvade,
sabbe maṃ upasamkamma puna pi maṃ abhivandiyum¹.
186. Samādiyivā Buddhagunam dāham katvāna mānasam
Dīpaṃkaram namassitvā va² āsanā vutthahim tadā³ ti.

Atha Bodhisattam āsanā vutthahantam sakaladasasahassacakkavāle⁴
devatā sannipatitvā dibbehi mālāgandhehi pūjetvā „ayya Sumedha-
tāpasa⁵ tayā ajja Dīpaṃkaradasabalassa pādamūle mahatī patthana
patthitā, sā te anantarāyena samijjhatu, mā te bhayaṃ vā cha-
bbhitattam vā ahosi, sarīre appamattako pi rogo mā uppajji, khippam
pāramiyo pūretvā sammāsambodhim paṭivijjha, yathā pupphūpaga-
phalūpagā rukkhā samaye pupphanti c' eva phalanti ca tath' eva tvam
pi samayaṃ anatikkamitvā khippam bodhim uttamam phusassū⁶ 'ti ādīni
thutimaṅgalāni payirudāhamasu. evaṃ payirudāhitvā attano attano
devatthānam eva⁷ agamaṃsu. Bodhisatto pi devatāhi abhitthuto „aham
dasapāramiyo pūretvā kappasatasahassādhikānam⁸ catunnam asamkhe-
yānam matthake Buddho bhavissāmi⁹“ viriyam dāham katvā adhiṭṭhāya
nabham abbhuggantvā Himavantam eva agamāsi; tena vuttam:

187. „Dibbam mānusakam puppham devā mānusakā ubho
samokiranti pupphehi vutthahantassa āsanā.
188. Vedayanti ca te sotthim devā mānusakā ubho:
'mahantam patthitam tuyham tam labhassu yathicchitam.
189. Sabbītiyo vivajjantu, sabbarogo vinassatu,
mā te bhavatu antarāyo, phusa khippam bodhim uttamam.
190. Yathāpi samaye patte pupphanti pupphino dumā
tath' eva tvam mahāvīra Buddhañāṇena pupphasi.
191. Yathā ye keci Sambuddhā pūrayum dasapāramim¹
tath' eva tvam mahāvīra pūrehi² dasapāramim.
192. Yathā ye keci Sambuddhā bodhimaṇḍamhi bujjhare
tath' eva tvam mahāvīra bujjhassu Jimabodhiyam.
193. Yathā ye keci Sambuddhā dhammacakkaṃ pavattayum
tath' eva tvam mahāvīra dhammacakkaṃ pavattaya.
194. Puṇṇamāse yathā cando parisuddho virocati
tath' eva tvam puṇṇamano viroca dasasahassiyam.

¹ so all three MSS. ² C^o omits va. ³ C^o -cakkavāle. ⁴ C^o Sumedha ⁵ C^k devatthānam
omitting eva. ⁶ C^k -sahasādhikam, C^o -sahasādhikam corrected to -sahasādhī-
kānam. ⁷ C^o dasapāramī. ⁸ C^o pūresi. ⁹ C^o dasapāramī.

195. Rāhumutto yathā suriyo tāpena¹ atirocati
tath' eva lokam muñcitvā viroca siriya tuvaṃ.
196. Yathā yā kāci nadiyo osaranti mahodadhim
evaṃ sadevakā lokā osarantu tav' antikaṃ'.
197. Tehi thutippasattho so dasa dhamme samādiya
te dhamme paripūrento pavanam pāvisi tadā² ti

Sumedhakathā niṭṭhitā.

Rammanagaravāsino pi kho nagaram pavisitvā buddhapamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānam adamsu. Satthā tesam dhammam desetvā mahājanam saraṇādisu³ paṭiṭṭhāpetvā Rammanagaramhā nikkhamitvā tato uddham pi yāvatāyukam tiṭṭhanto sabbam Buddhakiccaṃ⁴ katvā anukkamena anupādisesāya Nibbānadhātuyā parinibbāyi. Tattha yaṃ vattabbam taṃ sabbam Buddhavaṃse vuttanayen' eva veditabbam, vuttam hi tattha:

198. „Tadā te bhojayitvāna sasamgham Lokanāyakam
upagañchum saraṇam tassa Dīpaṅkarassa Satthuno.
199. Saraṇāgamane kañci⁵ nivesesi Tathāgato
kañci⁶ pañcasu silesu sile dasavidhe param.
200. Kassaci deti sāmāñnam caturō phalamuttame,
kassaci asame dhamme deti so paṭisambhidā.
201. Kassaci varasamāpattiyo⁷ aṭṭha deti Narāsabho,
tisso kassaci vijjāyo chaḷabhiññā paveccati.
202. Tena yogena janakāyam ovadati Mahāmuni,
tena vitthārikam āsi Lokanāthassa sāsanam.
203. Mahāhanu usabhakkhandho Dīpaṅkarasanāmako
bahū⁸ jane tārayati parimoceti duggatim.
204. Bodhaneyyam janam disvā sataśahasse pi⁹ yojane
khaṇena upagantvāna bodheti taṃ Mahāmuni.
205. Paṭhamābhisamaye⁹ Buddho koṭisatam abodhayi,
dutiyaabhisamaye¹⁰ Nātho sataśahassam abodhayi¹¹.
206. Yadā devabhavanamhi Buddho dhammam adesayi
navutikoṭisahassānam tatiyaabhisamayo ahu.

¹ C^s tāpena. ² so all three MSS. ³ C^s sabbabuddhakiccaṃ, C^v sabbam kiccaṃ.
⁴ C^k C^s kiñci. ⁵ C^s kiñci corrected to kañci. ⁶ so all three MSS. ⁷ C^k C^s
bahu. ⁸ C^v hi. ⁹ C^s -samayo. ¹⁰ C^s -samayo, C^v -samayo corrected to -samaye.
¹¹ C^k abodhayi.

207. Sannipātā tayo āsum Dīpaṃkarassa Satthuno:
kotīśatasahassānam paṭhamo āsi samāgamo.
208. Puna Nāradakūṭamhi pavivekagate Jine
khīṇāsavā vītamalā samimsu satakoṭīyo.
209. Yadā vasi¹ Mahāvīro Sudassanasiluccaye²
navutikotīśahasseehi pavāresi tadā Muni.
210. Ahaṃ tena samayena jaṭilo uggatāpano
antalikkhamhi caraṇo pañcābhīṇāsū pāragū³.
211. Dasaviśamsahassānam dhammābhisamayo ahu,
ekadvinnam abhisamayo gaṇanāto⁴ asaṃkhiyā.
212. Vitthārikam bāhujaṇṇam iddham pītam⁵ ahū⁶ tadā
Dīpaṃkarassa Bhagavato sāsanaṃ suvisodhitam.
213. Cattāri satasahassāni chaḷabhiṇṇā mahiddhikā
Dīpaṃkaram Lokavidum parivārenti sabbadā.
214. Ye keci tena samayena jahanti mānusam bhavam
appattamānasā sekhā garahitā va bhavanti te.
215. Supupphitam pāvacaṇam arahantehi tādihi
khīṇāsavehi vimalehi upasobhati sadevake.
216. Nagaram Rammavatī nāma, Sumedho nāma khattiyo.
Sumedhā⁷ nama janiyā Dīpaṃkarassa Satthuno.
217. Sumaṅgalo⁸ ca Tisso ca abesum aggasāvaka,
Sāgato nām⁹ upatṭhāko⁹ Dīpaṃkarassa Satthuno.
218. Nandā c¹⁰ eva Sunandā ca abesum aggasāvika,
bodhi tassa Bhagavato Pippalīti pavuccati.
219. Asītihaṭṭhamubbedho Dīpaṃkaro Mahāmuni
sobhati dīparukkho va sālārājā va phullito.
220. Satasahassam vassāni āyūṃ tassa Mahesino,
tāvata tiṭṭhamāno so tāresi janatam bahum.
221. Jotayitvāna saddhammam santāretvā mahājanam
jalitvā aggikkhandho va nibbuto so sasāvako.
222. Sā ca iddhī¹⁰ so ca yaso¹¹ tāni ca pādesu cakkaratanāni¹²
sabbam samantarāhitam, nanu rittā sabbasaṃkharā¹³ ti.

¹ C^v vasi. ² C^v -siluccaye. ³ C^v C^v pāragu. ⁴ C^v gaṇanātho corrected to gaṇanāto, C^v gaṇanātho. ⁵ C^v C^v pītam corrected to phītam. ⁶ C^v ahū. ⁷ C^v C^v sumedha. ⁸ C^k C^v sumaṅgalo. ⁹ C^v nāmūpatṭhāko. ¹⁰ C^v iddhī. ¹¹ C^v so ca so, C^v ca yaso corrected to so ca yaso. ¹² so all three MSS. ¹³ C^v -saṃkhārā, C^k -saṃkarā.

999. „Dīpaṃkarassa aparena¹ Koṇḍañño nāma Nāyako
anantatejo amitayaso appameyyo durāsado“.

Dīpaṃkarassa pana Bhagavato aparabhāge ekam asaṃkheyyam atikkamitvā Koṇḍañño nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā ahesum, paṭhamasannipāte koṭisatasahassam, dutiye koṭisahasam, tatiye navutikoṭiyo. Tadā Bodhisatto Vijitāvi nāma cakkavattī² hutvā koṭisatasahassasamkhasa buddhapamukhasa bhikkhusamghassa mahādānam adāsi. Satthā Bodhisattam „Buddho bhavissasīti“ vyākāritvā dhammam desesi. So Satthu dhammakatham sutvā rajjam niyyādetvā pabbaji. So tīni³ Piṭakāni uggahetvā attha samāpattiyo pañca ca abhiññāyo uppādetvā aparihīnajjhāno⁴ Brahmaloke nibbatti. Koṇḍāññabuddhasa pana Rammavati nāma nagaram, Sunando nāma khattiyo pitā, Sujātā nāma devī mātā, Bhaddo ca Subhaddo ca dve aggasāvakā, Anuruddho nāma upatthāko, Tissā ca Upatissā ca aggasāvikā, Sālakalyāṇi⁵ bodhi, atthāsīti hatthubbedham sarīram, vassasatasahassam āyuppanānam ahosi. Tassa aparabhāge ekam asaṃkheyyam atikkamitvā ekasmim yeva kappe cattāro Buddhā nibbattiṃsu: Maṅgalo⁶ Sumano Revato Sobhito ti. Maṅgalassa Bhagavato tayo sāvakasannipātā ahesum, tesu⁷ paṭhamasannipāte⁸ koṭisatasahassam bhikkhū ahesum, dutiye koṭisahasam, tatiye navutikoṭiyo. Vemātikabhātā kir’ assa Ānandakumāro navutikoṭisamkhāya parisāya saddhim dhammasavanatthāya Satthu santikam agamāsi⁹. Satthā tassa ānupubbikatham¹⁰ kathesi, so saddhim parisāya saha¹¹ paṭisambhidāhi arahattam pāpuṇi. Satthā tesam kulaputtānam pubbacaritam olokento iddhimayapattacīvarassa upanissayam disvā dakkhiṇahattham pasāretvā „etha bhikkhavo“ ti āha. Sabbe tam khaṇam yeva iddhimayapattacīvaradharā satthi-vassatherā viya ākappasampannā hutvā Satthāram vanditvā parivārayiṃsu. Ayam assa tatiyo sāvakasannipāto ahosi. Yathā pana aññesam Buddhānam samantā asīti hatthappamānā yeva sarīrappabhā ahosi na evam, tassa pana Bhagavato sarīrappabhā niccakālam dasasahassilokadhātum¹² pharitvā atthāsi. Rukkhapaṭhavipabbata-samuddādayo antamaso ukkhalīyādīni upādāya suvaṇṇapattapariyonaddhā viya ahesum. Āyuppanānam pan’ assa navutivassasahassāni ahosi. Ettakam kalam candasuriyādayo attano pabhāya virocitum na sakkhiṃsu, rattindivamparicchedo na paññāyittha, divā suriyālokena viya sattā

¹ apareṇa corrected to aparena. ² C^k C^v cakkavattī. ³ C^k tīni, C^v tīni corrected to tīni. ⁴ C^v -hīna-. ⁵ so all three MSS. ⁶ C^k C^v maṅgalo. ⁷ C^s tesu corrected to te, C^v te corrected to tesu. ⁸ C^s -pātesu. ⁹ C^s āgamāsi. ¹⁰ C^s anupubbikatham. ¹¹ C^s saha. ¹² C^v dasasahassī.

niccam Buddhāloken' eva vicarimsu, sāyam pupphanakusumānam pāto va ravanasaṅkūḍānā ca vasena loko rattindivamparicchedam¹ sallakkhesi. „Kim pana aññesam Buddhānam ayam ānubhāvo n' atthīti“ no n' atthi, te hi pi ākaṃkhamānā dasasahassī² vā lokadhātum tato vā bhiyyo ābhāya phareyyum, Maṅgalassa³ pana Bhagavato pubbatthanaṅvasena aññesam vyāmapabbhā viya sarīrapabbhā niccam eva dasasahassilokadhātum⁴ pharivā atthāsi. So kira Bodhisattacariyakāle vessantarasadise attabhāve tthito saputtadāro vaṃkapabbatasadise pabbate vasi. Ath' eko Kharadāṭhiko nāma yakkho Mahāpurisassa dānājjhāsayatam⁵ sutvā brāhmaṇavaṇṇena upasaṃkamitvā Mahāsattam dve dārake yāci. Mahāsatto „dadāmi brāhmaṇassa puttake“ ti haṭṭhapahattho udakapariyantam paṭhavim kampento dve pi dārake adāsi. Yakkho caṃkamanakoṭiyam ālambanaphalakam nissāya tthtvā passantass' eva Mahāsattassa mūlakalāpam viya dārake khādi. Mahāpurisassa yakkham oloketvā mukham vivaṭamatte aggijālā viya lobitadhāram uggiramānam tassa mukham disvāpi kesaggamattam pi domanassam na uppajji⁶, „sudinnam vata me dānan“ ti cintayato pan' assa sarīre mahantam pītisomanassam udapādi. So „imassa me nissandena anāgate iminā va nīhārena rasmiyo nikkhamantū“ 'ti patthanam akāsi. Tassa tam patthanam nissāya Buddhabhūtaṃ sarīrato rasmiyo nikkhamitvā ettakam tthānam pharimsu. Aparam pi 'ssa pubbacaritam atthi: so kira Bodhisattakāle ekassa Buddhassa cetiyam disvā „imassa Buddhassa mayā jīvitam pariccajitum vattatīti“ daṇḍakadīpikāveṭhananiyāmena sakalasarīram vethāpetvā ratanamakulam satasahassagghaṇakam⁷ suvaṇṇapātīm sappissa pūrāpetvā tattha saḥassam vattīyo⁸ jāletvā tam sisenādāya sakalasarīram⁹ jālāpetvā cetiyam padakkhiṇam karonto sakalarattim vītinaṃesi, evaṃ yāva aruṇuggamanā vāyamantassa pi 'ssa lomakūpamattam pi usumam na gaṇhi, padumagabbham pavitṭhakālo viya ahosi, dhammo hi nām' esa attānam rakkhantam rakkhati; tenāha Bhagavā:

224. „Dhammo have rakkhati dhammacārim,
dhammo sucinno¹⁰ sukham āvahāti,
esānisamso dhamme¹¹ sucinne¹²:
na duggatim gacchati dhammacārīti“

¹ C^k C^v rattindivamparicchedam. ² C^k C^s dasasahassī. ³ C^s C^v maṅgalassa.

⁴ C^k C^v dasasahassī-. ⁵ C^s -sayanam. ⁶ C^k C^s uppajji. ⁷ all three MSS.

satasahassagghaṇakam. ⁸ C^s vaddhiyo. ⁹ C^k omits jāletvā - - sakalasarīram.

¹⁰ C^k C^v sucinno. ¹¹ C^k dhammo, C^v dhammo corrected to dhamme. ¹² C^k sucinno.

imassāpi kammasa nissandena tassa Bhagavato sarīrobhāso dasa-
 sahassilokadhātum¹ pharitvā atthāsi. Tadā amhākaṃ Bodhisatto Suruci
 nāma brāhmaṇo hutvā Satthāraṃ „nimantessāmīti“ upasaṃkamitvā
 madhuradhammakatham sutvā „sve mayhaṃ bhikkhaṃ gaṇhatha
 bhante“ ti āha. „Brāhmaṇa kittakehi te bhikkhūhi attho“ ti.
 „Kittakā pana vo bhante parivārabhikkhū“ ti āha. Tadā Satthu
 paṭhamasannipāto yeva hoti, tasmā „koṭisatasahassan“ ti āha. „Bhante
 sabbehi pi saddhim mayhaṃ gehe bhikkhaṃ gaṇhathā“² ti. Satthā
 adhivāsesi. Brāhmaṇo svātanāya nimantetvā gehaṃ gacchanto cintesi:
 „ahaṃ ettakānaṃ bhikkhūnaṃ yāgubhattavattadhāni dātum nona
 sakkomi, nisīdanatthānaṃ pana katham bhavissatīti“. Tassa sā cintā
 caturāsītiyojanasahassamatthake tthitassa devaraṇṇo Paṇḍukambalasilā-
 sanassa uṇhabhāvaṃ janesi. Sakko „ko nu kho maṃ imasmā tthānā
 cāvetukāmo“ ti dibbacakkhunā olokeno Mahāpurisaṃ disvā „Suruci-
 brāhmaṇo buddhapamukhaṃ bhikkhusaṃghaṃ nimantetvā nisīdanatthā-
 natthāya cintesi, mayāpi tattha gantvā puṇṇakoṭṭhāsaṃ gaḥetum
 vaṭṭatīti“³ vaddhakivaṇṇaṃ nimminitvā⁴ vāsipharasuhattho Mahāsattassa
 purato pātur aḥosi, „atthi nu kho kassaci bhatiyā kattabban“ ti āha.
 Mahāpuriso disvā „kiṃ kammaṃ karissasīti“ āha. „Mama ajānanaṣippaṃ
 nāma n' atthi, gehaṃ vā maṇḍapaṃ vā yo yaṃ kāreti tassa taṃ
 kātum jānāmīti“. „Tena hi mayhaṃ kammaṃ atthīti“. „Kiṃ ayyā“
 ti. „Svātanāya me koṭisatasahassabhikkhū nimantitā, tesāṃ nisīdana-
 maṇḍapaṃ karissasīti“. „Ahaṃ nāma kareyyaṃ sace me bhatim
 dātum sakkhissathā“⁵ ti. „Sakkhissāmi tātā“⁶ ti. „Sādhu karissāmīti“⁷
 gantvā ekaṃ padesaṃ olokesi. Dvādasaterasayojanappamaṇo padeso
 kasinaṃaṇḍalam⁸ viya samatalo aḥosi. So „ettake tthāne sattaratanamayo
 maṇḍapo utthahatū“⁹ ti cintetvā olokesi, tāvad eva puthaviṃ¹⁰ bhinditvā
 maṇḍapo utthahi. Tassa sovaṇṇamayesu thambhesu rajatamayā ghaṭakā
 ahesum, rajatamayesu sovaṇṇamayā, maṇitthambhesu pāvālamayā¹¹,
 pavālatthambhesu¹² maṇimayā, sattaratanamayesu sattaratanamayā va¹³
 ghaṭakā ahesum. Tato „maṇḍapassa antarantare kiṃkiṇikajālaṃ
 olambatū“¹⁴ ti olokesi. Saha olokanen' eva jālaṃ olambi yassa
 mandavāteritassa pañcaṅgikass' eva turiyassa madhurasaddo niggacchati,
 dibbasāṅgītivattanakālo¹⁵ viya hoti. „Antarā¹⁶ gandhadāmaṃaladāmāni
 olambantū“¹⁷ ti cintesi, dāmāni olambimsu. „Koṭisatasahassasaṃkhānaṃ

¹ C^v dasasahassī-. ² C^v nimminitvā. ³ C^k kasina-. ⁴ C^k C^v puthaviṃ corrected to puthaviṃ. ⁵ C^k C^v pavāla-. ⁶ C^v pavāla-. ⁷ C^s ca. ⁸ C^v -saṅgīti-.
⁹ C^s antarantarā.

bhikkhūnam āsanāni ca ādhārakāni ca paṭhaviṃ bbinditvā utthahantū¹ 'ti cintesi, tāvad eva utthahimsu. „Kone kone ekekā udakacāṭṭyo utthahantū²“ 'ti cintesi, udakacāṭṭyo utthahimsu. Ettakam māpetvā brāhmaṇassa santikam ganṭva „etu ayya, tava maṇḍapam oloketvā mayham bhatim dehiti“ āha. Mahāpuriso ganṭva maṇḍapam olokesi. oloketass³ eva sakalasariram pañcavanuāya pīṭiyā nīrantaram phuṭam ahosi. Ath⁴ assa maṇḍapam oloketva etad ahosi „nāyam maṇḍapo manussabhūtena kato, mayham pana ajjhasāyam mayham guṇam āgama addhā Sakkabhavanam unham ahosi, tato Sakkena devaraṇṇā ayaṃ maṇḍapo kārīto bhavissati. na kho pana⁵ me yuttam evarūpe maṇḍape ekadivasaṃ yeva danam datum sattāham dassāmīti⁶“ cintesi. Bāhirakadānam⁷ hi kittakam pi sanniānam Bodhisattānam tutthim⁸ kātum na sakkoti, alaṇkatasāsaṃ⁹ pana chuditsā aṇṇaakkhimi uppādetvā hadayamaṃsaṃ vā ubbattetvā dinnakale Bodhisattānam cāgam nissāya tutthi nāma hoti. Amhākam pi hi Bodhisattassa Sīyātake devasikam pañcakahāpaṇammanāni viṣṣajetva catūsu dvaresu majjhe nagare danam dentassa tam dānam cāgatutthum uppādetum nāsakkhu, yadā pan¹⁰ assa brāhmaṇavaṇṇena āgantvā Sakko devaraja akkhim: yāci tadā nāmi uppādetva dadamānass¹¹ eva hāso uppajji, kesaggaṃattani pi cittaṃ¹² aññahattam nāhosi. Evaṃ dānam nissāya Bodhisattānam tittu nāma n atthu. Tasmā so pi Mahāpuriso „sattāham mayā kotisatasahasasamkhānam bhikkhūnam dānam dātum vattatīti“ cintetvā tasmim maṇḍape nisidāpetvā sattāham gavapānam nāma dānam adāsi. Gava paṇaṃ ti mahante mahante kolambe¹³ khīrassa pūretvā uddhāso āropetva ghaṇapalapakke khīre thoḷe tan tūle pakkiṭṭva pakkam madhusaṅkharacūppasāpīṭi sabbasamkhātakhojanam vuccati. Manussā yeva pana parivisittum nāsakkhimsu, devāpi ekantārkā hutvā parivissim¹⁴. Dvādasaterasayojanappamaṇḍatthanam pi bhikkhū ganhitum na-ppahosi: yeva, te pana bhikkhu attano attano ānubhāvena nisidimsu. Pariyosānadivase sabbabhikkhūnam pattāni dhovāpetvā bhesajjathāya sappinavanitamadhuphāṇitādini¹⁵ pūretvā ticivarehi saddhim adāsi. Saṃghanavakabhikkhūnā¹⁶ laddhacivarasātakā¹⁷ satasahasasagghaṇakā¹⁸ ahesum. Sattā¹⁹ anumodanam karonto „ayaṃ puriso evarupam mahādānam adāsi, ko nu kho bhavissatīti“ upadhārento „anāgate kappasatasahasādhikānam dvīpam asamkheyyānam matthake Gotamo nāma Buddho bhavissatīti“ disvā Mahapūrasam āmantetvā „tvam

¹ C² omits pana. ² so all three MSS ³ C² C³ tutthi. ⁴ C² alaṇkatasāsaṃ.

⁵ C² kolambe. ⁶ C² parivissim. ⁷ C² -, pānita-, C³ -ppānita-, C⁴ -pphanita-corrected to -ppānita-.

ettakam nāma kālam atikkamitvā Gotamo nāma Buddho bhavissasīti¹ vyākāsi. Mahāpuriso vyākaraṇam sutvā „aham kira Buddho bhavissāmi, ko me gharāvāsena attho, pabbajissāmīti“ cintetvā tathārūpam sampattim khelapiṇḍam viya pahāya Satthu santike pabbaji, pabbajitvā Buddhavacanam uggaṇhetvā² abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā āyupariyosāne Brahmaloce nibbatti. Maṅgalassa³ pana Bhagavato nagaram Uttaram nāma ahosi, pitāpi Uttaro nāma khattiyo, mātāpi Uttarā nāma, Sudevo ca Dhammaseno ca dve aggasāvakā, Pālito nāma upatthāko, Sivalī ca Asokā ca dve aggasāvikā, Nāgarukkho bodhi, atthāsīti⁴ hatthubbedham sarīram ahosi. Navutivassasahassāni tathā parinibbute pana tasmiṃ ekappahāren' eva dasacakkavālasahassāni ekandhakārāni ahesum, sabbacakkavālesu manussānam mahantam ārodanaparidevanam ahosi.

295. „Koṇḍaññassa apareṇa⁵ Maṅgalo⁶ nāma nāyako tamam loke nihanvāna dhammokkam abhidhārayīti“.

Evam dasasahassilokadhātum⁷ andhakāram katvā parinibbutassa Bhagavato aparabhāge Sumano nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatasahassam bhikkhū ahesum, dutiye Kañcanapabbatamhi⁸ navutikoṭisatasahassāni, tatiye asītikoti-satasahassāni. Tadā Mahāsatto Atulo nāma nāgarājā ahosi mahiddhiko mahānubhāvo. So „Buddho uppanno“ ti sutvā nātisaṃghaparivuto nāgabhavanā nikkhamitvā koṭisatasahassabhikkhuparivārassa tassa Bhagavato dibbaturiyehi upahāram kāretvā mahādānam datvā paccekam dussayugāni datvā saraṇesu patitthāsi. So pi nam Satthā „anāgate Buddho bhavissasīti⁹“ vyākāsi. Tassa Bhagavato nagaram¹⁰ Khemam nāma ahosi, Sudatto nāma rājā pitā, Sirimā nāma mātā, Saraṇo ca Bhāvitatto ca aggasāvakā, Udeno nam' upatthāko, Soṇā ca Upasoṇā ca aggasāvikā, Nāgarukkho¹¹ ca¹² bodhi, navutihatthubbedham sarīram, navuti yeva vassasahassāni āyuppanānam ahoṣīti.

296. „Maṅgalassa¹³ apareṇa¹⁴ Sumano nāma nāyako sabbadhammehi asamo sabbasattānam uttamo“.

¹ C^v uggaṇhetvā. ² C^k maṅgalassa. ³ C^s apareṇa. ⁴ C^k C^v maṅgalo. ⁵ C^k C^v dasasahassī-. ⁶ C^k -pabbatampi, C^v -pabbatampi corrected to -pabbatamhi. ⁷ C^k C^v bhavissasīti. ⁸ C^s naṅgaram. ⁹ C^s naṅgarukkho. ¹⁰ C^v va. ¹¹ C^k C^v maṅgalassa. ¹² C^s apareṇa.

Tassa aparabhāge Revato nāma Satthā udapādi. Tassāpi¹ tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte gaṇanā nāma n' atthi, dutiye koṭi-satasahassam bhikkhū ahesum, tathā tatiye. Tadā Bodhisatto Atidevo nāma brāhmaṇo hutvā Satthu dhammadesanam sutvā saraṇesu paṭiṭṭhāya sirasi añjalim ṭhapetvā tassa Satthuno kilesappahāne vaṇṇam vatvā uttarāsaṃgena pūjam akāsi. So pi nam² „Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Tassa pana Bhagavato nagaram Sudhaññavatī³ nāma ahosi, pitā Vipulo nāma khattiyo, mātā Vipulā nāma, Varuṇo ca Brahmadevo ca aggasāvaka, Sambhavo nāma upaṭṭhāko, Bhaddā ca Subhaddā ca aggasāvikā, Nāgarukkho⁴ ca⁵ bodhi, sarīram asītihaṭṭhubbedham ahosi, āyū⁶ satṭhivassasahassānīti.

227. „Sumanassa aparena⁷ Revato nāma nāyako anūpamo⁸ asadiso atulo uttamo Jino“ ti.

Tassa aparabhāge Sobhito nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatam bhikkhū ahesum, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asītikotiyo. Tadā Bodhisatto Ajito⁹ nāma brāhmaṇo hutvā Satthu dhammadesanam sutvā saraṇesu paṭiṭṭhāya buddha-pamukhassa bhikkhusaṃghassa mahādānam adāsi. So pi nam „Buddho bhavissasīti“¹⁰ vyākāsi. Tassa pana Bhagavato nagaram Sudhammam nāma ahosi, pitā Sudhammo nāma rājā, mātāpi Sudhammā nāma, Asamo ca Sunetto ca aggasāvaka, Anomo nāma upaṭṭhāko, Nakulā ca Sujātā ca aggasāvikā, Nāgarukkho⁴ ca¹¹ bodhi, atṭhapaññāsa-hatṭhubbedham¹² sarīram ahosi, navutivassasahassāni āyuppanānan ti.

228. „Revatassa aparena¹³ Sobhito nāma nāyako samābho santacitto asamo appaṭipuggalo“ ti.

Tassa aparabhāge ekam asaṃkheyyam atikkamitvā ekasmin kappe tayo Buddhā nibbattiṃsu: Anomadassi¹⁴ Padumo Nārado ti. Anomadassissa Bhagavato tayo sāvakasannipātā, paṭhame atṭha bhikkhu-satasahassāni ahesum, dutiye satta, tatiye cha. Tadā Bodhisatto eko yakḥhasenāpati¹⁵ ahosi mahiddhiko mahānubhāvo anekakoṭi.

¹ C^v tassapi. ² C^v tam. ³ C^k dhaññavatī. ⁴ C^s nāgarukkho. ⁵ C^k C^v va. ⁶ C^v āyu. ⁷ C^s apareṇa. ⁸ C^s anupamo. ⁹ C^s ajīno? ¹⁰ C^k C^s bhavissasīti. ¹¹ C^s C^v va. ¹² C^k C^v -paññāsa-, C^s -pannāsa-. ¹³ C^s apareṇa. ¹⁴ C^s anomadassi. ¹⁵ C^k C^v -senāpati.

satasahasānaṃ yakkhānaṃ adhipati. So „Buddho uppanno“ ti sutvā āgantvā buddhapamukhassa saṃghassa mahādānaṃ adāsi. Satthāpi naṃ „anāgate Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Anomadassissa pana Bhagavato Candavatī¹ nāma nagaraṃ² ahosi, Yasavā nāma rājā pitā, Yasodharā nāma mātā, Nisabho ca Anomo ca aggasāvaka, Varuṇo nāma upatthāko, Sundarī ca Sumanā ca aggasāvikā, Ajjunarukkho bodhi, sarīraṃ atthapaññāsahatthubbedham ahosi, vassasatasahasam āyū³ 'ti.

229. „Sobhitassa aparena⁴ Sambuddho dipaduttamo Anomadassi⁵ amitayaso tejasī⁶ duratikkamo“ ti.

Tassa aparabhāge Padumo nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatasahasam bhikkhū⁷ ahesum, dutiye tīni⁸ satasahasāni, tatiye agāmake araṇṇe mahāvanasaṇḍavāsīnaṃ bhikkhūnaṃ⁹ dve satasahasāni. Tadā Tathāgate tasmim vanasaṇḍe vasante Bodhisatto sīho hutvā Satthāraṃ nirodhasamāpattim samāpannaṃ disvā pasannacitto vanditvā padakkhiṇaṃ katvā pītisomanassajāto tikkhattum sīhanādaṃ naditvā sattāhaṃ buddhārammaṇaṃ¹⁰ pītim avijahitvā pītisukhen' eva gocarāya apakkamitvā jīvitapariccāgaṃ katvā payirupāsamaṇo atthāsi. Satthā sattāhaccayena nirodhā vuṭṭhito sīhaṃ oloketvā „bhikkhusaṃghe pi cittaṃ pasādetvā saṃghaṃ vandissatīti“ „bhikkhusaṃgho āgacchatū“ 'ti cintesi. Bhikkhū tāvad eva āgamiṃsu. Sīho saṃghe cittaṃ pasādesi. Satthā tassa manam oloketvā „anāgate Buddho bhavissatīti“ vyākāsi. Padumassa pana Bhagavato Campakaṃ nāma nagaraṃ¹¹ ahosi, Padumo nāma rājā pitā, mātāpi Asamā nāma, Sālo ca Upasālo ca aggasāvaka, Varuṇo nāma upatthāko, Rāmā ca Uparāmā¹² ca aggasāvikā, Soṇarukkho¹³ nāma bodhi, atthapaññāsa-hatthubbedham¹⁴ sarīraṃ ahosi, āyū¹⁵ vassasatasahassan ti.

230. „Anomadassissa aparena Sambuddho dipaduttamo Padumo nāma nāmena asamo appaṭipuggalo“ ti.

Tassa aparabhāge Nārado nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatasahasabhikkhū ahesum,

¹ C^k candavatī. ² C^s naṅgarāṃ. ³ C^s āyu. ⁴ C^s apareṇa. ⁵ C^s anomadassi. ⁶ C^s tejasī. ⁷ all three MSS. bhikkhu. ⁸ C^s tīni, C^v tīni corrected to tīni. ⁹ C^s bhikkhunam. ¹⁰ C^k C^v buddhārammaṇa. ¹¹ C^s naṅgarāṃ. ¹² C^s Surāmā, C^k omits uparāmā ca. ¹³ C^s sona- ¹⁴ C^s C^v pannāsa-, C^k paṇṇāsa-. ¹⁵ C^v āyu.

dutiye navutikoṭisatasahassāni, tatiye asīkoṭisatasahassāni. Tadā Bodhisatto isipabbajjāṃ pabbajitvā pañcasu abhiññāsu atṭhasu ca samāpattīsu¹ vasī hutvā buddhapamukhassa saṃghassa mahādānaṃ datvā lohita-candanena pūjāṃ akāsi. So pi taṃ² „anāgate Buddha bhavissasīti“ vyākāsi. Tassa Bhagavato Dhañṇavatī nāma nagaraṃ ahosi, Sumedho nāma khattiyo pitā, Anomā nāma mātā, Bhaddasālo ca Jitamitto³ ca aggasāvaka, Vāsetṭho nāma⁴ upatṭhāko, Uttarā ca Phaggunī⁵ ca aggasāvikā, Mahāsonarukkho⁶ nāma bodhi, sarīraṃ atṭhāsītihatthubbedhaṃ ahosi, navutivassasahassāni āyū⁷ 'ti⁸.

231. „Padumassa aparena Sambuddho dipaduttamo
Nārado nāma nāmena asamo appatipuggalo“ ti.

Nāradabuddhassa aparabhāge ito satasahassakappamatthake ekasmiṃ⁹ kappe eko va⁶ Padumuttarabuddho nāma udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhame koṭisatasahassaṃ bhikkhū ahesuṃ, dutiye Vebhārapabbate navutikoṭisahasāni, tatiye asīkoṭisahasāni. Tadā Bodhisatto Jaṭilo nāma Mahārattīyo hutvā buddhapamukhassa saṃghassa cīvaradānaṃ adāsi. So pi naṃ „anāgate Buddha bhavissasīti“ vyākāsi. Padumuttarassa pana Bhagavato kāle titthiyā nāhesuṃ, sabbe devamanussā Buddham eva saraṇaṃ agamaṃsu. Tassa nagaraṃ⁷ Hamsavatī⁸ nāma ahosi, pitā Ānando nāma khattiyo, mātā Sujātā nāma, Devalo ca Sujāto ca aggasāvaka, Sumano nāma upatṭhāko, Amitā ca Asamā ca aggasāvikā, Sālarukkho ca⁹ bodhi, sarīraṃ atṭhāsītihatthubbedhaṃ ahosi, sarīrappabhā samantato dvādasa yojanāni gaṇhi, vassasatasahassaṃ āyū¹⁰.

232. „Nāradassa aparena Sambuddho dipaduttamo
Padumuttaro nāma Jino akkhobbho sāgarūpamo“ ti.

Tassa aparabhāge tiṃsakappasahasāni atikkamitvā Sumedho ca Sujāto ca¹¹ 'ti ekasmiṃ kappe dve Buddhā nibbattiṃsu. Sumedhassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte Sudassananagare¹² koṭisataṃ khīṇāsavā ahesuṃ, dutiye navutikoṭīyo, tatiye asīkoṭīyo. Tadā Bodhisatto Uttaro nāma mānava¹³ hutvā nidahitvā ṭhapitaṃ yeva

¹ C^s samāpattīsu, C^k samāpattī. ² so all three MSS. ³ C^k phaggunī. ⁴ C^s -sona-. ⁵ C^k C^s āyutī. ⁶ C^v omits va. ⁷ C^s naṅgaraṃ. ⁸ C^s hamsavatī. ⁹ C^s C^v va. ¹⁰ C^v āyū. ¹¹ C^s -naṅgare. ¹² C^s mānava.

asītikotidhanam¹ vissajjetvā buddhapamukhassa saṅghassa mahādānam² datvā dhammam³ sutvā saraṇesu patitṭhāya nikkhamitvā pabbaji. So pi nam⁴ „anāgate Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Sumedhassa Bhagavato Sudassanam⁵ nāma nagaram⁶ ahosi, Sudatto nāma rājā pitā, matāpi Sudattā nāma, Sarano ca Sabbakāmo ca dve aggasāvakā, Sāgaro nāma upatṭhāko, Rāmā ca Surāmā ca dve aggasāvikā, Mahānīparukkho bodhi, sarīram⁷ atṭhāsītihatthubbedham⁸ ahosi, āyu⁹ navutivassasahassāni.

223. „Padumuttarassa aparena Sumedho nāma nāyako durāsado uggatejo sabbalokuttamo munīti“.

Tassa aparabhāge Sujāto nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte satṭhibhikkhusahassāni ahesum, dutiye paññāsam¹⁰, tatiye cattārīsam¹¹. Tadā Bodhisatto cakkavattirājā¹² hutvā „Buddho uppanno“ ti sutvā upasamkamitvā dhammam¹³ sutvā buddhapamukhassa saṅghassa saddhim¹⁴ sattahi ratanehi catumahādīparajjam¹⁵ datvā Satthu santike pabbaji. Sakalaratṭhavāsino ratṭhuppādam¹⁶ gahetvā āramikakiccam¹⁷ sādhentā buddhapamukhassa saṅghassa niccam¹⁸ mahādānam¹⁹ adamsu. So pi nam²⁰ Satthā vyākāsi. Tassa Bhagavato nagaram²¹ Sumaṅgalam²² nāma ahosi, Uggato²³ nāma rājā pitā, Pabhāvatī nāma mātā, Sudassano ca Devo ca aggasāvakā, Nārado nāma upatṭhāko, Nāgā ca Nāgasamālā ca aggasāvikā, Mahāvelurukkho bodhi. So kira mandachiddo ghanakkhandho uparimahāsākhāhi morapiṇjakalāpo²⁴ viya virocittha. Tassa Bhagavato sarīram²⁵ paññāsahatthubbedham²⁶ ahosi, āyumi²⁷ navutivassasahassānīti.

224. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi Sujāto nāma nāyako sīhahan'usabhakkhandho appameyyo durāsado“ ti.

Tassa aparabhāge ito atṭhārasakappasatamatthake ekasmiṃ kappe Piyadassī Atthadassī Dhammadassīti tayo Buddhā nibbattiṃsu. Piyadassissa pi²⁸ tayo sāvakasannipātā, paṭhame koṭisatasahassam²⁹ bhikkhū ahesum, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asītikotiyo ti. Tadā Bodhisatto Kassapo nāma mānavo³⁰ tiṇṇam³¹ vedānam³² pāram³³ gato va hutvā Satthu dhammadesanam³⁴ sutvā koṭisatasahassadhanapariccāgena

¹ C^o naṅgaram. ² so all three MSS. ³ C^o paññāsam. ⁴ C^k C^o cattārīsam.
⁵ C^o cakkavattirājā. ⁶ C^o naṅgaram. ⁷ C^k C^o sumaṅgalam. ⁸ C^o upaggato.
⁹ C^o -kalāpā. ¹⁰ all three MSS. paññāsa-. ¹¹ C^o āyu. ¹² C^o piyadassissāpi.
¹³ C^o C^o mānavo.

saṅghārāmaṃ kāretvā saraṇesu ca sīlesu ca patitṭhāsi. Atha naṃ Satthā „atṭhārasakappasataccayena Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Tassa Bhagavato Anomaṃ nāma nagaraṃ¹ ahosi, pitā Sudinno nāma rājā, mātā Candā nāma, Pālito ca Sabbadassī ca aggasāvakā, Sobhito nāma² upatṭhāko, Sujātā ca Dhammadinnā ca aggasāvikā, Piyaṅgurukkho³ bodhi, sarīraṃ asītihaṭṭhubbedham ahosi, navutivassasahasāni āyū⁴ 'ti.

235. „Sujātassa aparena⁴ sayambhū⁵ lokanāyako durāsado asamasāmo Piyadassī mahāyaso“ ti.

Tassa aparabhāge Atthadassī nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhame atṭhanavutibhikkhusatasahasāni ahesum, dutiye atṭhāsītisatasahasāni, tathā tatiye. Tadā Bodhisatto Susīmo nāma mahiddhikatāpaso hutvā devalokato mandāravapupphachattam āharitvā Satthāraṃ pūjesi. So pi naṃ vyākāsi. Tassa Bhagavato Sobhitam nāma nagaraṃ⁶ ahosi, Sāgaro nāma rājā pitā, Sudassanā nāma mātā, Santo ca Upasanto ca aggasāvakā, Abhayo nāma⁷ upatṭhāko, Dhammā ca Sudhammā ca aggasāvikā, Campakarukkho bodhi, sarīraṃ asītihaṭṭhubbedham ahosi, sarīrappabhā samantato sabbakālaṃ yojana-mattam pharitvā atṭhāsi, āyum vassasatasahasānīti⁸.

236. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi Atthadassī narāsabho mahātamaṃ nihantvāna patto sambodhim uttaman“ ti.

Tassa aparabhāge Dhammadassī nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhame koṭisatam bhikkhū ahesum, dutiye sattatikoṭiyo, tatiye asītikotiyo. Tadā Bodhisatto Sakko devarājā hutvā dibbagandhapupphehi ca dibbaturiyehi ca pūjam akāsi. So pi naṃ⁹ vyākāsi. Tassa Bhagavato Saraṇam⁹ nāma nagaraṃ ahosi, pitā Saraṇo nāma rājā, mātā Sunandā nāma, Padumo ca Phussadevo ca aggasāvakā, Sunetto nāma¹⁰ upatṭhāko, Khemā ca Sabbanāmā ca aggasāvikā, Rattakuravakarukkho bodhi, bimbijālo ti pi vuccati. Sarīraṃ pan' assa asītihaṭṭhubbedham ahosi, vassasatasahasam āyū 'ti.

237. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi Dhammadassī mahāyaso tamandhakāraṃ vidhametvā atirocati sadevake“ ti.

¹ C^s anomanāmanaṅgaram. ² C^k C^v piyaṅgu-. ³ C^s āyu. ⁴ C^k aparena. ⁵ C^s sayambhu. ⁶ C^s naṅgaram. ⁷ C^v -sahasanti. ⁸ C^v tam. ⁹ C^k C^v saraṇan.

Tassa aparabhāge ito catunavutikappamatthake ekasmiṃ kappe eko va Siddhattho nāma Buddhō udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatasahassam bhikkhū ahesum, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asitikoṭiyo. Tadā Bodhisatto uggatejo abhiññābalasampanno Maṅgalo¹ nāma tāpaso hutvā mahājambuphalaṃ āharitvā Tathāgatassa adāsi. Satthā taṃ phalaṃ paribhūñjitvā „catunavutikappamatthake Buddhō bhavissasīti“ Bodhisattam vyākāsi. Tassa Bhagavato nagaram² Vebhāram nāma ahosi, pitā Jayaseno nāma rājā, mātā Suphassā nāma, Sambalo ca Sumitto ca aggasāvaka, Revato nāma upatṭhāko, Sīvalī ca Surāmā ca aggasāvikā, Kaṇikārarukkho³ bodhi, sarīram satṭhi-hatthubbedham ahosi, vassasatasahassam āyū⁴ 'ti.

228. „Dhammadassissa aparena⁵ Siddhattho nāma nāyako nihanitvā tamam sabbam suriyo v' abbhuggato⁶ yathā“ ti.

Tassa aparabhāge ito dvānavutikappamatthake Tisso Phusso ti ekasmiṃ kappe dve Buddhā nibbattimsu. Tissassa Bhagavato tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte bhikkhūnam koṭisatam ahosi, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asitikoṭiyo. Tadā Bodhisatto māhābhogo mahāyaso Sujāto nāma khattiyo hutvā isipabbajjam pabbajitvā mahiddhikabhāvam patvā „Buddho uppanno“ ti sutvā dibbam mandāravapadumam pāricchattakapupphāni ādāya catuparisamajjhe gacchantam Tathāgataṃ pūjesi, ākāse pupphavitānam akāsi. So pi nam Satthā „ito dvenavutikappe Buddhō bhavissasīti“ vyākāsi. Tassa Bhagavato Khemam nāma nagaram ahosi, pitā Janasandho nāma khattiyo, mātā Padumā nāma, Brahmadevo ca Udayo ca aggasāvaka, Sambhavo nāma upatṭhāko, Phussā ca Sudattā ca aggasāvikā, Asanarukkho bodhi, sarīram satṭhi-hatthubbedham ahosi, vassasatasahassam āyū⁷ 'ti.

229. „Siddhatthassa aparena⁸ asamo appaṭipuggalo anantasīlo amitayaso Tisso lokaggaṇāyako“ ti.

Tassa aparabhāge Phusso nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte satṭhim⁹ bhikkhusatasahassāni, dutiye paññāsa¹⁰, tatiye dvattimsa. Tadā Bodhisatto Vijitāvī nāma khattiyo hutvā mahārajjam¹¹ pahāya Satthu santike pabbajitvā tīni¹²

¹ C^k C^v maṅgalo. ² C^s naṅgaram. ³ C^s C^v kaṇikāra-. ⁴ C^s apareṇa. ⁵ C^s vabbhugato. ⁶ C^s apareṇa. ⁷ C^v satṭhi. ⁸ C^k C^s paññāsa, C^v pannāsa. ⁹ C^s C^v mahārajjam. ¹⁰ C^k C^s tīni.

piṭakāni uggahetvā mahājanassa dhammakatham kathesi sīlapāramiṃ ca pūresi. So pi nam Buddhō tath' eva vyākāsi. Tassa Bhagavato Kāsi¹ nāma nagaram² ahosi, Jayaseno nāma rājā pitā, Sirimā nāma mātā, Surakkhito ca Dhammaseno ca aggasāvaka, Sabhiyo nāma upatthāko, Cālā ca Upacālā aggasāvikā, Āmalakarukkho bodhi, sarīram atthapaññāsahatthubbedham³ ahosi, navutivassasahassāni āyū 'ti.

240. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi ahū⁴ Satthā anuttaro anūpamo⁵ asamasamo Phusso lokagganāyako“ ti.

Tassa aparabhāge ito ekanavutikappe Vipassī nāma Bhagavā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte atthasatthim⁶ bhikkhusatasahassam ahosi, dutiye ekasatasahassam, tatiye asītisahassāni. Tadā Bodhisatto mahiddhiko mahānubhāvo Atulo nāma nāgarājā hutvā sattaratanakhacitam sovaṇṇamayapiṭham Bhagavato adāsi. So pi tam⁷ „ito ekanavutikappe Buddhō bhavissasīti“⁸ vyākāsi. Tassa Bhagavato Bandhumatī nāma nagaram⁹ ahosi, Bandhumā nāma rājā pitā, Bandhumatī nāma mātā, Khaṇḍo ca Tisso ca aggasāvaka, Asoko nāma upatthāko, Candā ca Candamittā ca aggasāvikā, Pāṭalirukkho bodhi, sarīram asītiatthubbedham ahosi, sarīrappabhā sadā sattayojanāni pharivā¹⁰ atthāsi, asītivassasahassāni āyū 'ti.

241. „Phussassa aparena Sambuddho dipaduttamo Vipassī nāma nāmena loke uppajji cakkhumā“ ti.

Tassa aparabhāge ito ekatimsakappe Sikhī ca Vessabhū cā'ti dve Buddhā ahesum. Sikhissāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte bhikkhusatasahassam ahosi, dutiye asītisahassāni, tatiye sattati. Tadā Bodhisatto Arindamo nāma rājā hutvā buddhapamukhassa saṃghassa sacīvaram¹¹ mahādānam pavattetvā sattaratanapatimaṇḍitam hatthiratanam datvā hatthipamāṇam katvā kappiyabhaṇḍam adāsi. So pi nam¹² „ito ekatimse kappe Buddhō bhavissasīti“ vyākāsi. Tassa pana Bhagavato Arunavatī nāma nagaram ahosi, Aruṇo nāma khattiyo pitā, Pabhāvatī nāma mātā, Abhibhū ca Sambhavo ca aggasāvaka, Khemaṃkaro nāma upatthāko, Makhilā ca Padumā ca aggasāvikā, Puṇḍarīkarukkho bodhi,

¹ so all three MSS. ² C^s nāṅgaram. ³ C^s C^v -pannāsa-, C^k paṇṇāsa. ⁴ C^k ahū, C^s ahu. ⁵ C^s anupamo. ⁶ C^v -satthī. ⁷ C^k nam? ⁸ C^k bhavissatīti. ⁹ C^s nāṅgaram. ¹⁰ C^k paritvā. ¹¹ C^k cīvaram. ¹² C^k C^v tam.

sarīram sattatimsahatthubbedham ahosi, sarīrappabhā yojanattayam pharivā atthāsi, sattatimsavassasahassāni āyū 'ti.

242. „Vipassissa aparena Sambuddho dipaduttamo
Sikhīsavhaya¹ nāma Jino asamo appatipuggalo“ ti.

Tassa aparabhāge Vessabhū nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte asītibhikkhusatasahassāni ahesum, dutiye sattati, tatiye satthi. Tadā Bodhisatto Sudassano nāma rājā hutvā buddhapamukhassa saṅghassa sacīvaram mahādānam datvā tassa santike pabbajitvā ācāraguṇasampanno Buddharatane cittikārapītibahulo ahosi. So pi nam Bhagavā „ito ekatimsakappe Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Tassa pana Bhagavato Anopamam nāma nagaram ahosi, Suppatīto nāma rājā pitā, Yasavatī nāma mātā, Soṇo ca Uttaro ca aggasāvakā, Upasanto nāma upatthāko, Dāmā ca Samālā ca aggasāvikā, Sālarukkho bodhi, sarīram satthihatthubbedham ahosi, satthivassasahassāni āyū 'ti.

243. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi asamo appatipuggalo
Vessabhū nāma nāmena loke uppajji so Jino“ ti.

Tassa aparabhāge imasmim kappe cattāro Buddhā nibbattā: Kakusandho Koṇāgamano Kassapo amhākam Bhagavā ti. Kakusandhassa Bhagavato eko sannipāto², tattha cattālīsam³ bhikkhusahassāni ahesum. Tadā Bodhisatto Khemo nāma rājā hutvā buddhapamukhassa saṅghassa sapattacīvaram⁴ mahādānañ⁵ c' eva añjanāni bhesajjāni c' eva datvā Satthu dhammadesanam sutvā pabbaji. So pi nam Satthā vyākāsi. Kakusandhassa pana Bhagavato Khemam nāma nagaram ahosi, Aggidatto nāma brāhmaṇo pitā, Visākhā nāma brāhmaṇī mātā, Vidhūro⁶ ca Sañjīvo ca aggasāvakā, Buddhijo nāma upatthāko, Sāmā ca Campakā ca aggasāvikā, Mahāsirīsarukkho bodhi, sarīram cattālīsahtthubbedham ahosi, cattālīsam vassasahassāni āyū 'ti.

244. „Vessabhussa aparena⁷ Sambuddho dipaduttamo
Kakusandho nāma nāmena appameyyo durāsado“ ti.

¹ C^v sikhīsavhaya corrected to sikhivhaya. ² C^v sāvakasannipāto, C^s sannipāto corrected to sāvakasannipāto. ³ C^k cattālīsam. ⁴ C^k pattacīvaram. ⁵ C^k mahādānam. ⁶ C^s C^v vidhuro. ⁷ C^s apareṇa.

Tassa aparabhāge Koṇāgamano¹ nāma Satthā udapādi. Tassāpi eko sāvakasannipāto, tattha tiṃsabhikkhusahassāni ahesum. Tadā Bodhisatto Pabbato nāma rājā hutvā amaccagaṇaparivuto Satthu santikaṃ gantvā dhammadesanaṃ sutvā buddhapamukhaṃ bhikkhusaṃghaṃ nimantetvā mahādānaṃ pavattetvā pattuṇṇacīnapaṭṭaṃ² koseyyaṃ kambalaṃ dukūlāni³ c' eva suvaṇṇapaṭṭakaṇ⁴ ca datvā Satthu santike pabbaji. So pi naṃ⁵ vyākāsi. Tassa Bhagavato Sobhavatī nāma nagaraṃ⁶ ahosi, Yaṇṇadatto nāma brāhmaṇo pitā, Uttarā nāma brāhmaṇī mātā, Bhiyyoso⁷ ca Uttaro ca aggasāvaka, Soṭthijo nāma upaṭṭhāko, Samuddā ca Uttarā ca aggasāvikā, Udumbararukkho bodhi, sarīraṃ vīsatihatthubbedhaṃ⁸ ahosi, tiṃsavassasahassaṃ āyū 'ti.

245. „Kakusandhassa aparena⁹ Sambuddho dipaduttamo
Koṇāgamano¹⁰ nāma Jino lokajettho narāsabho“ ti.

Tassa aparabhāge Kassapo nāma Satthā loka udapādi. Tassāpi eko sāvakasannipāto, tattha vīsatiabhikkhusahassāni ahesum. Tadā Bodhisatto Jotipālo nāma māṇavo¹¹ hutvā tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū bhūmiyaṃ ca antalikkhe ca pākato Ghaṭṭikārassa kumbhakārassa mitto ahosi. So¹² tena saddhiṃ Satthāraṃ upasaṃkamitvā dhammakathaṃ sutvā pabbajitvā āradhaviyā tīṇi piṭakāni uggahetvā vattāvattasampattiyaṃ Buddhasāsaṇaṃ sobhesi. So pi naṃ Satthā vyākāsi. Tassa Bhagavato jātanagaraṃ Bārāṇasī nāma ahosi, Brahmadatto nāma brāhmaṇo pitā, Dhanavatī nāma brāhmaṇī mātā, Tisso ca Bhāradvāja ca aggasāvaka, Sabbamitto nāma upaṭṭhāko, Anulā¹³ ca Uruvelā ca aggasāvikā, Nigrodharukkho bodhi, sarīraṃ vīsatihatthubbedhaṃ ahosi, vīsativassasahassāni āyū 'ti.

246. „Koṇāgamanassa aparena¹⁴ Sambuddho dipaduttamo
Kāssapo nāma so Jino dhammarājā pabhaṃkaro“ ti.

Yasmim pana kappe Dīpaṃkaradasabalo udapādi tasmim aṇṇe pi tayo Buddhā ahesum. Tesam santikā Bodhisattassa vyākaraṇaṃ n' atthi,

¹ C^k C^s koṇāgamano, C^v koṇāgamaṇo. ² C^k -paddhaṃ, C^s pattuṇṇaṃ cīna-paddhaṃ. ³ C^k C^s dukulāni. ⁴ C^k -paṭṭhakaṇ, C^s -paddhakaṇ. ⁵ C^s taṇ. ⁶ C^s naṅgaraṃ. ⁷ C^v yaso. ⁸ C^k tiṃsatihatthubbedhaṃ. ⁹ C^s apareṇa. ¹⁰ C^k koṇāgamano, C^s koṇāgamanā. ¹¹ C^k C^s māṇavo. ¹² C^k omits so. ¹³ C^s anulā. ¹⁴ C^s apareṇa.

tasmā te idha na dassitā, -Atthakathāyam pana tamhā kappā patthāya
sabbe Buddhē dassetum idaṃ vuttam:

247. „Taṇhaṃkaro Medhaṃkaro atho pi Saraṇaṃkaro
Dīpaṃkaro ca sambuddho Koṇḍañño dipaduttamo.
248. Maṅgalo¹ ca Sumano ca Revato Sobhito muni
Anomadassī Padumo Nārado Padumuttaro.
249. Sumedho ca Sujāto ca Piyadassī mahāyaso
Atthadassī Dhammadassī Siddhattho lokanāyako.
250. Tisso Phusso ca sambuddho Vipassī Sikhi Vessabhū
Kakusandho Koṇāgamano Kassapo cāpi nāyako.
251. Ete ahesum Sambuddhā vītarāgā samāhitā²
sataraṃsīva uppannā mahātamavinodanā,
jalitvā aggikkhandhā³ va nibbutā te sasāvaka⁴ ti.

Tattha amhākaṃ Bodhisatto Dīpaṃkarādīnaṃ catuvīsatiyā Buddhānaṃ
santike adhikāraṃ karonto kappasatasahassādhikāni cattāri asaṃkheyyāni
āgato. Kassapassa pana Bhagavato orabhāge tṭhapetvā imaṃ
Sammāsambuddhaṃ añño Buddho nāma n' atthi. Iti Dīpaṃkarādīnaṃ
catuvīsatiyā Buddhānaṃ santike laddhavyākaraṇo pana Bodhisatto.
Yena pana tena

Manussattaṃ līṅgasampatti hetu Satthāradassanaṃ
pabbajjā guṇasampatti adhikāro ca chandatā
atthadhammasamodhānā abhinīhāro samijjhatīti

ime atthadhamme samodhānetvā Dīpaṃkarapādamūle katābhinihārena⁴
„handa buddhakare dhamme vicināmi ito c' ito“ ti ussāhaṃ katvā
„vicinanto tadā dakkhiṃ paṭhamam dānapāraṃ“ ti dānapāramitādayo
buddhakāraḍadhammā diṭṭhā ne⁵ pūrento yeva Vessantarattabhāvā
āgami, āgacchanto va⁶ ye te katābhinihārānaṃ Bodhisattānaṃ
ānisaṃsā samvannitā:

252. „Evam sabbāṅgasampannā bodhiyā niyatā narā
saṃsaraṃ dīghaṃ addhānaṃ kappakotīsatehi pi
253. Avīcimhi na uppajjanti, tathā lokantaresu ca,
nījjhāmatanā khuppiṇā na honti kālakaṇṇjakā,
na honti khuddakā pāṇā uppajjantāpi duggatim,

¹ C^k C^v maṅgalo. ² C^s mahāyasā. ³ C^s aggikkhandho. ⁴ C^s -hāreṇa, C^v -hāro
na. ⁵ C^v te. ⁶ so all three MSS.

254. Jāyamānā manusseṣu jaccandhā na bhavanti te,
sotavekalyatā n' atthi, na bhavanti mūgapakkhikā,
255. Itthibhāvaṃ na gacchanti, ubhatovyañjanapaṇḍakā
na bhavanti pariyāpannā bodhiyā niyatā narā,
256. Muttā ānantarīkehi¹ sabbattha suddhagocarā
micchādītthim na sevanti kammakiriyadassanā,
257. Vasamānāpi saggesu asaṇṇam² na uppajjare,
suddhāvāsesu devesu hetu nāma na vijjati,
258. Nekkhammaninnā sappurisā visamyuttā bhavābhavā
caranti lokatthacariyāyo pūrentā sabbapāramīti³

te ānisaṃse adhigantvā va āgato. Pāramiyo pūrentassa c' assa
Akittibrāhmaṇakāle Saṃkhabrāhmaṇakāle Dhanañjayaṛājakāle Mahāsu-
dassanakāle Mahāgovindakāle Nimimahāṛājakāle Candakumārakāle
Visayhasettḥikāle Sivirājakāle Vessantarakāle ti dānapāramitāya
pūritattabhāvanam⁴ parimāṇam n' atthi. Ekantena pan' assa
Sasapaṇḍitajātake

259. „Bhikkhāya upagataṃ disvā sakattānam⁵ pariccajīm,
dānena me samo n' atthi, esā me dānapāramīti⁶“

evaṃ attapariccāgaṃ karontassa dānapāramitā paramatthapāramī nāma
jātā. Tathā Sīlavanāgarājakāle Campeyyanāgarājakāle Bhūridattanāga-
rājakāle Chaddantanāgarājakāle Jayaddisarājassa⁷ putta-Alīnasattu-
kumāra-kāle ti sīlapāramitāya pūritattabhāvanam parimāṇam nāma n'
atthi. Ekantena pan' assa Saṃkhapārajātake

260. „Sūlehi pi⁸ vijjhayanto⁹ koṭṭayante¹⁰ pi¹¹ satthi
Bhojaputte na kuppāmi, esa me sīlapāramīti¹²“

evaṃ attapariccāgaṃ karontassa sīlapāramitā paramatthapāramī nāma
jātā. Tathā Somanassakumārakāle Hatthipālakumārakāle Ayoghara-
paṇḍitakāle ti mahārajjaṃ pahāya nekkhammapāramitāya pūritattabhā-
vanam parimāṇam nāma n' atthi. Ekantena pana Cūlasutasomajātake¹⁰

¹ C^v -rikehi. ² C^k C^s asaṇṇam. ³ C^k pūritattabhāvanam corrected to pūritattabhāvanam, C^v pūritattabhāvanam corrected to pūritatta-. ⁴ C^s sakkantānam corrected to sakattānam. ⁵ C^s jayaddinarājassa, C^k jayaddiya-. ⁶ C^k C^v omit pi. ⁷ so all three MSS., instead of vijjhayanto? ⁸ C^s koṭṭayante, C^v koṭṭayanto. ⁹ C^k omits pi. ¹⁰ C^k cūla-.

261. „Mahārajjam hatthagatam khelapiṇḍam¹ va chaḍḍayim,
cajato na hoti laganam, esā me nekkhammapāramīti“

evam nissāgatāya² rajjam chaḍḍetvā nikkhamantassa nekkhamma-
pāramī paramatthapāramī nāma jātā. Tathā Vidhūrapaṇḍitakāle³
Mahāgovindapaṇḍitakāle Kuddālapaṇḍitakāle Arakapaṇḍitakāle Bo-
dhiparibbājakakāle Mahosadhapaṇḍitakāle ti paññāpāramiyā⁴ pūritatta-
bhāvanam parimāṇam nāma n' atthi. Ekantena pan' assa Sattubhatta-
jātake Senakapaṇḍitakāle

262. „Paññāya⁵ pavicinanto 'ham⁶ brāhmaṇam mocayim dukhā,
paññāya⁵ me samo n' atthi, esā me paññāpāramīti“

antobhastagatam sappam dassentassa paññāpāramī⁷ paramatthapāramī
nāma jātā. Tathā viriyapāramitādinam pi pūritattabhāvanam parimāṇam
nāma n' atthi. Ekantena pan' assa Mahājanakajātake

263. „Atīradassī jalamajjhe hatā sabbe va mānusa,
cittassa aññathā n' atthi, esā me viriyapāramīti“

evam mahāsamuddam tarantassa viriyapāramī paramatthapāramī nāma
jātā. Khantivādaajātake

264. „Acetanam va koṭṭente⁸ tiṇhena pharasunā mama
Kāsirāje na kuppāmi, esā me khantipāramīti“

evam acetanābhāvena viya mahādukkham adhiṇṇasentassa khantipāramī
paramatthapāramī nāma jātā. Mahāsutasomajātake

265. „Saccavācam anurakkhanto cajitvā mama jīvitam
mocayim ekasatam khattiye, paramatthasaccapāramīti“

evam jīvitam cajitvā saccam anurakkhantassa saccapāramī paramattha-
pāramī nāma jātā. Mūgapakkhajātake

266. „Mātāpitā na me ḍessā, na pi me dexam mahāyasam,
sabbaññutam piyam mayham, tasmā vatam adhiṭṭhahin“ ti

¹ C^k C^s khola-. ² C^v nissāgatāya. ³ C^s C^v vidhura-. ⁴ C^s paññā-. ⁵ C^s
paññāya. ⁶ C^s omits ham. ⁷ C^s C^k paññā-. ⁸ C^s koṇḍente. ⁹ C^s paramattham
saccapāramīti, C^k paramatthapāramīti.

evam jīvitam¹ pi cajitvā vataṃ adhiṭṭhahantassa adhiṭṭhānapāramī paramatthapāramī nāma jātā. Ekarājajātake

267. „Na maṃ koci uttasati, na pi 'haṃ bhāyāmi'² kassaci, mettābalen' upatthaddho ramāmi pavane sadā“ ti

evam jīvitam pi anavaloketvā mettāyantassa mettāpāramī paramatthapāramī nāma jātā. Lomahaṃsajātake

268. „Susāne seyyaṃ kappemi chavaṭṭhikaṃ upadhāy' ahaṃ, gomandalā upagantvā rūpaṃ dassent' anappakaṃ“ ti

evam gāmadārakesu niṭṭhubhanādīhi c' eva mālāgandhūpahārādīhi ca sukhadukkhaṃ uppādentesu pi upekkhaṃ anativattassa upekkhāpāramī paramatthapāramī nāma jātā. Ayam ettha saṃkhepo, vitthārato paṇ' esa attho Cariyāpitakato gaheṭṭabbo. Evam pāramiyo pūretvā Vessantarattabhāve³ ṭhito

269. „Acetanāyaṃ puthavī⁴ aviññāya sukhaṃ dukhaṃ, sāpi dānabalā mayhaṃ sattakkhattuṃ pakampathā“ ti

evam mahāpaṭhavīkampanāni⁵ mahāpuññāni karitvā āyupariyosāne tato cuto Tusitabhavane nibbatti. Iti Dīpaṃkarapādamūlato paṭṭhāya yāva ayaṃ Tusitapure nibbatti ettakaṃ ṭhānaṃ Dūrenidānaṃ nāma⁶ 'ti veditabbaṃ.

II. Avidūrenidāna.

Tusitapure vasante yeva pana Bodhisatte Buddhahalāhalam⁶ nāma udapādi. Lokasmim⁷ hi tīṇi halāhalāni uppajjanti: Kappahalāhalam Buddhahalāhalam Cakkavattihalāhalan ti. Tattha vassasatasahassassa accayena kappuṭṭhānaṃ bhavissatīti Lokabyūhā nāma kāmāvacaradevā muttasirā vikiṇṇakesā rudammukhā assūni hatthehi puñjamānā rattavatthanivattā ativiya virūpavesadhārino⁸ hutvā manussapathe vicarantā evaṃ ārocenti: „mārisā⁹, ito vassasatasahassassa accayena kappuṭṭhānaṃ bhavissati, ayaṃ loko vinassissati, mahāsamuddo pi

¹ C^o jīvitam. ² C^v bhayāmi. ³ C^k C^v vessantarabhāve. ⁴ C^k C^v puthavi, C^o paṭhavi. ⁵ C^o mahāpaṭhavi. ⁶ so all three MSS. instead of -kolāhalam? ⁷ C^v tassāpi lokasmim. ⁸ C^o -dhārīṇo. ⁹ C^o mārisā mārisā, C^k mārisa.

sussissati, ayaṇ ca mahāpaṭhavi¹ Sineru ca pabbatarājā uddayhissanti vinassissanti, yāva Brahmaloḷkā lokavināso bhavissatīti² mettam mārisā bhāvētha, karuṇam muditam upekkham mārisā bhāvētha, mātaram upatṭhahatha pitaram upatṭhahatha, kule jetṭhāpacāyino hothā³ 'ti. Idam Kappahalāhalaṃ nāma. Vassasahassassa accayena pana sabbaññu-Buddho loke uppajjissatīti lokapāladevatā: „ito mārisā vassasahassassa accayena Buddho loke uppajjissatīti“ ugghosentā⁴ āhīṇḍanti. Idam Buddhahalāhalaṃ nāma. Vassasatassa pana accayena cakkavattirājā uppajjissatīti devatā yeva: „ito mārisā vassasataccayena cakkavattiko⁵ rājā loke uppajjissatīti“ ugghosentiyo āhīṇḍanti. Idam Cakkavattihalāhalaṃ nāma. Imāni tīṇi halāhalāni mahantāni honti. Tesu Buddhahalāhalasaddam sutvā sakaladasasahassacakkavāle⁶ devatā ekato sannipatitvā „asuko nāma satto Buddho bhavissatīti“ nātvā tam upasamkamitvā āyācanti, āyācamānā ca pubbanimittesu uppannesu āyācanti. Tadā pana sabbāpi tā ekekacakkavāle⁷ Cātummahārāja - Sakka - Suyāma - Santusita-Paranimmitavasavatti-Mahābrahmehi saddhim ekacakkavāle⁸ sannipatitvā Tusitabhavane Bodhisattassa santikam gantvā „mārisā⁹, tumhehi dasapāramiyo pūrentehi na Sakkasampattim na Māra-Brahma-Cakkavattisampattim⁷ patthentehi pūritā lokanittaranatthāya⁸ pana sabbaññutam⁹ patthentehi pūritā, so vo dāni kālo mārisa Buddhattāya¹⁰, samayo mārisa Buddhattāya¹⁰“ 'ti yācimsu. Atha Mahāsatto devatānam paṭiññam¹¹ adatvā va kāladīpadesakulajanettiāyuparicchedavasena pañcamahāvilokanan nāma vilokesi. Tattha „kālo nu kho“ ti¹² „akālo nu kho“ ti paṭhamam kālam vilokesi. Tattha vassasatasahassato uddham vaddhitaāyukālo kālo nāma na hoti, kasmā? tadā hi sattānam jātijarāmaranāni na paññāyanti¹³, Buddhānaṃ ca dhammadesanā tilakkhaṇamuttā nāma n' atthi, tesam aniccadukkhamanattā ti kathentānam „kin nām' etam kathentīti“ n' eva sotabbam na saddhātabbam maññanti¹⁴, tato abhisamayo na hoti, tasmim asati aniyyānikam sāsanam hoti, tasmā so akālo. Vassasatato ūnaāyukālo¹⁵ pi kālo na hoti, kasmā? tadā sattā ussannakilesā honti, ussannakilesānaṃ ca dinno ovādo ovādatṭhāne na tiṭṭhati udake dandārāji¹⁶ viya khippam

¹ C^k -paṭhavi. ² C^v bhavissati. ³ C^s ugghosento. ⁴ C^k cakkavatti. ⁵ C^v -vāle. ⁶ so all three MSS. ⁷ C^k na māra na brahma na cakkavattisampattim, C^s nā māra na brahma na cakkavattisampattim. ⁸ C^s nittarana-. ⁹ C^v sabbaññutam. ¹⁰ C^k C^s buddhattāya. ¹¹ C^k C^s paṭiññam. ¹² C^s omits ti. ¹³ C^s paññāyanti. ¹⁴ C^s maññanti. ¹⁵ C^s -ayakālo. ¹⁶ C^k -rāji.

vigacchati, tasmā so pi akālo. Vassasatasahassato pana patthāya hetthā. vassasatato patthāya uddham āyukālo kālo nāma, tadā ca vassasatakālo, atha Mahāsatto nibbattitabbakālo¹ ti passi. Tato dīpam vilokento saporivāre cattāro dīpe oloketvā „tisu dīpesu Buddhā na nibbattanti, Jambudīpe yeva nibbattantīti“ dīpam passi. Tato „Jambudīpo nāma mahā, dasayojanasahassaparimānam², katarasmim nu kho padese Buddhā nibbattantīti“ okāsam vilokento Majjhimadesam passi. Majjhimadeso nāma „puratthimadisāya Kajaṅgalan nāma nigamo tassa aparena Mahāsālo tatoparam paccantimā janapadā orato majjhe, pubbadakkhināya disāya Salalavatī nāma nadī tatoparam paccantimā janapadā orato majjhe, dakkhināya disāya Setakannikan³ nāma nigamo tatoparam paccantimā janapadā orato majjhe, pacchimāya disāya Thūnan⁴ nāma brāhmaṇagāmo tatoparam paccantimā janapadā orato majjhe, uttarāya disāya Usīraddhajo nāma pabbato tatoparam paccantimā janapadā orato-majjhe“ ti evam Vinaye vutto padeso. So āyāmato tīni yojanasatāni vitthārato adḍhatiyāni parikkhepato navayojanasatānīti. Etasmim padese Buddhā Paccekabuddhā aggasāvaka mahāsāvaka asīti mahāsāvaka cakkavattirājā aññe ca mahesakkhā⁵ khattiyabrāhmaṇagahapatimahāsālā uppajjanti. „Idam c’ ettha Kapilavatthukam nāma nagaram, tattha mayā nibbattitabban“ ti niṭṭham agamāsi. Tato kulam vilokento „Buddhā nāma vessakule vā suddakule vā na nibbattanti, lokasammate pana khattiyakule vā brāhmaṇakule vā ti dvīsu yeva kulesu nibbattanti, idāni ca khattiyakulam lokasammataṃ, tattha nibbattissāmi, Suddhodano nāma rājā me pitā bhavissatīti“ kulam passi. Tato mātaram vilokento „Buddhamātā nāma lolā surādhuttā na hoti, kappasatasahassam pana pūritapāramī, jātito patthāya akhaṇḍapañcasilā yeva hoti, ayaṃ ca Mahāmāyā nāma devī edisā, ayaṃ ca me mātā bhavissatīti, kittakam pan’ assā⁶ āyura“ ti dasannam māsānam upari satta divasāni passi. Iti imam pañcamahāvīlokanam viloketvā „kālo me mārissa⁷ Buddhabhāvāyā“ ti devatānam saṅgaham karonto paṭimānam⁸ datvā „gacchatha tumhe“ ti tā devatā uyyojetvā Tusitadevatāhi parivuto Tusitapure Nandanavanam pāvisi. Sabbadevalokesu hi Nandanavanam atthi yeva. Tatra nam devatā „ito cuto sugatim gacchā“ ti⁹ pubbe katakusalakammokāsam

¹ C^k nibbattitabbo kālo. ² C^k C^s -parimānam. ³ C^s setakannikan. ⁴ C^v thūnan.
⁵ C^k C^s mahesakkhā. ⁶ C^s panassa. ⁷ so all three MSS. ⁸ C^s paṭimānam.
⁹ C^k C^v ito cuto sugatim gacchati, C^s ito cuto sugatim gaccha ito cuto sugatim gacchātu corrected to - - gacchātī.

sārayamānā vicaranti. So evaṃ devatāhi kusalam sārayamānāhi parivuto tattha vicaranto cavitvā Mahāmāyāya deviyā kucchismiṃ paṭisandhiṃ gaṇhi. Tassāvibhāvattham¹ ayaṃ anupubbakathā: Tadā kira Kapi-lavatthunagare² āsālhinakkhattam³ ghuṭṭham ahosi. Mahājano nakkhattam kilati⁴. Mahāmāyā devī pure punṇamāya sattamadivasato paṭṭhāya vigatasurāpānam⁵ mālāgandhavibhūṭisampannam⁶ nakkhattakīlam⁷ anubhavamānā sattamadivase pāto va utṭhāya gandhodakena nahāyitvā cattāri satasahassāni vissajjetvā mahādānam datvā sabbālaṃkāravibhūsitā varabhojanam bhuñjitvā uposathaṅgāni⁸ adhiṭṭhāya alaṃkatapaṭiyattam sirigabbham pavisitvā sirisayane nipannā niddam okkamanānā imam supīnam addasa: Cattāro kira naṃ mahārājāno sayanen⁹ eva saddhiṃ ukkhipitvā Himavantam netvā satṭhiyojanike Manosilātale sattayojanikassa mahāsālarukkhasa hetṭhā ṭhapetvā ekamantam atṭhamsu. Atha nesam deviyo āgantvā devīm Anotattadaham netvā manussamalaharaṇattham nahāpetvā dibbavattham nivāsāpetvā gandhehi vilimpāpetvā dibbapupphāni pilandhāpetvā⁹ — tato avidūre Rajatapabbato, tassa anto kanakavimānam atthi — tattha pācīnasīsakam dibbasayanam paññāpetvā¹⁰ nipajjāpesum. Atha Bodhisatto setavaravāraṇo hutvā — tato avidūre eko Suvannapabbato — tattha caritvā tato oruyha Rajatapabbatam abhirūhitvā¹¹ uttaradisato āgamma rajatadāmaṇṇāya soṇḍāya setapadumam gaḥetvā koṇcanādam naditvā kanakavimānam pavisitvā mātusayanam tikkhattum padakkhiṇam katvā dakkhiṇapassam tāletvā¹² kucchim pavitṭhasadiso ahosi. Evaṃ uttarasālhanakkhattena¹³ paṭisandhiṃ gaṇhi. Punadivase pabuddhā devī taṃ supīnam raṇṇo ārocesi. Rājā catusatṭhimatte brāhmaṇapāmokkhe pakkosāpetvā¹⁴ haritupattāya¹⁵ lājādīhi katamaṅgalasakkārāya¹⁶ bhūmiyā mahārahāni āsanāni paññāpetvā tattha nisinnānam brāhmaṇānam sappimadhusakkarābhisamkhatassa varapāyāsassa suvaṇṇarajatapātiyo pūretvā suvaṇṇarajatapātīhi yeva paṭikujjetvā¹⁷ adāsi aññehi¹⁸ ca ahatavatthakapilagāvidānādīhi¹⁹ te santappesi. Atha tesam sabbakāmehi santappitānam²⁰ supīnam ārocāpetvā „kim bhavissatīti“ pucchi. Brāhmaṇā āhamso: „mā cintayi mahārāja, deviyā te kucchimhi²¹ gabbho paṭiṭṭhito, so

¹ C^k tassāvibhāsattham. ² C^s -naṅgare. ³ C^s āsālhi-. ⁴ C^k C^s kilati. ⁵ C^k C^s -surāpāna. ⁶ C^v -gandhavibhūsanasampannam. ⁷ C^s -khīlam. ⁸ C^k uposathaggāni. ⁹ C^v pilandhāpetvā. ¹⁰ C^k C^s paññāpetvā. ¹¹ C^k C^s abhirūhitvā. ¹² C^k tāletvā, C^s phāletvā. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ C^s pakkhosāpetvā. ¹⁵ C^s bharitupannāya corrected to bharitupattāya, C^v haritupalittāya. ¹⁶ C^v -maṅgala-. ¹⁷ C^k paṭikuj-jhetvā. ¹⁸ C^k aññehi. ¹⁹ C^s āhata-. ²⁰ C^v santappikānam. ²¹ C^k kucchismiṃ.

ca kho purisagabbho na itthigabbho, putto te bhavissati, so sace agāraṃ ajjhāvasissati rājā bhavissati cakkavattī¹, sace agārā nikkhamma pabbajissati Buddho bhavissati loka vivattacchaddo² ti. Bodhisattassa pana mātukucchimhi paṭisandhigahanakkhane³ ekappahāren⁴ eva sakaladasasahassī lokadhātu saṃkampi sampakampi sampavedhi. Dvattimsa pubbanimittāni pātur ahimsu: dasasu cakkavālasahas-
sesu⁵ appamāṇo obhāso phari, tassa taṃ sirim datṭhukāma viya andhā cakkhūni paṭilabbhimsu, badhirā saddam sunimsu⁶, mūgā samālapimsu, khujjā ujugattā abesum, paṅgulā padaṣā gamanam paṭilabbhimsu, bandhanagatā sabbasattā andubandhanādīhi muccimsu⁷, sabbanarakesu aggi nibbāyi, pittivisaye khuppiṇā vūpasami, tiracchānānam bhayaṃ nāhosi, sabbasattānam rogo vūpasami, sabbasattā piyamvadā abesum, madhurenākārena assā hasimsu⁸ vāraṇā gajjimsu, sabbaturiyāni sakasakaninnādam muccimsu aghaṭṭitāni⁹ yeva, manussānam hatthupagā-
dīni¹⁰ ābharāṇāni viravimsu. sabbadīṇā vipparannā abesum, sattānam sukham uppādayamāṇo mudu sītalo vāto vāyi, akālamegho vassi, paṭhavito pi udakam ubbhijjivā vissandi, pakkhino ākāśagamanam vijahimsu, nadiyo assandamāṇā¹¹ atṭhamasu, mahāsamudde madhuram udakam ahosi, sabbatthakam eva pañcavaṇṇehi padumehi sañchannatalo ahosi, thalajajalajādīni¹² sabbapupphāni pupphimsu, rukkhānam khandhesu khandhapadumāni sākhasu sākhapadumāni latāsu latāpadumāni pupphimsu, thale silātalāni bhinditvā uparūpari satta satta¹³ hutvā daṇḍapadumāni nāma nikkhamimsu, ākāse olambakapadumāni nāma nibbattimsu, samantato pupphavassam vassimsu¹⁴, ākāse dibbaturiyāni vaj-
jimsu, sakaladasasahassī¹⁵ lokadhātu vaṭṭetvā vissatṭhamālāgulam¹⁶ viya uppīletvā¹⁷ baddhamālākālāpo viya alamkatapatiyattam mālāsanam viya ca ekamālāmālinī¹⁸ vipphurantavālavijāni pupphadhūpagandhapariyāsītā¹⁹ paramasobhaggappattā ahosi. Evam gahitapaṭisandhikassa Bodhisattassa paṭisandhito paṭṭhāya Bodhisattassa c¹ eva Bodhisattamātuyā ca upaddavanivāranattham khaggahatthā cattāro devaputtā ārakkham ganhimsu. Bodhisattamātu purisesu rāgacittam n¹ uppajji, lābhaggayasag-
gappattā ca ahosi sukhinī¹⁸ akilantakāyā, Bodhisattā ca anto-

¹ Ck C^o cakkavatti. ² Ck C^o -ganhana-. ³ Ck cakkavāla-. ⁴ C^o C^o sunimsu.
⁵ Ck sammuccimsu. ⁶ C^o hesimsu. ⁷ Ck aghaṭṭitāni. ⁸ C^o hatthūpagādīni,
C^o hatthupagādīni corrected to hatthupagatādīni, Ck hatthupagādīni. ⁹ C^o C^o
asandamāṇā. ¹⁰ Ck -jādīhi. ¹¹ C^o satta. ¹² C^o vassi. ¹³ Ck -sahasī. ¹⁴ Ck
visatṭha-, C^o C^o vissatṭhamālāgulam. ¹⁵ Ck uppīletvā, C^o uppīletvā. ¹⁶ C^o
ekaekamālinī. ¹⁷ Ck -pariyāsītā. ¹⁸ Ck sukhinī, C^o sukhinī.

kucchigatam vippsanne maṇiratane āvutapaṇḍusuttam viya passati. Yasmā ca Bodhisattena vasitakucchi nāma cetiyagabbhasadisā na sakkā hoti aññena¹ āvasitum vā paribhuñjitum vā tasmā Bodhisattamātā sattāhajāte Bodhisatte kālam katvā Tusitapure nibbattati. Yathā ca aññā² itthiyo dasamāse appatvāpi atikkamitvāpi nisinnāpi nipannāpi vijāyanti na evam Bodhisattamātā, sā pana Bodhisattam dasamāse kucchinā pariharitvā tṭhitā va vijāyati, ayam Bodhisattamātu dhammatā. Mahāmāyāpi devī pattena telam viya dasamāse kucchiyā Bodhisattam pariharitvā paripuṇṇagabbhā nātigharam gantukāmā Suddhodanama-hārājassa ārocesi: „icchām' aham deva kulasantakam Devadahanagaram gantun“ ti. Rājā „sādhū“ 'ti sampatichhitvā Kapilavatthuto yāva Devadahanagarā maggam samam kāretvā kadalipuṇṇaghaṭṭadhajapatākādīhi³ alamkārapetvā devim sovaṇṇasivikāya nisidāpetvā amaccasahassena ukkhipāpetvā mahantena parivārena pesesi. Dvinnam pana nagarānam antare ubhayanagaravāsīnam⁴ pi Lumbinivanam⁵ nāma maṇgalasālavanam atthi. Tasmim samaye mūlato paṭṭhāya yāva aggasākhā sabbam ekaphāliphullam⁶ ahosi, sākhanantarehi c' eva pupphantarehi ca pañcavaṇṇabhamaragaṇā nānappakārā ca sakunaṣaṃghā madhurassarena vikūjantā vicaranti. Sakalam Lumbinivanam⁷ cittalatāvanasadisam mahānubhāvassa raṇṇo susajjitaāpānamandalam viya ahosi. Deviyā tam disvā sālavanakīlam kīlitukāmatā⁸ udapādi. Amaccā devim gahetvā sālavanam pavisiṃsu. Sā maṇgalasālamūlam gantvā sālāsākhāyam gaṇhitukāmā ahosi. Sālasākhā suseditavettaggam viya onamitvā deviyā hatthapatham upagañchi⁹. Sā hattham pasāretvā sākham aggahehi. Tāvad eva c' assā¹⁰ kammajavātā calīṃsu. Ath' assā sānim parikkhipitvā mahājano paṭikkami. Sālasākhā gahetvā tiṭṭhamānāya eva c' assā gabbhavuṭṭhānam ahosi. Tam khaṇam yeva cattāro pi suddhacittā Mahābrahmāno¹¹ suvaṇṇajālam ādāya sampattā tena suvaṇṇajālena Bodhisattam sampatichhitvā mātu purato tṭhapetvā „attamanā devī¹² hohi, mahesakkho te putto uppanno“ ti āhaṃsu. Yathā pana aññe sattā mātukucchito nikkhamantā paṭikkūlena¹³ asucinā makkhitā nikkhamanti na evam¹⁴ Bodhisatto. Bodhisatto

¹ Ck C^s aññena. ² Ck C^s aññā. ³ C^v kadalī-. ⁴ Ck C^s -vāsīnam. ⁵ Ck C^v lumbinī-. ⁶ Ck ekaphāliphullam, C^s ekapāliphullam. ⁷ C^s C^v lumbinī-. ⁸ Ck sālavanam kīlitu-, C^s sālavanakīlīm kīlitu-. ⁹ C^s upagañji. ¹⁰ Ck tāvadevassā, C^v tāvadevavassā. ¹¹ C^s mahābrāhmaṇo, C^v mahābrāhmaṇo corrected to mahābrahmāno. ¹² C^v devī. ¹³ Ck paṭikkūlena. ¹⁴ Ck tam evam, C^s na eva.

pana dhammāsanato otaranto dhammakathiko viya nissenito¹ otaranto puriso viya ca dve ca hatthe dve ca pāde pasāretvā t̥hitako mātukucchisambhavena kenaci asucinā amakkhito suddho visado kāsikavatthe nikkhittamanīratanam viya jotanto² mātukucchito nikkhami. Evam sante pi Bodhisattassa ca Bodhisattamātuyā ca sakkārattham ākāso dve udakadhārā nikkhamitvā Bodhisattassa ca mātu c' assa sarīre utum gāhāpesum. Atha nam suvaṇṇajālena paṭiggahetvā t̥hitānam Brahmānam hatthato cattāro mahārājāno maṅgalasammatāya sukhasamphassāya ajinappaveniyā gaṇhimsu, tesam hatthato manussā dukūlacumbatakena, manussānam hatthato muccitvā³ pathaviyam patit̥thāya puratthimadisam olokesi. Anekāni cakkavālasahassāni⁴ ekaṅganāni⁵ ahesum. Tattha devamanussā gandhamālādīhi pūjayamānā „Mahāpurisa idha tumhehi sadiso añño n' atthi, kut' ettha uttaritaro“⁶ ti āhamsu. Evam catasso disā ca catasso anudisā ca heṭṭhā⁷ uparīti dasa pi disā anuvaloketvā⁸ attano sadisam adisvā „ayam uttarā⁹ disā“ ti sattapadavītihārena agamāsi Mahābrahmunā setacchattam dhāriyamāno Suyāmena vālavijaniṃ aññehi ca devatāhi sesarājakakudhabhaṇḍahatthāhi anugammamāno, tato sattapade t̥hito „aggo 'ham asmi lokassā“¹⁰ ti ādikam āsabhiṃ vācam nicchārento sīhanādam nadi¹¹. Bodhisatto hi tisu attabhāvesu mātukucchito nikkhantamatto eva vācam nicchāresi Mahosadhattabhāve Vessantarattabhāve imasmim attabhāve ti. Mahosadhattabhāve kir' assa mātukucchito nikkhamantass' eva Sakko devarājā āgantvā candanasāram hatthe t̥hapetvā gato. So tam muṭṭhiyam katvā va nikkhanto. Atha nam mātā „tāta kim gahetvā āgato sīti“ pucchi. „Osadham amma“¹² ti. Iti osadham gahetvā āgatattā Osadhadārako t' ev' assa nāmam akamsu. Tam osadham gahetvā cāṭiyam pakkhipimsu. Āgatāgatānam andhabadhirādīnam¹³ tad eva sabbarogavūpasamāya bhesajjam ahosi. Tato „mahantam idam osadham“¹⁴, mahantam idam osadhan“ ti uppannavacanam upādāya, Mahosadho t' ev' assa nāmam jātam. Vessantarattabhāve pana mātukucchito nikkhamanto dakkhiṇahattham pasāretvā va „atthi nu kho amma kiñci gehasmiṃ, dānam dassāmīti“ vadanto nikkhami. Ath' assa mātā „sadhane kule nibbatto si tātā“¹⁵ ti puttassa hattham

¹ C^k C^s nissenito. ² C^s jotento. ³ C^k C^s muccitvā. ⁴ C^s cakkavālā-. ⁵ C^k ekaṅganāni, C^s ekaṅganāni. ⁶ C^s evam disā ca catasso catasso anudisā heṭṭhā, C^s evam catasso disā ca catasso anudisā heṭṭhā. ⁷ C^s anuvaloketvā. ⁸ C^k uttara. ⁹ C^s nadi. ¹⁰ C^k andhabadhirānam. ¹¹ C^k omīte mahantam idam osadham.

attano hatthatale katvā saḥassatthavikam t̥hapāpesi. Imasmim pana attabhāve imam sīhanādam nadīti. Evaṃ Bodhisatto tīsu attabhāvesu mātukucchito nikkhantamatto va vācam nicchāresi. Yathā ca paṭisandhikkhaṇe jātikkhaṇe pi 'ssa dvattimsa pubbanimittāni pāturahiṃsu¹. Yasmin pana samaye amhākam Bodhisatto² Lumbinivane³ jāto⁴ tasmin yeva samaye Rāhulamātā devī⁵ Channo amacco Kāḷudāyi⁶ amacco Kanthako assarājā Mahābodhi rukkho cattāro nidhikumbhiyo ca jātā, tattha ekā gāvutappamāṇā ekā addhayojanappamāṇā⁷ ekā tigāvutappamāṇā ekā yojanappamāṇā ahoṣīti ime satta sahajātā nāma. Ubhayanagaravāsino Bodhisattam gahetvā Kapilavatthunagaram eva agamaṃsu. Tam divasaṃ yeva ca „Kapilavatthunagare Suddhodana-mahārājassa putto jāto, ayaṃ kumāro bodhitale nisīditvā Buddho bhavissatīti“ TāvatisabHAVANE⁸ haṭṭhatutṭhā devasaṃghā celukkhepādini⁹ pavattentā kiḷiṃsu¹⁰. Tasmim samaye Suddhodanamahārājassa kulūpako¹¹ aṭṭhasamāpattilābhī¹² Kāḷadevalo¹³ nāma tāpaso bhattakiccam katvā divāvihāratthāya TāvatisabHAVANAM gantvā tattha divāvihāram nisinno tā devatā disvā „kimkāraṇā tumhe evaṃ tutṭhamānasā kiḷatha¹⁴, mayham p'etaṃ kāraṇam kathethā“ 'ti pucchi. Devatā āhaṃsu: „mārisa 'Suddhodanaraṇṇo putto jāto, so bodhitale nisīditvā Buddho hutvā dhammacakkam pavattessati, tassa anantaṃ Buddhalīham datṭhum dhammaṃ ca sotum lacchāmā' 'ti iminā kāraṇena tutṭh' amhā“ 'ti. Tāpaso tāsam vacanaṃ sutvā khippaṃ devalokato oruyha rājanivesanaṃ pavisitvā paññattāsane nisinno „putto kira te mahārāja jāto, passissāmi naṃ“ ti āha. Rājā alaṃkatapaṭiyattaṃ kumāraṃ ānāpetvā¹⁵ tāpasam vandāpetum abhihari. Bodhisattassa pādā parivattitvā tāpasassa jaṭāsu paṭiṭṭhahiṃsu. Bodhisattassa hi ten' attabhāvena vanditabbayuttako añño nāma n'atthi, sace hi ajānantā Bodhisattassa sīsam tāpasassa pādamūle t̥hapeyyum sattadhā assa muddham¹⁶ phaleyya¹⁷. Tāpaso „na me attānaṃ nāsetum yuttan“ ti utṭhāyāsanā Bodhisattassa añjalim paggahehi. Rājā taṃ acchariyaṃ disvā attano puttaṃ vandi. Tāpaso atīte cattālisa kappe anāgate cattālīsā 'ti asīti kappe anussarati. Bodhisattassa lakkhaṇasampattiṃ disvā „bhavissati nu kho Buddho udāhu no“ ti āvajjitvā upadhārento „nissamsayaṃ Buddho bhavissatīti“ nātvā „acchariyapuriso ayaṃ“ ti

¹ C^v pāturahiṃsu. ² C^k bodhisatte. ³ C^s C^v lumbinivane. ⁴ C^k C^s jāto.

⁵ C^s devī. ⁶ C^k kāḷudāyi. ⁷ C^v addha-. ⁸ C^v -bhavanato. ⁹ C^s celu-.

¹⁰ C^k kiḷiṃsu, C^s C^v kiḷiṃsu. ¹¹ C^k kulūpako. ¹² C^k C^v -lābhī. ¹³ C^s kāḷa-.

¹⁴ C^s kiḷatha. ¹⁵ C^k anāpetvā, C^s ānāpetvā. ¹⁶ C^v muddhā. ¹⁷ C^s phaleyya.

sitam akāsi. Tato „aham imam Buddhabhūtam datṭhum labhissāmi nu kho“¹ ti upadhārento „na labhissāmi, antarā yeva kālam katvā Buddhasatena pi Buddhasahassena pi gantvā bodhetum asakkuneyyo“² Arūpabhavo³ nibbattissāmīti“ disvā „evārūpaṃ nāma acchariyapurisaṃ Buddhabhūtam datṭhum na labhissāmīti“⁴, mahatī⁵ vata me jāni⁶ bhavissatīti“ parodi. Manussā disvā „amhākaṃ ayyo idān’ eva hasitvā puna roditum upatṭhito, kin nu kho bhante amhākaṃ ayyaputtassa koci antarāyo bhavissatīti“ pucchimsu. „N’ atth’ etassa antarāyo, nissamsayena Buddho bhavissatīti“. „Atha kasmā paroditthā“⁷ ti. „‘Evarūpaṃ purisaṃ Buddhabhūtam datṭhum na labhissāmi, mahatī’ vata me jāni⁸ bhavissatīti’ attānaṃ anusocanto rodāmīti“ āha. Tato „kin nu kho me nātakesu koci etaṃ Buddhabhūtam datṭhum labhissati na labhissatīti“ upadhārento bhāgineyyaṃ Nālakadārakaṃ addasa. So bhaginiyā gehaṃ gantvā „kahaṃ te putto Nālako“ ti. „Gehe ayya“. „Pakkosāhi“⁹ nan“ ti. Attano santikaṃ āgataṃ āha: „Tāta Suddhodanamahārājassa kule putto jāto Buddhaṃkuro, esa pañcatimsa vassāni atikkamitvā Buddho bhavissatīti“¹⁰, tvaṃ etaṃ datṭhum labhissasīti, ajj’ eva pabbajāhīti“. Sattāsītikoṭidhane kule nibbatto dārako „na maṃ mātulo anatto niyojessatīti“ cintetvā tāvad eva antarāpanato¹¹ kāsāvāni c’ eva mattikāpattān ca āharāpetvā kesamassuṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā „yo loke uttamapuggalo taṃ uddissa mayhaṃ pabbajjā“ ti bodhisattābhimukhaṃ añjalim¹² paggayha pañcapatitṭhitena vanditvā pattam thavikāya pakkhipitvā aṃsakūṭe olambetvā Himavantaṃ pavisitvā samaṇadhammaṃ akāsi. So paramābhisambodhiṃ pattam Tathāgataṃ upasamkamitvā Nālakapaṭipadaṃ kathāpetvā puna Himavantaṃ pavisitvā arahattaṃ patvā ukkaṭṭhapaṭipadaṃ paṭipanno satt’ eva māse āyūṃ pāletvā ekaṃ Suvāṇṇapabbataṃ nissāya tṭhitako va anupādisesāya Nibbānadhātuyā parinibbāyi. Bodhisattam pi kho pañcamadivase¹³ sīsaṃ nahāpetvā¹⁴ „nāmagahaṇaṃ gaṇhissāmā“¹⁵ ti rājabhavanaṃ catujātikagandhehi vilimpitvā lājapañcamakāni pupphāni vikiritvā asambhinnapāyāsaṃ pacāpetvā tiṇṇaṃ vedānaṃ pārage atṭhasataṃ brāhmaṇe nimantetvā rājabhavanane nisīdāpetvā subhojanaṃ bhojetvā

¹ C^o adds no. ² C^o asakuneyye, C^v asakkuneyye. ³ C^o arūpabhavane. ⁴ C^o labhissāmi. ⁵ C^k mahatī. ⁶ C^k jāti. ⁷ C^k mahatī. ⁸ O^k jāti. ⁹ C^k pakkosāhi. ¹⁰ C^o C^o bhavissasīti. ¹¹ C^k C^o antarāpanato. ¹² C^k añjalim. ¹³ C^k pañcadivase. ¹⁴ C^k nahāpetvāna.

mahāsakkāraṃ katvā „kin nu kho bhavissatīti“ lakkhaṇāni
paṭiggahāpesuṃ¹. Tesu

270. Rāmo Dhajo Lakkhaṇo cāpi Mantī
Koṇḍañño ca Bhojo Suyāmo Sudatto,
ete tadā attha ahesuṃ brāhmaṇā,
chalaṅgavā² mantam vyākariṃsū ti

ime atth' eva brāhmaṇā lakkhaṇapaṭiggāhakā³ ahesuṃ. Paṭisandhi-
gahanādivase supino⁴ pi eteh' eva paṭiggahito⁵. Tesu satta janā
dve aṅguliyo ukkhipitvā dvedhā vyākariṃsu: „imehi lakkhaṇehi
samannāgato agāraṃ ajjhāvasamāno rājā hoti cakkavattī⁶, pabbajamāno
Buddho“ ti sabbaṃ cakkavattiraṇṇo siribhavaṃ ācikkhiṃsu. Tesam
pana sabbadaharo gottato Koṇḍañño nāma māṇavo⁷ Bodhisattassa
lakkhaṇavaraniṭṭhāni oloketvā „etassa agāramajjhe tṭhānakāraṇaṃ
n' atthi, ekanten' eva vivattacchaddo Buddho bhavissatīti“ ekam eva
aṅgulim ukkhipitvā ekamsavyākaraṇaṃ vyākāsi. Ayam hi katādhikāro
pacchimabhavikasatto paṇṇāya itare satta jane abhibhavitvā „imehi
lakkhaṇehi samannāgatassa agāramajjhe tṭhānaṃ nāma n' atthi, asaṃ-
sayam Buddho bhavissatīti“ ekam eva gatiṃ addasa, tasmā ekam aṅgulim
ukkhipitvā evam vyākāsi. Atha te⁸ brāhmaṇā attano gharāni gantvā
putte āmantayimṃsu: „tātā⁹, amhe mahallakā, Suddhodanamahārājassa
puttaṃ sabbaññutaṃ pattaṃ¹⁰ mayam sambhaveyyāma vā no vā,
tumhe tasmim kumāre sabbaññutaṃ patte tassa sāsane pabbajeyyāthā“¹¹
ti. Te satta pi janā yāvatāyukam tṭhāvā yathākammaṃ gatā.
Koṇḍañño māṇavo va arogo ahosi. So Mahāsatte buddhim anvāya
mahābhiniṭṭhamānaṃ abhinikkhamitvā anukkamena Uruvelam gantvā
„ramaṇīyo¹² vata ayam bhūmibhāgo, alaṃ vat' idaṃ kulaputtassa
padhānatthikassa padhānāyā“ ti cittaṃ uppādetvā tattha vāsaṃ
upagato. „Mahāpuriso pabbajito“ ti sutvā tesam brāhmaṇānaṃ putte
upasaṃkamitvā evam āha: „Siddhatthakumāro kira pabbajito, so
nissamsayam Buddho bhavissati, sace tumhākaṃ pitaro arogā¹³ assuṃ
ajja nikkhamitvā pabbajeyyūṃ, sace tumhe pi iccheyyātha etha, ahan-
taṃ purisaṃ anupabbajissāmīti“. Te sabbe ekacchandā bhavitum

¹ Ck paṭiggahesuṃ. ² Ck Cs chalaṅgavā. ³ Ck Cs -paṭiggahākā, Cv -paṭiggahākā.

⁴ Ck Cs supine. ⁵ Cv paṭiggahimṃsu. ⁶ Ck Cv cakkavattī. ⁷ Cs māṇavo.

⁸ Ck ne. ⁹ Cs tātā. ¹⁰ Cs sabbaññutappattaṃ. ¹¹ Ck Cs pabbajeyyāthā.

¹² Cs ramaṇīyyo. ¹³ Ck ārogā.

nāsakkhimsu. Tayo janā na pabbajimsu. Koḍḍāṇabrāhmaṇaṃ
 jetṭhakam katvā itare cattāro pabbajimsu. Te pañca pi janā
 Pañcavaggiyatherā nāma jātā. Tadā pana rājā „kim disvā mayham
 putto pabbajissatīti“ pucchi. „Cattāri pubbanimittānīti“. „Katarāṃ
 katarāṃ cā“¹ ti. „Jarājinnāṃ vyādhitaṃ mataṃ pabbajitaṃ“ ti. Rājā
 „ito paṭṭhāya evarūpānaṃ mama puttassa santikaṃ upasaṃkamanā
 mā adattha, mayham puttassa Buddhabhāvena kammaṃ n' atthi, ahaṃ
 mama puttaṃ dvisahassadīpaparivārānaṃ catunnaṃ mahādīpānaṃ
 issariyādhīpaccāṃ rajjāṃ kārentāṃ chattiṃsayojanaparimaṇḍalāya
 parisāya parivutaṃ gaganatale vicaramānaṃ passitukāmo“ ti, evaṃ ca
 pana vatvā imesaṃ catuppakārānaṃ purisaṃ kumārassa cakkhupathe
 āgamaṇaṃ² nivāraṇatṭhaṃ catusu disāsu gāvute gāvute ārakkhaṃ
 ṭhapesi. Tam divasaṃ ca pana maṅgalatṭhāne sannipatītesu asītiyā
 nātīkulasahassesu ekeko ekamekaṃ puttaṃ paṭijāmi: „ayaṃ Buddho
 vā hotu rājā vā, mayham ekamekaṃ³ puttaṃ dassāma, sace pi Buddho
 bhavissati khattiyasamaṇeh' eva purakkhataparivārīto vicarissati, sace
 pi rājā bhavissati khattiyakumāreh' eva purakkhataparivārīto
 vicarissatīti“. Rājā Bodhisattassa uttamarūpasampannā vigatasabbadesā
 dhātiyo paccupaṭṭhāpesi. Bodhisatto anantena parivārena mahantena
 sirisobhaggena vadḍhati. Ath' ekadivasaṃ rañño vappamaṅgalāṃ nāma
 ahosi. Tam divasaṃ sakalanagaraṃ devavimānaṃ viya alaṃkaronti.
 Sabbe dāsakammakarādayo abhatavatthanivatthā gandhamālādīpatimaṇḍitā
 rājakule sannipatanti. Rañño kammante naṅgalasahassaṃ⁴ yojīyati.
 Tasmim pana divase ekena ūnaṃ atṭhasataṃ saddhīm balivaddarasmīyottehi
 rajataparikkhatāni⁵ honti. Rañño ālambananaṅgale⁶ pana ratta-
 suvaṇṇaparikkhatāṃ⁷ hoti. Balivaddānaṃ siṅgarasmīpatodāpi suvaṇṇa-
 parikkhatā⁸ va⁹ honti. Rājā mahāparivārena nikkhamanto puttaṃ
 gahetvā agamāsi. Kammantatṭhāne eko jamburukkho bahalapalāso
 sandacchāyo ahosi. Tassa heṭṭhā kumārassa sayanaṃ paṇṇāpetvā¹⁰
 upari suvaṇṇatārakhacitaṃ vitānaṃ bandhāpetvā sānipākārena¹¹ parik-
 khipāpetvā ārakkhaṃ ṭhapetvā rājā sabbālaṃkāraṃ alaṃkaritvā
 amaccaparivuto naṅgalakaraṇatṭhānaṃ agamāsi. Tattha rājā suvaṇṇa-
 naṅgalāṃ¹² gaṇhāti, amaccā ekaūnatṭhasataṃ rajatanaṅgalāni, kassakā
 sesanaṅgalāni, te¹³ tāni gahetvā ito c' ito ca kasanti. Rājā orato
 vā pāraṃ gacchati pārato vā oraṃ āgacchati, etasmim¹⁴ ṭhāne

¹ C^o āgamaṇa. ² C^o ekameka. ³ C^o naṅgala-. ⁴ C^o parikkhitāni. ⁵ C^o C^o
 -naṅgale. ⁶ C^o -parikkhitāṃ. ⁷ C^o -parikkhitā, C^k -parikkatā. ⁸ C^k vā.
⁹ C^o paṇṇāpetvā. ¹⁰ C^o sāni-. ¹¹ C^o -naṅgalāṃ. ¹² C^o ke. ¹³ C^o etasmim.

mahāsampattim¹ anubhosi². Bodhisattam parivāretvā nisinnā dhātiyo „rañño sampattim passissāmā“³ 'ti antosānito⁴ bahi nikkhantā. Bodhisatto ito c'ito ca olokento kañci adisvā vegena utthāya pallamkam ābhujitvā ānāpāne pariggahetvā paṭhamajjhānam nibbattesī. Dhātiyo khajjabhojjantare vicaramānā thokam cirāyimsu. Sesarukkhānam chāyā ativattā tassa pana rukkhassa parimaṇḍalā hutvā atthāsi. Dhātiyo „ayyaputto ekako“⁵ ti vegena sānim ukkhipitvā anto pavisamānā Bodhisattam sayane pallamkena nisinnam tañ ca pāṭihāriyam disvā gantvā rañño ārocesum: „deva kumāro evam nisinnō, aññesam rukkhānam chāyā ativattā jamburukkhassa chāyā parimaṇḍalā tthitā“⁶ ti. Rājā vegenāgantvā pāṭihāriyam disvā „idam te tāta dutiyam vandanam“⁷ ti puttam vandi. Atha anukkamena Bodhisatto soḷasavassapadesiko jāto. Rājā Bodhisattassa tiṇṇam utūnam anucchavike tayo pāsāde kāresi ekam navabhūmakam⁸ ekam sattabhūmakam⁹ ekam pañcabhūmakam¹⁰, cattālīsasahassā ca nāṭakiyo upatthāpesi. Bodhisatto devo viya accharāsaṃghaparivuto alamkatanāṭakaparivuto nippurisehi turiyehi paricāriyamāno¹¹ mahāsampattim ānubhavanto utuvārena utuvārena tesu tesu pāsādesu viharati. Rāhulamātā pan' assa devī aggamahesi¹² ahosi. Tass' evam mahāsampattim anubhavantassa ekadivasam nātisaṃghassa abbhantare ayam kathā udapādi: „Siddhatto kilāpasuto¹³ va vicarati, na kiñci sippam sikkhati, saṅgāme¹⁴ paccupatthite kim karissatīti“. Rājā Bodhisattam pakkosāpetvā „tāta tava nāṭakā 'Siddhattho kiñci sippam asikkhitvā kilāpasuto¹⁵ va vicaratīti' vadanti, ettha kim pattakāle maññasīti¹⁶“. „Deva mama sippam sikkhanakiccaṃ n' atthi, nagare mama sippam dassanattham bheriṃ carāpetha, ito sattamadivase nāṭakānam sippam dassessāmīti.“ Rājā tathā akāsi. Bodhisatto akkhaṇavedhivālavedhidhanuggahe¹⁷ sannipātāpetvā mahājanassa majjhe aññehi ca dhanuggahehi asādhāraṇam nāṭakānam dvādasavidham sippam dassesi. Tam Sarabhaṅgajātake āgatanayena veditabham. Tadāssa nātisaṃgho nikkamkho ahosi. Ath' ekadivasam Bodhisatto uyyānabhūmim gantukāmo sārathim āmantetvā „ratham yojehīti“ āha. So „sādhū“¹⁸ 'ti paṭisunitvā¹⁹ mahāram uttamaratham sabbālamkārena alamkaritvā kumudapattavanne

¹ C^s C^v mahāsampatti. ² C^s C^v ahosi. ³ C^k C^s antosānito. ⁴ C^v parimaṇḍalātthitā corrected to parimaṇḍalatthitā. ⁵ C^v -bhūmikam. ⁶ C^k parivāriyamāno. ⁷ C^k C^v aggamahesi. ⁸ C^k kilāpasūto, C^s kilāpasuto. ⁹ C^k saṅgāme. ¹⁰ C^k kilāpasūto, C^s kilāpasuto. ¹¹ C^k C^s mamñāsīti. ¹² C^s vāḷavedhī. ¹³ C^k C^s paṭisunitvā.

cattāro maṅgalasindhavo¹ yojetvā Bodhisattassa paṭivedesi. Bodhisatto devavimānasadisam ratham abhirūhitvā² uyyānābhimukho agamāsi. Devatā „Siddhatthakumārassa abhisambujjhanakālo āsanno, pubbanimittam dassessāmā“³ 'ti ekam devaputtam jarājajjaram khaṇḍadantam palitakesam vaṁkam obhaggasarīram dandabhattham pavedhamānam⁴ katvā dassesum. Tam Bodhisatto c' eva sārathi⁵ ca passanti. Tato Bodhisatto sārathim „samma, ko nāma⁶ esa puriso, kesāpi 'ssa na yathā aññesan“⁷ ti Mahāpadāne āgatanayena pucchitvā tassa vacanam sutvā „dhi-r-atthu vata bho jātiyā yatra hi nāma jātassa jarā paññāyissatīti“ samviggahadayo tato va paṭinivattitvā pāsādam eva abhirūhi⁸. Rājā „kimkāraṇā mama putto khippam paṭinivattīti“ pucchi. „Jiṇṇam purisam disvā devā 'ti⁹, jiṇṇam purisam disvā pabbajissatīti“ āhaṁsu. „Tasmā¹⁰ mam nāsetha, sīgham puttassa nātakāni sajjetha, sampattim anubhavanto pabbajjāya satim na karissatīti“ vatvā ārakkham vaddhetvā sabbadisāsu addhayojane addhayojane ṭhapesi. Pun' ekadivasam Bodhisatto tath' eva uyyānam gacchanto devatāhi nimmitam vyādhitam purisam disvā purimanayen' eva pucchitvā samviggahadayo nivattitvā pāsādam abhirūhi¹¹. Rājāpi pucchitvā hetthāvuttanayen' eva samvidahitvā puna vaddhetvā samantato tigāvutappamāne padese ārakkham ṭhapesi. Aparam pana ekadivasam Bodhisatto tath' eva uyyānam gacchanto devatāhi nimmitam kālakataṁ disvā purimanayen' eva pucchitvā samviggahadayo puna nivattitvā pāsādam abhirūhi¹². Rājāpi pucchitvā hetthāvuttanayen' eva samvidahitvā puna vaddhetvā samantato yojanappamāne padese ārakkham ṭhapesi. Aparam pana ekadivasam uyyānam gacchanto tath' eva devatāhi nimmitam sunivattham supārutam pabbajitam disvā „ko nāma¹³ eso sammā“¹⁴ 'ti sārathim pucchi. Sārathi kiñcāpi Buddhuppādassa abhāvā pabbajitam vā pabbajitagūṇe vā na jānāti, devānubhāvena pana „pabbajito nāma¹⁵ esa devā“¹⁶ 'ti vatvā pabbajjāya gūṇe vaṇṇesi. Bodhisatto pabbajjāya rucim uppādetvā tam divasam uyyānam agamāsi. Dīghabhānakā panāhu: cattāri nimittāni ekadivasen' eva disvā agamāsīti. Tattha divasabhāgaṁ kilītvā maṅgalapokkharaniyam nahāyitvā attham gate suriye maṅgalasilāpatte nisīdi attānam alamkārapetukāmo. Ath' assa paricārakapurisā¹⁷ nānāvannāni dussāni nānappakārā ābharanavikatiyo mālāgandhavilepanāni ca ādāya samantā parivāretvā atthāṁsu. Tasmim khaṇe Sakkassa nisinnāsanam unham

¹ C^v maṅgala-. ² C^k C^s abhirūhitvā. ³ C^s pavedhamānakam. ⁴ C^s C^v sārathī.

⁵ C^k C^s abhirūhi. ⁶ so all three MSS. ⁷ C^v tasmā corrected to kasmā.

⁸ C^k C^s abhirūhi. ⁹ C^k paricārīka-

ahosi. So „ko nu kho maṃ imamhā tṭhānā cāvetukāmo“ ti upadhārento Bodhisattassa alaṃkaraṇakālaṃ disvā Vissakammaṃ āmantesi: „samma Vissakamma, Siddhatthakumāro ajja adḍharattasāmaye mahābhiniḥkhamanaṃ¹ nikkhamissati, ayam assa pacchimo alaṃkāro, uyyānaṃ gantvā Mahāpurisaṃ dibbaalaṃkārehi alaṃkarohīti“. So „sādhū“² ti paṭisunitvā devatānubhāvena taṃ khaṇaṃ yeva upasaṃkamitvā tass' eva kappakasadiṣo hutvā kappakassa hatthato veṭṭhanadussaṃ gaḥetvā Bodhisattassa sīsaṃ veṭṭhesi. Bodhisatto hatthasamphassen' eva „nāyaṃ manusso, devaputto eko“³ ti aññāsi⁴. Veṭṭhanen' eva veṭṭhitamatte sīsamoliyaṃ maṇiratanākārena dussasahassaṃ abbhuggaṇchi⁵, puna veṭṭhentassa dussasahassaṃ⁶ ti dasakkhattuṃ veṭṭhentassa dasadussasahassāni abbhuggacchimsu. Sīsaṃ khuddakaṃ dussāni bahūni kathaṃ abbhuggatānīti na cintetabbam, tesu hi sabbamahantaṃ sāmālatāpupphappamāṇaṃ avasesāni kutumbakapupphappamāṇāni ahesuṃ. Bodhisattassa sīsaṃ kiṇṇakkhagavacchitaṃ⁷ viya kuyyaka-pupphaṃ⁸ ahosi. Ath' assa sabbālaṃkārapatimaṇḍitassa sabba-tālāvacaṇesu⁹ sakāni sakāni ca paṭibhānāni¹⁰ dassayantesu brāhmaṇesu jaya-nandā-ti-ādi-vacanehi sūtaṃāghatandhakādīsu¹¹ nānappaḥkārehi maṅgalavacanathutighosehi¹² sambhavantesu¹³ sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ¹⁴ rathavaraṃ abhirūhi¹⁵. Tasmim samaye „Rāhulamātā puttaṃ vijātā“ ti sutvā Suddhodanamahārājā „puttassa me tuṭṭhiṃ¹⁶ nivedethā“¹⁷ ti sāsanaṃ¹⁸ paṇi. Bodhisatto taṃ sutvā „Rāhulo jāto, bandhanaṃ jātan“ ti āha. Rājā „kim me putto avacā“¹⁹ ti pucchitvā taṃ vacanaṃ sutvā „ito paṭṭhāya me nattu²⁰ Rāhulakumāro yeva nāmaṃ hotū“²¹ ti. Bodhisatto pi kho rathavaraṃ āruya mahantena yasena atimanorameṇa²² sirisobhaggena nagaraṃ pāvisi. Tasmim samaye Kisāgotamī nāma khattiyakāññā uparipāsāḍavaratalagatā nagaraṃ padakkhiṇaṃ kurumānassa Bodhisattassa rūpasirīṃ disvā pītisomanassajātā imaṃ udānaṃ udānesi:

271. „Nibbutā nūna sā mātā,
nibbuto nūna so pitā,
nibbutā nūna sā nāri¹⁹
yassāyaṃ²⁰ īdiso patīti.“

¹ Ck Cv -nikkhamanaṃ. ² Cv eso. ³ Ck Cs aññāsi. ⁴ Ck Cs abbhuggaṇṇi. ⁵ Cv -sahassaṃ. ⁶ Ck kiṇṇakkha-. ⁷ Cv kuyyātha- corrected to kuyyāta-. ⁸ Cv -tālā-. ⁹ Cs paṭibhānādīni. ¹⁰ Cs suta- -dīsu, C v suta- -tandhakādīsu corrected to -khandakādīsu. ¹¹ Cv maṅgala-. ¹² Cv sambhāventesu. ¹³ Ck -patimaṇḍita. ¹⁴ Ck Cs abhiruhi. ¹⁵ Ck Cs tuṭṭhi. ¹⁶ Ck sāsanaṃ. ¹⁷ Ck Cs natta. ¹⁸ Ck atimanoharena. ¹⁹ so all three MSS. ²⁰ Ck yasmāyaṃ.

Bodhisatto tam sutvā cintesi: „ayam evaṃ āha, evarūpaṃ attabhāvaṃ passantiyā mātuhadayaṃ nibbāyati pituhadayaṃ nibbāyati pajāpatihadayaṃ¹ nibbāyatīti², kasmim nu kho nibbuta hadayaṃ nibbutaṃ³ nāma hotīti“. Ath' assa kilesesu virattamānasassa etad ahosi: „rāgaggimhi nibbuta nibbutaṃ nāma hoti, dosaggimhi mohaggimhi nibbuta nibbutaṃ nāma hoti, mānadiṭṭhiādisu sabbakilesadarathesu nibbutesu nibbutaṃ⁴ nāma hoti, ayam me sussavanaṃ⁵ sāvesi, ahaṃ hi nibbānaṃ gavesanto carāmi, ajj' eva mayā gharāvāsaṃ chaddetvā⁶ nikkhamma pabbajitvā nibbānaṃ gavesitum vattati⁷, ayam imissā ācariyabhāgo hotū“ 'ti kaṇṭhato omūcivā Kisāgotamiyā satasahassagghaṇakam⁸ muttāhāraṃ pesesi. Sā „Siddhatthakumāro mayi paṭibaddhacitto hutvā paṇṇākāraṃ pesesīti“ somanassajātā ahosi. Bodhisatto pi mahantena sirisobhaggena attano pāsādaṃ abhirūhitvā⁹ sirisayane nipajji. Tāvad eva naṃ sabbālaṃkārapatimaṇḍitā naccagītādisu¹⁰ susikkhitā devakaṇṇā¹¹ viya rūpappattā itthiyo nānā-turiyāni gahetvā samparivārayitvā abhīramāpentīyo naccagītavāditāni payojayimsu. Bodhisatto kilesesu virattacittatāya naccādisu¹² anabhirato muhuttaṃ niddaṃ okkami. Tāpi itthiyo „yass' atthāya mayā naccādīni payojayema so niddaṃ upagato, idāni kimatthaṃ kilamāmā“ 'ti gahitagahitāni turiyāni ajjhottharivā nipajjimsu. Gandhatelapadīpā jhāyanti. Bodhisatto pabujjhitvā sayanapitṭhe pallaṃkena nisinno addasa tā itthiyo turiyabhaṇḍāni avattharivā niddāyantiyo ekaccā paggharitakhelā¹³ lālākilinnagattā ekaccā dante khādantiyo ekaccā kākacchantiyo ekaccā vippalapantiyo¹⁴ ekaccā vivaṭamukhā ekaccā apagatavattā¹⁵ pākātabhībhacchasambādhatthānā¹⁶. So tāsāṃ tam vippakāraṃ disvā bhiyyosomattāya¹⁷ kāmesu viratto ahosi. Tassa alaṃkatapaṭiyattāṃ sakkabhavanasadisāṃ pi tam mahātalaṃ vippavid-dhanānākunaṇapabharitaṃ¹⁸ āmakasusānaṃ viya upaṭṭhāsi, tayo bhavā ādittagehasadisā viya khāyimsu, „upaddutaṃ vata bho upassaṭṭhaṃ vata bho“ ti udānaṃ pavatti, ativiya pabbajjāya cittaṃ nami. So „ajj' eva mayā mahābhīnikkhamanaṃ¹⁹ nikkhamitum vattatīti“ sayanā vuṭṭhāya dvārasamīpaṃ gantvā „ko etthā“ 'ti āha.

¹ Ck C^s pajāpatī-. ² Ck nibbāyati. ³ Ck C^s nibbutā. ⁴ Ck C^v nibbutaṃ. ⁵ Ck C^s sussavanaṃ. ⁶ Ck C^v chaddetvā. ⁷ C^s vaddhati. ⁸ all three MSS. -gghaṇakam. ⁹ Ck C^s abhirūhitvā. ¹⁰ Ck -tādīsu. ¹¹ C^s -kaṇṇā. ¹² so all three MSS. ¹³ Ck C^s -khelā, C^v -khelā corrected to -khelā. ¹⁴ Ck vipphalapantiyo. ¹⁵ C^v apagatavattā. ¹⁶ Ck -sambandha-. ¹⁷ C^s C^v bhīyyo-. ¹⁸ Ck vippaṭi-viddhanānākunaṇapa-. ¹⁹ C^v mahābhīnikkhamanaṃ.

Ummāre sīsam katvā nipanno Channo „aham ayyaputta Channo“ ti āha. „Aham ajja mahābhiniikkhamanāṇi¹ nikkhamitukāmo, ekam me assam kappehīti“. So „sādhū devā“² 'ti assabhaṇḍakam gahetvā assa-sālam gantvā gandhatelapadīpesu jalantesu sumanapattavitanassa³ hetthā ramaṇīye bhūmibhāge tthitam Kanthakam assarājānam disvā „ajja mayā imam eva kappetum vaṭṭatīti“⁴ Kanthakam kappesi. So kappiyamāno va aññāsi⁵: „ayaṁ kappanā atigāhā, aññesu divasesu uyyānakīlādigamane kappanā viya na hoti, mayham ayyaputto⁶ ajja mahābhiniikkhamanāṇi⁷ nikkhamitukāmo bhavissatīti“, tato tuṭṭhamānaso mahāhasitam hasi⁸. So saddo sakalanagaram pattharivā gaccheyya. Devatā pana tam saddam nirumbhitvā⁹ na kassaci sotum adāmsu. Bodhisatto pi kho Channam pesetvā va „puttam tāva passissāmīti“ cintetvā nisinnapallamkato vutthāya Rāhulamātāya vasanattthānam gantvā gabbhadvāram vivari. Tasmiṁ khane antogabbhe gandhatelapadīpo jhāyati. Rāhulamātā sumanamallikādīnam pupphānam ammanamattena abhippakinnasayane puttassa matthake hattham tthapetvā niddāyati. Bodhisatto ummāre pādam¹⁰ tthapetvā tthitako va oloketvā „sac' āham deviyā hattham apanetvā mama puttam gaṇhissāmi devī pabujjhissatīti“, evam me gamanantarāyo bhavissatīti, Buddho hutvā va āgantvā passissāmīti“ pāsādatalato otari. Yam pana Jātakatthakathāya „tadā sattāhajāto Rāhulakumāro hotīti“ vuttam tam sesatthakathāsu¹¹ n' atthi. Tasmā idam eva gahetabbam. Evam Bodhisatto pāsādatalā otarivā assasamīpani gantvā evam āha: „tāta Kanthaka, tvam ajja ekarattim mam¹² tārāya¹³, aham tam nissāya Buddho hutvā sadevakam lokam tāressāmīti“, tato ullamghitvā Kanthakassa piṭṭhim abhirūhi¹⁴. Kanthako gīvato¹⁵ patthāya āyāmena atthārasahattho hoti tadanucchavikena ubbedhena samannāgato thāmajavasampanno sabbaseto dhotasamkhasadiso. So sace haseyya¹⁶ vā pādasaddam kareyya vā¹⁷ saddo sakalanagaram avatthareyya, tasmā devatā attano ānubhāvena tassa yathā na koci suṇāti evam hasitam-saddam sannirumbhitvā¹⁸ akkamaṇaakkamaṇapadavāre¹⁹ hatthatalāni upanāmesum. Bodhisatto assavarassa piṭṭhivaramajjhagato²⁰ Channam

¹ C^v mahābhiniikkhamanāṇi. ² C^s -paddha-. ³ C^s vaddhatīti. ⁴ C^k C^s aññāsi. ⁵ C^v mahābhiniikkhamanāṇi. ⁶ C^v mahāhesitam hesi, C^s mahāhasitam hamsito corrected to -hamsi. ⁷ C^k C^v nirumbhitvā. ⁸ C^k padam. ⁹ C^v pabujjhissati. ¹⁰ C^k sesakatthakathāsu. ¹¹ C^s man. ¹² C^k tārāya, C^v tārāya corrected to tārāya. ¹³ C^k C^s abhiruhi. ¹⁴ so all three MSS. ¹⁵ C^k hasseyya, C^v hesseyya. ¹⁶ C^k C^v omit vā. ¹⁷ so all three MSS. ¹⁸ C^k akkamaṇaakkamana-, C^s akkamaṇaakkamana-. ¹⁹ C^k piṭṭhidvāramajjhagato, C^v piṭṭhimajjhagato.

assassa vāladhim gāhāpetvā adḍharattasamaye mahādvārasamīpaṃ patto. Tadā pana rājā „evam Bodhisatto yāya kāyaci velāya nagaradvāraṃ vivaritvā nikkhamitum na sakkhissatīti“ dvīsu dvārakavāṭesu ekekaṃ¹ purisasahassena vivaritabbam kārāpesi. Bodhisatto thāmabalasampanno hatthigaṇanāya koṭisahassahatthīnam balam dhāreti purisagaṇanāya dasapurisakoṭisahassassa². So cintesi: „sace dvāraṃ na avāpurīyati ajja Kanthakassa piṭṭhe nisinno va vāladhim gahetvā t̥hitenā Channena saddhim yeva Kanthakam ūrūhi³ nippīletvā⁴ atṭhārasahatthubbedham pākāraṃ uppatitvā atikkamissāmīti“. Channo cintesi: „sace dvāraṃ na vivarīyati aham ayyaputtaṃ khandhe nisīdāpetvā Kanthakam dak-khinahatthena kucchiyaṃ parikkhipanto upakacchantare katvā pākāraṃ uppatitvā atikkamissāmīti“. Kanthako pi cintesi: „sace dvāraṃ na vivarīyati aham attano sāmikam piṭṭhiyaṃ yathānisinnam eva Channena vāladhim gahetvā t̥hitenā saddhim yeva ukkhipitvā pākāraṃ uppatitvā atikkamissāmīti“. Sace dvāraṃ na avāpurīyittha yathācintitam eva tīsu janesu aññataro⁵ sampādeyya. Dvāre adhivatthā devatā pana dvāraṃ vivari. Tasmim yeva khaṇe Māro „Bodhisattam nivattessāmīti“ āgantvā ākāse t̥hito āha: „mārisa mā nikkhami, ito te sattame divase cakkaratanaṃ pātubhavissati, dvisahassaparittadīpaparivārānaṃ catunnam mahādīpānaṃ rajjaṃ kāressasi, nivatta mārisā“⁶ ti āha. „Ko si tvaṃ“ ti. „Aham Vasavattīti“, „Māra jānāmi aham mayham cakkaratana-pātubhāvaṃ, anattiko⁷ ham rajjena, dasasahassilokadhātum⁸ unnādetvā Buddho bhavissāmīti“ āha. Māro „ito dāni te paṭṭhāya kāmavitakkam vā vyāpādavitakkam vā vihiṃsāvitakkam vā cintitakāle jānissāmīti“ otārāpekho chāyā viya anapagacchanto⁹ anubandhi. Bodhisatto pi hatthagataṃ cakkavattirajjaṃ khelapiṇḍam¹⁰ viya anapekho chaḍḍetvā¹¹ mahantena sakkārena nagarā nikkhamitvā āsālhipuṇṇamāya¹² uttarāsālhanakkhatte¹³ vattamāne nikkhamitvā ca puna nagaraṃ apaloketukāmo jāto, evaṃ ca pan' assa citte uppannamatte yeva „Mahāpurisa na tayā nivattitvā olokanakammaṃ katan“ ti vadamānā viya mahāpaṭhavi¹⁴ kulālacakkam viya chijjivā parivatti. Bodhisatto nagarābhimukho t̥hatvā nagaraṃ oloketvā tasmim puthavippadese¹⁵ Kanthakanivattanacetiyat̥thānaṃ dassetvā gantabbamaggābhimukham¹⁶ Kanthakam

¹ Ck C^v ekeka. ² C^v dasapurisakoṭisahassānaṃ, C^s koṭisahassassa leaving out dasapurisa. ³ C^s ūrūhi. ⁴ Ck C^s nippīletvā. ⁵ Ck C^s aññataro. ⁶ C^s C^v dasasahassī-. ⁷ Ck C^s anupagacchanto. ⁸ Ck C^s khela-. ⁹ Ck chaḍḍetvā. ¹⁰ Ck āsālhi-, C^s asālhi-. ¹¹ Ck uttarāsālhanakkhattena, C^v uttarāsālhanakkhatte. ¹² Ck C^v mahāpaṭhavi. ¹³ Ck pathavi-. ¹⁴ C^s gantabbam maggābhimukham, C^v gantabbamaggābhimukho.

katvā pāyāsi mahantena sakkārena ulārena sirisobhaggena. Tadā kir' assa devatā purato satṭhim ukkāśahassāni dhārayimsu pacchato satṭhim dakkhiṇapassato satṭhim vāmapassato satṭhim. Aparā devatā cakkavālamukhavatṭhiyaṃ¹ aparimāṇā ukkā dhārayimsu, aparā devatā ca nāgasupannādayo² ca dibbehi gandhehi mālehi cunṇehi dhūpehi pūjayamānā gacchanti, pāricchattakapupphehi c' eva ghanameghavutṭhikāle dhārāhi viya nabham nirantaram ahosi. Dibbāni saṅgītāni³ pavattanti, samantato atṭhaturiyāni satṭhituriyānīti atṭhasatṭhituriyasata-sahassāni pavajjayimsu, samuddakucchiyaṃ meghatthanitakālo viya Yugandharakucchiyaṃ sāgaranigghosakālo viya vattati. Iminā sirisobhaggena gacchanto Bodhisatto ekaratten' eva tīni⁴ rajjāni atikkamma timsayojanamattake Anomānāmanadītīram pāpunī. „Kim pana asso tatoparam gantum na sakkotīti“. Nona sakkoti, so hi ekacakkavālagabbham⁵ nābhiyā⁶ tṭhitacakkassa nemivattim maddanto viya antantena⁷ caritvā pure pātarāsam eva āgantvā attano sampāditaṃ bhattaṃ bhuñjitum samattho. Tadā pana devatānāgasupannādīhi ākāse tṭhatvā ossatṭhehi gandhamālādīhi yāva ūruppadesā sañchannaṃ sarīram ākaḍḍhitvā gandhamālājaṭam⁸ chindantassa atipapañco ahosi, tasmā timsayojanamattam eva agamāsi. Atha Bodhisatto nadītīre tṭhatvā Channaṃ pucchi: „kin nāma ayaṃ⁹ nadīti“. „Anomā nāma devā“¹⁰ ti. „Amhākam pi pabbajjā anomā nāma bhavissatīti“ paṇhiyā ghaṭṭento assassa saññaṃ¹¹ adāsi. Asso uppatitvā atṭhausabhavitthārāya nadiyā pārimatīre atṭhāsi. Bodhisatto assapitṭhito oruyha rajatapattasadiṣe¹² vālukāpuline¹³ tṭhatvā Channaṃ āmantesi: „samma Channa, tvaṃ mayhaṃ ābharaṇāni c' eva Kanthakaṇ ca ādāya gaccha, ahaṃ pabbajissāmīti“. „Ahaṃ pi deva pabbajissāmīti“. Bodhisatto „na labbhā tayā pabbajitum, gaccha tvaṃ“ ti tikkhattum paṭibāhitvā ābharaṇāni c' eva Kanthakaṇ ca paṭicchāpetvā¹⁴ cintesi: „ime mayhaṃ kesā samanasāruppā na hontīti, añño Bodhisattassa kese chinditum yuttarūpo n' atthi, tato sayam eva khaggena chindissāmīti“ dakkhiṇa-hatthena asim gaṇhitvā vāmahatthena moliyā saddhim cūlam¹⁵ gahetvā chindi. Kesā dvaṅgulamattā¹⁶ hutvā dakkhiṇato āvattamānā sīsam allīyimsu, tesam yāvajīvaṃ tad eva pamāṇam ahosi, massuṃ ca¹⁷ tadanurūpaṃ ahosi. Puna kesamassuohāraṇakiccaṃ nāma nāhosi¹⁷.

¹ C^s -vaḍḍhiyaṃ. ² C^v nāgā-. ³ C^v saṅgītāni. ⁴ C^s tīni. ⁵ C^s cakkavāla-.
⁶ C^s nābhi. ⁷ C^s attantena. ⁸ C^s gandhamāla-. ⁹ C^k ayan. ¹⁰ C^s saññaṃ.
¹¹ C^s rajapaddha-. ¹² C^s C^v -puline. ¹³ C^k paṭicchādetvā. ¹⁴ C^k C^v cūlam.
¹⁵ C^v dvaṅgula-. ¹⁶ C^k massuṃ ca, C^v massu ca. ¹⁷ C^k na hosi, C^v na hosi
corrected to nāhosi.

Bodhisatto saha molinā cūlam¹ gahetvā „sac’ āham Buddho bhavissāmi ākāse tiṭṭhatu, no ce bhūmiyaṃ patatū“ ’ti antalikkhe khipi, tam² cūlāmaṇiveṭhanam³ yojanappamāṇam thānam gantvā ākāse atṭhāsi. Sakko devarājā dibbacakkhunā oloketvā yojaniyaratanacamaṅgotakena⁴ sampaticchitvā Tāvatisabhavane Cūlāmaṇicetiyan nāma patitṭhāpesi⁵:

272. „Chetvāna molim varagandhavāsitaṃ
vehāsayam ukkhipi aggapuggalo,
sahassanetto sirasā paṭiggahī⁶
suvannacamaṅgotavarena Vāsavo“ ti.

Puna Bodhisatto cintesi: „imāni kāsikavatthāni mayham na samana-sārubbānīti“. Ath’ assa Kassapabuddhakāle purāṇasahāyako⁷ Ghaṭikāro⁸ Mahābrahmā ekam Buddhantaram jaram appattena mittabhāvena cintesi: „ajja me sahāyako mahābhinnikkhamanam⁹ nikkhanto, samanaparikkhāram assa gahetvā gacchissāmīti“.

273. „Ticīvaraṇ ca patto ca
vāsi sūciṇ ca bandhanam
parissāvanena, atth’ ete
yuttayogassa bhikkhuno“ ti

ime atṭha samanaparikkhāre āharitvā adāsi. Bodhisatto arahaddhajaṃ nivāsetvā uttamapabbajjāvesaṃ gaṇhitvā „Channa mama vacanena mātāpitunnam ārogyaṃ vadehīti“ uyyojesi. Channo Bodhisattam vanditvā padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi. Kanthako pana Channena saddhim mantayamānassa Bodhisattassa vacanaṃ suṇanto thatvā „n’ atth’ idāni mayham puna sāmīno dassanan“ ti cakkhupathaṃ vijahanto sokaṃ¹⁰ adhiyāsetum asakkonto hadayena phalitena kālaṃ katvā Tāvatisabhavane Kanthako nāma devaputto hutvā nibbatti. Channassa paṭhamam eko va soko ahosi, Kanthakassa pana kālakiriya¹¹ dutiyena sokena pīlito¹² rodanto paridevanto nagaram agamāsi. Bodhisatto pi pabbajitvā—tasmiṃ yeva padese Anūpiyam¹³ nāma ambavanam atthi, tattha sattāham pabbajjāsukhena vītināmetvā—

¹ Ck cūlam. ² Ck nam. ³ Ck C^s cūlā-. ⁴ so all three MSS. ⁵ Ck patitṭhāpesi.
⁶ C^s paṭiggahī. ⁷ Ck -sahāyo. ⁸ C^s ghaṭikāro, C^v ghaṭikāra. ⁹ C^s C^v -nikkhamanam.
¹⁰ Ck C^v sotam. ¹¹ C^v kālakiriya. ¹² Ck C^s pīlito. ¹³ all three MSS. anupiyam.

ekadivaseṇ' eva timsayojanamaggam padasā gantvā Rājagaham¹ pāvisi, pavisitvā sapadānam piṇḍāya cari. Sakalanagaram Bodhisattassa rūpadassanena Dhanapālakena pavitṭha-Rājagaham viya Asurindena pavitṭha-Devanagaram viya ca saṁkhobham agamāsi. Rājapurisā gantvā „deva, evarūpo nāma satto nagare piṇḍāya carati, 'devo vā manusso vā nāgo vā supaṇṇo vā ko nām' eso"² ti na jānāmā³ 'ti ārocesum. Rājā pāsādatale thatvā Mahāpurisam disvā acchariyabbhuto jāto purise āṇāpesi: „gacchatha bhane vīmaṁsatha, sace amanusso bhavissati nagarā nikkhamitvā antaradhāyissati, sace devatā bhavissati ākāseṇa gacchissati, sace nāgo bhavissati paṭhaviyaṁ nimujjitvā gamissati, sace manusso bhavissati yathāladdham bhikkham pari-bhuñjissatīti⁴. Mahāpuriso pi kho missakabhattam saṁharitvā „alam me⁵ ettakam yāpanāyā⁶ 'ti nātvā pavitṭhadvāren' eva nagarā nikkhamitvā Paṇḍavapabbatachāyāya puratthābhimukho nisīditvā āhāram paribhuñjitum āraddho. Ath' assa antāni parivattitvā mukhena nikkhamanākārappattāni ahesum. Tato tena attabhāvena evarūpassa āhārassa cakkhunāpi aditṭhapubbatāya tena paṭikkulāhārena aṭṭiya-māno⁷ evaṁ attanā va attānam ovadi: „Siddhattha tvam sulabhaanna-pānakule tivassikagandhasālibhojanam nānaggarasehi bhuñjanatṭhāne nibbattitvāpi ekam paṁsukūlikam⁸ disvā 'kadā nu kho aham pi evarūpo hutvā piṇḍāya caritvā bhuñjissāmi, bhavissati⁹ nu kho me so kālo' ti cintetvā nikkhanto, idāni kim nām' etaṁ karosīti¹⁰. Evam attanā va attānam ovaditvā nibbikāro hutvā āhāram paribhuñji. Rājapurisā tam pavattim disvā gantvā rañño ārocesum. Rājā dūtavacanam sutvā vegena nagarā nikkhamitvā Bodhisattassa santikam gantvā iriyāpathasmim yeva pasīditvā Bodhisattassa sabbam issariyaṁ niyyādesi. Bodhisatto „mayham mahārāja vatthukāmehi vā kilesakāmehi vā attho n' atthi, aham paramābhisambodhim patthayanto nikkhanto¹¹ ti. Rājā anekappa-kāram yācanto pi tassa cittam alabhitvā „addhā tvam Buddhho bhavissasi, Buddhabhūtena pana te paṭhamam mama vijitam āgantabban¹² ti. Ayam ettha saṁkhopo, vitthāro pana „pabbajjam kittayissāmi yathā pabbaji cakkhumā¹³ ti imam Pabbajjāsuttam saddhim Aṭṭhakathāya¹⁴ oloketvā veditabbo. Bodhisatto pi rañño paṭimānam¹⁵ datvā anupubbena cārikam caramāno Ālāraṇ ca Kālāmaṁ Uddakaṇ ca Rāmaputtam upa-saṁkamitvā samāpattiyo nibbattetvā „nāyaṁ maggo bodhiyā¹⁶ ti tam

¹ C^s C^v rājagaham. ² C^s konāmoso. ³ C^k co. ⁴ C^s addhiyamāno. ⁵ C^s C^v paṁsukūlikam. ⁶ C^k bhavissasīti, C^s C^v bhavissasi. ⁷ C^k aṭṭhakathāyam, C^s aṭṭhakathāyam corrected to -kathāya. ⁸ C^s rañño paṭimānam.

pi samāpattibhāvanam analamkaritvā sadevakassa lokassa attano thā-maviriyasandassanattham mahāpadhānam padahitukāmo Uruvelam gantvā „ramanīyo¹ vatāyam bhūmibhāgo“ ti tatth' eva vāsam upagantvā mahāpadhānam padahi. Te pi Koṇḍañña-pamukhā pañca pabbajitā gāmanigamarājadhānīsu² bhikkhāya carantā tattha Bodhisattam sampā-punimsu. Atha nam chabbassāni mahāpadhānam padahantam „idāni Buddho bhavissati idāni Buddho bhavissatīti“ parivenasammajjanādikāya³ vattapaṭivattāya upaṭṭhahamānā santikāvacarā c' assa⁴ ahesum. Bo-dhisatto pi kho „koṭippattam⁵ dukkarakārikam karissāmīti“ ekatilatandulādīhi pi vītināmesi, sabbaso pi āhārūpacchedam akāsi, devatāpi lomakūpehi ojam upasamharamānā paṭikkhipi⁶. Ath' assa tāya nirāhāratāya paramakasimānappattakāyassa⁷ suvaṇṇavaṇṇo kāyo kālavaṇṇo⁸ ahosi, dvattiṃsa Mahāpurisalakkhaṇāni⁹ paṭicchannāni ahesum. App-ekadā appānakam¹⁰ jhānam jhāyanto mahāvedanāhi abhitunno visaṇṇībhūto¹¹ caṃkamanakoṭīyaṃ patati¹². Atha nam ekaccā devatā „kālakato samaṇo Gotamo“ ti vadanti, ekaccā „vihāro v' eso arahatan“ ti āhaṃsu. Tattha yāsam „kālakato“ ti ahosi tā gantvā Suddhodanamahārājassa ārocesum: „tumhākam putto kālakato“ ti. „Mama putto Buddho hutvā kālakato ahutvā¹³“ ti. „Buddho bhavitum nāsakkhi, padhānabhūmiyaṃ yeva patitvā kālakato“ ti. Idam sutvā rājā „nāham saddahāmi, mama puttassa bodhim appatvā kālakiriya nāma n' atthīti“ paṭikkhipati¹⁴. „Kasmā pana rājā na saddahatīti“, Kāladevalatāpasassa vandāpanadivase jamburukkhamūle ca paṭihāriyaṇam diṭṭhattā. Puna Bodhisatte¹⁵ saṇṇam¹⁶ paṭilabhitvā utṭhite tā devatā āgantvā „ārogo¹⁷ te mahārāja putto“ ti ārocenti. Rājā „jānam' aham puttassa amaraṇabhāvan“ ti vadeti. Mahāsattassa chabbassāni dukkarakāriyaṃ karontassa ākāse gaṇṭhikaraṇakālo viya ahosi. So „ayaṃ dukkarakārikā nāma bodhāya maggo na hotīti¹⁸“ olārikam¹⁹ āhāram āhāretum gāmanigamesu piṇḍāya caritvā āhāram āhari. Ath' assa dvattiṃsa Mahāpurisalakkhaṇāni pakatīkāni ahesum, kāyo suvaṇṇavaṇṇo ahosi. Pañcavaggiyā bhikkhū „ayaṃ chabbassāni dukkarakārikam karonto pi sabbaṇṇutam paṭivijjhitaṃ nāsakkhi, idāni

¹ C^s ramanīyo. ² C^k C^v -dhānīsu. ³ C^k C^s parivena. ⁴ C^k C^s cassā. ⁵ C^s koṭippattam. ⁶ C^v parikkhipi. ⁷ C^s -kīsimāna-, C^k C^v -kaṇḍimā-. ⁸ C^k C^v kālavaṇṇo. ⁹ C^k -lakkhaṇāni. ¹⁰ C^k C^s appānakam. ¹¹ C^k C^s visaṇṇī-, ¹² C^s omits this word, C^k patti. ¹³ so all three MSS.; add vā? ¹⁴ C^k paṭikkhipīti. ¹⁵ C^k C^s bodhisatto. ¹⁶ C^k C^s saṇṇam. ¹⁷ C^k ārogyo, C^s arogo. ¹⁸ C^v hoti. ¹⁹ C^k C^v olārikam, C^s olārikam corrected to olārikam.

gāmādisu¹ piṇḍāya caritvā olārikam² āhāram āhariyamāno kim sakkhissati, bāhuliko esa padhānavibbhanto, sīsam nahāyitukāmassa³ ussāvabindutakkaṇam viya ambhākam etassa santikā visesatakkanaṃ⁴, kim no iminā⁵ ti Mahāpurisaṃ pahāya attano attano pattacīvaram gahetvā atthārasayojanamaggaṃ gantvā⁶ Isipatanam pavisiṃsu. Tena kho pana samayena Uruvelāyaṃ Senāninigame⁷ Senānikuṭimbikassa gehe nibbattā Sujātā⁸ nāma dārikā vayappattā ekasmiṃ nigrodharukkhe patthanam akāsi: „sace samajātikaṃ kulagharam gantvā paṭhamagabbhe puttaṃ labhissāmi anusamvaccharam te satahassapariccāgena balikammanam karissāmīti“. Tassā sā patthanā samijjhi. Sā Mahāsattassa dukkarakārikam karontassa chaṭṭhe vasse paripuṇṇe⁹ Visākhapunṇamāya balikammaṃ¹⁰ kātukāmā hutvā puretaram dhenusahassam Latthimadhukavane carāpetvā tāsāṃ khīram pañca dhenusatāni pāyetvā tāsāṃ khīram adḍhatiyānīti evaṃ yāva soḷasannaṃ dhenūnaṃ khīram attha dhenuyo pivanti tāva khīrassa bahalataṇ ca madhurataṇ ca ojavantataṇ¹¹ ca patthayamānā khīraparivattanaṃ nāma akāsi. Sā Visākhapunnamadivase pāto va „balikammaṃ karissāmīti“ rattiyaṃ paccūsasamayaṃ paccuṭṭhāya tā attha dhenuyo duhāpesi. Vacchakā dhenūnaṃ thanamūlam nāgamaṃsu. Thanamūle pana navabhājanesu¹² upanītamattesu attano dhammatāya khīradhārā pavattiṃsu. Tam acchariyaṃ disvā Sujātā sahatthen' eva khīraṃ gahetvā navabhājane pakkhipitvā sahatthen' eva aggim katvā pacitum ārabhi¹³. Tasmim pāyāse paccamāne mahantamahantā bubbulā utthahitvā¹⁴ dakkhiṇāvattā hutvā sañcaranti, ekaphusitam pi bahi na patati¹⁵, uddhanato appamattako pi dhūmo na utthahati. Tasmim samaye cattāro lokapālā āgantvā uddhane ārakkhaṃ gaṇhiṃsu. Mahābrahmā chattaṃ dhāresi. Sakko alātāni¹⁶ samānento aggim jālesi. Devatā dvisahassadīpaparivāresu catusu mahādīpesu devānaṃ¹⁷ ca manussānaṃ ca upakappanaojam attano devānubhāvena daṇḍakabaddhaṃ madhupaṭalam pīletvā¹⁸ madhum gaṇhamānā viya saṃharitvā tattha pakkhipiṃsu. Aññesu¹⁹ hi²⁰ kālesu devatā kabaḷe kabaḷe ojam pakkhipanti, sambodhidivase ca pana parinibbānadivase ca ukkhaliyaṃ yeva pakkhipanti. Sujātā ekadivasen'

¹ C^v gāmanigamādisu. ² C^k C^v olārikam. ³ C^s nabbāyitukāmossa. ⁴ C^k C^s -takkanam. ⁵ C^s gamtvā. ⁶ C^k -nigamo, C^v -nigamā. ⁷ C^k Sujā. ⁸ C^s C^v paripuṇṇa. ⁹ C^v parikammaṃ. ¹⁰ C^k ovachantaṇ, C^s ojavantaṇ, C^v ojavantataṇ corrected to ojavantataṇ. ¹¹ C^k C^v -bhājane. ¹² C^s ārabhi. ¹³ C^v vuṭthahitvā. ¹⁴ C^k patti, C^s patti. ¹⁵ C^s alātāni. ¹⁶ C^s devatānaṃ. ¹⁷ C^k pīletvā, C^s pīletvā. ¹⁸ C^s aññesu. ¹⁹ C^k omīts hi.

eva tattha attano pākatāni anekāni acchariyāni disvā Puṇṇadāsīm āmantesi: „amma Puṇṇe ajja ambhākam devatā ativiya pasannā, mayā ettake kāle evarūpam acchariyam nāma na diṭṭhapubbam¹, vegena gantvā devatṭhānam paṭijaggāhīti“. Sā „sādhū ayye“ ti tassā vacanam sampaticchitvā turitaturitā rukkhamūlam agamāsi. Bodhisatto pi kho tasmim rattibhāge pañca mahāsupine disvā parigaṇhanto „nissam-sayenāham Buddho ajja bhavissāmīti“ katasannitṭhāno tassā rattiyā accayena katasarīrapaṭijaggano bhikkhācārakālam āgamayamāno pāto va āgantvā tasmim rukkhamūle nisīdi attano pabhāya sakalarukkham² obhāsayamāno. Atha kho sā Puṇṇā āgantvā addasa Bodhisattam rukkhamūle pācīnalokadhātum olokayamānam nisinnam, sarīrato c' assa nikkhantāhi pabhāhi sakalarukkham suvaṇṇavaṇṇam disvā tassā etad ahosi: „ajja ambhākam devatā rukkhato oruyha sahatthen' eva balikammam paṭicchitum nisinnā, maññe³“ ti ubbegapattā hutvā vegena gantvā Sujātāya etam attham ārocesi⁴. Sujātā tassā vacanam sutvā tutṭhamānasā hutvā „ajja dāni paṭṭhāya mama jeṭṭhadhītutṭhāne tiṭṭhāhīti“ dhītu anucchavikam sabbālamkāram adāsi. Yasmā pana Buddhabhāvam pāpuṇanadivase satasahasagghanikam⁵ suvaṇṇapātim laddhum vaṭṭati⁶ tasmā sā „suvaṇṇapātiyam pāyāsam pakkipissāmīti“ cittam uppādetvā satasahasagghanikam⁷ suvaṇṇapātim nīharāpetvā tattha pāyāsam pakkipitukāmā pakkabhājanam āvajjesi. Sabbo pāyāso padumapattā udakam viya vinivattitvā⁸ pātiyam patitṭhāsi, ekapātipūramatto va ahosi. Sā tam pātim aññāya suvaṇṇapātiyā paṭikujjetvā⁹ vasanena veṭhetvā sabbālamkārehi attabhāvam alāmkaritvā tam pātim attano sīse ṭhapetvā mahantena ānubhāvena nigrodhamūlam gantvā Bodhisattam oloketvā balavasomanassajātā rukkhadevatā ti saññāya¹⁰ diṭṭhatṭhānato paṭṭhāya onatonatā¹¹ gantvā sīsato thālam otāretvā vivaritvā suvaṇṇabhimkārena gandhapupphavāsitam udakam gahetvā Bodhisattam upagantvā atṭhāsi. Ghaṭikāramahābrahmunā dinnamattikāpatto ettakam addhānam Bodhisattam avijahitvā tasmim khane adassanam gato. Bodhisatto pattam apassanto dakkhiṇahattham pasāretvā udakam sampaticchi. Sujātā sah' eva pātiyā pāyāsam Mahāpurisassa hatthe ṭhapesi. Mahāpuriso Sujātam olokesi. Sā ākāram sallakkhetvā „ayya mayā tumhākam pariccattam gaṇhitvā yathārucim gacchathā“ 'ti vanditvā „yathā mayham manoratho

¹ C^k C^s diṭṭhapubbā. ² C^s C^v sakalam rukkham. ³ C^s maññe. ⁴ C^s ārocesi.

⁵ C^s -gghanikā. ⁶ C^s vaddhati. ⁷ so all three MSS. ⁸ C^s vinivaddhitvā.

⁹ C^k paṭikucchitvā. ¹⁰ C^k C^s saññāya. ¹¹ C^k onato, C^s onatonatā.

nippanno¹ evaṃ tumbhākaṃ pi nippajjatū“ ‘ti vatvā satasahasag-
ghanikāya² suvaṇṇapāṭiyā purāṇapaṇṇam³ viya anapekkhā hutvā
pakkāmi. Bodhisatto pi kho nisinnatṭhānā utṭhāya rukkhaṃ pada-
kkinam⁴ katvā pāṭim ādāya Neraṇjarāya tīraṃ gantvā anekesaṃ⁵
Bodhisattasahasānaṃ abhisambujjhanadivase otarivā — nahānatṭhānaṃ
Suppatitṭhitatitṭhaṃ nāma atthi, tassa⁶ tīre pāṭim ṭhapetvā otarivā —
nahātvā anekabuddhasatasahasānaṃ nivāsanaṃ arahaddhajaṃ nivāsetvā
puratṭhābhimukho nisīditvā ekatṭhitālapakkappamāṇe⁷ ekūnapaṇ-
ṇāsa⁸ piṇḍe katvā sabbam appodakaṃ madhupāyāsaṃ paribhuñji. So
eva hi ‘ssa Buddhabhūtaṃ sattaṣaṭṭhaṃ bodhimande vasantassa
ekūnapaṇṇāsa⁹ divasāni āhāro ahosi, ettakaṃ kālaṃ n’ eva añño āhāro
atthi na nahānaṃ na mukhadhovaṇaṃ na sarīraṇaṃ¹⁰, jhānasukhena
maggasukhena phalasukhen’ eva vītināmesi. Taṃ pana pāyāsaṃ
bhūñjitvā suvaṇṇapāṭim gahetvā „sa¹¹ ahaṃ ajja Buddho bhavitum
sakkhissāmi ayaṃ pāṭi¹² paṭisotaṃ gacchatu, no ce sakkhissāmi anu-
sotaṃ gacchatū“ ‘ti vatvā pakkhipi. Sā sotaṃ chindamānā nadimajjhaṃ
gantvā majjhamajjhatṭhānen’ eva jvasampanno asso viya asītiṭṭha-
mattatṭhānaṃ paṭisotaṃ gantvā ekasmiṃ āvatte nimujjitvā Kālanāgarāja-
bhavanaṃ gantvā tiṇṇaṃ Buddhānaṃ paribhogapāṭiyo kili kilīti¹³
rāvaṃ kārayamānā paharivā tāsāṃ sabbahetṭhimā hutvā atṭhāsi.
Kālo nāgarājā taṃ saddaṃ sutvā „hiyyo¹⁴ eko Buddho nibbatti,
puna ajja eko nibbatto“ ti anekehi padasatehi¹⁵ thutiyo vadamāno
atṭhāsi. Tassa pana mahāpaṭhaviyā ekayojanatigāvutappamāṇaṃ
nabhaṃ pūretvā ārohanakālo ajja vā hiyyo vā ti sadiso ahosi. Bo-
dhisatto pi naditīraṃhi supupphitasālavane divāvihāraṃ katvā sāyaṇ-
hasamaye pupphānaṃ vaṇṭato muñcanakāle devatāhi alaṃkatena
atṭhūsabHAVITTHARENA¹⁶ maggena siho va vijambhamāno bodhirukkhābhi-
mukho pāyāsi. Nāgayakkhasupannaṇādayo dibbehi gandhapupphādīhi
pūjayimsu, dibbasaṃgītāni¹⁷ pavattayimsu, dasasahasalokadhātu¹⁸
ekagandhā ekamālā ekasādhukārā ahosi. Tasmim samaye Soṭṭhiyo
nāma tiṇahārako¹⁹ tiṇaṃ ādāya paṭipathe āgacchanto Mahāpurisassa
ākāraṃ natvā attha tiṇamutṭhiyo adāsi. Bodhisatto tiṇaṃ gahetvā

¹ Ck nippanno. ² so all three MSS. ³ Ck C^s purāṇa-. ⁴ Ck C^s padakkhinam.
⁵ C^v aneka. ⁶ C^s tassā. ⁷ Ck -ppamāṇo, C^s -ppamāṇo. ⁸ Ck -panṇāsa, C^s C^v
-panṇāsa. ⁹ C^s -paṇṇāsa. ¹⁰ C^v -vaṇaṇjo. ¹¹ C^s kilīti. ¹² C^s bhīyyo,
C^v bhīyyo corrected to hiyyo. ¹³ C^s padasantehi. ¹⁴ C^s -vitthārena corrected
to -vitthārena. ¹⁵ C^s -saṃgītāni. ¹⁶ C^s -dhātum. ¹⁷ Ck tiṇakāreko, C^s tina-
hāraṃko.

bodhimandam āruya dakkhiṇadisābhāge uttarābhimukho atthāsi. Tasmim khane dakkhiṇacakkavālam¹ osīditvā hetthā avīcisampattam viya ahosi, uttaracakkavālam² ullamghitvā upari bhavaggappattam viya ahosi. Bodhisatto „idam sambodhim pāpuṇanatthānam na bhavissati, maññe³“ ti padakkhiṇam karonto pacchimadisābhāgam gantvā puratthābhimukho atthāsi. Tato pacchimacakkavālam⁴ osīditvā hetthā avīcisampattam viya ahosi, puratthimacakkavālam⁴ ullamghitvā bhavaggappattam viya ahosi, thitathitatthāne kir’ assa nemivaṭṭapariyante akkante nābhiyā patitthitamahāsakatacakkam viya mahāpaṭhavi onatunnatā⁵ ahosi. Bodhisatto „idam⁶ pi⁷ sambodhim⁸ pāpuṇanatthānam na bhavissati, maññe³“ ti padakkhiṇam karonto uttaradisābhāgam gantvā dakkhiṇābhimukho atthāsi. Tato uttaracakkavālam⁴ osīditvā hetthā avīcisampattam viya ahosi, dakkhiṇacakkavālam⁴ ullamghitvā bhavaggappattam viya ahosi. Bodhisatto „idam pi sambodhipāpuṇanatthānam⁹ na bhavissati, maññe³“ ti padakkhiṇam karonto puratthimadisābhāgam gantvā pacchimābhimukho atthāsi. Puratthimadisābhāge pana sabbabuddhānam pallamkatthānam, tam n’ eva-cchambhati⁹ na kampati. Mahāsatto „idam sabbabuddhānam avijahitaacalatthānam kilesapañjaravidhamsanatthānam“ ti natvā tāni tiṇāni agge gahetvā cālesi. Tāvad eva cuddasahattho pallamko ahosi. Tāni pi kho tiṇāni tathārūpena saṇṭhānena saṇṭhahimsu yathārūpaṃ sukusalo pi cittakāro vā potthakāro vā ālikhitum pi samattho n’ atthi. Bodhisatto bodhikhandham¹⁰ piṭṭhito katvā puratthimābhimukho dalhamānaso hutvā „kāmam¹¹ taco ca nahāru¹² ca atthi¹³ ca avasussatu, upasussatu sarīre mamsalohitam, na tv-eva sammāsambodhim appatvā imam pallamkam bhindissāmīti“ asanisatasannipātenāpi abhejjarūpaṃ¹⁵ aparājitapallamkam abhujitvā nisīdi. Tasmim samaye Māro devaputto „Siddhatthakumāro mayham vasaṃ atikkamitukāmo, na dāni ’ssa atikkamitum dassāmīti“ Mārabalassa santikam gantvā etam attham ārocetvā Māraghosanam nāma ghosāpetvā Mārabalam ādāya nikkhami. Sā Mārasenā Mārassa purato dvādasa yojanāni hoti, dakkhiṇato ca vāmato ca dvādasa yojanāni, pacchato yāva cakkavālapariyantam¹⁵ katvā thitā, uddham navayojanubbedhā, yassā unnadantiyā unnādasaddo

¹ C^v -vālam. ² C^v -vālam. ³ C^s maññe. ⁴ C^v -vālam. ⁵ C^k C^s onatunnatā.

⁶ C^k C^v idam. ⁷ C^k C^v omit pi. ⁸ C^s sambodhi. ⁹ so all three MSS.

¹⁰ C^s bodhikandham, C^k bodhikhandam. ¹¹ C^k kayam. ¹² C^k nahārū. ¹³ C^s

C^v atthi. ¹⁴ C^k C^s abhejjarūpa, C^v abhejjarūpa corrected to abhejjarūpaṃ.

¹⁵ C^k C^v cakkavāla-.

yojanasahassato paṭṭhāya paṭhaviudriyanasaddo¹ viya sūyati. Atha Māro devaputto diyadḍhayojanasatikam² Girimekhalam³ nāma hatthim abhirūhitvā⁴ bāhusahassam⁵ māpetvā nānāvudhāni aggahesi. Avasesāya⁶ pi Māraparisāya dve janā ekasadisakam āvudham na gaṇhimsu, nānappakāravannā nānāppakāramukhā hutvā Mahāsattam ajjhottharamānā⁷ āgamimsu⁸. Dasasahassacakkavāle⁹ devatā pana Mahāsattassa thutiyo vadamānā atṭhamsu. Sakko devarājā Vijayuttarasamkham dhamamāno atṭhāsi, so kira samkko vīsamhatthasatiko hoti, sakim vātam gāhāpetvā dhamanto¹⁰ cattāro māse saddam karitvā nissaddo hoti. Mahākālanāgarājā¹¹ atirekapadasatena vannaṃ vadanto atṭhāsi. Mahābrahmā setacchattam dhārayamāno atṭhāsi. Mārabale¹² pana bodhimandaṃ upasamkamante upasamkamante tesam eko pi t̥hātum nāsakkhi, sammukhasammukhatṭhānen¹³ eva¹⁴ palāyimsu. Kālo¹⁵ nāgarājā paṭhaviyam nimujjitvā pañcayojanasatikam Mañjērikanāga-bhavanam gantvā ubho hi hatthehi mukham pidahitvā nipanno. Sakko Vijayuttarasamkham piṭṭhiyam katvā cakkavālamukhavatṭhiyam¹⁶ atṭhāsi. Mahābrahmā setacchattam cakkavālakotiyaṃ¹⁷ t̥hapetvā Brahmālokaṃ eva āgamāsi. Ekadevatāpi t̥hātum samattho nāhosi. Mahāpuriso ekako va nisīdi. Māro pi attano parisam āha: „tātā, Suddhodana-puttena Siddhatthena sadiso añño puriso nāma n’ atthi, mayam¹⁸ sammukhā yuddham dātum na sakkhissāma, pacchābhāgena dassāmā¹⁹’ti. Mahāpuriso pi tīṇi passāni oloketvā sabbadevatānam palātattā²⁰ suññā ti²¹ addasa. Puna uttarapassena Mārabalāṃ ajjhottharamānam²² disvā „ayam ettako jano mam ekakam sandhāya mahantaṃ vāyamaṃ parakkamaṃ karoti, imasmim t̥hāne mayham mātāpitā vā bhātā vā añño vā koci nātako n’ atthi, imā pana dasa pāramiyo va mayham dīgharattam puṭṭhaparijanasadisā, tasmā pāramiyo va phalakaṃ katvā pāramisatthen²³’ eva paharitvā ayam balakāyo mayā viddhamsetum vaṭṭatīti²⁴“ dasa pāramiyo āvajjamāno nisīdi. Atha Māro devaputto „eten’ eva Siddhattham palāpessāmīti“ vātaṃ samuṭṭhāpesi. Tam khaṇam yeva puratthimādibhedā vātā samuṭṭhahitvā²⁵ adḍhayojanadvijojana-

¹ C^s -udriyana-, C^k -udāyana-. ² C^k -santikam. ³ C^k -lā. ⁴ C^k abhirūhitvā. ⁵ C^k bāhusahassa. ⁶ C^k asesāya. ⁷ C^s C^v ajjhottharamānā. ⁸ C^v āgamimsu. ⁹ C^v -cakkavāle. ¹⁰ C^s dhammāno. ¹¹ C^s C^v mahākāla-. ¹² C^k C^s mārabalāṃ. ¹³ C^s -thānēva. ¹⁴ C^s kālo. ¹⁵ C^v cakkavāla-, C^s -mukhavaddhiyam. ¹⁶ C^k C^v cakkavāla-. ¹⁷ C^k mayham. ¹⁸ C^v palātattā corrected to palāyitattā. ¹⁹ so all three MSS. instead of suññāni? ²⁰ C^s C^v ajjhottharamānam. ²¹ C^s vaddhatīti. ²² C^s samuṭṭhahitvā, C^v samuṭṭhānā hutvā.

tiyojanappamāṇāni pabbatakūṭāni padāletvā vanagaccharukkādīni ummūle-
tvā samantā gāmanigame cunnavicunnam¹ kātum samatthāpi Mahā-
purisassa puññatejena vihatānubhāvā Bodhisattam patvā cīvarakamma-
mattam pi cāletum nāsakkhimsu. Tato „udakena sam ajjhuttharivā
māressāmīti“ mahāvassam samutthāpesi, tassānubhāvena uparūpari
satapaṭalasahassapatalādibhedā valāhaka utthahitvā vassimsu. vuttadhārā-
vegena paṭhavi² chiddā ahosi, vanarukkādīnam uparibhāgena mahāgho-
ḅgantvā Mahāsattassa cīvare ussāvabindutthānamattam pi temetum
nāsakkhī. Tato pāsānavassam samutthāpesi, mahatāni mahatāni
pabbatakūṭāni dhūpayantāni pajjalantāni³ ākāsenāgantvā Bodhisattam
patvā dibbamālāgulaḅhāvam⁴ āpajjimsu. Tato paharaṇavassam
samutthāpesi, ekatodhārāubhatodhārāsisattikhurappādayo⁵ dhūpayantā
pajjalantā ākāsenāgantvā Bodhisattam patvā dibbapupphāni abessu.
Tato aṅgārakavassam⁶ samutthāpesi, kimsukavanna aṅgārā ākāsenā-
gantvā Bodhisattassa pādamūle dibbapupphāni hutvā vīkīrimsu. Tato
kukkulavassam⁷ samutthāpesi, accunho aggivanno⁸ kukkulo⁹ ākāsenā-
gantvā Bodhisattassa pādamūle candanacunnam hutvā nīpati. Tato
vālukavassam¹⁰ samutthāpesi, atisukhumavālukā dhūpayantā pajjalantā
ākāsenāgantvā Bodhisattassa pādamūle dibbapupphāni hutvā nīpatimsu.
Tato kalavassam samutthāpesi, tam kalalam dhūpayantam pajjalantam
ākāsenāgantvā Bodhisattassa pādamūle dibbavilepanam hutvā nīpati.
Tato „iminā bhimsetvā Siddhattham palāpetāmīti“ andhakāram
samutthāpesi, tam caturaṅgasamannāgatam mahātaman hutvā Bo-
dhisattam patvā suriyappabhāvīhatam viya andhakāram antaradhāyi.
Evam Māro imāhi navāhi vātavassapāsānapaharaṇaṅgārakukkuḷavālika-
kalalandhakāravuṭṭhihi¹¹ Bodhisattam palāpetum asakkonto „kīm bhane
tiṭṭhatha, imam kumāram gaṇhatha hanatha palāpetthā“¹² ti parisam
ānāpetvā¹³ sayam pi Gīrimekhalassa hatthino khandhe nisīno
cakkāvudham¹⁴ ādāya Bodhisattam upasāmekamitvā „Siddhattha,
utthahatha etasmā pallaṅkā, nāyam tuyham pāpunāti, mayham eso
pāpunātīti“ āha. Mahāsatto tassa vacanam sutvā avoca: „Māra,
n' eva tayā dasa pāramiyo pūritā na upapāramiyo na paramattha-
pāramiyo, na pi pañcamahāpariccāgā pariccattā, na nānatthacariyā¹⁵
na lokatthacariyā na buddhicariyā pūritā¹⁶. nāyam pallaṅko tuyham

¹ C^k cunnavicunnam. ² so all three MSS. ³ C^s pajjalantāni. ⁴ C^s -gula-.

⁵ C^k -satthi-. ⁶ C^k aṅgāravassam, C^s aṅgāraka-. ⁷ C^s kukkula-. ⁸ C^s
aggivanna. ⁹ C^s kukkulo. ¹⁰ C^s vāluke-. ¹¹ -vālika-, so all three MSS.

¹² C^s ānāpetvā. ¹³ C^s C^s cakkāvudham. ¹⁴ C^k C^s pūritā.

pāpunāti, mayh' ev' eso pāpunātīti". Māro kuddho kodhavegam
 asahanto Mahāpurisassa cakkāvudham¹ vissajjesi, tan tassa dasa pāramiyo
 āvajjentassa uparibhāge mālāvitānam hutvā atṭhāsi. Tam kira
 khuradbhāram cakkāvudham aññadā tena kuddhena vissatṭham ekaghana-
 pāsāṇe² thambhe vamsakalīre³ viya chindantam gacchati. Idāni pana
 tasmim mālāvitānam hutvā tṭhite avasesā Mārāparisā „idāni pallamkato
 vuṭṭhāya palāyissatīti" mahantamahantāni selakūtāni vissajjesum, tāni
 pi Mahāpurisassa dasa pāramiyo āvajjentassa mālāgulabhāvam āpajjitvā⁴
 bhūmiyam patimsu. Devatā cakkavālamukhavatṭhiyam⁵ tṭhitā gīvam
 pasāretvā sisam ukkhipitvā „nattho vata bho Siddhatthakumārassa
 rūpaggappatto attabhāvo, kin nu kho karissatīti" olokenti. Tato
 Mahāpuriso „pūritapāramīnam Bodhisattānam abhisambujjhanadivase
 pattapallamkam mayham pāpunātīti" vatvā tṭhitam Māram āha:
 „Māra tuyham dānassa dinnabhāve ko sakkhīti" āha. Māro „ime
 ettakā sakkhino" ti Mārabalābhimukham hattham pasāresi. Tasmim
 khane Mārāparisāya⁶ „aham sakkhī⁷ aham sakkhīti" pavattasaddo
 paṭhavīudriyanasaddasadiṣo⁸ ahosi. Atha Māro Mahāpurisam āha:
 „Siddhattha tuyham dānassa dinnabhāve ko sakkhīti". Mahāpuriso
 „tuyham tāva dānassa dinnabhāve sacetanā sakkhino, mayham pana
 imasmim tṭhane sacetano koci sakkhī⁹ nāma n' atthi, tiṭṭhatu tāva me
 avasesattabbhāvesu¹⁰ dinnadānam, Vessantarattabbhāve pana tṭhatvā
 sattasatakamahādānassa tāva dinnabhāve ayam acetanāpi ghanamahā-
 paṭhavī¹¹ sakkhīti" cīvaragabbhantarato dakkhiṇabhattham abhinīhari-
 tvā „Vessantarattabbhāve tṭhatvā mayham sattasatakamahādānassa
 dinnabhāve tvam sakkhī na sakkhīti" mahāpaṭhavīabhimukham¹²
 hattham pasāresi. Mahāpaṭhavī „ahan te tadā sakkhīti" virāvasatena
 virāvasahassena virāvasatasahassena Mārabalam avattharamānā viya
 unnadi. Tato Mahāpurise „dinnan te Siddhattha mahādānam
 uttamadānam" ti Vessantaradānam sammāsante sammāsante diyaḍ-
 ḍhayojanasatiko Girimekhalahatthi¹³ jannukehi¹⁴ patitṭhāsi. Mārāparisā
 disāvidisā palāyi, dve ekamaggena gatā nāma n' atthi, sisābharanāni
 c' eva nivatthavatthāni ca pahāya sammukhasammukhā disāhi yeva
 palāyimsu. Tato devasaṃghā palāyamānam¹⁵ Mārabalam disvā

¹ C^v cakkāyudham. ² C^k ekaghanapāsāno, C^s ekaghanapāsāne, C^v ekaghana-
 pāsāṇe. ³ C^s -kalīre. ⁴ C^k apajjitvā, C^s āvajjitvā. ⁵ C^s cakkavālamukhavat-
 diyam. ⁶ C^k C^s -parisā. ⁷ C^k C^s sakkhī. ⁸ C^k paṭhavīudriyana-, C^s paṭhavīudriyana-.
⁹ C^k C^s sakkhī. ¹⁰ C^k asesa-. ¹¹ C^s -paṭhavī. ¹² C^v -paṭhavī-. ¹³ so all three MSS.
¹⁴ C^k C^s jannukehi. ¹⁵ C^k phalāyamāna, C^v palāyamāna corrected to palāyamānam.

„Mārassa parājayo jāto, Siddhatthakumārassa jayo, jayapūjam karis-
sāmā“¹ 'ti nāgā nāgānam supannā supannānam devatā devatānam
brahmāno brahmānam pesetvā gandhamālādīhatthā Mahāpurisassa
santikam¹ bodhipallamkam agamaṃsu. Evam gatesu ca pana tesu

274. „Jayo hi Buddhassa sirīmato ayam
Mārassa ca pāpimato parājayo“,
ugghosayum bodhimande pamoditā
jayam tadā nāgaganā Mahesino.

275. „Jayo hi Buddhassa sirīmato ayam
Mārassa ca pāpimato parājayo“,
ugghosayum bodhimande pamoditā
supannasamghāpi jayam Mahesino.

276. „Jayo hi Buddhassa sirīmato ayam
Mārassa ca pāpimato parājayo“,
ugghosayum bodhimande pamoditā
jayam tadā devaganā Mahesino.

277. „Jayo hi Buddhassa sirīmato ayam
Mārassa ca pāpimato parājayo“,
ugghosayum bodhimande pamoditā
jayam tadā brahmaganāpi tādino.

Avasesā dasasu cakkavālasahassesu² devatā mālāgandhavilepanehi
pūjayamānā nānappakārā thutiyo vadamānā aṭṭhaṃsu. Evam dharamāne
yeva suriye Mahāpuriso Mārabalam vidhametvā cīvarūparipatamānehi³
bodhirukkhamkurehi rattapavāladalehi⁴ viya pūjayamāno⁵ paṭhame
yāme pubbenivāsañānam majjhimayāme dibbacakkhum visodhetvā
pacchimayāme paṭiccasamuppāde nānam otāresi. Ath' assa dvādasapa-
dikam paccayākāram vattavivattavasena⁶ anulomapaṭilomato sam-
masantassa sammasantassa dasasahassilokadhātu⁷ udakapariyantam
katvā dvādasakkhattum saṃkampi. Mahāpurise⁸ pana dasasahassiloka-
dhātu⁹ unnādetvā aruṇuggamanavelāya sabbaññūtañānam⁹ pa-

¹ Ck C^v santikā. ² C^v cīvarupari-. ³ C^v cakkavāla-. ⁴ C^v -pavāla-. ⁵ so all
three MSS. instead of pūjiyamāno. ⁶ Ck C^v vaddhavivaddhavasena. ⁷ C^v C^v
dasasahassī-. ⁸ Ck mahāpuriso, C^v mahāpuriso corrected to mahāpurise. ⁹ C^v
sabbamñūta-?, C^v sabbaññūtam.

ti vijjhante sakaladasasahassilokadhātu¹ alamkatapaṭiyattā ahosi. Pācīnacakkavālamukhavatṭiyam² ussāpitānam dhajānam paṭākānam raṁsiyo³ pacchimacakkavālamukhavatṭiyam² paharanti⁴, tathā pacchimacakkavālamukhavatṭiyam² ussāpitānam⁵ pācīnacakkavālamukhavatṭiyam², uttaracakkavālamukhavatṭiyam² ussāpitānam dakkhiṇacakkavālamukhavatṭiyam², dakkhiṇacakkavālamukhavatṭiyam² ussāpitānam uttaracakkavālamukhavatṭiyam⁴ paharanti, paṭhavitale⁶ ussāpitānam pana dhajānam paṭākānam Brahmalokey āhacca aṭṭhamasu. Brahmalokey baddhānam paṭhavitale⁶ patitṭhahimsu, dasasahassacakkavāle⁷ pupphūpagarukkhā pupphanī gaṇhimsu, phalūpagarukkhā phalapinḍibhārabharitā ahesum, khandhesu khandhapadumāni pupphimsu, sākhasu sākhapadumāni, latāsu latāpadumāni, ākāse olambakapadumāni⁸, silātalāni bhinditvā uparūpari⁹ sattasatta¹⁰ hutvā daṇḍakapadumāni utṭhahimsu, dasasahassilokadhātu¹¹ vaṭṭetvā¹¹ vissatṭhamālāgūlā viya susanthatapupphasanthāro viya ca ahosi, cakkavālantaresu¹² aṭṭhaya-janasahassalokantarikā sattasuriyappabhāya pi anobhāsita-pubbā ekobhāsā ahesum, caturāsītiyojanasahassagambhīro mahāsamuddo madhurodako ahosi, nadiyo na-ppavattimsu, jaccandhā rūpāni passimsu, jātibadhirā saddam sunimsu, jātipīṭhasappi¹⁴ padasā gacchimsu, andubandhanādīni chinditvā patimsu. Evaṁ aparimāṇena sirivibhāvena¹⁵ pūjayamāne¹⁶ nekappakāresu acchariyadhammesu pātubhūtesu sabbaññūtañānam¹⁷ paṭivijjhātvā sabbabuddhānam avijahitam udānam udānesi:

278. „Anekajātisaṁsāram

sandhāvissam anibbisam

gahakārakam gavesanto,

dukkhā jāti punappunam. (Dhpd. v. 153.)

279. Gahakāraka diṭṭho si,

puna geham na kāhasi,

sabbā te phāsukā bhaggā,

gahakūṭam visamkhitam,

visamkhārāgātam¹⁸ cittam

taṇhānam khayam ajjhagā¹⁸ ti. (Dhpd. v. 154.)

¹ C^s C^v -dasasahassī-. ² C^v -cakkavāla-, C^k -vaddhiyam. ³ C^k C^s omit raṁsiyo. ⁴ C^s pahāranti. ⁵ C^k omits ussāpitānam. ⁶ C^s paṭhavītale. ⁷ C^k C^v -cakkavāle. ⁸ C^v olambika-. ⁹ C^s uparupari. ¹⁰ C^k C^s sattasattā. ¹¹ C^s C^v dasasahassī-. ¹² C^s vaddhetvā. ¹³ C^s C^v cakkavālantaresu. ¹⁴ C^k C^s -pīṭhasappi. ¹⁵ C^k -vibhāvena. ¹⁶ so all three MSS. instead of pūjiyamāno. ¹⁷ C^k C^v sabbaññūta-?, C^s sabbamñūta-?. ¹⁸ C^s visamkāraṁgātam.

Iti Tusitapurato patthāya yāva ayam bodhimande sabbaññūtapatti¹ ettakam thānam Avidūrenidānam nāma 'ti veditabbam.

III. Santikenidāna.

Santikenidānam pana „Bhagavā Sāvatthiyam viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme, Vesāliyam viharati Mahāvane kūtāgārasālāyan“ ti evam „tesu tesu thānesu viharanto tasmim tasmim thāne yeva labbhatīti“ vuttam, kinc' āpi evam vuttam atha kho pana tam pi ādito patthāya evam veditabbam. Udānam udānetvā nisinnassa hi Bhagavato etad ahosi: „aham kappasatasahassādhikāni cattāri asamkheyyāni imassa pallamkassa kāraṇā sandhāvim², ettakam me kālam imass' eva pallamkassa kāraṇā alamkatasīsam gīvāya chinditvā dinnam, suañjitāni akkhīni hadayamaṃsam ubbattetvā dinnam, Jālikumārasadisā³ puttā Kaṇhājinakumāri-sadisā dhītaro Maddidevi-sadisā⁴ bhariyāyo ca paresam dāsattāya dinnā, ayam me pallamko jaya-pallamko varapallamko ca, ettha me nisinnassa samkappā paripunnā, na tāva ito vutthahissāmīti“ anekakotīsatassahassā samāpattiyo samāpajjanto sattāham tatth' eva nisīdi, yaṃ sandhāya „atho kho Bhagavā sattāham ekapallamkena⁵ nisīdi⁶ vimuttisukhapatisamvedīti“. Ath' ekaccānam devatānam „ajjāpi nūna Siddhatthassa kattabbakiccam atthi, pallamkasmim hi ālayam na vijahatīti“ parivitakko udapādi. Satthā devatānam vitakkaṃ natvā tāsam vitakkaṃ vūpasamanattham vehāsam abbhuggantvā yamakapāṭihāriyam dassesī. Mahābodhimanda-smim hi katapāṭihāriyaṇ⁷ ca nātisamāgame katapāṭihāriyaṇ ca Pāṭikaputtasamāgame⁸ katapāṭihāriyaṇ ca sabbam gaṇḍambamūle yamakapāṭihāriyasadisam ahosi. Evam Satthā iminā pāṭihāriyena devatānam vitakkaṃ vūpasametvā pallamkato īsakam pācīnanissite uttaradisābhāge thatvā „imasmim vata me pallamke sabbaññūtañānam⁹ paṭividdhan“ ti cattāri asamkheyyāni kappasatasahassā ca pūritānam pāramīnam phalādhigamaṭṭhānam¹⁰ pallamkam animisehi akkhīhi olokayamāno sattāham vītināmesi. Tam thānam Animisacetiyam nāma jātam. Atha pallamkassa ca thitaṭṭhānassa ca antarā camkamam māpetvā puratthimapacchimoto āyate¹¹

¹ C^k sabbaññūta-, C^s sabbamñūta-, C^v sabbaññūta-?. ² C^k upasandhāvim.

³ C^s jālyakumāra-. ⁴ C^s maddidevī-, C^v maddidevi-. ⁵ C^k ekapallamke. ⁶ C^v nisīditvā. ⁷ C^s -pāṭihāriyam, C^v -pāṭihāriyam corrected to -pāṭihāriyaṇ. ⁸ C^k pāṭika- corrected to pāṭhika-. ⁹ C^s sabbamñūta-, C^v sabbaññūta-, C^k sabbaññūta-? ¹⁰ C^k phalādhigamana-. ¹¹ C^s āyane, C^k āyatane?

ratanacāṃkame cāṃkamanto sattāhaṃ vītināmesi. Tam thānaṃ Ratanacāṃkamacetiyaṃ nāma jātaṃ. Catutthe pana sattāhe bodhito pacchimuttaradisābhāge devatā Ratanagharaṃ māpayimsu. Tattha pallaṃkena nisīditvā Abhidhammapiṭakam viśesato c' ettha¹ anantanayaṃ² samantapaṭṭhānaṃ vicinanto sattāhaṃ vītināmesi. Abhidhammikā paṇāhu: Ratanagharan³ nāma ratanamayaṃ gehaṃ sattannaṃ pakaraṇānaṃ⁴ sammāsitaṭṭhānaṃ ratanagharan ti, yasmā paṇ' ettha ubho p' ete pariyāyā yujjanti tasmā ubhayam p' etaṃ gahetabbam eva. Tato paṭṭhāya pana tam thānaṃ Ratanagharacetiyaṃ nāma jātaṃ. Evaṃ bodhisamīpe yeva cattāri sattāhāni vītināmetvā pañcame sattāhe bodhirukkhamulā yena Ajapālanigrodho ten' upasaṃkami. Tatrāpi dhammaṃ vicinanto yeva vimuttisukhaṃ ca paṭisaṃvedento nisīdi. Tasmim samaye Māro devaputto „ettakaṃ kālaṃ anubandhanto otārāpekkho⁵ pi imassa kiñci khalitaṃ nāddasaṃ, atikkanto dāni esa mama vasaṃ“ ti domanassappatto mahāmagge nisīditvā soḷasa kāraṇāni cintento bhūmiyaṃ soḷasa lekhā kaḍḍhi: „ahaṃ eso viya dānapāramiṃ na pūresiṃ, ten' amhi iminā sadiso na jāto“ ti ekaṃ lekhaṃ kaḍḍhi; tathā „ahaṃ eso viya sīlapāramiṃ nekkhammapāramiṃ paññāpāramiṃ viriyapāramiṃ khantipāramiṃ saccapāramiṃ adhiṭṭhānapāramiṃ mettāpāramiṃ upekkhāpāramiṃ na pūresiṃ, ten' amhi iminā sadiso na jāto“ ti dasamaṃ lekhaṃ kaḍḍhi; „ahaṃ eso viya asādhāraṇassa indriyaparopariyaṇāṇassa⁶ paṭivedhāya upanissayabhūtā dasa pāramiyo na pūresiṃ, ten' amhi iminā sadiso na jāto“ ti ekādasamaṃ lekhaṃ kaḍḍhi; tathā „ahaṃ eso viya asādhāraṇassa āsayānusayaṇāṇassa⁷ mahākaruṇāsamāpattiṇāṇassa⁸ yamakaṇṭhāhiraṇāṇassa⁹ anāvaraṇāṇassa sabbaññūtaṇāṇassa¹⁰ paṭivedhāya upanissayabhūtā dasa pāramiyo na pūresiṃ, ten' amhi iminā sadiso na jāto“ ti soḷasamaṃ lekhaṃ kaḍḍhi. Evaṃ imehi kāraṇehi mahāmagge¹¹ soḷasa lekhā ākaḍḍhamāno nisīdi. Tasmim samaye Tanhā Aratī Ragā ti tisso Māradhītarō „pitā no na paññāyati¹², kahaṃ nu kho etarahīti“ olokayamānā tam domanassappattaṃ bhūmiṃ likhamānaṃ disvā pitu santikaṃ gantvā „kasmāsi tāta dukkhī¹³ domanasso“ ti pucchimsu. „Ammā¹⁴, ayaṃ Mahāsamāno mayhaṃ vasaṃ atikkanto, ettakaṃ kālaṃ olokento otāraṃ assa datṭhum nāsakkhiṃ, ten' amhi dukkhī dummano“ ti.

¹ C^s cetta. ² C^s anantanayanam. ³ C^s -gharam. ⁴ C^s pakāraṇānaṃ. ⁵ C^k C^s otārāpekkho. ⁶ C^k -ñāṇassa. ⁷ C^s -ñāṇassa. ⁸ C^s -karuṇa-. ⁹ C^k -ñāṇassa. ¹⁰ C^s sabbaññūta-, C^k sabbaññūta-. ¹¹ C^v -maggehi. ¹² C^k C^s paññāyati. ¹³ C^k dukkhī. ¹⁴ C^k amma.

„Yadi evaṃ mā cintayittha, mayam etaṃ attano vase katvā ādāya āgamissāma“ 'ti. „Na sakkā ammaṃ eso kenaci vase kātum, acalāya saddhāya¹ patitthito eso puriso“ ti. „Tāta mayam itthiyo nāma, idān' eva taṃ rāgapāsādīhi bandhitvā ānessāma, tumhe mā cintayitthā“ 'ti Bhagavantam upasamkamitvā „pāde te Samaṇa paricāremā²“ 'ti āhaṃsu. Bhagavā n' eva tāsāṃ vacanaṃ manasi akāsi³ na akkhīni⁴ ummīletvā olokesi, anuttare upadhisamkhaye vimuttamānaso vivekasukhaṃ⁵ nēva anubhavanto nisīdi. Puna Māradhītarō „uccāvacā kho purisānaṃ adhippāyā, kesañci kumārikāsu pemaṃ hoti kesañci paṭhamavaye tthitāsu kesañci majjhimavaye tthitāsu kesañci pacchimavaye tthitāsu, yaṃ nūna mayam nānappakārehi palobheyymā“ 'ti ekamekā kumārivaṇṇādivasena sataṃ sataṃ attabhāve abhinimminitvā⁶ kumāriyo avijātā sakim vijātā duvijātā majjhimitthiyo mahitthiyo ca hutvā chakkhattum Bhagavantam upasamkamitvā „pāde te Samaṇa paricāremā“ 'ti āhaṃsu. Tam pi Bhagavā na manas' ākasi yathā taṃ anuttare⁷ upadhisamkhaye vimutto. Keci⁸ panācariyā vadanti: tā mahitthibhāvena upagatā disvā Bhagavā evaṃ evaṃ etā khaṇḍa-dantā palitakesā hontū 'ti adhiṭṭhāsīti, taṃ na gahetabbam, na hi Satthā evarūpaṃ adhiṭṭhānaṃ karoti, Bhagavā pana „apetha, tumhe kim disvā evaṃ vāyamatha, evarūpaṃ nāma avītarāgādīnaṃ purato kātum vattati⁹, Tathāgatassa pana rāgo pahīno¹⁰ doso pahīno¹⁰ moho pahīno¹⁰“ ti attano kilesappahānaṃ ārabha

280. „Yassa jitaṃ nāvajīyati¹¹

jitaṃ assa no yāti koci loke

taṃ Buddham anantagocaraṃ

apadaṃ kena padena nessatha; (Dhpd. v. 179.)

281. Yassa jālini¹² visattikā

taṇhā n' atthi kuhiñci netave

taṃ Buddham anantagocaraṃ

apadaṃ kena padena nessathā“ 'ti (Dhpd. v. 180.)

imā Dhammapade Buddhavagge dve gāthā vadanto dhammaṃ kathesi. Tā „saccaṃ kira no pitā avoca: 'Arahaṃ Sugato loke na rāgena

¹ C^k saddāya, C^v sabbāya. ² C^s paricārācā. ³ C^s ākāsī. ⁴ C^k na sakkhītini, C^v na cakkhīni. ⁵ C^v -sukhaṃ corrected to -sukhasaṇ, C^s -sukham. ⁶ C^v abhinimminitvā. ⁷ C^k anuttaro. ⁸ C^s koci. ⁹ C^s vaddhati. ¹⁰ C^v pahīno.

¹¹ C^k nāvajīyati. ¹² C^k C^v jālini.

suyānayo'“ ti ādini vatvā pitu santikam agamaṃsu. Bhagavāpi tattha sattāham vītināmetvā Mucalindam agamāsi. Tattha sattāham vītināmetvā vaddalikāya uppannāya sītādiṭṭhābāhanattham¹ Mucalindena nāgarājena sattakkhattum bhogehi parikkhitto asambādham gandhakūṭiyam viharanto viya vimuttisukham paṭisaṃvediyamāno sattāham vītināmetvā rājāyatanaṃ upasaṃkami. Tatthāpi vimuttisukhapaṭisaṃvedī² yevā nisīdi. Ettāvata³ sattasattāhāni paripunnāni. Etth' antare⁴ n' eva mukhadhovanam na sarīrapaṭijagganam na āhāra⁵ kiccam ahosi, jhānasukhena maggasukhena phalasukhen' eva ca vītināmesi. Ath' assa tasmim sattasattāhamatthake ekūnapaññāsati⁶ divase tattha nisinnassa „mukham dhovissāmīti“ cittaṃ udapādi. Sakko devānam indo agadaharītakam⁷ āharitvā adāsi. Satthā tam paribhuñji, ten' assa sarīravalañjam ahosi. Ath' assa Sakko yeva nāgalatā-dantakatṭhañ c' eva mukhadhovanaudakañ ca adāsi. Satthā tam dantakatṭham khāditvā Anotattadahe udakena mukham dhovitvā tatth' eva rājāyatanaṃ nūle nisīdi. Tasmim samaye Tapassu-Bhallukā⁸ nāma dve vāṇijā⁹ pañcahi sakatasatehi Ukkalā janapadā Majjhimadesam gacchantā attano nātisālohitāya devatāya sakatāni sannirumbhitvā¹⁰ Satthu āhārasampādane¹¹ ussāhitā manthañ¹² ca madhupindikañ ca ādāya „patigaṇhātu¹³“ no bhante Bhagavā imam āhāram anukampaṃ upādāyā“ 'ti Satthāram upasaṃkamitvā atṭhaṃsu. Bhagavā pāyāsam¹⁴ paṭiggahana-divase yeva pattassa antarahitattā „na kho Tathāgatā hatthesu patigaṇhanti, kimhi nu kho aham patigaṇheyyan“ ti cintesi. Ath' assa cittaṃ nātvā catuhi¹⁵ disāhi cattāro Mahārājāno indanīlamanimaye patte upanāmesum. Bhagavā te paṭikkhipi. Puna muggavanna¹⁶ selamaye cattāro patte upanāmesum. Bhagavā catunnam pi devaputtānam anukampāya cattāro patte paṭiggahetvā uparūpari¹⁷ ṭhapetvā „eko hotū“ 'ti adhiṭṭhahi. Cattāro pi mukhavaṭṭiyam paññāyamānalekhā¹⁸ hutvā majjhimena pamāṇena¹⁹ ekattaṃ upagamimsu. Bhagavā tasmim paccagghe selamaye patte āhāram patigaṇhitvā paribhuñjitvā anumodanaṃ akāsi. Dve bhātaro vāṇijā Buddhañ ca Dhammañ ca saraṇam

¹ Ck sītāpaṭi-, Cv sītāpaṭi- corrected to sītapaṭi-. ² Ck vimuttisukhapaṭisaṃvedī, Cv vimuttisukhapaṭisaṃvedī corrected to -sukhapaṭi-. ³ ettantare. ⁴ Ck C^s -paññāsati, Cv -paññāsati^{eva}. ⁵ so all three MSS. ⁶ Cv tapassū-. ⁷ C^s vāṇijā. ⁸ Cv sannirumbhitvā. ⁹ Ck āhārasampādane. ¹⁰ Ck C^s matthañ. ¹¹ Cv patigaṇhātu. ¹² Cv pāyāsa. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ Ck C^s uparupari. ¹⁵ Ck C^s pamāṇamāna-. ¹⁶ Cv omits pamāṇena and adds antena ca, Ck panamāṇena corrected to pamāṇena, C^s pamāṇena.

gantvā dvevācikaupāsakā ahesum. Atha tesam „ekam no bhante paricāritabbatthānam dethā“ 'ti vadantānam dakkhiṇahatthena attano sisam parāmasitvā kesadhātuyo adāsi. Te attano nagare tā dhātuyo anto pakkhipitvā cetiyam paṭiṭṭhāpesum. Sammāsambuddho pi kho tato utthāya puna Ajapālanigrodham eva gantvā nigrodhamūle nisīdi. Ath' assa tattha nisinnamattass' eva attanā adhigatassa dhammassa gambhīrattam paccavekkhantassa Buddhānam ācinno¹ „adhigato kho my-āyam² dhammo“ ti paresam dhammam adesetukammataākārappavatto vitakko udapādi. Atha Brahmā Sahampatī³ „nassati vata bho loko, vinassati vata bho loko“ ti dasahi cakkavālasahasseehi Sakka-Suyāma-Santusita-Sunimmita-Vasavatti-Mahābrahmuno⁴ ādāya Satthu santikam gantvā „desetu bhante Bhagavā dhammam, desetu Bhagavā bhante⁵ dhamman“ ti ādinā nayena dhammadesanam āyāci. Satthā tassa paṭimānam⁶ datvā „kassa nu kho aham paṭhamam dhammam deseyyan“ ti cintento „Ālāro paṇḍito, so imam dhammam khippam ājānissatīti“ cittam uppādetvā puna olokento tassa sattāhakālakatabhāvam⁷ nātvā Uddakam āvajjesi⁸. Tassāpi abhidosa-kālakatabhāvam nātvā „bahūpakārā⁹ kho Pañcavaggiyā bhikkhū“ ti Pañcavaggiye ārabba manasikāram katvā „kham nu kho te etarahi viharantīti“ āvajjento „Bārāṇasiyam Migadāye“ ti nātvā „tattha gantvā dhammacakkam pavattessāmīti“ katipāham bodhimaṇḍasamantā¹⁰ yeva piṇḍāya caranto viharitvā „Āsāhipunṇamāsiyam Bārāṇasim gamissāmīti“ cātuddasiyam paccūsasamaye pabhātāya rattiya kālāss' eva pattacīvaram ādāya atthārasayojanamaggam paṭipanno antarāmagge Upakam¹¹ nāma ājivikam disvā tassa attano Buddhabhāvam ācikkhitvā tam divasam yeva sāyaṇhasamaye¹² Isipatanam agamāsi. Pañcavaggiyatherā Ta-thāgataṃ dūrato va āgacchantam disvā „ayam āvuso samaṇo Gotamo paccayabāhullāya āvattitvā paripunṇakāyo phītiṇḍriyo¹³ suvaṇṇavaṇṇo hutvā āgacchati, imassa abhivādanādīni na karissāma, mahākulappasūto¹⁴ kho pan' esa āsanābhihāram arahati, ten' assa āsanamattam paṇṇāpessāmā¹⁵“ 'ti katikam akāmsu. Bhagavā sadevakassa lokassa cittācāram jānanasamatthena nāṇena „kin nu kho ime ointayimsū“ 'ti āvajjitvā cittam aññāsi¹⁶. Atha ne sabbadevamanussesu anodissakavasena

¹ C^s C^v ācinno. ² C^s myayam. ³ C^s C^v -patī. ⁴ C^k -sūyāma-. ⁵ C^v bhagavā bhante corrected to bhante bhagavā. ⁶ C^k C^s paṭimānam. ⁷ C^k sattāham-. ⁸ C^s avajjesi. ⁹ C^s bahupakārā. ¹⁰ C^v bodhisāmantā. ¹¹ C^s udakam. ¹² C^k sāyaṇha-. ¹³ C^k thīpiṇḍriyo corrected to thīpiṇḍriyo, C^v phītiṇḍriyo corrected to piṇḍriyo. ¹⁴ C^s -ppasuno. ¹⁵ C^k C^s paṇṇā-. ¹⁶ C^k C^s aññāsi.

pharaṇasamattham mettacittam saṅkhipitvā odissakavasena mettacittam phari. Te Bhagavatā mettacittena phutṭhā¹ Tathāgate upasaṅkamante upasaṅkamante sakāya katikāya² saṅṭhātum asakkontā abhivādanapaccutṭhānādīni³ sabbakiccāni akaṃsu, Sambuddhabhāvam pan' assa ajānamānā kevalam nāmena ca āvusovādena ca samudācaranti. Atha ne Bhagavā „mā bhikkhave Tathāgataṃ nāmena ca āvusovādena ca samudācaratha, aham bhikkhave Tathāgato Sammāsambuddho“ ti attano Buddhabhāvam saṇṇāpetvā⁴ paññattavarabuddhāsane⁵ nisinno Uttarasāḷhanakkhattayoge vattamāne aṭṭhārasahi⁶ Brahmakoṭīhi parivuto Pañcavaggiye there āmantetvā Dhammacakkappavattanasuttam desesi. Tesu Aññakoṇḍaññathero⁷ desanānusārena⁸ nānam pesento suttapariyosāne aṭṭhārasahi Brahmakoṭīhi saddhim sotāpattiphale patitṭhāsi. Satthā tatth' eva vassam upagantvā punadivase Vappatheram ovadanto vihāre yeva nisīdi. Sesā cattāro piṇḍāya carimsu. Vappathero pubbanhe⁹ yeva sotāpattiphalaṃ pāpuṇi. Eten' eva upāyena punadivase Bhaddiyatheram punadivase Mahānāmatheram punadivase Assajitheran ti sabbe sotāpattiphale patitṭhāpetvā pañcamiyam pakkhassa pañca pi jane sannipādetvā Anantalakkhaṇasuttantaṃ desesi, desanāpariyosāne pañca pi therā arahattaphale patitṭhahimsu. Atha Satthā Yasassa kulaputtassa upanissayam disvā taṃ rattibhāge nibbijjitvā geham pahāya nikkhantaṃ „ehi Yasā“ ti pakkosivā tasmim yeva rattibhāge sotāpattiphale¹⁰ punadivase arahatte patitṭhāpetvā apare pi tassa saḥāyake catupannāsa jane ehibhikkhupabbajjāya¹¹ pabbājetvā arahattaṃ¹² pāpesi. Evam loke ekasaṭṭhiyā arahantesu jātesu Satthā vutthavasso¹³ pavāretvā „caratha¹⁴ bhikkhave cārikan“ ti saṭṭhim bhikkhū disāsu pesetvā sayam Uruvelam gacchanto antarāmagge Kappāsiyavanasaṇḍe tiṃsa jane Bhaddavaggiyakumāre vīnesi. Tesu sabbapacchimako sotāpanno sabbuttaṃ anāgāmī¹⁵ ahosi. Te pi sabbe ehibhikkhubhāven' eva pabbājetvā disāsu pesetvā sayam Uruvelam gantvā aḍḍhuddhāni pāṭibāriyasahassāni dassetvā Uruvelakassapādayo sabassajaṭilaparivāre tebhātikajaṭile vinetvā ehibhikkhubhāven' eva pabbājetvā Gayāsīse nisīdāpetvā Adittapariyāyadesanāya arahatte¹⁶ patitṭhāpetvā tena arahantasahassena parivuto „Bimbisāraraṇṇo dinnam pa-

¹ Ck C^s puṭṭhā. ² C^v vatikāya. ³ C^s -paccupatṭhānādīni. ⁴ Ck C^s saṇṇāpetvā.

⁵ C^s paññatta-. ⁶ C^s aṭṭhārasamāsehi. ⁷ C^s aṇṇakoṇḍañña-. ⁸ C^s -sāreṇa.

⁹ Ck pubbanhe. ¹⁰ Ck -phalesu. ¹¹ Ck C^s ehibhikkhu, C^v bhāvena added instead of pabbajjāya. ¹² Ck C^s arahattaṃ. ¹³ C^s vuttavasso. ¹⁴ C^s carata.

¹⁵ Ck C^v anāgāmī. ¹⁶ Ck C^s arahanto.

tiñṇam¹ mocessāmīti² Rājagahanagarūpacāre Latthivanuyyānam³ agamāsi. Rājā uyyānapālassa santikā „Satthā āgato“ ti sutvā dvādasanahutehi brāhmaṇagahapatikehi parivuto Satthāram upasāṅkamitvā cakkavicittatalesu suvaṇṇapaṭavitānam viya pabhāsamudayaṃ vissajjentesu⁴ Tathāgatassa pādesu sirasā nipatitvā ekamantaṃ nisīdi saddhiṃ parisāya. Atha kho tesāṃ brāhmaṇagahapatikānaṃ etad ahosi: „kin nu kho Mahāsamaṇo⁵ Uruvelakassape brahmacariyaṃ carati udāhu Uruvelakassapo Mahāsamaṇe⁶“ ti. Bhagavā tesāṃ cetasā cetoparivittakkaṃ aṇṇāya⁷ therāṃ gāthāya ajjhabhāsi:

282. „Kim eva disvā Uruvelavāsi
pahāsi aggim kisako vadāno,
pucchāmi taṃ Kāssapa etaṃ atthaṃ:
kathaṃ pahīnaṃ tava aggihuttaṃ“ ti.

Thero pi Bhagavato adhippāyaṃ veditvā

283. Rūpe ca sadde ca atho rase ca
kāmitthiyo cābhivadanti⁸ yañṇam⁹,
etaṃ malan ti upadhīsu nātvā
tasmā na yitthe na hute araṃjin ti

imaṃ gāthaṃ vatvā attano sāvakaabhāvappakāsanatthaṃ Tathāgatassa pādapiṭṭhe sīsaṃ ṭhapetvā „satthā me bhante Bhagavā, sāvako 'haṃ asmīti“ vatvā ekatālaṃ dvitālaṃ titālan ti yāva sattatālaṇṇamānaṃ sattakkhattuṃ vehāsaṃ abbhuggantvā oruḃha Tathāgataṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Taṃ pāṭihāriyaṃ disvā mahājano „aho mahānubhāvā Buddhā, evaṃ thāmagatadiṭṭhiko¹⁰ nāma 'arahā' ti mañṇamāṇo Uruvelakassapo pi diṭṭhijālaṃ bhinditvā Tathāgatena damito“ ti Satthu guṇakathaṃ yeva kathesi. Bhagavā „nāhaṃ idānim eva Uruvelakassapaṃ damemi, atīte pi esa mayā damito yevā“ ti vatvā imissā atthuppaṭṭiyaṃ Mahānārada-kassapajātakaṃ kathetvā cattāri saccāni pakāsesi. Magadharājā ekādasahi nahutehi saddhiṃ sotāpatti-phale paṭiṭṭhāsi, ekaṃ nahutaṃ upāsakattaṃ paṭivedesi.

¹ Ck C^v paṭimñam. ² C^v latthu-. ³ C^v vissajjantesu. ⁴ C^v mahāsamaṇe.
⁵ Ck C^v mahāsamaṇo, C^v mahāsamaṇo corrected to -samaṇo. ⁶ C^v aṇṇāya.
⁷ C^v cābhivadanti, C^v cābhivadanti corrected to nābhivadanti. ⁸ Ck C^v yañṇam,
C^v sañṇam corrected to yañṇam. ⁹ Ck C^v thāmagana-diṭṭhiko.

Rājā Satthu santike nisinno yeva pañca assāsake pavedetvā saraṇaṃ gantvā svātanāya nimantetvā āsanā vuṭṭhāya Bhagavantam padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi. Punadivase yehi ca Bhagavā diṭṭho yehi ca adiṭṭho sabbe pi Rājagahavāsino atṭhārasakotisaṃkhā manussā Tathāgataṃ datṭhukāmaṃ pāto va Rājagahato Latṭhivanaṃ agamaṃsu. Tigāvutamaggo na-ppahosi. Sakalalatṭhivanuyyānaṃ nirantaraṃ puṭaṃ¹ ahosi. Mahājano Dasabalassa rūpaggappattaṃ attabhāvaṃ passanto tittim kātum nāsakkhi. Vaṇṇabhū² nāma³ esā. evarūpesu hi thānesu Tathāgataṃ lakkhaṇānubyañjanādippabhedā⁴ sabbāpi rūpakāyasirī⁵ vaṇṇetabbā. Evaṃ rūpaggappattaṃ Dasabalassa sarīraṃ passamānena mahājanena nirantaraṃ puṭe⁶ uyyāne ca magge ca ekabhikkhussāpi nikkhamanokāso nāhosi. Taṃ divasaṃ kira „Bhagavā chinnabhatto bhaveyya, taṃ mā ahoṣīti“ Sakkassa nisinnāsaṇaṃ uṇhākāraṃ dassesi. So āvajjamāno taṃ kāraṇaṃ natvā māṇavakavaṇṇaṃ⁷ abhinimminivā⁸ Buddha-Dhamma-Saṃgha-paṭisaṃyuttathutiyo⁹ vadamāno Dasabalassa purato oṭarivā devānubhāvena¹⁰ okāsaṃ katvā

284. „Danto dantehi saha purāṇajātīlehi vippamutthehi¹⁰
sīṅgīnikkhasavaṇṇo Rājagaham pāvisi Bhagavā.

285. 286. Mutto mutthehi -pe-. Tiṇṇo tiṇṇehi -pe-.

287. Dasāvāso Dasabalo dasadhammaṇḍu¹¹ dasahi c' upeto
so dasasataparivāro Rājagaham¹² pāvisi Bhagavā¹³ ti

imāhi gāthāhi Satthu vaṇṇaṃ vadamāno purato pāyāsi. Mahājano māṇavakassa¹⁴ rūpasirīṃ disvā „ataviya abhirūpo ayaṃ māṇavako¹⁵, na kho pan' amhehi diṭṭhapubbo“ ti cintetvā „kuto ayaṃ māṇavako¹⁶, kassa vā ayan“ ti āha. Taṃ sutvā māṇavo¹⁷

288. Yo dhīro sabbadhī danto Buddhho appaṭipuggalo
arahaṃ sugato loka tassāhaṃ paricārako¹⁷ ti

gātham āha. Satthā Sakkena katokāsaṃ maggaṃ paṭipajjitvā

¹ C^k puṭhaṃ, C^v puṭhaṃ corrected to puṭaṃ. ² so all three MSS., instead of vaṇṇabhūmi? ³ C^s lakkhaṇānubyañjanādi-, C^v lakkhaṇānubbyañjanādi-. ⁴ so all three MSS., instead of -sirī? ⁵ C^v phuṭe. ⁶ C^s māna-. ⁷ C^v abhinimminivā. ⁸ C^k -parisaṃyutta-, C^s -paṭisaṃyukta-, C^v -paṭisaṃyutte-. ⁹ C^s devatānubhāvena. ¹⁰ C^v vippamutto vippamutthehi. ¹¹ C^s -vidu. ¹² so all three MSS. ¹³ C^s C^v māṇavakassa. ¹⁴ C^v māṇavako. ¹⁵ C^s C^v māṇavako. ¹⁶ C^v māṇavo. ¹⁷ C^s parivārako.

bhikkhusahassaparivuto Rājagaham¹ pāvisi. Rājā buddhapamukhassa saṅghassa mahādānam datvā „aham bhante tīni² ratanāni vinā vattitum na sakkhissāmi, velāya vā avelāya vā Bhagavato santikam āgamissāmi, Latthivanuyyānaṃ ca nāma atidūre idam³ pan' amhākam Veluvanam nāma uyyānam nātidūre, gamanāgamanasampannam buddhāraham senāsanam idam me Bhagavā patigaṇhatū⁴“ ti suvaṇṇabhīṃkārena⁵ pupphagandhavāsīta manivannaudakam ādāya Veluvanuyyānam paricajanto Dasabalassa hatthe udakam pātesi. Tasmiṃ āramapatiggahane⁶ Buddhasāsanassa mūlāni otiṇṇānīti mahāpaṭhavi⁷ kampi. Jambudīpasmiṃ⁸ hi ṭhapetvā Veluvanam aññam⁹ paṭhavim kampetvā gahitasenāsanam nāma n' atthi. Tambapaṇṇidīpe pi ṭhapetvā Mahāvihāram aññam paṭhavim kampetvā gahitasenāsanam nāma n' atthi. Satthā Veluvanāramam paṭiggahetvā rañño anumodanam katvā utthāyāsanaṃ bhikkhusaṅghaparivuto Veluvanam agamāsi. Tasmiṃ kho pana samaye Sāriputto ca Moggallāno cā 'ti dve paribbājakā Rājagaham upanissāya viharanti amatam pariyesamānā. Tesu Sāriputto Assajitheraṃ piṇḍāya pavitṭham disvā pasannacitto payirupāsितvā „ye dhammā hetuppabhavā“ ti gātham sutvā sotāpattiphale paṭiṭṭhāya sahāyakassa Moggallāna-paribbājakassāpi tam eva gātham abhāsi. So pi sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. Te ubho pi Sañjayam oloketvā attano parisāya saddhim Satthu santike pabbajimsu. Tesu Mahāmoggallāno sattāhena arahattam pāpunī Sāriputtatthero addhamāsenā, ubho pi ca ne Satthā aggasāvakaṭṭhāne ṭhapesi. Sāriputtattherena arahattapattadivase yeva sāvaka-sannipātam akāsi. Tathāgate pana tasmiṃ¹⁰ nēva Veluvanuyyāne viharante Suddhodanamahārājā „putto kira me chabbassāni dukka-kārikam caritvā paramābhisambodhim patvā pavattavaradhammacakko Rājagaham nissāya Veluvane viharatīti“ sutvā aññataram¹¹ amaccam āmantesi: „ehi bhane purisasahassaparivāro Rājagaham gantvā mama vacanena 'pitā vo Suddhodanamahārājā datṭhukāmo' ti vatvā puttam me¹² gaṇhitvā ehīti“ āha. So „evam devā“ 'ti rañño vacanam sirasā sampaticchitvā purisasahassaparivāro khippam eva satṭhiyojanamaggaṃ gantvā Dasabalassa catuparisamajjhe nisīditvā dhammadesanavelāya vihāram pāvisi. So „tiṭṭhatu tāva rañño¹³ pahitasāsanam“ ti parisante ṭhito Satthu dhammadesanam sutvā yathāṭhito va saddhim purisasa-

¹ so all three MSS. ² C^s tīni. ³ C^s idam. ⁴ C^k suvaṇṇabhīṃkārena, C^s suvaṇṇabhīṃkāreṇa. ⁵ C^s -gahane. ⁶ C^k C^s -paṭhavi. ⁷ C^k jambudīpasmiṃ. ⁸ C^k C^s aññam. ⁹ C^k C^s tasmiṃ. ¹⁰ C^k C^s aññataram. ¹¹ C^k puttameva. ¹² C^s rañño.

hassena arahattāṃ patvā pabbajjāṃ yāci. Bhagavā „etha bhikkhavo“ ti hatthāṃ pasāresi. Sabbe taṃ khaṇaṃ yeva iddhiṃ mayapattacīvaradharā vassasatikatherā viya ahesum. Arahattāṃ pattakālato paṭṭhāya pana ariyā nāma majjhattā¹ va hontīti raṇṇo pahitasāsanāṃ Dasabalassa na kathesi. Rājā „n' eva gatako va² āgacchatī na sāsanaṃ sūyatīti“ „ehi bhane tvam gacchā“ 'ti ten' eva niyāmena aññaṃ³ amaccāṃ pesesi. So pi gantvā purimanayen' eva saddhiṃ parisāya arahattāṃ patvā tuṇhī⁴ ahosi. Rājā eten' eva niyāmena purisasahassaparivāre nava⁵ amacce pesesi. Sabbe attano kiccaṃ niṭṭhapetvā tuṇhī bhūtā tatth' eva viharimsu. Rājā sāsanaṃ attakāṃ pi āharitvā ācikkhantaṃ alabhitvā cintesi: „ettakā janā mayi sinehabbhāvena⁶ sāsanaṃ attakāṃ pi na paccāharimsu, ko nu kho me vacanaṃ karissatīti“ sabbāṃ rājā-balaṃ olokento Kāludāyīṃ addasa. So kira raṇṇo⁷ sabbatthasādhako abbhantariko ativissāsiko Bodhisattena saddhiṃ ekadivase jāto sahapam-sukīlito⁸ sabhāyo. Atha naṃ rājā āmantesi: „tāta Kāludāyī, ahaṃ mama puttāṃ passitukāmo nava purisasahassāni pesesiṃ, ekapuriso pi āgantvā sāsanaṃ attakāṃ ārocetvāpi n' atthi, dujjāno kho pana jīvitantarāyo, ahaṃ jīvamāno va puttāṃ datṭhum icchāmi, sakkhissati⁹ nu kho me puttāṃ dassetun“ ti. „Sakkhissāmi deva sace pabbajitum labhissāmīti“. „Tāta tvam pabbajitvā vā apabbajitvā vā mayhaṃ puttāṃ dassethīti“. So „sādhu devā“ 'ti raṇṇo⁷ sāsanaṃ ādāya Rājagahaṃ gantvā Satthu dhammadesanavelāya parisapariyante tṭhito dhammaṃ sutvā saparivāro arahattaphalaṃ patvā ehibhikkhubbhāve paṭiṭṭhāsi¹⁰. Satthā Buddhō hutvā paṭhamāṃ antovassaṃ Isipatane vasitvā vutthavasso¹¹ pavāretvā Uruvelāṃ gantvā tattha tayo māse vasanto tebhātīkajāṭile vinetvā bhikkhusahassaparivāro Phussamāsa-puṇṇamāya Rājagahaṃ gantvā dve māse vasi. Ettāvata Bārāṇasīto nikkhantassa¹² pañca māsā jātā, sakalo hemanto atikkanto, Udāyittherassa āgatadivasato sattatṭhādivasā vītivattā. So Phagguni-puṇṇamāsiyaṃ¹³ cintesi: „atikkanto hemanto, vasantasamayo anupatto, manussehi sassādīni uddharitvā sammukhatṭhāne maggā dinnā, haritatinasañchannā¹⁴ paṭhavī, supupphitā vanasandā, paṭipajjanakkhamā maggā, kālo Dasabalassa nātisaṃgahaṃ kātun“ ti. Atha Bhagavantaṃ upasaṃkamitvā

¹ C^s majjattā. ² C^v ca. ³ C^s aññaṃ. ⁴ C^k tuṇhi. ⁵ C^k naca, C^s neva.

⁶ C^v sinehabbhāvena. ⁷ C^s raṇṇo. ⁸ C^k -kīlito. ⁹ so all three MSS., instead of sakkhissasi? ¹⁰ C^v ehibhikkhū paṭiṭṭhāsi. ¹¹ C^s vuttavasso. ¹² C^k C^s nikkhamantassa. ¹³ C^v phagguṇa-. ¹⁴ C^k C^s -sañjanno.

200. „Aṅgāriṇo¹ dāmi dāmi tasmā
phalesiṇo chaddāmi vijjānāya.
te accimanto va paṇḍitānaṃ
samayo Mahāvīra bhāgi saṃvāsaṃ.

200. Nātisītaṃ nātiṇaṃ lācchābhikkhūnaṃ².
saddalā haritā bhāgi. eka kāmā Mahāvīra.

satthimattāhi³ gāthāhi Dasaka-assa kāmāgāragamānaṃ⁴ gāma-
vaṇṇaṃ vaṇṇesi. Atha naṃ Satthā⁵ „kīṃ ne kīṃ Udāyī⁶ madhuraṇaṃ
gamanavaṇṇaṃ vaṇṇesīti“ āha. „Kīṃte tumbhākaṃ yūṇā Sudhobhā-
mahārājā passitukāmo. karottha nātakānaṃ saṅgahā⁷“ ti. „Sādhū
Udāyī, karissāmi nātakānaṃ saṅgahāṃ. bhikkhūsaṅgahāssa ārocesi,
gamiyavattam pūressantīti“. „Sādhū bhāgi“ ti tthero ārocesi.
Bhagavā Aṅga-Magadha-vāsilaṃ⁸ kāmāgāraṇaṃ dasahi sahassehi
Kapilavatthuvāsinaṃ dasahi sahassehi⁹ satthē¹⁰ eka viṇṇasahassehi
khināsavabhikkhūhi parivuto Rājagahā nikkhamitvā divase divase¹¹
yojanaṃ gacchati. „Rājagahato satthiyojanaṃ Kapilavatthum dīhi¹²
māsehi pāpūnissāmīti“ aturita-cārikam pakkāmi. Thero pi „Bhagavato
nikkhamtabhāvaṃ raṇṇo¹³ ārocessāmīti“ vehāsaṃ abbhuggantvā raṇṇo¹⁴
nivesane pātur ahosi. Rājā theram divā tuṭṭhacitto mahārabe pallāṃke
nisīdāpetvā attano paṭiyādītassa nānaggarasabhojanassa pattam pūretvā
adāsi. Thero utthāya gamanākāram dassesi. „Nisīditvā bhūñjathā“
'ti. „Satthu santikam gantvā bhūñjissāmi mahārājā“ ti. „Kham
pana Satthā“ ti. „Viṇṇasibhikkhusahassaparivāro tumbhākam dassanattāya
cārikam nikkhamto mahārājā“ ti. Rājā tuṭṭhamānaso āha: „tumhe imam
paribhuñjitvā yāva mama putto imam nagaram pāpūnāti tāv' assa ito
va piṇḍapātāṃ pariharathā“ ti. Thero adhirāsesi. Rājā theram
parivisitvā pattam gandhacunnena ubbattetvā uttamabhojanassa pūretvā
„Tathāgatassa dethā“ ti therassa hatthe patitthāpesi. Thero sabbesaṃ
passantānaṃ¹⁵ yeva pattam ākāse khipitvā sayam pi vehāsaṃ
abbhuggantvā piṇḍapātāṃ āharitvā Satthu hatthe thāpesi. Satthā
taṃ paribhuñji. Eten' upāyena thero divase divase āhari. Satthāpi
antarāmagge raṇṇo¹⁶ yeva piṇḍapātāṃ paribhuñji. Thero pi bhatta-
kiccāvasāne divase divase¹⁷ „ajja ettakam Bhagavā āgato, ajja ettakan“

¹ C^o aṅgāriṇo corrected to agāriṇo. ² C^o C^o -jātakam. ³ C^o satthimantāhi.
⁴ C^o saṅgahan. ⁵ C^o aṅga-. ⁶ C^o omits one divase. ⁷ C^o C^o dīhi. ⁸ C^o
raṇṇo. ⁹ C^o passannānaṃ, C^o passantānaṃ. ¹⁰ C^o raṇṇo. ¹¹ C^o omits one
divase.

ti buddhagūṇapaṭisaṃyuttāya ca kathāya sakalarājakulam Satthu dassanam vinā yeva Satthari sañjātappasādam akāsi. Ten' eva nam Bhagavā „etadaggaṃ¹ bhikkhave mama sāvakanam bhikkhūnam² kulappasādakānam yadidam Kāludāyīti“ etadagge ṭhapesi. Sākiyāpi kho anuppatte Bhagavati „amhākaṃ nātisetṭham passissāmā“ 'ti san-nipatitvā Bhagavato vasanaṭṭhānam vīmaṃsamānā „Nigrodhasakkassa ārāmo ramanīyo³“ ti sallakkhetvā tattha sabbam paṭijaggaṇavidhiṃ kāretvā gandhapupphahatthā paccuggamanam karontā sabbālamkāra-patimaṇḍite daharadahare⁴ nāgaradārake ca dārikāyo ca paṭhamam pahinimsu⁵, tato rājakumāre ca rājakumāriyo ca, tesam anantaram⁶ sāmam gandhapupphacunṇādīhi pūjayamānā Bhagavantam gahetvā Ni-grodhārāmam eva agamaṃsu. Tatra Bhagavā vīsatisahassakhīṇāsava-parivuto paññattavarabuddhāsane nisīdi. Sākiyā nāma mānājātikā mānatthaddhā. Te „Siddhatthakumāro amhehi daharataro amhākaṃ kaniṭṭho bhāgineyyo putto nattā“ ti cintetvā daharadahare rājakumāre āhaṃsu: „tumhe vandatha, mayam tumhākaṃ piṭṭhito nisīdissāmā“ 'ti. Tesu evam nisennesu Bhagavā tesam ajjhāsayam oloketvā „na mam nātayo vandanti, handa dāni ne vandāpessānīti“ abhiññāpādakaajjhānam⁷ samāpajjitvā vuṭṭhāya ākāsam abbhuggantvā tesam sīse pādapaṃsum okiramāno viya Gaṇḍambamūle yamakapāṭihāriyasadisam pāṭihāriyam akāsi. Rājā tam⁸ acchariyam disvā āha: „Bhagavā tumhākaṃ jātadivase Kāladevalassa vandanattham upanītānam pāde vo parivattitvā brāhmaṇassa matthake patiṭṭhite disvāpi aham tumhe vandim, ayam me paṭhamavandanā, vappamaṅgaladivase jambucchāyāya sirisayane nisinnānam vo jambucchāyāya aparivattanam disvāpi pāde vandim, ayam me dutiyā⁹ vandanā, idāni imam adiṭṭhapubbam pāṭihāriyam disvāpi tumhākaṃ pāde vandāmi, ayam me tatiyā vandanā“ ti. Rañño¹⁰ pana vandite Bhagavantam avanditvā ṭhātum samattho nāma eko Sākiyo pi nāhosi, sabbe vandimsu yeva. Iti Bhagavā nātake vandāpetvā ākāsatō otaritvā paññatte¹¹ āsane nisīdi. Nisinne Bhagavati sikhāppatto nātisamāgamo ahosi. Sabbe ekaggacittā hutvā nisīdimsu. Tato mahāmegho pokkharavassam vassi, tambavaṇṇam udakam heṭṭhā viravan-tam gacchati, temitukāmo va temeti, atemitukāmassa sarīre udabindu-matto pi na patati. Tam disvā sabbe acchariyabbhutacittajātā „aho acchariyam aho abbhutan“ ti katham samuṭṭhāpesum. Satthā „na

¹ C^k C^v etadaggaṃ. ² C^v bhikkhūnam. ³ C^v rammanīyo. ⁴ C^v dahare dahare.

⁵ C^v pahinimsu. ⁶ C^v anantaram. ⁷ C^k C^v abhiññā-. ⁸ C^k C^v nam. ⁹ C^k dutiya. ¹⁰ C^v rañño. ¹¹ C^v paññatte.

idānim eva mayham nātisanāgame pokkharavassam vassati, atīte pi vassitī¹ imissā atthupattiyā Vessantarajātakam kathesi. Dhamma-desanam sutvā sabbe utthāya vanditvā pakkamimsu, eko pi rājā vā rājamahāmatto vā „sve amhākam bhikkham gaṇhathā“² 'ti vatvā gato nāma n' atthi. Satthā punadivase vīsatisahassabhikkhuparivuto Kapilavatthum piṇḍāya pāvisi. Tam na koci gantvā nimantesi vā pattam vā aggahesi. Bhagavā indakhīle tthito va āvajjesi: „kathan nu kho pubbabuddhā kulanagare piṇḍāya carimsu, kim uppaṭipāṭiyā issarajanānam gharāni agamamsu³ udāhu sapadānacārikam carimsū“⁴ 'ti. Tato ekabuddhassāpi uppaṭipāṭiyā gamanam adisvā⁵ „mayāpi dāni ayam eva vamsō ayam me paveni⁶ paggaheṭabbā, āyatiñ ca me sāvakaṇāpi mamañ⁷ neva anusikkhantā piṇḍacāriyavattam paripūressantīti“⁸ koṭiyam nivitthagehato patthāya sapadānam⁹ piṇḍāya cari. „Ayyo kira Siddhatthakumāro piṇḍāya caratīti“¹⁰ dvibhūmakatibhūmakādisu¹¹ pāsādesu sīhapañjare vivaritvā mahājano dassanavyāvato ahosi. Rāhulamātāpi devī¹² „ayyaputto kira imasmim yeva nagare mahantena rājānubhāvena suvaṇṇasivikādīhi vicaritvā¹³ idāni kesamassum ohāretvā kāsāyavatthavasano kapālahattho piṇḍāya carati, sobhati nu kho“¹⁴ ti sīhapañjaram vivaritvā olokayamānā Bhagavantam nānāviraḡasamuḡjalāya sarirappabhāya nagaravīthiyo obhāsetvā vyāmappabhāparikkhepasamupabbūlhāya¹⁵ asītānubyañjanāvabhāsītāya¹⁶ dvattimsamahāpurisalakkhaṇapatimandītāya anopamāya Buddhasiriyā virocamānam disvā

291. „Siniddhanīlamudukuñcitakeso
suriyasunimmalatalābhinalāto
yuttatuṅgamudukāyatanāso
raṁsijālavitato narasīho“¹⁷ ti

evamādikāhi atthahi narasīhagāthāhi nāma abhitthavitvā „tumbhākam putto piṇḍāya caratīti“¹⁸ rañño¹⁹ ārocesi. Rājā samviggaḡadayo hatthena sātakam saṇṇhapento turitaturitam nikkhamitvā vegena gantvā Bhagavato purato tthtvā āha: „kim bhante amhe lajjāpetha, kimattham piṇḍāya caratha, kim 'ettakānam bhikkhūnam na sakkā bhattam laddhun' ti

¹ C^o āgamamsu. ² C^k disvā. ³ C^o pamenī corrected to pavenī, C^v pameṇī corrected to paveṇī. ⁴ C^k C^o mamañ. ⁵ C^o sapadānam. ⁶ C^o dibhūmaka-. ⁷ C^o devī. ⁸ C^o C^k vivaritvā. ⁹ C^k byāma- -samūpa-, C^o vyāma- -samupabbu-, C^v vyāma- -samūpabbu-. ¹⁰ C^o asītyānubyañjanāvabhāsītāva, C^k asītānubyañjanāvabhāsītāva, C^v asītānubyañjanāvabhāsītāya. ¹¹ C^o rañño.

- saññam¹ karitthā“ ’ti. „Cārittam etam² mahārāja amhākan“ ti.
 „Nanu bhante amhākam Mahāsammatakhattiyavamso nāma vamso,
 tattha ca ekakhattiyo pi bhikkhācāro nāma n’ atthīti“. „Ayaṃ
 mahārāja rājavamso nāma tava vamso, amhākam pana Dīpaṃkaro³
 Koṇḍañño -pe- Kassapo ti ayaṃ Buddhavamso nāma, ete ca aññe ca
 anekasahasasamkhā Buddhā bhikkhācārā bhikkhācāren’ eva jīvikam
 kappesun“ ti antaravīthiyam⁴ tṭhito va

292. „Uttitṭhe na-ppamajjeyya,
 dhammam sucaritam care,
 dhammacārī sukham seti
 asmiṃ loke paramhi ca“ (Dhpd. v. 168.)

imaṃ gātham āha. Gāthāpariyosāne rājā sotāpattiphale patitṭhāsi.

293. „Dhammam care sucaritam,
 na nam duccharitam care,
 dhammacārī sukham seti
 asmiṃ loke paramhi cā“ ’ti (Dhpd. v. 169.)

- imaṃ pana gātham sutvā sakadāgāmiphale patitṭhāsi. Dhamma-
 pālaajātakam sutvā anāgāmiphale patitṭhāsi. Maraṇasamaye setacchattassa
 hetṭhā sirisayane nīpanno yeva arahattam⁵ pāpuṇi. Araññavāsena⁶
 padhānānuyogakiccam⁷ rañño⁸ nāhosi. Sotāpattiphalam sacchikatvā
 • yeva pana Bhagavato pattam gahetvā sapariṣam Bhagavantam
 mahāpāsādam āropetvā paṇītena khādaniyena bhojaniyena⁹ parivisi.
 Bhattakiccapariyosāne sabbam itthāgāram āgantvā Bhagavantam vandi
 tṭhapetvā Rāhulamātaram. Sā pana „gaccha, ayyaputtam vandāhīti“
 pariṇanena vuccamānāpi „sace mayhaṃ guṇo atthi sayam eva me
 santikam ayyaputto āgamissati, āgataṃ eva nam vandissāmīti“ vatvā
 na agamāsi. Bhagavā rājānam pattam gāhāpetvā dvīhi aggasāvakehi
 saddhim rājadhītāya sirigabbham gantvā „rājadhītā yathāruciṃ
 vandamānā na kiñci vattabbā“ ti vatvā paññatte¹⁰ āsane nisīdi. Sā
 vegena gantvā¹¹ gopphakesu gahetvā pādapiṭṭhiyam sīsam parivattetvā
 yathājjhāsayam vandi. Rājā rājadhītāya Bhagavati sinehabahumānā-
 diguṇasampattiyo kathesi: „bhante mama dhītā ‘tumhehi kāsāyāni

¹ Ck C^s samññam. ² C^v evam. ³ Ck C^s dīpaṃkara. ⁴ Ck antaravīthi. ⁵ C^v
 arahattam. ⁶ C^s araññā-. ⁷ C^s padānā-. ⁸ C^s rañño. ⁹ Ck C^s khādaniyena
 bhojaniyena. ¹⁰ C^s paññatte. ¹¹ C^s vegenāgantvā.

nivattāhānīti' sutvā tato paṭṭhāya kāsāvavatthā jātā, tumhākam ekabhattikabhāvam sutvā ekabhattikā va jātā, tumhehi mahāsayanassa chadditabhāvam¹ natvā paṭṭikamañcake² yeva nipannā, tumhākam mālā-gandhādīhi viratabhāvam natvā viratamālāgandhā³ va jātā, attano nātakesu 'mayam paṭijaggissāmā' 'ti sāsane pesite ekañātikam pi na olokesi, evam guṇasampannā me Bhagavā dhītā⁴ ti. „Anacchariyam mahārāja yam idāni tayā rakkhīyamānā rājadhītā paripakke nāṇe⁵ attānam rakkheyya, esā pubbe anārakkhā pabbatapāde vicaramānā aparipakke nāṇe attānam rakkhīti⁶“ vatvā Candakinnarajātakam kathetvā utthāyāsanaṁ pakkāmi. Dutiyadivase Nandassa rājakumārassa abhisekagehappavesanavivāhamāṅgalesu vattamānesu tassa geham gantvā kumāram pattam gāhāpetvā pabbājetukāmo māṅgalam vatvā utthāyāsanaṁ pakkāmi. Janapadakalyāṇī⁷ kumāram gacchantam disvā „tuvatam kho ayyaputta āgaccheyyāsīti⁸“ vatvā gīvaṁ pasāretvā olokesi. So pi Bhagavantam „pattam gaṇhathā⁹“ 'ti vattum avisahamāno vibhāram yeva agamāsi. Tam anicchamānam yeva Bhagavā pabbājesi. Iti Bhagavā Kapilapuram gantvā tatiyadivase Nandam pabbājesi. Sattame divase Rāhulamātā kumāram alaṅkaritvā Bhagavato santikam pesesi: „Passa tāta etaṁ vīsatisahassasamanaparivutam suvaṇṇavaṇṇam brahmarūpivaṇṇam¹⁰ samanā, ayaṁ te pitā, etassa mahantā nidhiyo abhesum, ty-āssa¹¹ nikkhamanato paṭṭhāya na passāma, gaccha naṁ dāyajjam yāca: 'aham tāta kumāro, abhisekam patvā cakkavattī bhavissāmi¹², dhanena me attho, dhanam me dehi, sāmiko hi putto pitu santakassā¹³“ 'ti. Kumāro ca Bhagavato santikam gantvā pitu sineham paṭilabhitvā haṭṭhatuttho „sukhā te samana chāyā¹⁴“ ti vatvā aññam¹⁵ pi bahum attano anurūpaṁ vadanto¹⁶ atthāsi. Bhagavā katabhattakicco anumodanam katvā utthāyāsanaṁ pakkāmi. Kumāro pi „dāyajjam me samana dehi, dāyajjam me samana dehīti¹⁷“ Bhagavantam anubandhi. Bhagavā kumāram na nivattāpesi. Parijano pi Bhagavatā saddhim gacchanto nivattetum nāsakkhi. Iti so Bhagavatā saddhim āramam eva agamāsi. Tato Bhagavā cintesi: „yam ayaṁ pitu santakam¹⁸ dhanam icchatī tam vattānugataṁ¹⁹ savighātam, haṁd' assa bodhi-maṇḍe paṭiladdham sattavidham ariyadhanam demi, lokuttaradāyajjassa naṁ²⁰ sāmikam karomīti²¹“ āyasmantaṁ Sāriputtaṁ āmantesi: „tena hi

¹ C^o jaddita-, C^o chaddhita-. ² C^o paddhika, C^o paṭikka-. ³ C^o viratamālā-gandhā corrected to -mālāgandhā. ⁴ C^o paripakkañño. C^o paripakkañño.

⁵ C^o -yāni. ⁶ C^o -vanna. ⁷ C^o tassa. ⁸ C^o bhavissāma. ⁹ C^o aññam.

¹⁰ C^o vadanto. ¹¹ C^o santikam. ¹² C^o vaddhānugataṁ. ¹³ C^o tam.

tvam Sāriputta Rāhulakumāram pabbājehīti¹. Pabbajite pana kumāre rañño adhimattadukkham uppajji. Tam adhivāsetum asakkonto Bhagavato nivedetvā „sādhu bhante, ayyā² mātāpitūhi ananuññātam³ puttam na pabbājeyyun“ ti varam yāci. Bhagavā tassa tam varam datvā punadivase rājanivesane katapātarāso ekamantam nisinnena raññā⁴ „bhante, tumhākam dukkaracārikakāle ekā devatā mam upasamkamitvā ‘putto te kālakato’ ti āha, tassā vacanam asaddahanto ‘na mayham putto bodhim appaṭvā kalam karotīti’ tam paṭikkhipin“ ti vutto⁵ „idāni kim⁶ saddahissatha ye tumhe pubbe pi aṭṭhikāni⁷ dassetvā ‘putto te mato’ ti vutte na saddahitthā“ ti imissā aṭṭhuppattiyā Mahādhammapālaṇḍakam kathesi. Kathāpariyosāne rājā anāgāmiṇiṇi patitṭhahi. Iti Bhagavā pitaram tisu phalesu patitṭhāpetvā bhikkhusaṃghaparivuto puna-d-eva Rājagaham gantvā Sītavane vihāsi. Tāsmim samaye Anāthapiṇḍiko gahapati pañcahi sakatasatehi bhaṇḍam ādāya Rājagahe piyasahāyassa seṭṭhino geham gantvā tattha Buddhassa Bhagavato uppanabhāvam sutvā balavapaccūsasamaye devatānubhāvena vivaṭena dvārena Satthāram upasamkamitvā dhammam sutvā sotāpattiphale patitṭhāya dutiyadivase buddhapamukhassa saṃghassa mahādānam datvā Sāvattim⁸ āgamanatthāya Satthu paṭimñam⁹ gahetvā antarāmagge pañcacattārīsayojanatṭhāne satahassam satasahassam dāpetvā yojanikāya yojanikāya vihāre kāretvā¹⁰ Jetavanam koṭisanthārena aṭṭhārasahiraññakoṭihi kinitvā¹¹ navakammam paṭṭhapesi¹². So majjhe Dasabalassa gandhakuṭim kāresi. Tam parivāretvā asīti-mahātherānam¹³ pāṭiekkasannivesane¹⁴ āvāse ekakuḍḍakadvikuḍḍakahaṃsavattakadīghasālamandapādivasena sesasenāsanāni¹⁵ pokkharaniyo ca¹⁶ caṃkamanarattitṭhānadivāṭṭhānāni cā ti aṭṭhārasakoṭipariccāgena ramaṇiye bhūmibhāge manoramam vihāram kārapetvā Dasabalassa āgamanatthāya dūtam pesesi. Satthā dūtassa sāsanam sutvā mahābhikkhusaṃghaparivāro Rājagahā nikkhamitvā anupubbena Sāvattinagaram pāpuṇi. Mahāsetthi¹⁷ pi kho vihāramaham sajjetvā Tathāgatassa Jetavanam¹⁸ pavisanadivase puttam sabbālamkārapatimaṇḍitam katvā alamkatapaṭiyatṭeh¹⁹ eva pañcahi kumārasatehi saddhim pesesi. So saparivāro pañcavaṇṇavatthasamujjalāni pañcadhajasatāni gahetvā

¹ C^v ayya. ² C^s ananuyyātam, C^k ananumñātam. ³ -C^s ramñā. ⁴ C^v vutte. ⁵ C^v sakim. ⁶ C^k adhiṭṭhakāni. ⁷ C^k sāvattiyam. ⁸ C^k C^s paṭimñam. ⁹ C^v kārapetvā. ¹⁰ C^k kinitvā. ¹¹ C^s paṭṭapesi. ¹² C^k C^v -mahātherānam, C^s -mahattherānam. ¹³ C^v pāṭiyekka-. ¹⁴ C^v sasasenāsana. ¹⁵ C^s C^v omit ca. ¹⁶ C^v -seṭṭhi. ¹⁷ C^k Jetavanassa.

Dasabalassa purato ahosi. Tesam pacchato Mahāsubhaddā - Cūla-subhaddā¹ ti dve setṭhidhītaro pañcahi kumārisatehi² saddhim punnaghate gahetvā nikkhamimsu. Tesam pacchato setṭhibhariyā sabbālamkāra-patimaṇḍitā pañcahi mātugāmasatehi saddhim punnapātiyo gahetvā nikkhami. Sabbesam pacchato sayam mahāsetṭhi³ abatavatthanivatto abatavattheh⁴ eva pañcahi setṭhisatehi saddhim Bhagavantam abbhuggañchi⁵. Bhagavā imam upāsakaparisam purato katvā mahābhikkhu-saṅghaparivuto attano sarīrappabhāya⁶ suvaṇṇarasasekapiṇjarāni viya vanantarāni kurumāno anantāya Buddhalīlāya⁷ appatisamāya Buddha-siriyā Jetavanavihāram pāvisi. Atha nam Anāthapiṇḍiko pucchi: „kathāham bhante imasmim vihare paṭipajjāmīti“. „Tena hi gahapati imam vihāram āgatānāgatassa bhikkhusaṅghassa dehīti“. „Sādhu bhante“ ti mahāsetṭhi³ suvaṇṇabhinkāram ādāya Dasabalassa hatthe udakam pādetvā „imam Jetavanavihāram āgatānāgatassa cātuddisassa buddhapamukhassa saṅghassa dammīti“ adāsi. Sāttā vihāram paṭiggahetvā anumodanam kāranto

994. „Sītam unham paṭihanti
tato vālamigāni⁷ ca
sirimsape ca makase ca
sisire cāpi vutṭhiyo.

995. Tato vātātape ghore
sañjāte⁸ paṭihaṇṇati⁹.
Lenatthaṇ ca sukhatthaṇ ca
jāyitun ca vipassitun
vihāradānam saṅghassa
aggam Buddhena vaṇṇitaci.

996. Tasmā hi paṇḍito poṇi
sappassam attam attaso
vihāre kāraye ramme
vāsay¹⁰ ettha bahussate.

997. Tesam assaṇ ca pāsā ca
vatthasenāsaṇāni ca
dādeyya ujāṇitena
vipassanena cetasa.

¹ C¹ C² -cūla-. ² C¹ kumārī- ³ so hi mahāsetṭhi ⁴ C¹ C² mahāsetṭhi.

⁵ C¹ garī- ⁶ C¹ C² -pāyasa- ⁷ C¹ vālamigāni ⁸ C¹ C² -sañjāte- ⁹ C¹ C² -paṭihaṇṇati- ¹⁰ C¹ C² -vāsay-.

298. Te tassa dhammaṃ desenti
sabbadukkhāpanūdanam,
yaṃ yo dhammaṃ idh' aññāya¹
parinibbāti anāsavo² ti

vihārānisaṃsaṃ kathesi. Anāthapiṇḍiko dutiyadivasato paṭṭhāya vihāramaham ārabhi. Visākhāya pāsādamaho catuhi³ māsehi niṭṭhito. Anāthapiṇḍikassa pana vihāramaho navahi māsehi niṭṭhāsi. Vihāramahē pi aṭṭhāras' eva⁴ koṭiyo agamaṃsu, iti imasmiṃ yeva vihāre catupannāsakotisaṃkham dhanam pariccaji. Atīte pana Vipassissa Bhagavato kāle Punabbasumitto nāma seṭṭhi⁵ suvaṇṇiṭṭhikasanthārena kīṇitvā⁶ tasmim yeva thāne yojanappamāṇam saṃghārāmaṃ kāresi. Sikhissa Bhagavato kāle Sirivaddho nāma seṭṭhi⁷ suvaṇṇaphālasanthārena⁸ kīṇitvā⁹ tasmim yeva thāne tigāvutappamāṇam saṃghārāmaṃ kāresi. Vessabhussa Bhagavato kāle Sotthiyo nāma seṭṭhi¹⁰ suvaṇṇahatthipadasanthārena kīṇitvā¹¹ tasmim yeva thāne addhayojanappamāṇam saṃghārāmaṃ kāresi. Kakusandhassa Bhagavato kāle Accuto nāma seṭṭhi¹² suvaṇṇiṭṭhikasanthāren' eva¹³ kīṇitvā¹⁴ tasmim yeva thāne gāvutappamāṇam saṃghārāmaṃ kāresi. Koṇāgamanassa Bhagavato kāle Uggo nāma seṭṭhi¹⁵ suvaṇṇakacchapasanthārena¹⁶ kīṇitvā¹⁷ tasmim yeva thāne addhagāvutappamāṇam saṃghārāmaṃ kāresi. Kassapassa Bhagavato kāle Sumaṅgalo¹⁸ nāma seṭṭhi¹⁹ suvaṇṇiṭṭhikasanthārena kīṇitvā tasmim yeva thāne soḷasakarīsappamāṇam saṃghārāmaṃ kāresi. Amhākam Bhagavato kāle Anāthapiṇḍiko seṭṭhi²⁰ kahāpanakotisanthārena²¹ kīṇitvā²² tasmim yeva thāne aṭṭhakarīsappamāṇam saṃghārāmaṃ kāresi. Idam kira thānam sabbabuddhānam avijahitaṭṭhānam²³ eva. Iti mahābodhimande sabbaññūtappattito²⁴ yāva mahāparinibbānamañcā yasmiṃ thāne Bhagavā vihāsi idam Santikenidānam nāma, tassa vasena sabbajātakāni vaṇṇayissāma.

NIDĀNAKATHĀ

niṭṭhitā.

¹ C^s idhamñāya. ² C^k aṭṭhārase yeva. ³ so all three MSS. ⁴ C^k kīṇitvā
⁵ C^s -thāreṇa. ⁶ C^s kīṇitvā. ⁷ C^s -thāreṇeva. ⁸ C^k C^s kīṇitvā. ⁹ C^s C^v
sumaṅgalo. ¹⁰ C^v kahāpana-. C^s kahāpanakotisanthāreṇa. ¹¹ C^s avijahitā
thānam. ¹² C^s sabbaññūtappattiko, C^v sabbaññūppattito.

NAMO TASSA
BHAGAVATO ARAHATO SAMMĀSAMBUDDHASSA¹.

I. EKANIPĀTA.

1. APANNAKAVAGGA.

1. Apannakajātaka.

Imam tava Apannakadhammadesanam Bhagavā Sāvattim² upanis-
sāya Jetavanamahāvihāre viharanto kathesi. Kam pana ārabha
ayam kathā samutthitā ti. Setthissa sahāyake pañcasate tittthiya-
sāvake³. Ekasmim hi divase Anāthapiṇḍiko setthi⁴ attano sahāyake
pañcasate aññatittthiyasāvake⁵ ādāya bahumālāgandhavilepanaṇ⁶ c' eva
telamadhuphāṇitavatthacchādanāni⁷ ca gāhāpetvā⁸ Jetavanam gantvā
Bhagavantam vanditvā mālādihi⁹ pūjetvā bhesajjāni c' eva vatthāni ca
bhikkhusaṅghassa vissajjetvā cha nisajjadose vajjetvā ekamantam
nisīdi. Te pi aññatittthiyasāvaka¹⁰ Tathāgataṃ vanditvā Satthu punṇa-
candasassirikaṃ mukhaṃ lakkhaṇānubyañjanapatimaṇḍitaṃ vyāmappa-
bhāparikkhitaṃ¹¹ brahmakāyaṃ āvelāvelā¹² yamakayamakā¹³ hutvā nic-
charantiyo¹⁴ ghanabuddharasmiyo ca¹⁵ olokayamānā Anāthapiṇḍikassa
samipe yeva nisīdinsu. Atha tesam¹⁶ Manosilātale sihanādaṃ nadanto
tarunasīho viya gajjanto pāvussakamegho viya ca Ākāsagaṅgaṃ¹⁷ otā-

¹ C^s namo buddhāya. ² C^k C^v sāvattthiyam, C^s sāvattthim corrected to sāvattthiyam.
³ C^s -sāvako ti. ⁴ so all three MSS. ⁵ C^s tittthiyasāvake, C^k aññatittthiya-.
⁶ C^s -vilepanāni. ⁷ C^k telamadhuppāṇitaṃ-, C^s sappitelamadhuphanita-. ⁸ C^s
gahāpetvā. ⁹ C^s mālāgandhādihi. ¹⁰ C^k te pi añña-, C^s atha kho te añña-.
¹¹ C^s byāma-. ¹² C^v āvelāvelā, C^s avelā avelā corrected to avela avelā. ¹³ C^k
yamakāyamakā ¹⁴ C^s viniccharantiyo. ¹⁵ C^s omits ca. ¹⁶ C^v nesam. ¹⁷ C^k
C^s ākāsagaṅgam, C^s ākāsagaṅgā.

rento viya¹ ratanadāmaṃ ganthento viya ca atṭhaṅgasamannāgatenā savanīyena² kamanīyena brahmassarena nānāyavicittam madhura-dhammakatham³ kathesi. Te Satthu dhammadesanaṃ sutvā pasannacittā vutṭhāya⁴ Dasabalaṃ vanditvā aññatitthiyasaraṇaṃ⁵ bhinditvā Buddham saraṇaṃ agamaṃsu. Te tato paṭṭhāya niccakālaṃ Anāthapiṇḍikena saddhim gandhamālādihatthā vihāraṃ gantvā dhammaṃ suṇanti dānaṃ denti sīlaṃ rakkhanti uposathakammaṃ karonti. Atha Bhagavā Sāvathito puna-d-eva Rājagahaṃ agamāsi. Te Tathāgatassa gatakāle taṃ⁶ saraṇaṃ bhinditvā puna aññatitthiyasaraṇaṃ⁵ gantvā attano mūlatṭhāne yeva patitṭhitā. Bhagavāpi sattatṭhamāse⁷ vītināmetvā puna Jetavanaṃ agamāsi. Anāthapiṇḍiko puna pi te ādāya Satthu santikaṃ gantvā Satthāraṃ gandhādīhi⁸ pūjetvā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Te pi Bhagavantaṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdimsu. Atha nesam Tathāgate cārikaṃ pakkante gahitasaraṇaṃ bhinditvā puna aññatitthiyasaraṇaṃ eva gahetvā mūle patitṭhitabhāvaṃ Bhagavato ārocesi. Bhagavā aparimitakappakoṭiyo⁹ nirantaraṃ pavattitavacīsucaritānubhāvena dibbagandhagandhitam¹⁰ nānāgandhapūritaṃ ratanakaraṇḍakaṃ vivarento viya mukhapadumaṃ vivaritvā madhurassaraṃ¹¹ nicchārento „saccaṃ kira tumhe upāsakā tīni¹² saraṇāni bhinditvā aññatitthiyasaraṇaṃ⁵ gatā“ ti pucchi. Atha tehi paṭicchādetuṃ asakkontehi „saccaṃ Bhagavā“ ti vutte Satthā „upāsakā, heṭṭhā avīcim upari bhavaggaṃ paricchedaṃ katvā tiriyaṃ aparimāṇāsu lokadhātūsu¹³ sīlādiguṇena Buddhena sadiso nāma n' atthi, kuto adhikataro, 'yāvatā bhikkhave sattā apadā vā -pe-¹⁴ Tathāgato tesam aggamaṃ akkhāyati', 'yaṃ kiñci vittaṃ idha vā huraṃ vā -pe-¹⁵, 'aggato ve pasannānaṃ¹⁶ ti ādīhi suttehi pakāsite ratanattaya-guṇe pakāsetvā¹⁷ evaṃ uttamaguṇehi¹⁸ samannāgataṃ ratanattaya-saraṇaṃ¹⁹ gatā upāsakā vā upāsikā vā nirayādīsu²⁰ nibbattanakā nāma n' atthi, apāyanibbattito pana muccitvā²¹ devaloke uppajjitvā²² mahā-sampattiṃ anubhonti²³, tasmā tumhehi evarūpaṃ saraṇaṃ bhinditvā aññatitthiyasaraṇaṃ gacchantehi ayuttaṃ katan²⁴“ ti āha. Ettha ca tīni ratanāni mokkhavasena uttamavasena saraṇagatānaṃ apāyesu nibbattiyā abhāvaṃ²⁵ dīpanatthaṃ imāni suttāni dassetabbāni:

¹ C^s adds ca. ² C^k C^s savanīyena. ³ C^s madhurasaraṃ dhammaṃ. ⁴ C^s utṭhāya. ⁵ C^k aññā-. ⁶ C^s omits taṃ. ⁷ C^s satta atṭha māse. ⁸ C^s gandhamālādīhi. ⁹ C^k -koṭiyo. ¹⁰ C^k C^v -ganthitaṃ. ¹¹ C^s madhurasaraṃ. ¹² C^k tīni. ¹³ C^k C^v -dhātusu. ¹⁴ C^s apadā vā dipadā vā catuppadā vā. ¹⁵ C^s huraṃ vā ti., Cfr. Khud. Pāṭha p. 7. ¹⁶ C^s pasannānaṃ. ¹⁷ C^s pakāsitvā. ¹⁸ C^s -guṇa. ¹⁹ C^s ratanattayaṃ saraṇaṃ. ²⁰ C^k C^v -yādīsu. ²¹ C^s muccitvā. ²² C^s devalokaṃ uppattitvā. ²³ C^s anubhavantī. ²⁴ C^s katan. ²⁵ C^s abhāva, C^k abhāvaṃ corrected to abhāva.

Ye keci Buddhāṃ saraṇaṃ gatā se
na te gamissantī apāyaṃ¹,
pahāya mānusaṃ dehaṃ
devakāyaṃ paripūressanti².

Ye keci Dhammaṃ -pe-
Ye keci Saṅghaṃ -pe-
devakāyaṃ paripūressantī³.

Bahuṃ ve saraṇaṃ yaśi
pabbatāni vanāni ca -pe-
etaṃ saraṇaṃ āgama
sabbadukkhā paṇṇasati. (Dhp. v. 171-172).

Na kevalāṃ ca nesāṃ Satthā ettakam yeva⁴ sammāsaṃsāraṃ. 29. 28
kho „upāsakā Buddhānaṃ atikammatthānaṃ sāma Dhammānaṃ ca. 30.
Saṅghānussatīkammattthānaṃ sāma upāpatti-maggaṃ 31. 32. 33. 34.
phalaṃ deti sakadāgāmi-maggaṃ 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45.
maggaṃ deti anāgāmi-phalaṃ 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55.
detīti“ evamādihi pi nayehi dhammaṃ 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65.
bhindantehi ayuttam tathāgataṃ 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75.
tikammattthānādinaṃ upāpatti-maggaṃ 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85.
bhāvito bahulīkato ekasmiṃsamāyā 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95.
abhināya⁵ sambodhāya 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105.
Buddhānussatīti⁶ evamādihi 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115.
pakārehi upāsake 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125.
saraṇaṃ ti takkagāheṃ 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135.
kantāre yakkhabhāṇaṃ 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145.
paṇa ekasagāhaṃ 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155.
kantāre sotthāraṃ 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165.
thapindiko gahapati 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175.
siraṃ⁷ añjāṃ⁸ 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185.
upāsakānaṃ 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195.
pākāṇaṃ, paṇaṃ 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205.
apannakagāhaṃ 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215.

¹ C^o apāyabhināṇaṃ ² C^o - 171. ³ C^o - 172. ⁴ C^o - 173. ⁵ C^o - 174. ⁶ C^o - 175. ⁷ C^o - 176. ⁸ C^o - 177. ⁹ C^o - 178. ¹⁰ C^o - 179. ¹¹ C^o - 180. ¹² C^o - 181. ¹³ C^o - 182. ¹⁴ C^o - 183. ¹⁵ C^o - 184. ¹⁶ C^o - 185. ¹⁷ C^o - 186. ¹⁸ C^o - 187. ¹⁹ C^o - 188. ²⁰ C^o - 189. ²¹ C^o - 190. ²² C^o - 191. ²³ C^o - 192. ²⁴ C^o - 193. ²⁵ C^o - 194. ²⁶ C^o - 195. ²⁷ C^o - 196. ²⁸ C^o - 197. ²⁹ C^o - 198. ³⁰ C^o - 199. ³¹ C^o - 200. ³² C^o - 201. ³³ C^o - 202. ³⁴ C^o - 203. ³⁵ C^o - 204. ³⁶ C^o - 205. ³⁷ C^o - 206. ³⁸ C^o - 207. ³⁹ C^o - 208. ⁴⁰ C^o - 209. ⁴¹ C^o - 210. ⁴² C^o - 211. ⁴³ C^o - 212. ⁴⁴ C^o - 213. ⁴⁵ C^o - 214. ⁴⁶ C^o - 215.

tumhākaṃ eva pākato, sādhu vata no Bhagavā ākāse punṇacandaṃ utthāpento viya imaṃ kāraṇaṃ pākataṃ karotū¹ 'ti. Atha Bhagavā „mayā kho gahapati aparimitakālaṃ dasa pāramiyo pūretvā lokassa kaṃkhacchedanattham eva sabbaññūtañāṇaṃ paṭividdhaṃ, sīhavasāya suvaṇṇanāliṃ² pūrento viya sakkaccaṃ sotam odahitvā suṇāhīti³“ seṭṭhino satuppādaṃ janetvā himagabbhaṃ padāletva punṇacandaṃ nīharanto viya bhavantarena paṭicchannakāraṇaṃ pākataṃ akāsi:

Atīte Kāsiratthe Bārāṇasīnagare⁴ Brahma datto nāma rājā ahosi. Tadā Bodhisatto satthavāhakule paṭisandhiṃ gahetvā⁵ anupubbena vayappatto pañcahi sakatasatehi vaṇijjaṃ⁶ karonto vicarati. So kadāci pubbantato aparantaṃ gacchati kadāci aparantato pubbantaṃ. Bārāṇasiyaṃ yeva añño⁷ pi satthavāhaputto atthi bālo avyatto anupāyakusalo. Tadā Bodhisatto Bārāṇasito mahagghaṃ⁸ bhaṇḍaṃ gahetvā pañca sakatasatāni pūretvā gamanasajjāni katvā ṭhapesi. So pi bālasatthavāhaputto tath' eva pañca sakatasatāni pūretvā gamanasajjāni katvā ṭhapesi. Bodhisatto cintesi: „sace ayaṃ bālasatthavāhaputto mayā saddhiṃ yeva gamissati sakatasahassee⁹ ca⁹ ekato magge¹⁰ gacchante maggo pi na-ppahessati¹¹, manussānaṃ dārūdakādīni¹² pi¹³ balivaddānaṃ tiṇāni pi dullabhāni bhavissanti, etena vā mayā vā purato gantum vaṭṭatīti¹⁴“ so taṃ pakkosāpetvā etam atthaṃ ārocetvā „dvīhi¹⁴ anhehi ekato gantum na sakkā¹⁵ ti, kiṃ tvam purato gamissasi¹⁶ udāhu pacchato¹⁴ ti āha. So cintesi: „mayi purato gacchante bahū¹⁷ ānisaṃsā¹⁸, maggena abhinnen' eva gamissāmi, goṇā anāmatṭhatīnaṃ khādissanti, manussānaṃ anāmatṭhaṃ¹⁹ sūpeyyapaṇṇaṃ bhavissati, pasannaṃ²⁰ udakaṃ, yathārucim agghaṃ ṭhapetvā bhaṇḍaṃ vikkinissāmīti²¹“ so „ahaṃ samma purato gamis-

¹ C^s -nālin, ² C^s suṇohīti. ³ C^k bārāṇasī-, C^v bārāṇasī-. ⁴ C^s adds dasa-māsaccayena mātukucchito nikkhamitvā. ⁵ C^s vaṇijjaṃ ⁶ C^k añño. ⁷ C^s mahaggha. ⁸ C^s sakatasahassee corrected to -sahasseehi, C^k -sahasseehi. ⁹ va? C^s omits ca. ¹⁰ C^s omits magge. ¹¹ C^s nappahossati. ¹² C^k dārūdakādīnaṃ, C^s dārūdakāni. ¹³ C^v omits pi. ¹⁴ C^v adds pi. ¹⁵ C^v sakko. ¹⁶ C^s gacchasi. ¹⁷ C^s bahu. ¹⁸ C^s ānisaṃsā. ¹⁹ C^s anāmatṭha. ²⁰ C^s pasanna. ²¹ C^v vikkinī-.

sāmīti¹“. Bodhisatto pi pacchato gamane bahū ānisaṃse addasa, evaṃ² hi³ assa ahosi: „purato⁴ gacchantā⁵ magge visamaṭṭhānaṃ samaṃ karissanti, ahaṃ tehi gatamaggena gamissāmi, purato gatehi balivaddehi parinātathaddhatīṇe⁶ khādite mama goṇā puna utṭhitāni⁷ madhuratiṇāni⁸ khādissanti⁹, gahitapaṇṇaṭṭhānato utṭhitam manussānaṃ sūpeyyapaṇṇam madhuraṃ bhavissati, anudake¹⁰ ṭhāne¹¹ khaṇitvā ete udakaṃ uppādessanti, parehi¹² katesu āvātesu mayaṃ udakaṃ pivissāma, aggaṭṭhapanam nāma manussānaṃ jīvita voropanasadisaṃ, ahaṃ pacchato gantvā etehi ṭhapitagghen¹³ eva¹⁴ bhaṇḍam vikkiṇissāmīti“, atha so ettake ānisaṃse disvā „samma tvaṃ purato gacchā¹⁵“ ‘ti āha. „Sādhu sammā“ ‘ti bālasatthavāho sakatāni yojetvā nikkhanto anupubbena¹⁶ manussāvāsān atikkamitvā kantāramukhaṃ pāpuṇi. Kantāram¹⁷ nāma corakantāram vāḷakantāram¹⁸ nirudakakantāram¹⁹ amanussakantāram appabhakkhakantāram²⁰ ti pañca-vidham, tāttha corehi adhiṭṭhito maggo corakantāram nāma, sīhādīhi adhiṭṭhitamaggo vāḷakantāram²¹ nāma, yattha nahāyitum vā pātum²² vā udakaṃ n’ atthi idaṃ nirudakakantāram²³ nāma, amanussādhiṭṭhitam²⁴ amanussakantāram nāma, mūlakhādaniyādivirahitam²⁵ appabhakkhakantāram nāma, imasmiṃ pañcavidhe kantāre taṃ kantāram nirudakakantāraṃ²⁶ c’ eva amanussakantāraṃ ca²⁷. Tasmā so satthavāhaputto sakātesu mahantamahantacāṭiyo²⁸ ṭhapetvā²⁹ udakassa pūrāpetvā satṭhiyojanikaṃ kantāram paṭipajji. Ath’ assa kantāramajjham gatakāle³⁰ kantāre adhivatthayakkho „imehi gahitaudakaṃ chaddāpetvā³¹ dubbale katvā sabbe va ne³² khādissāmīti“ sabbasetataruṇabalivadda-

¹ C^s adds āha. ² C^s evam. ³ C^s omits hi. ⁴ C^s ete purato. ⁵ C^v gacchanto. ⁶ C^v paritthaddhatīṇe. ⁷ C^k puna vutṭhitāni. ⁸ C^k omits madhura. ⁹ C^k khāyissanti. ¹⁰ C^k C^v anūdake. ¹¹ C^s adds āvātaṃ. ¹² C^k C^v paresubhi. ¹³ C^k ṭhapitaggho, C^v ṭhapitaggho. ¹⁴ C^s gacchāhi. ¹⁵ C^s anupubbo. ¹⁶ C^s kantāram corrected to kantārā. ¹⁷ C^k vāla-. ¹⁸ C^s C^v nirūdaka-. ¹⁹ C^k -kantāram. ²⁰ C^s pivitum. ²¹ C^s amanussehi adhiṭṭhitam. ²² C^k C^v -khādaniyā-. ²³ C^k ceva. ²⁴ C^s mahantamahantā-. ²⁵ C^s ṭhapāpetvā. ²⁶ C^k kantāramajjhakāle. ²⁷ C^k C^v chaddāpetvā. ²⁸ C^s sabbe jane.

yuttam¹ manoramam yānakam māpetvā² dhanukalāpaphalakā-
vudhahatthehi³ dasahi dvādasahi amanussehi parivuto uppala-
kumudāni piḷandhitvā⁴ allasīso allavattho issarapuriso viya
tasmim yānake nisīditvā kaddamamakkhitehi⁵ cakkehi paṭipa-
tham agamāsi. Parivāramanussāpi 'ssa purato ca pacchato ca
gacchantā allakesā allavatthā uppalakumudamālā piḷandhitvā⁶
padumapūṇḍarīkakalāpe gahetvā bhisamuḷālāni⁷ khānantā uda-
kabindūhi c' eva kalalena ca paggharantena agamanisu. Sat-
thavāhā ca nāma yadā dhuravāto vāyati⁸ tadā yānake nisī-
ditvā upatṭhākaparivutā rajam pariharantā purato gacchanti,
yadā pacchato⁹ vāyati tadā ten' eva nayena pacchato gac-
chanti, tadā pana dhuravāto ahosi¹⁰, tasmā so satthavāhaputto
purato agamāsi. Yakkho tam āgacchantam disvā attano yā-
nakam maggā okkametvā¹¹ „kham gacchathā“ 'ti tena saddhim
paṭisanthāram akāsi. Satthavāho pi attano yānakam maggā
okkamāpetvā¹² sakatānam gamanokāsam datvā ekamantaṃ
ṭhito¹³ tam yakkham avoca: „bho, amhe tāva Bārāṇasīto
āgacchāma, tumhe pana uppalakumudāni piḷandhitvā paduma-
pūṇḍarīkahatthā bhisamuḷālāni¹⁴ khānantā kaddamamakkhita¹⁵
udakabindūhi paggharantehi āgacchatha, kin¹⁶ nu kho tumhehi¹⁷
āgatamagge devo vassati uppalādisaṇchannāni¹⁸ sarāni atthīti“
pucchi. Yakkho tassa katham sutvā „samma, kim nām' etaṃ
kathesi, esā nīlavanarāji paññāyati¹⁹, tato paṭṭhāya sakalam
araññam ekodakam, nibaddham²⁰ vassati, kandarā pūrā, tasmim
tasmim²¹ ṭhāne padumādisaṇchannāni²² sarānīti²³“ vatvā paṭipāṭiyā

¹ C^s sabbasetam-. ² C^s adds udakakalalamakkhitehi. ³ C^s -vudhādīhatthehi. ⁴ C^s
piḷandhitvā. ⁵ C^k -makkhite, C^v -makkhite corrected to -makkhitehi. ⁶ C^k
-mulāni, C^s -mūlāni corrected to -mūlālāni. ⁷ C^v yadādhuravāto purato vāyati, C^s
yadā purato vāto vāyati. ⁸ C^s adds vāto. ⁹ C^s tadā pana purato vāto ahosi, C^v
tadā pana dhuravāto purato ahosi. ¹⁰ C^k C^v okkamitvā, ¹¹ C^s okkametvā. ¹² C^k
yam. ¹³ C^k -mūlālāni corrected to -mūlāni, C^s -mūlāni corrected to -mulālāni.
¹⁴ C^s khānantā ca udakakalalamakkhita. ¹⁵ C^s kin. ¹⁶ C^k C^v tumhe. ¹⁷ C^s
uppalasaṇch- corrected to uppalādisaṇch-. ¹⁸ C^k paññāyati. ¹⁹ C^s adds devo.
²⁰ C^k C^v -pūrāya tasmim tasmim, C^s -pūrā yasmim. ²¹ C^s padumasaṇch-.
²² C^s sarāni atthīti.

gacchantesu sakatesu „imāni sakatāni ādāya katham gacchathā“
 'ti pucchi. „Asukam janapadam nāmā“ ti. „Imasmiṃ ca
 imasmiṃ ca sakate kim nāma bhandan“ ti. „Asukaṃ ca asukaṃ
 cā“ ti. „Pacchato āgacchantāni sakatāni ativiya garukam
 hutvā āgacchati, etasmiṃ kim bhandan“ ti. „Udakam erthā“
 'ti. „Parato tāva udakam ānentehi vo manāpam¹ katam, ito
 paṭṭhāya pana udakena kiccam² m' atthi, purato bahum³ udakam,
 cāṭiyo⁴ bhinditvā udakam chaddetvā⁵ sukkena gacchathā“ ti
 āha, evaṃ ca pana vatvā „tumhe gacchatha, ambhākam papaṇco
 hotīti“ thokam gantvā tesam adassanam patvā attano yakkha-
 nagaram eva agamāsi. So pi kho⁶ bālasatthavāho attano bāla-
 tāya yakkhassa vacanam gahetvā cāṭiyo bhindāpetvā pasata-
 mattam⁷ pi udakam anavasesetvā sabbam chaddhetvā⁸ sakatāni
 pājāpesi⁹. Purato appamattakam pi udakam nāhosi. Manussā
 pāṇiyam¹⁰ alabhantā kilamiṃsu. Te yāva suriyass' atthagamanā¹¹
 gantvā sakatāni mocetvā parivattakena thapetvā gone cakkesu
 bandhiṃsu. N' eva gonānam udakam¹² ahosi na manussānam
 yāgubhattan¹³ vā¹⁴. Dubbalamanussā tattha tattha nipajjītvā
 sayiṃsu. Rattibhāgasamanantare yakkhā yakkhanagarato āgantvā
 sabbe pi gone ca manusse ca jīvitakkhayaṃ pāpetva māmsam
 khāditvā atthini avasesetvā agamaṃsu¹⁴. Evaṃ ekam bāla-
 satthavāhaputtam nissāya sabbe te vināsam pāpuniṃsu, hat-
 thatthikādīni¹⁵ disāvidisāvippakinnāni¹⁶ ahesum, pañca sakata-
 satāni yathāpūritān' eva atthamiṃsu. Bodhisatto pi kho bāla-
 satthavāhaputtassa nikkhantadivasato māsaddhamāsam vītina-
 metvā pañcahi sakatasatehi nagarā nikkhamma anupubbena
 kantāramukham pāpuni. So tattha udakacāṭiyo pūretvā bahum
 udakam ādāya khandhāvāre bheriṃ¹⁷ carāpetvā manusse sanni-

¹ C^s āharantehi. ² C^s amanāpam. ³ C^s bahu. ⁴ C^s udakacāṭiyo. ⁵ C^s chad-
 dhetvā. ⁶ C^s omits kho. ⁷ C^s -mattam. ⁸ C^s chaddāpetvā. ⁹ C^k C^v pājāpesi.
¹⁰ C^k pāṇiyam. ¹¹ C^s suriyatthagamanā. ¹² C^s adds vā yāgubhattan vā,
¹³ C^s omits yāgubhattan vā. ¹⁴ C^s agamiṃsu. ¹⁵ C^s adds pl. ¹⁶ C^s disāvi-
 disāsu vippak-. ¹⁷ C^s bherim.

pātetvā evam āha: „mañ anāpucchitvā pasatamattam pi udakam mā valañjayittha, kantāre visarukkhā nāma honti, pattam vā puppham vā phalam vā tumhehi pure¹ akhāditapubbam mañ anāpucchitvā mā khāditthā“² 'ti evam manussānam ovādam datvā pañcahi sakatasatehi kantāram paṭipajji. Tasmim kantāramajjham sampatte so yakkho purimanayen' eva Bodhisattassa paṭipathe attānam dassesi. Bodhisatto tam disvā va aññāsi³: „imasim kantāre udakam n' atthi, nirūdakakantāro⁴ nām' esa, ayañ ca nibbhayo rattanetto, chāyāpi 'ssa na paññāyati⁵, nissamsayan iminā purato gato bālasatthavāhaputto sabbam udakam chaddāpetvā⁶ kilametvā sapariso khādito bhavissati, mayham pana paṇḍitabhāvam upāyakosallam na jānāti, maññe“⁷ ti. Tato nam āha: „gacchatha tumhe, mayam vāñijā⁸ nāma, aññam⁹ udakam adisvā gahitaudakam¹⁰ na chaddema, diṭṭhatthāne pana¹¹ chaddetvā sakatāni sallahukāni katvā gamissāmā“¹² 'ti. Yakkho thokam gantvā adassanam upagamma attano yakkhanagaram eva gato. Yakkhe pana gate manussā Bodhisattam āhamsu: „ayya, ete manussā 'esā nīlavanarāji paññāyati, tato paṭṭhāya devo nibaddham vassatīti' vatvā uppalakumudamālamālino¹³ padumapundarikakalāpe ādāya bhisa-mulālam¹⁴ khādantā allavatthā allasīsā udakabindūhi paggharantehi āgatā, udakam chaddetvā lahukehi sakatehi khippam gacchāmā“¹⁵ 'ti. Bodhisatto tesam vacanam¹⁶ sutvā sakatāni ṭhapāpetvā sabbamanusse¹⁷ sannipātāpetvā „tumhehi 'imasim kantāre saro vā pokkharani¹⁸ vā atthīti' kassaci sutapubban“¹⁹ ti pucchi. „Na ayyā sutapubban ti²⁰, nirūdakakantāro²¹ nāma eso²²“ ti. „Idāni ekacce manussā 'etāya nīlavanarājiyā parato devo vassatīti' vadanti, vutthivāto nāma kittakam

¹ O^v pure. ² C^k aññāsi. ³ so all three MSS. ⁴ C^k paññāyati. ⁵ C^k C^v chaddāpetvā. ⁶ C^k vāñijā, C^s vāñijjā. ⁷ C^k aññam. ⁸ C^s gahitam-. ⁹ C^s omīta pana. ¹⁰ C^s -mālāmālino. ¹¹ C^k -mulālam, C^s -mūlāni corrected to -mūlālāni. ¹² C^s katham. ¹³ C^s sabbe-. ¹⁴ C^k C^s -ni. ¹⁵ C^v sutapubbanti corrected to sutapubbam. ¹⁶ C^s nāmeso.

ṭhānaṃ vāyatīti¹. „Yojanamattaṃ ayyā“² 'ti. „Kacci pana vo ekassāpi sarīre³ vutṭhivāto paharatīti⁴. „N' atthi ayyā“⁵ 'ti. „Meghasīsaṃ nāma kittake ṭhāne paññāyatīti⁶. „Yojanamatte⁷ ayyā“ 'ti. „Atthi pana vo kenaci ekam pi meghasīsaṃ diṭṭhan“⁸ ti. „N' atthi ayyā“ 'ti. „Vijjullatā nāma kittake ṭhāne paññāyatīti⁹. „CatupañcayoJane ayyā“ 'ti. „Atthi pana vo kenaci vijjullatobhāso diṭṭho“¹⁰ ti. „N' atthi ayyā“ 'ti. „Meghasaddo nāma kittake ṭhāne sūyatīti¹¹. „Ekadvijojanamatte ayyā“ 'ti¹². „Atthi pana vo kenaci meghasaddo suto“¹³ ti. „N' atthi ayyā“ 'ti. „Na ete¹⁴ manussā, yakkhā ete, amhe udakaṃ chaḍḍāpetvā dubbale¹⁵ katvā 'khādissāmā' 'ti āgatā bhavissanti, purato gato bālasatthavāhaputto na upāyakusalo, addhā so etehi udakaṃ chaḍḍāpetvā kilametvā khādito bhavissati, pañca sakatasatāni yathāpūritān' eva ṭhitāni¹⁶ bhavissanti, ajja mayaṃ tāni passissāma, pasatamattam pi udakaṃ achāḍḍetvā sīghasīghaṃ¹⁷ pājethā¹⁸ 'ti pājāpesi. So gacchanto yathāpūritān' eva pañca sakatasatāni goṇamanussānaṃ¹⁹ ca hatthatṭhikādīni disāsu²⁰ vipakinnāni disvā sakatāni mocāpetvā sakataparivattakena khandhāvāraṃ bandhāpetvā kālāss' eva²¹ manusse ca goṇe ca sāyamāsabhattaṃ bhojāpetva manusānaṃ majjhe goṇe nipajjāpetvā sayam balanāyake gahetvā khaggahattho tiyāmarattiṃ ārakkhaṃ gahetvā ṭhitako va aruṇaṃ utṭhāpesi. . Punadivase pāto va sabbakiccāni niṭṭhāpetvā goṇe bhojetvā²² dubbalasakatāni chaḍḍetvā thirāni gāhāpetvā appagghaṃ bhaṇḍaṃ chaḍḍāpetvā²³ mahagghaṃ²⁴ āropetvā yathādhippetaṃ²⁵ ṭhānaṃ gantvā dviguṇatiguṇena²⁶ mūlena bhaṇḍaṃ vikkinitvā sabbaṃ²⁷ parisam ādāya puna attano nagaram eva agamāsi.

¹ C^o sarīraṃ. ² C^k paññāyatīti. ³ C^o tiyojanamatte. ⁴ C^o vuyyatīti. ⁵ C^o -matte sūyatīti. ⁶ C^o ete na. ⁷ C^k C^o dubbalaṃ. ⁸ C^k C^o ṭhitā. ⁹ C^o sīghaṃ. ¹⁰ C^k pājethā. ¹¹ C^k goṇāmanu-. ¹² C^o disāvidisāsu. ¹³ C^k sakalasseva, C^o sakalasseva corrected to sakalasseva. ¹⁴ C^o bhojāpetvā. ¹⁵ C^k chaḍḍāpetvā. ¹⁶ C^o adda bhaṇḍaṃ. ¹⁷ C^o -ppeta. ¹⁸ C^k diguṇa-. ¹⁹ C^o sabba.

Satthā imam katham kathetvā „evam gahapati pubbe takka-gāhagāhino mahāvināsam pattā, apannakagāhino¹ pana amanussānam hatthato muñcitvā sotthinā icchitatthānam gantvā puna sakatthānam eva paccāgamimsū²“ 'ti dve pi vatthūni ghaṭetvā imissā³ apannakadhammadesanāya⁴ abhisambuddho hutvā imam gātham āha:

Apannakam thānam eke dutiyam āhu takkikā,
etad aññāya medhāvī tam ganhe yad apannakan ti⁵. 1.

Tattha apannakan ti ekamsikam aviruddham niyyānikam, thānam ti kāraṇam, kāraṇam hi yasmā tadāyattavuttitāya phalam tittḥati nāma tasmā thānam ti vuccati, „thānañ ca thānato atthānañ ca atthānato“ ti ādisu c' assa payogo vedītabbo, iti apannakam thānam⁶ ti padadvayenāpi⁷ ekantahitasukkhā-vahattā⁸ paṇḍitehi paṭipannam ekamsikakāraṇam aviruddhakāraṇam niyyānikakāraṇam⁹ idam ti dīpeti, ayam ettha saṅkhepo, pabhedato pana tīni saraṇā-gamanāni pañca sīlāni dasa sīlāni pātimokkhasamvaro indriyasamvaro ājīva-pārisuddhi paccayapaṭisevanam sabbam¹⁰ pi catupārisuddhisīlam indriyesu guttadvārata bhojane mattaññūtā¹¹ jāgariyānuyogo jhānam¹² vipassanā abhiññā samāpatti ariyamaggo ariyaphalam sabbam p' etam apannakatthānam apannakapaṭipadā niyyānikapaṭipadā¹³ ti attho, yasmā ca pana niyyānikapaṭipadāya etam nāmam tasmā yeva Bhagavā apannakapaṭipadam desento¹⁴ imam sutam āha: „Tīhi bhikkhave dhammehi samannāgato bhikkhu apannakapaṭipadam paṭipanno hoti, yoniso¹⁵ c' assa āradhho hoti āsavānam khayāya, katamehi tīhi: idha bhikkhave bhikkhu¹⁶ indriyesu guttadvāro hoti, bhojane mattaññū¹⁷ hoti, jāgariyam anuyutto hoti, kathañ ca bhikkhave bhikkhu indriyesu guttadvāro hoti: idha bhikkhave bhikkhu cakkhunā rūpam dīsvā na nimittaggāhī¹⁸ hoti -pe- evam kho bhikkhave bhikkhu indriyesu guttadvāro hoti, kathañ ca bhikkhave bhikkhu bhojane mattaññū¹⁹ hoti: idha bhikkhave bhikkhu paṭisaṅkhā yoniso āhāram āharetī²⁰ n' eva davāya na madāya -pe- evam kho bhikkhave bhikkhu bhojane mattaññū²¹ hoti, kathañ ca bhikkhave bhikkhu²² jāgariyam anuyutto hoti: idha bhikkhave bhikkhu divasam camkameṇa nisajjāya -pe- evam kho bhikkhave bhikkhu jāgariyam anuyutto hotīti“, imasmiñ²³ cāpi sutte tayo va dhammā vuttā, ayam pana apannakapaṭipadā yāva arahattaphalam labbhat²⁰

¹ C^s apannakagāhagāhino. ² C^k C^v pacchā-, C^s pacchā- corrected to paccā-.
³ C^s imissāya. ⁴ C^k -dhammadesanāya. ⁵ C^s tam ganheyya apannakam corrected, as it appears, to -dapannakam. ⁶ C^k apannakatthānam, C^v apannakatthānam corrected to apannakam thānam. ⁷ C^k C^v add yam. ⁸ C^k -vahanta, C^v -vahantā.
⁹ C^v niyyānika-. ¹⁰ C^s sabbam. ¹¹ C^k mattaññūtā, C^v mattaññūtā, C^s mattaññūtā.
¹² C^s jhāna. ¹³ C^s niyyānika- corrected to niyyānikā. ¹⁴ C^s dassento. ¹⁵ C^s viriy.
¹⁶ C^k C^v bhikkhū. ¹⁷ C^k mattaññū, C^v mattaññū. ¹⁸ C^k -ggāhī. ¹⁹ C^v mattaññū.
²⁰ so all three MSS. ²¹ C^k C^v mattaññū. ²² C^v bhikkhū. ²³ C^k C^s imasmiñ.

eva, tattha arahattaphalam¹ pi phalasamāpattivihārassa c' eva anupādāpari-
 nibbānassa ca paṭipadāy' eva nāman² hoti, eke ti ekacce paṇḍitamanussā, tattha
 kiñc' āpi asukā nāma 'ti niyamo n' atthi, idam pana sapaṇṇasam³ Bodhisattarū
 yeva sandhāya vuttan ti veditabbam; duttiyaṃ āhu takkikā ti, duttiyaṃ ti
 paṭhamato apannakatthānato niyyānikakāraṇato⁴ duttiyaṃ takkagāhakāraṇam⁵
 aniyyānikakāraṇam⁶, āhu takkikā ti ettha pana saddhīm purimapaḍena ayaṃ
 yojanā: apannakatthānam aviruddhakāraṇam⁷ niyyānikakāraṇam eke⁸ bodhisatta-
 pamukhā paṇḍitamanussā gaṇhinsu, ye pana bālasatthavāhaputtapamukhā⁹
 takkikā āhu te duttiyaṃ sāparādhānam anekamsikatthānam aniyyānikakāraṇam¹⁰
 aggahesum, tesu ye apannakatthānam aggahesum te sukkapaṭipadaṃ paṭipannā¹¹,
 ye duttiyaṃ „purato bhavitabbam udakenā“ 'ti takkagāhasamkhātam aniyyānika-
 kāraṇam aggahesum te kaṇhapāṭipadaṃ paṭipannā, tattha sukkapaṭipadā aparī-
 hānipāṭipadā kaṇhapāṭipadā parihānipāṭipadā, tasma ye sukkapaṭipadaṃ paṭi-
 panna te aparihīnā sotthibhāvam patta ye pana kaṇhapāṭipadaṃ paṭipanna
 te parihīnā anayavyasanam āpannā ti; imam attham Bhagavā Anāthapiṇḍikassa
 gaḥapatino vatvā¹² uttarim idam āha: Etad aññāya¹³ medhāvī tam gaṇhe
 yad apannakan¹⁴ ti, tattha etad aññāya¹⁵ mādhevīti medhā ti¹⁶ lad-
 dhanāmāya visuddhāya uttamāya paññāya¹⁷ samannāgato kulaputto, etam¹⁸
 apannakaṃ c' eva apannake cā¹⁹ 'ti dvīsu atakkagāhatakkagāhasamkhātesu thānesu
 guṇadosam vuddhihānim atthānattham natvā ti attho, tam gaṇhe yad apan-
 nakan²⁰ ti yaṃ apannakam ekamsikasukkapāṭipadāparihāniyapaṭipadāsam-
 khātam niyyānikakāraṇam tad eva gaṇheyya, kasinā: ekamsikādibhāvato yeva,
 itarim pana²¹ na gaṇheyya, kasinā: anekamsikādibhāvato yeva, ayaṃ hi²²
 apannakapaṭipadā nāma sabbesam²³ Buddhapaccakabuddhabuddhaputtānam
 paṭipadā, sabbabuddhā hi apannakapaṭipadāyam eva²⁴ thatvā dāhena viriyena
 pāramiyo pūretvā bodhitale Buddhā nāma honti, Paccekabuddha paccekabodhim
 uppādentī, Buddhaputtā sāvaka-pāramiññanam²⁵ paṭivijjhanti.

Iti Bhagavā tesam upāsakānam „tisso kusalasampattiyo“²⁶ cha
 kāmasagge Brahmaloкасampattiyo ca datvāpi²⁷ pariyosāne arahatta-

¹ C^v -phalam. ² C^k C^v nāma. ³ C^v sapaṇṇasam corrected to sapaṇṇisa. ⁴ C^k
 -karaṇato. ⁵ C^k C^v -karaṇam, C^v takkagāhakāraṇam. ⁶ C^k C^v -karaṇa. ⁷ C^k
 -karaṇam. ⁸ C^k etc. ⁹ C^v -vāhapamukhā. ¹⁰ C^k -karaṇa. ¹¹ C^k paṭipanno.
¹² C^k vatthā. ¹³ C^k aññāya. ¹⁴ C^k gaṇheyyadapannakan, C^v gaṇheyyapannakan
 corrected, as it appears, to -dapannakan. ¹⁵ C^k medhaya. ¹⁶ C^k paññāya.
¹⁷ C^v ekam. ¹⁸ C^k apannakamceva-, C^v apannakamceva sapaṇṇake cā corrected
 to -sapaṇṇakamcā, C^v apannakam ceva apannakamcā corrected to -apannake ca
 (in a note apannakapannakamcā). ¹⁹ C^k tam gaṇheyyadapannakan, C^v tam gaṇ-
 heyya apannakan. ²⁰ C^k omits pana. ²¹ C^v omits hi. ²² C^k C^v sabbesam.
²³ C^k apannakapaṭipadāya ceva, C^v -paṭipadāyayeva. ²⁴ C^k -pāramiñña, C^v
 -pāramiyoññam. ²⁵ C^v kulasampattiyo. ²⁶ C^v datvā.

maggadāyikā apannakapaṭipadā nāma catusu¹ apāyesu² pañcasu ca³ nīcakulesu nibbattidāyikā sapaṇnakapaṭipadā⁴ nāmā⁵ 'ti imam apannakadhammadesanam dassetvā upari cattāri saccāni soḷasahi ākārehi pakāsesi. Saccapariyosāne sabbe pi te pañcasatā upāsakā sotāpatti-phale patitṭhabhimsu.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā⁶ dassetvā dve vatthūni ka-thetvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānetvā dassesi: „Tasmiṃ samaye bālasatthavāhaputto Devadatto ahosi, tassa parisā Devadatta-parisā va⁷, paṇḍitasatthavāhaputtaparisā Buddhaparisā, paṇḍita-satthavāhaputto pana aham eva ahosin⁸ ti desanam niṭṭhapesi. Apannakajātakam.

2. Vaṇṇupathajātaka.

Akilāsuno ti. Imam dhammadesanam Bhagavā Sāvattihiyam viharanto kathesi. Kam ārabbhā⁹ 'ti. Ekam ossatṭhaviriyam bhikkhum. Tathāgate kira Sāvattihiyam viharante eko sāvattivāsī¹⁰ kulaputto Jetavanam gantvā Satthu santike dhammadesanam sutvā pasannacitto kāmesu ādīnavam¹¹ disvā pabbajitvā upasampadāya pañcavassiko hutvā dve mātikā uggaṇhitvā vipassanācāram sikkhitvā Satthu santike attano cittaruciyaṃ kammatṭhānam gaḥetvā ekam araṇṇam¹² pavisitvā vassam upagantvā temāsam vāyamanto obhāsamattam vā nimittamattam vā uppādetum nāsakkhi. Ath' assa etad ahosi: „Satthārā cattāro puggalā kathitā, tesu mayā padaparamena bhavitabbam, n' atthi maññe¹³ mayham imasmim attabhāve maggo¹⁴ vā phalam vā, kim karissāmi araṇṇavāsenā¹⁵, Satthu santikam¹⁶ gantvā rūpaggappattam Buddhasarīram olokento madhuradhammadesanam sunanto viharissāmīti¹⁷ puna Jetavanam eva paccāgamāsi. Atha nam sanditṭhā sambhattā āhamsu: „āvuso, tvam Satthu santike kammatṭhānam gaḥetvā 'samanadhammam karissāmīti' gato, idāni pana āgantvā saṃgaṇikāya abhīramamāno carasi, kin nu kho te pabbajitakiccam matthakam pattam, appaṭisandhiko jāto sīti.“ „Avuso aham maggam vā phalam vā alabhitvā 'abhabbapuggalena mayā bhavitabban' ti viriyam ossajitvā āgato 'mhīti¹⁸. „Akāraṇam¹⁹ te āvuso katam dāha-viriyassa Satthu sāsane pabbajitvā viriyam ossajantena, ehi Tathāga-

¹ so all three MSS. ² C^v pāyesu. ³ C^s omits ca. ⁴ C^k sappanaka-. ⁵ C^v omits āharitvā. ⁶ C^v omits va. ⁷ C^k C^v sāvattivāsī. ⁸ C^k C^s ādīnavam-. ⁹ C^k C^v araṇṇam. ¹⁰ C^k C^s maññe. ¹¹ C^k magge, C^s maggam. ¹² C^k C^v araṇṇa-. ¹³ C^k santikā. ¹⁴ C^v akāraṇam.

tassa taṃ dassāma¹ 'ti taṃ ādāya Satthu santikaṃ agamaṃsu. Satthā disvā evaṃ āha: „bhikkhave, tumhe etaṃ bhikkhuṃ aniccha-mānaṃ ādāya āgatā, kiṃ kataṃ iminā² ti. „Bhante ayaṃ bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā samaṇadhammaṃ karonto viriyaṃ ossajitvā āgato³ ti. Atha naṃ Satthā āha: „saccaṃ kira tayā bhikkhu viriyaṃ ossattham⁴. „Saccaṃ Bhagavā⁵ ti. „Kiṃ pana tvaṃ bhikkhu evarūpe sāsane pabbajitvā appiccho ti vā santuttho ti vā pavivitto ti vā āradhaviṛiyo ti vā⁶ evaṃ attānaṃ ajānāpetvā ossatthaviṛiyo bhikkhū ti jānāpesi, nanu tvaṃ pubbe viriyavā ahosi, tayā ekena kataviriyaṃ nissāya marukantāre⁷ pañcasu sakatasatesu manussā ca goṇā ca pāṇiyaṃ⁸ labhitvā sukhitā jātā, idāni kasmā viriyaṃ ossajasīti⁹. So bhikkhu ettakena upatthambhito ahosi. Taṃ pana kathaṃ sutvā bhikkhū⁴ Bhagavantaṃ yācīsu: „bhante idāni iminā bhikkhuna viriyassa ossatthabhāvo amhākaṃ pākato, pubbe pana etassa ekassa viriyaṃ nissāya marukantāre goṇamanussānaṃ pāṇiyaṃ⁸ labhitvā sukhitaḥ bhāvo paṭicchanho tumhākaṃ sabbaññūtañāṇass⁵ eva⁶ pākato, amhākaṃ p' etaṃ kāraṇaṃ kathethā⁷ 'ti. „Tena hi bhikkhave suṇāthā⁸ 'ti Bhagavā tesāṃ bhikkhūnaṃ satuppādaṃ janetvā bhavantaṛena paṭicchannakāraṇaṃ pākataṃ akāsi:

Atīte Kāsiratthe Bārāṇasiyaṃ Brahma datte rajjaṃ kārente Bodhisatto satthavāhakule paṭisandhiṃ gahetvā vayappatto pañcahi sakatasatehi vaṇijjaṃ karonto vicarati. So ekadā satthiyojanikaṃ marukantāraṃ paṭipajji. Tasmim kantāre sukhumavālikā muṭṭhinā gahitā hatthe na tiṭṭhati, suriyuggamanato paṭṭhāya aṅgārārāsi viya uṇhā hoti, na sakkā akkamituṃ, tasmā taṃ paṭipajjantā dārūdakatelataṇḍulādīni sakatehi ādāya rattim eva gantvā aruṇuggamane⁶ sakatāni parivattam⁷ katvā matthake maṇḍapaṃ kāretvā kālass⁸ eva⁹ āhāra-kiccaṃ niṭṭhāpetvā chāyāya nisinnā divasaṃ khepetvā atthaṃ gate suriye sāyamāsaṃ bhuñjitvā bhūmiyā sītalāya jātāya sakatāni yojetvā gacchanti, samuddagamanasadisam eva gamanaṃ hoti, thalaniyāma⁹ nāma laddhuṃ vaṭṭati, so tāra-

¹ C^k vā ti. ² C^k marū-. ³ C^v pāṇiyaṃ. ⁴ C^k bhikkhu. ⁵ C^s C^v sabbaññūta-.

⁶ C^k aruṇugg-. ⁷ C^s parivattakam. ⁸ C^v sakalasseva corrected to kālasseva.

⁹ C^k -niyyāma⁹, C^v phalanīyyāma⁹.

kasaññāya¹ sattham tāreti². So pi satthavāho tasmiṃ kāle iminā va niyāmena³ tam kantāram gacchanto ekūnasatṭhiyojanāni gantvā „idāni ekaratten⁴ eva marukantārā nikkhamanā bhavis-satīti“ sāyamāsam bhuñjitvā sabbam dārūdakam khepetvā sakatāni yojetvā pāyāsi. Niyāmak⁵ purimasakate āsandim santharāpetvā ākāse tārakā⁶ olokento „ito pājethā“⁷ 'ti vadamāno nipajji. So dīgham addhānam aniddāyanabhāvena kilanto niddam okkami, gone⁸ nivattitvā⁹ āgataṃaggam eva gaṇhante na aññāsi¹⁰. Goṇā¹¹ sabbarattim agamaṃsu. Niyāmak¹² aruṇuggamanavelāya¹³ pa-buddho nakkhattam oloketvā „sakatāni nivattetha“¹⁴ nivattethā¹⁵ 'ti āha. Sakatāni nivattetvā paṭipāṭim karontānam yeva aruṇo uggamano¹⁶. Manussā „hiyyo amhākam nivittakhandhāvā-ratṭhānam ev' etam, dārūdakam pi no¹⁷ khīnam¹⁸, idāni 'mhā natṭhā“ ti sakatāni mocetvā parivattakena ṭhapetvā matthake maṇḍapam katvā attano attano sakatassa heṭṭhā anusocantā nipajjimsu. Bodhisatto „mayi viriyam ossajante“¹⁹ sabbe vinas-sissantīti“ pāto sītalavelāyam eva āhiṇḍanto ekam dabbatīṇa-gaccham disvā „imāni tiṇāni heṭṭhā udakasinehena utṭhitāni bhavissantīti“ cintetvā kuddālam gāhāpetvā²⁰ tam padesaṃ khaṇāpesi. Satṭhihatṭhatṭhānam khaṇimsu. Ettakam ṭhānam khaṇitvā paharantānam kuddālo heṭṭhā pāsāṇe paṭihaññi²¹, pa-haṭamatte sabbe viriyam ossajimsu. Bodhisatto pana „imassa pāsāṇassa heṭṭhā udakena bhavitabban“ ti otaritvā pāsāṇe ṭhito onamitvā²² sotam odahitvā saddam āvajjento heṭṭhā udakassa pavattanasaddam sutvā uttaritvā cūlupatṭhākam āha: „tāta, tayā viriye ossatṭhe sabbe vinassissāma, tvam viriyam anossajitvā imam ayakūṭam gaḥetvā āvāṭam otaritvā etasmiṃ pāsāṇe pahāram dehīti“²³. So tassa vacanam sampaticchitvā

¹ Ok C^v -saññāya. ² C^s tāresi. ³ C^k niyyāmena. ⁴ C^k C^v niyyāmak^o. ⁵ C^k kārakā. ⁶ C^v ito pājetha ito pājethā. ⁷ C^k C^v goṇo. ⁸ C^s nivattetvā. ⁹ C^k C^v aññāsi. ¹⁰ C^k goṇo. ¹¹ C^k aruṇugg-. ¹² C^s omits nivattetha. ¹³ uggato? C^v uggamato, C^s aruṇe uggamanato. ¹⁴ C^k no. ¹⁵ C^s khīnam. ¹⁶ C^s ossajante. ¹⁷ Ok gāhāpetvā, C^s gāhaṇhāpetvā corrected to gaṇhāpetvā, C^v gaḥāpetvā corrected to gāhāpetvā. ¹⁸ C^k C^v -haññi. ¹⁹ C^v onamitvā. ²⁰ C^s adds āha.

sabbesu viriyam ossajitvā t̥hitesu pi' viriyam anossajanto otaritvā pāsāṇe pahāram adāsi. Pāsāṇo majjhe bhijjitvā hetthā patitvā sotam sannirumbhitvā' atthāsi. Tālakkhandhappamānā' udakavattī' uggañchi'. Sabbe pāṇiyam pivitvā nahāyimsu. Atirekāni akkhayugādini phāletvā' yāgubhattam pacitvā bhūñjitvā' gone ca bhojetvā suriye attham gate udakāvāṭasamīpe' dhajam' bandhitvā icchitatthānam agamiṃsu. Te tattha bhaṇḍam vikkinitvā dviguṇam¹⁰ catugguṇam bhogam labhitvā attano vasaṇatthānam eva agamiṃsu. Te tattha yāvatāyukam t̥hatvā yathākammam gatā. Bodhisatto pi dānādini puñṇāni¹¹ katvā yathākammam eva gato.

Sammāsambuddho imam dhammadesanam kathetvā abhisambuddho va imam gātham kathesi:

Akilāsuno vaṇṇupathe¹² khaṇantā
udaṅgaṇe tattha papam avindum,
evam muni¹³ viriyabalūpapanno
akilāsu vinde hadayassa santin ti. 2.

Tattha akilāsuno ti nikkosajjā āradhaviṛiyā, vaṇṇupathe ti, vanna vuccati vālukā, vālukāmagge ti attho, khaṇantā ti bhūmim khaṇamānā¹⁴, udaṅgaṇe ti, ettha uda iti nipāto, aṅgaṇe ti attho, manussānam samcaranaṭṭhāne anāvate¹⁵ bhūmibhāge ti attho, tatthā ti tasmim vaṇṇupathe, papam avindum ti udakam labhiṃsu, udakam¹⁶ hi papīyanabhāvena¹⁷ papā ti vuccati, pavattam¹⁸ vā āpam papam, mahodakan ti attho; evaṃ ti opamma-paṭipādanam¹⁹, munīti²⁰, monam vuccati nānam, kāyamoneyyādīsu²¹ vā aññataram²², tena samannāgatattā puggalo munīti²⁰ vuccati, so pan' esa agāriyamuni anagāriyamuni sekhamuni asekkhamuni paccekamuni munimunīti²³ anekavidho, tattha agāriyamunīti gihi āgataphalo viññātasāsano²⁴, anagāriyamunīti tathārupo va pabbajito, sekhamunīti saṭṭasekkhā, asekkhamunīti²⁵ khīṇāsavo, paccekamunīti paccekasambuddho, munimunīti sammāsambuddho. imaemim pan' atthe sabba-

¹ C^v omits pi. ² C^v sannirumbhitvā. ³ C^v -nam. ⁴ C^k C^v udakavaddhi, C^v -vattī corrected to -vaddhi. ⁵ C^v uggañchi. ⁶ C^k phāletvā. ⁷ C^v adds t̥hito. ⁸ C^k C^v udakavāṭasamīpe. ⁹ C^k dhadham. ¹⁰ C^k C^v diguṇam. ¹¹ C^k C^v puñṇāni. ¹² C^v vanna-. ¹³ C^k muni, C^v munī. ¹⁴ C^v khaṇantā. ¹⁵ C^v anāvate. ¹⁶ C^k C^v udakam. ¹⁷ C^v papīyana- corrected, as it appears, to pivana-. ¹⁸ C^v pavattam corrected, as it appears, to pavattham. ¹⁹ C^k -paṭipādanam, C^v -paṭipādanam. ²⁰ C^k mūnīti. ²¹ C^k C^v -moneyyādīsu. ²² C^k C^v aññataram. ²³ C^k muniemunīti. ²⁴ C^v viññāta-. ²⁵ C^k -mūnīti.

samgāhikavasena¹ moneyyasamkhātāya paññāya² samannāgato munīti veditabbo, viriyabalūpapanno ti viriyena c' eva kāyabalaññabalena ca³ samannāgato, akilāsū ti nikkosajjo, kāmam⁴ taco ca⁵ nahāru⁶ ca atthi⁷ ca avasussatu upasussatu⁸ sarīre maṃsalohitan ti evaṃ vuttena caturaṅgasamannāgatena viriyena samannāgatattā analaso, vinde hadayassa santin ti cittassa pi hadayarūpassa pi sītalabhāvakarajena santin ti samkham gataṃ jhānavipassanābhinnā-arahattamaggaññāsanābhātā⁹ ariyadhamman vindati paṭilabhatiti attho. Bhagavatā hi: „dukkham bhikkhave kusīto viharati vokiṇṇo pāpakehi akusalehi dhammehi mahantaṃ ca sadattham parihāpeti, āradbhaviriyo ca¹⁰ kho bhikkhave sukham viharati pavivitto pāpakehi akusalehi dhammehi mahantaṃ ca sadattham paripūreti¹¹, na bhikkhave binena aggassa pattī¹² hotiti“ evaṃ anekehi suttehi kusītassa dukkhavihāro āradbhaviriyassa sukhavihāro samvannito, idhāpi āradbhaviriyassa akatābhinivesassa¹³ vipassakassa viriyabalena adbhigantabbam, tam eva sukhavihāram dassento „evaṃ muni¹⁴ viriyabalūpapanno akilāsu vinde hadayassa santin“ ti āha. Idam vuttam hoti: „yathā te vāṇijā akilāsuno vāṇupathe¹⁵ khaṇantā udakam labhiṃsu evaṃ imasmim pi¹⁶ sāsaṇe akilāsu hutvā vāyamamāno paṇḍito¹⁷ bhikkhu imam jhānādibhedam hadayasantin¹⁸ labhati, so tvaṃ bhikkhu pubbe udakamattassa atthāya viriyam katvā idāni evarūpe maggaphalatthāya¹⁹ niyyānikasāsane kasmā viriyam ossajasitī“.

Evam imam dhammadesanam dassetvā cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ossatthaviriyo bhikkhu aggaphale arahatte patitthāsi.

Satthā dve vatthūni kathetvā anusandhim ghatetvā jātakam samodhānetvā dassesi: „Tasmim samaye viriyam anossajitvā pāsānam bhinditvā mahājanassa udakadāyako cūlupatthāko²⁰ ayam ossatthaviriyo bhikkhu ahosi, avasesaparisā idāni Buddhaparisā jātā, satthavāhajetthako pana aham eva ahosin“ ti desanam nitthāpesi. Vāṇupathajātakam¹⁵.

3. Serivāṇijajātika.

Idha ce hi nam virādhesīti. Imam²¹ pi dhammadesanam Bhagavā Sāvattthiyam viharanto ekam ossatthaviriyam eva bhikkhum ārabha katesi. Tam hi purimanayen' eva bhikkhūhi ānītam Satthā āha: „tvaṃ bhikkhu²² evarūpe maggaphaladāyake

¹ Ck sabbāhikavasena. ² Ck C^v paññāya. ³ C^s viriyabalūpapanno ti kāyabalena ceva ñānabalena ca. ⁴ Ck kāmam, C^v kāmam corrected to kāmam. ⁵ Ck omits ca. ⁶ Ck C^v nahārū. ⁷ Ck C^v atthi. ⁸ C^v omits upasussatu. ⁹ Ck C^v -bhinnā-. ¹⁰ C^v va. ¹¹ Ck pūreti. ¹² so all three MSS. ¹³ C^v akatādhini-. ¹⁴ C^v muni. ¹⁵ C^s vāṇu-. ¹⁶ C^v hi. ¹⁷ Ck paṇḍito. ¹⁸ Ck C^v hadayassa santin. ¹⁹ C^v magge-. ²⁰ C^s -tthāke. ²¹ Ck C^v idam. ²² Ck bhikkhu tvaṃ.

sācane pabbajitvā vīṭṭam oṣṣajanto sikkhābhāṣaṇānāṁkāṇāṁ kām-
cānapātiyā parihīno Sattavānī¹ tvaṁ oṭṭha saccasik². Ekkamū
taṁsa sikkhācāvīhāvattham³ Bhagavantaṁ yācimsi. Bhagavā udari-
tareṇa paṭiccheyyamaṁ kīrtanaṁ pāketvā akāse.

Aiṇe ño paṭcande kāṇṇe Bāḍī⁴ attī Sattavānī⁵ Sā-
rivo nāma kaccāpavāṇī⁶ abosi. Sā Sattavā nāma tēna
lolakacchāpavāṇī⁷ abosi⁸ Tāvālan⁹ bēṇa lāṇṇa uḍa-
ritvā Alāpetaṁ nāma lāṇṇaṁ pāṇasā¹⁰ lāṇṇaṁ
bhājetvā attano pāṇavāṇīyā¹¹ māṇṇaṁ vāṇaṇṇaṁ¹² vāṇi. Itthi
attano pāṇaṁ¹³ vīṭṭam pāṇi. Itthi tva lāṇṇaṁ tēna¹⁴ kamm-
kulam¹⁵ parijāṇam¹⁶ abosi. Sācane pāṇaṁ lāṇṇaṁ¹⁷ sa¹⁸ cāṇṇaṁ¹⁹ sa
parikkhayaṁ aṇṇasā²⁰. Itthi²¹ cāṇṇaṁ aṇṇaṇṇaṁ²² māṇṇaṁ²³ aṇṇaṇṇaṁ²⁴
abosi. Tā dve²⁵ pi pāṇasā²⁶ māṇṇaṁ²⁷ kamm²⁸ pāṇi. Cāṇṇa²⁹ pāṇa
tesaṁ mahāseṭṭhiyā³⁰ parijāṇaṇṇaṁ³¹ sikkhābhāṣaṇānāṁkāṇāṁ
nikkhitā³² dīgharattaṁ³³ aṇṇaṇṇaṁ³⁴ pāṇi³⁵ māṇṇaṇṇaṁ³⁶ abosi. Tā
tassā sūvannapāṇi³⁷ tāvaṇ³⁸ pi tā pāṇi. Sā³⁹ pāṇi⁴⁰ pāṇi
samaye⁴¹ māṇṇaṁ⁴² pāṇi. Itthi⁴³ pāṇi⁴⁴ pāṇi⁴⁵ pāṇi⁴⁶ pāṇi⁴⁷
gharadvāraṁ⁴⁸ pāṇi. Sā⁴⁹ pāṇi⁵⁰ pāṇi⁵¹ pāṇi⁵² pāṇi⁵³ pāṇi⁵⁴
„amma māṇṇaṁ⁵⁵ tēna⁵⁶ pāṇi⁵⁷ pāṇi⁵⁸ pāṇi⁵⁹ pāṇi⁶⁰ pāṇi⁶¹
māṇṇaṁ⁶² duggatā. Kim⁶³ itthi⁶⁴ pāṇi⁶⁵ pāṇi⁶⁶ pāṇi⁶⁷ pāṇi⁶⁸ pāṇi⁶⁹
atthi⁷⁰“⁷¹ tva⁷² tā⁷³ māṇṇaṁ⁷⁴ pāṇi⁷⁵ pāṇi⁷⁶ pāṇi⁷⁷ pāṇi⁷⁸ pāṇi⁷⁹
‘ti. Sā⁸⁰ vāṇī⁸¹ pāṇi⁸² pāṇi⁸³ pāṇi⁸⁴ pāṇi⁸⁵ pāṇi⁸⁶ pāṇi⁸⁷ pāṇi⁸⁸
dattvā⁸⁹ „ayya⁹⁰ itthi⁹¹ pāṇi⁹² pāṇi⁹³ pāṇi⁹⁴ pāṇi⁹⁵ pāṇi⁹⁶ pāṇi⁹⁷
āha. Vāṇī⁹⁸ pāṇi⁹⁹ pāṇi¹⁰⁰ pāṇi¹⁰¹ pāṇi¹⁰² pāṇi¹⁰³ pāṇi¹⁰⁴ pāṇi¹⁰⁵
satit¹⁰⁶“¹⁰⁷ parivattetvā¹⁰⁸ pāṇi¹⁰⁹ pāṇi¹¹⁰ pāṇi¹¹¹ pāṇi¹¹² pāṇi¹¹³ pāṇi¹¹⁴
suvannathāvaṇ¹¹⁵. Itthi¹¹⁶ pāṇi¹¹⁷ pāṇi¹¹⁸ pāṇi¹¹⁹ pāṇi¹²⁰ pāṇi¹²¹ pāṇi¹²²
harissāmiti¹²³ „ayya¹²⁴ itthi¹²⁵ pāṇi¹²⁶ pāṇi¹²⁷ pāṇi¹²⁸ pāṇi¹²⁹ pāṇi¹³⁰

¹ so all three MSS. ² tvaṁ oṭṭha. ³ sikkhābhāṣaṇānāṁkāṇāṁ. ⁴ Bāḍī. ⁵ Sattavānī. ⁶ kaccāpavāṇī. ⁷ lolakacchāpavāṇī. ⁸ abosi. ⁹ Tāvālan. ¹⁰ bēṇa. ¹¹ lāṇṇa. ¹² uḍa. ¹³ ritvā. ¹⁴ Alāpetaṁ. ¹⁵ nāma. ¹⁶ lāṇṇaṁ. ¹⁷ pāṇasā. ¹⁸ lāṇṇaṁ. ¹⁹ bhājetvā. ²⁰ attano. ²¹ pāṇavāṇīyā. ²² māṇṇaṁ. ²³ vāṇaṇṇaṁ. ²⁴ vāṇi. ²⁵ Itthi. ²⁶ attano. ²⁷ pāṇaṁ. ²⁸ vīṭṭam. ²⁹ pāṇi. ³⁰ Itthi. ³¹ tva. ³² lāṇṇaṁ. ³³ tēna. ³⁴ kamm. ³⁵ kulam. ³⁶ parijāṇam. ³⁷ abosi. ³⁸ Sācane. ³⁹ pāṇaṁ. ⁴⁰ lāṇṇaṁ. ⁴¹ sa. ⁴² cāṇṇaṁ. ⁴³ sa. ⁴⁴ parikkhayaṁ. ⁴⁵ aṇṇasā. ⁴⁶ Itthi. ⁴⁷ cāṇṇaṁ. ⁴⁸ aṇṇaṇṇaṁ. ⁴⁹ māṇṇaṁ. ⁵⁰ aṇṇaṇṇaṁ. ⁵¹ abosi. ⁵² Tā. ⁵³ dve. ⁵⁴ pi. ⁵⁵ pāṇasā. ⁵⁶ māṇṇaṁ. ⁵⁷ kamm. ⁵⁸ pāṇi. ⁵⁹ Cāṇṇa. ⁶⁰ pāṇa. ⁶¹ tesaṁ. ⁶² mahāseṭṭhiyā. ⁶³ parijāṇaṇṇaṁ. ⁶⁴ sikkhābhāṣaṇānāṁkāṇāṁ. ⁶⁵ nikkhitā. ⁶⁶ dīgharattaṁ. ⁶⁷ aṇṇaṇṇaṁ. ⁶⁸ pāṇi. ⁶⁹ māṇṇaṇṇaṁ. ⁷⁰ abosi. ⁷¹ Tā. ⁷² tassā. ⁷³ sūvannapāṇi. ⁷⁴ tāvaṇ. ⁷⁵ pi. ⁷⁶ tā. ⁷⁷ pāṇi. ⁷⁸ Sā. ⁷⁹ pāṇi. ⁸⁰ pāṇi. ⁸¹ samaye. ⁸² māṇṇaṁ. ⁸³ pāṇi. ⁸⁴ Itthi. ⁸⁵ pāṇi. ⁸⁶ pāṇi. ⁸⁷ pāṇi. ⁸⁸ pāṇi. ⁸⁹ pāṇi. ⁹⁰ pāṇi. ⁹¹ pāṇi. ⁹² pāṇi. ⁹³ pāṇi. ⁹⁴ pāṇi. ⁹⁵ pāṇi. ⁹⁶ pāṇi. ⁹⁷ pāṇi. ⁹⁸ pāṇi. ⁹⁹ pāṇi. ¹⁰⁰ pāṇi. ¹⁰¹ pāṇi. ¹⁰² pāṇi. ¹⁰³ pāṇi. ¹⁰⁴ pāṇi. ¹⁰⁵ pāṇi. ¹⁰⁶ pāṇi. ¹⁰⁷ pāṇi. ¹⁰⁸ pāṇi. ¹⁰⁹ pāṇi. ¹¹⁰ pāṇi. ¹¹¹ pāṇi. ¹¹² pāṇi. ¹¹³ pāṇi. ¹¹⁴ pāṇi. ¹¹⁵ pāṇi. ¹¹⁶ pāṇi. ¹¹⁷ pāṇi. ¹¹⁸ pāṇi. ¹¹⁹ pāṇi. ¹²⁰ pāṇi. ¹²¹ pāṇi. ¹²² pāṇi. ¹²³ pāṇi. ¹²⁴ pāṇi. ¹²⁵ pāṇi. ¹²⁶ pāṇi. ¹²⁷ pāṇi. ¹²⁸ pāṇi. ¹²⁹ pāṇi. ¹³⁰ pāṇi.

na hotīti“ bhūmiyaṃ khipitvā utthāyâsanā pakkāmi. Tena¹ pavisitvā nikkhantavīthim² itaro pavisitum labbhatīti Bodhisatto taṃ vīthim³ pavisitvā „maṇike gaṇhathā“ 'ti tam eva gharadvāram pāpuṇi. Puna sā kumārikā tath' eva ayyakaṃ āha. Atha naṃ ayyakā „amma, paṭhamam āgatavāṇijo pātīm bhūmiyaṃ⁴ khipitvā gato, idāni kiṃ datvā gaṇhissāmā“ 'ti āha. „Amma, so vāṇijo pharusavāco, ayaṃ pana piyadassano mudusallāpo, app-eva nāma naṃ gaṇheyyā“ 'ti. „Tena hi pakkosā“ 'ti. Sā taṃ pakkosi. Ath' assa geham pavisitvā nisinnassa taṃ pātīm adamsu. So tassā suvaṇṇapātibhāvaṃ ñatvā „amma, ayaṃ pāti satasahassam agghati, pātiagghanakabhaṇḍam⁵ mayham hatthe n' atthīti“ āha. „Ayya, paṭhamam āgatavāṇijo 'ayaṃ addhamāsakam pi na agghatīti' bhūmiyaṃ khipitvā gato, ayaṃ pana tava puñṇena suvaṇṇapāti jātā bhavissatīti mayam imam tuyham dema, kiñcid eva no datvā imam gahetvā yāhīti“. Bodhisatto tasmiṃ khane hatthagatāni pañca kahāpanasatāni⁶ pañcasatagghanakaṇ⁷ ca bhaṇḍam sabbam datvā „mayham imam tulaṇ ca pasibbakaṇ ca atṭha ca kahāpane⁸ dethā“ 'ti ettakaṃ yācitvā ādāya pakkāmi. So sīgham eva nadītīram gantvā nāvikkassa atṭha kahāpane⁹ datvā nāvaṃ abhirūhi. Tato lolavāṇijo¹⁰ pi puna geham¹¹ gantvā „āharaṭha taṃ¹² pātīm, tumhākaṃ kiñcid eva dassāmīti“ āha. Sā taṃ paribhāsitvā „tvam amhākaṃ satasahassagghanikaṃ¹³ suvaṇṇapātīm addhamāsakagghanikaṃ¹³ pi na akāsi, tuyham pana sāmikasadiso eko dhammikavāṇijo amhākaṃ sahassam datvā taṃ ādāya gato“ ti āha. Taṃ sutvā „tassa satasahassagghanikāya¹³ hi¹⁴ suvaṇṇapātiyā parihīno 'mhi, mahājānikaro vata me ayan¹⁵“ ti sañjātabalavasoko satim¹⁶ paccupaṭṭhāpetum asak-

¹ C^k kena, C^v ekena. ² C^k -vīthi, C^v -vīthi. ³ C^s vīthi. ⁴ C^s bhūmim. ⁵ so all three MSS. ⁶ C^s kahāpana-. ⁷ C^s C^v -satagghana-. ⁸ C^s atṭha kahāpane ca, C^k C^v atṭha ca kahāpane. ⁹ C^s C^v kahāpane. ¹⁰ C^k -vāṇijo. ¹¹ C^k puna gehā. ¹² C^s naṃ? ¹³ so all three MSS. ¹⁴ C^s omits hi. ¹⁵ C^v ayaṃ. ¹⁶ all three MSS. sati.

konto visaṇṇī¹ hatvā attano hatthagate kahāpane² e³ eva bhaṇḍakaṃ ca gharadvāre yeva vikkirivā nivāsanapārūpanam pahāya⁴ talādandaṃ muggaraṃ karvā ādāya Bodhisattassa anupadaṃ pakkanto naditīraṃ gantvā Bodhisattaṃ gacchantam disvā „ambho⁵ nāvika⁶ nāvaṃ nivattehīti“ āha. Bodhisatto „mā nivattayīti“⁷ paṭisedheti. Itarassāpi Bodhisattaṃ gacchantam passantassa passantassa balāvasoko ndapādi. Hadaṃ unham ahosi, mukhato lohitaṃ uggañchi, vāpikaddamo viya hadayaṃ phali. So Bodhisatte āghātaṃ bandhitvā tatth⁸ eva jīvitakkhayaṃ pāpuṇi. Idam paṭhamam Devadattassa Bodhisatte āghātabandhanam. Bodhisatto dānādini puṇṇāni karitvā yathākammaṃ agamāsī.

Sammāsambuddho imaṃ dhammaḍḍesaṃ kathetvā abhisambuddho va imaṃ gātham katesi:

Idha ce hi naṃ virādhesi saddhammassa niyāmatam
ciraṃ tvaṃ anutapessasi Serivāyaṃ va vāṇijo ti. 3.

Tattha idha ce hi naṃ virādhesi saddhammassa niyāmatam ti imasmiṃ sāsane etaṃ saddhammassa niyāmatāsaṃkhātam⁹ sotāpattimaggaṃ virādhesi yadi virādhesi viriyaṃ ossajanto nādhigacchasi na paṭilabhasīti attho, ciraṃ tvaṃ anutapessasīti evaṃ sante tvaṃ dīgham addhānaṃ socanto pari-devanto anutapessasi, athavā ossatthaviriyatāya ariyamaggassa virādhittatā dīgharattaṃ nirayādisu¹⁰ uppanno nānappakārāni dukkhāni anubhavanto anutapessasi kilamissasīti¹¹, ayam ettha attho; katham: Serivāyaṃ va vāṇijo¹² ti, Serivā ti evaṃnāma ko 'yam, vā 'ti yathā, idam vuttam hoti: yathā pubbe Serivā nāma vāṇijo sataśaḥṣaḥaggaṇikam¹³ suvaṇṇapātim labhitvā tassa gahaṇatthāya¹⁴ viriyaṃ akatvā tato parihīno anutappi evaṃ eva tvaṃ¹⁵ pi imasmiṃ sāsane paṭiyatta-suvaṇṇapāṭisadisam ariyamaggam ossatthaviriyatāya anadhigacchanto tato parihīno dīgharattam anutappissasi¹⁶, sace pana viriyaṃ na ossajissasi¹⁷ paṇḍita-vāṇijo suvaṇṇapātim viya mama sāsane navavidham pi lokuttaradhammaṃ¹⁸ paṭilabhisasīti¹⁹.

¹ C^k C^v visaṇṇī. ² C^k kahāpane. ³ C^v -pārūpanam pahāya. ⁴ C^k amho. ⁵ C^k nāvika. ⁶ C^v nivattehīti corrected to nivatteyīti. ⁷ all three MSS. -tā. ⁸ C^v -disu. ⁹ C^v kilamessasīti. ¹⁰ C^k vāṇijo. ¹¹ so all three MSS. ¹² C^k gahana-. ¹³ C^v tvaṃ. ¹⁴ C^v anutapissasi, C^v anutappissasi corrected to anutapissasi. ¹⁵ C^v ossajissasi. ¹⁶ C^v lokuttaram-. ¹⁷ all three MSS. -ssatīti.

Evam assa Satthā arahattena¹ kūṭam gaṇhanto imam dhamma-desanam dassetvā cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ossatṭhavi-
viriyo bhikkhu aggaphale arahatte² patitṭhāsi.

Satthāpi dve vatthūni kathetvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānetvā dassesi: „Tadā bālavāṇijo³ Devadatto ahosi, paṇḍitavāṇijo aham eva ahosi“ ti desanam nitṭhāpesi. Serivāṇijajātakam⁴.

4. Cullakasetṭhi-jātaka.

Appakena pi medhāvīti. Imam dhammadesanam Bhagavā Rājagaham upanissāya Jivakambavane viharanto Cullapanthakatheram ārabha kathesi. Tattha⁵ Cullapanthakassa tāva nibbatti kathetabbā. Rājagahe kira dhanasetṭhikulassa dhītā attano dāsen' eva saddhim santhavam katvā „aṇṇe pi me imam kammam jāneyyun“ ti bhītā evam āha: „amhehi imasmim ṭhāne vasitum na sakkā, sace me mātāpitaro imam dosam jānissanti khaṇḍākhandaṃ karissanti, videsam gantvā vasissāmā“ ti hatthasāraṃ gahetvā aggadvārena nikkhamitvā „yattha vā tattha vā aṇṇehi ajānanatṭhānam gantvā vasissāmā“ ti ubho pi agamaṃsu. Tesam ekasmim ṭhāne vasantānam samvāsam anvāya tassā kucchiyaṃ gabbho patitṭhāsi. Sā gabbhaparipākaṃ āgamma sāmikena saddhim mantesi: „gabbho me paripākaṃ gato, nātibandhuvirabite ca ṭhāne gabbhavuṭṭhānam nāma ubhinnaṃ pi amhākaṃ dukkham eva, kulagehaṃ gacchāmā“ ti. So „ajja gacchāma, sve gacchāmā“ ti⁶ divase⁷ atikkāmesi. Sā cintesi: „ayaṃ bālo attano dosamahantatāya gantum na ussahati, mātāpitaro nāma ekantahitā, ayaṃ gacchatu vā mā vā mayā gantum vaṭṭatīti“⁸. Tasmiṃ gehā nikkhante gehaparikkhāraṃ paṭisāmetvā attano kulagharaṃ gatabhāvaṃ anantaragehavāsīnaṃ⁹ ārocetvā maggaṃ paṭipajji. Atha so puriso gharaṃ āgato taṃ adisvā¹⁰ paṭivissake pucchitvā „kulagharaṃ gatā“ ti sutvā vegena anubandhitvā antarāmagge¹¹ sampāpuṇi. Tassāpi tatth' eva gabbhavuṭṭhānam ahosi. So „kim idaṃ bhadde“ ti pucchi. „Sāmi, eko putto jāto“ ti. „Idāni kiṃ karissāmā“ ti. „Yass' atthāya mayam kulagharaṃ gaccheyyāma taṃ kammam antarā va nipphannaṃ¹², tattha gantvā kiṃ karissāma, nivattāmā“ ti dve pi ekacittā hutvā nivattiṃsu. Tassa ca dārakassa panthe jātattā Panthako ti nāmaṃ

¹ C^s arahatte. ² C^k arahattani. ³ C^k -vāṇijo. ⁴ C^k -vāṇija-. ⁵ C^s omits tattha. ⁶ C^k so ajja gacchāmā ti. ⁷ C^k divade. ⁸ C^k C^v vaddhatīti. ⁹ C^s antarageha-, C^k anantaragehavāsīnaṃ. ¹⁰ C^k disvā. ¹¹ C^k anantarā-. ¹² C^v nippanno.

‘tumbhākaṃ santike pabbajāmīti’¹ āha“. Satthā aññatarāṃ² piṇḍa-cārikaṃ „imāṃ dāraṃ pabbājehīti“ ānāpesi³. Thero tassa taca-pāṇcākakammaṭṭhānaṃ ācikkhitvā pabbājesi. So bahūṃ Buddha-vacaṇaṃ uggaṇhitvā paripuṇṇavasso upasampadaṃ labhi, upasampanno yonisomanasikāre kammaṃ karonto arahattaṃ⁴ pāpuṇi⁵. So jhāna-sukhena maggasukhena ca vītināmento cintesi: „sakkā nu kho imāṃ sukhaṃ Cullapanthakassa dātun“ ti. Tato ayyakasetṭhissa santikaṃ gantvā „mahāsetṭhi sace tumhe sampañcicchatha ahaṃ Cullapanthakaṃ pabbājeyyan“ ti āha. „Pabbājetha bhante“ ti. Thero Cullapanthaka-dāraṃ pabbājetvā dasasu sīlesu patitṭhāpesi. Cullapanthakasāmaṇero pabbajitvā va dandho ahosi,

Padumaṃ yathā kokanadaṃ sugandhaṃ
pāto siyā phullaṃ avītagandhaṃ
Aṅgīrasaṃ passa⁶ virocamānaṃ
tapantaṃ ādiccaṃ iv’ antalikkhe ti

imāṃ ekaṃ gāthaṃ catuḥ⁷ māsehi gaṇhituṃ nāsakkhi. So kira Kassapasammāsambuddhakāle pabbajitvā paññavā⁸ hutvā aññatarassa² dandhabhikkhuno uddesagahaṇakāle parihāsakeliṃ⁹ akāsi. So bhikkhu tena parihāseṇa¹⁰ lajjito n’ eva uddesaṃ gaṇhi na sajjhāyaṃ akāsi. Tena kammenāyaṃ pabbajitvā va¹¹ dandho jāto, gahitaḥ padāni upari upari gaṇhantassa nassati, tassa imāṃ eva gāthaṃ gaṇhetuṃ vāyaman-tassa cattāro māsā atikkantā. Atha naṃ Mahāpanthako āha: „Panthaka, tvaṃ imasmiṃ sāsane abhabbo, catuḥ⁷ māsehi ekaṃ gāthaṃ pi gaṇhetuṃ na sakkosi¹², pabbajitakiccaṃ pana tvaṃ kathaṃ matthakaṃ pāpessasi, nikkhama ito viharā“ ti nikkadḍhi. Cullapanthako Buddha-sāsane sinehena gihibhāvaṃ¹³ na pattheti. Tasmiṃ ca kāle Mahāpanthako bhattuddesako hoti. Jīvako Komārabhacca¹⁴ bahūṃ gandha-mālaṃ ādāya attano ambavanaṃ gantvā Satthāraṃ pūjetvā dhammaṃ sutvā utṭhāyāsanaṃ Dasabalaṃ vanditvā Mahāpanthakaṃ upasaṃkamitvā „kittakā bhante Satthu santike bhikkhū“ ti pucchi. „Pañcamattāni satānīti.“ „Sve bhante buddhapamukhāni pañca bhikkhusatāni ādāya ambhākaṃ nivesane bhikkhaṃ gaṇhathā“ ’ti. „Upāsaka, Cullapanthako nāma dandho avirūhidhammo¹⁵, taṃ ṭhapetvā sesānaṃ nimantaṇaṃ¹⁶

¹ Ck pabbajāmīti. ² Ck Cv añña-. ³ Cv ānāpesi. ⁴ Ck arahattaṃ. ⁵ Ck pāpuṇi. ⁶ Ck phassa. ⁷ so all three MSS. ⁸ Ck Cv paññavā. ⁹ Ck -kelim, Cv paribhāsakeliṃ. ¹⁰ Cv paribhāsena. ¹¹ C° omits va. ¹² C° gaṇhetumasakkosi. ¹³ Ck C° gihi-. ¹⁴ Ck -bhaṇḍo. ¹⁵ Cv avirulhi-. ¹⁶ Cv nimantaṇaṃ.

paṭicchāmīti“ thero āha. Tam sutvā Cullapanthako cintesi: „thero ettakānam bhikkhūnam nimantanam paṭicchanto maṃ bāhiraṃ katvā paṭicchati, nissamsayam mayham bhātikassa mayi cittam¹ bhinnam bhavissati, kim dāni mayham iminā sāsanaena, gihī hutvā dānādāni puññāni² karonto jīvissāmīti“ so punadivase pāto va „gihī bhavissāmīti“ pāyāsi. Satthā paccūsakāle yeva lokam olovento imam kāraṇam disvā paṭhamataram gantvā Cullapanthakassa gamanamagge dvāra-kotṭhake caṃkamanto aṭṭhāsi. Cullapanthako gharā nikkhamanto Satthāram disvā upasaṃkamtivā vandi. Atha nam Satthā „kaḥam pana tvam Cullapanthaka imāya velāya gacchasīti“ āha. „Bhātā maṃ bhante nikkadḍhati, tenāham vibbhamitum gacchāmīti“. „Cullapanthaka, tava pabbajjā nāma mama santakā, bhātarā nikkadḍhito kasmā mama santikaṃ nāgañchi, ehi kin te gihibhāvena³, mama santike bhavissasīti“ Cullapanthakam ādāya gantvā gandhakuṭipamukhe nisīdāpetvā „Cullapanthaka puratthābhimukho hutvā imam pilotikaṃ rajoharaṇam rajoharaṇan ti parimajjanto idh’ eva hohīti“ iddhiyā abhisamkhatam parisuddham pilotikaṃ datvā kāle ārocite bhikkhusaṃghaparivuto Jīvakassa geham gantvā paññattāsane⁴ nisīdi. Cullapanthako⁵ pi suriyam olovento tam⁶ pilotikakhaṇḍam rajoharaṇam rajoharaṇan ti parimajjanto nisīdi. Tassa tam pilotikakhaṇḍam parimajjantassa parimajjantassa kiliṭṭham ahosi. Tato cintesi: „idaṃ pilotikakhaṇḍam ativiya⁷ parisuddham, imam pana attabhāvaṃ nissāya purimapakatim vijahitvā evam kiliṭṭham jātam, aniccā vata saṃkhārā“ ti khayavayam paṭṭhapento vipassanam vaddhesi. Satthā Cullapanthakassa⁸ cittam vipassanam⁹ ārūḥhan ti natvā „Cullapanthaka⁵, tvam etam pilotikakhaṇḍam eva saṃkiliṭṭham rajarañjitaṃ⁹ jātan’ ti mā saññam kari, abbhantare pana¹⁰ te rāgarajādayo atthi, te harāhīti“ vatvā obhāsam vissajjetvā purato nisinno viya paññāyamānarūpo¹¹ hutvā imā gāthā abhāsi:

Rāgo rajo na ca pana reṇu¹² vuccati,
rāgass’ etam adhivacanam rajo ti;
etam rajam vippajahitvā bhikkhavo
viharanti te vigatarajassa sāsane.

¹ C^o nissamsayam mayi bhātikassa cittam. ² C^k C^v puññāni. ³ C^k C^o gihī-.
⁴ C^o paññatte āsane, C^k C^v paññattāsane. ⁵ C^k C^v cūla-. ⁶ C^k tā. ⁷ C^o ati.
⁸ C^o vipassanā. ⁹ C^k rajañjitaṃ corrected to rañjitaṃ. ¹⁰ C^o omits pana.
¹¹ C^k C^v paññā-. ¹² C^k reṇu.

Doso rajo -pe-.

Moho rajo na ca pana reṇu¹ vuccati,
mohass' etaṃ adhivacanāṃ rajo ti;
etaṃ rajam vipvajahitvā bhikkhavo
viharanti te vigatarajassa sāsane ti.

Gāthāpariyosāne Cullapanthako² saha paṭisambhidāhi arahattam³ pāpuni⁴,
Paṭisambhidāhi yev' assa tīni⁵ Piṭakāni āgamiṃsu⁶. So kira pubbe
rājā hutvā nagaram padakkhiṇam karonto⁷ nalātato sede muñcante⁸
parisuddhena sātakena nalātantaṃ puñji⁹. Sātako kiliṭṭho ahosi. So
„imaṃ sarīraṃ nissāya evarūpo parisuddho sātako pakatiṃ jahitvā
kiliṭṭho jāto, aniccā vata saṃkhāra“ ti aniccasaññam¹⁰ paṭilabhi, tena
kāraṇen' assa rajoharaṇam eva paccayo jāto. Jīvako pi kho¹¹ Komāra-
bhacco¹² Dasabalassa dakkhiṇodakam upanāmesi. Satthā „nanu Jīvaka
vihāre bhikkhū¹³ atthīti“ hatthena pattam pidahi. Mahāpanthako
„nanu bhante vihāre n' atthi bhikkhū ti¹⁴“ āha. Satthā „atthi Jivakā“
'ti āha. Jīvako „tena hi bhante¹⁵ gaccha¹⁶, vihāre bhikkhūnam atthi-
bhāvam vā natthibhāvam vā jānāhīti“ purisaṃ pesesi. Tasmim khane
Cullapanthako³ „mayham bhātiko 'vihāre bhikkhū n' atthīti' bhanati,
vihāre¹⁷ bhikkhūnam atthibhāvam assa pakāsessamīti“ sakalam ambava-
nam bhikkhūnaṃ nēva¹⁸ pūresi. Ekacce bhikkhū cīvarakammam
karonti, ekacce rajanakammam¹⁹, ekacce sajjhāyam karontīti evam
aññamaññam²⁰ asadisam bhikkhusahassam māpesi. So puriso vihāre
bahū bhikkhū disvā nivattitvā „ayya sakalam ambavanam bhikkhūhi
paripunṇam“ ti Jivakassa ārocesi. Thero pi kho tatth' eva²¹

„Sahassakkhattum attānam nimminivāna Panthako
nisīdi ambavane ramme yāva kālappavedanā“ ti.

Atha Satthā tam purisaṃ āha: „vihāram gantvā 'Satthā Cullapanthakam'²²
nāma pakkosatīti' vadehīti“. Tena gantvā tathā vutte „aham Culla-
panthako²² aham Cullapanthako²³“ ti mukhasahassam utthahi. Puriso
gantvā „sabbe pi kira bhante Cullapanthakā²³ yeva nāmā“ 'ti āha.
„Tena hi tvam gantvā yo 'aham Cullapanthako'²² ti paṭhamam vadati

¹ Ck renu. ² Ck Cv cūla-. ³ Cs arahattam. ⁴ Ck pāpuni. ⁵ Ck tīni. ⁶ Ck
agamimsu. ⁷ Cs karonte. ⁸ Cs muccante. ⁹ Cv puñji corrected to puñchi. ¹⁰ Ck
Cv -saññam. ¹¹ Ck omits kho. ¹² Ck -bhaṇḍo corrected to -bhacco? Cv -bhaddho.
¹³ Cs bhikkhu. ¹⁴ Cs vihāre bhikkhū natthīti. ¹⁵ Cs bhante. ¹⁶ Ck repeats
gaccha. ¹⁷ Cs adds natthi. ¹⁸ Ck Cv bhikkhūnam nēva. ¹⁹ Cs rajatakammam?
²⁰ Cv amñamamñam. ²¹ Ck nattheva. ²² Ck cūla-, Cv cūla-. ²³ Ck Cv cūla-.

taṃ hatthe gaṇha, avasesā antaradhāyissantīti¹. So tathā akāsi. Tāvad eva saḥassamattā bhikkhū antaradhāyimsu. Thero gatena purisena saddhim agamāsi. Satthā bhattakiccapariyosāne Jivakaṃ āmantesi: „Jivaka, Cullapanthakassa² pattaṃ gaṇha, ayaṃ³ te anumodanam karissatīti⁴. Jivako tathā akāsi. Thero sīhanādaṃ nadanto⁵ tarunasīho viya tīhi Piṭakehi saṃkhobhetvā anumodanam akāsi. Satthā utthāyāsanaṃ bhikkhusaṃghaparivāro vihāraṃ gantvā bhikkhūhi ratte dassite utthāyāsanaṃ gandhakuṭipamukhe thatvā bhikkhusaṃghassa Sugatovādaṃ datvā kammatthānaṃ kathetvā bhikkhusaṃghaṃ uyyojetvā surabhigandhavāsitaṃ⁶ gandhakuṭim pavisitvā dakkhiṇena passena sīhaseyyaṃ upagato. Atha sāyaṇhasamaye dhammasabbhāyaṃ bhikkhū ito c' ito ca samosaritvā rattakambalasānini parikkhipantā viya nisīditvā Satthu gaṇakatham ārabhimsu: „āvuso. Mahāpanthako Cullapanthakassa ajjhāsayam ajānanto 'catuhi⁷ māsehi ekam gātham gaṇhitum na sakkoti, dandho ayaṃ⁸ ti vihārā nikkaddhi, Sammāsambuddho pana attano anuttaradhammarājatāya ekasmim yev' assa antarabhatte saha paṭisambhidāya⁹ arahattaṃ adāsi, tīni Piṭakāni paṭisambhidāhi yeva āgatāni¹⁰, aho Buddhānaṃ balan¹¹ nāma mahantan¹² ti. Atha Bhagavā dhammasabbhāyaṃ imaṃ kathāpavattini nātvā „ajja mayā gantum vaṭṭatīti¹³“ Buddhaseyyāya utthāya surattadupattaṃ nivāsetvā vijjullatā¹⁴ viya kāyabandhanam bandhitvā rattakambalasadisam Sugatamahācīvaraṃ pārūpitvā¹⁵ surabhigandhakuṭito nikkhamma mattavaravāraṇasīhavikkantavilāsenā¹⁶ anantāya Buddhalīlāya dhammasabbhāyaṃ gantvā alaṃkatamaṇḍapamajjhe supaṇṇattavarabuddhāsanam¹⁷ abhiruyha chabbaṇṇabuddharāsmiyo vissajjento aṇṇavakucchiṃ obhāsayamāno Yugandharamatthake bālasuriyo viya āsanamajjhe nisīdi. Sammāsambuddhe pana āgatamatte bhikkhusaṃgho katham pacchinditvā tuṇhī ahosi. Satthā mudukena mettacittena parisam oloketvā „ayaṃ parisā ativiya sobhati, ekassa¹⁸ pi hatthakukkuccam vā pādakukkuccam vā ukkāsitāsaddo vā khipitāsaddo vā n' atthi, sabbe p' ime Buddha-gāravena sagāravā Buddhatejena tajjitā mayi āyukappam pi akathetvā nisinne paṭhamam katham samutthāpetvā na kathessanti, kathāsamutthāpanavattan nāma mayā va jānitabbam, aham eva paṭhamam kathessāmiti¹⁹“ madhurena brahmassarena bhikkhū āmantetvā „kāya nu 'ttha

¹ C^k cullapanthassa. ² C^s ayaṃ. ³ C^s nadantena. ⁴ C^k sūrabhigandhavāsavāsitaṃ, C^v surabhigandhavāsamāsitaṃ. ⁵ so all three MSS. ⁶ C^s paṭisambhidāhi. ⁷ C^k paṭisambhidāyeva āgatā. ⁸ C^s balan. ⁹ C^k vaddhatīti, C^v vaddhātīti. ¹⁰ C^k pārūpitvā? ¹¹ C^s mattavāraṇa-. ¹² C^k C^v supaṇṇatta-. ¹³ C^k phassa.

bhikkhave etarahi kathāya sannisinā, kā ca pana vo antarākathā vipṇakatā¹ ti āha. „Bhante, na mayam imasmim thāne nisinnā aññam tiracchānakatham kathamā, tumhākam yeva pana guṇe vaṇṇayamānā² nisinn' amhā“ 'ti, „āvuso, Mahāpanthako Cullapanthakassa ajjhāsayam ajānanto -pe- aho Buddhānam balam nāma mahanta“ ti. Satthā bhikkhūnam katham sutvā „bhikkhave, Cullapanthako mam nissāya idāni tāva dhammesu dhammamahantatam patto, pubbe pana mam nissāya bhogesu pi bhogamahantatam pāpunīti“ āha. Bhikkhū tass' atthassa āvibhāvattham Bhagavantam yācimsu. Bhagavā bhavantarena paticchannam kāraṇam pākātam akāsi:

Atīte Kāsiratthe Bārāṇasiyam Brahmadata rajjam kārente Bodhisatto setthikule nibbattitvā vayappatto setthitthānam labhitvā Cullakasetthi³ nāma ahosi. So paṇḍito vyatto sabbanimittāni jānāti. So ekadivasaṃ rājūpatthānam gacchanto antaravīthiyam matamūsikam disvā tamkhaṇe nakhattam samānetvā idam āha: „sakkā⁴ cakkhumatā kulaputtana imam unduram gahetvā dārābharanam vā⁵ kātum kammante ca⁶ payojetun“ ti. Aññataro duggatakulaputto tam setthissa vacanam sutvā „nāyam ajānitva⁷ kathessatīti“ mūsikam gahetvā ekasmin āpane⁸ bilālass' atthāya datvā kākaṇikam⁹ labhi. Tāya kākaṇikāya¹⁰ phāṇitam¹¹ gahetvā ekena kuṭena pāṇiyam¹² gaṇhi. So araṇṇato¹³ āgacchante mālākāre¹⁴ disvā thokam thokam phāṇitakhaṇḍam¹⁵ datvā ulumkena pāṇiyam¹⁶ adāsi. Te tassa ekekaṃ pupphamutthim adamsu. So tena pupphamūlena punadivase pi phāṇitaṇ¹⁷ ca pāṇiyaghataṇ ca gahetvā pupphārāmam eva gato. Tassa tam divasaṃ mālākārā¹⁸ adḍhacitake¹⁹ pupphagacche datvā agamamsu. So na cirass' eva iminā upāyena attha kahāpane labhi. Puna ekasmin vātavutthidivase rājuyyāne bahū²⁰ sukkhadāṇḍakā ca sakhā ca palāsaṇ ca vātena patitam hoti. Uyyānapālo chaḍḍetum²¹ upāyam na

¹ Ck vipṇakathā, Cv vipṇakathā corrected to vipṇakatā. ² Ck vaṇṇayamānā. ³ so all three MSS. ⁴ Ck sakkā. ⁵ Cv kammantena. ⁶ Cv ajānetva. ⁷ Ck Ck āpane. ⁸ Ck kākaṇi-. ⁹ Ck phāṇitam. ¹⁰ Ck pāṇiyam, Cv pāṇiyam. ¹¹ Ck aññasotā, Ck Cv araṇṇato. ¹² Ck Cv mālākāre. ¹³ Ck Ck phāṇita-. ¹⁴ Ck pāṇiyam. ¹⁵ Ck phāṇitaṇ. ¹⁶ Ck Cv mālākārā. ¹⁷ Ck -vitake, Ck -mitake. ¹⁸ Ck Cv bahū. ¹⁹ Ck jaḍḍetum, Ck chaḍḍetum.

passati. So tattha gantvā „sace imāni dārupaṇṇāni mayhaṃ dassasi ahan¹ te imāni sabbāni nīharissāmīti“ uyyānapālaṃ āha. So „gaṇha ayyā“² 'ti sampaticchi. Cullantevāsiko dārakānaṃ keḷimaṇḍalaṃ³ gantvā phāṇitaṃ⁴ datvā muhuttēna sabbāni dārupaṇṇāni nīharāpetvā uyyānadvāre rāsiṃ kāresi⁵. Tadā rājakumbhakāro rājakulānaṃ bhājanānaṃ pacanatthāya dārūni pariyesamāno uyyānadvāre tāni disvā tassa hatthato vikkinitvā gaṇhi. Taṃ divasaṃ Cullantevāsiko dāruvikkayena solasa kahāpane cāṭiādīni ca pañca bhājanāni⁶ labhi. So catuvīsatiyā kahāpanesu jātesu „atthi ayaṃ upāyo mayhan“⁷ ti nagaradvārato avidūratthāne ekaṃ pāṇiyacāṭiṃ ṭhapetvā pañcasate tiṇahārake pāṇiyena upatṭhahi. Te āhaṃsu: „tvaṃ samma amhākaṃ bahūpakāro⁸, kiṃ⁹ te karomā“¹⁰ 'ti. So „mayhaṃ kicce uppanne karissathā“¹¹ 'ti vatvā ito c' ito ca¹² vicaranto thalapathakammikena ca jalapathakammikena¹³ ca saddhiṃ mittasanthavaṃ akāsi. Tassa thalapathakammiko „sve¹⁴ imaṃ nagaraṃ assavāṇijako¹⁵ pañca assasatāni gaḥetvā āgamissatīti“¹⁶ ācikkhi. So tassa vacanaṃ sutvā tiṇahārake āha: „ajja mayhaṃ ekekaṃ tiṇakalāpaṃ detha, mayā ca tiṇe avikkīte¹⁷ attano tiṇaṃ mā vikkīnathā“¹⁸ 'ti. Te „sādhū“¹⁹ 'ti sampaticchitvā pañca tiṇakalāpasatāni āharitvā tassa ghare pātayim̐su. Assavāṇijo²⁰ sakalanagare assānaṃ tiṇaṃ²¹ alabhitvā tassa sahaṃsaṃ datvā taṃ tiṇaṃ gaṇhi. Tato katipāhaccayena tassa²² jalapathakammikasahāyako ārocesi: „paṭṭanaṃ mahānāvā āgatā“²³ ti. So „atthi ayaṃ upāyo“²⁴ ti atṭhahi kahāpanehi sabbaparivārasampannaṃ²⁵ tāvakālikaṃ²⁶ rathaṃ gaḥetvā mahantena yasena nāvāpaṭṭanaṃ gantvā ekaṃ aṅgulimuddikaṃ nāvāya saccakāraṃ datvā avidūratthāne sāṇiṃ parikkhipāpetvā nisinno purise āṇāpesi: „bāhirato vāṇijesu²⁷ āgatesu tatiyena pāṭihārena²⁸

¹ C^o ahan. ² C^k keḷi-, C^v keḷimaṇḍalaṃ. ³ C^o phāṇi-. ⁴ C^k karesi. ⁵ C^o omits pañca bhājanāni. ⁶ C^k C^v bahū upakāro. ⁷ C^o kiṃ. ⁸ C^o omits ca. ⁹ C^o jalapathakammikena. ¹⁰ C^o ssa. ¹¹ C^k -vāṇi-. ¹² C^o C^v avikkīte. ¹³ C^k C^v cāriṃ. ¹⁴ C^k C^v ssa. ¹⁵ C^o -parivārā-. ¹⁶ C^v -kālikaṃ. ¹⁷ C^o pāṭihāriyena.

ārocethā“ 'ti. „Nāvā āgatā“ ti sutvā Bārāṇasito satamattā¹ vāṇijā „bhaṇḍam gaṇhāmā“ 'ti āgamimsu. „Bhaṇḍam tumhe na labhissatha, asukatṭhāne nāma mahāvāṇijena saccakāro dinno“ ti. Te tam² sutvā tassa santikam āgatā. Pādamūlikapurisā purimasaññāvasena tatiyena pāṭihārena tesam³ āgatabhāvam ārocesum. Te satamattāpi⁴ vāṇijā ekekam sahaṣsam datvā tena saddhīm nāvāya pattikā hutvā puna ekekam sahaṣsam datvā pattim vissajjāpetvā bhaṇḍam attano santakam akaṃsu. Cullantevāsiko dve sataśaṣṣāni gaṇhitvā Bārāṇasim āgantvā „kataññunā⁵ bhavitum⁶ vaṭṭatīti“ ekam sataśaṣṣam gāhāpetvā⁷ Cullakasetṭhissa samīpam gato. Atha nam setṭhi⁸ „kin te tāta katvā idam dhanam laddhan“ ti pucchi. So „tumhe⁹ kathitaupāye ṭhatvā catumāsabbhantaren' eva laddhan“ ti matamūsikam ādim katvā sabbam vatthum kathesi. Cullamahāsetṭhi⁸ tassa vacanam sutvā „na dāni evarūpam dārakam parasantakam kātum vaṭṭatīti¹⁰“ vayappattam dhītaram datvā sakalakutumbassa sāmikam akāsi¹¹. So setṭhino accayena tasmim nagare setṭhitṭhānam labhi. Bodhisatto pi yathākammam āgamāsi.

Sammāsambuddho pi imam dhammadesanam kathetvā abhisambuddho va imam gātham kathesi:

Appakena pi medhāvī¹² pābhatena vicakkhaṇo
samutṭhāpeti attānam aṇum aggīva santhaman ti. 4.

Tattha appakena pīti thokenāpi parittakenāpi, medhāvīti paññavā¹³, pābhatenā 'ti bhaṇḍamūlena, vicakkhaṇo ti vohārakusalo¹⁴, samutṭhāpeti attānam ti mahantam dhanam ca yasaṇ ca¹⁵ uppādetvā tattha attānam saṇṭhapeti¹⁶ patitṭhāpeti, yathā kim: aṇum aggīva santhamam, yathā paṇḍito puriso parittam aggim anukkamena gomayacūṇāḍīni pakkhipitvā mukhavātena¹⁷ dhamanto samutṭhāpeti vaddhetī mahantam aggikkhandham karoti evam eva paṇḍito thokam pi pābhatam labhitvā nānāupāyehi payojetvā dhanam ca yasaṇ ca¹⁸

¹ C^k sattamattā, C^v sattamattam. ² C^k sam. ³ C^s omits tesam. ⁴ C^v sakamattāpi. ⁵ C^k kataññūtā? ⁶ C^v bhāvitum. ⁷ C^v gahāpetvā. ⁸ so all three MSS. ⁹ so all three MSS. instead of tumhehi? ¹⁰ C^k C^v vaddhatīti. ¹¹ C^k adāsi, C^v ādāsi. ¹² C^k medhāvī. ¹³ C^k C^v paññavā. ¹⁴ C^k C^v vohārake kusalo. ¹⁵ C^s mahantam dhanasañcayam. ¹⁶ C^s saṇṭhapeti. ¹⁷ C^k sukhavātena. ¹⁸ C^s dhanasañcayāca, C^k omits yasaṇ ca.

vaddheti vaddhetvā ca paṇa tattha attanam paṭṭhapesi. 123
 dhanayasamahantatāya attānam samṭṭhapesi. 124

Iti Bhagavā „bhikkhave. Cullapanthako nam naṃhā nān
 dhammesu dhammamahantatam patta. 125
 mahantatam pāpunāti. 126

Evam imam dhammadessanam ca-ettā 127
 anusandhim ghatetvā jātākam 128
 Cullapanthako aho-i. Cullakamāṇā- 129
 desanam nitthapesi. 130

5. Tanhānāṭṭhāna 5.

Kim agghati 131
 viharanto Lāludāyitttheran' 132
 āyasmā Dabbo Maṭṭaputta 133
 pāto va salākabhattāsi 134
 pāpunāti' kadāci lāmakaggam 135
 salākaggam' ākūam karā 136
 amhe na jānāma' 137
 „handa dāni 138
 patthāya 139
 ti vā lāmakabbattāsi 140
 vassagge lāmakabbattāsi 141
 vassagge thitā 142
 thāne 143
 bhittiyam 144
 mandatarā 145
 babutaresu upari. 146
 Atha nam bhikkhū 147
 vā, varabhattam 148
 vassagge' 149
 lekha kammā 150
 lekhaṃ 151

123 C² C³ abhāṭṭhāna. 124 C² C³ attānam. 125 C² C³ dhammesu. 126 C² C³ dhammamahantatam. 127 C² C³ dhammadessanam. 128 C² C³ jātākam. 129 C² C³ Cullakamāṇā. 130 C² C³ desanam. 131 C² C³ Kim. 132 C² C³ Lāludāyitttheran. 133 C² C³ āyasmā Dabbo Maṭṭaputta. 134 C² C³ pāto va salākabhattāsi. 135 C² C³ pāpunāti. 136 C² C³ salākaggam. 137 C² C³ amhe na jānāma. 138 C² C³ „handa dāni. 139 C² C³ patthāya. 140 C² C³ ti vā lāmakabbattāsi. 141 C² C³ vassagge lāmakabbattāsi. 142 C² C³ vassagge thitā. 143 C² C³ thāne. 144 C² C³ bhittiyam. 145 C² C³ mandatarā. 146 C² C³ babutaresu upari. 147 C² C³ Atha nam bhikkhū. 148 C² C³ vā, varabhattam. 149 C² C³ vassagge. 150 C² C³ lekha kammā. 151 C² C³ lekhaṃ.

Lāludāyi¹, tayi salākā² dente bhikkhū lābhena parihāyanti, na tvam dātum anucchaviko, niggaccha ito“ ti salākaggato nikkadḍhimsu. Tasmim̐ khaṇe salākagge mahantaṃ kolāhalaṃ ahosi. Tam sutvā Satthā Anandattheraṃ³ pucchi: „Ananda, salākagge mahantaṃ kolāhalaṃ, kiṃsaddo nāma⁴ eso“ ti. Thero Tathāgatassa tam atthaṃ ārocesi. „Ananda, na idāna⁵ eva Udāyi⁶ attano bālatāya paresaṃ lābhahāniṃ karoti, pubbe pi akāsi yevā“ 'ti āha. Thero tass' atthassa āvibhāvatthaṃ Bhagavantaṃ yāci. Bhagavā bhavantaṃena paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pākataṃ akāsi:

Atīte Kāsiraṭṭhe Bārāṇasīyaṃ Brahma datto rājā ahosi. Tadā amhākaṃ Bodhisatto tassa agghakārako ahosi, hatthiassādīni c' eva maṇisuvannaṇādīni ca agghāpeti, agghāpetvā bhaṇḍasāmikānaṃ⁷ bhaṇḍānurūpaṃ eva mūlaṃ dāpesi. Rājā pana luddho hoti, so lobhapakatiyā⁸ evaṃ cintesi: „ayaṃ agghāpanako evaṃ agghāpento na cirassa⁹ eva mama gehe dhanam parikkhayaṃ gamissati¹⁰, aññaṃ¹¹ agghāpanakaṃ karissāmi¹²“ so sīhapañjaraṃ ugghāṭetvā rājaṅgaṇaṃ olokento ekaṃ gāmika-manussaṃ lolabālaṃ rājaṅgaṇena gacchantaṃ disvā „esa mayhaṃ agghāpanakakammaṃ kātum sakkhissatī¹³“ taṃ pakkosāpetvā „sakkhissasi bhaṇe amhākaṃ agghāpanakakammaṃ¹⁴ kātun“ ti āha. „Sakkhissāmi devā“ 'ti. Rājā attano dhanarakkhaṇatthāya¹⁵ taṃ bālaṃ agghāpanakakamme¹⁶ ṭhapesi. Tato paṭṭhāya so bālo hatthiassādīni agghāpento agghaṃ hāpetvā yathāruciya¹⁷ katheti, tassa ṭhānantare ṭhitattā yaṃ so katheti tam eva mūlaṃ hoti. Tasmim̐ kāle uttarāpathato eko assavāṇijo¹⁸ pañca assasatāni ānesi. Rājā taṃ purisaṃ pakkosāpetvā asse agghāpesi. So pañcannaṃ assasatānaṃ ekaṃ taṇḍulanālikaṃ¹⁹ agghaṃ akāsi, katvā ca pana „assavāṇijassa²⁰ ekaṃ taṇḍulanālikaṃ²¹ dethā“ 'ti vatvā asse assa-

¹ C^s lāludāyi. ² C^s salākā corrected to salāke. ³ C^k C^v ānandatheraṃ. ⁴ so all three MSS. instead of gamessati? ⁵ C^s sāmikānaṃ. ⁶ C^s C^v -pakatitāya. ⁷ C^k aññaṃ. ⁸ C^k agghapanika-, C^v agghāpanika-. ⁹ C^k C^v -rakkhana-. ¹⁰ C^k agghāpaniyakamme, C^v agghāpaniyakamme. ¹¹ C^k -rūciyā. ¹² C^k -vāṇijo. ¹³ C^v -nālikaṃ. ¹⁴ C^k -vāṇijassa.

sālāyaṃ saṇṭhāpesi. Assavāṇijo¹ porāṇakaagghāpanikassa² santikam gantvā tam pavattim ārocetvā „idāni kim kattabban“ ti pucchi. So āha: „tassa purisassa lañcam³ datvā evaṃ pucchatha: „‘ambhākam tāva assā ekam taṇḍulanālikam⁴ agghantīti⁵’ nātam etaṃ, tumhe pana nissāya taṇḍulanāliya⁶ aggham jānitukām⁷ amha⁸, sakkhissatha no rañño⁹ santike thatvā ‘sā taṇḍulanālikā¹⁰ idam nāma agghatīti¹¹ vattun ti, sace ‘sakkomīti¹² vadati tam gahetvā rañño¹³ santikam gacchatha, aham pi tattha āgamissāmīti¹⁴“. Assavāṇijo¹ „sādhū“ ti Bodhisattassa vacanam sampaticchitvā agghāpanikassa lañcam³ datvā tam attham ārocāpesi. So lañcam³ labhitvā va „sakkhissāmi taṇḍulanālim agghāpetun“ ti. „Tena hi gacchāma rājakulan“ ti tam ādāya rañño⁹ santikam agamāsi. Bodhisatto pi aññe pi bahuamaccā agamaṃsu. Assavāṇijo¹ rājānam vanditvā „aham deva pañcannam assasatānam ekam taṇḍulanālim¹⁵ agghanabhāvaṃ jānim, ‘sā pana taṇḍulanāli kim agghatīti¹⁶’ agghāpanikam puccha devā“ ti. Rājā tam pavattim ajānanto „ambho agghāpanika pañca assasatāni kim agghantīti¹⁷“ pucchi. „Taṇḍulanālim¹⁸ devā“ ti. „Hotu bhane, pañca assasatāni¹⁹ tāva taṇḍulanālim²⁰ agghantu, sā pana kim agghati taṇḍulanālikā²¹“ ti pucchi. So bālapuriso „Bārāṇasim²² santarabāhīram agghati taṇḍulanālikā²³“ ti āha. So kira pubbe rājānam anuvattanto ekam sālitaṇḍulanālim²⁴ assānam aggham²⁵ akāsi, puna vāṇijakassa²⁶ hatthato lañcam³ labhitvā tassā²⁷ taṇḍulanālikāya⁶ Bārāṇasim santarabāhīram aggham akāsi. Tadā pana Bārāṇasiyā pākāraparikkhepo dvādasayojaniko hoti, idam assā²⁸ antarabāhīram²⁹ pana tiyojanasatīkaratṭham³⁰, iti so bālo evaṃ mahantaṃ Bārāṇasim³¹ saantarabāhīram³² taṇḍulanālikāya⁶ aggham akāsi. Tam sutvā amaccā

¹ C^k -vāṇijo. ² C^s porāṇika-. ³ C^s lañjam. ⁴ C^s -nālim, C^v -nālikam. ⁵ C^k C^v agghatīti, C^s agghatīti corrected to agghantīti. ⁶ C^v -nālī-. ⁷ C^s jānitum kāmamha. ⁸ C^k C^v ramñño. ⁹ C^k C^v -nālim. ¹⁰ C^s agghatīti. ¹¹ C^k C^s -sata. ¹² C^v -nālim. ¹³ C^k C^v -nālikā. ¹⁴ C^k bārāṇasi, C^v bārāṇasi corrected to bārāṇasim. ¹⁵ C^v -nālikā. ¹⁶ C^s sālīm, C^v -nālim. ¹⁷ C^k agghim. ¹⁸ C^k vāṇi-. ¹⁹ C^s C^v tassa. ²⁰ C^s C^v assa. ²¹ C^k C^v antarambāhīram. ²² C^v -satīkam-. ²³ C^k bārāṇasiyam. ²⁴ C^s mahantaṃ sā antaram bāhīram corrected to mahantaṃ bārāṇasim antarabāhīram, C^k saantarambāhīram, C^v antaram sabāhīram.

pāṇim¹ paharitvā hasamānā „mayam pubbe paṭhaviṃ ca rajjaṃ ca anagghan ti saṇṇino² ahumha, evaṃ mahantaṃ kira sarājakam Bārāṇasirajjam taṇḍulanālimattaṃ³ agghati, aho agghāpanikassa paññāsampadā⁴, khaṃ ettakaṃ kālaṃ agghāpaniko vibhāsi, amhākaṃ raṇṇo⁵ eva anucchaviko“ ti parihāsaṃ akaṃsu. Tasmiṃ kāle rājā lajjito taṃ bālaṃ nikkaddhāpetvā Bodhisattass⁶ eva agghāpanikatthānaṃ adāsi. Bodhisatto pi yathā-kammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṃ āharitvā dassetvā dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā gāmikabālaagghāpaniko Lāludāyī⁷ ahosi, paṇḍitaagghāpaniko aham eva ahosi“ ti desanaṃ niṭṭhapesi. Taṇḍulanālijātakam⁸.

6. Devadhammajātaka.

Hiriottappasampannā ti. Idam Bhagavā Jetavane viharanto aññataram⁹ bahubhaṇḍam bhikkhum ārabha katesi. Sāvattvivāsī¹⁰ kir¹¹ eko kuṭumbiko¹² bhariyāya kālakatāya pabbaji. So pabbajanto attano parivenaṇ¹³ ca aggisālaṃ ca bhaṇḍagabbhaṃ ca kāretvā bhaṇḍagabbham sappitaṇḍulādīhi pūretvā pabbaji, pabbajitvā pana attano dāse pakkosāpetvā yathārucitaṃ āhāraṃ pacāpetvā bhuñjati. bahuparikkhāro ca ahosi, rattiṃ aññaṃ¹⁴ nivāsanapārūpanam¹⁵ hoti divā aññaṃ, viharapaccante vasati. Tass¹⁶ ekadivasam cīvarapaccattharaṇādīni niharitvā¹⁷ parivene¹⁸ pattharivā sukkhāpentassa sambahulā jānapadā bhikkhū senāsanacārikaṃ āhiṇḍantā parivenaṃ gantvā cīvarādīni disvā „kass¹⁹ imānīti“ pucchimsu. So „mayham āvuso“ ti āha. „Āvuso idam pi cīvaraṃ idam pi cīvaraṃ idam pi nivāsanam idam pi nivāsanam idam pi²⁰ paccattharaṇam²¹ sabbam tuyham evā“ ti. „Āma mayham evā“ ti. „Āvuso, Bhagavatā tīṇi²² cīvarāni anuññātāni²³, tvaṃ evaṃ appicchassa Buddhassa sāsane pabbajitvā evaṃ bahuparikkhāro jāto, ehi taṃ Dasabalassa santikaṃ nessāma“ ti taṃ ādāya Satthu santikaṃ agamaṃsu. Satthā disvā „kin nu kho bhik-

¹ C^v pāṇi, C^s pāṇini. ² C^k C^v saṇṇino. ³ C^v -nāli-. ⁴ C^v paññā-. ⁵ C^k C^v raṇṇo. ⁶ C^k C^v -dāyī. 6. Cfr. Dasaratha-j. p. 39. ⁷ C^k C^v aññataram. ⁸ C^k C^v -vāsī. ⁹ C^s kuṭumbiko corrected to kuṭumbiko, C^k C^v kuṭumbiyo. ¹⁰ C^k parivenaṇ. ¹¹ C^k C^v aññaṃ. ¹² C^v omits nivāsana. ¹³ C^v -nādihi niharitvā. ¹⁴ C^k C^v parivene. ¹⁵ C^k omits idam pi. ¹⁶ C^v sapacca-. ¹⁷ C^s ti. ¹⁸ C^k C^v anuññātāni.

khavē anacchinnamāna vva kinnamāna sanna āga āga¹ i āga
 „Bhante ayaṃ mikkam kinnamāna² kinnamāna³ i āga
 kira vva mikkam kinnamāna⁴ i āga āga āga āga āga
 pana vva mikkam kinnamāna⁵ i āga āga āga āga āga
 tutthiā -se-⁶ mikkamāna⁷ mikkamāna⁸ mikkamāna⁹ mikkamāna¹⁰
 Sattu vvaṃna¹¹ mikkamāna¹² mikkamāna¹³ mikkamāna¹⁴ mikkamāna¹⁵
 pārupana¹⁶ mikkamāna¹⁷ mikkamāna¹⁸ mikkamāna¹⁹ mikkamāna²⁰
 Sattu²¹ mikkamāna²² mikkamāna²³ mikkamāna²⁴ mikkamāna²⁵
 gaverakē²⁶ mikkamāna²⁷ mikkamāna²⁸ mikkamāna²⁹ mikkamāna³⁰
 vaccharā³¹ vāṃ³² mikkamāna³³ mikkamāna³⁴ mikkamāna³⁵ mikkamāna³⁶
 pabbajvā³⁷ mikkamāna³⁸ mikkamāna³⁹ mikkamāna⁴⁰ mikkamāna⁴¹
 phito⁴² mikkamāna⁴³ mikkamāna⁴⁴ mikkamāna⁴⁵ mikkamāna⁴⁶
 tam⁴⁷ vvaṃna⁴⁸ mikkamāna⁴⁹ mikkamāna⁵⁰ mikkamāna⁵¹ mikkamāna⁵²
 tass⁵³ mikkamāna⁵⁴ mikkamāna⁵⁵ mikkamāna⁵⁶ mikkamāna⁵⁷ mikkamāna⁵⁸
 vantarēna⁵⁹ mikkamāna⁶⁰ mikkamāna⁶¹ mikkamāna⁶² mikkamāna⁶³

Anite Kinnamāna⁶⁴ mikkamāna⁶⁵ mikkamāna⁶⁶ mikkamāna⁶⁷ mikkamāna⁶⁸
 ahosi. Taṃ⁶⁹ E⁷⁰ mikkamāna⁷¹ mikkamāna⁷² mikkamāna⁷³ mikkamāna⁷⁴
 paṭisandā⁷⁵ mikkamāna⁷⁶ mikkamāna⁷⁷ mikkamāna⁷⁸ mikkamāna⁷⁹
 sakumāro⁸⁰ mikkamāna⁸¹ mikkamāna⁸² mikkamāna⁸³ mikkamāna⁸⁴
 vicaranakāle⁸⁵ mikkamāna⁸⁶ mikkamāna⁸⁷ mikkamāna⁸⁸ mikkamāna⁸⁹
 ti nāman⁹⁰ akam⁹¹ mikkamāna⁹² mikkamāna⁹³ mikkamāna⁹⁴ mikkamāna⁹⁵
 kāle⁹⁶ Bodhisattamā⁹⁷ mikkamāna⁹⁸ mikkamāna⁹⁹ mikkamāna¹⁰⁰ mikkamāna¹⁰¹
 sithāne¹⁰² mikkamāna¹⁰³ mikkamāna¹⁰⁴ mikkamāna¹⁰⁵ mikkamāna¹⁰⁶
 vāsam¹⁰⁷ anvāya¹⁰⁸ mikkamāna¹⁰⁹ mikkamāna¹¹⁰ mikkamāna¹¹¹ mikkamāna¹¹²
 nāman¹¹³ akam¹¹⁴ mikkamāna¹¹⁵ mikkamāna¹¹⁶ mikkamāna¹¹⁷ mikkamāna¹¹⁸
 tassa¹¹⁹ te¹²⁰ vvaṃna¹²¹ mikkamāna¹²² mikkamāna¹²³ mikkamāna¹²⁴ mikkamāna¹²⁵
 gahetaṭṭa¹²⁶ mikkamāna¹²⁷ mikkamāna¹²⁸ mikkamāna¹²⁹ mikkamāna¹³⁰
 „devēna¹³¹ mayham¹³² mikkamāna¹³³ mikkamāna¹³⁴ mikkamāna¹³⁵ mikkamāna¹³⁶
 rajjam¹³⁷ dehiti¹³⁸ mikkamāna¹³⁹ mikkamāna¹⁴⁰ mikkamāna¹⁴¹ mikkamāna¹⁴²
 viya¹⁴³ jalamānā¹⁴⁴ vicarantī¹⁴⁵ mikkamāna¹⁴⁶ mikkamāna¹⁴⁷ mikkamāna¹⁴⁸ mikkamāna¹⁴⁹
 ti¹⁵⁰ paṭikkhipitvā¹⁵¹ tam¹⁵² mikkamāna¹⁵³ mikkamāna¹⁵⁴ mikkamāna¹⁵⁵ mikkamāna¹⁵⁶

¹ (k) C¹ gahitvā. ² C¹ mikkamāna. ³ (k) C¹ mikkamāna. ⁴ (k) C¹ mikkamāna.
 the margin dhammānāyena puttā. mikkamāna. ⁵ (k) C¹ mikkamāna. ⁶ (k) C¹ mikkamāna.
⁷ (k) ne. ⁸ (k) C¹ mikkamāna. ⁹ (k) C¹ mikkamāna.

mayham puttānam pāpakam pi cinteyyā¹ 'ti putte pakkosāpetvā āha: „tātā, aham Suriyakumārassa jātakāle varam adāsim, idāni 'ssa mātā rajjam yācati, aham tassa na dātukāmo, mānugāmo nāma pāpo, tumhākam pāpakam pi cinteyya, tumhe araṇṇam² pavisitvā mam' accayena kulasantake nagare rajjam kareyyāthā³ 'ti kanditvā roditvā sīse cumbitvā uyyojesi. Te⁴ pitaram vanditvā pāsādā orohante rājaṅgaṇe⁵ kīlamāno⁶ Suriyakumāro pi disvā tam kāraṇam ñatvā „aham pi bhātikehi saddhim gamissāmīti⁷ tehi saddhim yeva nikkhami. Te Himavantam pavisiṃsu. Bodhisatto maggā okkamma rukkhamūle nisīditvā Suriyakumāram āmantesi: „tāta Suriya etaṃ saram gantvā nahātvā ca pivitvā ca paduminipaṇṇehi⁸ amhākam pi pāṇiyam ānehīti⁹. Tam pana saram Vessavaṇassa⁷ santikā ekena⁹ dakarakkhasena laddham hoti, Vessavaṇo⁹ ca tam āha: „tha-petvā devadhammajānanake ye añṇe¹⁰ imaṃ saram otaranti te khāditum labhasi, anotiṇṇe na labhasīti¹¹. Tato paṭṭhāya so rakkhaso ye tam saram otaranti te devadhamme¹² pucchitvā ye na jānanti¹² te khādati. Atha kho Suriyakumāro tam saram gantvā avīmaṃsitvā¹⁴ va otari. Atha naṃ so rakkhaso gahetvā¹³ „devadhammam jānāsīti¹⁴ pucchi. So „devadhammā nāma Canda-Suriyā¹⁴ ti āha. Atha naṃ „tvam devadhamme na jānāsīti¹⁴ udakam pavesetvā attano vasanaṭṭhāne ṭhapesi. Bodhisatto pi tam cirāyantam¹⁶ disvā Candakumāram pesesi. Rakkhaso tam pi gaṇhitvā „devadhamme jānāsīti¹⁴ pucchi. „Āma jānāmi, devadhammo nāma¹⁷ catasso disā¹⁴ ti. Rakkhaso „na tvam devadhamme jānāsīti¹⁴ tam pi gahetvā tatth' eva ṭhapesi. Bodhisatto tasmim pi cirāyante „ekena antarāyena bhavitabban¹⁴ ti sayam tattha gantvā dvinnam pi otaraṇa-

¹ Ck aramṇam, Cv āramṇa. ² Ck kareyyathā. ³ Ck Cv ne. ⁴ Ck Cv rājaṅgaṇe. ⁵ Ck kīla-. ⁶ Ck -pannehi. Ck C^s -nassa. ⁷ Ck eko. ⁸ Ck C^s -no. ⁹ Ck añṇo, Cv añṇe. ¹⁰ Ck añṇo, Cv añṇe. ¹¹ Ck labbhasīti. ¹² Ck -dhammesu. ¹³ C^s jānti. ¹⁴ Ck avīmaṃsitvā. ¹⁵ C^s gantvā. ¹⁶ C^s pitaram cirāyantam corrected to pitam atci-rāyantam. ¹⁷ C^s adds in the margin cattāro dissati.

padavalañjam¹ disvā „rakkhasapariggahītena² iminā sarena bhavitabban“ ti khaggaṃ sannayhitvā³ dhanuṃ gahetvā atthāsi. Dakarakkhaso Bodhisattaṃ udakaṃ anotarantaṃ disvā vana-kammikapuriso⁴ viya hutvā Bodhisattaṃ āha: „bho purisa, tvaṃ maggakilanto, kasmā imaṃ saraṃ otaritvā nahātvā⁵ pivitvā bhisamulālaṃ⁶ khāditvā pupphāni pilandhitvā⁷ yathā-sukhaṃ na gacchasīti“. Bodhisatto taṃ disvā „eso yakkho bhavissatīti“⁸ natvā „tayā me bhātikā gahitā“ ti āha. „Āma mayā“ ti. „Kimkāraṇā“ ti. „Ahaṃ imaṃ saraṃ otiṇṇake labhāmīti“. „Kim pana sabbe va labhasīti“⁹. „Ye devadhamme jānanti te tṭhapetvā avasese labhāmīti“. „Atthi pana te devadhammehi attho“ ti. „Āma atthi“. „Yadi evaṃ ahaṃ te devadhamme kathessāmīti“¹⁰. „Tena hi kathehi, ahaṃ devadhamme sunissāmīti“. Bodhisatto „ahaṃ devadhamme katheyyaṃ, kiliṭṭhagatto paṇaṃ ambhīti“ āha. Yakkho Bodhisattaṃ nahāpetvā bhojanaṃ bhojetvā pāṇiyaṃ pāyetvā pupphāni pilandhāpetvā¹¹ gandhehi vilimpāpetvā alaṃkatamaṇḍapamajjhe pallaṃkaṃ attharitvā adāsi. Bodhisatto āsane nisīditvā yakkhaṃ pādamūle nisīdāpetvā „tena hi ohitasoto sakkaccaṃ devadhamme sunāhīti“¹² imaṃ gātham āha:

Hiriottappasampannā sukkadhammasamāhitā

santo¹³ sappurisā loke devadhammā ti vuccare ti. 5.

Tattha hiriottappasampannā ti hiriyaṃ ca ottappena ca samannāgatā, tesu kāyaduccaritādīhi hiriyatīti hiri, lajjāy' etaṃ adhivacanāṃ, tehi yeva ottapatīti¹⁴ ottappaṃ, pāpato ubbegass' etaṃ adhivacanāṃ, tattha ajjhattasammutṭhānā hiri bahiddhāsammutṭhānaṃ ottappaṃ, attādhīpateyyā¹⁵ hiri lokādhīpateyyaṃ ottappaṃ, lajjāsabhāvasaṇṭhitā hiri bhayaśabhāvasaṇṭhitāṃ ottappaṃ, sappatissavalakkhaṇā hiri vajjabhīrukabhayaḍassāvīlakkaṇaṃ¹⁶ ottappaṃ; tattha ajjhattasammutṭhānaṃ hiriṃ¹⁷ catuḥ¹⁸ kāraṇehi samutṭhāpeti, jātinaṃ paccavekkhitvā vayaṃ pacca-

¹ C^k -valaṇṇam. ² C^k -parigahītena, C^s -pariggahitena. ³ C^k sannahitvā. ⁴ C^k vata-, C^s vana-? C^s vanakampika-. ⁵ C^k nahāyitvā. ⁶ C^s -mulālaṃ, C^k -mūlālaṃ. ⁷ C^k pilandhitvā. ⁸ C^k C^s labbhasīti. ⁹ C^s ahaṃ. ¹⁰ C^k pilandhāpetvā. ¹¹ C^k sunāhīti. ¹² C^k satto. ¹³ C^k ottappatīti. ¹⁴ C^k -teyyaṃ, C^s -teyyaṃ corrected to -teyyā. ¹⁵ so all three MSS. ¹⁶ all three MSS. -nā hiri.

vekkhitvā sūrabhāvaṃ paccavekkhitvā bāhusaccaṃ paccavekkhitvā, katham? „pāpakaṛaṇaṃ nāma¹ etaṃ na jātisampannānaṃ kammaṃ, hīnajaccānaṃ kevaṭṭādīnaṃ idaṃ kammaṃ, tādisassa jātisampannassa idaṃ kammaṃ kātum na yuttan“ ti evaṃ² tāva jātiṃ paccavekkhitvā paṇātipātādipāpaṃ akaronto hiriṃ samuṭṭhāpeti, tathā „pāpakaṛaṇaṃ nāma³ etaṃ daharehi kattabbakammaṃ⁴, tādisassa vaye ṭhitassa idaṃ kammaṃ⁵ kātum na yuttan“ ti evaṃ vayaṃ paccavekkhitvā paṇātipātādipāpaṃ akaronto hiriṃ samuṭṭhāpeti, tathā „pāpaṃ nāma⁶ etaṃ dubbala-jātikānaṃ kammaṃ, tādisassa sūrabhāvasampannassa idaṃ kammaṃ kātum na yuttan“ ti evaṃ sūrabhāvaṃ paccavekkhitvā paṇātipātādipāpaṃ akaronto hiriṃ samuṭṭhāpeti, tathā „pāpakammaṃ nāma⁷ etaṃ andhabālānaṃ kammaṃ na paṇḍitānaṃ, tādisassa paṇḍitassa bahussutassa idaṃ kammaṃ kātum na yuttan“ ti evaṃ bāhusaccaṃ paccavekkhitvā paṇātipātādipāpaṃ akaronto hiriṃ samuṭṭhāpeti, evaṃ ajjhattasamuṭṭhānaṃ hiriṃ⁸ catuhi⁹ kāraṇehi samuṭṭhāpeti, samuṭṭhāpetvā ca pana attano citte hiriṃ pavesetvā pāpakammaṃ na karoti, evaṃ hiri ajjhattasamuṭṭhānā nāma hoti; katham ottappaṃ bahiddhāsamuṭṭhānaṃ nāma, „sace tvaṃ pāpakammaṃ karissasi catusu¹⁰ parisāsu garahappatto bhavissasi,

Garahissanti taṃ viññū asuciṃ nāgariko yathā,
vivajjito¹¹ sīlavantehi katham bhikkhu karissatīti¹²“

paccavekkhanto¹³ bahiddhāsamuṭṭhānaṃ ottappena pāpakammaṃ na karoti, evaṃ ottappaṃ bahiddhāsamuṭṭhānaṃ nāma hoti; katham hiri attādhīpateyyā nāma, idh' ekacco kulaputto attānaṃ adhipatiṃ jeṭṭhakaṃ katvā „tādisassa saddhāpabbajitassa bahussutassa dhutavādissa na yuttaṃ pāpakammaṃ kātun“ ti pāpaṃ na karoti, evaṃ hiri attādhīpateyyā nāma hoti, tenāha Bhagavā: „Yo attānaṃ yeva adhipatiṃ katvā akusalaṃ pajahati kusalaṃ bhāveti sāvajjaṃ pajahati anavajjaṃ bhāveti suddham attānaṃ pariharatīti¹⁴“; katham ottappaṃ lokādhipateyyaṃ nāma, idh' ekacco kulaputto lokaṃ adhipatiṃ jeṭṭhakaṃ katvā pāpakammaṃ na karoti, yathāha: „Mahā kho paṇāyaṃ lokasannivāso, tasmīn¹⁵ kho pana lokasannivāse santi samaṇabrāhmaṇā iddhimanto¹⁶ dibbacakkhukā paracittaviduno¹⁷, te dūrato pi passanti āsanne pi¹⁸ dissanti, cetasāpi cittaṃ pajānanti, te pi maṃ evaṃ jānissanti: ‘passatha bho imaṃ kulaputtaṃ, saddhāya agārasmā anagāriyaṃ pabbajito samāno¹⁹ vokiṇṇo²⁰ viharati pāpakehi akusalehi dhammehi²¹, santi devatā iddhimanto dibbacakkhukā paracittaviduniyo²², tā dūrato pi passanti āsanne pi²³ dissanti, cetasāpi cittaṃ pajānanti, tāpi maṃ²⁴ jānissanti: ‘passatha bho imaṃ kulaputtaṃ, saddhāya agārasmā anagāriyaṃ

¹ C^s C^v evaṃ. ² C^s kattabbam kammaṃ. ³ C^k omits kammaṃ. ⁴ C^s -ṭṭhānā hiri. ⁵ so all three MSS. ⁶ C^s vajjito. ⁷ C^s karissasīti. ⁸ C^k adds hi. ⁹ C^s mahan tasmīn. ¹⁰ C^k iddhimantā. ¹¹ C^k -vidūne, C^v -vidune. ¹² C^s adds na. ¹³ C^s omits samāno. ¹⁴ C^k vokiṇṇo. ¹⁵ C^s dhammehi. ¹⁶ C^k -vidūtiyo. ¹⁷ C^s adds na. ¹⁸ C^s adds evaṃ.

pabbajjito sammāno vakkhanti vīṭṭhā pāpāni sammāni sammāni 1. aṇṇa
yeva adhipatiṃ karitvā sikkhāni pāpāni sammāni 2. aṇṇa sikkhāni sammāni
sammāni 3. bhāvaṃ sammāni sammāni sammāni 4. aṇṇa sammāni sammāni
pāpāni sammāni 5. aṇṇa sammāni sammāni 6. aṇṇa sammāni sammāni
ti, ettha pama kappā 7. aṇṇa sammāni sammāni 8. aṇṇa sammāni sammāni
apāyabbhayaṃ 9. aṇṇa sammāni sammāni 10. aṇṇa sammāni sammāni
vajjama pāpāni 11. aṇṇa 12. aṇṇa 13. aṇṇa 14. aṇṇa 15. aṇṇa
kareṇa kappāpabbhayaṃ 16. aṇṇa 17. aṇṇa 18. aṇṇa 19. aṇṇa 20. aṇṇa
evaṃ aṇṇa kappāpabbhayaṃ 21. aṇṇa 22. aṇṇa 23. aṇṇa 24. aṇṇa 25. aṇṇa
apāyabbhayaṃ 26. aṇṇa 27. aṇṇa 28. aṇṇa 29. aṇṇa 30. aṇṇa
hi 31. aṇṇa 32. aṇṇa 33. aṇṇa 34. aṇṇa 35. aṇṇa
tatha pāpāni sammāni pāpāni sammāni 36. aṇṇa 37. aṇṇa 38. aṇṇa 39. aṇṇa 40. aṇṇa
yeva 41. aṇṇa 42. aṇṇa 43. aṇṇa 44. aṇṇa 45. aṇṇa
kappāpabbhayaṃ 46. aṇṇa 47. aṇṇa 48. aṇṇa 49. aṇṇa 50. aṇṇa
viya apāyabbhayaṃ pāpāni sammāni 51. aṇṇa 52. aṇṇa 53. aṇṇa 54. aṇṇa 55. aṇṇa
vajjama pāpāni sammāni 56. aṇṇa 57. aṇṇa 58. aṇṇa 59. aṇṇa 60. aṇṇa
vajjama yeva pāpāni 61. aṇṇa 62. aṇṇa 63. aṇṇa 64. aṇṇa 65. aṇṇa
mahantapaccavekkhāni 66. aṇṇa 67. aṇṇa 68. aṇṇa 69. aṇṇa 70. aṇṇa
vekkhāni 71. aṇṇa 72. aṇṇa 73. aṇṇa 74. aṇṇa 75. aṇṇa
pāpāni 76. aṇṇa 77. aṇṇa 78. aṇṇa 79. aṇṇa 80. aṇṇa
duggatābhayaṃ 81. aṇṇa 82. aṇṇa 83. aṇṇa 84. aṇṇa 85. aṇṇa
sammāpāpāni pāpāni 86. aṇṇa 87. aṇṇa 88. aṇṇa 89. aṇṇa 90. aṇṇa
attānvedābhayaṃ 91. aṇṇa 92. aṇṇa 93. aṇṇa 94. aṇṇa 95. aṇṇa
kathāya vuttaṃ 96. aṇṇa 97. aṇṇa 98. aṇṇa 99. aṇṇa 100. aṇṇa
katvā kabbhaṃ 101. aṇṇa 102. aṇṇa 103. aṇṇa 104. aṇṇa 105. aṇṇa
catubbānākaṃ 106. aṇṇa 107. aṇṇa 108. aṇṇa 109. aṇṇa 110. aṇṇa
santo sappurisa 111. aṇṇa 112. aṇṇa 113. aṇṇa 114. aṇṇa 115. aṇṇa
veditāya 116. aṇṇa 117. aṇṇa 118. aṇṇa 119. aṇṇa 120. aṇṇa
etānālo khamānā 121. aṇṇa 122. aṇṇa 123. aṇṇa 124. aṇṇa 125. aṇṇa
sabbe satti āhāraṃ 126. aṇṇa 127. aṇṇa 128. aṇṇa 129. aṇṇa 130. aṇṇa
khānālo vuttaṃ, khānānālo vuttaṃ 131. aṇṇa 132. aṇṇa 133. aṇṇa 134. aṇṇa 135. aṇṇa
devāloko manussalo 136. aṇṇa 137. aṇṇa 138. aṇṇa 139. aṇṇa 140. aṇṇa

1 C² vakkhanti. 2 C² C¹ aṇṇa. 3 C² C¹ aṇṇa. 4 C² aṇṇa. 5 C² C¹
-santhita. 6 C² etacca. 7 C² C¹ aṇṇa. 8 C² C¹ aṇṇa. 9 C² C¹ aṇṇa.
C² kappā. 10 C² aṇṇa. 11 C² aṇṇa. 12 C² aṇṇa. 13 C² aṇṇa.
14 C² aṇṇa, C² aṇṇa. 15 C² C¹ aṇṇa. 16 C² aṇṇa. 17 C² aṇṇa.
-damā. 18 C² aṇṇa. 19 C² aṇṇa. 20 C² aṇṇa. 21 C² aṇṇa.
three MSS. 22 C² aṇṇa. 23 C² aṇṇa. 24 C² aṇṇa. 25 C² aṇṇa.
26 C² aṇṇa. 27 C² aṇṇa. 28 C² aṇṇa. 29 C² aṇṇa. 30 C² aṇṇa.

Yāvatā candimasuriyā pariharanti virocana
tāva sahasadhā loko ettha te vattatī¹ vaso ti

ettha okāsaloko vutto, tesu idha sattaloko adhippeto, sattalokasmim hi yeva evarūpā sappurisā; te devadhammā ti vuccare, tattha devā ti sammuti-devā uppattidevā visuddhidevā ti tividhā, tesu Mahāsammatakālato paṭṭhāya lokena devā ti sammatattā² rājarājakumārādayo sammutidevā nāma, devaloke uppannā uppattidevā nāma, khīṇāsavā visuddhidevā nāma, vuttam pi c' etaṃ: sammutidevā nāma rājāno deviyo kumārā³, uppattidevā nāma bhummadeve upādāya tatuttarim devā, visuddhidevā nāma Buddhapacceka-buddhakhīṇāsavā ti, imesaṃ devānaṃ dhammā ti devadhammā ti⁴, vuccare ti vuccanti, hirottappamūlakā hi kusaladhammā⁵, kusalasampadāya c' eva devaloke nibbattiya ca visuddhibhāvass' eva⁶ kāraṇattā⁷ kāraṇatṭhena tividhānaṃ tesāṃ devānaṃ dhammā ti devadhammā, tehi devadhammehi samannāgatā puggalāpi devadhammā, tasmā puggalādhiṭṭhānāya desanāya⁸ te dhamme dassento santo sappurisā loka devadhammā ti vuccare ti āha.

Yakkho imaṃ dhammadeśanaṃ sutvā pasanno Bodhisattaṃ āha: „paṇḍita, ahaṃ tumhākaṃ pasanno, ekaṃ bhātaraṃ demi, kataraṃ ānemīti“. „Kaniṭṭhaṃ⁹ ānehīti“. „Paṇḍita, tvaṃ kevalaṃ devadhamme jānāsi yeva, na pana tesu vattasīti“. „Kimkāraṇā¹⁰ ti. „Yamkāraṇa jettḥaṃ tḥapetvā kaniṭṭhaṃ¹⁰ ānāpento jettḥāpacāyikakammaṃ nāma na karosīti¹¹“. „Devadhamme cāhaṃ. yakkha jānāmi tesu ca vattāmi, mayaṃ hi imaṃ araṇṇaṃ¹² etaṃ nissāya pavitṭhā, etassa hi atthāya amhākaṃ pitaraṃ etassa mātā rajjaṃ yāci, amhākaṃ pana pitā taṃ¹³ varaṃ adatvā amhākaṃ anurakkhaṇatthāya¹⁴ araṇṇa-vāsaṃ¹⁵ anujāni, so kumāro anivattitvā amhehi saddhiṃ āgato, 'taṃ araṇṇe eko¹⁶ yakkho khādīti' vutte pi na koci sad-dahissati, tenāhaṃ garahabhaya-bhīto¹⁷ taṃ eva ānāpemīti“. „Sādhu sādhu paṇḍita, tvaṃ devadhamme ca jānāsi tesu ca

¹ C^k vattatīti. ² C^k sammattā. ³ C^s kumārā corrected to rājakumārā. ⁴ C^s omits ti. ⁵ C^k kusalā-. ⁶ C^s visuddhiyāvasseva corrected to visuddhibhāvassaca. ⁷ C^v kāraṇantā. ⁸ C^v omits desanāya. ⁹ C^s kaniṭṭhaṃ corrected to kaniṭṭham. ¹⁰ C^s kaniṭṭham. ¹¹ C^k C^v nāma karosīti, C^s nāma karosīti corrected to na karosīti. ¹² C^k C^v araṇṇaṃ. ¹³ C^s naṃ. ¹⁴ C^k C^v anurakkhana-. ¹⁵ C^k C^v araṇṇa-, C^s araṇṇe-. ¹⁶ C^k amraṇṇamñevako corrected to amñevako, C^v araṇṇe eko. ¹⁷ so all three MSS.

vattasīti“ pasannacitto yākkho Bodhisattassa sādhu-kāraṃ datvā dve pi bhātaro ānetvā adāsi. Atha nam Bodhisatto āha: „samma, tvaṃ pubbe attanā katena pāpakammena paresaṃ mamsalohitakhādako¹ yakkho hutvā nibbatto, idāni puna pi pāpam eva² karosi, idaṃ te pāpakammaṃ nirayādīhi muccitum na dassati, tasmā ito patthāya pāpaṃ pahāya kusalaṃ karohīti“, asakkhi ca pana taṃ³ dametum. So taṃ yakkhaṃ dametvā tena⁴ samvihitārakkho⁵ tatth' eva vasanto ekadivasaṃ nakkhattaṃ oloketvā pitu kālakatabhāvaṃ natvā yakkhaṃ ādāya Bārāṇasīṃ gantvā rajjaṃ gahetvā Candakumārassa oparajjaṃ Suriyakumārassa senāpatitthānaṃ datvā yakkhassa ramaṇīye thāne āyatanam kāretvā yathā so aggamaṃ aggapupphaṃ aggabhattaṃ ca labhati tathā akāsi. So dhammena rajjaṃ kāretvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhamma-desanaṃ āharitvā dassetvā⁶ saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patitthahi. Sammā-sambuddho pi dve⁷ vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghatetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā dakarakkhaso bahubhaṇḍikabhikkhu ahosi, Suriyakumāro Ānando, Candakumāro Sāriputto, jetthakabhātā Mahimsāsakumāro aham eva ahosi“ ti. Devadhammajātakaṃ.

7. Kaṭṭhahārijātaka.

Putto tyāhaṃ⁸ mahārājā ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto Vāsabhakhattiyāya vatthum ārabha kathesi. Vatthum Dvādasanipāte Bhaddasālajātaka āvibhavissati. Sā kira Mahānāmassa Sakkassa dhītā Nāgamuṇḍāya nāma dāsiyā kucchismim jātā Kosalarājassa aggama hesi ahosi. Sā⁹ raṇṇo¹⁰ puttaṃ vijāyi. Rājā paṇ' assā pacchā dāsibhāvaṃ natvā thānaṃ parihāpesi, puttassa Viḍūḍabhaṣṣāpi thānaṃ parihāpesi yeva. Ubho pi antonivesane yeva vasanti. Satthā taṃ kāraṇaṃ natvā pubbaṇhasamaye¹¹ pañcasatabhikkhupari-

¹ C^k C^v mamsaṃ-. ² C^v pāpakammeva corrected to pāpakameva. ³ C^k C^v nam. ⁴ C^k te. ⁵ C^k samvihita-. ⁶ so all three MSS. ⁷ C^v adds pi. ⁸ Cfr. Dhpd. p. 216. ⁹ C^k tyāha, C^v tyāha corrected to tyāhaṃ. ¹⁰ C^k omits sā. ¹¹ C^k C^v pubbaṇha-.

vuto¹ rañño² nivesanam gantvā paññattāsane³ nisīditvā „mahārāja kham Vāsabhakhattiyā“ ti āha. Rājā tam kāraṇam ārocesi. „Mahārāja Vāsabhakhattiyā kassa dhītā“ ti. „Mahānāmassa bhante“ ti. „Āgacchamānā kassa āgatā“ ti. „Mayham bhante“ ti. „Mahārāja, esā rañño⁴ dhītā, rañño² va āgatā, rājānam yeva⁵ paṭicca puttam labhi, so⁶ putto kimkāraṇā pitu santakassa rajjassa sāmiko na hoti, pubbe rājāno muhuttikāya kaṭṭhahārikāya kucchismim puttam labhitvā puttassa rajjam adamsū“ ti. Rājā tass’ atthassāvibhāvatthāya Bhagavantam yāci. Bhagavā bhavantarena paṭicchannam kāraṇam pakāṭam akāsi:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmaddatto rājā mahantena yasena uyyānam gantvā tattha pupphaphalalobhena vicaranto uyyānavanasaṇḍe⁷ gāyitvā gāyitvā⁸ dārūni⁹ uddharamānam ekam itthim disvā paṭibaddhacitto samvāsam kappesi. Tam khaṇam yeva Bodhisatto tassā kucchiyam yeva paṭisandhim gaṇhi. Tāvad eva tassā vajirapūritā viya garukā kucchi¹⁰ ahosi. Sā gabbhassa paṭiṭṭhitabhāvam nātvā „gabbho me deva paṭiṭṭhito“ ti āha. Rājā aṅgulimuddikam datvā „sace dhītā hoti imam vissajjetvā poseyyāsi, sace putto hoti muddikāya saddhim mama santikam āneyyāsīti¹¹“ vatvā pakkāmi. Sāpi paripākagabbhā¹² Bodhisattam vijāyi. Tassa ādhāvitvā paridhāvitvā vicaraṇakāle kelimaṇḍale¹³ kīlantassa¹⁴ evam vattāro¹⁵ honti „nippitiken’ amhā¹⁶ pahaṭā“ ti. Tam sutvā Bodhisatto mātu santikam gantvā „amma ko mayham pitā“ ti pucchi. „Tāta tvam Bārāṇasirañño² putto“ ti. „Amma atthi pana koci sakkhīti“. „Tāta rājā imam muddikam datvā ‘sace dhītā hoti imam vissajjetvā poseyyāsi, sace putto hoti imāya muddikāya saddhim āneyyāsīti’ vatvā gato“ ti. „Amma evam sante kasmā mam pitu santikam

¹ C^s dvesata-. ² C^k C^v rañño. ³ C^k C^v paññattā-. ⁴ C^v eva sā rañño va corrected to evam sā rañño va, C^k esā rañño. ⁵ C^k yena. ⁶ C^v labhito. ⁷ C^k -vanasaṇḍena. ⁸ C^s omits one gāyitvā. ⁹ C^k dārūni. ¹⁰ C^s has later added ssā. ¹¹ C^k -sīti. ¹² C^s paripākka- corrected to paripakka-. ¹³ C^v kelimaṇḍale, C^k kelimaṇḍale kelimaṇḍale. ¹⁴ C^k kīlantassa. ¹⁵ C^k cattāro, C^s vattā corrected to vattāro. ¹⁶ C^s nippitikenamhī, C^k nippitikenamahā.

nānesūti¹. Sā pūṇāna lājānāyamaṃ itvā tīrathāsiṃhaṃ āvāsa-
rañño ārocāyaṃ rāṇi ca pakkāṇāsiṃhaṃ āvāsiṃhā tīrathāsiṃha-
vanditvā „ayam ca deva jūṇa“² a nāma. Eṭṭha āvāsiṃhaṃ pi tīrathā-
samajjhe lājāya na pavāsaṃ jūṇa³ a nāma „jūṇa“ ca deva
muddikā. imam saṃjāṇāsiṃhaṃ⁴ „jūṇaṃ pi pavāsaṃ muddikā ca
hoti“⁵. „Deva jūṇa“⁶ āvāsiṃhā sakkaṃvāsaṃ mīṇa⁷ nāma
sakkhī⁸ n’ aṇṇa. saṃ jūṇaṃ āvāsiṃhaṃ mīṇaṃ tīrathāsiṃhaṃ āvāsiṃ-
hā tīrathāsiṃhaṃ, soce tīrathāsiṃhaṃ tīrathāsiṃhaṃ⁹ a nāma. Bodhisattava-
pāde gahetvā ākāse kiṇcā¹⁰ Bodhisattavaṃ ākāse pakkāṇāsiṃhaṃ āvāsi-
jitvā nisīdento mahā-pasāresāya¹¹ soce pakkāṇāsiṃhaṃ āvāsiṃhaṃ imam
gātham āha:

Putto ty-āhaṃ mahāpāsāresāya¹² soce pakkāṇāsiṃhaṃ
aṇṇe¹³ pi devo posseti kiṇcā¹⁴ deva sakam pajan ti¹⁵.

Ittha putto ty-āhaṃ a nāma a nāma. putto ca deva soce pakkāṇāsiṃhaṃ
antevāsiko dīṇako¹⁶ a nāma. pakkāṇāsiṃhaṃ¹⁷ jūṇa āvāsiṃhaṃ tīrathāsiṃhaṃ
sayanapīṭhe pakkāṇāsiṃhaṃ¹⁸ a nāma. jūṇa āvāsiṃhaṃ tīrathāsiṃhaṃ
sippuggaṇṇasako¹⁹ a nāma. pakkāṇāsiṃhaṃ tīrathāsiṃhaṃ tīrathāsiṃhaṃ
pasa atraṇṇaṃ mahāpāsāresāya²⁰ a nāma. pakkāṇāsiṃhaṃ tīrathāsiṃhaṃ
rājā, mahanto rājā mahāpāsāresāya²¹ a nāma. pakkāṇāsiṃhaṃ tīrathāsiṃhaṃ
pasa janādhīpā²² a nāma. pakkāṇāsiṃhaṃ tīrathāsiṃhaṃ tīrathāsiṃhaṃ
vadāsi, aṇṇe²³ pi devo posseti kiṇcā²⁴ deva sakam pajan ti²⁵.
hatthiṇṇasādayo tīrathāsiṃhaṃ tīrathāsiṃhaṃ²⁶ a nāma. pakkāṇāsiṃhaṃ
pajan ti. ottha pasa kiṇcā²⁷ ti garahatthe²⁸ ca anuggahatthe²⁹ ca nipāte. sakam
pajan attano puttam mahā devo na posseti pi³⁰ vadanto garahati nāma. aṇṇe³¹
bahujane³² posseti vadanto anuggahati³³ nāma. iti Bodhisatto garahanto pi
anuggahanto³⁴ pi kiṇcā devo sakam pajan ti āha.

Rājā Bodhisattassa ākāse nisīditvā evam dhammam desen-
tassa sutvā „ehi tāta, aham eva posessāmi aham eva poses-
sāmiti“³⁵ hattham pasāresi. Hatthasahassam pasārayittha³⁶.

¹ C² C³ -rañño. ² C³ omits ca. ³ C³ ayam. ⁴ C³ has later added imam.
⁵ C² C³ aṇṇa. ⁶ C² C³ sakkhī. ⁷ C² aṇṇa. ⁸ C³ nāmeto corrected to nāmesa.
⁹ C³ catubbidhā corrected to catubbidho. ¹⁰ C² paṇi. ¹¹ C² C³ ādisu. ¹² C²
C³ sippuggaṇṇasako. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ C² aṇṇa, C³ aṇṇe. ¹⁵ C² C³
aṇṇa. ¹⁶ C² C³ anuggaṇṇanatto. ¹⁷ C² possetititji. ¹⁸ C³ bahujanā. ¹⁹ C³
anuggaṇṇati. ²⁰ C³ anuggaṇṇanto. ²¹ pasārayittha? C² pasāresitittha.

Bodhisatto aññassa¹ hatthe anotaritvā rañño² va hatthe otaritvā amke nisīdi³. Rājā tassa oparajjam datvā mātaram aggamahe-sim akāsi. So pitu accayena Katṭhavāhanarājā⁴ nāma hutvā dhammena rajjam kāretvā yathākammaṃ gato.

Satthā Kosalarañño⁵ imam dhammadesanam āharitvā dve vatthūni dassetvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā mātā Mahāmāyā ahosi, pitā Suddhodanamahārājā, Katṭhavāhanarājā⁴ aham eva ahosi“ ti⁶. Katṭhahārijātakam.

8. Gāmanijātaka.

Api ataramānānan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ossaṭṭhaviriyam bhikkhum ārabha katesi. Imasmiṃ pana jātake paccuppannavatthuṃ ca atītavatthuṃ ca Ekādasanipāte Sam-varajātake āvibhavissati, vatthum hi tasmiṃ ca imasmiṃ ca ekasadisam eva, gāthā pana nānā. Gāmanikumāro⁷ Bodhisattassa ovāde ṭhatvā bhātikasatassa kaṇiṭṭho⁸ pi hutvā bhātikasataparivārīto se-tacchattassa hetthā varapallamke⁹ nisinno attano yasasampattim olo-ketvā „ayam mayham yasasampatti amhākam¹⁰ ācariyassa santakā“ ti tuṭṭho imam udānam udānesi:

Api ataramānānam phalāsā¹¹ va samijjhati,
vipakkabrahmacariyo 'smi, evam jānāhi Gāmanīti¹². 7.

Tattha apīti nipātamattam, ataramānānan ti paṇḍitānam ovāde ṭhatvā aturitvā avegā hitvā¹³ upāyena kammaṃ karontānam, phalāsā¹⁴ va sa-mijjhatīti yathāpatthitaphale āsā¹⁵ tassa phalassa nipphattiyā¹⁶ samijjhati yeva, atha vā phalāsā¹⁷ ti āsāphalam, yathāpatthitam¹⁸ phalam samijjhati yevā ti attho, vipakkabrahmacariyo 'smīti ettha cattāri saṅgahavatthūni¹⁹ seṭṭhacariyattā brahmacariyam nāma taṃ ca tammūlikāya yasasampattiyā paṭi-laddhattā vipakkan²⁰ nāma, yo vāssa yaso nipphanno²¹ so pi seṭṭhatṭhena brahmacariyam nāma, tenāha vipakkabrahmacariyo 'smīti, evam jānāhi Gā-

¹ Ok C^v aññassa. ² Ok C^v rañño. ³ Ok nisīdi. ⁴ C^s katṭhavāhana-. ⁵ C^v -rañño. ⁶ C^k omits Satthā . . . ahosinti. ⁷ Ok C^v gāmaṇi-. ⁸ C^s kaṇiṭṭho. ⁹ C^k C^v varapallamke. ¹⁰ C^s mayham. ¹¹ C^s phalāsā, C^v phalaṃsā corrected to phalāsā. ¹² C^k C^v gāmaṇīti. ¹³ C^k āvegāhitvā, C^s avegāhitvā corrected to avegāyitvā. ¹⁴ C^s phalāsā. ¹⁵ C^s asā. ¹⁶ C^k nipphattiyā. ¹⁷ C^v phalāsā. ¹⁸ C^s omits yathā. ¹⁹ C^k C^v saṅgaha-. ²⁰ C^s vipakkanam, C^v vipakkata corrected to vipakkam. ²¹ Ok nippanno.

maṇṭi¹ kutthaci gāmapuriso² pi gāmajetthako pi gāmani³, idha pana sabba-janajetthakam attānam sandhāyāha: „ambho Gāmani³, tvaṃ etaṃ kāraṇam evaṃ⁴ jānāhi, ācariyaṃ nissāya bhāṭikacatam atikkamitvā idaṃ mahārajjam patto 'smi⁵ udānam udānesi.

Tasmiṃ pana rajjam patte sattatthadivasaccayena sabbe pi bhātaro attano vasanatthānam gata. Gāmanirāja⁵ dhammena rajjam kāretvā yathākammam gato. Bodhisatto pi puṇṇāni⁶ katvā yathākammam gato.

Satthā imaṃ dhammadeśanam āharitvā dassetvā⁷ saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ossatthaviriyo bhikkhu arahatte patitthito ti. Satthā dve vatthūni kathetvā anusandhim ghaṭetva jātakam samodhānesi. Gāmanijātakam⁸.

9. Makhādevajātaka.

Uttamaṅgaruhā⁹ mayhan ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto mahānekkhammam ārabha kathesi. Tam hetthā Nidānakathāyaṃ kathitam eva. Tasmiṃ pana kāle bhikkhū Dasaballaṃ nekkhammam vaṇṇentā nisīdīsu. Atha Satthā dhammasabham āgantvā Buddhāsane nisīno bhikkhū āmantesi: „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā¹⁰“ ti pucchitvā „bhante na aṇṇāya kathāya, tumhākam yeva¹⁰ pana nekkhammam vaṇṇayamānā nisinn' amhā¹¹“ ti „bhikkhave, na Tathāgato etarahi yeva nekkhammam nikkhanto, pubbe pi nikkhanto yevā¹²“ ti āha. Bhikkhū tass' atthassā-vibhāvattham¹¹ Bhagavantam yācīsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannam¹² kāraṇam pākātam akāsi:

Atīte Videharatthe Mithilāyaṃ Makhādevo nāma rājā ahosi dhammiko dhammarājā. So caturāsītivassasabassāni kumārakīlaṃ¹³ tathā oparajjam tathā mahārajjam katvā dīgham addhānam khepetvā ekadivasam kappakam āmantesi: „yadā me samma kappaka sirasmiṃ phalitāni passeyyāsi atha me āroceyyāsīti¹⁴“. Kappako pi¹⁴ dīgham addhānam khepetvā eka-

¹ C^v gāmaṇṭi ² C^v gāmaka-. ³ C^k C^v gāmaṇi. ⁴ C^v eva. ⁵ C^v gāmanirājā, C^k gāmanirāja, C^v gāmanirāja. ⁶ C^k puṇṇāni. ⁷ so all three MSS. ⁸ C^v gāmaṇi-. ⁹ C^k C^v uttamaṅga-. ¹⁰ C^v omits yeva. ¹¹ C^v -bhāvattham corrected to -bhāvatthāya. ¹² C^v paṭicchanna. ¹³ C^k -kīlaṃ. ¹⁴ C^v omits pi.

divasaṃ rañño¹ añjanavaṇṇānaṃ kesānaṃ antare ekam eva phalitaṃ disvā „deva ekan te² phalitaṃ dissatīti“ ārocesi, „tena hi me samma taṃ phalitaṃ uddharitvā pāṇimhi tha-pehīti“ ca³ vutto suvaṇṇasaṇḍāsena uddharitvā rañño¹ pāṇimhi patitthāpesi. Tadā rañño¹ caturāsītivassasahassāni āyuh avasiṭṭhaṃ hoti. Evaṃ sante pi phalitaṃ disvā va⁴ maccurājānaṃ āgantvā samīpe thitaṃ viya attānaṃ ādittapaṇṇasālaṃ pavitṭhaṃ viya ca maññamāno⁵ samvegāṃ āpajjitvā⁶ „bāla Makhādeva yāva phalitass⁷ uppādā⁸ va ime kilese jahitum nāsakkhīti“ cintesi⁹. Tass⁷ evaṃ phalitapātubhāvaṃ⁹ āvajjantassa āvajjantassa antoḍāho uppajji, sarīrā sedā muccim̐su, sātakaṃ pīletvā apanetabbākārappattā ahesum. So „ajj¹⁰ eva mayā nikkhamitvā pabbajitum vaṭṭatīti¹⁰“ kappakassa satasahas-sutthānaṃ gāmaṇaṃ datvā jetṭhaputtaṃ pakkosāpetvā „tāta, mama sīse phalitaṃ¹¹ pātubhūtaṃ, mahallako 'mhi jāto¹², bhuttā kho pana me mānusakā kāmā, idāni dibbakāme pariyesissāmi, nekkhammakālo¹³ mayhaṃ, tvaṃ imaṃ rajjaṃ paṭipajja, ahaṃ pana¹⁴ pabbajitvā Makhādevambavanuyyāne¹⁵ vasanto samaṇadhammaṃ karissāmīti“ āha. Taṃ evaṃ pabbajitukāmaṃ amaccā upasaṃkamitvā „deva kiṃ tumhākaṃ pabbajjākāraṇaṃ“ ti pucchim̐su. Rājā phalitaṃ¹¹ hatthena¹⁶ gahetvā amaccānaṃ imaṃ gātham āha:

Uttamaṅgaruhā mayhaṃ ime jātā vayoharā
pātubhūtā devadūtā, pabbajjāsamayo mamā 'ti. 8.

Tattha uttamaṅgaruhā¹⁷ ti kesā¹⁸, kesā hi sabbesaṃ hatthapādādīnaṃ aṅgānaṃ uttame sīrasmiṃ ruhātā¹⁹ uttamaṅgaruhā²⁰ nāmā 'ti vuccanti, ime jātā vayoharā ti passatha tāta phalitapātubhāvena²¹ tiṇṇaṃ vayānaṃ

¹ O^k C^v rañño. ² C^s tena. ³ C^s omits ca. ⁴ C^s omits va. ⁵ O^k C^v maññamāno. ⁶ C^s has later added cintesi. ⁷ C^s phali- corrected to pali-. ⁸ C^s omits cintesi. ⁹ C^s palita-. ¹⁰ O^k C^v vaddhatīti. ¹¹ C^s palitaṃ. ¹² C^v pāto. ¹³ C^s nekkhammakālo. ¹⁴ C^s omits pana. ¹⁵ C^s makhādevavanuyyāne. ¹⁶ C^s hatthe. ¹⁷ O^k C^v uttamaṅga-. ¹⁸ O^k kesāruhātikesā. ¹⁹ O^k rūhātā. ²⁰ C^s C^v uttamaṅga-. ²¹ C^s palita.

haraṇato ime jātā vayoharā, pātubhūtā ti nibbattā, devadūtā ti, devo ti maccu, tassa dutā ti devadūtā, sirasmim hi phalitesu pātubhūtesu maccurājassa santike ṭhito viya hoti, tasmā phalitāni maccudevassa dūtā ti vuccanti, devā viya dūtā ti pi devadūtā, yathā hi alamkatapatiyattāya devatāya ākāse ṭhatvā „asukadivase marissasiti“ vutte tani, tath' eva hoti evam sirasmim phalitesu pātubhūtesu devatāya vyākaraṇasadisam eva hoti, tasmā phalitāni devasadisā dūtā ti vuccanti, visuddhidevānaṃ dūtā ti pi devadūtā, sabbabodhisattā hi jīṇṇavyādhimatapabbajīte diṣvā va saṃvegam āpajjitvā nikkhamma pabbajanti, yathāha :

Jiṇṇaṃ ca diṣvā dukkhitaṃ¹ ca vyādhitaṃ.
mataṃ ca diṣvā gatam āyusaṃkhaṃ
kāṣāyavattham pabbajitaṃ ca diṣvā
tasmā ahaṃ pabbajito 'mhi rājā ti,

imāni pariāyena phalitāni visuddhidevānaṃ dūtattā devadūtā ti vuccanti, pabbajjāsamayo mamaṃ² ti gihībhāvato nikkhantaṭṭhena pabbajjā ti laddhaṃ-massa samaṇaliṅgagahaṇassa³ kālo mayhaṃ ti dasseti.

So evaṃ vatvā⁴ taṃ divasaṃ eva rajjaṃ pahāya isipab-bajjaṃ pabbajitvā tasmiṃ⁵ űeva Makhādevambavane viharanto caturāsītivassasahassāni cattāro brahmavihāre bhāvetvā aparihīnajjhāne ṭhito kālaṃ katvā Brahmaloce nibbattitvā puna tato cuto Mithilāyaṃ yeva Nimi nāma rājā hutva ossakka-mānaṃ⁶ attano vaṃsaṃ ghaṭetvā tatth' eva ambavane pabbajitvā brahmavihāre bhāvetvā puna brahmalokūpago va ahosi.

Satthāpi „na bhikkhave Tathāgato idān' eva mahābhiniikkhamanaṃ nikkhanto, pubbe pi nikkhanto yevā“ 'ti imaṃ dhammadesanaṃ āha-ritvā dassetvā cattāri saccāni pakāsesi. Keci sotāpannā ahesuṃ, keci sakadāgāmino, keci anāgāmino. Iti Bhagavā imāni dve vatthūni ka-thetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā kappako Anando ahosi, putto Rāhulo, Makhādevarājā pana ahaṃ evā ti. Makhādevajātakaṃ.

¹ C^v dukkhitaṃ. ² C^v mahan corrected to mamā. ³ C^v -gahanassa. ⁴ C^k C^v vattā. ⁵ C^k C^v tasmiṃ. ⁶ sic! C^v ossakkanāmaṃ.

10. Sukhavihārijātaka.

Yaṇ ca aññe¹ na rakkhantīti. Idam Satthā Anūpiyanagaram² nissāya Anūpiyambavane³ viharanto sukhavihāriṃ Bhaddiyattheram⁴ ārabha kathesi. Sukhavihārī⁵ Bhaddiyatthero⁶ chakhattiyasamāgame⁷ Upāli-sattamo pabbajito. Tesu Bhaddiyatthero⁸ ca Kimbilatthero⁹ ca Bhagutthero ca Upālittthero ca arahattam pattā, Ānandatthero sotāpanno jāto, Anuruddhatthero dibbacakkhuko, Devadatto jhānalābhī¹⁰ jāto. Channam pana khattiyānam vatthum yāva Anūpiyanagarā¹¹ Khaṇḍabālajātake āvibhavissati. Ayasmā pana Bhaddiyo rājakāle attānam rakkhanto rakkhāsamvidhānadevatā va¹² bahūhi¹³ rakkhāhi rakkhiyamānassa upari pāsādatale mahāsayane samparivattamānassāpi¹⁴ attano bhayapattiṇ¹⁵ ca idāni arahattam patvā araṇṇādīsu¹⁶ yattha katthaci vicaranto pi attano vigatabhayataṇ ca samanupassanto „aho sukham aho sukhan“ ti udānam udānesi. Tam bhikkhū „āyasmā Bhaddiyo aññam¹⁷ vyākarotīti“ Bhagavato ārocesum. Bhagavā „bhikkhave, Bhaddiyo na idān' eva sukhavihārī¹⁸, pubbe pi sukhavihārī yevā“ 'ti āha. Bhikkhū tass' atthassāvibhāvatthāya Bhagavantam yācimsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannam kāraṇam pākataṃ akāsi:

Atīte Bārāṇasiyam Brahma datte rajjam kārayamāne Bodhisatto udiccabrāhmaṇamahāsalo hutva kāmesu ādīnavam¹⁹ nekkhamme cānisamsam disvā kāme pahāya Himavantam pavisitvā isipabbajjam pabbajitvā attha samāpattiyo nibbattesi. Parivāro pi 'ssa mahā ahosi pañca tāpasasatāni. So vassakāle Himavantato nikkhamitvā tāpasagaṇaparivuto gāmanigamādīsu²⁰ cārikam caranto Bārāṇasim patvā rājānam nissāya rājuyyāne vāsam kappesi. Tattha vassike²¹ cattāro māse vasitvā rājānam āpucchi. Atha nam rājā „tumhe bhante mahallakā, kim vo Hīmavantena, antevāsike Himavantam pe-

¹ C^v aññe. ² C^s C^v anupiya-. ³ C^k C^v bhaddiyatheram. ⁴ C^k C^v -vihāri.

⁵ C^k C^v bhaddiyathero. ⁶ C^s omits cha, C^v jakhattiya-. ⁷ C^k C^v kimbilathero.

⁸ C^k C^v -lābhī. ⁹ all three MSS. anupiya-. ¹⁰ -devatāhiva? C^s attānam rakkhanto

viviya rakkhāsamvidhānañceva tāva corrected to attano rakkhāvidhānam devatāva,

C^k C^v -samvidhānaddevatāva. ¹¹ C^k C^v bahūhi. ¹² C^k -mānassapi. ¹³ C^k -pattiṇ.

¹⁴ C^k C^v araṇṇādīsu. ¹⁵ C^k C^v aññam. ¹⁶ C^k -hārī. ¹⁷ C^k ādīnavam.

¹⁸ C^k C^v -mādīsu. ¹⁹ C^v vassiko.

settvā idī¹ eva vassamā² t' yāc. Bodhisatta³ jetthanavāsika⁴an
pañca tājassasamū⁵hā⁶ jantū⁷ lābh⁸etvā⁹ „sa me itthā¹⁰ madda¹¹ saccā¹²na
Himavata¹³ vassā¹⁴ aha¹⁵ jantū¹⁶ idī¹⁷ eva vassamā¹⁸ t' yāc¹⁹etvā²⁰
tattā²¹ eva vassā²² lābh²³etvā²⁴. So jāt²⁵ assa²⁶ jetthanavāsika²⁷ tāj²⁸-
pat²⁹-ba³⁰ jantū³¹ mahā³²ntā³³ tāj³⁴ā³⁵ jantū³⁶ lābh³⁷etvā³⁸ kasapa³⁹atikā⁴⁰m-
ma⁴¹ t' k⁴²atvā⁴³ s⁴⁴-h⁴⁵rasamū⁴⁶hā⁴⁷ntā⁴⁸ aha⁴⁹. So tāj⁵⁰ā⁵¹na⁵² saccā⁵³na⁵⁴
Himavata⁵⁵ vassamā⁵⁶ eti⁵⁷ vassā⁵⁸ ā⁵⁹ aha⁶⁰ jantū⁶¹ lābh⁶²etvā⁶³ idī⁶⁴
te tā⁶⁵pa⁶⁶se ā⁶⁷ma⁶⁸netvā⁶⁹ jantū⁷⁰ lābh⁷¹etvā⁷² aha⁷³ vassā⁷⁴na⁷⁵
aha⁷⁶ ā⁷⁷ca⁷⁸riyā⁷⁹na⁸⁰ vad⁸¹etvā⁸² ā⁸³gā⁸⁴m⁸⁵h⁸⁶-sā⁸⁷m⁸⁸it⁸⁹ ā⁹⁰ca⁹¹riyā⁹²ssa⁹³ saccā⁹⁴na⁹⁵
gā⁹⁶ntvā⁹⁷ vad⁹⁸etvā⁹⁹ pat¹⁰⁰isa¹⁰¹nikhā¹⁰²ra¹⁰³na¹⁰⁴ lābh¹⁰⁵etvā¹⁰⁶ eti¹⁰⁷ vassā¹⁰⁸na¹⁰⁹ ā¹¹⁰ti¹¹¹ha¹¹²ritvā¹¹³
ā¹¹⁴ca¹¹⁵riyā¹¹⁶ssa¹¹⁷ saccā¹¹⁸na¹¹⁹ yeva¹²⁰ n¹²¹ip¹²²ā¹²³si. Tasmi¹²⁴ ca¹²⁵ samā¹²⁶ye tāj¹²⁷ā¹²⁸ „tā¹²⁹-
pa¹³⁰sa¹³¹m¹³² pa¹³³ssissā¹³⁴m¹³⁵it¹³⁶ t¹³⁷vyā¹³⁸na¹³⁹ lābh¹⁴⁰etvā¹⁴¹ vad¹⁴²etvā¹⁴³ eti¹⁴⁴ma¹⁴⁵ntā¹⁴⁶
nisī¹⁴⁷dī¹⁴⁸. Antevā¹⁴⁹sī¹⁵⁰tāj¹⁵¹ā¹⁵²so¹⁵³ tāj¹⁵⁴ā¹⁵⁵na¹⁵⁶ dī¹⁵⁷svā¹⁵⁸ t' eva¹⁵⁹ v¹⁶⁰ut¹⁶¹thā¹⁶²si¹⁶³.
nī¹⁶⁴pa¹⁶⁵na¹⁶⁶ko¹⁶⁷ yeva¹⁶⁸ jāt¹⁶⁹ā¹⁷⁰ „aho¹⁷¹ su¹⁷²khā¹⁷³na¹⁷⁴ aho¹⁷⁵ su¹⁷⁶khā¹⁷⁷na¹⁷⁸ t' d¹⁷⁹ā¹⁸⁰na¹⁸¹
udā¹⁸²nesi. Rājā¹⁸³ „aya¹⁸⁴m¹⁸⁵ tā¹⁸⁶pa¹⁸⁷so¹⁸⁸ me¹⁸⁹ dī¹⁹⁰svā¹⁹¹ t' eva¹⁹² v¹⁹³ut¹⁹⁴thā¹⁹⁵si¹⁹⁶ t'
anattama¹⁹⁷no¹⁹⁸ Bodhisatta¹⁹⁹m²⁰⁰ ā²⁰¹ha²⁰²: „b²⁰³h²⁰⁴adī²⁰⁵e²⁰⁶ aya²⁰⁷m²⁰⁸ tā²⁰⁹pa²¹⁰so²¹¹ yad²¹²iccha²¹³-
ka²¹⁴m²¹⁵ bh²¹⁶ut²¹⁷to²¹⁸ bh²¹⁹avissati²²⁰. Udā²²¹na²²²m²²³ d²²⁴ā²²⁵na²²⁶m²²⁷ su²²⁸khā²²⁹seyya²³⁰m²³¹ eva²³²
kapp²³³et²³⁴ti²³⁵“. „Mahārāja²³⁶, aya²³⁷m²³⁸ tā²³⁹pa²⁴⁰so²⁴¹ p²⁴²ub²⁴³be²⁴⁴ t²⁴⁵am²⁴⁶bhā²⁴⁷diso²⁴⁸ eko²⁴⁹
rājā²⁵⁰ aho²⁵¹si, sv-āya²⁵²m²⁵³ 'aha²⁵⁴m²⁵⁵ p²⁵⁶ub²⁵⁷be²⁵⁸ g²⁵⁹ihī²⁶⁰kā²⁶¹le²⁶²“ rāj²⁶³ja²⁶⁴sir²⁶⁵m²⁶⁶ an²⁶⁷ub²⁶⁸ha²⁶⁹-
vanto ā²⁷⁰vud²⁷¹b²⁷²ha²⁷³at²⁷⁴thehi²⁷⁵ bah²⁷⁶ū²⁷⁷hi²⁷⁸ rak²⁷⁹k²⁸⁰hiya²⁸¹mā²⁸²no²⁸³ pi²⁸⁴ eva²⁸⁵rū²⁸⁶pa²⁸⁷m²⁸⁸ su²⁸⁹k²⁹⁰ha²⁹¹m²⁹²
nā²⁹³ma²⁹⁴ nā²⁹⁵lat²⁹⁶tha²⁹⁷n²⁹⁸ ti²⁹⁹ attā³⁰⁰no³⁰¹ pa³⁰²b³⁰³h³⁰⁴aj³⁰⁵ja³⁰⁶suk³⁰⁷ha³⁰⁸m³⁰⁹ jhā³¹⁰na³¹¹suk³¹²ha³¹³m³¹⁴ ā³¹⁵ra³¹⁶b³¹⁷b³¹⁸ha³¹⁹
ima³²⁰m³²¹ udā³²²na³²³m³²⁴ udā³²⁵ne³²⁶ti³²⁷“, eva³²⁸ñ³²⁹ ca³³⁰ pa³³¹na³³² vat³³³vā³³⁴ Bodhisatto³³⁵ ra³³⁶ñ³³⁷ño³³⁸³³
dham³³⁹ma³⁴⁰katha³⁴¹m³⁴² kath³⁴³et³⁴⁴um³⁴⁵ ima³⁴⁶m³⁴⁷ gā³⁴⁸tha³⁴⁹m³⁵⁰ ā³⁵¹ha³⁵²:

Ya³⁵³ñ³⁵⁴ ca³⁵⁵ añ³⁵⁶ñe³⁵⁷¹⁴ na³⁵⁸ rak³⁵⁹k³⁶⁰hanti³⁶¹ yo³⁶² ca³⁶³ añ³⁶⁴ñe³⁶⁵¹⁵ na³⁶⁶ rak³⁶⁷k³⁶⁸hati³⁶⁹
sa³⁷⁰ ve³⁷¹ rājā³⁷² su³⁷³k³⁷⁴ha³⁷⁵m³⁷⁶ seti³⁷⁷ kā³⁷⁸me³⁷⁹su³⁸⁰ ana³⁸¹pek³⁸²k³⁸³ha³⁸⁴vā³⁸⁵ ti. 9.

Tat³⁸⁶tha³⁸⁷ ya³⁸⁸ñ³⁸⁹ ca³⁹⁰ añ³⁹¹ñe³⁹²¹⁵ na³⁹³ rak³⁹⁴k³⁹⁵hanti³⁹⁶ti³⁹⁷ ya³⁹⁸m³⁹⁹ pu⁴⁰⁰g⁴⁰¹ga⁴⁰²la⁴⁰³m⁴⁰⁴ añ⁴⁰⁵ñe⁴⁰⁶¹⁵ bah⁴⁰⁷ū⁴⁰⁸¹⁶
pu⁴⁰⁹g⁴¹⁰ga⁴¹¹la⁴¹² na⁴¹³ rak⁴¹⁴k⁴¹⁵hanti⁴¹⁶, yo⁴¹⁷ ca⁴¹⁸añ⁴¹⁹ñe⁴²⁰¹⁷ na⁴²¹ rak⁴²²k⁴²³hat⁴²⁴iti⁴²⁵ yo⁴²⁶ ca⁴²⁷ „eko⁴²⁸ko⁴²⁹ aha⁴³⁰m⁴³¹ rāj⁴³²ja⁴³³m⁴³⁴
kā⁴³⁵re⁴³⁶mi⁴³⁷ti⁴³⁸“ añ⁴³⁹ñe⁴⁴⁰¹⁵ bah⁴⁴¹ū⁴⁴²¹⁶ na⁴⁴³ rak⁴⁴⁴k⁴⁴⁵hati⁴⁴⁶, sa⁴⁴⁷ ve⁴⁴⁸ rājā⁴⁴⁹ su⁴⁵⁰k⁴⁵¹ha⁴⁵²m⁴⁵³ set⁴⁵⁴ti⁴⁵⁵ mahārāja⁴⁵⁶

¹ C^o rājā-. ² C^k kasina-. ³ C^k C^v -lābhi. ⁴ C^v pañcānikkhārāṇaṁ. ⁵ O^k
taddhitaṁ, C^v taddhikāṁ. ⁶ C^o āgantvā. ⁷ C^v nisīdī. ⁸ C^o antevāsi-. ⁹ O^k
vutthāsī. ¹⁰ C^o omits pana. ¹¹ C^o dīsvā. ¹² C^k C^v gihī-. ¹³ C^v rathño.
¹⁴ C^v aññe. ¹⁵ C^k C^v aññe. ¹⁶ C^o C^v bahu. ¹⁷ C^k C^v carhño. ¹⁸ C^v bahu,
C^o bahujane, jane being added later.

so puggalo eko adutiyo pavivitto kāyikaetasikasukhasamaṅgī¹ hutvā sukhaṁ seti, idaṁ ca desanāsīsam eva: na kevalaṁ pana seti yeva, evarūpo pana puggalo sukhaṁ gacchati tiṭṭhati nisīdati sayatīti sabbīriyāpathesu sukhappatto va hoti, kāmesu anapekkhava ti vatthukāmakilesakāmesu spekkhārahito vigatacchandarāgo nittanho, evarūpo puggalo sabbīriyāpathesu sukhaṁ viharati mahārājā 'ti.

Rājā dhammadesanaṁ sutvā tuṭṭhamānaso vanditvā nive-sanam eva gato. Antevāsiko pi ācariyaṁ vanditvā Hima-vantam eva gato. Bodhisatto pana tatth' eva viharanto apa-rihīnajjhāno kālaṁ katvā Brahmaloce nibbatti.

Satthā imaṁ desanaṁ² āharitvā dassetvā dve vatthūni kathetvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā antevāsiko Bhaddi-yatthero³ ahosi, gaṇasatthā aham evā“ 'ti. Sukhavihārijātakam. Apanṇakavaggo paṭhamo.

2. SĪLAVAGGA.

1. Lakkhaṇajātaka.

Hoti sīlavatam attho ti. Idam Satthā Rājagaham upa-nissāya Veluvane viharanto Devadattam ārabha kathesi. Devadattassa vatthum yāva Abhimārapayojanā Khaṇḍahārajātake āvibhavissati yāva Dhanapālakavissajjanā pana Cullahamsajātake āvibhavissati yāva paṭhavipavesanā Soḷasanipāte Samuddavāṇijātake āvibhavissati. Ekasmim hi samaye Devadatto pañca vatthūni yācitvā alabhanto saṅgham bhinditvā pañca bhikkhusatāni ādāya Gayāsīse viharati. Atha tesam bhikkhūnam nāṇam⁴ paripākam agamāsi. Tam natvā Satthā dve aggasāvake āmantesi: „Sāriputta, tumhākam nissitakā pañcasatā bhikkhū Devadattassa laddhiṁ rocetvā tena saddhiṁ gatā, idāni pana tesam⁵ nāṇam⁴ paripākam gatam⁶, tumhe bahūhi bhikkhūhi saddhiṁ tattha gantvā tesam dhammaṁ desetvā te bhikkhū maggaphalehi sambodhetvā gahetvā āgacchathā“ 'ti. Te tath' eva gantvā tesam dhammaṁ desetvā maggaphalehi pabodhetvā punadivase

¹ Ck -samarṅgi, Cv samarṅgī. ² C^o dhammadesanaṁ. ³ Ck Cv bhaddiyatthero.

⁴ C^o nāṇa. ⁵ Ck nesam. ⁶ all three MSS. gatā.

arunuggamanavelāya te bhikkhū ādāya Veluvanam eva agamaṃsu. Āgantvā ca pana Sāriputtathero¹ Bhagavantam vanditvā² t̥hitakāle bhikkhū theram pasamsitvā Bhagavantam āhaṃsu: „bhante, amhākaṃ je-
t̥thakabhātiko dhammasenāpati pañcahi bhikkhusatehi parivuto āgac-
chanto ativiya sobhi, Devadatto pana pahīnaparivāro jāto“ ti. „Na bhi-
kkhave Sāriputto idān' eva nātisaṃghaparivuto āgacchanto sobhati, pubbe
pi sobhi yeva, Devadatto pi na idān' eva gaṇato parihīno, pubbe pi
parihīno yevā“ 'ti. Bhikkhū tass' atthassāvibhāvatthāya Bhagavantam
yācimsu. Bhagavā bhavantarena³ paṭicchannam kāraṇam pākataṃ akāsi:

Atite Magadharat̥the Rājagahanagare eko Magadha-
rājā rajjam kāresi. Tadā Bodhisatto migayoniyam paṭi-
sandhim gahetvā vuddhippatto migasahassaparivāro araṇṇe⁴
vasati. Tassa Lak k ha ṇ o⁵ ca K ā ḷ o⁶ cā 'ti dve puttā ahesum.
So attano mahallakakāle „tātā, aham idāni mahallako, tumhe
imam gaṇam pariharathā“ 'ti pañca pañca migasatāni ekekaṃ
puttam paṭicchāpesi. Tato paṭṭhāya te dve janā⁷ migagaṇam
pariharanti. Magadharat̥thasmiṃ⁸ ca sassasamaye kiṭṭhasam-
bādhe araṇṇe⁹ migānam paripantho hoti. Manussā sassakhādakā-
nam māraṇatthāya¹⁰ tattha tattha opātaṃ khananti¹¹ sūlāni ropenti
pāsānayanantāni¹² sajenti kūṭapāsādayo pāse oḍḍenti¹³. Bahū¹⁴
migā vināsam āpajjanti. Bodhisatto kiṭṭhasambādhasamayam
ñatvā putte pakkosāpetvā āha: „tātā¹⁵, ayam kiṭṭhasambādha-
samayo, bahū¹⁶ migā vināsam pāpuṇanti, mayam mahallakā,
yena ken' upāyena ekasmiṃ t̥hāne vītināmessāma, tumhe tumhā-
kaṃ migagaṇe gahetvā araṇṇe⁹ pabbatapādam pavisitvā sassā-
nam uddhaṭakāle āgaccheyyāthā¹⁶“ 'ti. Te „sādhū“ 'ti pitu
vacanam sutvā saparivārā nikkhamimsu. Tesam pana gamana-
magge manussā jānanti: „imasmiṃ kāle migā pabbatam
ārohani, imasmiṃ kāle orohantīti“¹⁷. Te tattha tattha¹⁷ pa-

¹ C^s -tthero. ² so all three MSS. ³ C^s C^v -tarena. ⁴ C^v āraṇṇe. ⁵ C^s lakkhano. ⁶ C^s C^v kālo. ⁷ C^v gaṇā. ⁸ C^k C^s -smim. ⁹ C^k araṇṇe, C^v āraṇṇe. ¹⁰ C^s maraṇa-, C^v caraṇa- corrected to maraṇa-. ¹¹ C^k khaṇanti. ¹² C^s C^v pāsāna-. ¹³ C^k oḍḍenti. ¹⁴ C^s C^v bahu. ¹⁵ C^v tātā. ¹⁶ C^s āgaccheyyāthā. ¹⁷ C^k omits one tattha.

ticchannaṭṭhāne nilīnā bahumige vijjhītvā mārenti. Kālamigo¹ pi attano dandhatāya „imāya nāma velāya gantabbam, imāya velāya na gantabban“ ti ajānanto migagaṇam ādāya pubbaṇhe pi sāyaṇhe² pi padose pi paccūse pi³ gāmadvārena⁴ gacchati. Manussā tattha tattha pakatiyā va ṭhitā ca nilīnā ca bahū⁵ mige vināsam gamenti. Evaṃ so attano dandhatāya bahū⁶ mige vināsam pāpetvā appakeh⁷ eva mige hi araṇṇam⁸ pāvisi. Lakkhaṇamigo pana paṇḍito vyatto upāyakusalo „imāya velāya gantabbam⁹, imāya velāya na gantabban“ ti jānāti, so gāmadvārena pi na gacchati, divāpi na gacchati, padose pi paccūse pi na gacchati, migagaṇam ādāya adḍharattasamāyena¹⁰ eva gacchati, tasmā ekam pi migam avināsetvā¹¹ araṇṇam¹² pāvisi. Te tattha cattāro māse vasitvā sassesu uddhaṭṭesu pabbatā otarimsu. Kālo¹³ pacchā gacchanto pi purimanāyena¹⁴ eva avasesamige vināsam pāpento ekako va āgami. Lakkhaṇo¹⁵ pana ekamigam pi avināsetvā pañcahi pi migasatehi parivuto mātāpitunnam santikam āgami. Bodhisatto dve putte āgacchante disvā migagaṇena saddhim mantento imaṃ gātham samuṭṭhāpesi:

Hoti sīlavatam attho paṭisanthāravuttinam, (Dhp. p. 146).
Lakkhaṇam passa āyantaṃ nātisaṃghapurakkhataṃ,
atha passas¹⁶ imaṃ Kālam¹⁷ suvihīnam va nātihīti¹⁸. 10.

Tattha sīlavatan ti sukkasīlatāya sīlavantānam ācārasampannānam, attho ti¹⁹ vadḍhi, paṭisanthāravuttinan ti dhammapaṭisanthāro ca āmisapaṭisanthāro ca etesaṃ vuttīti paṭisanthāravuttino, tesam paṭisanthāravuttinam²⁰, ettha ca pāpanivāraṇaovādānusāsānivasena dhammapaṭisanthāro ca gocaralābhā pana gilānupaṭṭhānadhammikarakkhāvasena āmisapaṭisanthāro vedītabbo, imaṃ vuttam hoti: imesu dvīsu paṭisanthāresu ṭhitānam²¹ paṇḍitānam vadḍhi nāma hoti, idāni taṃ vadḍhim dassetum puttamātaram ālapanto viya Lakkhaṇam passā ti ādim āha, tatrāyaṃ saṃkhepattho: ācārapaṭisanthārasampannam attano

¹ all three MSS. kāla-. ² Cv sāyaṇhe. ³ Cs omits paccūse pi. ⁴ Cs Cv -dvārena. ⁵ Cv bahu. ⁶ Cs Cv bahu. ⁷ Ck araṇṇam, Cv āraṇṇam. ⁸ Cv omits imāya velāya gantabbam. ⁹ Cs vināsetvā. ¹⁰ Ck kāle, Cs kālo. ¹¹ Cs -no. ¹² all three MSS. kālam. ¹³ Cv nātibhīti. ¹⁴ Ck omits ti. ¹⁵ Cs vuttinam. ¹⁶ Cv adds ācārasampannānam.

puttāṃ ekamigam pi avināsetvā nātisaṃghena purakkhataparivāritāṃ āgacchantāṃ passa, tāya pana ācārapaṭisanthārasampadāya vihināṃ dandhapaññāṃ¹ atha passasimāṃ Kālāṃ² ekam pi nātīm anavasesetvā suvihīnam eva nātīhi³ ekakam āgacchantāṃ ti.

Evam puttāṃ⁴ abhinanditvā pana Bodhisatto yāvatāyukam thatvā yathākammaṃ gato.

Satthāpi „na bhikkhave Sāriputto idāṃ' eva nātisaṃghaparivārito⁵ sobhati, pubbe pi sobhi yeva, na ca Devadatto etarahi yeva gaṇamhā parihīno, pubbe pi parihīno⁶ yevā“ 'ti imāṃ dhammadesanāṃ dassetvā dve vatthūni ghaṭetvā anusandhim yojetvā⁷ jātakam samodhānesi: „Tadā Kālo⁸ Devadatto ahosi, parisāpi 'ssa Devadattassa parisā va, Lakkhaṇo Sāriputto, parisā pan' assa Buddhaparisā, mātā Rāhulamātā ahosi, pitā pana aham eva ahosin“ ti. Lakkhaṇajātakam.

2. Nigrodhamigajātaka.

Nigrodham eva seveyyā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Kumārakassapatherassa mātaram ārabha kathesi. Sā kira Rājagahanagare mahāvibhavassa setṭhino dhītā ahosi ussanna-kusalamūlā parimaddhitasamkhārā pacchimabhavikā, antokūṭe⁹ padipo viy' assā¹⁰ hadaye¹¹ arahattūpanissayo¹² jalati. Sā attānaṃ jānana-kālato paṭṭhāya gehe anabhiratā pabbajitukāmā hutvā mātāpitaro āha: „amma tātā¹³, mayham ghārāvāse cittaṃ nābhīramati, aham niyyānike Buddhasāsane pabbajitukāmā, pabbājetha man“ ti. „Amma, kim vadesi, imāṃ kulāṃ bahuvibhavaṃ, tvaṃ ca amhākam ekadhītakā¹⁴, na labbhā tayā pabbajitun“ ti. Sā punappuna yācitvāpi mātāpitunnāṃ santikā pabbajjāṃ alabhamānā cintesi: „hotu, patikulaṃ gatā sāmikā ārādhetvā pabbajissāmīti“ sā vayappattā patikulaṃ gantvā patidevatā hutvā sīlavatī¹⁵ kalyāṇadhammā agāraṃ ajjhāvasi. Ath' assā samvāsam anvāya kucchiyaṃ gabbho patitṭhahi. Sā gabbhassa patitṭhita-bhāvaṃ na aññāsi¹⁶. Atha tasmim nagare nakkhattam ghosayimsu.

¹ C^k C^v -paññāṃ, C^s -paññā. ² C^s kālāṃ. ³ C^v nātīhi. ⁴ C^v vuttam.

⁵ C^s -parivuto. ⁶ C^s omits pubbe pi parihīno. ⁷ C^k sopetvā? ⁸ C^s kālo.

2. Cfr. Dhpd. p. 327. ⁹ C^k -kūṭe. ¹⁰ C^s viya issā corrected to viya assā.

¹¹ C^k hadayo. ¹² C^s arahattupa-, C^v arahattupa- corrected to arahattūpa-.

¹³ C^v tātā. ¹⁴ C^k -dhītākā, C^v -dhītikā. ¹⁵ C^k C^s sīlavatī. ¹⁶ C^v aññāsi.

Sakalanagaravāsino nakkhattam kilīnsu¹. Nagaram devanagaram viya alamkatapatiyattam ahosi. Sā pana tāva ulārāya² pi nakkhatta-kilāya³ vattamānāya attano sarīram na vilimpatī nālamkaroti, pakati-vesen' eva carati. Atha nam sāmiko āha: „bhadde, sakalanagaram nakkhattanissitam⁴, tvam pana sarīram na-ppatijaggasīti⁵. „Ayya, dvattimsāya me kuṇapehi⁶ pūritam sarīram, kim iminā alamkatena, ayam hi kāyo n' eva devanimmito na brahmanimmito na suvaṇṇamayo na maṇimayo na haricandanamayo na puṇḍarīkakamaluppalaḡabbha-sambhūto na amatosadhapūrito⁷, atha kho kuṇape⁸ jāto mātāpettika-sambhavo aniccucchādanaparimaddanabhedanavidhāṇsanadhammo katasivaddhano taṇhupādinno⁹ sokānam nidānam paridevānam vatthu sabbarogānam ālayo kammakaraṇānam paṭiggaho antopūtibahiniccapaḡgharano kimikulānam āvāso sīvathikapāyāto maraṇapāriyosāno sabbalokassa cakkhupathe vattamāno pi

Atṭhinahārusamyutto¹⁰ tacamaṁsavilepano¹¹
chaviyā kāyo paṭicchanno yathābhūtam na dissati

Antapūro udarapūro yakapelaṣṣa¹² vatthino
hadayassa papphāsassa¹³ vakkassa pihakassa ca
Siṁghāṇikāya¹⁴ khelaṣṣa¹⁵ sedassa medassa ca¹⁶
lohitassa lasikāya¹⁷ pittassa ca vasāya ca.

Ath' assa navahi sotehi asūci¹⁸ savati sabbadā
akkhimhā akkhigūṭhako kaṇṇambhā kaṇṇagūṭhako
Siṁghāṇikā¹⁹ ca nāsāto mukhena vamaṭi ekadā
pittam semhaṇ ca vamaṭi kāyambhā sedajallikā.

Ath' assa susiram sīsam matthaluṅgena pūritam,
subhato nam maṇṇatī²⁰ bālo avijjāya purakkhato.

Anantādīnavo kāyo visarukkhasamūpamo
āvāso sabbarogānam puṇjo dukkhassa kevalo.

Sace imassa kāyassa anto bāhirato siyā
daṇḍam nūna gaḡetvāna kāke soṇe ca vāraye.

Duggandho asucīkāyo²¹ kuṇapo²² ukkarūpamo
nindito cakkhubhūtehi kāyo bālābhinandito.

¹ Ck kilīnsu. ² Ck C^s ulārāya. ³ C^s -kilāya. ⁴ Ck nakkhattam-. ⁵ Ck C^s kuṇapehi.
⁶ Ck -pūjito. ⁷ C^s kuṇape. ⁸ Ck taṇhuppādinno, C^s taṇhuppādinno. ⁹ C^s atṭhī-
nahu-. ¹⁰ Ck -ne. ¹¹ C^s C^v -pelaṣṣa. ¹² Ck pappāsassa. ¹³ Ck.C^s siṁghāṇikāya.
¹⁴ C^v khelaṣṣa. ¹⁵ so all three MSS. ¹⁶ C^v lasikāya. ¹⁷ Ck asūci. ¹⁸ C^s -nikā.
¹⁹ C^v maṇṇatī. ²⁰ C^s asūci-. ²¹ C^s kuṇapo.

Ayyaputta, imam kāyam alamkaritvā kim karissāmi, nanu imassa alamkaranam gūthapunnaghatassa bahicittakammakaranam viya hotīti¹. Setthiputto tam tassā vacanam sutvā āha: „bhadde tvaṃ imassa sarīrassa evaṃ dose, passamānā kasmā na pabbajasīti². „Ayyaputta ahaṃ pabbajjāṃ labhamānā ajj’ eva pabbajeyyan³“ ti. Setthiputto „sādhu, ahaṃ tam pabbājessāmīti⁴“ vatvā mahādānam pavattetvā mahāsakkāram katvā mahantena parivārena bhikkhuniupassayaṃ netvā tam pabbājento Devadatta-pakkhiyānam bhikkhunīnam santike pabbājesi. Sā pabbajjāṃ labhitvā paripunnasamkappā attamanā ahosi. Ath’ assā gabbhe paripākāṃ gacchante indriyānam aññathattam hatthapādapitthīnam⁵ bahalattam udarapaṭalassa ca mahantatam disvā bhikkhuniyo tam pucchimsu: „ayye tvaṃ gabbhinī⁶ viya paññāyasi⁷, kim etan⁸“ ti. „Ayye ‘idaṃ nāma kāraṇan’ ti na jānāmi, sīlam pana me paripunṇan⁹“ ti. Atha nam tā⁵ bhikkhuniyo Devadattassa santikam netvā Devadattam pucchimsu: „ayya, ayaṃ kuladhītā kicchena sāmikam ārādhetvā pabbajjāṃ labhi, idāni⁶ pan’ assā gabbho paññāyati⁷, mayam imassa gabbhassa gihikāle⁸ vā pabbajitakāle vā laddhabhāvaṃ na jānāma, kim dāni karomā⁹“ ti. Devadatto attano abuddhabhāvena khantimettānuddayānaṃ ca natthitāya evaṃ cintesi: „Devadattassa pakkhikā bhikkhuni⁹ kucchinā¹⁰ gabbhaṃ pariharati, Devadatto ca tam ajjupekkhatīti¹¹ mayham garahā uppajjissati, mayā imam uppabbājetum vattatīti¹²“ so avīmaṃsitvā¹³ va selagulam¹³ pavatṭayamāno¹⁴ viya pakkhanditvā „gacchatha, imam uppabbājethā¹⁵“ ti āha. Tā tassa vacanam sutvā utthāya vanditvā upassayaṃ gatā. Atha sā dāharā tā bhikkhuniyo āha: „ayye, na Devadattathero Buddho, na pi mayham tassa santike pabbajjā, loke pana aggapuggalassa Sammā-sambuddhassa santike mayham pabbajjā, yā¹⁵ ca pana me dukkhena laddhā¹⁶ mā nam¹⁷ antaradhāpetha, etha¹⁸ maṃ gahetvā Satthu santikam Jetavanam gacchathā¹⁹“ ti. Tā tam ādāya Rājagahā¹⁹ pañcacaṭāhisayojanam²⁰ maggaṃ atikkamma anupubbena Jetavanam patvā Satthāram vanditvā tam attham ārocesum. Satthā cintesi: „kiñc’ āpi gihikāle⁸ etissā gabbho patitṭhito evaṃ sante pi ‘Samaṇo Gotamo

¹ Ck C^v -pitṭhinam. ² Ck C^v gabbhinī. ³ C^v paññāyasi. ⁴ C^v etan. ⁵ Ck nā. ⁶ C^v dāni. ⁷ C^v paññāyati. ⁸ Ck C^v gihī-. ⁹ Ck C^v bhikkhuni. ¹⁰ C^v kucchito. ¹¹ C^v vaddhatīti. ¹² Ck avi-. ¹³ Ck sevala-, C^v selagulam. ¹⁴ all three MSS. pavaddhayamāno. ¹⁵ Ck C^v sā. ¹⁶ C^v laddha, Ck laddhāna. ¹⁷ Ck na. ¹⁸ Ck omits etha. ¹⁹ C^v rājagaha. ²⁰ Ck -lisa-.

Devadattena jahitikaṃ ādāya caratīti' titthiyānaṃ okāso bhavissati, tasmā imāṃ kathaṃ pacchinditum sarājikāya parisāya majjhe imāṃ adhikaraṇaṃ vinicchitum¹ vaṭṭatīti'' punadivase rājānaṃ Pasenadikosalaṃ Mahānāthapiṇḍikaṃ Cūlanāthapiṇḍikaṃ² Visākhaṃ mahāupāsikaṃ am-
nāni³ ca abhināṇātāni⁴ mahākulāni pakkosāpetvā sāyaṇhasamaye⁵ catusu⁶
parisāsu sannipatitāsu Upālitherāni⁷ āmantesi: „gaccha, catuparisamajjhe
imissā daharabhikkhuniyā kammaṃ sodhehīti''. „Sādhu bhante'' ti
thero parisamajjhaṃ gantvā attano pattāsane nisīditvā raṇṇo⁸ purato
Visākhaṃ upāsikaṃ pakkosāpetvā imāṃ adhikaraṇaṃ paṭicchāpesi:
„gaccha Visākhe, 'ayaṃ daharā asukamāse asukadivase pabbajitā' ti
tattato nātvā imassa gabbhassa pure vā pacchā vā laddhabbhāvaṃ
jānāhīti''. Upāsikā „sadhū'' ti sampāṭicchitvā sāniṃ⁹ parikkhipāpetvā
antosāniyaṃ¹⁰ daharabhikkhuniyā hatthapādanābhiudarapariyosānāni olo-
ketvā māsadivase samānetvā gihibhāve¹¹ gabbhassa laddhabbhāvaṃ tattato
nātvā therassa santikaṃ gantvā taṃ atthaṃ ārocesi. Thero catu-
parisamajjhe taṃ bhikkhuniṃ suद्धim¹² akāsi. Sā suद्धā hutvā
bhikkhusaṃghaṃ¹³ ca Satthāraṇ¹⁴ ca vanditvā bhikkhunihi suद्धim
upassayam eva gatā. Sā gabbhaparipākam anvāya Padumuttarapāda-
mūle patthitapatthanaṃ mahānubbhāvaṃ puttāṃ vijāyi. Ath' ekadi-
vasaṃ rājā bhikkhuniupassayasamāpēna¹⁵ gacchanto dāraśaddhaṃ
sutvā amacce pucchi. Amaccā taṃ kāraṇaṃ nātvā „deva, sā dahara-
bhikkhuni puttāṃ vijātā, tass' eso saddo'' ti āhaṃsu. „Bhikkhunīnaṃ
bhane' dāraśajagganaṃ nāma¹⁶ palibodho, mayāṃ naṃ jaggiśsamā'' ti.
Rājā taṃ dāraśaṃ nāṭakitthīnaṃ dāpetva kumārāparihāreṇa vadḍhā-
pesi. Nāmagahaṇadivase c' assa Kassapo ti nāmaṃ akāsi. Atha
naṃ kumārāparihāreṇa vadḍhitattā Kumārakassapo ti saṃjāniṃsu¹⁷.
So sattavassikakāle Satthu santike pabbajitvā paripunṇavasso upasaṃ-
padaṃ labhitvā gacchante gacchante¹⁸ kāle dhammakathikesu citra-
kathī¹⁹ ahosi. Atha naṃ Satthā „etadaggaṃ bhikkhave mama sāva-
kānaṃ citrakathīnaṃ²⁰ yadidaṃ Kumārakassapo'' ti etadagge ṭhapesi.
So pacchā Vammīkasutte²¹ arahattaṃ pāpuṇi. Mātāpi 'ssa bhikkhuni²²
vipassitvā aggaphalaṃ pattā. Kumārakassapo thero Buddhānaṃ sāsane²³

¹ C^v vinicchinitum. ² C^v cūla-. ³ so all three MSS. ⁴ C^k C^v abhināṇātāni.
⁵ C^v sāyaṇha-. ⁶ C^v raṇṇo. ⁷ C^v sāniṃ. ⁸ C^v -sāni-. ⁹ C^k C^v gihī-. ¹⁰ C^v
-saṃghaṃ. ¹¹ C^k C^v -raṇṇa-. ¹² C^v -samāpē. ¹³ C^k C^v -jagganantāma pall-, C^v
-jagganāpali- corrected to -jagganāpali-. ¹⁴ C^k C^v saṃjāniṃsu. ¹⁵ C^v omits
one gacchante. ¹⁶ C^v citrakathī corrected to cittakathī. ¹⁷ C^k -kathīnaṃ, C^v
cittakathīnaṃ. ¹⁸ C^k C^v vammika-. ¹⁹ C^k C^v bhikkhuni. ²⁰ C^v buddhasāsane.

gaganamajjhe punṇacando viya pākato jāto. Ath' ekadivasam Tathāgato pacchābhattam piṇḍapātapatikkanto¹ bhikkhūnam ovādam datvā gandhakuṭim pāvisi. Bhikkhū ovādam gahetvā attano rattitthāna-divatthānesu² divasabhāgam khepetvā sāyaṇhasamaye³ dhammasabhāyam sannipatitvā „āvuso, Devadattena attano abuddhabhāvena c' eva khantimettādīnaṃ ca abhāvena Kumārakassapathero ca therī⁴ ca manam⁵ nāsitā, Sammāsambuddho pana attano dhammarājatāya c' eva khantimettānuddayasampattiyaṃ ca ubhinnaṃ pi tesam paccayo jāto“ ti Buddhagūṇe vaṇṇayamānā nisīdimsu. Satthā Buddhalīlāya⁶ dhammasabham āgantvā paññattāsane⁷ nisīditvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi. „Bhante tumhākam eva guṇakathāya“ 'ti sabbam ārocayimsu. „Na bhikkhave Tathāgato idān' eva imesaṃ ubhinnaṃ paccayo ca patitthā ca jāto, pubbe pi ahosi yevā“ 'ti. Bhikkhū tass' atthassāvibhāvatthāya Bhagavantam yācimsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṃ kāraṇam pākataṃ akāsi:

Atīte Bārāṇasīyam Brahma datte rajjam kārayamāne Bodhisatto migayoniyam paṭisandhim gaṇhi. So mātu kucchito nikkhanto suvaṇṇavaṇṇo ahosi, akkhīni c' assa maṇigūlasadisāni⁸ ahesum, siṅgāni rajatavaṇṇāni, mukham ratta-kambalapuṇjavāṇṇam, hatthapādapariyantā lākhā parikammakatā viya, vāladhī camarassa viya ahosi, sarīram pan' assa mahantaṃ assapotakappamāṇam⁹ ahosi. So pañcasatamigaparivāro araṇṇe¹⁰ vāsam kappesi nāmena Nigrodhamigarājā nāma. Avidūre pan' assa aṇṇo¹¹ pi pañcasatamigaparivāro Sākhāmino nāma vasati, so pi suvaṇṇavaṇṇo va ahosi. Tena samayena Bārāṇasirājā¹² migavadhapasuto¹³ hoti, vinā maṃsena na bhuñjati, manussānam kammacchedam¹⁴ katvā sabbe¹⁵ negamajānapade¹⁶ sannipātetvā devasikam migavam gacchati. Manussā cintesum: „ayam rājā amhākam kammacchedam karoti, yan nūna mayam

¹ C^s -paṭipakkanto. ² C^k C^s -divatthānesu. ³ C^k C^v sāyanha-. ⁴ C^k therī.
⁵ C^s manena. ⁶ C^s -līlāya, C^k -līlāya. ⁷ C^v paññattā. ⁸ C^s maṇigūla-
⁹ C^s -mānam, C^v -potappamānam. ¹⁰ C^k C^v araṇṇe. ¹¹ C^v aṇṇo. ¹² C^k -sī-
¹³ C^s migapavadhapasuto. ¹⁴ C^s kammacchedam. ¹⁵ C^s omits sabbe. ¹⁶ C^s
C^v -janapade.

uyyāne migānaṃ nivāpaṃ vapitvā¹ pāṇīyaṃ² sampādetvā bahu-
 mige uyyāne pavesetvā dvāraṃ bandhītvā rañño³ niyyādemā⁴“
 'ti te sabbe uyyāne nivāpaṇaṃ⁵ ropetvā udakaṃ sampādetvā
 dvāraṃ yojāpetvā nāgare ādāya muggarādinānāvudhahatthā⁶
 araṇṇaṃ⁷ pavisitvā mige pariyesamānā „majjhe t̥hite mige
 gaṇhissāmā⁸“ 'ti yojanamattaṃ t̥hānaṃ parikkhipitvā saṃkhi-
 pamānā Nigrodhamiga-Sākhamigānaṃ vasanaṭṭhānaṃ majjhe
 katvā parikkhipiṃsu. Atha naṃ migagaṇaṃ disvā rukkha-
 gumbādayo ca bhūmiṃ ca muggarehi paharantā migagaṇaṃ
 gahanaṭṭhānato nīharitvā asisattidhanuādīni⁹ āvudhāni uggiritvā
 mahānādaṃ nadantā naṃ migagaṇaṃ uyyānaṃ pavesetvā
 dvāraṃ pidhāya rājānaṃ upasaṃkamitvā „deva, nibaddhaṃ
 migavaṃ gacchantā amhākaṃ kammaṃ nāsetha, amhehi araṇ-
 ñato¹⁰ mige ānetvā tumhākaṃ uyyānaṃ pūritaṃ, ito paṭṭhāya
 tesāṃ maṃsaṃ khādathā“ 'ti rājānaṃ āpucchitvā pakkamiṃsu.
 Rājā tesāṃ vacanaṃ sutvā uyyānaṃ gantvā mige olokento dve
 suvaṇṇamige disvā tesāṃ abhayaṃ adāsi. Tato paṭṭhāya pana
 kadāci sāmaṃ gantvā ekamigaṃ vijjhītvā āneti, kadāci 'ssa
 bhattakārako gantvā vijjhītvā āharati. Migā dhanuṃ disvā va
 maraṇabhayaena tajjitā palāyanti, dve tayo pahāre labhitvā
 kilamanti pi gilānāpi honti maraṇaṃ pi pāpuṇanti. Migagaṇo
 taṃ pavattiṃ Bodhisattaṃ ārocesi. So Sākhaṃ pakkosāpetvā
 āha: „samma, bahū¹¹ migā nassanti, ekaṃsena maritabbe sati¹²
 ito paṭṭhāya mā kaṇḍena mige vijjhantu, dhammagāṇṭhikaṭṭhāne¹³
 migānaṃ vāro¹⁴ hotu, ekadivasaṃ mama parisāya vāro pāpuṇātu,
 ekadivasaṃ tava parisāya vāro pāpuṇātu, vārappatto migo
 gantvā dhammagāṇṭhikāya¹⁵ sīsaṃ t̥hapetvā nipajjatu, evaṃ
 sante migā vanitā¹⁶ na bhavissantīti“ . So „sādhū“ 'ti sam-
 paṭicchi. Tato paṭṭhāya vārappatto va migo gantvā dhamma-

¹ C^s vasitvā. ² C^s C^v pāṇīyaṃ. ³ C^v rañño. ⁴ C^s niyyā-. ⁵ C^s -tanam, C^v -tinaṃ. ⁶ C^s -nānāyudha-. ⁷ C^k C^v araṇṇaṃ. ⁸ C^s gaṇhi-. ⁹ C^s -ādīni.
¹⁰ C^k C^v araṇṇato. ¹¹ C^v bahu. ¹² C^s ekaṃsenassitabbe sati. ¹³ C^k C^s -gaṇḍika-. ¹⁴ C^k dvāro. ¹⁵ C^k C^s -gaṇḍi-, C^v -gaṇḍhi-. ¹⁶ C^s vanitā.

gaṇṭhikāya¹ gīvaṃ ṭhapetvā nipajjati. Bhattakārako āgantvā tattha nipannakam eva gahetvā gacchati. Ath' ekadivasam Sākhāmagassa parisāya ekissā gabbhinī²miyā³ vāro pāpuṇi. Sā Sākhā upasāṃkamitvā „sāmi, aham pi gabbhinī⁴, puttakam vijāyitvā dve janā vāram gamissāma, mayham vāram atikkamehīti“ āha. So „na sakkā tava vāram aññesaṃ⁵ pāpetum, tvam eva tuyham pattam jānissasi, gacchāhīti“ āha. Sā tassa santikā anuggaham alabhamānā Bodhisattam upasāṃkamitvā tam attham ārocesi. So tassā vacanam sutvā „hotu, gaccha tvam, ahan te vāram atikkamessaṃmīti“ sayam gantvā dhammagāṇṭhikāya⁶ sīsam katvā nipajji. Bhattakārako tam disvā „laddhābhayo migarāja⁷ gaṇṭhikāya⁸ nipanno, kin nu kāraṇaṃ“ ti vegena gantvā rañño⁹ ārocesi. Rājā tāvad eva ratham āruya mahantena parivārena āgantvā Bodhisattam disvā āha: „samma migarāja¹⁰, nanu mayā tuyham abhayam dinnam, kasmā tvam¹¹ idha nipanno“ ti. „Mahārāja, gabbhinī¹² migi¹³ āgantvā¹⁴ ‘mama vāram aññassa¹⁵ pāpehīti’ āha, na sakkā kho pana mayā ekassa maraṇadukkham aññassa¹⁶ upari pakkipitum, sv-āham attano jīvitam tassā datvā tassā santakam maraṇam gahetvā idha nipanno, mā aññaṃ¹⁷ kiñci āsaṃkittha mahārāja“ ti. Rājā āha: „sāmi suvaṇṇavaṇṇamigarāja¹⁸, mayā tādiso khantimettānuddayasampanno manussesu pi na diṭṭhapubbo, tena te pasanno ‘smi, uttthehi, tuyhañ ca tassā ca abhayam dammīti“ ti. „Dvīhi abhaye laddhe avasesā kiṃ karissanti narindā“ ti. „Avasesānam pi abhayam damma¹⁹ sāmīti“ ti. „Mahārāja, evam pi uyyāne yeva migā abhayam labhissanti, sesā kiṃ karissantīti“ ti. „Etesam pi abhayam dammi sāmīti“ ti. „Mahārāja, migā tāva abhayam labhantu, sesā catuppadā kiṃ karis-

¹ C^v -gaṇṭhikāya, C^s -gaṇḍikāya. ² C^s gabbhinī-. ³ C^s gabbhinī. ⁴ C^k C^v aññesaṃ. ⁵ all three MSS. -gaṇḍi-. ⁶ all three MSS. gaṇḍi-. ⁷ C^k C^v rañño. ⁸ C^s -rāja. ⁹ C^k tuvaṃ. ¹⁰ C^s C^v gabbhinī. ¹¹ C^s migi. ¹² C^s gantvā. ¹³ C^k C^v aññassa. ¹⁴ C^k aññassa. ¹⁵ C^k C^v aññaṃ. ¹⁶ C^s svanna-vaṇṇamigarāja. ¹⁷ C^v dammi.

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARIES

santīti“. „Etesam pi abhayam dammi sāmīti“. „Mahārāja, catuppadā tāva abhayam labhantu, dvijagaṇā kim karissantīti“. „Etesam pi¹ dammi sāmīti“. „Mahārāja, dvijagaṇā² tāva abhayam labhissanti, udake vasantā macchā kim karissantīti“. „Etesam pi abhayam dammi sāmīti“. Evaṃ Mahāsatto rājānam sabbasattānam abhayam yācitvā utthāya rājānam pañcasu sīlesu patitthāpetvā „dhammam cara mahārāja, mātāpitusu³ puttadhītāsu brāhmaṇagahapatikesu negamajānapadesu⁴ dhammam caranto samam caranto⁵ kāyassa bhedā sugatim Saggam lokam gamissasīti““ rañño Buddhalīhāya⁶ dhammam desetvā katipāham uyyāne vasitvā rañño⁷ ovādam datvā migagaṇa-parivuto araṇṇam⁸ pāvisi. Sāpi kho migadhenu pupphakaṇṇi-kasadisam puttam vijāyi. So kīlamāno¹⁰ Sākhamigassa santikam gacchati. Atha nam mātā tassa santikam gacchantam disvā „putta, ito patthāya mā etassa santikam gaccha, Nigrodhass⁹ eva santikam gaccheyyāsīti““ ovaḍanti¹¹ imam gātham āha:

Nigrodham eva seveyya, na Sākham⁹ upasamvase,

Nigrodhasmim mātā seyyo yañce Sākhasmim⁹ jīvitān ti. 11.

Tattha nigrodham eva seveyyā ti tāta tvaṃ vā añño¹² vā attano hitakāmo Nigrodham eva seveyya bhajeyya upasamkameyya, na sākham upasamvase ti Sākhamigaṃ pana na upasamvase, upagamma na samvaseyya, etaṃ nissāya jīvikam na kappeyya, nigrodhasmim mātā seyyo ti Nigrodharañño¹³ pādamūle maraṇam pi seyyo varaṃ uttamaṃ, yañce sākhasmim jīvitān ti yaṃ pana Sākhassa santike jīvitam tam n' eva seyyo na varaṃ na uttamaṃ ti attho.

Tato patthāya ca pana abhayaladdhakā migā manussānam sassāni khādanti. Manussā „laddhābhayā ime migā“ ti paharitam vā palāpetum vā na visahanti. Te rājaṅgaṇe¹⁴ sannipatitvā rañño¹⁵ tam attham ārocesum. Rājā „mayā pasannena

¹ C^v adds abhayam. ² C^v dvijagaṇā. ³ so all three MSS. ⁴ C^v -janapadesu.

⁵ C^s omits samam caranto. ⁶ C^k gamissantī corrected to gamissasīti, C^s gamissatīti. ⁷ C^s -līhāya. ⁸ C^k C^v araṇṇam. ⁹ C^k C^v araṇṇam. ¹⁰ C^s kīla-. ¹¹ C^k C^s ovaḍanti. ¹² C^v añño. ¹³ C^k C^v -rañño. ¹⁴ C^s rājaṅgaṇe, C^v rājaṅgaṇe.

¹⁵ C^v rañño.

yācanam bhavantarapaṭicchannatañ ca avatvā „atītam āharīti“ ettakam eva vakkhāma, ettake vutte pi āyācanam valāhakagabbhato candanīharanūpamā ca bhavantarapaṭicchannakāraṇabhāvo cā 'ti sabbam etaṃ hetthāvuttanayen' eva yojetvā veditabbam¹.

Atīte Magadharatthe Rājagahe Magadharājā rajjam kāreti. Magadhavāsikānam sassasamaye migānam² mahāparipantho hoti. Te araṇṇe³ pabbatapādam pavisanti. Tattha eko araṇṇavāsipabbateyyamigo⁴ ekāya gāmantavāsiniyā⁵ migapotikāya saddhim santhavam katvā tesam migānam pabbatapādato oruyha puna gāmantam osaraṇakāle migapotikāya paṭibaddhacittattā tehi saddhim yeva otari⁶. Atha nam sā āha: „tvam kho si ayya pabbateyyo bālamigo, gāmanto ca nāma sāsamko sappatibhayo, mā amhehi saddhim otarāhīti⁷“. So tassā paṭibaddhacittatāya anivattitvā saddhim yeva agamāsi. Magadhavāsino „idāni migānam pabbatapādā otaraṇakālo“ ti ñatvā magge paṭicchannakoṭṭhakesu tiṭṭhanti. Tesam pi dvinnam āgamanamagge eko luddako paṭicchannakoṭṭhake ṭhito hoti. Migapotikā manussagandham ghāyitvā „eko luddako ṭhito bhavissatīti“ tam bālamigam purato katvā sayam pacchato ahosi. Luddako ekena sarappahārena migam tatth' eva pātesi. Migapotikā tassa viddhabhāvam ñatvā uppatitvā⁸ vātagatiyā palāyi. Luddako koṭṭhakā nikkhamitvā migam okkantitvā aggam katvā vītaccikesu⁹ aṅgāresu¹⁰ madhuramaṃsam pacitvā khāditvā pāṇiyam¹¹ pivitvā avasesam lohita-bindūhi¹² paggharantehi kācenādāya¹³ dārake tosentō gharam agamāsi. Tadā Bodhisatto tasmim vanasaṇḍe devatā hutvā nibbatto hoti. So tam kāraṇam disvā „imassa bālamigassa maraṇam n' eva mātaram nissāya na pitaram nissāya atha kho kāmam nissāya,

¹ Ck Cs veditabbā. ² Ck omits migānam. ³ Cv araṇṇe. ⁴ Ck araṇṇa-, Cs āraṇṇa-, Cs araṇṇavāsī-. ⁵ Cs gāmantā-. ⁶ Cs otarī. ⁷ Ck otārāhīti. ⁸ Ck uppatitvā, Cv uppatitvā corrected to uppatitvā. ⁹ Cs vītaccikesu, Cv vītaccikesu. ¹⁰ Ck aṅgāresu. ¹¹ Cs pāṇiyam. ¹² Ck Cv -binduhi. ¹³ Cs Cv kājenādāya.

kāmanimittamhi sattā saggā vāva bahhacchāde¹ puggavā²
 ca pañcavidhabandhanācchānāyapākāraṇi cakkhāni pēpūhāni
 paresam maraḍadukkhāyācānam pē nāma imasmiṇi itā³ garāh-
 tam eva, yaṁ janapadaṁ māduccāro vicāpeti⁴ allobhāsa⁵ si itthi-
 parināyako⁶ janapado garāhito va, ye sakkā māduccāressa vasaṁ
 gacchanti te pi garāhitā vā⁷ ti ekāya gāthāya tīni garāha-
 vatthūmi dassetvā vanadevatāse saccānāni gātvā padāla-
 pupphādīhi pūjayaṁbālāse māluṇṇela sappala tāni vārasenācāni
 unnādentō imāya gāthāya dhammanā desesi:

Dhi-r-atthu⁸ kaṇḍinā⁹ sallāni¹⁰ perisaṁ gālavēdhīnaṁ,
 dhi-r-atthu⁸ taṁ janapadaṁ yaṁ¹¹ itthi¹² parināyikā¹³,
 te cāpi dhikkita¹⁴ sattā ye itthinaṁ vasaṁ gātā ti 12.

Tattha dhiratthi⁸ ti garahatthe⁸ nipāḍa pē-āyaṁ ittha uttānattham⁸
 garahane⁸ dāṭṭhabbo, uttasirācāga⁸ ti noma Buddhasa⁸ eṁva ittha. kaḍḍhi
 assa atthiti kaṇḍitam⁹ kaṇḍizān⁹, taṁ¹⁰ yaṁ kaḍḍhi uttānattham¹⁰
 sallāni ti vuccati, tassā kaṇḍinā⁹ sallāni ti eṁva sallāni kaṇḍi ti eṁva. sallāni
 vā assa atthiti sallo¹¹, taṁ¹² sallāni ca¹³ mahattam vāsamukhaṁ¹⁴ katvā bah-
 vappahāram¹⁵ dento gāham¹⁶ vijjhanti gāhavedhīnaṁ¹⁷ gāhavedhīnaṁ¹⁸.
 nānappakārakena kaṇḍena kumudapattana¹⁹ dāḍḍhāna²⁰ vāḍḍhāna²¹ eṁv²²
 sallāni ca samannāgatāni gāhavedhīnaṁ²³ perisaṁ dhiratthi⁸ ti ayaṁ eṁva
 attho, parināyikā²⁴ ti issarā samvithāyikā. dhikkita²⁵ ti garāhitā. assa
 ittha uttānattham eva, itoparāṇi paṇa ettakam pē avatvā yaṁ yaṁ aruttāsaṁ
 taṁ tad eva vāṇṇayissāma.

Evam ekāya gāthāya tīni garahavatthūni dassetvā Boḍḍhi-
 satto vanam unnādetvā Buddhalīlāya²⁶ dhammanā desesi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-
 pariyoṣāne ukkaṇṭhitabhikkhu²⁷ sotāpattiṭṭhale paṇṇihāsi. Satthā dve

¹ read sattānam? ² C^k C^e -chedādi. ³ C^k itthipari āyako, C^e itthipari āyako.
⁴ C^e dhī-, C^e dhī- corrected to dhi-. ⁵ C^e dhī-. ⁶ C^e itthi. ⁷ C^k C^e parināyikā.
⁸ so all three MSS. ⁹ C^k C^e kaṇḍinam? ¹⁰ C^e kaṇḍinā, C^e kaṇḍinā later
 put in parenthesis. ¹¹ C^k nam. ¹² C^e -tthe. ¹³ C^e sallā. ¹⁴ C^e nam. ¹⁵ C^e
 sallanti. ¹⁶ C^e vana-. ¹⁷ C^e -haram. ¹⁸ C^e gāham. ¹⁹ C^k gāhavedhīnam,
 C^e gāhavedhītā, C^e gāhavedhīnam. ²⁰ C^k gāhavedhīnam, C^e gāhavedhīnam.
²¹ C^e -samṭhāna-. ²² C^e ujugamaneneva. ²³ C^k -vedhīnam, C^e gāhavedhīnam.
²⁴ C^k C^e parināyikā. ²⁵ C^e dhikkikā. ²⁶ C^e -līlāya. ²⁷ C^e ukkaṇṭhita-.

madhunā makkhetvā nilīyi¹. Migo āgantvā madhumakkhitāni tiṇāni khāditvā rasataṇhāya baddho aññattha agantvā² uyyānam eva āgacchati. Uyyānapālo tassa madhumakkhitatīnesu paluddhabhāvaṃ ñatvā anukkamena attānaṃ dassesi. So taṃ disvā katipāhaṃ palāyitvā punappuna passanto vissāsaṃ āpajjitvā anukkamena uyyānapālassa hatthe tḥitatināni khādituṃ āraddho. So tassa vissāsaṃ āpannabhāvaṃ ñatvā yāva³ rājanivesanā⁴ vīthim kilañjehi parikkhipitvā vatahaṃ sākḥābhaṅgaṃ pādetvā madbulābukaṃ amse laggetvā⁵ tiṇakalāpaṃ upakacchake tḥapetvā madhumakkhitāni tiṇāni migassa purato purato vikiranto antorājanivesanaṃ yeva agamāsi. Mige⁶ antopavitṭṭhe⁷ dvāraṃ pidahimsu. Migo manusse disvā kampamāno maraṇabhayaabhīto antonivesanaṃ gato⁸ ādhāvati paridhāvati. Rājā pāsādā oruyha taṃ kampamānaṃ disvā „vātamigo nāma manussānaṃ diṭṭhatṭhānaṃ sattāhaṃ na gacchati, tajjitatṭhānaṃ yāvajīvaṃ na gacchati, so evarūpo gahananissito⁹ vātamigo rasataṇhāya baddho idāni evarūpaṃ tḥānaṃ¹⁰ āgato, n' atthi vata bho loke rasataṇhāya pāpakataraṃ nāmā¹¹ 'ti imāya gāthāya dhammadesanaṃ paṭṭhapesi:

Na kir' atthi rasehi pāpiyo
 āvāsehi vā santhavehi vā,
 vātamigaṃ geḥanissitaṃ
 vasam ānesi rasehi Sañjāyo ti. 13.

Tattha kirā ti anussavatthe nipāto, rasehīti jivhāviññeyyehi¹¹ madhuraṃ bilādīhi, pāpiyo ti pāpataro, āvāsehi vā santhavehi vā ti nibaddhavasanaṭṭhānaṃ khātesu hi āvāsesu pi mittasanthavesu pi chandarāgo pāpako va tehi pana sacchandarāgaparibhogehi¹² āvāsehi vā mittasanthavehi vā satagaṇeṇa saḥassagaṇeṇa madhuvapaṭisevanatṭhena¹³ āhāraṃ vīnā jīvitindriyapālanāya¹⁴ abhāvena ca sacchandarāgaparibhogarasā va pāpatarā¹⁵ ti Bodhisatto pana anu-

¹ C^s nilīyi, C^v nīliyi. ² C^v āgantvā, C^k āgantvā corrected to nāgantvā. ³ C^s omits yāva. ⁴ C^s -nivesanaṃ. ⁵ C^k lagetvā. ⁶ C^k C^s migo. ⁷ C^k -paṭṭṭhe. ⁸ C^v -nivesanaṃ gato corrected to -nivesanaṃ gano, C^s -nivesanaṃ gane. ⁹ C^v gahanissito. ¹⁰ C^k evarūpaṭṭhānaṃ. ¹¹ C^k -viññeyyāhi. ¹² C^v -rāgabhogehi. ¹³ C^k C^s cadhuva-. ¹⁴ C^v jīvitendri-. ¹⁵ C^k pāpataro.

svāgataṃ viya imam atthaṃ katvā na kiratthi rasehi pāpiyo āvasehi vā santhavehi vā ti āha, idāni tesam pāpiyabbhāvaṃ dassento vātamigan-ti-ādim āha, tattha gehanissitan ti gahanatṭhānanissitaṃ, idaṃ vuttaṃ hoti: pas-satha¹ rasānaṃ pāpiyabbhāvaṃ, imam nāma² araṇṇāyatane gahananissitaṃ vātamigaṃ Saṅjayo uyyānapālo madhura-sehi attano vasaṃ ānesi, sabbathāpi sacchan-darāgaparibhogehi rasehi samam aññaṃ pāpakataraṃ lāmakataraṃ n' atthīti rasatanhāya ādīnavam³ kathesi kathetvā ca pana taṃ migam araṇṇam eva pesesi.

Satthā „na bhikkhave sā vaṇṇadāsī⁴ idāni etaṃ rasatanhāya bandhitvā attano vase karoti, pubbe pi akāsi yevā“⁵ ti imam dhamma-desanaṃ āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā Saṅjayo ayaṃ vaṇṇadāsī⁴ ahosi, vātamigo Cullapiṇḍapātiyo, Bārāṇasirājā pana aham eva ahosi“ ti. Vātamigajātakaṃ.

5. Kharāḍiyajātaka.

Atṭhakhuraṃ Kharāḍiye ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto aññataraṃ dubbacabhikkhum ārabha kathesi. So kira bhikkhu dubbaco ovādaṃ na gaṇhati. Atha naṃ Satthā pucchi: „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu dubbaco ovādaṃ na gaṇhasīti“⁶. „Saccaṃ Bhagavā“⁷ ti. Satthā „pubbe pi tvaṃ dubbacatāya paṇḍitānaṃ ovādaṃ agahetvā pāsena baddho va jīvita-kkhayaṃ patto“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto migo hutvā migagaṇaparivuto araṇṇe vasati. Ath' assa bhagini⁸ migi puttakaṃ dassetvā „bhātika, ayaṃ⁹ te bhāgineyyo, etaṃ migamāyaṃ uggaṇhāpehīti“¹⁰ paṭicchāpesi. So taṃ bhāgineyyaṃ „asukavelāya nāma āgantvā uggaṇhāhīti“¹¹ āha. So vuttavelāya na gacchati, yathā ekadivasaṃ evaṃ sattadivase sattovāde atikkanto so migamāyaṃ anuggaṇhitvā¹² va vicaranto pāse bajjhi. Mātāpi 'ssa bhātaraṃ upasaṃkamitvā „kin te bhātika bhāgineyyo migamāyaṃ uggaṇhāpito“¹³ ti pucchi. Bodhisatto ca „tassa anovādakassa mā cintayī“¹⁴

¹ C^o passa. ² C^k C^o nāmaṃ. ³ all three MSS. ādīnavam. ⁴ C^k C^o vaṇṇadāsī, C^o vannaḍāsī. ⁵ C^o bhaginī. ⁶ C^k aya, C^o ayaṃ. ⁷ C^o uggaṇhā-. ⁸ C^o anuggaṇhitvā. ⁹ C^o cintayī.

na te' puttena migamāyā² uggahitā³ ti vatvā idāni pi tam anovaditukāmo va hutvā imam gātham āha:

Atthakhuram Kharādiye migam vankativamkinam
sattahi kālāh' atikkantam na nam ovadit' ussahe ti. 14.

Tattha atthakhuran ti ekekasmiṃ pāde dvinnam dvinnam vasena atthakhuram, Kharādiye ti tam nāmena ālapati, migam ti sabbasamgāhikavacanā⁴, vankativamkinam ti mūle vankāni agge ativankāni tādisāni siṅgāni assa atthīti vankativamkinam, sattahi kālāhatikkantam ti sattahi ovādakālehi ovādam atikkantam, na nam ovaditussahe ti evam dubbacamigam⁵ aham ovaditum na ussahāmi, etassa me ovādanatthāya cittam pi na uppajjatīti dasseti.

Atha nam dubbacamigam pāse baddham luddo māretvā mamsam ādāya pakkāmi.

Satthāpi „na tvaṃ bhikkhu idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yevā“ ti imam dhammadesanam āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi⁶: „Tadā bhāgineyyo migo dubbacabhikkhu⁷ ahosi, bhāgini⁸ Uppalavannā, ovādakamigo pana aham eva ahosi“ ti. Kharādiyajātakam.

6. Tipallatthamigajātaka.

Migam tipallatthan ti. Idam Satthā Kosambiyam Badarikārāme⁹ viharanto sikkhākāmaṃ Rāhulattheram ārabha kathesi. Ekasmiṃ hi kāle Satthari Āḷavinagaram¹⁰ nissāya Aggālave¹¹ Cetiye viharante bahū¹² upāsikā ca bhikkhuniyo ca vihāram dhammasavanāya gacchanti. Divā dhammasavanam hoti, gacchante pana kāle upāsikā ca bhikkhuniyo ca na gacchimsu, bhikkhū c' eva upāsakā ca ahesum. Tato paṭṭhāya rattim¹³ dhammasavanam jātam. Dhammasavanapariyosāne therā bhikkhū¹⁴ attano attano vasanaṭṭhānāni gacchanti. Daharā upāsakehi saddhim upaṭṭhānasālāya sayanti. Tesu¹⁵ niddam upagatesu ekacce ghurughurūpassāsā¹⁶ kākacchamānā dante khādantā nipajjimsu,

¹ C^s tesu. ² C^k C^s -māyam. ³ C^v uggahitā corrected to uggaṇhitā. ⁴ C^s sabbasamgāhika-, C^v sabbasamkhagāhika-. ⁵ C^v dubbajamigam, C^s dubbamīdam. ⁶ C^k omits dubbacamigam aham . . . samodhānesi. ⁷ C^k dubbaja-, C^v dubbaja- corrected to dubbaca-. ⁸ all three MSS. bhagini. ⁹ C^s khabadarikā-, C^k badirakā-. ¹⁰ C^s ālavi-. ¹¹ C^s aggālave. ¹² C^s C^v bahu. ¹³ C^v rattim corrected to ratti. ¹⁴ C^s atthabhikkhu, C^k C^v bhikkhu. ¹⁵ C^k tesu corrected to kesu. ¹⁶ C^k -passasā, C^s ghurughuru-, C^v ghurughuru- corrected to ghurughurū-.

ekacco muhuttamā middhāyitvā uttibhāsi. Ye tam vipassakāram dūrā
Bhagavato ārocesuṃ. Bhagavā „ye pana bhikkhū amāpamāpamena
saha seyyam kappeyya pēcitūyaṃ“ ti sikkhāpadam paṇṇāpetvā Ko-
sambim agamāsi. Tattha bhikkhū¹ āyasmantaṃ Rāhulaṃ āmāsi-
„āvuso Rāhula, Bhagavatā sikkhāpadam paṇṇātam. mām vā attano
vasanattthānam jānāhīti“. Pubbe pana te bhikkhū Bhagavato ca
gāravaṃ tassa cāyasmato sikkhākāmetam patvā tam attano vasa-
natthānam āgatam atthiya saṃgahant. Kivānānānācākam paṇṇā-
petvā ussisakarasatthāya cīvaram danti. tam dīvāsam pana sikkhā-
padabbhayaṃ vasanattthānam pi na adāsi. Rāhulabhaddo „peṭi me“
ti Dasabalassa vā „upajjhāyo“ me“ ti dīghanānācāyasmato vā „ācarīyo
me“ ti Mahāmoggallānassa vā „caṇḍipā me“ ti Anandakāyasmato² vā
santikam³ agantvā⁴ Dasabalassa valāṇasācākaṃ⁵ brahmarakkhaṃ
pavisanto viya pavisitvā vāsam kappesi. Buddhānam h⁶ valāṇa-
kutiyā⁷ dvāram supiṭitam hoti. gaṇḍhāparivāsaṇakāṇā⁸ vā. gaṇḍhā-
dāmanāladāmanā⁹ esāritā¹⁰ eva hont. cīvaratim dīva jhāyati.
Rāhulabhaddo pana na¹¹ tassā¹² kutiyā imam saṃpattam patvā tassā
vāsam upagato, bhikkhūhi pana „vasanattthānam jānāhīti“ vuttatā
ovādagāravana sikkhākāmetāya tattha vāsam upagato. antarantārā¹³
hi bhikkhū pi tam āyasmantaṃ dūrato vā gacchantaṃ dūrā tassa
vīmaṇasanatthāya¹⁴ mutthisammuttājanā¹⁵ vā kacavaracīdanakam¹⁶ vā
bahi khipitvā tassim āgate „āvuso imam kena chaddhāsi“ ti vadanti.
tattha kehici „Rāhulo iminā maggena gato“ ti vutte¹⁷ 14 āyasmā
„nāham bhante etam jānāhīti“ avatvā vā¹⁸ tam paṇṇāpetvā vā „kha-
matha me bhante“ ti khamāpetvā gacchati. evam eva sikkhākāmo, so
tam sikkhākāmetam yeva paticca tattha vāsam upagato. Atha Satthā
pure aruṇam yeva vaccaṇṇatthivāre thatvā ukkāni. so paṇāyasmā ukkāni:
„ko eso“ ti. „Aham Rāhulo“ ti nikkhamitvā vandi. „Kasmā tvaṃ Rāhula
idha nipanno“ ti. „Vasanattthānassa abhāvato, pubbe hi bhante
bhikkhū mama saṃgaham¹⁹ karonti. idāni attano āpattibhayaṃ vasa-

¹ C² C³ bhikkhū. ² C³ bhikkhū. ³ C³ adds vā. ⁴ so all three MSS. ⁵ C²
adds na. ⁶ C² C³ āgantvā, C³ āgantvā corrected to agantva. ⁷ C² valāṇchana-, C³
valāṇjana corrected to valāṇchana-. ⁸ C² buddhānamhi, C³ -nampi, C³ buddhā-
namhi corrected to buddhānamhi. ⁹ C³ valāṇjana- corrected to valāṇchana-. ¹⁰ C³
-mālā-. ¹¹ C² jjhāyati, C³ jjhāyati corrected to jhāyati. ¹² C² C³ pana, omitting na,
C³ panna corrected to pana na. ¹³ C² naṇḍā. ¹⁴ C² antanta, C³ antantarā cor-
rected to antarantarā. ¹⁵ C³ vīmaṇasanatthāya. ¹⁶ C³ -sammunja- corrected to
-sammujja-, C³ -sammunja-. ¹⁷ C² -chaddha-, C³ jaḍḍanaka corrected to
chaddanaka. ¹⁸ C³ vutto. ¹⁹ C² omits vā. ²⁰ C³ saṃgaham.

naṭṭhānam na denti, sv-āham 'idaṃ aññesaṃ asaṃghaṭṭanaṭṭhānan' ti iminā kāraṇena idha nipanno¹ ti. Atha Bhagavato „Rāhulam tāva bhikkhū evaṃ pariccajantā aññe kuladārake pabbājetvā kim karissantūti“ dhammasamvego udapādi. Atha pāto va bhikkhū sannipātetvā dhammasenāpatim paṭipucchi: „jānāsi pana tvam Sāriputta ajja katthaci Rāhulassa vutthabhāvan“ ti. „Na jānāmi bhante“ ti. „Sāriputta ajja Rāhulo vaccaḷḷi² vasi, Sāriputta tumhe Rāhulam evaṃ pariccajantā aññe kuladārake pabbājetvā kim karissatha, evaṃ hi sante³ imasmim sāsane pabbajitā na-ppatitṭhā bhavissanti, ito dāni paṭṭhāya anupāsampannena ekadve va divase attano santike vasāpetvā tatiyadivase tesam vasanaṭṭhānam nātvā bahi vāsethā“⁴ ti imam anuppaṇṇattim⁵ katvā puna sikkhāpadam paṇṇāpesi. Tasmiṃ samaye dhammasabhāyam sannisinnā bhikkhū Rāhulassa guṇam kathenti: „passathāvuso yāva sikkhākāmo vatāyam Rāhulo 'tava vasanaṭṭhānam jānāhīti' vutto nāma 'aham Dasabalassa putto, tumhe ke senāsanassa, tumhe yeva nikkhamathā' ti ekabhikkhum pi appaṭippharitvā vaccaḷḷi² vāsam kappesīti“. Evan tesu kathayamānesu Satthā dhammasabham upagantvā alaṃkatāsane nisīditvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti āha. „Bhante Rāhulassa sikkhākāma-kathāya⁶, na aññāya kathāya⁵“ ti. Satthā „na bhikkhave Rāhulo idān' eva sikkhākāmo, pubbe tīracchānayaṇi⁷yaṃ nibbatto pi sikkhākāmo yevā“ ti vatvā atītam āhari:

Atīte Rājagahe eko Magadharājā rajjam kāreti. Tadā Bodhisatto migayaṇi⁸yaṃ nibbattitvā migaganaparivuto araññe vasati. Ath' assa bhaginī attano puttakam upanetvā „bhātika imam bhāgineyyam migamāyam sikkhāpehīti“ āha. Bodhisatto „sādhū“ ti paṭisunitvā „gaccha tāta, asukavelāya nāma āgantvā sikkheyyāsīti“ āha. So mātulena vuttavelam anatikkametvā tam upasamkamitvā migamāyam sikkhi. So ekadivasaṃ vane vicaranto pāsena baddho baddharāvaṃ ravi. Migagaṇo palāyitvā „putto te pāsena baddho“ ti tassa mātnyā ārocesi. Sā bhātu santikam gantvā „bhātika bhāgineyyo te migamāyam sikkhāpito“ ti pucchi. Bodhisatto „mā tvam

¹ C^k bhante. ² C^v idaṃ maṃ anuppattim. ³ C^v -kūṭiyam. ⁴ C^v -kathāyā.

⁵ C^v omits na aññāya kathāyā.

puttassa kiñci pāpakam āsāmi¹, sugghāṭhā² deṭṭā³ pūṇāṭṭhā⁴,
idāni tam⁵ bhāṣyaṇādo āpucchissamī⁶ vuttā⁷ mūlā⁸ pāṇā⁹ āhā¹⁰:

Migga¹¹ upāṇāṭṭhā¹² āpakkamāyā¹³
atthakāṭṭhā¹⁴ āpāṇāṭṭhā¹⁵
ekena saccā¹⁶ āpāṇāṭṭhā¹⁷
chāhi¹⁸ kāṭṭhā¹⁹ āpāṇāṭṭhā²⁰ pūṇāṭṭhā²¹ 15

Tathā migga ti bhāṣyaṇādo¹¹
sayamā¹², ubbho¹³ passeti¹⁴ vuttā¹⁵ mūlā¹⁶ pāṇā¹⁷ āhā¹⁸
pallattham¹⁹ āhā²⁰, tū²¹ vā²² jāṇā²³ āhā²⁴ ti²⁵
anekamāyā²⁶ ti²⁷ bahumāyā²⁸ bahuvācā²⁹
pāde³⁰ dvī³¹ dvī³² vuttā³³ āhā³⁴ āpāṇāṭṭhā³⁵
pāyā³⁶ ti³⁷ purāṇā³⁸ āpāṇāṭṭhā³⁹
pīvanato⁴⁰ āhā⁴¹ āpāṇāṭṭhā⁴²
mā⁴³ bhāṣyaṇā⁴⁴ mūlā⁴⁵ āpāṇāṭṭhā⁴⁶
yathā⁴⁷ ekena⁴⁸ saccā⁴⁹ āpāṇāṭṭhā⁵⁰
bhāṣyaṇā⁵¹ ti⁵² idā⁵³ vuttā⁵⁴ āhā⁵⁵
yathā⁵⁶ ekamā⁵⁷ uparimā⁵⁸
ekena⁵⁹ hetthimā⁶⁰ tathā⁶¹
atibhoti⁶² chāhi⁶³
cattāro⁶⁴ pāde⁶⁵ passeti⁶⁶ ekamā⁶⁷
jivhā⁶⁸
vā⁶⁹
patipā⁷⁰
avakkhipā⁷¹
uppā⁷²
tathā⁷³
dvī⁷⁴

¹ C¹ āsāmi. ² C² sugghāṭhā. ³ C³ deṭṭā. ⁴ C⁴ pūṇāṭṭhā. ⁵ C⁵ tam. ⁶ C⁶ āpucchissamī. ⁷ C⁷ vuttā. ⁸ C⁸ mūlā. ⁹ C⁹ pāṇā. ¹⁰ C¹⁰ āhā. ¹¹ C¹¹ migga. ¹² C¹² upāṇāṭṭhā. ¹³ C¹³ āpakkamāyā. ¹⁴ C¹⁴ atthakāṭṭhā. ¹⁵ C¹⁵ āpāṇāṭṭhā. ¹⁶ C¹⁶ ekena. ¹⁷ C¹⁷ saccā. ¹⁸ C¹⁸ āpāṇāṭṭhā. ¹⁹ C¹⁹ chāhi. ²⁰ C²⁰ kāṭṭhā. ²¹ C²¹ āpāṇāṭṭhā. ²² C²² pūṇāṭṭhā. ²³ C²³ 15. ²⁴ C²⁴
²⁵ C²⁵
²⁶ C²⁶
²⁷ C²⁷
²⁸ C²⁸
²⁹ C²⁹
³⁰ C³⁰
³¹ C³¹
³² C³²
³³ C³³
³⁴ C³⁴
³⁵ C³⁵
³⁶ C³⁶
³⁷ C³⁷
³⁸ C³⁸
³⁹ C³⁹
⁴⁰ C⁴⁰
⁴¹ C⁴¹
⁴² C⁴²
⁴³ C⁴³
⁴⁴ C⁴⁴
⁴⁵ C⁴⁵
⁴⁶ C⁴⁶
⁴⁷ C⁴⁷
⁴⁸ C⁴⁸
⁴⁹ C⁴⁹
⁵⁰ C⁵⁰
⁵¹ C⁵¹
⁵² C⁵²
⁵³ C⁵³
⁵⁴ C⁵⁴
⁵⁵ C⁵⁵
⁵⁶ C⁵⁶
⁵⁷ C⁵⁷
⁵⁸ C⁵⁸
⁵⁹ C⁵⁹
⁶⁰ C⁶⁰
⁶¹ C⁶¹
⁶² C⁶²
⁶³ C⁶³
⁶⁴ C⁶⁴
⁶⁵ C⁶⁵
⁶⁶ C⁶⁶
⁶⁷ C⁶⁷
⁶⁸ C⁶⁸
⁶⁹ C⁶⁹
⁷⁰ C⁷⁰
⁷¹ C⁷¹
⁷² C⁷²
⁷³ C⁷³
⁷⁴ C⁷⁴

vañcessatīti, bhotīti¹ bhaginīm ālapati, bhāgineyyo ti evam chahi² kāra-
nehi vañcanakam bhāgineyyam niddisati³.

Evam Bodhisatto bhāgineyyassa migamāyāya sādhuṇaṃ
uggahitabhāvaṃ dāssento bhaginīm samassāsesi. So pi miga-
potako pāse baddho avipphanditvā yeva bhūmiyaṃ mahāphā-
sukapassena⁴ pāde pasāretvā nipanno pādānaṃ āsannaṭṭhāne
khureh' eva paharitvā paṃsu ca tiṇāni ca uppāṭetvā uccāra-
passāvaṃ vissajjetvā sīsaṃ pāṭetvā jivhaṃ ninnāmetvā sarīraṃ
kheḷakilinnaṃ⁵ katvā vātaggahaṇena udaraṃ uddhumātakaṃ
katvā akkhini parivattetvā heṭṭhānāsikasotena vātaṃ sañcarā-
pento⁶ uparimanāsikasotena⁷ vātaṃ sannirumbhitvā⁸ sakalasarīraṃ
thaddhabhāvaṃ gāhāpetvā⁹ matakākāraṃ dassesi. Nīlamakkhi-
kāpi naṃ samparivāresuṃ. Tasmiṃ tasmim̐ thāne kākā nīlī-
yimsu. Luddo āgantvā udare hatthena paharitvā „pāto va
baddho bhavissati, pūṭiko jāto“ ti tassa bandhanarajjukaṃ
mocetvā¹⁰ „etth' eva dāni naṃ ukkāntitvā maṃsaṃ ādāya
gamissāmīti“ nirāsaṃko hutvā sākāpalāsaṃ gaḥetuṃ āraddho.
Migapotako pi ntṭhāya catūhi¹¹ pādehi thatvā kāyaṃ vidhū-
nitvā¹² gīvaṃ pasāretvā mahāvātena chinnavalāhako¹³ viya
vegena mātu santikaṃ agamāsi.

Satthāpi „na bhikkhave Rāhulo idān' eva sikkhākāmo, pubbe
pi sikkhākāmo¹⁴ yevā“ 'ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ
ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā bhāgineyyo migapotako Rāhulo
ahosi, mātā Uppalavannā, mātulamigo pana aham eva ahosi“ ti.
Tipallatthamigajātakaṃ.

7. Mālutaajātaṃ.

Kāle¹⁵ vā yadi vā jūṇhe ti. Idam̐ Satthā Jetavane
viharanto dve buddhapabbajitē ārabba kathesi. Te kira Kosala-

¹ Ck C^s hotīti. ² C^s jahi. ³ C^v niddisati. ⁴ C^v -phāsūpassena. ⁵ Ck C^s
khela-. ⁶ C^s sañcarā-. ⁷ C^s uparimānā-, C^v uparimanāsikasotē. ⁸ C^v sannir-
umbhitvā. ⁹ C^s C^v gāhāpetvā. ¹⁰ C^s mecetvā. ¹¹ Ck C^v catūhi. ¹² Ck
vidhūnitvā. ¹³ C^s C^v jinna-. ¹⁴ Ck adda pi. ¹⁵ Ck kālo, C^v kālo corrected to
kālo, C^s kālo.

janapade ekasmin arāṇvāse¹ vasanti eko Kā²... nāma eko
 Junhatthero³ nāma. Ath' ekadivasaṃ Junha Kāha⁴ pucchā-
 „bhante⁵ sītaṃ⁶ nāma kasmin kāle⁷ hoti⁸... So „jūha⁹“ hoti¹⁰...
 Ath' ekadivasaṃ Kālo¹¹ Junha¹² pucchā- „imame¹³ Junha sītaṃ¹⁴ nāma
 kasmin kāle¹⁵ hoti¹⁶... So „jūha¹⁷“ hoti¹⁸... Te ubho pi attalo kaṇṇaṃ
 chinditum¹⁹ akakkontā Saṭṭho samūhaṃ gacchā²⁰ bhaddhā
 vanditvā „bhante sītaṃ²¹ nāma kasmin kāle²² hoti²³... pucchimā²⁴ bhaddhā
 tesāṃ kathaṃ²⁵ sutvā „pubbe²⁶ pi āhaṃ mikkhā²⁷ tumhākaṃ²⁸ nāma
 paṇhaṃ²⁹ kathaṃ³⁰ bhavaṃ³¹ khepagaṃ³² yama³³ na³⁴ makkhā³⁵...
 vatvā³⁶ atītaṃ³⁷ āhāri³⁸:

Atīte ekasmin paṭṭajāpāde³⁹... saḥāyaka⁴⁰ ekissā⁴¹ yeva⁴² gūhāyaṃ⁴³ vasaṃ⁴⁴. Tassa⁴⁵...
 isipabbajjāṃ⁴⁶ paṭṭajitvā⁴⁷ tasmim⁴⁸ yeva⁴⁹...
 Ath' ekadivasaṃ⁵⁰ tesāṃ⁵¹ saḥāyaka⁵²...
 udapādi, vyaggho „kāle⁵³“ yeva⁵⁴...
 yevā⁵⁵“ ti. Te ubho pi attalo kaṇṇaṃ⁵⁶...
 Bodhisattaṃ⁵⁷ pucchimā⁵⁸. Bodhisatta⁵⁹ imāṃ⁶⁰ gāthāṃ⁶¹ āha⁶²:

Kāle⁶³ vā yadi vā⁶⁴...
 vātajāni⁶⁵“ hi⁶⁶ sītāni⁶⁷,...

Tattha kāle⁶⁸ vā yadi vā⁶⁹...
 vā, yadā⁷⁰ vāyati mā⁷¹...
 tasmim⁷² samaye⁷³ sītāṃ⁷⁴ hoti⁷⁵...
 vijante⁷⁶ yeva⁷⁷ sītāni⁷⁸ hoti⁷⁹...
 vuttasā⁸⁰ hoti⁸¹...
 aparājita⁸² ti.

Evam⁸³ Bodhisatto⁸⁴ te saḥāyake⁸⁵...

Satthāpi⁸⁶ „bikkhave⁸⁷“ pucchā⁸⁸...
 kathito⁸⁹“ ti imāṃ⁹⁰ dhammā⁹¹...
 kathito⁹²“ ti imāṃ⁹³ dhammā⁹⁴...

¹ C° arāṇvāse. C° arāṇvāse. ² a. Kā. ³ a. Junha. ⁴ C° Junha. ⁵ C° kāle. ⁶ C° sītaṃ. ⁷ C° sītaṃ. ⁸ C° sītaṃ. ⁹ C° jūha. ¹⁰ C° jūha. ¹¹ C° Kālo. ¹² C° Junha. ¹³ C° imame. ¹⁴ C° sītaṃ. ¹⁵ C° kāle. ¹⁶ C° kāle. ¹⁷ C° jūha. ¹⁸ C° jūha. ¹⁹ C° chinditum. ²⁰ C° gacchā. ²¹ C° sītaṃ. ²² C° kāle. ²³ C° kāle. ²⁴ C° pucchimā. ²⁵ C° kathaṃ. ²⁶ C° pubbe. ²⁷ C° mikkhā. ²⁸ C° tumhākaṃ. ²⁹ C° paṇhaṃ. ³⁰ C° kathaṃ. ³¹ C° bhavaṃ. ³² C° khepagaṃ. ³³ C° yama. ³⁴ C° na. ³⁵ C° makkhā. ³⁶ C° vatvā. ³⁷ C° atītaṃ. ³⁸ C° āhāri. ³⁹ C° paṭṭajāpāde. ⁴⁰ C° saḥāyaka. ⁴¹ C° ekissā. ⁴² C° yeva. ⁴³ C° gūhāyaṃ. ⁴⁴ C° vasaṃ. ⁴⁵ C° Tassa. ⁴⁶ C° isipabbajjāṃ. ⁴⁷ C° paṭṭajitvā. ⁴⁸ C° tasmim. ⁴⁹ C° yeva. ⁵⁰ C° Ath'. ⁵¹ C° tesāṃ. ⁵² C° saḥāyaka. ⁵³ C° kāle. ⁵⁴ C° yeva. ⁵⁵ C° yevā. ⁵⁶ C° kaṇṇaṃ. ⁵⁷ C° Bodhisattaṃ. ⁵⁸ C° pucchimā. ⁵⁹ C° Bodhisatta. ⁶⁰ C° imāṃ. ⁶¹ C° gāthāṃ. ⁶² C° āha. ⁶³ C° Kāle. ⁶⁴ C° vā yadi vā. ⁶⁵ C° vātajāni. ⁶⁶ C° hi. ⁶⁷ C° sītāni. ⁶⁸ C° Tattha. ⁶⁹ C° kāle. ⁷⁰ C° yadā. ⁷¹ C° mā. ⁷² C° tasmim. ⁷³ C° samaye. ⁷⁴ C° sītāṃ. ⁷⁵ C° hoti. ⁷⁶ C° vijante. ⁷⁷ C° yeva. ⁷⁸ C° sītāni. ⁷⁹ C° hoti. ⁸⁰ C° vuttasā. ⁸¹ C° hoti. ⁸² C° aparājita. ⁸³ C° Evam. ⁸⁴ C° Bodhisatto. ⁸⁵ C° te saḥāyake. ⁸⁶ C° Satthāpi. ⁸⁷ C° bikkhave. ⁸⁸ C° pucchā. ⁸⁹ C° kathito. ⁹⁰ C° ti. ⁹¹ C° imāṃ. ⁹² C° dhammā. ⁹³ C° kathito. ⁹⁴ C° ti.

pariyosāne dve pi te therā sotāpattiphale patitṭhahimsu. Satthā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā vyaggho Kālo¹ ahosi, siho Junho, pañhavissajjanakatāpaso pana aham eva ahosin“ ti. Mālu-tajātakam.

8. Matakabhattajātaka.

Evan ce sattā jāneyyun ti. Idam Satthā Jetavane viharanto matakabhattam ārabha katesi. Tasmim hi kāle manussā bahū² ajelakādayo³ māretvā kālakate nātake uddissa matakabhattam nāma denti. Bhikkhū te manusse tathā karonte disvā Satthāram pucchimsu: „etarahi bhante manussā bahū⁴ paṇe jīvitakkhayam pāpetvā matakabhattam nāma denti, atthi nu kho bhante ettha vaddhīti⁵“. Satthā „na bhikkhave matakabhattam dassāmā ti, kate pi pāṇātipāte kāci vaddhi nāma atthi, pubbe paṇḍitā ākāse nisajja dhammam desetvā ettha ādīnavam⁶ kathetvā sakalajambudīpavāsike etam kammam jahāpesum, idāni pana bhavasamkhepagatattā⁷ puna pātubhūtan“ ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente eko tinṇam vedānam pāragū⁸ disāpāmokkho ācāriyo brāhmaṇo „matakabhattam dassāmīti⁹“ ekam elakam gāhāpetvā¹⁰ ante-vāsike āha: „tātā imam elakam nadim netvā nahāpetvā kaṇṭhe“ mālam parikkhipitvā pañcaṅgulikam datvā maṇḍetvā ānethā¹¹ ti. Te „sādhū“ ti paṭisunitvā tam ādāya nadim gantvā nahāpetvā maṇḍetvā nadītīre ṭhapesum. So elako¹² attano pubba-kammam disvā „evarūpā nāma dukkhā ajja muccissāmīti“ so-manassajāto ghaṭam bhindanto viya mahāhasitam hasitvā puna „ayam brāhmaṇo¹³ mam ghātetvā mayā laddham dukkham labhissasīti¹⁴“ brāhmaṇe¹⁵ kāruṇṇam uppādetvā mahantena saddeha parodi. Atha nam te māṇavakā pucchimsu: „samma

¹ C^s kālo. ² C^v omits bahū, C^s has later added bahu. ³ C^k C^s ajelakā-, C^v ājelakā-. ⁴ C^k C^v bahu. ⁵ C^k vaddhīti. ⁶ all three MSS. ādīnavam. ⁷ C^s -khepatantā, C^v -khepanattā? corrected to -khepaganattā. ⁸ C^s C^v pāragu. ⁹ C^k dassāmāti. ¹⁰ C^v gāhāpetvā. ¹¹ C^s kaṇṭhe. ¹² C^k C^s elako. ¹³ C^k brāhmaṇe. ¹⁴ so all three MSS. instead of labhissatīti. ¹⁵ C^s brāhmaṇo, C^v brāhmaṇo.

elaka, tvaṃ mahāsaddena hasi c' eva rodi ca¹, kena nu kāraṇena hasi, kena kāraṇena rodīti². „Tumhe maṃ imaṃ kāraṇaṃ attano ācariyassa santike puccheyyāthā³“ ti. Te taṃ ādāya gantvā idaṃ kāraṇaṃ ācariyassa ārocesuṃ. Ācariyo tesaṃ vacanaṃ sutvā elakaṃ pucchi: „kasmā tvaṃ elaka hasi, kasmā rodīti⁴. Elako attanā katakammaṃ⁵ jātissaraṇāṇena⁶ anussaritvā brāhmaṇassa kathesi: „ahaṃ brāhmaṇa pubbe tādiso va mantajjhāyakabrāhmaṇo⁷ hutvā 'matakabbhattaṃ dassāmīti' elakaṃ māretvā adāsim, sv-āhaṃ ekassa elakassa ghātītattā eken' ūnesu⁸ pañcasu attabhāvasatesu sīsacchedaṃ pāpuṇiṃ, ayaṃ me koṭiyaṃ t̥hito pañcasatimo attabhāvo, 'sv-āhaṃ ajja evarūpā dukkhā muccissāmīti' somanassa-jāto iminā kāraṇena hasiṃ, rodanto pana 'ahaṃ tāva ekaṃ elakaṃ māretvā pañcajātīsatāni⁹ sīsacchedadukkhaṃ patvā ajja tasmā dukkhā muccissāmīti, ayaṃ pana brāhmaṇo maṃ māretvā ahaṃ viya pañcajātīsatāni sīsacchedadukkhaṃ labhissatīti' tayi kāruṇṇena rodi¹⁰“ ti. „Elaka, mā bhāyi, nāhaṃ taṃ māressāmīti¹¹. „Brāhmaṇa, kiṃ vadesi, tayi mārente pi amārente pi na sakkā ajja mayā maraṇā muccitun¹²“ ti. „Elaka, mā bhāyi, ahaṃ te ārakkhaṃ gahetvā tayā saddhiṃ yeva vicarissāmīti¹³. „Brāhmaṇa, appamattako tava ārakkho, mayā katapāpaṃ pana¹⁴ mahantaṃ balavan¹⁵“ ti. Brāhmaṇo elakaṃ muñcivā „imaṃ elakaṃ kassaci pi māretuṃ¹⁶ na dassāmā¹⁷“ ti antevāsike ādāya elaken' eva saddhiṃ vicari. Elako vissatṭhamatto va ekaṃ pāsānapitṭhaṃ nissāya jātagumbe¹⁸ gīvaṃ ukkhipitvā paṇṇāni khādituṃ āradhho. Taṃ khaṇaṃ yeva¹⁹ tasmīṃ pāsānapitṭhe asani patitā. Ekā pāsāṇasakalikā²⁰ chijjivā elakassa pasāritagīvāya patitvā sīsaṃ chindi. Mahājano sannipati. Tadā

¹ C^k hasitaṃ ce rodi ca, C^s hasitañce rodita corrected to -rodica, C^v hasikaṃ ceva rodi ca corrected to hasi ceva rodi ca. ² C^k C^s puccheyyathā. ³ C^k omits kata. ⁴ C^s jātissaraṇāṇena, C^v jātissaraṇāṇena corrected to jātissaraṇāṇena. ⁵ C^s mantasajjhāyaka-. ⁶ C^s ekenunesu. ⁷ C^k pañcajāti. ⁸ C^k adds ca. ⁹ C^v māretvā. ¹⁰ C^s jātakumbe. ¹¹ C^k omits yeva. ¹² C^s -sakhalikā.

Bodhisatto tasmiṃ thāne rukkhadevatā hutvā nibbatto. So passantass' eva tassa' mahājanassa devatānubhāvena ākāse pallamkena nisīditvā „ime sattā evaṃ pāpassa phalaṃ jānamānā app-eva nāma pāṇātipātāṃ na kareyyun“ ti madhurena sarena dhammaṃ desento imaṃ gātham āha:

Evaṃ ce sattā jāneyyūṃ 'dukkh' āyaṃ jātisambhavo'
na pāṇo pāṇinaṃ haññe, pāṇaghātī hi socatīti. 17.

Tattha evaṃ ce sattā jāneyyūṃ ti ime sattā evaṃ ce jāneyyūṃ, kathaṃ: dukkhāyaṃ jātisambhavo ti ayaṃ tattha tattha jāti¹ ca jātassa anukkamena vaḍḍhisamkhāto sambhavo ca jarāvyādhimaraṇasappīyasampayogapiyavippayogahatthapādacchedādīnaṃ² dukkhānaṃ vatthubhūtattā³ dukkho ti yadī jāneyyūṃ, na pāṇo pāṇinaṃ haññe ti paraṃ vadhento jātisambhavo vadhaṃ labhati pīlento pīlaṃ labhatīti jātisambhavassa dukkhavattutāya dukkhabhāvaṃ jānanto koci pāṇo aññaṃ pāṇinaṃ na haññe, satto sattaṃ na haṇeyyā ti attho, kimkāraṇā: pāṇaghātī hi socati yasmā sāhatthikādisu chasu payogesū yena kenaci payogena parassa jīvītindriyupacchedanena pāṇaghātapuggalo atthasu mahānirayesu soḷasasu ussadanirayesu nānappakārāya tiracchānāyoniyaṃ petti-visaye⁴ asurakāye ti imesu catusu apāyesu mahādukkhaṃ anubhavamāno dīgharattaṃ antoniḍḍhāyanalakkhaṇena sokena socati, yathā vā ayaṃ eḷako maraṇabhayena soci evaṃ dīgharattaṃ socatīti pi ñatvā na pāṇo pāṇinaṃ haññe, koci pāṇātipātakammaṃ nāma na kareyya, mohena pana mūḷhā avijjāya andhikā⁵ imaṃ ādīnaṃ⁶ apassantā pāṇātipātāṃ karontīti.

Evaṃ Mahāsatto nirayabhayena tajjetvā dhammaṃ desesi. Manussā taṃ dhammadeśanaṃ sutvā nirayabhayabhītā pāṇātipātā viramīsu. Bodhisatto pi dhammaṃ deśevā mahājanāṃ sīle patitṭhāpetvā⁷ yathākamaṃ gato. Mahājano pi Bodhisattassa ovāde thatvā⁸ dānādīni puñṇāni katvā devanagaraṃ pūresi.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Ahaṃ tena samayena rukkhadevatā ahoṃsi“ ti. Matakabhattachajātakam.

¹ C^o omits tassa. ² C^o jāti. ³ C^o -dīnaṃ. ⁴ C^k C^v -bhūtattā corrected to bhūtattā. ⁵ C^v -visayesu. ⁶ C^o andhikathā. ⁷ C^o C^v ādīnaṃ. ⁸ C^k patitṭhāpetvā. ⁹ C^o thatvā.

A vācītabhattajātaka.

Tam Satthā Jetavane viharanto devatā-
 ārabha kathesi. Tadā kira manussā
 devatānam balikammam katvā
 āgataṃ patvā āgantvā puna tumbhākam
 āvāceti āvācivā gacchanti. Tattha anantarāyena
 āgatā „devatānubhāvena idam jātan“ ti maññamānā
 āvācivā āvācanato muccitum balikammam karonti. Tam
 ākkhū „atthi nu kho bhante ettha attho“ ti Bhagavantam
 āvācanti. Bhagavā atitam āhari:

Atite Kāsiraṭṭhe ekasmiṃ gāmake kuṭimbiko gāma-
dvāre 'thite' nigrodharukkhe devatāya balikammaṃ paṭijānitvā
anantarāyena āgantvā bahū paṇe vadhित्वा „āyācanato' muccis-
sāmīti" rukkhamaḷaṃ gato. Rukkhadevatā khandhaviṭape thatvā
imaṃ gātham āha:

**Sace muñce pecca muñce, muccamāno hi bajjhati,
na h' evaṃ dhīrā muccanti, mutti bālassa bandhanan ti.**

Tattha sace muñce pecca muñce ti bho purisa tvaṃ sace muñce yadi muccitukāmo si pecca muñce yathā paralokena bajjhasi, evaṃ muccamāno hi bajjhatiti yathā pana tvaṃ pāṇaṃ vadhitvā muccitum icchasi evaṃ muccamāno hi pāpakammaṇa bajjhasīti, tasmā na hevaṃ dhīrā muccanti ye paṇḍita-purisa te evaṃ paṭissavato na muccanti, kimkāraṇā: evarūpā hi mutti bā-lassa bandhanam esā pāṇātipātā⁵ katvā mutti nāma bālassa bandhanam eva hotīti dhammaṃ desesi.

Tato paṭṭhāya manussā evarūpā paṇātipātakammā^o viratā dhammaṃ caritvā devanagaram pūrayimsu.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā anusandhim ghaṭetvā
jātakam samodhānesi: „Ahaṇ' tena samayena rukkhadevatā aho sin" ti.
Āyācitabhattajātakam.

¹ all three MSS. vanijjāya. ² C^k C^s bahu, C^v bahu corrected to bahū. ³ C^v ~~thito~~ corrected to ~~thite~~. ⁴ C^k C^s āyācantā, C^v āyācantā corrected to āyācanato. ⁵ C^k pāṇātipātā, C^s pāṇātipātām, C^v pāṇātipātā corrected to -tam. ⁶ C^k pāṇātipātā-, C^s pāṇātipāta-, C^v pāṇātipāpākammā. ⁷ C^s aham.

10. Naḷapānajātaka.

Disvā padam anuttinṇan ti. Idam Satthā Kosalesu cārikañ¹ caramāno Naḷakapānagāmam² patvā Naḷakapānapokkharaniyam³ Ketakavane⁴ viharanto naḷadaṇḍake ārabha kathesi. Tadā pana bhikkhū Naḷakapānapokkharaniyam⁵ nahātvā sūcigharatthāya⁶ sāmaṇerehi naḷadaṇḍake⁷ gāhāpetvā⁸ te sabbatthakam eva chidde disvā Satthāram upasamkamitvā „bhante mayam sūcigharatthāya naḷadaṇḍake⁷ gaṇhāpema, te mūlato yāva aggā sabbatthakam eva chiddā, kin nu kho etan“ ti pucchimsu. Satthā „idam bhikkhave mayham porāṇakādhittānan⁹“ ti vatvā atītam āhari:

Pubbe kira so vanasaṇḍo araṇṇo ahosi. Tassāpi pokkharaniyā eko dakarakkhaso otinṇotinṇe¹⁰ khādati. Tadā Bodhisatto rohitamigapotappamāno¹¹ kapirājā hutvā asītisahasamattavānaraparivuto yūtham pariharanto tasmim araṇṇe vasati. So vānaragaṇassa ovādam adāsi: „tātā imasmim araṇṇe visarukkhāpi amanussapariggahitā¹² pokkharaniyo pi honti, tumhe akhāditapubbam phalāphalam khādantā vā apīta-pubbam pāṇiyam¹³ pivantā vā mam¹⁴ paṭipuccheyyāthā“ ti. Te „sādhū“ ti paṭisunitvā¹⁵ ekadivasam agatapubbatthānam gatā. Tattha bahu-d-eva divasam caritvā pāṇiyam¹³ gavesamānā ekam pokkharaniṃ disvā pāṇiyam¹⁶ apivitvā va Bodhisattassa āgamanam olokayamānā nisīdimsu. Bodhisatto āgantvā „kim tātā pāṇiyam¹⁶ na pivathā“ ti āha. „Tumhākam āgamanam olokemā“ ti. „Suṭṭhu tātā“ ti Bodhisatto pokkharaniṃ āvijjhivā¹⁷ padam paricchindanto otinṇam eva passi na uttinṇam. So „nissamsayam esā¹⁸ amanussapariggahitā¹⁹“ ti ñatvā „suṭṭhu vo kataṃ tātā²⁰ pāṇiyam¹⁶ apivantehi, amanussapariggahitā²¹ ayan“ ti āha. Dakarakkhaso pi tesam anotarāṇa-

10. Cfr. supra p. 126 and Dh. p. 304. ¹ C^s cārikam, C^v kārīkañ corrected to cārikam. ² C^s nalaka-. ³ C^s nalaka-, C^v -ṇiyam. ⁴ C^v ketavane. ⁵ C^k C^v -ṇiyam, C^s nalaka-. ⁶ C^k sūci. ⁷ C^s nala-. ⁸ C^v gahāpetvā corrected to gāhāpetvā. ⁹ C^s porāṇakādi-. ¹⁰ C^k C^v otinṇotinṇo, C^s otinno. ¹¹ C^s -potakappamāno. ¹² C^s C^v -hitā. ¹³ C^s pāṇiyam. ¹⁴ C^s nam. ¹⁵ C^k C^s -sunitvā. ¹⁶ C^s pāni-. ¹⁷ C^s avijjhivā. ¹⁸ all three MSS. esa. ¹⁹ all three MSS. -ggahitā. ²⁰ C^s adds ti. ²¹ C^s C^v -ggahitā.

bhāvaṃ nātvā nīlodaro paṇḍaramukho surattahatthapādo bhī-
bhacchadassano¹ hutvā udakaṃ dvidhā katvā nikkhamitvā
„kasmā nisinn’ attha, otaritvā pāṇiyaṃ² pivathā“ ti āha. Atha
naṃ Bodhisatto, pucchi: „tvam idha nibbattadakarakkhaso“ ti.
„Āma ahan“³ ti. „Tvam pokkharaniṃ otinṇake⁴ labhasīti“.
„Āma labhāmīti⁵, ahaṃ idh’ otinṇaṃ antamaso sakunikaṃ⁶
upādāya na kiñci muñcāmi, tumhe pi sabbe khādissāmīti“.
„Na mayaṃ attānaṃ tuyhaṃ khāditaṃ dassāmā“ ti. „Pāṇi-
yaṃ⁷ pana pivissathā“ ti. „Āma pāṇiyaṃ⁸ ca pivissāma, na
ca te vasaṃ⁹ gamissāmā“ ti. „Atha kathaṃ pāṇiyaṃ¹⁰ pi-
vissathā“ ti. „Kim pana tvam maññasi¹¹ ‘otaritvā pivissantīti’,
mayaṃ hi anotaritvā asītisahassāpi¹² ekamekaṃ naḷadaṇḍakaṃ¹³
gahetvā uppalanālena¹⁴ udakaṃ pivantā viya tava pokkha-
raṇiyā pāṇiyaṃ¹⁵ pivissāma, evaṃ no tvam khāditaṃ na sakkhis-
sasīti“¹⁶. Etam atthaṃ veditvā Satthā abhisambuddho hutvā
imissā gāthāya purimapadadvayaṃ abhāsi:

Disvā padam anuttinṇaṃ disvān’ otaritaṃ padan ti

[naḷena vārim pivissāma n’ eva maṃ tvam vadhissasīti]¹⁷. 19.

Tass’ attho: bhikkhave, so kapiṛajā tassā pokkharaniyā ekam pi uttinṇaṃ
padam nāddasa, otaritaṃ pana otinṇapadam eva addasa, evaṃ disvā padam
anuttinṇaṃ disvāna otaritaṃ padam, addhā ayaṃ pokkharani¹⁸ ama-
nussapariggahitā¹⁹ ti nātvā tena saddhiṃ sallapanto sapaṇiso āha: naḷena²⁰
vārim pivissāmā ti, tass’ attho: mayaṃ tava pokkharaniyā naḷena²¹ pāṇi-
yaṃ²² pivissāmā ti, puna Mahāsatto va āha: neva maṃ tvam vadhissasīti
evaṃ naḷena²³ pāṇiyaṃ²⁴ pivantaṃ sapaṇisam pi maṃ tvam n’ eva vadhissa-
sīti attho.

Evaṃ vatvā pana Bodhisatto ekam naḷadaṇḍakaṃ²⁵ āharā-
petvā pāramiyo āvajjitvā saccakiriyaṃ katvā mukhena pumi.

¹ C^k -ddassano. ² C^s pāṇi-. ³ C^s āhan, C^v āhan corrected to ahan. ⁴ C^s
adds va. ⁵ C^v labhāmiki corrected to labhāmi. ⁶ C^s sakunikaṃ. ⁷ C^v saṃ-
vasaṃ. ⁸ C^k C^v maññasi, C^s maññāsi. ⁹ C^k -sahassānapi corrected to -sahas-
sāpi, C^s -sahassānapi. ¹⁰ C^s nala-. ¹¹ C^s -nālena. ¹² This hemistich is omitted
in all three MSS., but I have supplied it from the comment. ¹³ C^k C^s -ṇim,
C^v -ṇim corrected to nī. ¹⁴ C^s C^v -ggahitā. ¹⁵ C^s naḷena. ¹⁶ C^s C^v pāṇiyaṃ,
C^k pāṇiyaṃ. ¹⁷ C^k C^s nala-.

Naḷo¹ anto kiñci gaṇṭhiṃ asesetvā sabbatthakam eva susiro ahosi. Iminā niyāmena aparam pi aparam pi āharāpetvā pumitvā adāsīti evaṃ sante pi na² sakkā niṭṭhapetum, tasmā evaṃ na gahetabbam. Bodhisatto pana imam pokkharaniṃ parivāretvā „jātā sabbe pi naḷā³ ekacchiddā hontū“⁴ ti adhiṭṭhāsi. Bodhisattānam hi hitūpacārassa⁴ mahantatāya adhiṭṭhānam samijjhati. Tato paṭṭhāya sabbe pi taṃ pokkharaniṃ parivāretvā utṭhitanaḷā⁵ ekacchiddā jātā. Imasmim kappe cattāri kappatṭhiya-pāṭihāriyāni nāma, katamāni cattāri: candassa sasalakkhaṇam sakalam pi imam kappam ṭhassati, Vattakajātake⁶ aggito nibbutatṭhānam sakalam pi imam kappam aggi na jhāpessati, ghaṭikāranivesanatṭhānam⁷ sakalam pi imam kappam anovassakam ṭhassati, imam pokkharaniṃ parivāretvā utṭhitanaḷā⁸ sakalam pi imam kappam ekacchiddā bhavissantīti, imāni cattāri kappatṭhiyapāṭihāriyāni nāma. Bodhisatto evaṃ adhiṭṭhahitvā ekaṃ naḷam⁹ ādāya nisīdi. Te pi asītisahassavānarā ekekaṃ ādāya pokkharaniṃ parivāretvā nisīdimsu. Te pi Bodhisattassa naḷena⁹ ākaḍḍhitvā pāṇiyam¹⁰ pivanakāle sabbe tīre nisinnā va pivimsu. Evaṃ¹¹ tehi pāṇiye¹⁰ pīte dakarakkhaso kiñci alabhivā anattamano sakanivesanam eva gato. Bodhisatto pi saparivāro araṇṇam eva pāvisi.

Satthā pana „imesam bhikkhave naḷānam¹² ekacchiddabhāvo mayham ev’ etaṃ porāṇakam adhiṭṭhānan“ ti imam dhammaḍḍesaṇam āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā dakarakkhaso Devadatto ahosi, asītisahassavānarā Buddhaparisā, upāyakusalo pana kapiṛājā aham eva ahosin“ ti. Naḷapānajaṭakam. Sīlavaggo dutiyo.

¹ C^s nalo. ² C^k sante pana na, C^v sante pana corrected to sante pi na, C^s sante na.

³ C^s naḷā. ⁴ C^k gi hitūpavārassa, C^s hi hitupacārassa. ⁵ C^s -naḷā. ⁶ C^v vaddhaka-. ⁷ C^s ghaṭī-. ⁸ C^s naḷam. ⁹ C^s naḷena. ¹⁰ C^s pāni-. ¹¹ C^v evan.

¹² C^s naḷānam.

nisinno va sepaṇṇiphalāni¹ khipitvā tassa purato pātesi. Bodhisatto „imāni phalāni āgantvā mayhaṃ purato patanti, atthi nu kho upari luddako“ ti punappuna ullokento luddakaṃ disvā apassanto viya hutvā „ambho² rukkhā, pubbe tvaṃ olambakaṃ cārento viya ujukam eva phalāni pātesi, ajja pana te rukkhadhammo pariccatto, evaṃ tayā rukkhadhamme pariccatte³ aham pi aññaṃ rukkhamūlaṃ upasaṃkamitvā mayhaṃ āhāraṃ pariyessāmi⁴“ vatvā imaṃ gātham āha:

Ñātaṃ etaṃ kuruṅgassa yaṃ tvaṃ sepaṇṇi⁴ seyyasi,
aññaṃ sepaṇṇim⁵ gacchami, na me te ruccate phalaṃ ti. 20.

Tattha ñātaṃ ti pākaṭaṃ jātaṃ, etaṃ ti idaṃ⁶, kuruṅgassā ti kuruṅgamigassa, yaṃ tvaṃ sepaṇṇi⁴ seyyasīti yaṃ tvaṃ hambho sepaṇṇirukkhā⁷ purato purato phalāni pātayamāno seyyasi viseyyasi⁸ viṣiṇṇaphalo⁹ hoti¹⁰ taṃ sabbam kuruṅgassa pākaṭaṃ jātaṃ, na me ruccate ti evaṃ phalaṃ dadamānāya me¹¹ tava phalaṃ na ruccati, tiṭṭha tvaṃ, aham aññattha gamissāmi⁴ti agamāsi.

Ath' assa luddako aṭṭake¹² nisinno va sattim khipitvā „gaccha, viraddho dāni 'mhi tan“ ti āha. Bodhisatto nivattitvā tṭhito āha: „ambho² purisa¹³, idāni si¹⁴ kinc' āpi maṃ viraddho, aṭṭha pana mahāniraye soḷasa ussadaniraye pañcavidhabandhanādīni ca kammakaraṇāni aviraddho¹⁵ yevāsīti“ evaṃ ca pana vatvā palāyitvā yathārucim gato. Luddako pi otaritvā yathārucim gato.

Satthāpi „na bhikkhave Devadatto idān' eva mama vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakkati, na ca pana vadhitaṃ asakkhīti“ imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā aṭṭakaluddo¹⁶ Devadatto ahosi, kuruṅgamigo pana¹⁷ aham evā“ ti. Kuruṅgamigajātakaṃ.

¹ C^s C^v sepanni-. ² C^k C^v amho. ³ C^k omits evaṃ . . . pariccatte. ⁴ C^s sepanni. ⁵ C^s sepannim. ⁶ C^s imaṃ. ⁷ C^s sepanni-. ⁸ C^k viseyya. ⁹ C^k siṇṇa-, C^s viṣiṇṇa-. ¹⁰ C^k hosi. ¹¹ C^s omits me. ¹² C^k C^v addhake. ¹³ C^v sepanṇirisa corrected to sepanṇirisa. ¹⁴ C^s omits si. ¹⁵ C^v aviruddho. ¹⁶ C^s -luddako. ¹⁷ C^s omits pana.

2. Kukkurajātaka.

Ye kukkurā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ñā-tatthacariyam¹ ārabha kathesi. Sā Dvādasanipāte Bhaddasāla-jātake āvibhavissati. Idam pana vatthum patitthapetvā² atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjāṃ kārente Bodhisatto tathārūpaṃ³ kammaṃ paṭicca kukkurayoniyaṃ nibbattitvā anekasatakukkuraparivuto mahāsusāne vasati. Ath' ekadivasaṃ rājā setasindhavayuttam sabbālamkārapatimaṇḍitam ratham abhiruyha uyyānaṃ gantvā tattha divasabhāgaṃ kīlītvā attham gate suriye nagaraṃ pāvisi. Tassa taṃ rathavarattam⁴ yathānaddham eva rājamaṅgaṇe thapayimsu. So rattim deve vassante tinto. Uparipāsādato koleyyakasunakhā otarītvā tassa cammaṇ ca nandīṇ ca khādīmsu. Punadivase rañño ārocayimsu: „deva niddhamanamukhena sunakhā pavisitvā rathassa cammaṇ ca nandīṇ ca khādīmsū“ 'ti. Rājā sunakhānaṃ kujjhitvā „diṭṭha-diṭṭhatṭhāne sunakhe ghātethā“ 'ti āha. Tato paṭṭhāya sunakhānaṃ mahāvyaśanaṃ udapādi. Te diṭṭhadiṭṭhatṭhāne ghātīyamānā palāyītvā susānaṃ gantvā Bodhisattassa santikaṃ agamaṃsu. Bodhisatto „tumhe bahū sannipatitā, kin nu kho kāraṇaṃ“ ti pucchi. Te „‘antepure kira rathassa cammaṇ ca nandīṇ⁵ ca sunakhehi khādītā' ti kuddho rājā sunakhavadham āṇāpesi, bahū sunakhā vinassanti, mahābhayaṃ uppannaṃ“ ti āhaṃsu. Bodhisatto cintesi: „ārakkhatṭhāne⁶ bahi sunakhānaṃ okāso n' atthi, anto rājanivesane koleyyakasunakhānaṃ yeva taṃ kammaṃ bhavissati, idāni pana corānaṃ kiñci n' atthi, acorā maraṇaṃ labhanti, yaṇ nūnāhaṃ core rañño dassetvā ñātisaṃghassa jīvitadānaṃ dadeyyaṃ“ ti so ñātake samassāsetvā „tumhe mā bhāyittha, ahaṃ vo abhayaṃ āharissāmi,

¹ C^o ñātāttha- corrected to ñātakāttha-. ² C^o patitthapetvā corrected to -tthāpetvā. ³ C^k C^o yathārūpaṃ. ⁴ C^k rathavattam, C^o rathavaramittam corrected to rathavattam, C^o rathavarattam corrected to rathavaram. ⁵ so all three MSS. instead of nandī? ⁶ C^o ārakkhatṭhāne.

yāva rājānaṃ passāmi tāva idh' eva hothā" 'ti pāramiyo āvaj-
 jetvā mettābhāvanāṃ purecārikaṃ katvā „mayhaṃ upari
 leḍḍum vā muggaraṃ vā mā koci khipitum ussahīti" adhiṭṭhāya
 ekako va antonagaraṃ pāvīsi. Atha naṃ disvā ekasatto pi
 kujjhitvā olokento nāma nāhosi¹. Rājāpi sunakhavadhaṃ āṇā-
 petvā sayāṃ vinicchaye nisinno hoti. Bodhisatto tatth' eva
 gantvā pakkhanditvā rañño āsanassa hetthā pāvīsi. Atha naṃ
 rājapurisā niharitum āradhā. Rājā pana vāresi. So thokaṃ
 samassasitvā² hetthāsanā nikkhamitvā rājānaṃ vanditvā „tumhe
 kukkure mārāpethā" 'ti pucchi. „Āma ahan" ti. „Ko tesāṃ
 aparādho narindā" 'ti. „Rathassa me parivāracammaṇ' ca nan-
 diṇ ca khādīmsū" 'ti. „Ye khādīmsu te jānāthā" 'ti. „Na
 jānāmā" 'ti. „Ime nāma cammakhāḍakacorā' ti tatvato³
 ajānitvā va diṭṭhaditṭhatthāne⁴ yeva mārāpanaṃ na yuttaṃ
 devā" 'ti. „Rathacammaṃ kukkurehi khāditattā diṭṭhaditṭhe
 sabbe va mārethā' 'ti sunakhavadhaṃ āṇāpesin" ti. „Kiṃ
 pana vo manussā sabbe ca kukkure mārenti udāhu maraṇaṃ
 alabhantāpi atthīti". „Atthi, amhākaṃ ghare koleyyakā mara-
 ṇaṃ na labhantīti". „Mahārāja, idān' eva tumhe 'rathacam-
 maṃ kukkurehi khāditattā diṭṭhaditṭhe va sabbe mārethā ti
 sunakhavadhaṃ āṇāpesin' ti avocuttha, idāni pana 'amhākaṃ
 ghare koleyyakā maraṇaṃ na labhantīti' vadeha, nanu evaṃ
 sante tumhe chandādivasena agatigamaṇaṃ gacchathā 'ti,
 agatigamaṇaṇ ca nāma na yuttaṃ, na ca rājadhammo, rañño⁵
 nāma kāraṇagavesakena tulāsadisena bhavitum vaṭṭati⁶, idāni
 ca koleyyakā maraṇaṃ na labhanti dubbalasunakhā va labhanti,
 evaṃ sante nāyaṃ sabbasunakhaghaccā⁷, dubbalaghātikā nāṃ'
 esā" ti evaṇ ca pana vatvā Mahāsatto madhurassaraṃ nicchā-
 retvā „mahārāja yaṃ tumhe karotha nāyaṃ dhammo" ti rañño
 dhammaṃ desento imaṃ gātham āha:

¹ C^v nahosi. ² C^s C^v samassāsītva. ³ C^v parivāricammaṇ corrected to parivā-
 ritacammaṇ. ⁴ C^k tatthato corrected to tattato, C^s tattaso corrected to tathato.
⁵ C^v diṭṭhaditṭhatthāne. ⁶ C^v ramñā. ⁷ C^k C^v vaddhati, C^s vaddhati corrected
 to vaṭṭati. ⁸ C^s -ghāccā.

Ye kukkurā rājakulasmi vaddhā ,
 koleyyakā vanna-balūpapannā
 te 'me na vajjhā, mayam asma' vajjhā,
 nāyam saghaccā dutṭha-aghātikāyaṃ ti 21.

Tattha ye kukkurā ti ye sunakkā. jātā ti dhātūna ye jantā pūm-
 muttan ti tadahujāto pi siṅhā parasiṅhā ti komaḍḍā gāḍḍā¹ pūḍḍā ti
 suvannavanno pi kāyo pūṭikāyo ti vuvva evaṃvannā vassasakko ye sunakhe
 kukkuro ti vuccati. tasmā mahālakā² kāyapaṇḍitā³ te kukkurā i' eva vinnā
 vaddhā ti vaddhitā. koleyyakā ti rājakule jātā sunakkā⁴ sunavadhā.
 vanna-balūpapannā ti sarīravannena⁵ eva kāyavannena ca sampannā. te me
 na vajjhā ti te ime assāmiḥ sarakkhā na vajjhā. mayam asma' vajjhā
 ti assāmiḥ anīrakkhā mayam vajjhā⁶ nāma jātā. nāyam saghaccā ti evam
 santo ayaṃ avisesena saghaccā nāma na hoti. dutṭha-aghātikāyaṃ ti ayaṃ
 pana dubbalānaṃ yeva ghātanato dutṭha-aghātikā nāma hoti. rājā nāma eva
 niggaṇhitabbā no acorā. idha pana corānaṃ kūtā⁷ na aṭṭhi. acorā maraṇaṃ
 labhanti, aho imasmim loke ayuttarā vattati ah: añjanā vattati⁸

Rājā Bodhisattassa vacanam sutvā āha: „jānāsi tvam
 paṇḍita asukam nāma rathacammam khāditan“ ti. „Āma
 jānāmīti“. „Kehi khāditan“ ti. „Tumbhākam gehe vasanakehi
 koleyyakasunakhehi“. „Katham tehi khāditaḥhāvo jānitabbo“
 ti. „Aham tehi khāditaḥhāvaṃ dassessāmīti“. „Dassehi
 paṇḍitā“ ti. „Tumbhākam ghare koleyyakasunakhe ānāpetvā
 thokam takkaṇ ca dabbatīnāni ca āharāpethā“ ti. Rājā tathā
 akāsi. Atha nam Mahāsatto „imāni tināni takke maddāpetvā
 ete sunakhe pāyethā“ ti āha. Rājā tathā katvā pāyāpesi.
 Pīṭapīṭasunakhā saddhim cammehi vamiṃsu. Rājā sabbaññū-
 Buddhassa vyākaraṇam viyā⁹ ti tuṭṭho Bodhisattassa setacchattena
 pūjam akāsi. Bodhisatto „dhammam cara' mahārāja mātā-
 pitusu' khattiyā“ ti ādīhi Tesakunajātake' āgatāhi dasahi
 dhammacariyagāthāhi rañño dhammam desetvā „mahārāja ito
 paṭṭhāya appamatto hohīti“ rājānaṃ pañcasu sīlesu paṭitṭhā-
 petvā¹⁰ setacchattam rañño va' paṭiadāsi. Rājā Mahāsattassa

¹ C^o C^o -kulasmim. ² C^o mayamasva. ³ so all three MSS. ⁴ all three MSS.
 mayamassa. ⁵ C^o dhammañcara. ⁶ C^o tesakuna-. ⁷ C^o patitṭhapetvā. ⁸ C^o
 va corrected to ca.

dhammakatham sutvā sabbasattānam abhayam datvā Bodhisattam ādim katvā sabbasunakhānam attano bhojanasadisam eva niccabhattam patthapetvā Bodhisattassa ovāde thito yāvatāyukam dānādini puññāni karitvā kālam katvā devaloke uppajji. Kukku-rovādo dasavassasahassāni pavatti. Bodhisatto pi yāvatāyukam thatvā yathākamman gato.

Satthā „na bhikkhave Tathāgato idān' eva nātakānam attham carati, pubbe pi cari yevā“ 'ti imam dhammadesanam āharitvā anusandhim ghatetvā jātakam samodhānesi: „Tadā rājā Ānando ahosi, avasesā¹ Buddhaparisā, kukkuro pana aham evā“ 'ti. Kukku-rajātakam.

3. Bhojājānīyajātaka.

Api passena semāno ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam ossaṭṭhaviriyam bhikkhum ārabha kathesi. Tasmim hi samaye Satthā tam bhikkhum āmantetvā „bhikkhave pubbe paṇḍitā anāyatane pi viriyam akaṃsu, pahāram laddhāpi n' eva ossajimsū“ ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahma datte rajjam kārente Bodhisatto bhojājānīyasindhavakule nibbatto sabbālamkārasampanno Bārāṇasirañño maṅgalaasso ahosi. So satahas-sagghanikāya² suvaṇṇapātiyam yeva nānaggarasasampannam tivas-sikasālibhojanam bhuñjati catujātikagandhūpalittāyam³ eva bhūmiyam tiṭṭhati. Tam thānam rattakambalasāniparikkhittam⁴ upari suvaṇṇatārakhacitam celavitānam samosaritagandhadāma-māladāmanam avijahitagandhatelappadīpam hoti. Bārāṇasirajjam pana apatthentā rājāno nāma n' atthi. Ekam samayam satta rājāno Bārāṇasim⁵ parikkhipitvā „amhākam rajjam vā detu yuddham vā“ ti Bārāṇasirañño paṇṇam pesayimsu. Rājā amacce sannipātetvā tam pavattim ācikkhitvā „idāni kim karoma tātā“ 'ti pucchi. „Deva, tumhehi tāva ādito va yuddhāya na gantabbam,

¹ C^k C^s avasso. ² so all three MSS. ³ C^s -gandhupa-. ⁴ C^k C^s -sāni-.

⁵ all three MSS. -ṇasiyam.

SECRET
REF ID: A66541
DATE: 10-15-74
OFFICE: 3

Api passena semāno sallehi sallalīkato

seyyo va vaḷavā¹ bhojjho², yuñja maṃ ñeva sārathīti. 22.

Tattha api passena semāno ti ekena passena sayamāno pi, sallehi sallalīkato ti sallehi viddho pi samāno, seyyo va vaḷavā¹ bhojjho² ti, vaḷavo³ ti sindhavakule ajāto khaḷumkasso⁴, bhojjho² ti bhojājānīya-sindhavo, iti etasmā vaḷavā¹ sallehi viddho pi bhojājānīyasindhavo va seyyo varo uttamo. yuñja maṃ ñeva sārathīti yasmā evaṃ gato pi aham eva seyyo tasmā mamaṃ ñeva⁵ yojeḥi, maṃ vaimmehitī vadati.

Assāroho Bodhisattam utthapetvā⁶ vaṇaṃ bandhitvā susannaddham sannayhitvā tassa piṭṭhiyaṃ nisīditvā sattamaṃ bala-koṭṭhakaṃ bhinditvā sattamaṃ rājānaṃ jīvagaḥaṃ gaḥetvā rājabalassa niyyādesi⁷. Bodhisattam⁸ pi rājadvāraṃ ānayimsu. Rājā tassa dassanatthāya nikkhami. Mahāsatto rājānaṃ āha: „mahārāja, satta rājāno mā ghātayittha, sapathaṃ kāretvā vissajjetha, mayhaṃ ca assārohassa ca⁹ dātabbaṃ yasaṃ assārohass⁹ eva detha, satta rājāno gaḥetvā dinnayodhan nāma nāsetuṃ na vaṭṭati¹⁰, tumhe pi dānaṃ detha, sīlaṃ rakkhatha, dhammena samena rajjaṃ kārethā“ ti. Evaṃ Bodhisattena rañño ovāde dinne Bodhisattassa sannāhaṃ mocayimsu. So sannāhe muñcante muñcante yeva nirujjhi. Rājā tassa sarīra-kiccaṃ kāretvā assārohassa mahantaṃ yasaṃ datvā satta rājāno puna attano adūbhāyasapathaṃ¹¹ kāretvā sakatṭhānāni pesetvā dhammena samena rajjaṃ kāretvā jīvitapariyosāne yathākammaṃ gato.

Satthā „evaṃ bhikkhave pubbe paṇḍitā anāyatane pi viriyaṃ akaṃsu, evarūpaṃ pahāraṃ laddhāpi na ossajimsu¹², tvaṃ pana evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā kasmā viriyaṃ ossajasīti¹³“ vatvā cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ossatṭhaviriyo bhikkhu arahattaphale patitṭhāsi. Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā

¹ C^s vaḷavā. ² C^s bhojjo. ³ C^s C^v vaḷavo. ⁴ C^s kaḷumkasso. ⁵ C^k mamaṃññeva. ⁶ C^s utthāpetvā. ⁷ C^k niyyādesī, C^v niyyādesī corrected to -desi. ⁸ so all three MSS. ⁹ C^k C^s assārohassañca, C^v -hassañca corrected to -hassaca. ¹⁰ all three MSS. vaddhati. ¹¹ C^s adubhāya-. ¹² C^k ossajjimsu, C^s ossajisu. ¹³ C^v ossajisīti, C^s ossajisīti corrected to ossajasīti.

anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā rājā Ānando ahoṣi, assāroho Sāriputto, bhojājānīyasindhavo pana aham eva ahoṣin“ ti. Bhojājānīyajātakam¹.

4. Ājaññajātaka.

Yadā yadā ti. Idam pi Satthā Jētavane viharanto ossaṭṭha-viriyam eva ārabha kathesi. Tam pana bhikkhum Satthā āmantetvā „bhikkhu pubbe paṇḍitā anāyatane pi laddhappahārā hutvā viriyam akamsū“ ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente purimanayen' eva satta rājāno nagaram parivārayimsu. Ath' eko rathikayodho² dve bhātikasindhavo rathe yojetvā nagarā nikkhamma cha balakoṭṭhake bhinditvā cha rājāno aggahesi³. Tasmim khane jeṭṭhakaasso pahāram labhi. Rathiko ratham pesento rājadvāram āgantvā jeṭṭhakabhātikam rathā mocetvā sannāham sithilam katvā ekena passena nipajjāpetvā aññam assam sannayhitum⁴ āradhho. Bodhisatto tam disvā puri-manayen' eva cintetvā rathikam pakkosāpetvā nipannako va imam gātham āha:

Yadā yadā yattha yadā yattha yattha yadā yadā
ājañño kurute vegam hāyanti tattha vālavā⁵ ti. 23.

Tattha yadā yadā ti pubbaṇḍhisu yasmim yasmim kāle, yatthā ti yasmim thāne magge vā saṅgāmasāse vā, yadā ti yasmim khane, yattha yatthā ti sattannam balakoṭṭhakānam vasena bahusu⁶ yuddhamanḍalesu, yadā yadā ti yasmim yasmim kāle pahāram laddhakāle vā aladdhakāle vā, ājañño kurute vegam ti sārathissa cittarucitam⁷ kāraṇam ājānanaśabhāvo⁸ ājañño varasindhavo vegam karoti vāyamati viriyam ārabhati, hāyanti tattha vālavā⁹ ti tasmim vege kayiramāne itare vaḷavasamkhātā¹⁰ khalumkassā hāyanti parihāyanti, tasmā imasmim rathe mam yeva yojehīti āha.

Sārathi Bodhisattam utthapetvā yojetvā sattamam bala-koṭṭhakam bhinditvā sattamam rājānam ādāya ratham pesento

¹ C^o -jāniyya-. ² C^k rathiyodho. ³ C^o agahesi. ⁴ C^o sannayhitum. ⁵ C^k C^o vālavā. ⁶ C^o bahu. ⁷ C^o mittharucitam. ⁸ C^o ajānana-, C^o ajānana- corrected to ājānana-. ⁹ C^o vālavā. ¹⁰ C^o valava-.

rājadvāram āgantvā sindhavam moci. Bodhisatto ekena passena nipanno purimanayen' eva rañño ovādam datvā nrujjhi. Rājā tassa sarīrakiccam kāretvā rathikassa¹ sammānam katvā dhammena rajjam kāretvā yathākammam gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi: (Saccapariyosāne so bhikkhu arahatte paṭiṭṭhāsi) „Tadā rājā Ānandathero ahosi, asso Sammāsambuddho“ ti. Ājānānjātakam.

5. Titthajātaka.

Aññamaññehi titthehīti. Idam Satthā Jetavane viharanto dhammasenāpatissa saddhivihārikam ekam suvaṇṇakārapubbakam bhikkhum ārabha katesi. Āsayānusayañānam hi Buddhānam yeva hoti na aññesam, tasmā dhammasenāpati attano āsayānusayañānassa natthitāya saddhivihārikassa āsayānusayañānam² ajānanto asubhakammaṭṭhānam eva katesi. Tassa tam na sappāyam ahosi, kasmā? so kira paṭipāṭiyā pañca jātisatāni suvaṇṇakāragehe yeva paṭisandhim gaṇhi. Ath' assa dīgharattam parisuddhasuvaṇṇadassanass' eva paricitattā asubham na sappāyam ahosi. So tattha nimittamattam pi uppādetum asakkonto cattāro māse khepesi. Dhammasenāpati attano saddhivihārikassa arahattam dātum asakkonto „addhā ayam Buddhaveneyyo bhavissati, Tathāgatassa santikam nessāmīti“ cintetvā pāto va tam ādāya Satthu santikam agamāsi. Satthā „kin nu kho Sāriputta ekam bhikkhum ādāya āgato sīti“ pucchi. „Aham bhante imassa kammaṭṭhānam adāsim, catuhi māsehi nimittamattam pi na uppādesi, sv-āyam³ 'Buddhaveneyyo eso bhavissatīti' cintetvā tumhākam santikam ādāya āgato“ ti. „Sāriputta kataram pana te kammaṭṭhānam saddhivihārikassa dinnan“ ti. „Asubhakammaṭṭhānam bhagavā“ ti. „Sāriputta, n' atthi tava sattānam⁴ āsayānusayañānam, gaccha tvam, sāyaṇhasamaye⁵ āgantvā tava saddhivihārikam ādāya gaccheyyāsīti“. Evam Satthā theram uyyojetvā tassa bhikkhussa manāpanivāsanaṃ ca cīvaraṃ ca dāpetvā tam ādāya⁶ yeva piṇḍāya pavisitvā paṇītam⁶ khādaniyabhojanīyam⁷ dāpetvā mahābhikkhusamghaparivāro puna vihāram āgantvā gandhakuṭiyam divasabhāgam

¹ C^s sārathikassa. ² so all three MSS. ³ C^s santānam. ⁴ C^k sāyanha-, C^s sāyamha- corrected to sāyanha-. ⁵ C^s adāsi, C^v ādā. ⁶ C^s paṇītam.

khepetvā sāyaṇhasamayē¹ tam bhikkhum gahe tvā vihāracārikam² caramāno ambavane ekam pokkharaniṃ māpetvā tattha mahantaṃ paduminigacchaṃ tatrāpi ca mahantaṃ ekam padumapuppham māpetvā „bhikkhu imaṃ puppham olovento nisīdāhīti“ nisīdāpetvā gandhakuṭṭiṃ pāvisi. So bhikkhu tam puppham punappuna oloketi³. Bhagavā tam puppham jaram pāpesi. Tam tassa passantass⁴ eva jaram patvā vivannaṃ ahosi. Ath' assa pariyaṇtato⁵ paṭṭhāya pattāni patantāni, muhuttēna sabbāni patimsu. Tato kiṇṇajakkham⁶ pati, kaṇṇikā va avasissi. So bhikkhu tam passanto cintesi: „idaṃ padumapuppham idān' eva abhirūpaṃ ahosi dassaniyam, ath' assa vaṇṇo parinato⁷ pattāni ca kiṇṇajakkhaṇ ca patitaṃ kaṇṇikamattam eva tṭhitaṃ, eva-rūpassa nāma padumassa jarā pattā, mayham sarīrassa kin⁸ na pāpunissasīti, sabbe saṃkhārā aniccā“ ti vipassanaṃ paṭṭhapesi. Satthā „tassa cittaṃ vipassanaṃ ārūhaṇ“ ti nātvā gandhakuṭṭiyam nisinna va obhāsaṃ pharitvā imaṃ gātham āha:

Ucchinda sineham attano
kumudaṃ sārādikam va pāṇinā,
santimaggam eva brūhaya
nibbānaṃ Sugatena desitaṃ ti. (Dhpd. v. 285).

So bhikkhu gāthāpariyosāne arahattaṃ patvā „mutto vat' amhi sab-babhavehīti“ cintetvā

So vutthavāso paripuṇṇamānaso
khīṇāsavo antimadehadhārī⁹
visuddhasīlo susamāhitindriyo
cando yathā Rāhumukhā pamutto
Samo tatam¹⁰ mohamahandhakāraṃ
vinodayiṃ sabbamalaṃ asesam
ālokaṃ ujjetakaro pabhaṃkaro
sahassaramsī viya bhānumā nabhe ti

ādīhi gāthāhi udānaṃ udānesi udānetvā ca pana gantvā Bhagavantaṃ vandi. Tthero pi āgantvā Satthāraṃ vanditvā attano saddhivihārikaṃ gahe tvā agamāsi. Ayaṃ pavatti bhikkhūnaṃ antare pākātā jātā.

¹ C¹ C² sāyaṇha-, C³ sāyamha-. ² C⁴ -cārikaṇ. ³ C⁵ olokesitī. ⁴ C⁶ parisaṇtato, C⁷ parisaṇtato corrected to parinaṇtato. ⁵ C⁸ C⁹ kiṇṇajakkham. ⁶ C¹⁰ paritāto, C¹¹ parinaṇtato. ⁷ C¹² kin. ⁸ C¹³ -dhārī. ⁹ C¹⁴ natam.

Bhikkhū dhammasabhāyam Dasabalassa guṇe vaṇṇayamānā nisīdimsu: „āvuso Sāriputtathero āsayānusayañāṇassa¹ abhāvena attano saddhivihārikassa āsayam na jānāti, Satthā pana nātvā ekadivasen² eva tassa saha paṭisambhidāhi arahattam adāsi, aho Buddhā nāma mahānubhāvā³“ ti. Satthā āgantvā paññattāsane nisīditvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā⁴“ ti pucchi. „Na Bhagavā aññāya tumhākam nēva pana dhammasenāpatino saddhivihārikassa āsayānusayañāṇakathāyā⁵“ ti. Satthā „na bhikkhave etaṃ acchariyam, sv-āham etarahi Buddhō hutvā tassa āsayam jānāmi, pubbe p' āhan tassa āsayam jānāmi yevā⁶“ ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmaddatto rajjam kāresi. Tadā Bodhisatto taṃ rājānam atthe ca dhamme ca anusāsati. Tadā rañño maṅgalassanahānatitthe aññataram vaḷavam⁷ khaḷumkam nahāpesum. Maṅgalasso vaḷavena⁸ nahāpitatittham otariyamāno⁹ jigucchitvā otaritam na icchi. Assagopako¹⁰ gantvā rañño ārocesi: „deva maṅgalasso tittham otaritam na icchatīti¹¹“. Rājā Bodhisattam pesesi: „gaccha paṇḍita, jānāhi kena kāraṇena asso tittham otariyamāno na otaratīti¹²“. Bodhisatto „sādhu devā¹³“ 'ti nadītiram gantvā assam oloketvā nirogabhāvassa¹⁴ nātvā „kena nu kho kāraṇena ayam imam tittham na otaratīti¹⁵“ upadhārento „paṭhamataram ettha añño nahāpito bhavissati, ten' esa jigucchiyamāno tittham na otarati¹⁶ maññe¹⁷“ ti cintetvā assagopake pucchi: „hambho¹⁸ imasmim titthe kam paṭhamam nahāpayitthā¹⁹“ 'ti. „Aññataram vaḷavassam²⁰ sāmīti²¹“. Bodhisatto „esa attano siṅgāratāya jigucchanto ettha nahāyitum na icchatī, imam aññasmim titthe nahāpetum vaṭṭatīti²²“ tassa āsayam nātvā „bho assagopaka, sappimadhupphāṇitābhisamkhatam²³ pāyāsam pi tāva punappuna bhuñjantassa titti hoti, ayam asso bahuvāre idha titthe nahāto, aññam pi tāva nam²⁴

¹ C^s -ñānasa, C^k ñānassa. ² C^k C^s valavam. ³ C^s vala-. ⁴ C^k C^s otarimāno.

⁵ C^k assa assagopako, C^v assa assagopoko corrected to assagopako. ⁶ C^k otarītīti corrected to otaratīti, C^s otarītīti corrected to otaratīti. ⁷ so all three MSS. ⁸ C^s otarīti. ⁹ C^s hambho, C^v omits hambho. ¹⁰ all three MSS. vaddhatīti. ¹¹ C^k -tāhisamkhatam, C^s sasappimadhupphāṇitādīhisamkhatam. ¹² C^k C^s tam.

tittham otāretvā nahāpetha ca pāyetha cā¹ ti vatvā imam
gātham āha:

Aññamaññehi titthehi assam pāyehi sārathī,
accāsanassa puṇiso pāvāsassa pi tappati. 24

Tattha aññamaññehi aññehi aññehi. pāyehi² āsāyehi³ sam
nahāpethi⁴ ca pāyehi cā ti attho, accāsanassā u karāṇānaṃ sīma-
atīsanena atībhuttenā ti attho pāvāsassa p: tappati⁵ saṃpācībh-
saṃkhatena madhurapāvāsena tappati tito⁶ hōti jāso sakkā na⁷ na⁸ bhikkhū-
kāmatā āpejati. tasmā ayam pi aso imasmīn titthe aññatittha⁹ pari-
yattim āpanno bhavissati, aññattha tam⁹ nahāpethā ti

Te tassa vacanam sutvā assam aññatittham otāretvā
pāyesum c' eva nahāpesum ca⁴. Bodhisatto assassa pāṇiyam
pivitvā nahānakāle rañño santikam agamāsi. Rājā „kim tāta
asso nahāto ca pīto cā“ ti. „Āma devā“ ti. „Paṭhamam
kimkāraṇā na icchatīti“. „Iminā nāma pakārenā“ ti sabbam
ācikkhi. Rājā „evarūpassa tiracchānassāpi nāma āsayam jānāti,
aho paṇḍito“ ti Bodhisattassa mahantam yasam datvā jīvita-
pariyosāne yathākammam gato. Bodhisatto pi yathākammam
eva gato.

Satthā „na bhikkhave aham etassa idān' eva āsayam jānāmi,
pubbe pi jānāmi yevā“ ti imam dhammadesanam āharitvā anussadhīm
ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā maṅgalasso ayam bhikkhu
ahosi. rājā Ānando, paṇḍitaamacco pana aham evā“ ti. Tittha-
jātakam.

6. Mahilāmukhajātaka.

Purāṇacorānam vaco nisammā ti. Idam Satthā Velu-
vane viharanto Devadattam ārabha kathesi. Devadatto Ajā-
tasattukumāram pasādetvā lābhasakkāram nippādesi⁵. Ajātasattu-
kumāro Devadattassa Gayāsise vihāram kāretvā nānaggarasehi tivassi-

¹ all three MSS. nahāpeti. ² C^o nibandha-. ³ C^o aññattha na tam corrected
to aññatittham na tam. ⁴ C^o C^o omit ca, C^o pāyesum ce nahāpesum ca cor-
rected to pāyesum ca nahāpesum ca. ⁵ C^o nippādesi.

kagandhasālibhojanassa divāse divāse pañca thālipākasatāni abbihari. Lābhasakkāram nissāya Devadattassa parivāro mahanto jāto. Devadatto parivārena saddhim vihāre yeva hoti. Tena samayena Rājagaha-vāsikā dve sahāyā. Tesu eko Satthu santike pabbajito, eko Devadattassa. Te aññamaññam tasmīm tasmīm thāne pi passanti vihāram gantvāpi passanti yeva. Ath' ekadivasaṃ Devadattassa nissitako itaram āha: „āvuso kim tvam devasikam sedehi muccamānehi piṇḍāya carasi, Devadatto Gayāsīsavihāre nisīditvā va nānaggarasehi subhojanam bhuñjati, evarūpo upāyo n' atthi, kim tvam dukkham anubhosi, kim te pāto va Gayāsīsam āgantvā sauttaribhaṅgam yāgum pivitvā atthārasavidham khajjakam khāditvā nānaggaraschi subhojanam bhuñjitum na vaṭṭatīti". So punappuna vuccamāno gantukāmo hutvā tato paṭṭhāya Gayāsīsam gantvā bhuñjitvā bhuñjitvā kālass' eva Veluvanam āgacchati. So sabbakāle paṭicchādetum nāsakkhi, „Gayāsīsam gantvā Devadattassa paṭṭhapitam bhattam bhuñjatīti" na cirass' eva pākato jāto. Atha nam sahāyā pucchimsu: „saccam kira tvam āvuso Devadattassa paṭṭhapitam bhattam bhuñjasīti". „Ko evam āhā" 'ti. „Asuko ca asuko cā" 'ti. „Saccam aham āvuso Gayāsīsam gantvā bhuñjāmi, na pana me Devadatto bhattam deti, aññe¹ manussā dentīti". Avuso, Devadatto Buddhānam paṭikaṇṭako, dussilo Ajātasattum pasādetvā adhammena attano lābhasakkāram uppādesi, tvam evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā Devadattassa adhammena uppannam bhojanam bhuñjasi, ehi tam Satthu santikam nessāmā" 'ti tam bhikkhum ādāya dhammasabham āgamimsu. Satthā disvā va „kim bhikkhave etaṃ bhikkhum anicchantam nēva ādāya āgat' atthā" 'ti. „Āma bhante, ayaṃ bhikkhu tumhākam santike pabbajitvā Devadattassa adhammena uppannam bhojanam bhuñjatīti". „Saccam kira tvam bhikkhu Devadattassa adhammena uppannam bhojanam bhuñjasīti". „Na bhante Devadatto mayham deti, aññe² manussā denti, tam aham bhuñjāmīti". Satthā „mā bhikkhu ettha parihāram kari, Devadatto anācāro dussilo, katham hi nāma tvam idha pabbajitvā mama sāsanaṃ bhajanto yeva Devadattassa bhattam bhuñjasi, nicca-kālam pi bhajanasīlako va tvam diṭṭhe diṭṭhe yeva bhajasīti" vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto tassa amacco ahosi. Tadā rañño Mahilāmukho

¹ C^o añña. ² instead of yam añña? ³ C^o bhuñjasīti.

nāma maṅgalahatthi¹ ahosi sīlavā ācārasampanno, na kiñci viheṭheti. Ath' ekadivasam tassā sālāya samīpe rattibhāga-samanantare corā āgantvā tassa avidūre nisinnā corā mantam mantayimsu: „evam ummaggo bhinditabbo, evam sandhicchedakammam kattabbam, ummaggañ ca sandhicchedaṇ ca maggasadisam titthasadisam nijjātam niggumbam katvā bhaṇḍam haritum vaṭṭati, harantena māretvā va haritabbam, evam utthātum samattho nāma na bhavissati, corena ca nāma sīlacārayuttena na bhavitabbam, kakkhalena² pharusena sāhasikena bhavitabban“ ti evam mantetvā aññamaññam uggaṇhāpetvā agamamsu. Eten' eva upāyena punadivase pīti bahudivase tattha āgantvā mantayimsu. So tesam vacanam sutvā „mam sikkhāpentīti“ saññāya „idāni mayā kakkhalena³ pharusena sāhasikena bhavitabban“ ti tathārūpo va⁴ ahosi, pāto va āgataṃ hatthigopakam soṇḍāya gaḥetvā bhūmiyam pothetvā māresi, aparam pi tathā aparam pi tathā ti āgatāgataṃ māreti⁵ yeva. „Mahilāmukho ummattako jāto diṭṭhadiṭṭhe māreti“ rañño ārocayimsu. Rājā Bodhisattam pahini: „gaccha paṇḍita, jānāhi kena kāraṇena so duṭṭho jāto“ ti. Bodhisatto gantvā tassa sarīre rogābhāvaṃ nātvā „kena nu kho kāraṇen' esa duṭṭho jāto“ ti upadhāretvā „addhā avidūre kesañci vacanam sutvā 'mam ete⁶ sikkhāpentīti' saññāya duṭṭho jāto“ ti san-
 niṭṭhānam katvā hatthigopake pucchi: „atthi nu kho hatthi-sālāsamīpe⁷ rattibhāge kehici kiñci kathitapubban“ ti. „Āma sāmi, corā āgantvā kathayimsu“ ti. Bodhisatto gantvā rañño ārocesi: „deva, añño hatthissa sarīre vikāro n' atthi, corānam katham sutvā duṭṭho jāto“ ti. „Idāni kim kātum vaṭṭatīti“⁸. „Sīlavante samanabrāhmaṇe hatthisālāyam nisīdāpetvā sīlacā-rakatham kathetum vaṭṭatīti“⁹. „Evam kārehi tātā“ ti. Bodhisatto sīlavante samanabrāhmaṇe hatthisālāya nisīdāpetvā

¹ O^k -hatthim. ² O^k kakkhalena, C^s kakkhalena. ³ C^s -lena. ⁴ C^s ca. ⁵ C^k māresīti. ⁶ C^k eke. ⁷ C^s -sāla-. ⁸ C^s vaddhatīti.

„sīlakatham kathetha bhante“ ti āha. Te hatthissa avidūre nisinnā „na koci parāmasitabbo na māretabbo, sīlācārasampannena khantimettānuddayayuttena bhavitum vaṭṭatīti“¹ sīlakatham kathayimsu. So taṃ sutvā „maṃ ete sikkhāpentī, ito dāni paṭṭhāya sīlavatā bhavitabban“ ti sīlavā ahosi. Rājā Bodhisattam pucchi: „kim tāta sīlavanto jāto“ ti. Bodhisatto „āma devā 'ti, evarūpo duṭṭhahatthi paṇḍite nissāya porāṇakadhamme yeva patitṭhito“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Purāṇacorāna² vaco nisamma
Mahilāmukho pothayam ānucāri,
susaññatānaṃ hi vaco nisamma
gajuttamo sabbagūṇesu atṭhā ti. 25.

Tattha purāṇacorānaṃ 'ti purāṇacorānaṃ, nisammā 'ti sutvā, paṭhamam corānaṃ vacanaṃ sutvā ti attho, Mahilāmukho ti hatthinimukhena sadisamukho, yathā va³ mahilā puratō olokiyamānā sobhati na pacchato tathā so pi purato olokiyamāno sobhati, tasmā Mahilāmukho ti 'ssa nāmaṃ akaṃsu, pothayamānucārīti⁴ pothayanto mārento⁵, anvacārī ayam eva vā pāṭho, susaññatānaṃ ti suṭṭhu saññatānaṃ sīlavantānaṃ, gajuttamo ti uttamagajo maṅgalahatthi, sabbagūṇesu atṭhā ti sabbesu porāṇakagūṇesu patitṭhito.

Rājā „tiracchānagatassāpi āsayam jānātīti“⁶ Bodhisattassa mahantaṃ yasaṃ adāsi. So yāvatāyukaṃ thatvā saddhim Bodhisattena yathākammaṃ gato.

Satthā „pubbe pi tvam bhikkhu diṭṭhadiṭṭhake va bhajī, corānaṃ vacanaṃ sutvā core bhajī, dhammikānaṃ vacanaṃ sutvā dhammike bhajīti“ imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Mahilāmukho vipakkhasevakabhikkhu ahosi, rājā Ānando, amacco pana aham evā“ 'ti. Mahilāmukhajātakaṃ.

7. Abhinhajātaka.

Nālaṃ kabalaṃ padātave ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ upāsakaṃ ca mahallakatheraṃ ca ārabha

¹ C^o vaddhatīti. ² C^o purāṇacorāna, C^v purāṇacorānaṃ. ³ C^k C^o vaṃ. ⁴ C^o C^v pothayamanucārīti. ⁵ C^v carento. ⁶ C^v jānāsītīti.

kathesi. Sāvattthiyāṃ kira dve sabhāyakā. Tesu¹ eko pabbajitvā devasikāṃ itarassa gharaṃ gacchati. So tassa bhikkhāṃ datvā sayam pi bhuñjitvā ten² eva saddhim vihāraṃ āgantvā³ yāva suriyass⁴ atthaṃgamā allāpasallāpena nisiditvā nagaraṃ pavisati. Itaro pi naṃ yāva nāgaradvāraṃ anugantvā nivattati. So tesaṃ vissāso bhikkhūnaṃ antare pākato jāto. Ath⁵ ekadivasam bhikkhū tesaṃ vissāsakathaṃ kathentā dhammasabbhāyaṃ nisidimsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi. Te „imāya nāma bhante“ ti kathayimsu. Satthā „na bhikkhave ime idān⁶ eva vissāsikā, pubbe pi vissāsikā ahesuṃ“ ti atitāṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto amacco ahosi. Tadā eko kukkuro maṅgala-hatthisālaṃ gantvā maṅgalahatthissa bhuñjauatthāne patitāni bhattasitthāni⁷ khādati. So ten⁸ eva bhojanena samvattamāno⁹ maṅgalahatthissa vissāsiko jāto hatthiss¹⁰ eva santike bhuñjati. Uoho pi vinā vattitum na sakkonti. So hatthino soṇḍāya gahetvā aparāparaṃ karonto kiḷati. Ath¹¹ ekadivasam eko gāmikamaṇusso hatthigopakassa mūlaṃ datvā taṃ kukkuraṃ ādāya attano gāmam agamāsi. Tato paṭṭhāya so hatthi kukkuraṃ apassanto n¹² eva khādati na pivati na nahāyati. Tam atthaṃ rañño ārocayimsu. Rājā Bodhisattaṃ pahinī: „gaccha paṇḍita, jānāhi kimkāraṇā hatthi evaṃ karotīti“. Bodhisatto hatthisālaṃ gantvā hatthissa dummanabhāvaṃ ātva „imassa sarīre rogo na paññāyati, kenaci pan¹³ assa saddhim mittasanthavena bhavitabbaṃ, taṃ apassanto esa maṇe¹⁴ eka-bhibhūto“ ti hatthigopake pucchi: „atthi nu kho imassa kenaci saddhim vissāso“ ti. „Āma sāmi, ekena anupakkheṇa saddhim balavā mettīti“. „Kahaṃ so etarahīti“. „Ekena anupakkheṇa nīto“ ti. „Jānātha pan¹⁵ assa nivāsanaṭṭhānaṃ“ ti. „Ekena anupakkheṇa sammāti“. Bodhisatto rañño santikaṃ gantvā „atthi nu kho imassa kenaci saddhim vissāso“ ti. „Āma sāmi, ekena anupakkheṇa saddhim balavā mettīti“. „Kahaṃ so etarahīti“. „Ekena anupakkheṇa nīto“ ti.

¹ C^o te etesu. ² C^o gantvā. ³ C^o -sittāni. ⁴ C^o -sittāni. ⁵ C^o -sittāni. ⁶ C^o -sittāni. ⁷ C^o -sittāni. ⁸ C^o -sittāni. ⁹ C^o -sittāni. ¹⁰ C^o -sittāni. ¹¹ C^o -sittāni. ¹² C^o -sittāni. ¹³ C^o -sittāni. ¹⁴ C^o -sittāni. ¹⁵ C^o -sittāni.

balavavissāso, tam apassanto na bhuñjati maññe“ ti vatvā
imam gātham āha:

Nālam kabalam padātave
na ca piṇḍam na kuse, na ghaṃsitum,
maññāmi: abhiṇhadassanā
nāgo sineham akāsi kukkure ti. 26.

Tattha nālan ti na samattho, kabalan ti bhojanakāle paṭhamam eva
dinnam kaṭukakabalam, padātave ti padātave¹ sandhivasena ākārālopo² vedi-
tabbo, gahetun ti attho, na piṇḍan ti vaddhetvā dīyamānam hatthapiṇḍam pi
nālam gahetum, na kuse ti khādanatthāya dinnāni tiṇāni pi nālam gahetum,
na ghaṃsitun ti nahāpiyamano sarīram pi ghasitum³ nālam; evam yaṃ yaṃ
so hatthi kātum na samattho tam sabbam rañño ārocetvā tassa asamatthabhāve
attanā sallakkhitakāraṇam ārocento maññāmi ti ādim āha.

Rājā tassa vacanam sutvā „idāni kiṃ kātabbam paṇḍitā“
'ti pucchi. „Amhākam kirā maṅgalahatthissa sahāyasunakham
eko manusso gahetvā gato, yassa ghare tam sunakham passanti
tassa ayam nāma daṇḍo' ti bheriṇ carāpetha⁴ devā“ 'ti. Rājā
tathā kāresi. Tam pavattim sutvā so puriso sunakham vis-
sajjesi. Sunakho vegena gantvā hatthisantikam eva agamāsi.
Hatthi⁵ tam soṇḍāya gahetvā kumbhe ṭhapetvā roditvā pari-
devitvā kumbhā otāretvā tena bhutte pacchā attanā bhuñji.
„Tiracchānagatassa āsayam jānīti“ rājā Bodhisattassa ma-
hantam yasaṃ adāsi.

Satthā „na bhikkhave ime idān' eva vissāsikā, pubbe pi vis-
sāsikā“ ti imam dhammadesanam āharitvā catusaccakathāya vini-
vaṭṭetvā⁶ anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: (Idaṃ catusacca-
kathāya vinivattan nāma sabbajātakesu pi atthi yeva, mayam pana
nam yatth' assa ānisaṃso paññāyati tatth' eva dassayissāma) „Tadā
sunakho upāsako ahosi, hatthi mahallako thero, amaccapaṇḍito pana
aham eva ahosi“ ti. Abhiṇhajātakam.

¹ C^v padātave corrected to pādātave. ² C^v akāra-. ³ C^v ghasitum corrected
to ghaṃsitum. ⁴ C^v heridvārāpetha, C^v bheriṇcārāpetha corrected to -carāpetha.
⁵ C^v C^v hatthi. ⁶ C^v vinivaddhetvā.

8. Nandivisāla-jātaka.

Manuññam eva bhāseyyā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto chabbaggiyānam bhikkhūnam omasavādam ārabbhakathesi. Tasmiñ hi samaye chabbaggiyā kalaham karontā pesale bhikkhū khumsenti vāhenti ovijjhanti dasahi akkosavatthūhi akkosanti. Bhikkhū Bhagavato ārocesum. Bhagavā chabbaggiye pakkosāpetvā „saccam kira bhikkhave“ ti pucchitvā „saccan“ ti vutte vigaravitvā „bhikkhave pharusā vācā nāma tiracchānagatānam pi amanāpā, pubbe pi eko tiracchānagato attānam pharusena samudācarantam sahasam parājesīti“ vatvā atitam āhari:

Atite Gandhāraratthe Takkasilāyam Gandhārarājā rajjam kāresi. Bodhisatto goyoniyam nibbatti. Atha nam tarunavacchakakāle¹ yeva eko brāhmaṇo godakkhiṇā-dāyakānam² santikam gantvā goṇam³ labhitvā Nandivisālo ti nāmam katvā puttattāne tthapetvā sampiyāyamāno yāgu-bhattādīni datvā posesi. Bodhisatto vayappatto cintesi: „ahañ iminā brāhmaṇena kicchena paṭijaggito, mayā ca⁴ saddhiṃ sakala-Jambudīpe añño samadboro goṇo⁵ nāma n⁶ attī, yaṃ nūnāham attano balam dassetvā brāhmaṇassa paravāṇiyam dadeyyam“ ti. So ekadivasaṃ brāhmaṇaṃ āha: „Bhāgava brāhmaṇa ekam govuttakam⁷ attāni⁸ pakkosāpetvā ‘mayhaṃ balivaddo atitadīlakkakāraṇaṃ⁹ parājesīti’¹⁰ vāta¹¹ sahasam abbhutam karohi“¹². So brāhmaṇo bhagavato ārocesam¹³ gacchitvā katham samvāpēti: „Bhāgava¹⁴ u¹⁵ akkosā¹⁶ kassā¹⁷ goṇo¹⁸ nāma sampānā“ ti. Aha¹⁹ bhāgava²⁰ pucchāsi²¹ kaccā²² vā“ ti vatvā „sakalanagare²³ pāṇā²⁴ khūḍhā²⁵ goṇaṃ²⁶ attāni²⁷ dadeyyāmi“ āha. Brāhmaṇo „mayhaṃ²⁸ vā²⁹ goṇaṃ³⁰ parājesīti³¹ parājesīti³² samvāpēti³³ attāni³⁴ pakkosāpetvā³⁵ goṇaṃ³⁶“³⁷ ti. Aha³⁸ brāhmaṇa³⁹ „mayhaṃ⁴⁰ vā⁴¹ goṇaṃ⁴² parājesīti⁴³“⁴⁴ „Tena⁴⁵ u⁴⁶ attāni⁴⁷ dadeyyāmi“⁴⁸ „Bhāgava⁴⁹ pucchāsi⁵⁰ kaccā⁵¹ vā“⁵²

¹ C¹ - tarunavacchakakāle¹ u² tarunavacchakakāle³ u⁴ tarunavacchakakāle⁵ u⁶ tarunavacchakakāle⁷ u⁸ tarunavacchakakāle⁹ u¹⁰ tarunavacchakakāle¹¹ u¹² tarunavacchakakāle¹³ u¹⁴ tarunavacchakakāle¹⁵ u¹⁶ tarunavacchakakāle¹⁷ u¹⁸ tarunavacchakakāle¹⁹ u²⁰ tarunavacchakakāle²¹ u²² tarunavacchakakāle²³ u²⁴ tarunavacchakakāle²⁵ u²⁶ tarunavacchakakāle²⁷ u²⁸ tarunavacchakakāle²⁹ u³⁰ tarunavacchakakāle³¹ u³² tarunavacchakakāle³³ u³⁴ tarunavacchakakāle³⁵ u³⁶ tarunavacchakakāle³⁷ u³⁸ tarunavacchakakāle³⁹ u⁴⁰ tarunavacchakakāle⁴¹ u⁴² tarunavacchakakāle⁴³ u⁴⁴ tarunavacchakakāle⁴⁵ u⁴⁶ tarunavacchakakāle⁴⁷ u⁴⁸ tarunavacchakakāle⁴⁹ u⁵⁰ tarunavacchakakāle⁵¹ u⁵² tarunavacchakakāle⁵³ u⁵⁴ tarunavacchakakāle⁵⁵ u⁵⁶ tarunavacchakakāle⁵⁷ u⁵⁸ tarunavacchakakāle⁵⁹ u⁶⁰ tarunavacchakakāle⁶¹ u⁶² tarunavacchakakāle⁶³ u⁶⁴ tarunavacchakakāle⁶⁵ u⁶⁶ tarunavacchakakāle⁶⁷ u⁶⁸ tarunavacchakakāle⁶⁹ u⁷⁰ tarunavacchakakāle⁷¹ u⁷² tarunavacchakakāle⁷³ u⁷⁴ tarunavacchakakāle⁷⁵ u⁷⁶ tarunavacchakakāle⁷⁷ u⁷⁸ tarunavacchakakāle⁷⁹ u⁸⁰ tarunavacchakakāle⁸¹ u⁸² tarunavacchakakāle⁸³ u⁸⁴ tarunavacchakakāle⁸⁵ u⁸⁶ tarunavacchakakāle⁸⁷ u⁸⁸ tarunavacchakakāle⁸⁹ u⁹⁰ tarunavacchakakāle⁹¹ u⁹² tarunavacchakakāle⁹³ u⁹⁴ tarunavacchakakāle⁹⁵ u⁹⁶ tarunavacchakakāle⁹⁷ u⁹⁸ tarunavacchakakāle⁹⁹ u¹⁰⁰ tarunavacchakakāle¹⁰¹ u¹⁰² tarunavacchakakāle¹⁰³ u¹⁰⁴ tarunavacchakakāle¹⁰⁵ u¹⁰⁶ tarunavacchakakāle¹⁰⁷ u¹⁰⁸ tarunavacchakakāle¹⁰⁹ u¹¹⁰ tarunavacchakakāle¹¹¹ u¹¹² tarunavacchakakāle¹¹³ u¹¹⁴ tarunavacchakakāle¹¹⁵ u¹¹⁶ tarunavacchakakāle¹¹⁷ u¹¹⁸ tarunavacchakakāle¹¹⁹ u¹²⁰ tarunavacchakakāle¹²¹ u¹²² tarunavacchakakāle¹²³ u¹²⁴ tarunavacchakakāle¹²⁵ u¹²⁶ tarunavacchakakāle¹²⁷ u¹²⁸ tarunavacchakakāle¹²⁹ u¹³⁰ tarunavacchakakāle¹³¹ u¹³² tarunavacchakakāle¹³³ u¹³⁴ tarunavacchakakāle¹³⁵ u¹³⁶ tarunavacchakakāle¹³⁷ u¹³⁸ tarunavacchakakāle¹³⁹ u¹⁴⁰ tarunavacchakakāle¹⁴¹ u¹⁴² tarunavacchakakāle¹⁴³ u¹⁴⁴ tarunavacchakakāle¹⁴⁵ u¹⁴⁶ tarunavacchakakāle¹⁴⁷ u¹⁴⁸ tarunavacchakakāle¹⁴⁹ u¹⁵⁰ tarunavacchakakāle¹⁵¹ u¹⁵² tarunavacchakakāle¹⁵³ u¹⁵⁴ tarunavacchakakāle¹⁵⁵ u¹⁵⁶ tarunavacchakakāle¹⁵⁷ u¹⁵⁸ tarunavacchakakāle¹⁵⁹ u¹⁶⁰ tarunavacchakakāle¹⁶¹ u¹⁶² tarunavacchakakāle¹⁶³ u¹⁶⁴ tarunavacchakakāle¹⁶⁵ u¹⁶⁶ tarunavacchakakāle¹⁶⁷ u¹⁶⁸ tarunavacchakakāle¹⁶⁹ u¹⁷⁰ tarunavacchakakāle¹⁷¹ u¹⁷² tarunavacchakakāle¹⁷³ u¹⁷⁴ tarunavacchakakāle¹⁷⁵ u¹⁷⁶ tarunavacchakakāle¹⁷⁷ u¹⁷⁸ tarunavacchakakāle¹⁷⁹ u¹⁸⁰ tarunavacchakakāle¹⁸¹ u¹⁸² tarunavacchakakāle¹⁸³ u¹⁸⁴ tarunavacchakakāle¹⁸⁵ u¹⁸⁶ tarunavacchakakāle¹⁸⁷ u¹⁸⁸ tarunavacchakakāle¹⁸⁹ u¹⁹⁰ tarunavacchakakāle¹⁹¹ u¹⁹² tarunavacchakakāle¹⁹³ u¹⁹⁴ tarunavacchakakāle¹⁹⁵ u¹⁹⁶ tarunavacchakakāle¹⁹⁷ u¹⁹⁸ tarunavacchakakāle¹⁹⁹ u²⁰⁰ tarunavacchakakāle²⁰¹ u²⁰² tarunavacchakakāle²⁰³ u²⁰⁴ tarunavacchakakāle²⁰⁵ u²⁰⁶ tarunavacchakakāle²⁰⁷ u²⁰⁸ tarunavacchakakāle²⁰⁹ u²¹⁰ tarunavacchakakāle²¹¹ u²¹² tarunavacchakakāle²¹³ u²¹⁴ tarunavacchakakāle²¹⁵ u²¹⁶ tarunavacchakakāle²¹⁷ u²¹⁸ tarunavacchakakāle²¹⁹ u²²⁰ tarunavacchakakāle²²¹ u²²² tarunavacchakakāle²²³ u²²⁴ tarunavacchakakāle²²⁵ u²²⁶ tarunavacchakakāle²²⁷ u²²⁸ tarunavacchakakāle²²⁹ u²³⁰ tarunavacchakakāle²³¹ u²³² tarunavacchakakāle²³³ u²³⁴ tarunavacchakakāle²³⁵ u²³⁶ tarunavacchakakāle²³⁷ u²³⁸ tarunavacchakakāle²³⁹ u²⁴⁰ tarunavacchakakāle²⁴¹ u²⁴² tarunavacchakakāle²⁴³ u²⁴⁴ tarunavacchakakāle²⁴⁵ u²⁴⁶ tarunavacchakakāle²⁴⁷ u²⁴⁸ tarunavacchakakāle²⁴⁹ u²⁵⁰ tarunavacchakakāle²⁵¹ u²⁵² tarunavacchakakāle²⁵³ u²⁵⁴ tarunavacchakakāle²⁵⁵ u²⁵⁶ tarunavacchakakāle²⁵⁷ u²⁵⁸ tarunavacchakakāle²⁵⁹ u²⁶⁰ tarunavacchakakāle²⁶¹ u²⁶² tarunavacchakakāle²⁶³ u²⁶⁴ tarunavacchakakāle²⁶⁵ u²⁶⁶ tarunavacchakakāle²⁶⁷ u²⁶⁸ tarunavacchakakāle²⁶⁹ u²⁷⁰ tarunavacchakakāle²⁷¹ u²⁷² tarunavacchakakāle²⁷³ u²⁷⁴ tarunavacchakakāle²⁷⁵ u²⁷⁶ tarunavacchakakāle²⁷⁷ u²⁷⁸ tarunavacchakakāle²⁷⁹ u²⁸⁰ tarunavacchakakāle²⁸¹ u²⁸² tarunavacchakakāle²⁸³ u²⁸⁴ tarunavacchakakāle²⁸⁵ u²⁸⁶ tarunavacchakakāle²⁸⁷ u²⁸⁸ tarunavacchakakāle²⁸⁹ u²⁹⁰ tarunavacchakakāle²⁹¹ u²⁹² tarunavacchakakāle²⁹³ u²⁹⁴ tarunavacchakakāle²⁹⁵ u²⁹⁶ tarunavacchakakāle²⁹⁷ u²⁹⁸ tarunavacchakakāle²⁹⁹ u³⁰⁰ tarunavacchakakāle³⁰¹ u³⁰² tarunavacchakakāle³⁰³ u³⁰⁴ tarunavacchakakāle³⁰⁵ u³⁰⁶ tarunavacchakakāle³⁰⁷ u³⁰⁸ tarunavacchakakāle³⁰⁹ u³¹⁰ tarunavacchakakāle³¹¹ u³¹² tarunavacchakakāle³¹³ u³¹⁴ tarunavacchakakāle³¹⁵ u³¹⁶ tarunavacchakakāle³¹⁷ u³¹⁸ tarunavacchakakāle³¹⁹ u³²⁰ tarunavacchakakāle³²¹ u³²² tarunavacchakakāle³²³ u³²⁴ tarunavacchakakāle³²⁵ u³²⁶ tarunavacchakakāle³²⁷ u³²⁸ tarunavacchakakāle³²⁹ u³³⁰ tarunavacchakakāle³³¹ u³³² tarunavacchakakāle³³³ u³³⁴ tarunavacchakakāle³³⁵ u³³⁶ tarunavacchakakāle³³⁷ u³³⁸ tarunavacchakakāle³³⁹ u³⁴⁰ tarunavacchakakāle³⁴¹ u³⁴² tarunavacchakakāle³⁴³ u³⁴⁴ tarunavacchakakāle³⁴⁵ u³⁴⁶ tarunavacchakakāle³⁴⁷ u³⁴⁸ tarunavacchakakāle³⁴⁹ u³⁵⁰ tarunavacchakakāle³⁵¹ u³⁵² tarunavacchakakāle³⁵³ u³⁵⁴ tarunavacchakakāle³⁵⁵ u³⁵⁶ tarunavacchakakāle³⁵⁷ u³⁵⁸ tarunavacchakakāle³⁵⁹ u³⁶⁰ tarunavacchakakāle³⁶¹ u³⁶² tarunavacchakakāle³⁶³ u³⁶⁴ tarunavacchakakāle³⁶⁵ u³⁶⁶ tarunavacchakakāle³⁶⁷ u³⁶⁸ tarunavacchakakāle³⁶⁹ u³⁷⁰ tarunavacchakakāle³⁷¹ u³⁷² tarunavacchakakāle³⁷³ u³⁷⁴ tarunavacchakakāle³⁷⁵ u³⁷⁶ tarunavacchakakāle³⁷⁷ u³⁷⁸ tarunavacchakakāle³⁷⁹ u³⁸⁰ tarunavacchakakāle³⁸¹ u³⁸² tarunavacchakakāle³⁸³ u³⁸⁴ tarunavacchakakāle³⁸⁵ u³⁸⁶ tarunavacchakakāle³⁸⁷ u³⁸⁸ tarunavacchakakāle³⁸⁹ u³⁹⁰ tarunavacchakakāle³⁹¹ u³⁹² tarunavacchakakāle³⁹³ u³⁹⁴ tarunavacchakakāle³⁹⁵ u³⁹⁶ tarunavacchakakāle³⁹⁷ u³⁹⁸ tarunavacchakakāle³⁹⁹ u⁴⁰⁰ tarunavacchakakāle⁴⁰¹ u⁴⁰² tarunavacchakakāle⁴⁰³ u⁴⁰⁴ tarunavacchakakāle⁴⁰⁵ u⁴⁰⁶ tarunavacchakakāle⁴⁰⁷ u⁴⁰⁸ tarunavacchakakāle⁴⁰⁹ u⁴¹⁰ tarunavacchakakāle⁴¹¹ u⁴¹² tarunavacchakakāle⁴¹³ u⁴¹⁴ tarunavacchakakāle⁴¹⁵ u⁴¹⁶ tarunavacchakakāle⁴¹⁷ u⁴¹⁸ tarunavacchakakāle⁴¹⁹ u⁴²⁰ tarunavacchakakāle⁴²¹ u⁴²² tarunavacchakakāle⁴²³ u⁴²⁴ tarunavacchakakāle⁴²⁵ u⁴²⁶ tarunavacchakakāle⁴²⁷ u⁴²⁸ tarunavacchakakāle⁴²⁹ u⁴³⁰ tarunavacchakakāle⁴³¹ u⁴³² tarunavacchakakāle⁴³³ u⁴³⁴ tarunavacchakakāle⁴³⁵ u⁴³⁶ tarunavacchakakāle⁴³⁷ u⁴³⁸ tarunavacchakakāle⁴³⁹ u⁴⁴⁰ tarunavacchakakāle⁴⁴¹ u⁴⁴² tarunavacchakakāle⁴⁴³ u⁴⁴⁴ tarunavacchakakāle⁴⁴⁵ u⁴⁴⁶ tarunavacchakakāle⁴⁴⁷ u⁴⁴⁸ tarunavacchakakāle⁴⁴⁹ u⁴⁵⁰ tarunavacchakakāle⁴⁵¹ u⁴⁵² tarunavacchakakāle⁴⁵³ u⁴⁵⁴ tarunavacchakakāle⁴⁵⁵ u⁴⁵⁶ tarunavacchakakāle⁴⁵⁷ u⁴⁵⁸ tarunavacchakakāle⁴⁵⁹ u⁴⁶⁰ tarunavacchakakāle⁴⁶¹ u⁴⁶² tarunavacchakakāle⁴⁶³ u⁴⁶⁴ tarunavacchakakāle⁴⁶⁵ u⁴⁶⁶ tarunavacchakakāle⁴⁶⁷ u⁴⁶⁸ tarunavacchakakāle⁴⁶⁹ u⁴⁷⁰ tarunavacchakakāle⁴⁷¹ u⁴⁷² tarunavacchakakāle⁴⁷³ u⁴⁷⁴ tarunavacchakakāle⁴⁷⁵ u⁴⁷⁶ tarunavacchakakāle⁴⁷⁷ u⁴⁷⁸ tarunavacchakakāle⁴⁷⁹ u⁴⁸⁰ tarunavacchakakāle⁴⁸¹ u⁴⁸² tarunavacchakakāle⁴⁸³ u⁴⁸⁴ tarunavacchakakāle⁴⁸⁵ u⁴⁸⁶ tarunavacchakakāle⁴⁸⁷ u⁴⁸⁸ tarunavacchakakāle⁴⁸⁹ u⁴⁹⁰ tarunavacchakakāle⁴⁹¹ u⁴⁹² tarunavacchakakāle⁴⁹³ u⁴⁹⁴ tarunavacchakakāle⁴⁹⁵ u⁴⁹⁶ tarunavacchakakāle⁴⁹⁷ u⁴⁹⁸ tarunavacchakakāle⁴⁹⁹ u⁵⁰⁰ tarunavacchakakāle⁵⁰¹ u⁵⁰² tarunavacchakakāle⁵⁰³ u⁵⁰⁴ tarunavacchakakāle⁵⁰⁵ u⁵⁰⁶ tarunavacchakakāle⁵⁰⁷ u⁵⁰⁸ tarunavacchakakāle⁵⁰⁹ u⁵¹⁰ tarunavacchakakāle⁵¹¹ u⁵¹² tarunavacchakakāle⁵¹³ u⁵¹⁴ tarunavacchakakāle⁵¹⁵ u⁵¹⁶ tarunavacchakakāle⁵¹⁷ u⁵¹⁸ tarunavacchakakāle⁵¹⁹ u⁵²⁰ tarunavacchakakāle⁵²¹ u⁵²² tarunavacchakakāle⁵²³ u⁵²⁴ tarunavacchakakāle⁵²⁵ u⁵²⁶ tarunavacchakakāle⁵²⁷ u⁵²⁸ tarunavacchakakāle⁵²⁹ u⁵³⁰ tarunavacchakakāle⁵³¹ u⁵³² tarunavacchakakāle⁵³³ u⁵³⁴ tarunavacchakakāle⁵³⁵ u⁵³⁶ tarunavacchakakāle⁵³⁷ u⁵³⁸ tarunavacchakakāle⁵³⁹ u⁵⁴⁰ tarunavacchakakāle⁵⁴¹ u⁵⁴² tarunavacchakakāle⁵⁴³ u⁵⁴⁴ tarunavacchakakāle⁵⁴⁵ u⁵⁴⁶ tarunavacchakakāle⁵⁴⁷ u⁵⁴⁸ tarunavacchakakāle⁵⁴⁹ u⁵⁵⁰ tarunavacchakakāle⁵⁵¹ u⁵⁵² tarunavacchakakāle⁵⁵³ u⁵⁵⁴ tarunavacchakakāle⁵⁵⁵ u⁵⁵⁶ tarunavacchakakāle⁵⁵⁷ u⁵⁵⁸ tarunavacchakakāle⁵⁵⁹ u⁵⁶⁰ tarunavacchakakāle⁵⁶¹ u⁵⁶² tarunavacchakakāle⁵⁶³ u⁵⁶⁴ tarunavacchakakāle⁵⁶⁵ u⁵⁶⁶ tarunavacchakakāle⁵⁶⁷ u⁵⁶⁸ tarunavacchakakāle⁵⁶⁹ u⁵⁷⁰ tarunavacchakakāle⁵⁷¹ u⁵⁷² tarunavacchakakāle⁵⁷³ u⁵⁷⁴ tarunavacchakakāle⁵⁷⁵ u⁵⁷⁶ tarunavacchakakāle⁵⁷⁷ u⁵⁷⁸ tarunavacchakakāle⁵⁷⁹ u⁵⁸⁰ tarunavacchakakāle⁵⁸¹ u⁵⁸² tarunavacchakakāle⁵⁸³ u⁵⁸⁴ tarunavacchakakāle⁵⁸⁵ u⁵⁸⁶ tarunavacchakakāle⁵⁸⁷ u⁵⁸⁸ tarunavacchakakāle⁵⁸⁹ u⁵⁹⁰ tarunavacchakakāle⁵⁹¹ u⁵⁹² tarunavacchakakāle⁵⁹³ u⁵⁹⁴ tarunavacchakakāle⁵⁹⁵ u⁵⁹⁶ tarunavacchakakāle⁵⁹⁷ u⁵⁹⁸ tarunavacchakakāle⁵⁹⁹ u⁶⁰⁰ tarunavacchakakāle⁶⁰¹ u⁶⁰² tarunavacchakakāle⁶⁰³ u⁶⁰⁴ tarunavacchakakāle⁶⁰⁵ u⁶⁰⁶ tarunavacchakakāle⁶⁰⁷ u⁶⁰⁸ tarunavacchakakāle⁶⁰⁹ u⁶¹⁰ tarunavacchakakāle⁶¹¹ u⁶¹² tarunavacchakakāle⁶¹³ u⁶¹⁴ tarunavacchakakāle⁶¹⁵ u⁶¹⁶ tarunavacchakakāle⁶¹⁷ u⁶¹⁸ tarunavacchakakāle⁶¹⁹ u⁶²⁰ tarunavacchakakāle⁶²¹ u⁶²² tarunavacchakakāle⁶²³ u⁶²⁴ tarunavacchakakāle⁶²⁵ u⁶²⁶ tarunavacchakakāle⁶²⁷ u⁶²⁸ tarunavacchakakāle⁶²⁹ u⁶³⁰ tarunavacchakakāle⁶³¹ u⁶³² tarunavacchakakāle⁶³³ u⁶³⁴ tarunavacchakakāle⁶³⁵ u⁶³⁶ tarunavacchakakāle⁶³⁷ u⁶³⁸ tarunavacchakakāle⁶³⁹ u⁶⁴⁰ tarunavacchakakāle⁶⁴¹ u⁶⁴² tarunavacchakakāle⁶⁴³ u⁶⁴⁴ tarunavacchakakāle⁶⁴⁵ u⁶⁴⁶ tarunavacchakakāle⁶⁴⁷ u⁶⁴⁸ tarunavacchakakāle⁶⁴⁹ u⁶⁵⁰ tarunavacchakakāle⁶⁵¹ u⁶⁵² tarunavacchakakāle⁶⁵³ u⁶⁵⁴ tarunavacchakakāle⁶⁵⁵ u⁶⁵⁶ tarunavacchakakāle⁶⁵⁷ u⁶⁵⁸ tarunavacchakakāle⁶⁵⁹ u⁶⁶⁰ tarunavacchakakāle⁶⁶¹ u⁶⁶² tarunavacchakakāle⁶⁶³ u⁶⁶⁴ tarunavacchakakāle⁶⁶⁵ u⁶⁶⁶ tarunavacchakakāle⁶⁶⁷ u⁶⁶⁸ tarunavacchakakāle⁶⁶⁹ u⁶⁷⁰ tarunavacchakakāle⁶⁷¹ u⁶⁷² tarunavacchakakāle⁶⁷³ u⁶⁷⁴ tarunavacchakakāle⁶⁷⁵ u⁶⁷⁶ tarunavacchakakāle⁶⁷⁷ u⁶⁷⁸ tarunavacchakakāle⁶⁷⁹ u⁶⁸⁰ tarunavacchakakāle⁶⁸¹ u⁶⁸² tarunavacchakakāle⁶⁸³ u⁶⁸⁴ tarunavacchakakāle⁶⁸⁵ u⁶⁸⁶ tarunavacchakakāle⁶⁸⁷ u⁶⁸⁸ tarunavacchakakāle⁶⁸⁹ u⁶⁹⁰ tarunavacchakakāle⁶⁹¹ u⁶⁹² tarunavacchakakāle⁶⁹³ u⁶⁹⁴ tarunavacchakakāle⁶⁹⁵ u⁶⁹⁶ tarunavacchakakāle⁶⁹⁷ u⁶⁹⁸ tarunavacchakakāle⁶⁹⁹ u⁷⁰⁰ tarunavacchakakāle⁷⁰¹ u⁷⁰² tarunavacchakakāle⁷⁰³ u⁷⁰⁴ tarunavacchakakāle⁷⁰⁵ u⁷⁰⁶ tarunavacchakakāle⁷⁰⁷ u⁷⁰⁸ tarunavacchakakāle⁷⁰⁹ u⁷¹⁰ tarunavacchakakāle⁷¹¹ u⁷¹² tarunavacchakakāle⁷¹³ u⁷¹⁴ tarunavacchakakāle⁷¹⁵ u⁷¹⁶ tarunavacchakakāle⁷¹⁷ u⁷¹⁸ tarunavacchakakāle⁷¹⁹ u⁷²⁰ tarunavacchakakāle⁷²¹ u⁷²² tarunavacchakakāle⁷²³ u⁷²⁴ tarunavacchakakāle⁷²⁵ u⁷²⁶ tarunavacchakakāle⁷²⁷ u⁷²⁸ tarunavacchakakāle⁷²⁹ u⁷³⁰ tarunavacchakakāle⁷³¹ u⁷³² tarunavacchakakāle⁷³³ u⁷³⁴ tarunavacchakakāle⁷³⁵ u⁷³⁶ tarunavacchakakāle⁷³⁷ u⁷³⁸ tarunavacchakakāle⁷³⁹ u⁷⁴⁰ tarunavacchakakāle⁷⁴¹ u⁷⁴² tarunavacchakakāle⁷⁴³ u⁷⁴⁴ tarunavacchakakāle⁷⁴⁵ u⁷⁴⁶ tarunavacchakakāle⁷⁴⁷ u⁷⁴⁸ tarunavacchakakāle⁷⁴⁹ u⁷⁵⁰ tarunavacchakakāle⁷⁵¹ u⁷⁵² tarunavacchakakāle⁷⁵³ u⁷⁵⁴ tarunavacchakakāle⁷⁵⁵ u⁷⁵⁶ tarunavacchakakāle⁷⁵⁷ u⁷⁵⁸ tarunavacchakakāle⁷⁵⁹ u⁷⁶⁰ tarunavacchakakāle⁷⁶¹ u⁷⁶² tarunavacchakakāle⁷⁶³ u⁷⁶⁴ tarunavacchakakāle⁷⁶⁵ u⁷⁶⁶ tarunavacchakakāle⁷⁶⁷ u⁷⁶⁸ tarunavacchakakāle⁷⁶⁹ u⁷⁷⁰ tarunavacchakakāle⁷⁷¹ u⁷⁷² tarunavacchakakāle⁷⁷³ u⁷⁷⁴ tarunavacchakakāle⁷⁷⁵ u⁷⁷⁶ tarunavacchakakāle⁷⁷⁷ u⁷⁷⁸ tarunavacchakakāle⁷⁷⁹ u⁷⁸⁰ tarunavacchakakāle⁷⁸¹ u⁷⁸² tarunavacchakakāle⁷⁸³ u⁷⁸⁴ tarunavacchakakāle⁷⁸⁵ u⁷⁸⁶ tarunavacchakakāle⁷⁸⁷ u⁷⁸⁸ tarunavacchakakāle⁷⁸⁹ u⁷⁹⁰ tarunavacch

abbhutam akāsi. So sakatasatam vālikasakkharapāsāṇānam yeva pūretvā paṭipāṭiyā ṭhapetvā sabbāni akkhabandhanayottena ekato bandhitvā Nandivīsālam nahāpetvā gandhena pañcaṅgulim datvā kaṇṭhe mālam piḷandhitvā¹ purimasakataḍhure ekakam eva yojetvā sayam dhure nisīditvā patodam ukkhipitvā² „aṇja³ kūṭa vahassu kūṭa“ ti āha. Bodhisatto „ayam mam akūṭam kūṭavādena samudācaratīti“ cattāro pāde thambhe viya niccale katvā atṭhāsi. Setṭhi tam khaṇam ñeva brāhmaṇam sahaṣsam āharāpesi. Brāhmaṇo sahaṣsam parājito goṇam muñcitvā gharam gantvā sokābhibhūto nipajji. Nandivīsālo caritvā āgato brāhmaṇam sokābhibhūtam disvā upasamkamitvā „kim brāhmaṇa niddāyasīti“ āha. „Kuto me niddā sahaṣsam parājitasā“⁴ ti. „Brāhmaṇa mayā ettakam kālam tava gehe vasantena atthi kiñci bhājanam vā bhinnapubbam koci vā madditapubbo atṭhāne vā pana uccārapassāvo katapubbo“ ti. „N⁵ atthi tātā“ ti. „Atha mam kasmā kūṭavādena samudācarasi, tav⁶ eso doso, mayham doso n⁷ atthi, gaccha tena saddhim dvīhi sahassehi abbhutam karohi, kevalam mam akūṭam kūṭavādena na samudācarā“ ti. Brāhmaṇo tassa vacanam sutvā gantvā dvīhi sahassehi abbhutam katvā purimaṇayen⁸ eva sakatasatam atibandhitvā Nandivīsālam maṇḍetvā purimasakataḍhure yojesi, katham yojesi⁹ti yugam dhure niccalam bandhitvā ekāya koṭiyā Nandivīsālam yojetvā ekam koṭim dhurayottena palivethetvā yugakoṭiṇ¹⁰ ca akkhāni pādāṇ¹¹ ca nissāya muṇḍarukkhaḍḍakam datvā tena yottena niccalam bandhitvā ṭhapesi, evam hi kate¹² yugam etto vā ito vā na gacchati, sakkā hoti eken¹³ eva goṇena ākaḍḍhitum. Ath¹⁴ assa brāhmaṇo dhure¹⁵ nisīditvā Nandivīsālassa piṭṭhim parimajjitvā „aṇja bhadra vahassu bhadra“ ti āha. Bodhisatto atibaddham sakatasatam ekavegen¹⁶ eva ākaḍḍhitvā pacchāṭhitam sakatam

¹ C^s piḷandhitvā. ² C^k C^s aṇjana, C^v aṇjana corrected to aṇja. ³ C^k evam kate, C^v tavam hi kate corrected to tathā hi kate.

puratoṭṭhitasakatassa thāne thapesi. Govittakasetṭhi parājito brāhmaṇassa dve sahaṣṣāni adāsi, aññe pi manussā Bodhisattassa bahum¹ dhanam adāmsu, sabbam brāhmaṇass' eva ahosi. Evam Bodhisattam nissāya bahum¹ dhanam labhi.

Satthā „na bhikkhave pharusavacanam nāma kassaci manāpan“ ti chabbaggiye garahitvā sikkhāpadam paññāpetvā abhisambuddho hutvā imam gātham āha:

Manuññam eva bhāseyya nāmanuññam kudācanam,
manuññam bhāsamānassa garum bhāram udaddhari,
dhanā ca nam alabbhesi⁴, tena c' attamano ahū 'ti. 27.

Tattha manuññam eva bhāseyyā ti parena saddhim bhāsamāno catudosevirahitam madhuram² manāpan saṇham mudukam piyavacanam eva bhāseyya, garum bhāram udaddharitī Nandivīsālabalivaddo amanāpan bhāsamānassa bhāram anuddharitvā pacchā manāpan piyavacanam bhāsamānassa brāhmaṇassa garum bhāram udaddhari, uddharitvā kaḍḍhitvā pavatṭhesitī³ attho, dakāro pan' ettha vyañjanasandhivasena padasandhikāro.

Iti Satthā manuññam eva bhāseyyā ti imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā brāhmaṇo Ānando ahosi, Nandivīsalo pana aham evā“ 'ti. Nandivīsālajātakam.

9. Kaṇhajātaka.

Yato yato garu dhuran ti. Idam Satthā Jetavane viharanto yamakapāṭihāriyam ārabha kathesi. Tam saddhim devorohanena Terasanipāte Sarabhamigajātake āvibhavissati. Sammā-sambuddho pana yamakapāṭihāriyam katvā devaloke vasitvā mahā-pavāraṇāya Saṃkassanagare oruyha mahantena parivārena Jetavanam pavitṭhe⁴. Bhikkhū dhammasabhāyam sannipatitā „āvuso, Tathāgato nāma asamadhuro, Tathāgatena vūḷham dhuram añño vahitum samattho nāma n' atthi, cha satthāro 'mayam eva pāṭihāriyam karissāma, mayam eva pāṭihāriyam karissāmā' 'ti vatvā ekam pi pāṭihāriyam na akāmsu, aho Satthā asamadhuro“ ti Satthu guṇakatham⁵ kathentā nisīdimsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sanni-

¹ C^v bahu. ² C^k C^v madhura, C^v madhura corrected to madhuram. ³ all three MSS. pavaddhesitī. ⁴ so all three MSS. ⁵ C^k guṇamkatham.

sinnā“ ti pucchi. „Na bhante aññāya evarūpāya nāma tumhākam eva guṇakathāyā“ ti. Satthā „bhikkhave, idāni mayā vūlham¹ dhuraṃ ko vahissati, pubbe tiracchānayoniyam nibbatto pi aham attanā sama-dhuraṃ kañci nālatthan“ ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārānasiyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente Bodhisatto goyoniyam paṭisandhim gaṇhi. Atha nam sāmikā taruṇavacchakakāle yeva ekissā mahallikāya ghare vasitvā nivāsavetanam² paricchinditvā adamsu. Sā tam yāgu-bhattādīhi³ paṭijaggamānā puttattṭhāne ṭhapetvā vaddhesi. So Ayyakākālako⁴ t' eva paññāyittha, vayappatto ca⁵ añjanavanṇo hutvā gāmagonehi saddhim carati, sīlācārasampanno ahosi. Gāmadārakā siṅgesu pi kaṇṇesu pi galesu pi gahetvā olambanti, naṅgutṭhe pi gahetvā kilānti, piṭṭhiyam pi nisīdanti. So ekadivasam cintesi: „mayham mātā duggatā, mam puttattṭhāne ṭhapetvā dukkhena posesi, yaṃ nūnāham bhatim katvā imam duggatabhāvato moceyyāmīti“. So tato paṭṭhāya bhatim upadhārento carati. Ath' ekadivasam eko satthavāhaputto pañcabi sakatasatehi visamatittham sampatto. Tassa goṇā sakatāni uttāretum na sakkonti, pañcasu sakatasatesu goṇā yugaparamparāya yojitā ekam pi sakatam uttāretum nāsakkhimsu. Bodhisatto pi gāmagorūpehi saddhim titthasamīpe carati. Satthavāhaputto pi gosuttavittako, so „atthi nu kho etesam gunnam antare imāni sakatāni uttāretum samattho usabhājānīyo“⁶ ti upadhārayamāno Bodhisattam disvā „ayam ajānīyo⁷ sakkhissati mayham sakatāni uttāretum, ko nu kho assa sāmiko“ ti gopālake pucchi: „ko nu kho bho imassa sāmiko, aham imam sakate yojetvā sakatesu uttāritesu vetanam dassāmīti“. Te āhamsu⁸: „gahetvā nam yojetha, n' atthi imassa imasmim ṭhāne sāmiko“ ti. So tam nāsāya rajjukena ban-

¹ C^k vūlhā, C^v culham, C^s vūlham. ² C^k -vetana, C^v -vetana corrected to -vetanam, C^s vetanato. ³ C^s -dīhi. ⁴ C^s -kālako. ⁵ C^s va. ⁶ C^s -jānīyo. ⁷ C^v ajāniyyo. ⁸ C^k C^v ahamsu.

dhitvā kaddhento cāletum nāsakkhi. Bodhisatto kira „bhatiyā kathitāya gamissāmīti“ na agamāsi. Satthavāhaputto tassā-dhippāyam nātvā „sāmi tayā pañcasu sakatasatesu uttāritesu ekasakatassa dve kahāpaṇāni bhatim katvā saḥassam dassāmīti“ āha. Tadā Bodhisatto sayam eva agamāsi. Atha nam purisā sakatesu yojesum. Atha nam ekavegen' eva ukkhipitvā thale patiṭṭhāpesi, eten' upāyena sabbasakatāni uttāresi. Satthavāhaputto ekassa sakatassa ekam katvā pañca satāni bhaṇḍikam katvā tassa gale bandhi. So „ayam mayham yathā-paricchinnam¹ bhatim na deti, na dāni 'ssa gantum dassāmīti“ gantvā sabbapurimassa sakatassa purato maggam nivāretvā atṭhāsi², apanetum vāyamantāpi nam apanetum nāsakkhimsu. Satthavāhaputto „jānāti maññe esa attano bhatiyā unabhāvan“ ti ekasmim sātake³ saḥassam bhaṇḍikam bandhitvā „ayan te sakatuttaraṇabhatīti“ gīvāya laggesi. So saḥassabhaṇḍikam ādāya mātu santikam agamāsi. Gāmadārakā „kim nām' etam Ayyakākālassa⁴ gale“ ti Bodhisattassa santikam āgacchanti. So te anubandhitvā dūrato va palāpento mātu santikam gato. Pañcannam pana sakatasatānam uttāritattā rattehi akkhīhi kilantarūpo paññāyittha. Upāsikā⁵ tassa gīvāya saḥassatthavikam disvā „tāta ayan te kham laddhan“ ti gopāladārake pucchitvā tam attham sutvā „tāta kim aham tayā laddhabhatiyā jīvitukāmā, kimkāraṇā evarūpam dukkham anubhosīti“ vatvā Bodhisattam uṇhodakena nahāpetvā sakalasarīram telena makkhetvā pāṇiyam⁷ pāyetvā sappāyabhojanam bhojetvā jīvita-pariyosāne saddhim Bodhisattena yathākammaṃ gatā.

Satthā „na bhikkhave Tathāgato idān' eva asamadhuro, pubbe pi asamadhuro yevā“ ti imam dhammadesanam āharitvā anusandhim ghaṭetvā abhisambuddho hutvā imam gātham āha:

¹ C^s -echinna. ² C^k atṭhāsīti. ³ C^v sākato corrected to sakate. ⁴ C^s -kālassa. ⁵ C^k uvāsikā, C^v upāvāsikā corrected to upāsikā. ⁶ so all three MSS. instead of laddhā. ⁷ C^s pāṇiyam.

Yato yato garu dhuraṃ yato gambhīravattani
tad' assu kaṇhaṃ yuñjanti sv-āssu taṃ vahate dhuraṃ ti. 28.

Tattha yato yato garu dhuraṃ ti yasmim̐ yasmim̐ thāne dhuraṃ garuṃ¹ bhārikam̐ hoti aññe balivaddā ukkhīpitum̐ na sakkonti, yato gambhīravattanīti, vattanti etthā 'ti vattani, maggass' etam̐ nāmaṃ, yasmim̐ thāne udakacikkhallamahantatāya vā visamacchinnatābhāvena vā maggo gambhīro hotīti attho, tadassu kaṇhaṃ yuñjantīti, assū ti nipātamattam̐, tadā kaṇhaṃ yuñjantīti attho, yadā dhuraṃ ca garuṃ² hoti maggo ca gambhīro tadā aññe balivadde apanetvā kaṇhaṃ eva yojentīti vuttam̐ hoti, svāssu taṃ vahate dhuraṃ ti, etthāpi assū 'ti nipātamattam̐ eva, so taṃ dhuraṃ vahaṭīti attho.

Evam̐ Bhagavā „tadā bhikkhave kaṇho va taṃ dhuraṃ vahaṭīti“ dassetvā anusandhim̐ ghaṭetvā jātakam̐ samodhānesi: „Tadā mahallikā Uppalavaṇṇā ahosi, Ayyakākālako³. pana aham̐ evā“ ti. Kaṇhajātakam̐.

10. Muṇikajātika.

Mā muṇikassā⁴ 'ti. Idam̐ Satthā Jetavane viharanto thullakumārikapalobhanam̐ ārabha kathesi. Tam̐ Terasanipāte Cullanāradakassapajātake āvibhavissati. Satthā pana taṃ bhikkhum̐ „saccam̐ kira tvam̐ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti pucchi. „Āma bhante“ ti. „Kim̐ nissāyā“ 'ti. „Thullakumārikapalobhanam̐ bhante“ ti. Satthā „bhikkhu, esā tava anattakārikā, pubbe pi tvam̐ imissā vivāhadivase jīvitakkhayam̐ patvā mahājanassa uttaribhaṅgabhāvam̐ patto“ ti vatvā atītam̐ āhari:

Atīte Bārāṇasiyam̐ Brahma datte rajjam̐ kārente Bodhisatto ekasmim̐ gāmake ekassa kuṭimbikassa gehe goyoniyam̐ nibbatti Mahālohito ti nāmena. Kaniṭṭhabhātāpi 'ssa Cullalohito nāma ahosi. Te yeva dve bhātike nissāya tasmim̐ kule kammadhuraṃ vadḍhati. Tasmim̐ pana kule ekā kumārikā atthi. Tam̐ eko nagaravāsikulaputto attano puttassa vāreti⁵. Tassā mātāpitaro kumārikāya vivāhakāle „āgatānam̐

¹ C^o C^v garu. ² C^o guruṃ. ³ C^k ayakikakālako corrected to ayakakālako, C^o ayakhikakālako, C^v ayakakhikkālako. ⁴ C^o muni-. ⁵ C^v vāresi.

pāhunakānam uttaribhaṅgo bhavissatīti¹“ yāgubhattam datvā Munikam² nāma sūkaram posesum. Tam disvā Cullalohito bhātaram pucchi: „imasmim kule kammadhuram vaddhamānam amhe dve bhātike nissāya vaddhati, ime pane amhākam tinapalālādīn³ eva denti, sūkaram yāgubhattena posenti, kena nu kho kāraṇen⁴ esa etaṃ labhatīti⁵“. Ath⁶ assa bhātā „tāta Cullalohita, mā tvam etassa bhojanam pihayi, ayam sūkaro maraṇabhattam⁷ bhuñjati, ‘etissā hi kumārikāya vivāhakāle āgatānam pāhunakānam uttaribhaṅgo bhavissatīti’ ime etaṃ sūkaram posenti, ito katipāhass⁸ accayena te manussā āgamissanti, atha nam sūkaram pādesu gahetvā kadḍhentā hetṭhāmañcato nīharitvā jīvitakkhayam pāpetvā pāhunakānam sūpavyañjanam kāriyamānam passissasīti⁹“ vatvā imam gātham āha:

Mā Munikassa⁴ pihayi, āturannāni⁵ bhuñjati,
appossukko bhusam khāda, etaṃ dīghāyulakkhaṇan ti. 29.

Tattha mā Munikassa⁴ pihayīti Munikassa⁴ bhojane piham mā uppādesi, esa subhojanam bhuñjatīti mā Munikassa⁴ pihayi, kadā nu kho aham pi evam sukhito bhaveyyan ti mā Munikabhāvam⁴ patthayi, ayam pi āturannāni bhuñjatīti āturannānīti maraṇabhojanāni, appossukko bhusam khādā⁵ ti tassa bhojane nirussukko hutvā attanā laddham bhusam khāda, etaṃ dīghāyulakkhaṇan ti etaṃ dīghāyubhāvassa kāraṇam.

Tato na cirass⁶ eva te manussā āgamiṃsu. Munikam ghātetvā nānappakārehi paciṃsu. Bodhisatto Cullalohitam āha: „diṭṭho te tāta Muniko⁴“ ti. „Diṭṭham me bhātika Munikassa⁴ bhojanaphalam, etassa bhattato sataguṇena sahasṣaguṇena amhākam tinapalālabbhusamattam eva uttamañ ca anavajjañ ca dīghāyulakkhaṇañ cā⁶“ ti.

Satthā „evam kho tvam bhikkhu pubbe pi imam kumārikam nissāya jīvitakkhayam patvā mahājanassa uttaribhaṅgikabhāvam

¹ C^k C^v bhavissasīti. ² C^k munikam. ³ C^v -bhatte. ⁴ C^s muni-. ⁵ C^v āturannāni corrected to āturannāni, C^k C^s āturannāni. ⁶ C^k C^s muni-.

gato“ ti imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-pariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patitṭhāsi. Satthāpi anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā Munikasūkaro¹ ukkaṇṭhitabhikkhu ahosi, thullakumārikā sā eva, Cullalohito Ānando, Mahālohito pana aham evā“ 'ti. Munikajātakam¹. Kuruṅgavaggo tatiyo.

4. KULĀVAKAVAGGA.

1. Kulāvakajātaka.

Kulāvakā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aparissāvetvā pāṇiyam pītam bhikkhum ārabha kathesi. Sāvatthito kira dve sahāyakā daharā bhikkhū janapadam gantvā ekasmiṃ phāsukaṭṭhāne yathājjhāsayam vasitvā „Sammāsambuddham passissāmā“ 'ti puna tato nikkhamitvā jetavanābhimukhā pāyimsu. Ekassa hatthe parissāvanam atthi, ekassa n' atthi, dve pi ekato pāṇiyam parissāvetvā pivanti. Te ekadivasam vivādam akamsu. Parissāvanasāmiko itarassa parissāvanam adatvā sayam eva pāṇiyam parissāvetvā pivi. Itaro pana parissāvanam alabhitvā pipāsam sandhāretum asakkonto aparissāvetvā pāṇiyam pivi. Te ubho pi anupubbena Jetavanam āgantvā Satthāram vanditvā nisīdimsu. Satthā sammodanīyam katham katvā „kuto āgat' atthā“ 'ti pucchi. „Bhante mayam Kosalajanapade ekasmiṃ gāmake vasitvā tato nikkhamitvā tumbhākam dassanatthāya āgatā“ ti. „Kacci pana samaggā āgat' atthā“ 'ti. Aparissāvanako āha: „ayam bhante antarāmagge mayā saddhim vivādam katvā parissāvanam na² dāsīti.“ Itaro „ayam bhante aparissāvetvā va jānam sappāṇakam udakam pivīti“ āha. „Saccam kira tvam bhikkhu jānam sappāṇakam udakam pivīti“. „Āma bhante aparissāvitaṃ udakam pītam mayā“ ti. Satthā „bhikkhu pubbe paṇḍitā devanagare rajjam kārentā³ yuddhaparājitā samuddapitṭhena palāyantā issariyam nissāya 'pāṇavadham na karissāmā' 'ti tāva mahantaṃ yasam paricajitvā supaṇṇapotakānam jīvitam datvā ratham nivattayimsu“ 'ti vatvā atītam āhari:

1. Cfr. Dhammapada p. 186. ¹ C^o muni-. ² C^v nā. ³ C^k C^v kārento.

Atīte Magadharatthe Rājagahe eko Magadharājā rajjāṃ karesi. Tadā Bodhisatto yathā etarahi Sakko purime attabhāve Magadharatthe Macalagāmake nibbatti evaṃ tasmim̐ yeva Macalagāmake mahākulassa putto hutvā nibbatti, nāmagahanādivase c' assa Maghakumāro tv-eva nāmaṃ akaṃsu. So vayappatto Maghamāṇavo ti paññāyittha. Ath' assa mātāpitāro samānajātiyaṃ kulato dārikaṃ ānayaṃsu. So putta-dhītāhi vaddhamāno dānapatī¹ ahosi, pañca sīlāni rakkhati. Tasmim̐ ca gāme tiṃs' eva kulāni honti, te ca tiṃsa kulamanussā ekadivasaṃ gāmamajjhe thatvā gāmakammaṃ karonti. Bodhisatto thitattthāne pādehi paṃsum viyūhitvā taṃ padesaṃ ramaṇiyaṃ katvā atthāsi, ath' añño eko āgantvā tasmim̐ thāne thito. Bodhisatto aparaṃ thānaṃ ramaṇiyaṃ katvā atthāsi, tatthāpi añño thito. Bodhisatto aparaṃ pi aparaṃ pīti sabbesaṃ² pi thitattthānaṃ³ ramaṇiyaṃ katvā aparena samayena tasmim̐ thāne maṇḍapaṃ kāresi, maṇḍapaṃ pi apanetvā sālāṃ kāresi, tattha phalakāsanāni santharitvā pāṇiyacātim̐ thapesi. Aparena samayena te pi tiṃsa janā⁴ Bodhisattena samānacchandā ahesuṃ. Te Bodhisatto pañcasu⁵ sīlesu patitthāpetvā tato patthāya tehi saddhim̐ puññāni karonto vicarati. Te pi ten' eva saddhim̐ puññāni karontā kālass' eva vutthāya vāsipharasumusalahatthā catumahāpathādīsu⁶ musalena pāsāṇe ubbattetvā pavattenti⁷, yānānaṃ akkhapaṭighātarukkhe haranti, visamaṃ samaṃ karonti, setuṃ attharanti, pokkharāṇiyo khaṇanti¹, sālāṃ karonti, dānāni denti, sīlāṃ rakkhanti, evaṃ yebhuyyena sakalagāmaṃvāsino Bodhisattassa ovāde thatvā sīlāni rakkhimsu. Atha nesaṃ gāmaḥojako cintesi: „ahaṃ pubbe etesu suraṃ pivantesu pāṇātipātādīni karontesu cātīkahāpanādivasena c' eva daṇḍabalivasena ca dhanāṃ labhāmi, idāni pana Magho māṇavo 'sīlāṃ rakkhāpemīti' tesam̐⁸ pāṇātipātādīni

¹ so all three MSS. ² C^k C^v sabbesaṃ. ³ C^k thitattthitattthānaṃ. ⁴ C^k jātā corrected to jātā, C^v jānā corrected to janā. ⁵ C^k pañcā. ⁶ C^k C^v -pathādīsu. ⁷ C^k C^v pavaddhenti, C^v pavaddhenti corrected to pavattenti. ⁸ C^v nesaṃ.

kātaṃ na deti, idāni pana te pañca sīlāni rakkhāpessāmīti“
 kuddho rājānaṃ upasaṃkamitvā „deva bahū¹ corā gāmaghāta-
 kādīni karontā vicarantīti“ āha. Rājā tassa vacanaṃ sutvā
 „gaccha, te ānehīti“ āha. So gantvā sabbe pi te bandhitvā
 ānetvā „ānītā deva corā“ ti rañño ārocesi. Rājā tesam kam-
 maṃ asodhetvā va „hatthinā te maddāpethā“² ti āha. Tato
 sabbe pi te rājaṅgaṇe nipajjāpetvā hatthim ānayimsu. Bodhi-
 satto tesam ovādaṃ adāsi: „tumhe sīlāni āvajjetha, pesuñña-
 kārake ca raññe ca hatthimhi ca attano sarīre ca ekasadisam
 eva mettaṃ bhāvēthā“³ ti. Te tathā akaṃsu. Atha nesaṃ
 maddanattthāya hatthim upanesuṃ. So upanīyamāno⁴ pi na
 upagacchati, mahāviraṇaṃ viravitvā palāyati. Aññaṃ aññaṃ
 hatthim ānayimsu. Te pi tath’ eva palāyimsu. Rājā „etesam
 hatthe kiñci osadhaṃ bhavissatīti“ cintetvā „vicinathā“⁵ ti
 āha. Vicinantā adisvā⁶ „n’ atthi devā“⁷ ti āhaṃsu. „Tena
 hi kiñci mantaṃ parivattessanti, pucchatha te: ‘atthi vo pari-
 vattanamantā’“ ti. Rājapurisā pucchimsu. Bodhisatto „atthīti“
 āha. Rājapurisā „atthi kira devā“⁸ ti ārocayimsu. Rājā sabbe
 pi te pakkosāpetvā „tumhākaṃ jānanamantaṃ kathethā“⁹ ti
 āha. Bodhisatto avoca: „deva añño amhākaṃ manto nāma n’
 atthi, amhe pana tiṃsamattā janā paṇaṃ na hanāma, adinnaṃ
 nādiyāma, micchā na carāma, musāvādaṃ na kathema, majjaṃ
 na pivāma, mettaṃ bhāvēma, dānaṃ dema, maggaṃ samaṃ
 karoma, pokkharāṇiyo khanāma¹⁰, sālaṃ kārema¹¹, ayaṃ amhā-
 kaṃ manto ca parittaṇ ca vaḍḍhiṇ¹² cā“¹³ ti. Rājā tesam
 pasanno pesuñña-kāra-kassa sabbam gehavibhavaṃ taṇ ca tesaṇ¹⁴
 ñeva dāsaṃ katvā adāsi, taṃ hatthiṇ ca gāmaṇ ca tesaṇ¹⁵
 ñeva adāsi. Te tato paṭṭhāya yathāruciya puññāni karontā
 „catumahāpathe mahantaṃ¹⁶ sālaṃ kāressāmā“¹⁷ ti vaḍḍhakiṃ
 pakkosāpetvā sālaṃ paṭṭhapesuṃ, mātugāmesu pana viga-

¹ C^v bahu. ² all three MSS. upanīyyamāno. ³ C^s ādisvā. ⁴ C^k C^v khanāma.

⁵ C^k karema, C^v karoma. ⁶ so all three MSS. ⁷ C^k C^s tesam. ⁸ C^k ma-
 hattham. ⁹ C^k C^s karessāmā.

tacchandatāya tassā sālāya mātugāmānaṃ pattim nādaṃsu. Tena samayena Bodhisattassa gehe Sudhammā Cittā Nandā Sujātā ti catasso itthiyo honti. Tāsu Sudhammā vaddhakinaṃ saddhim ekato hutvā „bhātika imissā sālāyaṃ maṃ jetṭhikaṃ karohīti“ vatvā lañcam adāsi. So „sādhū“ ¹ti sampaticchitvā paṭhamam eva kaṇṇikarukkhaṃ sukkhāpetvā tacchetvā vijjhivā kaṇṇikaṃ niṭṭhapetvā ²vatthena paliveṭhetvā ṭhapesi. Atha sālāṃ niṭṭhapetvā ³kaṇṇikāropanakāle „aho“ ayyā ekam na karimhā ⁴“ ⁵ti āha. „Kin nāma hoti“. „Kaṇṇikā laddhum vaṭṭatīti“. „Hotu, āharissāmā“ ⁶ti. „Idāni chinnaṃ rukkhaṃ kātum na sakkā, pubbe yeva chinditvā tacchetvā vijjhivā ṭhapita-kaṇṇikā laddhum vaṭṭatīti“. „Idāni kiṃ katabban“ ti. „Sace kassaci gehe niṭṭhapetvā ⁷ṭhapitavikkāyikakaṇṇikā atthi sā pariyesitabbā“ ti. Te pariyesantā Sudhammāya gehe disvā mūlena na labhiṃsu. „Sace maṃ sālāya pattikaṃ karoṭha dassāmiti“ vutte pana „mayāṃ mātugāmānaṃ pattim na damhā“ ⁸ti āhaṃsu. Atha ne vaddhakī ⁹āha: „ayyā tumhe kiṃ kaṭṭhetha, ṭhapetvā Brahmaloṃkaṃ aññaṃ mātugāmarahitaṭṭhānaṃ nāma n’ atthi, gaṇhatha kaṇṇikaṃ, evaṃ sante ambhakaṃ kammaṃ niṭṭhaṃ gamissatīti“. Te „sādhū“ ¹⁰ti kaṇṇikaṃ gaṇetvā sālāṃ niṭṭhapetvā āsanaphalākāni santharitvā pāṇi-yacāṭiyo ¹¹ṭhapetvā yāgubhattaṃ nibandhiṃsu, sālāṃ pākārena parikkhipitvā dvāraṃ yojetvā anto pākāre vālukaṃ ¹²ākiritvā bahi pākāre tālapantiṃ ¹³ropesuṃ. Cittāpi tasmiṃ ṭhāne uyyānaṃ kāresi, „pupphūpagaphalūpagarukkho“ asuko nāma tasmiṃ n’ atthīti“ nāhosi. Nandāpi tasmiṃ yeva ṭhāne pokkharāṇiṃ kāresi pañcavaṇṇehi padumehi sañchannaṃ ra-manīyaṃ. Sujātā kiñci na ¹⁴akāsi. Bodhisatto „mātu upaṭṭhānaṃ pitu upaṭṭhānaṃ kule jetṭhāpacāyikakammaṃ saccavācaṃ

¹ C² niṭṭhāpetvā. ² C² C³ niṭṭhāpetvā. ³ C² ahosi. ⁴ C³ sarimhā. ⁵ so all three MSS. ⁶ C² pāṇiya-. ⁷ C² vālukaṃ. ⁸ C³ -pannīṃ. ⁹ C² pupphūpaga-phalūpaga-. ¹⁰ C² omits na.

apharusavācam¹ apisunavācam¹ maccheravinayan²“ ti imāni
satta vatapadāni pūretvā

Mātāpettibharam³ jantum kule jetthāpacāyinaṃ
saṇham sakhilasambhāsam pesuneyyappahāyinaṃ⁴
Maccheravinaye yuttam⁵ saccam⁶ kodhābhibhum⁷ naram⁸
tam ve devā tāvatimsā āhu sappuriso itīti

evam pasamsiyabhāvaṃ āpajjitvā jīvitapariyosāne tāvatimsa-
bhavane Sakko va⁹ devarājā hutvā nibbatti. Te pi 'ssa sahāyā
tath' eva nibbattimsu. Tasmim¹⁰ kāle tāvatimsabhavane asurā
paṭivasanti. Sakko devarājā „kim no sādharmaṇena rajjena“
'ti asure dibbapānaṃ pāyetvā matte samāne pādesu gahetvā
Sinerupapāte khipāpesi. Te asurabhavanam eva sampā-
punimsu. Asurabhavanam nāma Sinerussa hetthimatale tāva-
timsadevalokappamāṇam eva, tattha devānaṃ pāricchattako
viya Cīttapāṭalī⁶ nāma kappatthiyarukkho hoti. Te Cīttapāṭaliyā
pupphitāya jānanti: „nāyaṃ ambhakaṃ devaloko, devalokasmim¹¹
hi pāricchattako pupphatīti“. Atha te „jara-Sakko amhe
matte katvā mahāsamuddapitthe khipitvā ambhakaṃ devana-
garam¹² gaṇhi“. Te „mayam⁷ tena saddhim¹³ yujjhitvā ambhakaṃ
devanagaram eva gaṇhissāmā“ 'ti pipillikā viya thambham¹⁴
Sinerum¹⁵ anusaṇcaramānā utthahimsu. Sakko „asurā kira
utthitā“ ti sutvā samuddapitthe yeva abbhuggantvā yujjhamāno
tehi parājito diyaddhayojanasatikenā Vejayantarathena dakkhiṇa-
samuddassa matthakamatthakena palāyitum āraddho. Ath'
assa ratho samuddapitthena vegena gacchanto Simbalivanam⁸
pakkhanto⁹. Tassa gamanamagge Simbalivanam⁸ tālavanam¹⁶
viya chijjitvā chijjitvā samuddapitthe patati. Supannapotakā
samuddapitthe parivattentā mahāravaṃ ravimsu. Sakko Mā-
talim¹⁷ pucchi: „samma Mātali, kimsaddo nām' esa, atikaruṇo

¹ C^k -suṇa-, C^v -sūṇa-. ² C^s C^k tam maccheravinayam. ³ C^s -haram, C^v -hāram.
⁴ C^k pesuneyya-. ⁵ C^s ca, C^v va added. ⁶ C^v -pāṭali. ⁷ C^s C^v mayan. ⁸ C^s
simbalī-. ⁹ C^k pakkhante.

ravo vattatīti“. „Deva tumhākaṃ rathavegavicunṇite Simbalivane patante supaṇṇapotakā maraṇabhayaatajjitā ekaviravaṃ viravantīti“. Mahāsatto „samma¹ Mātali², mā amhe nissāya ete kilamantu, na mayam issariyaṃ nissāya paṇavadhakammaṃ karoma, etesaṃ pana atthāya mayam jīvitam paricajitvā asuraṇaṃ dassāma, nivattay³ etaṃ rathan“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Kulāvaka Mātali Simbalismim
isāmukhena parivajjayassu,
kāmaṃ cajāma asuresu paṇaṃ,
mā-y-ime dijā vikulāvā ahesun ti. 30.

Tattha kulāvaka ti supaṇṇapotakā, Mātali²ti sārathim āmantesi, Simbalismim ti passa ete simbalirukkhe³ olambantā tthitā ti dasseti, isāmukhena parivajjayassu⁴ ti ete etassa rathassa isāmukhena yathā na haññanti evan te parivajjayassu, kāmaṃ cajāma asuresu paṇaṃ ti yadi amhesu asuraṇaṃ paṇaṃ cajantesu etesaṃ sotthi hoti kāmaṃ⁴ cajāma ekamsen⁵ eva mayam asuresu amhākaṃ paṇaṃ⁵ cajāma, māyime dijā vikulāvā ahesun ti ime pana dijā ime garuḷapotakā viddhastavicunṇitakulāvakatāya⁶ vikulāvā mā ahesun mā amhākaṃ dukkhaṃ etesaṃ uparikkhipa, nivattaya nivattaya rathan ti.

Mātali⁷ saṃgāhako tassa vacanaṃ sutvā rathaṃ nivattetvā aññena maggena deva lokābhimukhaṃ akāsi. Asurā pana taṃ nivattayamānaṃ eva disvā „addhā aññehi pi cakkavālehi Sakkā āgacchanti, balaṃ labhitvā ratho nivatto bhavissatīti“ maraṇabhayaabhītā palāyitvā asurabhavanaṃ eva pavasiṃsu. Sakko pi devanagaraṃ pavisitvā dvīsu deva lokesu devagaṇena parivuto nagaramajjhe atthāsi. Tasmim khaṇe paṭhaviṃ bhinditvā yojanasahasubbedho Vejayantapāsādo utthahi. Vijayante utthitattā Vejayanto t⁷ eva nāmaṃ akaṃsu. Atha Sakko puna asuraṇaṃ anāgamanatthāya pañcasu tṭhānesu ārakkhaṃ tṭhapesi, yaṃ sandhāya vuttaṃ:

¹ C^o sammā. ² C^o C^v mātali. ³ C^o simbalī-. ⁴ C^o kāmaṃ. ⁵ C^o paṇaṃ.
⁶ C^v viddhvasta-. ⁷ C^o mātali.

Antarā dvinnam¹ ayujjhapurānam
 pañcavidhā ṭhapitā abhirakkhā:
 uragakaroṭi payassa ca hārī²
 madanayutā caturō ca mahantā ti.

Dve nagarāni pi yuddhena gahetum asakkuṇṇeyyatāya ayujjhapurāni nāma jātāni devanagaraṇi ca asuranagaraṇi ca, yadā hi asurā balavantā honti atha devehi palāyitvā devanagaraṇi pavisitvā dvāre piḥite asurānaṃ sataṣaḥassam pi kiñci kātum na sakkoti³, yadā devā balavantā honti atha asurehi palāyitvā asuranagaraṇi dvāre piḥite Sakkānaṃ sataṣaḥassam pi kiñci kātum na sakkoti⁴. Iti imāni dve nagarāni ayujjhapurāni nāma. Nesam antarā etesu uragādīsu pañcasu ṭhānesu Sakkena rakkhā ṭhapitā. Tattha uragasaddena nāgā gahitā, te udake balavantā honti, tasmā Sinerussa paṭhamālinde⁵ tesam ārakkhā, karoṭisaddena supannā gahitā, tesam kira karoṭi nāma pānabhojanaṃ, tena nāmaṃ labhiṃsu, dutiyālinde⁶ tesam ārakkhā, payassa hārīsaddena kumbhaṇḍā gahitā, dānavarakkhasā kir' ete, tatiyālinde⁶ tesam ārakkhā, madanayutasaddena yakkhā gahitā, visamacārino kir' ete yuddhamsoṇḍā⁷, catutthālinde⁶ tesam ārakkhā, caturō ca mahantā ti cattāro mahārājāno vuttā, pañcamālinde⁶ tesam ārakkhā, tasmā yadā asurā kupitā āvilacittā devapuraṇi upayanti pañcavidhesu yaṃ girino paṭhamam paribhaṇḍam taṃ uragā paribāhiya tiṭṭhanti, evam sesesu sesā.

Imesu pana pañcasu ṭhānesu ārakkham ṭhapetvā Sakko⁸ devānam indo⁹ dibbasampattim arubhavamāne Sudhammā cavitvā tass' eva pādapariṇāṣikā hutvā nibbatti, kaṇṇikāya dinnanissandena c' assā pañcayojanasatikā Sudhammā nāma devamaṇisabhā udapādi, yattha dibbaśeṭṭhassa hetṭhā yojanappamāṇe kaṇṇanapallāṇke¹⁰ nisinno Sakko devānam indo devamanussānaṃ kattabbakiccāni karoṭi. Cittāpi cavitvā tass' eva pādapariṇāṣikā hutvā nibbatti, uyyānassa karaṇanissandena c' assā Cittalatāvanam nāma uyyānam udapādi. Nandāpi cavitvā tass' eva pādapariṇāṣikā hutvā nibbatti, pokkharāṇinissandena¹¹ c' assā Nandā nāma pokkharāṇi udapādi. Sujātā

¹ C^v dinnam. ² C^v hārī. ³ C^v sakkonti. ⁴ C^v sakkonti corrected to sakkoti. ⁵ C^k -linde. ⁶ C^k C^v -linde. ⁷ C^v yuddhasoṇḍā. ⁸ so all three MSS., instead of Sakke? ⁹ so all three MSS., instead of inde? ¹⁰ C^v -pallāṇke. ¹¹ C^v pokkharāṇi-.

pana kusalakammasa akatattā ekasmiṃ araṇṇe kandarāya bakasakuṇikā hutvā nibbattā. Sakko „Sujātā na pañṇāyati, kattha nu kho nibbattā“ ti āvajjento disvā tattha gantvā taṃ ādāya devalokaṃ gantvā tassā ramaṇīyaṃ devanagaraṃ Sudhammaṃ devasabhaṃ Cittalatāvanaṃ Nandāpokkharaniṃ ca dassetvā „etā kusalaṃ katvā mayhaṃ pādaparicārikā hutvā nibbattā, tvaṃ pana kusalaṃ akatvā tiracchānayaṇīyaṃ nibbattā, ito paṭṭhāya sīlaṃ rakkhā“¹ 'ti taṃ ovaditvā pañcasu sīlesu paṭiṭṭhapetvā² tatth' eva netvā vissajjesi. Sāpi tato paṭṭhāya sīlaṃ rakkhati. Sakko katipāhaccayena „sakkā nu kho sīlaṃ rakkhitaṃ“ ti gantvā maccharūpena uttāno hutvā purato nipajji. Sā „matamacchako“ ti saṇṇāya sīse aggahesi, maccho naṅgutṭham'³ cālesi, atha naṃ „jīvati, maṇṇe“ ti vissajjesi. Sakko „sādhū sādhū, sakkhissasi sīlaṃ rakkhitaṃ“ ti agamāsi. Sā tato cutā Bārāṇasīyaṃ kumbhakāragehe nibbatti. Sakko „kahaṃ nu kho nibbattā“ ti tattha nibbattabhāvaṃ nātvā suvaṇṇa-elālūkānaṃ⁴ yānakaṃ pūretvā majjhe gāmasa mahallakavesena nisīditvā „elālūkāni'⁵ gaṇhatha, elālūkāni'⁶ gaṇhathā“⁷ 'ti ugghosesi. Manussā āgantvā „dehi tātā“⁸ 'ti āhaṃsu. „Ahaṃ sīlaṃ⁹ rakkhakānaṃ demi, tumhe sīlaṃ rakkhathā“¹⁰ 'ti. „Mayaṃ sīlaṃ nāma na jānāma, mūlena dehāti“. „Nā mayhaṃ mūlena attho, sīlarakkhakānaṃ¹¹ nevāhaṃ dammāti“. Manussā „koci ayaṃ lālako“¹² ti pakkamimsu. Sujātā taṃ¹³ pavattiṃ sutvā „mayhaṃ ānītaṃ bhavissatīti“ cintetvā gantvā „dehi tātā“ ti āha. „Sīlaṃ rakkhasi amma“ ti. „Ama rakkhāmi“¹⁴. „Idaṃ mayā tuyhaṃ eva atthāya ābhatan“ ti saddhiṃ yānakena gehadvāre ṭhapetvā pakkāmi. Sāpi yāvajīvaṃ sīlaṃ rakkhitvā tato cutā Vepacittiyassa asurindassa dhītā hutvā nibbatti, sīlānisamsena abhirūpā ahoṣi. So tassā vayappattakāle „mayhaṃ dhītā attano cittaṛucitaṃ sāmikaṃ gaṇhatū“¹⁵ 'ti asure sanni-

¹ C^o paṭiṭṭhāpetvā. ² C^o naṅgu-. ³ C^o kahaṃ. ⁴ C^o suvaṇṇalūkānaṃ. ⁵ C^o elālūkāni. ⁶ C^o sīla. ⁷ C² sīlaṃ-. ⁸ C^o elālūko. ⁹ C² naṃ.

pātesi. Sakko „kahaṃ nu sā nibbattā“ ti olovento tattha nibbattabhāvaṃ ñatvā „Sujātā cittarucitaṃ sāmikaṃ gaṇhantī¹ maṃ gaṇhissatīti“ asuravaṇṇaṃ māpetvā tattha agamāsi. Sujātā² alaṃkaritvā sannipātattṭhānaṃ ānetvā „cittarucitaṃ sāmikaṃ gaṇhā“ 'ti āhaṃsu. Sā olokontī³ Sakkaṃ disvā pubbe pi sinehavasena „ayam me sāmiko“ ti aggahesi. So taṃ devanagaraṃ ānetvā adḍhatiyānaṃ nāṭakakoṭṭīnaṃ jettṭhikaṃ katvā yāvatāyukaṃ thatvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammaḍesaṇaṃ āharitvā „evaṃ bhikkhave pubbe paṇḍitā devarajjaṃ kārayamānā attano jīvitaṃ pariccajantāpi paṇātipātānaṃ na karimāsu, tvaṃ nāma evarūpe niyyānikaśāsane pabbajitvā aparissāvitāṃ sappāṇakaṃ udakaṃ pivissasīti“ taṃ bhikkhuṃ garahitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā Mātali saṃgāhako Ānando ahosi, Sakko pana aham evā“ 'ti. Kulāvakaḍḍḍakāṃ.

2. Naccajātaka.

Rudāṃ manuññaṃ ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ekaṃ bahubhaṇḍikaṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Vatthum hetthā Devadhammajātakaṃ vuttasadisam eva. Satthā taṃ bhikkhuṃ „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu bahubhaṇḍo“ ti pucchi. „Āma bhante“ ti. „Kimkāraṇā tvaṃ bahubhaṇḍo jāto“ ti. So ettakaṃ sutvā va kuddho nivāsanapārūpanaṃ⁴ chaḍḍetvā⁵ „iminā dāni nīhārena vicarāmiti“ Satthu purato naggo atthāsi. Manussaḍḍhi⁶ dhīti āhaṃsu. So tato palāyitvā hīnāyāvatto. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannisinnaṃ „Satthu nāma purato evarūpaṃ karissasīti“ tassa agunakathaṃ kathesum. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnaṃ“ ti bhikkhū pucchi. „Bhante 'so hi nāma bhikkhu tumhākaṃ purato catuparisamajjhe hirottappaṃ pahāya gāmadārako viya naggo thatvā⁷ manussehi jigucchiyamāno hīnāya vattitvā sāsanā parihīno' ti tassa agunakathāya nisinn' amhā“ 'ti. Satthā „na bhikkhave idān' ev' eso⁸ bhikkhu hirottappābhāvena ratanasāsanā parihīno, pubbe itthiratanapaṭilābhato pi parihīno yevā“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

¹ C^k C^v gaṇhantī, C^s gaṇhanti. ² all three MSS. sujātā. ³ all three MSS. olokontī. ⁴ C^k -pārūpanaṃ. ⁵ C^s chaḍḍetvā. ⁶ C^v dhī. ⁷ C^s gāmadārako viya naggo viya hutvā. ⁸ C^k idānevaso.

Atīte paṭhamakappe catuppadā Sīham rājānam akāmsu, macchā Ānandamaccham, sakunā Suvannahamsam. Tassa pana Suvannarājahamsassa dhītā hamsapotikā abhirūpā ahoṣīti so tassā varam adāsi. Sā attano cittarucitam sāmikam vāresi. Hamsarājā tassā varam datvā Himavante sabbasakune sannipātāpesi. Nānappakārā¹ hamsamorādayo sakunaganā samāgantvā ekasmiṃ mahante pāsānatale sannipatimsu. Hamsarājā „attano cittarucitam sāmikam āgantvā gaṇhatū“² 'ti dhītaram pakkosāpesi. Sā sakunasamgham olokeṇti³ maṇivannagīvaṃ citrapekkhūnam⁴ moram disvā „ayam me sāmiko hotū“⁵ 'ti rocesi. Sakunasamghā moram upasamkamitvā āhamsu: „samma mora ayam rājadhītā ettakānam sakunānam majjhe sāmikam rocenti⁶ tayi rucim uppādesīti“⁷. Moro „ajjāpi tāva me balam na passasīti“⁸ atituttḥiyā⁹ hirottappaṃ bhinditvā tāva mahato sakunasamghassa majjhe pakkhe pasāretvā naccitum ārabhi, naccanto appaṭicchanho ahosi. Suvannahamsarājā lajjito imassa n' eva ajjhattasamuṭṭhānā hiri atthi na bahiddhāsamuṭṭhānam ottappaṃ, nāssa bhinnahirottappaṃ mama dhītaram dassāmīti“¹⁰ sakunasamghamajjhe imam gātham āha:

Rudam⁶ manuññam rucirā ca piṭṭhi
 veḷuriyavannūpanibhā ca gīvā
 vyāmamattāni ca pekkhūnāni,
 naccena te dhītaram no dadāmīti. 31.

Tattha rudam manuññam ti, takārassa dakāro kato, rudam manāpaṃ, vassitasaddo madhuro ti attho, rucirā ca piṭṭhīti piṭṭhi⁷ pi te citrā c' eva sobhanā ca, veḷuriyavannūpanibhā ti veḷuriyamaṇivannasadiṣā, vyāmamattānīti ekavyāmapamāṇāni, pekkhūnānīti piṇḍāni, naccena te dhītaram no dadāmīti hirottappaṃ bhinditvā naccitabhāven' eva te evarūpassa nīllajjassa dhītaram no dadāmīti vatvā

Hamsarājā tasmim yeva parisamajjhe attano bhāgineyyahamsapotakassa dhītaram adāsi. Moro hamsapotikam ala-

¹ C^v -kārānam, C^s -kāra. ² all three MSS. olokeṇti. ³ C^k -pekkhūnam, C^s -pekkhūnam. ⁴ all three MSS. rocenti. ⁵ C^v atituttḥiyā. ⁶ C^k C^s rudam. ⁷ C^s C^v piṭṭhi.

bhitvā lajjitvā tato va utthahitvā palāyi. Haṁsarājāpi attano vasanaṭṭhānam eva gato.

Satthā „na bhikkhave idān' ev' esa hirottappam bhinditvā ratanaśāsanā parihīno, pubbe itthiratanapaṭilābhato pi parihīno yevā“ 'ti imam dhammaśāsanam āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā moro bahubhaṇḍiko ahosi, haṁsarājā pana aham evā“ 'ti. Naccajātakam.

3. Sammodamānajaṭaka.

Sammodamānā ti. Idam Satthā Kapilavatthum upanissāya nigrodhārāme viharanto cumbaṭakalaham ārabha kathesi. So Kuṇālaṭake āvibhavissati. Tadā pana Satthā nātake āmantetvā „mahārājāno, nātakānam aññamaññam viggaho nāma na yutto, tiracchānagatāpi pubbe samaggakāle paccāmitte abhibhavitvā yadā vivādam āpannā tadā mahāvināsam pattā“ ti nātirājakulehi āyācito atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmaḍatte rajjam kārente Bodhisatto vaṭṭakayoniyam nibbattitvā anekavaṭṭakasahassaparivāro araṇṇe vasati. Tadā eko vaṭṭakaluddako tesam vasanaṭṭhānam gantvā vaṭṭakavassitam katvā tesam sannipatitabhāvam nātvā tesam upari jālam khipitvā pariyañtesu maddanto sabbe ekato katvā pacchim pūretvā gharam gantvā te¹ vikkiñitvā tena mūlena jīvikam kappeti. Ath' ekadivasam Bodhisatto te vaṭṭake āha: „ayam sākuṇiko² amhākam nātake vināsam pāpeti, aham ekam upāyam jānāmi yen' esa amhe gañhitum na sakkhissati, ito dāni paṭṭhāya etena³ tumhākam upari jāle khittamatte ekeko ekekaśmim jālakkhike sīsam ṭhapetvā jālam ukkhipitvā icchitaṭṭhānam haritvā ekaśmim kaṇṭakagumbe pakkipatha, evam sante tena tena ṭhānena palāyissāmā“ 'ti. Te sabbe „sādhū“ 'ti paṭisunimsu. Dutiyadivase upari jālamkhitte⁴ Bodhisattena vuttanayen' eva jālam ukkhi-

3. Cfr. J. R. A. S. December, 1870. ¹ C^o ne. ² C^o C^o sakunako, C^o sakuniko. ³ C^o etc. ⁴ so all three MSS.

pitvā ekasmim kaṇṭakagumbe khipitvā sayam heṭṭhābhāgena tato palāyimsu. Sākuṇikassa gumbato jālam mocentass' eva vikālo jāto. So tucchahattho va¹ agamāsi. Punadivasato paṭṭhāya pi vaṭṭakā tath' eva karonti. So pi yāva suriyass' atthagamanā jālam eva mocento kiñci alabhitvā tucchahattho va geham gacchati. Ath' assa bhariyā kujjhitvā „tvam divase divase tucchahattho āgacchasi, aññam pi te bahi positabbaṭṭhānam atthi maññe“ ti āha. Sākuṇiko „bhadde mama aññam' positabbaṭṭhānam n' atthi, api ca kho pana te vaṭṭakā samaggā hutvā caranti, mayā khittamattam jālam ādāya kaṇṭakagumbe khipitvā gacchanti, na kho pana te sabbakālam eva sammodamānā viharissanti, tvam mā cintayī², yadā te vivādam āpajjissanti tadā te sabbe vādāya tava mukham hāsaya-māno āgacchissāmīti“ vatvā bhariyāya³ imam gātham āha:

Sammodamānā gacchanti jālam ādāya pakkhino,
yadā te vivadissanti tadā ehinti me vasan ti. 32.

Tattha yadā te vivadissantīti yasmim kāle te vaṭṭakā nānāladdhikā nānāgāhā hutvā vivadissantī kalaham karissantīti attho, tadā ehinti me vasan ti tasmim kāle sabbe pi te mama vasm āgacchissantī, athāhan te gahetvā tava mukham hāsayanto āgacchissāmīti bhariyam samassāsesi.

Katipāhass' eva pana accayena eko vaṭṭako gocarabhūmim otaranto asallakkhetvā aññassa sīsam akkami⁴. Itaro „ko mam sīse akkamīti“ kujjhi. „Aham asallakkhetvā akkamim, mā kujjhīti“ vutte pi ca kujjhi yeva. Te punappuna kathentā „tvam eva maññe jālam ukkhipasīti“ aññamaññam vivādam karimsu. Tesu vivadantesu Bodhisatto cintesi: vivā-dake sotthibhāvo nāma n' atthi, idān' eva te jālam no ukkhipissantī, tato mahantam vināsam pāpuṇissantī, sākuṇiko okāsam labhissati, mayā imasmim thāne na sakkā vasitun“ ti so attano parisam ādāya aññattha gato. Sākuṇiko pi kho

¹ C² omits va. ² C^v mamaññam. ³ C² cintayī. ⁴ C² omits bhariyāya. ⁵ C² akkamī.

katipāhaccayena āgantvā vaṭṭakavassitaṃ vassitvā tesāṃ sanni-
patitānaṃ upari jālaṃ pakkhipi. Ath' eko vaṭṭako „tuyhaṃ
kira jālaṃ ukkhipantass' eva matthake lomāni patitāni, idāni
ukkhipā“ 'ti āha. Aparo „tuyhaṃ kira jālaṃ ukkhipantass'
eva dvīsu pakkhesu pattāni patitāni, idāni ukkhipā“ 'ti āha.
Iti tesāṃ „tvāṃ ukkhipā“ 'ti vadantānañ' ñeva sākuṇiko jālaṃ
ukkhipitvā sabbe va te ekato katvā pacchiṃ pūretvā bhariyaṃ
hāsayamāno gehaṃ agamāsi.

Satthā „evaṃ mahārāja nātakānaṃ kalaho nāma na yutto, kalaho
vināsamūlaṃ eva hotīti“ imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ
ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā apaṇḍitavattako Devadatto ahosi,
paṇḍitavattako pana ahaṃ evā“ 'ti. Sammodamāna jātaṃ.

4. Macchajātaka.

Na maṃ sītaṃ na maṃ uṇhaṃ ti. Idāṃ Satthā Jetavane
viharanto purāṇadutiyaikapalobhanaṃ¹ ārabha katesi. Tadā
hi Satthā taṃ bhikkhuṃ „saccaṃ kira tvāṃ bhikkhu“² ukkaṇṭhito“
ti pucchi. „Saccaṃ Bhagavā“ 'ti. „Kenāsi ukkaṇṭhāpito“ ti. „Pu-
rāṇadutiyaikā³ me bhante madhuraḥattharasā, naṃ jahitum na sakko-
mīti“. Atha naṃ Satthā „bhikkhu, esā itthi⁴ tava anattakārikā,
pubbe pi tvāṃ etaṃ nissāya maraṇaṃ pāpuṇanto maṃ āgama
maraṇamutto“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente
Bodhisatto tassa purohito ahosi. Tadā kevattā nadiyaṃ
jālaṃ khipiṃsu. Ath' eko mahāmaccho rativasena attano
macchiyā saddhiṃ kīlamāno āgacchati. Tassa sā macchī⁵
purato gacchamānā jālagandhaṃ ghāyitvā jālaṃ pariharamānā
gatā. So pana kāmagiṃjho lolamaccho jālakucchiṃ eva pa-
viṭṭho. Kevattā tassa jālaṃ pavitṭhabhāvaṃ ñatvā jālaṃ
ukkhipitvā macchaṃ gahetva amāretvā va vālikapiṭṭhe⁶ khi-

¹ C^k C^s -naṃ. ² C^k C^s -dūti-. ³ C^k C^s omīti saccaṃ kira tvāṃ bhikkhu. ⁴ C^s
itthi. ⁵ C^s macchi. ⁶ C^s vāliṇa-.

pitvā „imam āṅgāresu pacitvā khādissāmā“ 'ti āṅgāre karonti sūlam tacchenti. Maccho „etam¹ āṅgaratāpanam² vā sūlavedhanam vā aññam vā pana dukkham na mam kilameti, yam pana sā macchi³ 'aññam so nūna gato' ti mayi domanassam āpajjati tad eva mam bādhatīti“ paridevamāno imam gātham āha:

Na mam sītam na mam uṇham na mam jālasmin bādhanam,
yañ ca mam maññate macchi³ 'aññam so ratiyā gato' ti. 33.

Tattha na mam sītam na mam uṇham ti macchānam udakā nīhaṭakāle⁴ sītam hoti, tasmim vigate uṇham hoti, tadubhayam sandhāya na mam sītam na mam uṇham bādhatīti paridevati, yam⁵ pi tam āṅgāresu paccanamūlakam dukkham bhavissati tam pi sandhāya na mam uṇham ti paridevat' eva, na mam jālasmin bādhanam ti yam pi me jālasmin bādhanam ahosi tam pi mam na bādhesīti paridevati, yañ ca man ti ādisu⁶ ayam piṇḍattho: sā macchī mama jāle patitassa imehi kevaṭṭehi gahitabhāvam ajānantī⁷ mam apassamānā „so maccho idāni aññam macchim kāmaratiyā gato⁸ bhavissatīti“ cinteti, tam tassā domanassappattāya cintanam mam bādhatīti vālikapiṭṭhe nīpanno paridevati.

Tasmim samaye purohito dāsaparisaparivuto nahānatthāya nadītīram āgato. So pana sabbarutaññu⁹ hoti. Ten' assa macchaparidevitam sutvā etad ahosi: „ayam maccho kilesa-paridevitam paridevati, evam āturacitto kho pan' esa miyamāno niraye yeva nibbattissati, aham⁹ assa avassayo bhavissāmīti“ kevaṭṭānam santikam gantvā „ambho tumhe amhākam ekadivasam pi vyañjanatthāya maccham na dethā“ 'ti āha. Kevaṭṭā „kim vadetha sāmi, tumhākam ruccanaka-maccham gaṇhitvā gacchathā“ 'ti āhamasu. „Amhākam aññena kammam n' atthi, imaṇ¹⁰ ñeva dethā“ 'ti. „Gaṇhatha sāmīti“. Bodhisatto tam ubhohi hatthehi gahetvā nadītīre nisīditvā „ambho¹¹ maccha, sace t' āham ajja na passeyyam jīvitakkhayaṃ pāpuṇeyyāsi, idāni ito paṭṭhāya mā kilesavasiko¹² ahosīti“ ovaditvā udake vissajjetvā nagaram pāvisi.

¹ C^v ekam, C^s emita etam. ² C^s āṅgāre-. ³ so all three MSS. ⁴ C^k nīhaṭa-, C^s nehaṭa-. ⁵ C^k yam. ⁶ C^v ādisu. ⁷ C^k C^s ajānantī. ⁸ C^v gato. ⁹ C^k āham, C^v amham. ¹⁰ C^k C^s imaṇ. ¹¹ C^v amho. ¹² C^v -vasito.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-pariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhāsi. Satthāpi anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā macchī¹ purāṇa-dutiyikā² ahosi, maccho ukkaṇṭhitabhikkhu, purohito aham eva ahosi“ ti. Macchajātakam.

5. Vattakajātaka.

Santi pakkhā ti. Idam Satthā Magadhesu cārikam caramāno dāvagginibbānam ārabha kathesi. Ekasmim hi samaye Satthā Magadhesu cārikam caramāno aññatarasmim Magadhagāmake piṇḍāya caritvā pacchābhattam piṇḍapātapatikkanto bhikkhuganapari-vuto maggam paṭipajji. Tasim samaye mahādāvo utṭhahi. Purato ca pacchato ca bahū bhikkhū³. So pi kho aggi ekadhūmo ekajālo hutvā avattharamāno āgacchat' eva. Tatra eke⁴ puthujjanabhikkhū maraṇabhayaabhītā „paṭagginim dassāma, tena dadḍhaṭṭhānam itaro aggi na ottharissatīti⁵“ araṇi⁶ sahitaṃ⁷ nīharitva agginim karonti. Apare āhaṃsu: „āvuso, tumhe kin nāma karoṭha, gaganamajjhe⁸ ṭhitam candam pācīnalokadhātuto uggacchantam saḥassaraṃsipatimaṇḍitam suriyamaṇḍalam⁹ velātīre ṭhitā samuddam Sinerum nissāya ṭhitā Sinerum apassantā viya sadevake loke aggapuggalam attanā saddhim gacchantam eva Sammāsambuddham anoloketvā 'paṭagginim demā' ti vadetha, Buddhabalam nāma na jānātha, etha Satthu santikam gamis-sāmā¹⁰ 'ti purato ca pacchato ca gacchantā sabbe pi ekato hutvā Dasa-balassa santikam agamaṃsu. Satthā mahābhikkhusaṃghaparivāro¹⁰ aññatarasmim padese aṭṭhāsi. Dāvaggi abhibhavanto viya viravanto āgacchati, āgantvā Tathāgatassa ṭhitaṭṭhānam¹¹ patvā tassa padesassa samantā solasakarīsamattam¹² ṭhānam patto uḍake opilāpitatinukkā¹³ viya nibbāyi, vibbedhato dvattimsakarīsamattatṭhānam avattharitam nāsakki. Bhikkhū Satthu guṇakatham¹⁴ ārabhiṃsu: „aho Buddhānam guṇam nāma, ayaṃ hi nāma acetano aggi Buddhānam ṭhitaṭṭhānam avattharitam na sakkoti, uḍake tinukkā viya nibbāyati, aho Buddhā-

¹ Ck macchi. ² Ck -dū-. ³ Ck C^s bahu bhikkhu, C^v bahu bhikkhu corrected to bahū bhikkhū. ⁴ Ck C^v etc. ⁵ Ck ottarissatīti. ⁶ C^v araṇi. ⁷ Ck C^s sahita, C^v sahita corrected to sahitaṃ. ⁸ C^s C^v gagaṇa-. ⁹ Ck sūriya-. ¹⁰ C^v -saṅgha-. ¹¹ C^v -nam. ¹² Ck C^s solasa-. ¹³ C^s -tinukkā. ¹⁴ Ck guṇamkatham.

naṃ ānubhāvo nāmā“¹ ti. Satthā tesam katham sutvā „na bhikkhave idam etarahi mayham balam, yam imam bhūmippadesam patvā esa aggo nibbāyati idam pana mayham porāṇakasaccabalam, imasmim hi padese sakalam pi imam kappam aggi na jalissati, kappatthiya-pāṭihāriyam nām’ etan“² ti āha. Athāyasmā Ānando Satthu nisīdanatthāya catugguṇam saṅghātim paññāpesi. Nisīdi Satthā. Palamkam ābhujitvā³ bhikkhusaṅgho pi Tathāgataṃ vanditvā parivāretvā nisīdi. Atha Satthā „idam tāva bhante ambakam pākataṃ, atītaṃ paṭicchannam, tam no pākataṃ karoṭhā“⁴ ti bhikkhūhi āyācito atītaṃ āhari:

Atīte Magadharatṭhe tasmim yeva padese Bodhisatto vattakayoniyam paṭisandhim gahetvā mātu kucchito jāto aṇḍako sampadāletvā nikkhantakāle mahābheṇḍukappamāṇo vattakapotako ahosi. Atha naṃ mātāpitaro kulāvake nipajjāpetvā mukhatuṇḍakena gocaram āharitvā posenti. Tassa pakkhe pasāretvā ākāśagamanabalam vā pāde ukkhipitvā thale gamanabalam vā n’ atthi. Tañ ca padesaṃ samvacchare samvacchare dāvaggi gaṇhāti. So tasmim⁵ pi samaye mahāravam ravanto tam padesaṃ gaṇhi. Sakunaśaṅghā attano attano kulāvakehi nikkhamitvā maraṇabhayaabhītā viravantā palāyanti. Bodhisattassa pi mātāpitaro maraṇabhayaabhītā Bodhisattam chaḍḍetvā palāyimsu. Bodhisatto kulāvake nipannako va gīvaṃ ukkhipitvā avattharitvā āgacchantam aggam disvā cintesi: „sace mayham pakkhe pasāretvā ākāśena gamanabalam bhaveyya uppatitvā aññattha gaccheyyam, sace pāde ukkhipitvā gamanabalam bhaveyya pādavārena aññattha gaccheyyam, mātāpitaro pi kho me maraṇabhayaabhītā maṃ ekakam pahāya attānam parittāyanta palātā, idāni me aññaṃ paṭisaraṇam n’ atthi, attāno⁶ mhi asaraṇo, kin nu kho ajja mayā kātum vaṭṭatīti“. Ath’ assa etad ahosi: „imasmim loke sīlaguṇo nāma atthi, sacca-guṇo nāma atthi, atīte pāramiyo pūretvā bodhitale nisīditvā abhisambuddhā sīlasamādhipaññāvimuttivimuttiñāṇadassanasam-

¹ C^k ābhujitvā. ² C^k C^s tasmim. ³ all three MSS. attāno.

pannā saccānuddayakāruṇṇākhantisamannāgatā sabbasattesu samapavattamettabhāvanā sabbaññu-Buddhā nāma atthi, tehi ca paṭividdhā dhammaguṇā nāma atthi, mayham cāpi ekam¹ saccam atthi, samvijjamāno eko sabhāvadhammo paññāyati, tasmā atīte Buddhe c' eva tehi paṭividdhagūṇe ca āvajjitvā mayi vijjamānam saccasabhāvadhammam gahetvā saccakiriyaṃ katvā aggim paṭikkamāpetvā ajja mayā attano c' eva sesasa-kuṇānaṃ ca sotthibhāvaṃ kātum vaṭṭatīti². Tena vuttaṃ:

Atthi loke sīlaguṇo, saccam soceyy' anuddayā,
tena saccena kāhāmi saccakiriyaṃ anuttamaṃ.
Āvajjitvā dhammabalaṃ saritvā pubbake Jine
saccabalaṃ apassāya saccakiriyaṃ akās' ahan ti.

Atha Bodhisatto atīte parinibbutānaṃ Buddhānaṃ guṇe āvajjitvā attani vijjamānaṃ saccasabhāvaṃ ārabha saccakiriyaṃ karonto imaṃ gātham āha:

Santi pakkhā apatanā, santi pādā avañcanā,
mātāpitā ca nikkhantā, jātaveda paṭikkamā ti. 34.

Tattha santi pakkhā apatanā ti mayham pakkhā nāma atthi upalabbhanti, na ca kho sakkā etehi uppatitum ākāseṇa gantun ti apatanā, santi pādā avañcanā ti pādāpi me atthi tehi pana vañcītum pādacāragamanena gantum na sakkā ti avañcanā, mātāpitā ca nikkhantā ti ye ca maṃ aṇṇattha neyyum te pi maraṇabhayena mātāpitāro nikkhantā, jātavedā ti aggim ālapati, so hi jāto vediyati paññāyati, tasmā jātavedo ti vuccati, paṭikkamā ti paṭigaccha nivattā 'ti jātavedaṃ āṇāpeti³. Iti Mahāsatto sace mayham pakkhānaṃ atthibhāvo c' eva te ca pasāretvā ākāse apatanabhāvo saccam pādānaṃ atthibhāvo te ca ukkhāpitvā avañcanabhāvo mātāpitunnaṃ maṃ kulāvake yeva chaḍḍetvā palātabhāvo ca sacco sabhāvabhūto yeva, jātaveda etena saccena tvaṃ ito paṭikkamā ti kulāvake nipanno yeva saccakiriyaṃ akāsi.

Tassa⁴ saha saccakiriyaṃ soḷasakarīsamatte⁵ thāne jātavedo paṭikkami, paṭikkamanto ca na-jjhāpayamāno va⁶ araṇṇānaṃ gato, udake pana opilāpitā ukkā viya tatth' eva nibbāyi. Tena vuttaṃ:

¹ C^v eka. ² C^v C^v āṇāpeti. ³ C^k C^v nassa. ⁴ C^k -matta. ⁵ C^v ca.

Saha saccakate mayham mahā pajjalī sikhī',
vajjesi soḷasa karīsāni udakam patvā yathā sikhīti.

Tam pan' etam thānam sakale pi imasmim kappe agginā anabhivhaniyattā kappatthiyapāṭihāriyam nāma jātam. Evaṃ Bodhisatto saccakiriyam katvā jīvitapariyosāne yathākamman gato.

Satthā „na bhikkhave imassa vanassa agginā anajjhottharānam etarahi mayham balam, porānam pan' etam vaṭṭakapotakakāle mayham eva saccabalan“ ti imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne keci sotāpannā ahesum, keci sakadāgāmino keci anāgāmino ahesum, keci arahattam pattā ti. Satthāpi anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā mātāpitaro etarahi mātāpitaro va¹ ahesum, vaṭṭakarājā pana aham evā“² ti. Vaṭṭakajātakam.

6. Sakunajātaka.

Yam³ nissitā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto daḍḍhapannasālam bhikkhum ārabha kathesi. Eko kira bhikkhu Satthu santike kammaṭṭhānam gahetvā Jetavanato nikkhamma Kosalesu ekam paccantagāmam upanissāya ekasmim araṇṇe senāsane vasati. Ath' assa paṭhamamāse yeva paṇṇasālā dayhittha. So „paṇṇasālā me daḍḍhā, dukkham vasāmīti“⁴ manussānam ācikkhi. Manussā „idāni no khettaṃ parisukkham, kedāre pāyetvā karissāma, tasmin pāyite bījam vapitvā bīje vutte⁴ vatim katvā vatiyā katāya niddāyitvā lāyitvā madditvā“ ti evam⁵ tam tam kamman apadisantā yeva temāsam vītināmesum. So bhikkhu temāsam abbhokāse dukkham vasanto kammaṭṭhānam vadḍhetvā visesam nibbattetum nāsakkhi, pavāretvā pana Satthu santikam gantvā vanditvā ekamante nisīdi. Satthā tena saddhim paṭisanthāram katvā „kim bhikkhu sukhena vassam vuttho si, kammaṭṭhānan te matthakam pattan“ ti pucchi. So tam pavattim ācikkhitvā „senāsanasappāyassa me abhāvena kammaṭṭhānam matthakam na pattan“ ti āha. Satthā „pubbe bhikkhu tiracchānagatāpi attano sappāyāsappāyam jānimsu, tvaṃ kasmā na aṇṇāsīti“⁵ vatvā atītam āhari:

¹ so all three MSS. ² C^v ca. ³ C^k yan. ⁴ C^v vuttho, C^v vunte. ⁵ C^v evan.

Atīte Bārāṇasiyam Brahma datte rajjam kārente Bodhisatto sakunayoniyam nibbattitvā sakunasamghapari-vuto araṇṇāyatane sākhaṇḍapasaṃpannam mahārukkham nissāya vasati. Ath' ekadivasam tassa rukkhassa sākhasu aññamaññaṃ ghaṃsantīsu cunnam patati. Dhūmo utthāti. Tam disvā, Bodhisatto cintesi: „imā dve sākha evaṃ ghaṃsamānā aggim vissajjessanti, so patitvā purāṇapaṇṇāni gaṇhissati, tato paṭṭhāya imam pi rukkham jhāpessati¹, na sakkā idha amhehi vasitum, ito palāyitvā aññattha gantum vaṭṭatīti“ so sakunasamghassa imam gātham āha:

Yam nissitā jagatiruhan² vihaṃgamā

sv-āyam aggim pamuñcati,

disā bhajatha vakkamgā, jātāṃ saraṇato bhayan ti. 35.

Tattha jagatiruhan³ ti, jagati vuccati paṭhavi, tattha jātattā rukkho jagatiraho ti vuccati, vihaṃgamā ti viham vuccati ākāsam, tattha gamanato pakkhī vihaṃgamā ti vuccanti, disā bhajathā ti imam rukkham muñcitvā aññato palāyantā catasso disā bhajatha, vakkamgā ti sakunā ālapati, te hi uttamaṃgam galam⁴ kadāci kadāci vakkam⁵ karonti, tasmā vakkamgā ti vuccanti, vakkā vā tesam ubhosu passesu pakkhā jātā ti pi vakkamgā, jātāṃ saraṇato bhayan ti amhākam avassayarukkhato yeva bhayaṃ nibbattaṃ, etha aññattha gacchāmā ti.

Bodhisattassa vacanakarā paṇḍitā sakunā tena saddhim ekappahāren' eva uppatitvā aññattha gatā, ye pana apaṇḍitā te „evamevaṃ esa bindumatte udake kumbhīle passatīti“ tassa vacanam agahetvā tatth' eva vasiṃsu. Tato na cirass' eva Bodhisattena cintitākāren' eva aggi nibbattitvā nam rukkham aggahesi. Dhūme ca jālāsu ca utthitāsu dhūmandhā sakunā aññattha gantum nāsakkhiṃsu, aggimhi patitvā patitvā vināsam pāpuṇiṃsu.

Satthā „evaṃ bhikkhu pubbe tiracchānagatāpi rukkhagge vasantā attano sappāyāsappāyam jānanti, tvaṃ kasmā na aññāsīti“

¹ Ck C^v jhāpessasi, C^s pessati. ² C^v -rūham. Is jagatiruhan an interpolation?

³ C^v -rūhan. ⁴ Ck C^s uttamaṃgalam. ⁵ C^v vakkam.

imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patitthito. Satthāpi anusandhim ghatetvā jātakam samodhānesi: „Tadā Bodhisattassa vacanakarā sakunā Buddha-parisā ahesum, paṇḍitasakuno pana aham evā“ 'ti. Sakunajātakam.

7. Tittirajātaka.

Ye vaddham apacāyantīti, Idam Satthā Sāvattim¹ gacchanto Sāriputtatherassa senāsanapaṭibāhanam² ārabha katesi. Anāthapiṇḍikena hi vihāram kāretvā dūte pesite Satthā Rājagahā nikkhamma Vesālim patvā tattha yathābhirantam viharitvā „Sāvattim gamissāmīti“ maggam paṭipajji. Tena ca samayena Chabbaggikānam antevāsikā purato gantvā therānam senāsanesu agahitesv-eva „idam senāsanam amhākam upajjhāyassa idam ācariyassa idam amhākam eva bhavissatīti“ senāsanāni palibuddhanti. Pacchā āgatā therā senāsanāni na labhanti. Sāriputtatherassāpi antevāsikā therassa senāsanam pariyesantā na labhimsu. Thero senāsanam alabhanto Satthu senāsanassa avidūre ekasmim rukkhamūle nisajjāya caṅkama³ ca vītina⁴mesi. Satthā paccūsasamaye nikkhamitvā ukkāsi. Thero pi ukkāsi. „Ko eso“ ti. „Aham bhante Sāriputto“ ti. „Sāriputta imāya velāya idha kim karosīti“. So tam pavattim ārocesi. Satthā therassa vacanam sutvā „idāni tāva mayi jīvante yeva bhikkhū aññamaññam agāravā appatissā, parinibbute nu kho kim karissantīti“ āvajjantassa dhammasamvego udapādi. So pabbhātāya rattiyā bhikkhusamgham sannipātāpetvā bhikkhū pucchi: „saccam kira bhikkhave Chabbaggiyā purato purato gantvā therānam bhikkhūnam senāsanam paṭibāhantīti“. „Saccam Bhagavā“ 'ti. Tato chabbaggiye garahitvā dhammakatham kathetvā bhikkhū āmantesi: „ko nu kho bhikkhave aggāsanam aggodakam aggapiṇḍam arahatīti“. Ekacce „khattiyakulā pabbajito“ ti āhaṃsu, ekacce „brāhmanakulā gahapatikulā pabbajito“ ti, apare „vinayadharo dhammakathiko paṭhamassa jhānassa lābhī⁴ dutiyassa tatiyassa catutthassa jhānassa lābhīti“, apare „sotāpanno sakadāgāmi⁵ anāgāmi⁶ arahā tevijjo chala-bbiṇṇo“ ti āhaṃsu. Evam tehi bhikkhūhi attano attano ruccivasena aggāsanādirahānam⁷ kathitakāle⁸ Satthā āha: „na hi bhikkhave

¹ C^o sāvattiyam. ² C^k senāsanam-. ³ C^v caṅkama. ⁴ C^k lābhī. ⁵ C^o C^v-gāmi. ⁶ all three MSS. anāgāmi. ⁷ so all three MSS. ⁸ C^k karita-.

mayhaṃ sāsaṇe aggaṣaṇādīni paṭvā khattiyakulā¹ pabbajito paṃāṇaṃ, na brāhmaṇakulā na gaḥapatikulā pabbajito na vinayadharo na suttan-
tiko nābhiddhammiko na paṭhamajjhānādīlābhino na sotāpaṇṇādayo
paṃāṇaṃ, aṭha kho bhikkhave imaṣṃ sāsane yaṭhābuddhaṃ²
abhivādanapaccuṭṭhāṇaṃ aṇḍalikammaṃ sāmīcikkammaṃ kātappaṃ,
aggaṣaṇaṃ aggaḍakaṃ aggaḍiṇḍo laddhabbo, idaṃ ettha paṃāṇaṃ,
tasmaṃ buddhataro bhikkhu etesaṃ anucchaviko, idāni kho paṇa
bhikkhave Sāriputto mayhaṃ aggaṣāvako anudhammacakkaṃ pa-
vattako maṃānantaraṃ seṇāsaṇaṃ laddhuṃ arahati, so imaṃ rattiṃ
seṇāsaṇaṃ alaḥhanta rukkaḥmaṇḍe vītinaṃesi, tuṃhe idān' eva evaṃ
agāraṇā appatissā gaḇḇhante gaḇḇhante kāle kiṇ ti kaṭvā viḥariṣṣaṭhā"
'ti. Aṭha neṣaṃ oṇādādāṇaṭṭhāya „pubbe bhikkhave tiracchāṇa-
gaṭāpi 'na kho paṇ' etaṃ aṃhākaṃ paṭirūpaṃ yaṃ mayā aṇṇa-
maṇṇaṃ agāraṇā appatissā asaḇhāgaṇuttino viḥareyyāṃa, aṃhesu
maḥallakataṇaṃ jāṇitvā taṣṣa abhivādanādīni kaṇissāṃā' 'ti sādhuḇkaṃ
vīmaṃsitvā 'ayaṃ no maḥallako' ti ṇāṭvā taṣṣa abhivādanādīni kaṭvā
devapaṭhaṃ pūrayaṃāṇā gaṭā" ti vaṭvā aṭṭitaṃ āḥari:

Aṭṭite Ḥimavaṇtapasse ekaṃ maḥāṇigroḍhaṃ upaṇi-
sāya tayo saḥāyā viḥariṃsu: tittiro makkāṭo ḥaṭṭhīti. Te
aṇṇamaṇṇaṃ agāraṇā appatissā asaḇhāgaṇuttino aḥesuṃ. Aṭha
neṣaṃ etaḍ aḥosi: „na yuttaṃ aṃhākaṃ evaṃ viḥarituṃ, yaṇ
ṇūṇa mayā yo no maḥallakataro taṣṣa abhivādanādīni kaṇontā
viḥareyyāṃā" 'ti. „Ko paṇa no maḥallakataro" ti ciṇtetvā
ekaḍivaṣaṃ „aṭṭh' eso upāyo" ti tayo pi jāṇā nigroḍhaṃḍe
ṇiṣiditvā tittiro ca makkāṭo ca ḥaṭṭhiṃ puḇḇhiṃsu: „saṃma
ḥaṭṭhi tvaṃ imaṃ nigroḍḥaruḇkkaṃ kīṇappaṃāṇakālaṭo paṭ-
ṭhāya jāṇāsīti“. So āḥa: „saṃma' aḥaṃ' taṇuṇapotakakāle
imaṃ nigroḍḥagaḇḇhaṃ aṇtaṇasatṭhiṣu kaṭvā gaḇḇhāṃi, aṇta-
taṇitvā' ṭḥitaḇkāle ca paṇa me etaṣṣa aggaṣāḇhā nāḇhiṃ gaṭ-
ṭeti, ev' āḥaṃ' imaṃ gaḇḇḇakālaṭo paṭṭhāya jāṇāṃīti“. Puṇa
uḇḥo jāṇā puṇimaṇayaṇ' eva makkāṭaṃ puḇḇhiṃsu. So āḥa:
„aḥaṃ saṃma makkāṭaḇḇhāpaḇo saṃāno ḇhūṃiyaṃ ṇiṣiditvā

¹ C^v -kula. ² C^s -vuddhaṃ. ³ C^v sammā, C^k sammā corrected to saṃma.

⁴ C^k aḥaṇ. ⁵ so all three MSS. ⁶ all three MSS. evāḥa.

gīvaṃ anukkipitvā va imassa nigrodhapotakassa aggaṃkure khādāmi, evaṃ ahaṃ imaṃ khuddakakālato paṭṭhāya jānāmīti¹. Atha itare ubho purimanayen' eva tittiraṃ pucchimsu. So āha: „samma pubbe asukasmim nāma ṭhāne mahānigrodharukkho ahosi, ahaṃ tassa phalāni khāditvā etasmim ṭhāne vaccaṃ pātesim, tato esa rukkho jāto, ev' āhaṃ² imaṃ ajātakālato paṭṭhāya jānāmi, tasmā ahaṃ tumhehi jātiyā mahallakataro³ ti. Evaṃ vutte makato ca hatthī ca tittirapaṇḍitaṃ āhaṃsu: „samma, tvaṃ amhehi mahallakataro, ito paṭṭhāya mayā tava sakkāragarukāramānanavandanapūjanāni c' eva abhivādanapaccuṭṭhānaaṇḍalikammasāmīcikammāni ca karissāma, ovāde ca te ṭhassāma, tvaṃ pana ito paṭṭhāya amhākaṃ ovādānusāsaniyaṃ⁴ dadeyyāsi⁵. Tato paṭṭhāya tittiro tesāṃ ovādaṃ adāsi⁶, sīlesu paṭiṭṭhāpesi, sayam pi sīlāni samādiyi. Te tayo pi janā pañcasīlesu paṭiṭṭhāya aññamaññaṃ sagāravā sappatissā sabhāgavuttino hutvā jīvitapariyosāne devaloka-parāyanā⁷ ahesuṃ.

„Tesāṃ tinnaṃ samādānaṃ tittiriyabrahmacariyaṃ nāma ahosi, te hi nāma bhikkhave tiracchānagatā aññamaññaṃ⁸ sagāravā sappatissā viharimsu, tumhe evaṃ svākkhāte dhammavinaye pabbajitvā kasmā aññamaññaṃ agāravā appatissā viharatha, anujānāmi bhikkhave ito paṭṭhāya tumhākaṃ yathābuddhaṃ abhivādanapaccuṭṭhānaṃ aṇḍalikammaṃ⁹ sāmīcikammaṃ yathābuddhaṃ aggāsanaṃ aggodakaṃ agga-piṇḍaṃ ito paṭṭhāya ca navakatarena buddhataro senāsanena na paṭibāhitabbo, yo paṭibāheyya āpatti dukkaṭassā¹⁰ ti.

Evaṃ Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

Ye vaddham apacāyanti narā dhammassa kovidā
ditṭhe va dhamme pāsamsā samparāye ca sugatīti. 36.

Tattha ye vaddham apacāyantīti jātivaddho vayovaddho guṇavaddho ti tayo vaddhā, tesu jātisampanno jātivaddho nāma, vaye ṭhito vayovaddho

¹ C² C^v evāha. ² C^v -niyaṃ. ³ C² adāsi. ⁴ C² devaloke. ⁵ C^v aññamañña.

⁶ C^v -kamma. ⁷ C² dukkaṭakassā.

nāma, guṇasampanno guṇavaddho nāma, tesu guṇasampanno vayoṇvaddho imasmiṃ tḥāne vaddho ti adhiṇṇeto, apacāyanti ti jetṭhāpacāyikakammena pūjenti, dhammassa kovidā ti jetṭhāpacāyanadhammassa kovidā ti kusalā, diṭṭhe va dhamme ti imasmiṃ yeva attabhāve, pāsamsā ti pasamsārahā, samparāye ca suggatīti samparetabbe imaṃ lokam hitvā gantabbe paraloke pi tesam sugati yeva hotīti; ayam pan' ettha piṇḍattho: bhikkhave khattiyā vā hontu brāhmaṇā vā vessā vā suddā vā gahatṭhā vā pabbajitā vā tiracchānagatā vā ye keci sattā jetṭhāpacitikkamme chekā kusalā guṇasampannānam vayoṇvuddhānam apacitīm karonti te imasmiṃ¹ ca attabhāve jetṭhāpacitikkarakā ti pasamsam vaṇṇanam thomanam labhanti kāyassa ca bhedaṃ sagge nibbattanti.

Evam Satthā jetṭhāpacitikkammassa guṇam kathetvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā hatthināgo Moggallāno ahosi, makkaṇṇo Sāriputto, tittirapaṇḍito pana aham evā“² ti. Tittirajātakam.

8. Bakajātaka.

Nāccanta nikatippaṇṇo ti. Idam Satthā Jetavane viharanto cīvaravaddhakam bhikkhum ārabba katesi. Eko kira jetavanavāsiko bhikkhu yaṃ kiñci cīvare kattabbaṃ chedanaghaṭṭanaṃ vicāraṇasibbanādikam³ kammaṃ tattha sukusalo. So tāya kusalatāya cīvaram vaddheti, tasmā cīvaravaddhako t' eva paṇṇāyittha. Kim pan' esa karotīti jinṇapilotikāsu hatthakammaṃ dassetvā suphassitam⁴ manāpam cīvaram katvā rajanapariyosāne piṭṭhodakena rañjitvā samkkena ghaṃsitvā⁵ ujjalam manuṇṇam katvā nikkhipati⁶. Cīvarakammaṃ kātum ajānantā bhikkhū ahate sātake gahetvā tassa santikam āgantvā „mayam cīvaram kātum na jānāma, cīvaram no katvā dethā“⁷ ti vadanti. So „cīvaram āvuso kayiramānam cirena niṭṭhāti, mayā katacīvaram eva atthi, ime sātake tḥapetvā gaṇhitvā gacchathā“⁸ ti niḥarivā dasseti⁹. Te tassa vaṇṇasampattiṃ yeva disvā antaram ajānantā thiraṇ ti saṇṇāya ahasasātake cīvaravaddhakassa datvā gaṇhitvā gacchanti. Tan tehi thokam kilīṭṭhakāle uṇhodakena dhoṇiyamānam attano pakatiṃ dassesi, tattha tattha jinṇatṭhānam paṇṇāyati. Te vippatiṣārino honti. Evam āgatāgate pilotikāhi vaṇcento so bhikkhu sabbattha pākato jāto. Yathā c' esa Jetavane tathā aṇṇatarasmiṃ gāmake pi eko cīvaravaddhako lokam vaṇceti.

¹ Ck imasmiṃ. ² Ck Cv -vicāraṇa-. ³ Ck Cs supassitam. ⁴ Cv ghasitvā. ⁵ Ck nikkhipati, Cs nikkhipati. ⁶ Ck Cv dasseti, Cs dasseti corrected to dasseti.

Tassa sambhattā¹ bhikkhū² „bhante Jetavane kira eko cīvaravaḍḍhako evaṃ lokam vañcetīti“ ārocayimsu. Ath' assa etad ahosi: „hand' ahan tam nagaravāsikam vañcemīti“ pilotikacīvaram atimanāpam katvā surattam rañjivā³ tam pārupitvā Jetavanam agamāsi. Itaro tam disvā va lobham uppādetvā „bhante imam cīvaram tumhehi katan“ ti pucchi. „Āma āvuso“ ti. „Bhante, imam cīvaram mayham detha, tumhe aññam labhissathā“ 'ti. „Āvuso, mayam gāmaavāsikā dullabha-paccayā, im' āham tuyham datvā attanā kim pārupissāmīti“. „Bhante, mama santike ahatasātakā atthi, te gahetvā tumhākam cīvaram karothā“ 'ti. „Āvuso, mayā ettha hatthakammam dassitam, tayi pana evaṃ vadante kim sakkā kātum, gaṇhāhi naṃ“ ti tassa pilotika-cīvaram datvā ahatasātake ādāya tam vañcetvā pakkāmi. Jetavana-vāsiko pi tam cīvaram pārupitvā katipāhaccayena uṇhodakena dhovanto jinṇapilotikam disvā lajjito. „Gāmaavāsicīvaravaḍḍhakena kira Jetavana-vāsiko vañcito“ ti tassa vañcitabhāvo saṃghamajjhe pākaṭo jāto. Ath' ekadivasam bhikkhū dhammasabhāyam tam katham kathentā nisīdimsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi. Te tam attham ārocesum. Satthā „na bhikkhave jetavanavāsicīvaravaḍḍhako⁴ idān' eva aññe vañceti, pubbe pi vañceti yeva, na gāmaavāsikenāpi idān' eva esa jetavanavāsicīvara-vaḍḍhako vañcito, pubbe pi vañcito yevā“ 'ti vatvā atītam āhari:

Atīte ekasmim araṇṇāyatane Bodhisatto aññataram padumasaram nissāya thite rukke rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tadā aññatarasmim nātimahante sare nidāghasamaye udakam mandam ahosi, bahū c' ettha macchā honti. Ath' eko bako te macche disvā „eken' upāyena ime macche vañcetvā khādissāmīti“ gantvā udakapariyante cintento nisīdi. Atha tam macchā disvā „kim ayya cintento nisinno sīti“ pucchimsu. „Tumhākam cintento nisinno 'mhīti“. „Amhākam kim cintesi ayyā“ 'ti. „Imasmim sare udakam parittam gocaro ca mando nidāgho ca mahanto, 'idān' ime macchā kim nāma karissantīti' tumhākam cintento nisinno 'mhīti“. „Atha kim karoma ayyā“ 'ti. „Tumhe sace mayham vacanam ka-

¹ C^o sampattā. ² C^o C^o rajitvā. ³ C^k C^o -vāsī-.

reyyātha ahaṃ vo ekekaṃ mukhatuṇḍakena gahetvā etaṃ pañcavaṇṇapadumasañchannaṃ¹ mahāsaraṃ netvā vissajjeyyan² ti. „Ayya, paṭhamakappikato paṭṭhāya macchānaṃ cintanaka-bako nāma n' atthi, tvam amhesu ekekaṃ khāditukāmo sīti³“. „Nāhaṃ tumhe mayhaṃ saddahante khādissāmi, sace pana sarassa atthibhāvaṃ mayhaṃ na saddahatha ekaṃ macchaṃ mayā saddhiṃ saraṃ paṇṇasitum pesethā⁴“ ti. Macchā tassa saddahitvā „ayaṃ jale pi thale pi samattho⁵“ ti ekaṃ kāṇa-mahāmacchaṃ adāmsu. „Imaṃ gahetvā gacchathā⁶“ ti. So taṃ gahetvā netvā sare vissajjetvā sabbam saraṃ dassetvā puna ānetvā tesam macchānaṃ santike vissajjesi. So tesam macchānaṃ sarassa sampattiṃ vaṇṇesi. Te tassa kathaṃ sutvā gantukāmā hutvā „sādhu ayya amhe gaṇhitvā gacchāhīti⁷“ āhaṃsu. Bako paṭhaman taṃ kāṇamahāmacchaṃ eva gahetvā saratīraṃ netvā saraṃ dassetvā saratīre jāte varaṇarukkhe nilīyitvā taṃ viṭapantare pakkhipitvā tuṇḍena vijjhanto jīvitakkhayaṃ pāpetvā maṃsaṃ khāditvā kaṇṭake⁸ rukkhamaṇḍale pāpetvā⁹ puna gantvā „vissaṭṭho me so maccho, añño āgacchatū¹⁰“ ti eten¹¹ upāyena ekekaṃ gahetvā sabbamacchake khāditvā puna āgato ekamacchaṃ pi nāddasa. Eko pan' ettha kakkāṭako avasiṭṭho. Bako taṃ pi khāditukāmo hutvā „bho kakkāṭaka, mayā sabbe te macchā netvā padumasañchanne¹² mahāsare vissajjitā, ehi tvam pi nessāmīti¹³“. „Maṃ gahetvā gacchanto kathaṃ gaṇhissasīti¹⁴“. „Dasitvā gaṇhissāmīti¹⁵“. „Tvam evaṃ gahetvā gacchanto maṃ pātesasi, nāhan tayā saddhiṃ gamissāmīti¹⁶“. „Mā bhāyi, ahan taṃ sugahitaṃ¹⁷ gahetvā gamissāmīti¹⁸“. Kakkāṭako cintesi: „imassa macche netvā sare vissajjanaṃ nāma n' atthi, sace pana maṃ sare vissajjessati icc-etaṃ kusalaṃ, noce vissajjessati gīvaṃ assa chinditvā jīvitaṃ harissāmīti¹⁹“. Atha naṃ evaṃ āha: „samma baka, na kho tvam sugahitaṃ²⁰ gahetum sakkhissasi, amhākaṃ pana gahaṇaṃ

¹ C^s -sañchannaṃ. ² C^k kaṇṭhake. ³ C^v pādetvā. ⁴ C^s -sañchanne. ⁵ so all three MSS.

sugahaṇaṃ, sac' āhaṃ aḷena' tava gīvaṃ gaheṭuṃ labhissāmi¹ tava gīvaṃ sugahitaṃ² katvā tayā saddhiṃ gamissāmīti³. So taṃ „vañcetukāmo esa maṇ“ ti ajānanto „sādhū“ 'ti sam-
 paṭicchi. Kakkatāko attano aḷehi⁴ kammārasaṇḍāsena viya tassa gīvaṃ sugahitaṃ katvā „idāni gacchā“ 'ti āha. So taṃ netvā saraṃ dassetvā varaṇarukkhābhimukho pāyāsi. Kak-
 katāko āha: „mātula, ayaṃ saro etto, tvaṃ pana ito nesīti⁵. Bako „piyamātulako atibhaginiputto si me tvan“ ti vatvā „tvaṃ 'esa maṃ ukkhipitvā vicaranto mayhaṃ dāso' ti saññaṃ karosi, maññe, pass' etaṃ varaṇarukkhamūle kaṇṭakarāsīṃ, yathā me te sabbamacchā khāditā taṃ pi tath' eva khādis-
 sāmīti⁶“ āha. Kakkatāko „ete macchā attano bālatāya tayā khāditā, ahaṃ pana te maṃ khādituṃ na dassāmi, taṃ ñeva⁷ pana vināsaṃ pāpessāmi, tvaṃ hi⁸ bālatāya mayā vañcita-
 bhāvaṃ na jānāsi, marantā ubho pi marissāma, esa te sīsaṃ chinditvā bhūmiyaṃ khipissāmīti⁹“ vatvā saṇḍāsena viya aḷehi' tassa gīvaṃ nippīlesi. So vattakatena mukhena akkhīhi assunā paggharantena maraṇabhayaatajjito „sāmi, ahaṃ taṃ na khā-
 dissāmi, jīvitā me dehīti¹⁰“ āha. „Yadi evaṃ otaritvā sara-
 miṃ maṃ vissajjehīti¹¹“. So nivattitvā saraṃ eva otaritvā kakkatākaṃ sarapariyante paṃkapitṭhe ṭhapesi. Kakkatāko kattarikāya kumudanaḷaṃ kappento viya tassa gīvaṃ kappetvā udakaṃ pāvisi. Taṃ acchariyaṃ disvā varaṇarukkhe adhi-
 vatthā devatā sādhukāraṃ dadamānā vanaṃ unnādayamānā madhurassarena imaṃ gātham āha:

Nāccanta nikatippaṇṇo nikatyā sukham edhati,

ārādhe nikatippaṇṇo bako kakkatākā-m-ivā ti. 37.

Tattha nāccantanikatippaṇṇo nikatyā sukham edhatīti, nikati vuccatī vañcana, nikatipaṇṇo vañcanapaṇṇo puggalo¹², tāya nikatyā nikatiyā

¹ C^v alena, C^s analena. ² C^k C^s labhissāmīti. ³ so all three MSS. ⁴ C^s aḷehi. ⁵ C^s tañce, C^k taññeva. ⁶ C^k C^s tvaṃñahi, C^v tvañhi. ⁷ all three MSS. aḷehi. ⁸ C^k puggala, C^s puggalā.

vañcanāya na accantaṃ sukhama edhati niccakaḷe sukhasmiṃ nēva paṭiṭṭhātum na sakkoti, ekaṃsena pana vināsaṃ¹ pāpuṇāti yevā ti attho, ārādhētīti² paṭilabhati, nikaṭipañño³ ti kerāṭikabhāvaṃ sikkhitapañño pāpapuggalo attanā katassa pāpassa phalaṃ paṭilabhati vindatīti attho, kathaṃ? bako kakkataḷamiva yathā bako kakkataḷā gīvacchedanaṃ pāpuṇi evaṃ pāpapuggalo attanā katapāpato diṭṭhadhamme vā samparāyaṃ vā bhayaṃ ārādhēti paṭilabhatīti, imama atthaṃ pakāsento Mahāsatto vanaṃ unnādentō dhammaṃ desesi.

Satthā „na bhikkhave idāṃ' eva gāmaṃvāsīcīvaraṃvaddhaken' esa vañcito, atīte pi vañcito yevā" 'ti imama dhammaḍḍesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaḷaṃ samodhānesi: „Tadā so jetavaṃvāsīcīvaraṃvaddhako ahosi, kakkataḷo gāmaṃvāsīcīvaraṃvaddhako, rukkhadevatā pana aham evā" 'ti. Bakajātaḷaṃ.

9. Nandajātaḷa.

Maññe sovaṇṇayo rāsīti. Idama Satthā Jetavaṃe viharanto Sāriputtatherassa saddhivihārikaṃ ārabba kathesi. So kira bhikkhu suvaco ahosi vacanaḷkhamo, therassa mahanten' ussāhena upakāraṃ karoti. Ath' ekaṃ samayaṃ therō Satthāraṃ āpucchitvā cārikaṃ pakkaṃto Dakkhiṇāgiriḷjanapadaṃ⁴ agamaṃsi. So bhikkhu tattha gataḷe māṇatthaddho hutvā therassa vacanaṃ na karoti, „āvuso idāṃ nāma karohīti" vutte pana therassa paṭipakkaḷho hoti. Thero tassa āsayaṃ na jāṇāti. So tattha cārikaṃ caritvā puna Jetavaṃaṃ āgato. So bhikkhu therassa Jetavaṃavihāraṃ āgataḷalato paṭṭhāya puna tādiso va jāto. Thero Tathāgataṃsa ārocesi: „bhante, mayhaṃ eko saddhivihāriko ekasmiṃ ṭhāṃe satena kītaḍāso viya hoti, ekasmiṃ ṭhāṃe māṇatthaddho hutvā 'idama nāma karohīti' vutte paṭipakkaḷho hotīti". Satthā „nāyaṃ Sāriputta bhikkhu idāṃ' eva evaṃsīlo, pubbe p' esa ekaṃ⁵ ṭhāṃaṃ gato satena kītaḍāso viya hoti ekaṃ ṭhāṃaṃ gato paṭipakkaḷho paṭisattu hotīti" vatvā therena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto ekasmiṃ kuṭumbiyaḷule⁶ paṭisandhiṃ gaṇhi. Tass' eko sahāyako kuṭumbiko⁷ sayama mahallaḷo, bhariyā

¹ C^k C^v vināsaṃ. ² so all three MSS. ³ C^k nikaṭipañño. ⁴ C^v dakkhina-.

⁵ C^k ekaṃ. ⁶ C^k C^v kuṭumbiya-. ⁷ C^k kuṭumbiko.

pan' assa taruṇī. Sā taṃ nissāya puttāṃ paṭilabhi¹. So cintesi: „ayaṃ itthikā taruṇattā mam' accayena kañcid eva purisaṃ gahetvā imaṃ dhanāṃ vināseyya, puttassa me na dadeyya, yaṃ nūnāhaṃ imaṃ dhanāṃ paṭhavigataṃ kareyyan“² ti ghare Nandaṃ nāma dāsaṃ gahetvā araṇṇaṃ gantvā ekasmiṃ thāne taṃ dhanāṃ nidahitvā tassa ācikkhitvā „tāta Nanda, imaṃ dhanāṃ mama accayena mayhaṃ puttassa ācikkheyyāsi, mā vanaṃ pariccajitthā“³ 'ti ovaditvā kālam akāsi. Putto pi 'ssa anukkamena vayappatto jāto. Atha naṃ mātā āha: „tāta tava pitā Nandaṃ dāsaṃ gahetvā dhanāṃ nidhesi, taṃ āharāpetvā kuṭumbaṃ saṇṭhapehīti“⁴. So ekadivasāṃ Nandaṃ āha: „mātula atthi kiñci mayhaṃ pitarā dhanāṃ nidahitan“⁵ ti. „Āma sāmīti“⁶. „Kuhim taṃ nidahitan“⁷ ti. „Araṇṇe sāmīti“⁸. „Tena hi gacchāmā“⁹ 'ti kuddālapitakāṃ ādāya nidhiṭṭhānaṃ gantvā „kahaṃ mātula dhanan“¹⁰ ti āha. Nando āruya dhanamatthake ṭhatvā dhanāṃ nissāya mānaṃ uppādetvā „are dāsiputtacetaka, kuto te imasmiṃ thāne dhanan“¹¹ ti kumāraṃ akkosati. Kumāro tassa pharusavacanaṃ sutvā asuṇanto viya „tena hi gacchāmā“¹² 'ti taṃ¹³ gahetvā paṭinivattitvā puna dve tayo divase atikkamitvā agamāsi. Nando tath' eva akkosati. Kumāro tena saddhiṃ pharusavacanaṃ avatvā va nivattitvā „ayaṃ dāso 'ito paṭṭhāya dhanāṃ ācikkhissāmīti' gacchati, gantvā pana akkosati, tattha kāraṇaṃ na jānāmi, atthi kho pana me pitu sahāyo kuṭumbiko, taṃ paṭipucchitvā jānissāmīti“¹⁴ Bodhisattassa santikaṃ gantvā sabbāṃ taṃ pavattiṃ ārocetvā „kin nu kho tāta kāraṇan“¹⁵ ti pucchi. Bodhisatto „yasmim te tāta thāne ṭhito Nando akkosati tatth' eva te pitu santakaṃ dhanāṃ, tasmā yadā te Nando akkosati tadā naṃ¹⁶ 'ehi re dāsa, kiṃ akkosasīti' kaḍḍhitvā kuddālaṃ gahetva taṃ thānaṃ bhinditvā kulasantakaṃ dhanāṃ nīharitvā dāsaṃ ukkhipāpetvā dhanāṃ āharā“¹⁷ 'ti vatvā imaṃ gātham āha:

¹ C^k labhi. ² C^s saṃpehīti. ³ C^k naṃ. ⁴ C^s taṃ.

Maññe sovaṇṇayo rāsi sovaṇṇamālā ca Nandako
yattha dāso āmajāto t̥hito thullāni gajjatīti. 38.

Tattha maññe ti evaṃ ahaṃ jānāmi, sovaṇṇayo ti sundaro vaṇṇo etesaṃ
ti suvaṇṇāni, kāni tāni rajatamaṇikaṇṇapavāḍḍiratanāni imasmiṃ hi t̥hāne
sabbān' etāni suvaṇṇānīti adhippetāni, tesaṃ rāsi sovaṇṇayo rāsi, sovaṇṇa-
mālā cā 'ti tuyhaṃ pitu santakā suvaṇṇamālāpi ca etth' evā 'ti maññāmi,
Nandako yattha dāso ti yasmiṃ t̥hāne t̥hito Nandako dāso, āmajāto ti
āma ahaṃ vo dāsīti evaṃ dāsavyaṃ upagatāya āmadāsīsamkhātāya¹ dāsīyā
putto, t̥hito thullāni gajjatīti so yasmiṃ t̥hāne t̥hito thullāni pharusava-
canāni vadati tatth' eva te kuladhanam, evaṃ ahaṃ taṃ maññāmi²ti Bodhisatto
kumārassa dhanagahaṇūpāyaṃ³ ācikkhi.

Kumāro Bodhisattaṃ vanditvā gharaṃ gantvā Nandaṃ ādāya
nidhiṭṭhānaṃ gantvā yathānusit̥ṭṭhaṃ⁴ paṭipajjitvā taṃ dhanam
āharitvā kuṭumbaṃ saṇṭhapetvā⁵ Bodhisattassa ovāde t̥hito dā-
nādīni puññāni katvā jīvitapariyosāne yathākammaṃ gato.

Satthā „pubbe p'esa evaṃsīlo yevā“ 'ti vatvā imaṃ dhamma-
sanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā
Nando Sāriputtassa saddhivihāriko ahosi, paṇḍitakuṭumbiyo pana ahaṃ
evā“ 'ti. Nandajātakaṃ.

10. Khadiraṅgārajātaka.

Kāmaṃ patāmi nirayan ti. Idam Satthā Jetavane vi-
haranto Anāthapiṇḍikaṃ ārabha kathesi. Anāthapiṇḍiko hi vi-
hāraṃ eva ārabha catupannāsakotidhanaṃ Buddhasāsane vikiritvā
t̥hapetvā tīni ratanāni aññattha ratanasaññaṃ eva anuppādetvā Sat-
thari Jetavane viharante devasikaṃ tīni mahāupat̥ṭṭhānāni gacchati, pāto
va ekavāraṃ gacchati, katapātarāso ekavāraṃ, sāyaṇhe ekavāraṃ,
aññāni pi antarūpat̥ṭṭhānāni⁴ honti yeva, gacchanto ca „kin nu kho
ādāya āgato“ ti „sāmaṇerā vā daharā vā hattham pi me olokeyyun“
ti⁵ tucchahattho nāma na gatapubbo, pāto va gacchanto yāguṃ gā-

¹ C^o dāsī-, C^v omits dāsīsamkhātāya. ² C^k -gahaṇūpāyaṃ, C^s -gahaṇūpāyaṃ,
C^v -gahaṇūpāyaṃ. ³ C^s samṭhapetvā. ⁴ C^k antagarūpat̥ṭṭhāni, C^v antarūpat̥ṭṭhāni,
⁵ C^v adds ca.

hāpetvā gacchati, katapātarāso sappinavanītamadhupphāṇitādīni pi, sāyaṇhasamaye¹ gandhamālāvatthahattho ti, evaṃ divase divase paricajantassa pan' assa pariccāge pamāṇam n' atthi, bahū vohārūpajīvino pi 'ssa hatthato paṇṇe āropetvā atthārasakoṭṭisaṃkham dhanam inam gaṇhimsu. Te mahāseṭṭhi na āharāpeti. Aññā pan' assa kulasantakā atthārasakoṭṭiyo nadītīre nidahitvā ṭhapitā vātodakena nadīkūle bhinne mahāsamuddam pavitṭhā, tā yathā pihitalaṇchitā va loha-cāṭiyo aṇṇavakucchiyaṃ pavattantā vicaranti. Gehe pan' assa pañcannam bhikkhusatānam niccabhaddham nibaddham eva hoti, seṭṭhino hi geham bhikkhusaṃghassa catumahāpathe khaṇitapokkharāṇisadisam², sabbabhikkhūnam mātāpititṭhāne ṭhitam, ten' assa gharam Sammā-sambuddho pi gacchati, asītimahātherāpi gacchanti yeva, sesabhikkhūnam pana āgacchantānaṃ ca gacchantānaṃ³ ca pamāṇam n' atthi, Tam pana gharam sattabhūmakam sattadvāraakoṭṭhakapatimanditam⁴. Tassa catutthe dvāraakoṭṭhake⁵ ekā micchādittikā devatā vasati. Sammāsam-buddhe geham pavisante attano vimāne ṭhātum na sakkoti, dārake gaḥetvā otarivā bhūmiyaṃ titṭhati, asītimahātheresu pi avasesatheresu pi pavisantesu ca nikkhamantesu ca tath' eva karoti. Sā cintesi: „samaṇe ca Gotame sāvakesu c' assa imam geham pavisantesu mayham sukham nāma n' atthi, niccakālam otarivā otarivā bhūmiyaṃ ṭhātum na sakkhissāmi, yathā ime etam gharam na pavisanti tathā mayā kātum vaṭṭatīti“. Ath' ekadivasam sayanūpagatass' eva mahākammantikassa santikam gantvā obhāsam pharivā atthāsi, „ko etthā“ 'ti ca vutte „aham catutthadvāraakoṭṭhake nibbattadevatā⁶“ ti āha. „Kasmā āgatāsīti“. „Tumhe seṭṭhissa kiriyam na passatha, attano pacchimakālam anoloketvā dhanam nīharivā samaṇam Gotamaṃ yeva pūreti, n'eva vaṇijjam payojeti na kammante paṭṭhapeti, tumhe seṭṭhim tathā ovadatha yathā attano kammam karoti, yathā ca samaṇo Gotamo sasāvako imam gharam na pavisati tathā karoṭhā“ 'ti. Atha nam so āha: „bāladevate seṭṭhi dhanam vissajjento niyyānike Buddhasāsane vissajjati, so sace maṃ cūlāya gaḥetvā vikkiṇissati n'evāham kiñci kathessāmi, gaccha tvan“ ti. Sā pan' ekadivasam seṭṭhino jeṭṭhaputtam upasaṃkamitvā tath' eva ovadi⁷. So pi nam purimanayen' eva tajjesi. Seṭṭhinā pana saddhim kathetum yeva na sakkoti. Seṭṭhino pi nirantaram dānam

¹ C^k sāyanha-, C^s sāyamha-. ² C^k khaṇapokkharāṇi-, C^v khatapokkharāṇi-, C^s khaṇitapokkharāṇi-. ³ C^v gacchantinaṃ. ⁴ C^k C^s -koddhaka-, C^v -koṭṭaka-.

⁵ C^k C^s -koddhake, C^v -koṭṭake. ⁶ C^k C^s nibbattidevatā. ⁷ C^k adds va.

dentassa vohāre akarontassa āye mandībhūte¹ dhanam parikkhayam agamāsi. Ath' assa anukkamena dāḷiddiyappattassa paribhogasāṭaka-sayanabhojanāni pi purāṇasadisāni na bhaviṃsu, evambhūto pi bhikkhusaṃghassa² dānam deti, paṇitam pana katvā dātum na sakkoti. Atha nam ekadivasam vanditvā nisinnam Satthā „diyyati pana te gahapati kule dānan“ ti pucchi. So „diyyati bhante, taṇ ca kho kaṇājakam³ bilaṃgadutiyan⁴“ ti āha. Atha nam Satthā „gahapati 'lūkham dānam demīti' mā cittam saṃkocayittha, cittasmiṃ hi paṇite Buddha-pacceka-buddhabuddhasāvakaṇam dinnam dānam lūkham⁵ nāma na hoti, kasmā: vipākamahantattā“ ti āha. Cittam⁶ hi paṇitam kātum sakkontassa dānam lūkham⁶ nāma n' atthīti c'etam evam veditabbaṃ:

N' atthi citte pasannamhi appikā nāma dakkhiṇā
Tathāgate vā Sambuddhe atha vā tassa sāvake.
Na kir' atthi anomadassisu
pāricariyā Buddhesu appikā,
sukkhāya alonikāya⁷ ca
passa phalam kummāsapinḍiyā ti.

Aparam pi nam āha: „gahapati, tvam tāva lūkham⁸ dānam dadamāno atṭhannam ariyapuggalānam desi, aham Velāmakāle sakala-Jambudīpam unnaṃgalam katvā satta ratanāni dadamāno pañca mahānadiyo ekoghapunṇam katvā viya ca mahādānam pavattayamāno tisa-raṇagatam vā pañcasīlarakkhānakam vā kiñci nālattham, dakkhiṇeyya-puggalā nāma evam dullabhā, tasmā 'lūkham⁸ me dānan' ti mā cittam saṃkocayitthā“ 'ti, evaṇ ca pana vatvā Velāmakasuttam kathesi. Atha kho sā devatā issarakāle seṭṭhinā saddhiṃ kathetum pi asakkontī⁹ „idān' āyam duggatattā mama vacanam gaṇhissatīti“ maññamānā adḍharattasamaye sirigabbham pavisitvā obhāsam pharitvā ākāse atṭhāsi. Seṭṭhi disvā „ko eso“ ti āha. „Aham mahāseṭṭhi catutthadvāra-koṭṭhake adhivatthā¹⁰ devatā“ ti. „Kimattham āgatāsīti“. „Tuyham ovādam kathetukāmā hutvā“ ti. „Tena hi kathehīti“. „Mahāseṭṭhi, tvam pacchimakālam na cintesi, puttadhītarō na olokesi, samaṇassa te Gotamassa sāsane bahum¹¹ dhanam vippakiṇṇam, so tvam ativelam

¹ C^s mandī-. ² C^v -saṃghassa. ³ C^k kaṇājam, C^s kaṇājakam. ⁴ C^v bilaṅga-dūtiyan? ⁵ C^s lūkham, C^v lūkhan. ⁶ all three MSS. cittam, all three MSS. alonī-. ⁷ C^s lūkham. ⁸ all three MSS. asakkonti. ¹⁰ C^k adhivattha, C^s adhivatvā. ¹¹ C^v bahu.

dhanavissajjanena vā navakammantānam akaraṇena vā¹ samaṇam Go-
tamaṁ nissāya duggato jāto, evambhūto pi samaṇam Gotamaṁ na
muñcasi, ajjāpi te samaṇā gharaṁ pavisanti yeva, yaṁ tava tehi nītaṁ
taṁ na sakkā paccāharāpetum, gahitakam eva hotu, ito paṭṭhāya
pana sayāṁ ca samaṇassa Gotamassa santikaṁ mā gamittha sāvakaṇaṁ
c' assa imaṁ gharaṁ pavisitum mā adāsi, samaṇam Gotamaṁ nivatti-
tvāpi anolokento attano vohāre ca vaṇijjaṁ ca katvā kuṭumbam saṁ-
thapehīti². Atha naṁ so evaṁ āha: „ayan tayā mayhaṁ dātabba-
ovādo“ ti. „Āma ayan“ ti. „Tādisānaṁ devatānaṁ satena pi sahasena
pi satahasena pi akanpaṇiyo ahaṁ Dasabalena kato, mama hi
saddhā Sineru viya acalā suppatitṭhitā, mayā niyyānike ratanasāsane³
dhanam vissajjitaṁ, ayuttan te kathitaṁ, Buddhāsāsane pahāro dinno
evarūpāya anādarāya⁴ dussilāya kālakaṇṇiyā⁵, saddhim tayā mama
ekagehe vasanakiccaṁ n' atthi, siṅhaṁ mama gehā nikkhamitvā
aṇṇattha gacchā“ ti. Sā sotāpannassa ariyasāvakaṁ vacanaṁ sutvā
thātum asakkonti⁶ attano vasanaṭṭhānaṁ gantvā dārake hatthena ga-
hetvā nikkhami⁶, nikkhamitvā ca pana „aṇṇattha vasanaṭṭhānaṁ
alabhamānā seṭṭhim khamāpetvā tatth' eva vasissāmīti“ nagarapariggā-
hakadevaputtassa santikaṁ gantvā taṁ vanditvā aṭṭhāsi, „ken' atthena
āgatāsīti“ ca vuttā „ahaṁ sāmi anupadhāretvā Anāthapiṇḍikena saddhim
kathesiṁ, so maṁ kujjhivā vasanaṭṭhānā nikkadḍhi, maṁ seṭṭhissa
santikaṁ netvā khamāpetvā vasanaṭṭhānaṁ me dethā“ ti. „Kim pana
tayā seṭṭhi vutto“ ti. „Ito paṭṭhāya Buddhupaṭṭhānaṁ saṁghu-
paṭṭhānaṁ mā kari, samaṇassa Gotamassa ghare pavesanaṁ mā adā-
sīti“ evaṁ me⁷ vutto sāmīti⁸. „Ayuttam tayā vuttam, sāsane pahāro
dinno, ahaṁ⁹ taṁ ādāya seṭṭhino santikaṁ gantum na ussahāmīti“.
Sā tassa santikā saṁgahaṁ alabhitvā catunnaṁ Mahārājānaṁ santikaṁ
agamāsi⁹. Tehi pi tath' eva paṭikkhittā Sakkam devarājaṁ upasaṁ-
kamitvā taṁ pavattim ācikkhitvā „ahaṁ deva vasanaṭṭhānaṁ alabha-
mānā dārake hatthena gahetvā attānā vicarāmi, tumhākaṁ siriya
mayhaṁ vasanaṭṭhānaṁ dāpethā“ ti suṭṭhutam yāci. So pi naṁ
āha: „tayā ayuttam kataṁ, Jinasāsane pahāro dinno, ahaṁ pi taṁ nis-
sāya seṭṭhinā saddhim kathetum na sakkomi, ekaṁ pana te seṭṭhissa

¹ all three MSS. omit vā. ² C^k adds masāsane, C^s adds mama sāsane.

³ C^v anācārāya. ⁴ C^v kāla-, C^k kālakaṇṇiyāya. ⁵ all three MSS. asakkonti.

⁶ C^s C^v omit nikkhami. ⁷ C^k omits me. ⁸ C^s ahan. ⁹ C^k C^v agamā.

khamanūpāyaṃ kathessāmīti“. „Sādhū deva kathehīti“. „Mahāsetṭhissa hatthato manussehi paṇṇe āropetvā atṭhārasakoṭisaṃkhaṃ dhaṇaṃ gaḥitaṃ atthi, tvaṃ tassa āyuttakavesaṃ gaḥetvā kañci ajānāpetvā tāni paṇṇāni ādāya katipayehi yakkhataruṇehi parivāritā ekena hatthena paṇṇaṃ ekena lekhaṇim¹ gaḥetvā tesāṃ gehaṃ gantvā gehamaṃjhe ṭhitā attano yakkhānubhāvena te uttāsetvā ‘idaṃ tumhākaṃ inapaṇṇaṃ², amhākaṃ setṭhi attano issarakāle tumhe na kiñci āha, idāni duggato jāto, tumhehi gaḥitakahāpaṇāni dethā’ ‘ti attano yakkhānubhāvaṃ daṣṣetvā sabbāpi tā atṭhārasa hiraṇṇakoṭiyo sādhetvā setṭhissa tucchakoṭṭhake pūretvā aññaṃ Aciravatīnadītīre nihitadhaṇaṃ nadīkūle bhinne samuddaṃ pavitṭhaṃ atthi tam pi attano ānubhāvena āharitvā koṭṭhe pūretvā aññaṃ pi asukaṭṭhāne nāma assāmiṃkaṃ atṭhārasakoṭimattam eva dhaṇaṃ atthi tam pi āharitva tucchakoṭṭhe pūrehi, imāhi catupannaṣakoṭiḥi imaṃ tucchakoṭṭhake pūraṇena daṇḍakammaṃ katvā mahāsetṭhim³ khamāpehīti“. Sā „sādhū devā“ ‘ti tassa vacanaṃ sampaṭicchitvā vuttanāyena’ eva sabbāṃ dhaṇaṃ āharitvā adḍharattasamaye setṭhissa sirigabbhaṃ pavisitvā obhāsaṃ pharitvā ākāse atṭhāsi, „ko eso“ ti vutte „ahan te mahāsetṭhi catutthadvāraṇakoṭṭhake⁴ adhi-vatthā andhabāladevatā, mayā mahāmohamūlḥāya Buddhagūṇe ajānitṛā purimesu divasesu tumhehi saddhiṃ kiñci kathitaṃ, tam me dosaṃ khamatha, Sakkassa hi me devarājassa vacānena tumhākaṃ ināṃ sādhetvā atṭhārasa koṭiyo samuddaṃ gatā atṭhārasa koṭiyo tasmim tasmim ṭhāne assāmiṃkadhaṇassa atṭhārasa koṭiyo ti catupannaṣakoṭiyo āharitvā tucchakoṭṭhaṃ pūraṇena daṇḍakammaṃ kataṃ, Jetavanavibhāraṃ ārabba parikkhayaṃ gatadhaṇaṃ sabbāṃ sampiṇḍitaṃ, vasaṇaṭṭhānaṃ alabhamānā kilamāmi, mayā aññāṇatāya kataṃ manasi akatvā khamatha mahāsetṭhīti“ āha. Anāthapiṇḍiko tassā vacanaṃ sutvā cintesi: „ayaṃ ca devatā, ‘daṇḍakammaṃ⁵ ca⁶ me katan’ ti vadati, attano ca dosaṃ paṭijānāti, Satthā imaṃ cintetvā attano gūṇe jānāpessati, Sammāsaṃbuddhassa naṃ dassessāmīti“. Atha naṃ āha: „amma devate, sace si maṃ khamāpetukāma Satthu santike maṃ khamāpehīti“. „Sādhū evaṃ karissāmi, Satthu pana maṃ santikaṃ gaḥetvā gacchāhīti“. So „sādhū“ ‘ti vatvā vibhāṭāya rattiyā pāto va tam gaḥetvā Satthu santikaṃ gantvā tāya katakammaṃ sabbāṃ Tathāgatassa ārocesi. Satthā tassa vacanaṃ sutvā „idha gaḥapati pāpapuggalo pi yāva pāpaṃ na

¹ Cv lekhaṇim. ² Cv inā-, C^s inapaṇṇaṃ. ³ C^k -setṭhinam. ⁴ C^k catutthe.

⁵ C^s Cv -kammaṃ. ⁶ C^s omits ca.

paccati tāva bhadraṇi passati, yadā pan' assa pāpam paccati tadā pāpam eva passati, bhadrapuggalo pi yāva bhadram na paccati tāva pāpāni passati, yadā pan' assa bhadram paccati tadā bhadram eva passatīti¹ vatvā imā Dhammapade dve gāthā abhāsi:

Pāpo pi passatī bhadram yāva pāpam na paccati, (Dhp. vv.
yadā ca paccatī pāpam atha pāpo pāpāni passati. 119-120.)
Bhadro pi passatī pāpam yāva bhadram na paccati,
yadā ca paccatī bhadram atha bhadro bhadraṇi passatīti.

Imāya¹ ca pana gāthānam pariyosāne sā devatā sotāpattiphale patit-
thāsi. Sā cakkamkitesu Satthu pādesu nipatitvā „mayā bhante rāga-
rattāya dosaḍutthāya mohamūlhāya avijjandhāya tumbākam guṇe
ajānantiyā pāpakam vacanam vuttam, tam me khamathā“² ti Satthāram
khamāpetvā mahāsetthim khamāpesi. Tasmim samaye Anāthapiṇḍiko
Satthu purato attano guṇam kathesi: „bhante ayaṁ devatā ‘Buddhu-
paṭṭhānādīni mā karohīti’ vāriyamānāpi³ mam vāretum nāsakkhi, ‘dānam
na dātabban’ ti imāya vāriyamāno p’ aham adāsīm eva, nanu esa
bhante mayham guṇo“ ti. Satthā „tvam kho si gahapati sotāpanno
ariyasāvako acalasaddho visuddhadassano, tuyham imāya appesakkha-
devatāya vārentiyā avāritabhāvo nācchariyo, yam pana pubbe paṇḍitā
anuppanne Buddhhe aparipakke⁴ nāṇe thitā kāmāvacarissarena Mārena
ākāse thatvā ‘sace dānam dassasi imasmim niraye paccissasīti’ asīti-
hatthagambhīram aṅgārakāsum dassetvā ‘mā dānam adāsīti’ vāritā
padumakaṇṇikamajjhe thatvā dānam adamsu idam acchariyan“ ti
vatvā Anāthapiṇḍikena yācito atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahma datte rajjam kārente
Bodhisatto Bārāṇasisetthissa kule nibbattitvā nānappa-
kārehi sukhūpaharaṇehi⁵ devakumāro viya samvaddhiyamāno⁶
annukkamena viññūtam⁷ patvā soḷasavassakāle yeva sabbasippesu
nipphattim patto. So pitu accayena setthitthāne thatvā catusu
nagaradvāresu catasso dānasālā majjhe nagarassa ekam attano
nivesanadvāre ekan ti cha dānasālā kāretvā mahādānam deti

¹ so all three MSS. instead of imāsam? ² so all three MSS. instead of
vāriyamānāpi? ³ C^k aparipakkhe, C^s aparipakkhe corr. to aparipakke.
⁴ C^s sukhupaharaṇehi, C^v sukhupakarāṇehi. ⁵ C^v samvaddhiyamāno, C^s sad-
dhiyamāno. ⁶ C^s viññūtam.

sīlam rakkhati uposathakammaṃ karoti. . Ath' ekadivasam pātarāsavelāya Bodhisattassa nānaggarase manuññabhojane upanīyamāne eko paccekabuddho sattāhaccayena nirodhā vuṭṭhāya bhikkhācāra-velam sallakkhetvā „ajja mayā Bārāṇasiseṭṭhissa gehadvāram gantum vaṭṭatīti“ nāgalatādantakatṭham khāditvā Anotattadahe mukham dhovivā Manosilātale tṭhito nivāsetvā kāyabandhanam bandhitvā cīvaram pārūpitvā iddhi-mayamattikāpattam ādāya ākāsenāgantvā Bodhisattassa bhatte upanītamatte gehadvāre aṭṭhāsi. Bodhisatto tam disvā va āsanā vuṭṭhāya nipaccākāram dassetvā parikammakārakam olokesi, „kim karomi sāmīti“ ca vutte „ayyassa pattam āharathā“ 'ti āha. Tam khaṇam yeva Māro pāpimā vikampamāno utṭhāya „ayam paccekabuddho ito sattame divase āharam labhi, ajja alabhanto vinassissati, imaṇ ca vināsessāmi seṭṭhino ca dānantarāyam karissāmīti“ tam khaṇam nēva¹ āgantvā antaravattumhi asītihaṭṭhamattam aṅgārakāsum² nimmini, sā khadiraṅgārapuṇṇā³ sampajjalitā sajotibhūtā Avīcimahānirayo viya khāyittha, tam pana māpetvā sayam ākāse aṭṭhāsi. Pattaharanatthāya gacchamāno puriso tam disvā mahābhaya-patto nivatti. Bodhisatto „kim tāta nivatto sīti“ pucchi. Ayam „sāmi antaravattumhi mahatī⁴ aṅgārakāsū⁵ sampajjalitā sajotibhūtā“ ti. Ath' añño ath' añño ti evam āgatāgatā sabbe pi bhaya-pattā vegena palāyimsu. Bodhisatto cintesi: „ajja mayham dānantarāyam kātukāmo Vasavatti Māro uyyutto bhavissati, na kho pana jānāmi Mārasatena Mārasahassenāpi mayham akampiya-bhāvam, ajja dāni mayham vā Mārassa vā balamahantatam ānubhāvamahantatam jānissāmīti“ tam yathāsajjitam eva bhattapātim sayam ādāya gehā nikkhamma aṅgārakāsutaṭe⁶ thatvā ākāsam ulloketvā Māram disvā „ko si tvaṇ“ ti āha. „Aham Māro“ ti. „Ayam aṅgārakāsu⁶ tayā nimmitā“ ti. „Āma mayā“

¹ C^s khaṇam yeva. ² C^k C^v aṅgāra-. ³ C^k C^s khadiraṅgāra-. ⁴ C^k mahati.

⁵ C^k C^s aṅgārakāsum, C^v aṅgārakāsu. ⁶ C^v aṅgārakāsu.

ti. „Kimatthāyā“ 'ti. „Tava dānassa antarāyakaraṇatthāya ca paccekabuddhassa ca jīvitānāsanatthāyā“ 'ti. Bodhisatto „n' eva te ahaṃ attano dānassa antarāyaṃ na paccekabuddhassa jīvitāntarāyaṃ kātum dassāmi, ajja dāni mayhaṃ vā tuyhaṃ vā balamahantatam jānissāmīti“ aṅgārakāsuyā¹ taṭṭe ṭhatvā „bhante paccekabuddha“, ahaṃ imassā aṅgārakāsuyā² adhosīso patamāno pi na nivattissāmi, kevalaṃ tumhe mayā dinnabhojanam patigaṇhathā“ 'ti vatvā imaṃ gātham āha:

Kāmaṃ³ patāmi nirayaṃ uddhapādo avamsiro,
nānariyaṃ karissāmi, handa piṇḍaṃ paṭiggahā 'ti. 39.

Tatrāyaṃ piṇḍattho: bhante paccekavarabuddha, sace p' ahaṃ tumhākaṃ piṇḍapātaṃ dento ekamsen' eva imaṃ nirayaṃ uddhapādo avamsiro hutvā patāmi tathāpi yad idaṃ adānaṃ ca asīliyaṃ ca ariyehi akātabbattā anariyehi ca kātabbattā anariyaṃ ti vuccati na taṃ anariyaṃ karissāmi, handa imaṃ mayā diyyamānaṃ piṇḍaṃ paṭiggahaṃ patigaṇhāhīti, ettha ca handā 'ti vavassaggatthe nipāto.

Evam vatvā Bodhisatto dalhasamādānena. bhattapātīm ga-
hetvā aṅgārakāsumatthakena⁴ pakkanto⁵. Tāvad eva asītiha-
tthāya gambhīrāya aṅgārakāsuyā⁶ talato uparūpari jātaṃ attasattamaṃ ekaṃ mahāpadumaṃ uggantvā Bodhisattassa pāde paṭicchi. Tato mahātumbamatto reṇu uggantvā Mahāsattassa muddhani ṭhatvā sakalasarīraṃ suvaṇṇacunṇasamokiṇṇam iva akāsi. So padumakaṇṇikāya ṭhatvā nānaggarasabhojanaṃ paccekabuddhassa patte paṭiṭṭhāpesi. So taṃ paṭiggahetvā anumodanaṃ katvā pattaṃ ākāse khipitvā passantass' eva mahājanassa sayam pi vehāsaṃ abbhuggantvā nānappakāraṃ valāhakaṃ maddamāno viya Himavantam eva gato. Māro pi parājito domanassaṃ patvā attano vasanaṭṭhānam eva gato. Bodhisatto pana padumakaṇṇikāya ṭhitako va mahājanassa

¹ C^v aṅgārakāsu-. ² C^v paccekavarabuddha. ³ C^v C^v aṅgārakāsuyā. ⁴ C^v kāmaṃ. ⁵ C^v C^v aṅgāra-. ⁶ C^v C^v pakkanto. ⁷ C^v aṅgāra-.

dānasīlasamvannaṇaṇa dhammaṃ desetvā mahājanena parivuto attano nivesanam eva pavisitvā yāvajīvaṃ dānādīni puññāni karitvā yathākammaṃ gato.

Satthā „na idam gahapati acchariyaṃ yaṃ tvaṃ evaṃ dassana-sampanno etarahi devatāya na kampaṇito, pubbe paṇḍitehi katam eva acchariyaṃ“ ti imaṃ dhammaḍḍesaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā paccekabuddho tatth' eva parinibbāyi, Māraṃ parājāyitvā padumakaṇṇikāya tathā paccekabuddhassa piṇḍa-pātadāyako Bārāṇasiseṭṭhi pana aham evā“ 'ti. Khadiraṅgāra-jātakam. Kulāvakaṅga catuttho.

5. ATTHAKĀMAṆGA.

1. Losakajātaṃ.

Yo atthakāmaṇṇaṇa 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Losakatissattheraṃ nāma¹ ārabha kathesi. Ko paṇ' esa Losakatissatthero nāma² 'ti Kosalaratṭhe eko attano kulanāsako kevaṭṭa-puttako alābhī bhikkhu. So kira nibbattatṭhānato cavitvā Kosalaratṭhe ekasmiṃ kulasahassavāse³ kevaṭṭagāme ekissā⁴ kevaṭṭiyā kucchismiṃ paṭisandhiṃ gaṇhi. Tassa paṭisandhigahaṇadivase taṃ⁵ kulasahassaṃ⁶ jālabatṭhaṃ nadiyaṇ ca talākādisu⁶ ca macche pariyesantaṃ ekaṃ khuddakamaccham pi nālattha. Tato paṭṭhāya ca te kevaṭṭa parihāyanti yeva. Tasmim pi kucchigate yeva nesam gāmo sattavāre agginā daddho sattavāre rañṇā daṇḍito. Evaṃ anukkamena duggatā jātā. Te cintayimsu: „pubbe amhākaṃ evarūpaṃ n' atthi, idāni pana parihāyāma, amhākaṃ antare ekāya kālakaṇṇiyā bhavitabbaṃ, dve vaggā homā“ 'ti pañca pañca kulasatāni ekato ahesuṃ. Tato yattha tassa mātāpitara so koṭṭhāso parihāyati itaro vaddhati. Te „tam pi koṭṭhāsam dvidhā tam pi dvidhā“ ti evaṃ yāva tam eva kulam ekaṃ ahosi tāva vibhajitvā tesam kālakaṇṇibhāvaṃ nātvā pothetvā nikkaddhimsu⁷.

¹ C^k omits nāma. ² C^k kusalasahassa-. ³ C^v ekassā. ⁴ C^k nam. ⁵ C^k kulasahassaṃ. ⁶ C^v talā-, C^v talā- corr. to talā-. ⁷ C^k nika-.

Ath' assa mātā kicchena jīvamānā paripakke gabbhe ekasmiṃ thāne vijāyi. Pacchimabhavikasattam na akkā nāsetum, antogbāte dīpo viya hi 'ssa' hadaye arahattassa upanissayo jalati. Sā tam dārakam paṭijaggitvā ādhāvitvā paridhāvitvā¹ vicaranakāle ekam assa kapālakam batthe datvā puttam „ekam gharam pavisā“² 'ti pesetvā palātā. So tato paṭṭhāya ekako va hutvā tattha bhikkham pariyesitvā ekasmiṃ thāne sayati na³ nahāyati na sarīram paṭijaggati paṃsupisācako viya kicchena jīvikam kappeti. So anukkamena sattavassiko hutvā ekasmiṃ gehadvāre ukkhalidhovanaassa chadditatthāne kāko viya ekekaṃ sittham uccinitvā khādati. Atha nam dhammasenāpati Sāvattthim piṇḍāya caramāno disvā „ayam satto atikārunṇappatto kataragāmaṇāsiko nu kho“⁴ ti tasmim mettacittam vaddhitvā „ehi re“ ti āha. So gantvā theram vanditvā aṭṭhāsi. Atha nam thero „kataragāmaṇāsiko si, kham vā te mātāpitaro“ ti pucchi. „Aham bhante nippaccayo, mayham mātāpitaro mam nissāya 'kilant amhā' 'ti mam chaddetvā palātā“ ti. „Api pana pabbajissasīti“. „Bhante, aham tāva pabbajeyyam, mādisam pana kapanam⁵ ko pabbājessatīti⁶. „Aham pabbājessāmīti“. „Sādhu pabbājethā“⁷ ti. Thero tassa khādanīyam bhojanīyam⁸ datvā tam vihāram netvā sahatthen⁹ eva nahāpetvā pabbājetvā paripuṇṇavassam upasampādesi. So mahallakakāle Losakatissatthero ti paññāyittha nippaṇṇo appalābho. Tena kira asadisadāne pi kucchipūro na, laddhapubbo jīvitaghaṭṭanamattakam eva labhati. Tassa hi patte ekasmiṃ ōeva yāguḷumke dinne patto samatittiko hutvā paññāyati. Atha manussā „imassa patto pūro“ ti paññāyittha¹⁰ heṭṭhā yāguḷu denti. Tassa patte yāguḷu dānakāle manussānam bhājane yāguḷu antaradhāyatīti pi vadanti. Khajjakādisu pi es' eva nayo. So aparena samayena vipassanam vaddhetvā aggaphale arahatte patitthito pi appalābho va ahosi¹¹. Ath' assa anupubbena āyusamkhāresu parihīnesu parinibbānādivaso sampāpuṇi. Dhammasenāpati āvajjento tassa parinibbānabhāvam natvā „ayam Losakatissatthero ajja parinibbāyissati, ajja mayā etassa yāvadattham āhāram dātum vaṭṭatīti“ tam ādāya Sāvattthim piṇḍāya pāvīsi. Thero tam nissāya tāva bahumanussāya Sāvattthiyā hattham pasāretvā vandanamattam pi nālattha. Atha nam thero „gacchāvuso, āsanāsālāya nisīdā“¹² ti uyyojetvā „imam Losakassa dethā“

¹ C^v omits ssa. ² C^v omits paridhāvitvā. ³ C^k omits na. ⁴ C^k chaddhita.

⁵ C^k kapana, C^v kapanā, C^v kapana corr. to kapr-

⁶ -ssasīti.

⁷ C^k C^v -niyam -niyam. ⁸ so all three MSS. instr

'ti laddhāhāraṃ pesesi. Taṃ gaheṭvā gatā Losakatheraṃ asarivā sayam eva bhuñjimsu. Atha therassa utthāya vihāraṃ gamanakāle Losakatissatthero gantvā therāṃ vandi. Thero nivattitvā t̥hitako va „laddhan te āvuso bhattan“ ti pucchi. „Labhissāma no bhante“ ti. Thero saṃvegappatto kālaṃ olokesi. Kālo atikkanto. Thero „hot' āvuso, idh' eva nisīdā“ 'ti Losakatheraṃ āsanasālāya nisīdāpetvā Kosalarañño nivesanaṃ agamāsi. Rājā therassa pattāṃ gāhāpetvā „bhattassa akālo“ ti pattapūraṃ catumadhuraṃ dāpesi. Thero taṃ ādāya gantvā „eh' āvuso Tissa, imaṃ catumadhuraṃ bhuñjā“ 'ti vatvā pattāṃ gaheṭvā va atthāsi. So thero gāravena lajjanto na paribhuñjati. Atha naṃ thero „eh' āvuso Tissa, ahaṃ imaṃ pattāṃ gaheṭvā va t̥hassāmi, tvaṃ nisīditvā paribhuñja, sace imaṃ pattāṃ batthato muñceyyaṃ kiñci na bhavēyyā“ 'ti āha. Athāyasmā Losakatissatthero¹ aggissare dhammasenāpatimhi pattāṃ gaheṭvā t̥hite² catumadhuraṃ paribhuñji. Taṃ therassa ariyiddhibalena parikkhayaṃ na agamāsi. Tadā Losakatissatthero¹ yāvadatthaṃ udarapūraṃ katvā paribhuñji, taṃ divasaṃ yeva ca anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbāyi. Sammāsambuddho santike t̥hatvā sarīranikkhepaṃ kāresi. Dhātuyo gaheṭvā cetiyaṃ karimsu. Tadā bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannipatitvā „āvuso, Losakathero apuñño appalābhī, evarūpena nāma apuññena appalābhinaṃ kathaṃ ariyadhammo laddho“ ti kathentā³ nisīdimsu. Satthā dhammasabhāyaṃ gantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ 'ti pucchi. Te „imāya nāma bhante“ ti ārocesuṃ. Satthā „bhikkhave, eso bhikkhu attano alābhibhāvāṇ ca⁴ ariyadhammalābhibhāvāṇ⁵ ca attanā va akāsi⁶, ayaṃ hi pubbe paresaṃ lābhantarāyaṃ katvā appalābhī⁷ jāto, 'aniccaṃ dukkhaṃ anantā' ti vipassanāya yuttabhāvassa phalena ariyadhammalābhī⁸ jāto“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Kassapasammāsambuddhakāle⁹ aññataro bhikkhu ekaṃ kuṭumbikaṃ¹⁰ nissāya gāmakāvāse vasati pakatatto sīlavā vipassanāya yuttapayutto. Ath' eko khīṇāsavathero samavattasamvāsaṃ¹¹ vasamāno pubbe na tassa bhikkhuno upatthākakuṭumbikassa¹² vasanagāmaṃ sampatto. Kuṭumbiko

¹ C^v -tissathero. ² C^k t̥hita. ³ C^k C^v kathento. ⁴ C^v alābhibhāvaddhañca.

⁵ C^k -lābhī-. ⁶ C^k C^s katāsi. ⁷ C^k C^v -bhi, C^s -lābhī corr. to -labhī.

⁸ C^k C^s -bhī. ⁹ C^k kassapasambuddha-. ¹⁰ C^k C^s kuṭumbikaṃ. ¹¹ C^v samavattavāsaṃ, C^s samavattasavāsaṃ corr. to samavattavāsaṃ. ¹² C^k C^s -kuṭumbi-.

therassa iriyāpathe yeva paṣīditvā pattam ādāya gharam pave-
setvā sakkaccam bhojetvā thokam dhammakatham sutvā theram
vanditvā „bhante, amhākam dhuravihāram¹ eva gacchatha,
mayam sāyaṇhasamaye² āgantvā passissāmā“³ 'ti āha. Thero
vihāram gantvā nevāsikatheram vanditvā āpucchitvā ekamantam
nisīdi. So pi tena saddhim paṭisanthāram katvā „laddho te
āvuso bhikkhāhāro“⁴ ti pucchi. „Ama laddho“ ti. „Kham
laddho“ ti. „Tumhākam dhuragāme kuṭumbiyaghare“ ti evañ
ca pana vatvā attano senāsanam pucchitvā paṭijaggitvā patta-
cīvaram paṭisāmetvā jhānasukhena phalasukhena vītināmento
nisīdi. So pi kuṭumbiko sāyaṇhe⁵ gandhamālāñ c' eva dīpate-
lāñ ca gāhāpetvā vihāram gantvā nevāsikatheram vanditvā
„bhante, eko āgantukathero atthi, āgato nu kho“ ti pucchi.
„Ama āgato“ ti. „Idāni kahan“ ti. „Asukasenāsane nāmā“
'ti. So tassa santikam gantvā vanditvā ekamantam nisinno
dhammakatham sutvā sītalavelāya cetiyañ ca bodhiñ ca⁶ pūjetvā
dīpe jāletvā ubho pi jane nimantetvā gato. Nevāsikathero pi
kho „ayam kuṭumbiko paribhinno, sac' āyam bhikkhu imasmim
vihāre vasissati na mam esa kismiñca gaṇayissatīti“⁷ thero⁸
anattamanatam⁹ āpajjitvā „imasmim vihāre etassa avasanākāro
mayā kātum vaṭṭatīti“ tena upaṭṭhānavelāya āgatenā saddhim
kiñci na kathesi. Khīṇāsavathero tassa ajjhāsayam jānitvā
„ayam thero mama kule vā gaṇe vā apalibuddhabhāvam na
jānātīti“ attano vasanaṭṭhānam gantvā jhānasukhena phala-
sukhena vītināmesi. Nevāsiko pi punadivasena kapiṭṭhena gaṇ-
ḍim paharitvā nakhena dvāram ākoṭetvā kuṭumbiyassa geham
agamāsi. So tassa pattam gahetvā paññattāsane nisīdāpetvā
„āgantukathero kham bhante“ ti pucchi. „Nāham tava kulū-
pakassa pavattim jānāmi, gaṇḍim⁶ paharanto dvāram āko-
ṭento pabodhetum nāsakkhim, hiyyo tava gehe paṇītabhojanam

¹ C^v dhūra-. ² C^k sāyanha-, C^s sāyamha-. ³ C^v bodhiyañca. ⁴ C^s C^v there.

⁵ C^v anantamanatam, C^s anattamattam corr. to anattamatatam. ⁶ so all three MSS.

bhuñjitvā jīrāpetum asakkonto 'idāni niddam okkanto yeva bhavissatīti' tvaṃ pasīdamāno evarūpesu thānesu yeva pasīdasīti" āha. Khīṇāsavathero pi attano bhikkhācāraṇam sallakkhetvā sarīram paṭijaggitvā pattacīvaram ādāya ākāse uppatitvā aññattha agamāsi. So kuṭumbiko nevāsikatheram sappimadhusakkarābhisamkhatam pāyāsam pāyetvā pattam gaudhacūṇehi ubbaṭṭetvā puna pūretvā „bhante, so thero maggakilanto bhavissati, idam assa harathā" 'ti adāsi. Itaro apaṭikkhipitvā va gahetvā gacchanto „sace so bhikkhu imam pāyāsam pivissati gīvāya gahetvā nikkadḍhiyamāno pi na gamissati, sace panāham imam pāyāsam manussassa dassāmi pākaṭam me kammaṃ bhavissati, sace udake opilāpessāmi udakapitṭhe sappi paññāyissati, sace bhūmiyam chaḍḍessāmi¹ kākasannipātena paññāyissati, kattha nu kho imam chaḍḍeyyan²" ti upadhārento ekaṃ jhāmakhettaṃ disvā aṃgāre viyūhitvā³ tattha pakkhipitvā upari aṃgārehi paṭicchādetvā vihāram gato. Tam bhikkhum adisvā cintesi: „addhā so bhikkhu khīṇāsavo mama ajjhāsayam veditvā aññattha gato bhavissati, aho mayā udaraḥetu ayuttaṃ katan" ti tāvad ev' assa mahantaṃ domanassam udapādi, tato paṭṭhāy' eva ca manussapeto hutvā na cirass' eva kālam katvā niraye nibbatti. So bahūni vassasatasahassāni niraye paccitvā pakkāvasesena paṭipāṭiyā pañcajāṭisatesu yakkho hutvā ekadivasam pi udarapūram āhāram na labhi. Ekadivasam pana gabbhamalam udarapūram labhi. Puna pañca jāṭisatāni⁴ sunakho ahosi. Tadāpi ekadivasam bhattavamaṇam udarapūram labhi. Sesakāle pana tena udarapūro āhāro nāma na laddhapubbo. Sunakha-yonito pana cavitvā Kāsiraṭṭhe ekasmim gāme duggatakule nibbatti. Tassa nibbattito paṭṭhāya tam kulam paramaduggatam eva jātam. Nābhito uddham udakakañjikamattam⁵ pi na labhi. Tassa pana Mittavindako ti nāmaṃ ahosi. Mātā-

¹ C^k chaḍḍhessāmi. ² C^k chaḍḍheyyan. ³ C^k viyuhitvā, C^s viyuhitvā corr. to viyūhitvā. ⁴ C^k pañcaṣatāni. ⁵ C^k -kañcika-.

pitaro jātakadukkham adhivāsetum asakkontā „gaccha kāla-
 kannikā“¹ 'ti tam pothetvā nīharimsu. So appaṭisaraṇo vica-
 ranto Bārāṇasim agamāsi. Tadā Bodhisatto Bārāṇasiyam
 disāpāmo kkhho ācariyo hutvā pañca māṇavakasatāni sippam
 vācesi. Tadā Bārāṇasivāsino duggatānaṃ paribbayam datvā
 sippam sikkhāpenti. Ayam pi Mittavindako Bodhisattassa san-
 tike puññasippam sikkhati. So pharusso anovādakkhamo tam
 tam paharanto² vicarati, Bodhisattena ovadiyamāno pi ovādam
 na gaṇhāti, tam nissāya āyo pi 'ssa mando jāto. Atha so
 māṇavakehi saddhim bhaṇḍitvā ovādam agaṇhanto tato palāyitvā
 āhiṇḍanto ekam paccantagāmaṃ gantvā bhatim katvā jīvati.
 So tattha ekāya duggatitthiyā saddhim saṃvāsam kappesi. Sā
 tam nissāya dve dārake vijāyi. Gāmaṃvāsino „amhākaṃ susā-
 sanaṃ dussāsanaṃ āroceyyāsīti“³ Mittavindakassa bhatim⁴ datvā
 tam⁵ gāmadvāre kuṭikāya vasāpesum. Tam pana Mittavindakaṃ
 nissāya te paccantagāmaṃvāsino sattakkhattum rājadaṇḍam adamsu,
 sattakkhattum tesaṃ gehāni nijjhāyimsu, sattakkhattum talākaṃ
 chijji. Te cintayimsu: „amhākaṃ pubbe imassa Mittavinda-
 kassa anāgamanakāle⁶ evarūpaṃ n' atthi, idāni pan' assa āga-
 takālato paṭṭhāya parihāyāmā“⁷ 'ti tam pothetvā nīharimsu.
 So attano dārake gaḥetvā aññattha gacchanto ekam amanussa-
 pariggaham aṭavim pāvisi. Tatth' assa amanussā dārake ca
 bhariyaṃ ca māretvā maṃsaṃ khādimsu. So tato palāyitvā
 tato tato āhiṇḍanto ekam Gambhīraṃ nāma paṭṭanagāmaṃ
 nāvāvissajjanadivase⁸ yeva patvā kammakaro hutvā nāvam
 abhirūhi. Nāvā samuddapiṭṭhe sattāhaṃ gantvā sattame divase
 samuddamajjhe ākoṭetvā ṭhapitā viya aṭṭhāsi. Te kālakanni-
 salākaṃ vāresum. Sattakkhattum Mittavindakass' eva⁹ pāpuṇi'.
 Manussā tass' ekam veṇukalāpakam datvā hatthe gaḥetvā sa-
 mudde khipimsu. Tasmim khittamatte nāvā agamāsi. Mitta-

¹ C^k pahārento. ² C^v adda va. ³ C^k nam. ⁴ C^k anāgamanakāle. ⁵ C^k nāvam.
⁶ C^v vīndakasseva. ⁷ C^v C^k -ṇi.

vindako veṇukalāpe nipajjitvā samuddapīṭṭhe gacchanto Kassa-
pasammāsambuddhassa kāle rakkhitasīlassa phalena samudda-
pīṭṭhe ekasmiṃ phalikavimāne catasso devadhītā paṭilabhitvā
tāsam santike sukhaṃ anubhavamāno sattāhaṃ vasi. Tā pana
vimānapetiyo sattāhaṃ sukhaṃ anubhavanti. Sattāhaṃ duk-
khaṃ anubhavitum gacchamānā „yāva mayaṃ āgacchāma tāva
idh' eva hohīti“ vatvā agamaṃsu. Mittavindako tāsam gatakāle
veṇukalāpe nipajjitvā parato gacchanto rajatavimāne atṭha de-
vadhītaro labhi. Tato pi paraṃ gacchanto maṇivimāne soḷasa
kanakavimāne dvattimsa devadhītaro labhi. Tāsam pi vacanaṃ
akatvā parato gacchanto antaradīpake ekaṃ yakkhanagaraṃ
addasa. Tatth' ekā yakkhinī ajarūpena vicarati. Mittavindako
tassā yakkhinībhāvaṃ ajānanto „ajamaṃsaṃ khādissāmīti“ taṃ
pāde aggahesi. Sāyaṃ yakkhānubhāvena taṃ ukkhipitvā khipi.
So tāya khitte samuddamatthakena gantvā Bārāṇasiyaṃ pari-
khāpīṭṭhe ekasmiṃ kaṇṭakagumbamatthake patitvā pavaṭṭamāno
bhūmiyaṃ patitṭhāsi. Tasmiṃ ca samaye tasmiṃ parikhāpīṭṭhe
rañño ajikā caramānā corā haranti. Ajikagopakā „core gaṇ-
hissāmā“ 'ti ekamantaṃ nilīnā atṭhaṃsu. Mittavindako pavaṭ-
itvā bhūmiyaṃ tṭhito tā ajikā disvā cintesi: „ahaṃ samudde
ekasmiṃ dīpake ajikaṃ pāde gahetvā tāya khitto idha patito,
sace pan' idāni ekaṃ ajikaṃ pāde gahissāmi sā maṃ parato
samuddapīṭṭhe vimānadevatānaṃ santike khipissatīti“¹ so evaṃ
ayoniso manasi karitvā ajikaṃ pāde gaṇhi. Sā gahitamattā vi-
ravi. Ajikagopakā ito c' ito ca āgantvā taṃ gahetvā „ettakaṃ
kālaṃ rājakule ajikākhādako esa coro“ ti taṃ koṭṭetvā bandhi-
tvā rañño santikaṃ nenti. Tasmiṃ khaṇe Bodhisatto pañca-
satamāṇavakaparivuto nagarā nikkhamma nahāyitum gacchanto
Mittavindakaṃ disvā sañjānitvā te manusse āha: „tāta, ayaṃ
amhākaṃ antevāsiko, kasmā taṃ gaṇhitthā“ 'ti. „Ajikacorako
ayya ekaṃ ajikaṃ pāde gaṇhi, tasmā gahito“ ti. „Tena h'

¹ C^k C^o khipissatīti, C^o khipissasīti.

etaṃ ambhākaṃ dāsaṃ katvā detha, amhe nissāya jīvissatīti¹.
Te „sādhū ayyā“ 'ti taṃ vissajjetvā agamaṃsu. Atha naṃ
Bodhisatto „Mittavindaka tvaṃ ettakaṃ kālaṃ kaḥaṃ vasīti“
pucchi. So sabbam attanā katakammaṃ ārocesi. Bodhisatto
„atthakāmānaṃ² vacanaṃ akaronto³ etaṃ dukkhaṃ pāpuṇan-
tīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Yo atthakāmassa hitānukampino
ovajjamāno na karoti sāsanaṃ
ajiyā pādam olubbha Mittako viya socatīti. 40.

Tattha atthakāmassā 'ti vaddhiṃ icchantassa, hitānukampino ti
hitena anukampamānassa, ovajjamāno ti mudukena hitacittena ovadiyamāno,
na karoti sāsanaṃ ti anusatthiṃ na karoti dubbaco anovādako hoti, Mittako
viya socatīti yathā ayaṃ Mittavindako ajāya pādam gahetvā socati kilamati
evaṃ niccakālaṃ socatīti imāya gāthāya Bodhisatto dhammaṃ desesi. Evaṃ
tena therena ettake addhāne tīsu yeva attabhāvesu kucchipūro laddhapubbo,
yakkhena hutvā ekadivasam gabbhamalaṃ laddhaṃ sunakhena hutvā ekadivasam
bhattavamaṇaṃ parinibbānadivase dhammasenāpatissānubhāvena catumadhuraṃ
laddhaṃ, evaṃ parassa lābhantarāyakaraṇaṃ nāma mahādosan ti veditabbam.

Tasmiṃ pana kāle so pi ācariyo Mittavindako pi yathā-
kammaṃ gato.

Satthā „evaṃ bhikkhave attanā appalābhibhāvaṃ ca ariyadhamma-
lābhibhāvaṃ ca sayam eva esa akāsīti“ imaṃ dhammadesanaṃ āha-
ritvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Mittavindako
Losakatissatthero ahosi, disāpāmoḁkhācariyo pana aham evā“ 'ti.
Losakajātakaṃ.

2. Kapotajātaka.

Yo atthakāmassā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto
aṇṇataraṃ lolabhikkhuṃ ārabba kathesi. Tassa lolabhāvo Nava-
nipāte Kākajātaka³ āvibhavissati. Tadā pana taṃ bhikkhū „ayaṃ
bhante bhikkhu lolo“ ti Satthu ārocesuṃ. Atha naṃ Satthā „saccaṃ

¹ C^k atthakākāmānaṃ, C^s attakāmānaṃ. ² so all three MSS. ³ C^k kokajātaka.

kira tvam bhikkhu lolo“ ti pucchi. „Āma bhante“ ti. Satthā „pubbe pi tvam bhikkhu lolo, lolakāraṇā jīvitakkhayam patto, paṇḍitāpi tam nissāya attano vasaṇatthānā parihīnā“ ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmaḍatte rajjam kārente Bodhisatto pārāpatayoniyam nibbatti. Tadā Bārāṇasivāsino puñṇakāmatāya tasmim tasmim thāne sakunānam sukhavāsathāya thusapacchiyo¹ olambenti. Bārāṇasisetthino pi bhatakkārako attano mahānase ekam thusapacchim olambetvā thapesi. Bodhisatto tattha vāsam kappesi. So pāto va nikkhamitvā gocare caritvā sāyam āgantvā tattha vasanto kālam khepeti. Ath' ekadivasam eko kāko mahānasamatthakena gacchanto ambilānambilamacchamaṃsānam² dhūpanavāsam ghāyitvā lobham uppādetvā „kin nu kho nissāya imam macchamaṃsam labhissāmīti“ avidūre nisīditvā parigaṇhanto sāyam Bodhisattam āgantvā mahānasam pavisantam disvā „imam pārāpataṃ nissāya macchamaṃsam labhissāmīti“ punadivase pāto va āgantvā Bodhisattassa nikkhamitvā gocarathāya gamanakāle piṭṭhito piṭṭhito agamāsi. Atha nam Bodhisatto „kasmā tvam samma amhehi saddhim carasīti“ āha. „Sāmi, tumhākam kiriyā mayham ruccati, ito paṭṭhāya tumhe upaṭṭhahissāmīti“. „Samma, tumhe aññagocarā mayam aññagocarā, tumhehi amhākam upaṭṭhānam dukkaran“ ti. „Sāmi tumhāgocaragahaṇakāle³ aham pi gocaram gahetvā tumhehi saddhim yeva gamissāmīti“. „Sādhu, kevalan te appamattena bhavitabban“ ti. Evaṃ Bodhisatto kākam ovaditvā gocare caranto tiṇabījādīni⁴ khādati. Bodhisattassa pana gocaragahaṇakāle kāko gantvā gomayapiṇḍam apanetvā paṇake khāditvā udaram pūretvā Bodhisattassa santikam āgantvā „sāmi, tumhe ativelam caratha, atibahubhakkhena nāma bhavitum na vaṭṭatīti“ vatvā Bodhisattena gocaram gahetvā sāyam āgacchantena saddhim yeva mahānasam pāvisi.

¹ C^k -pacchayo. ² both MSS. ambilātambila-. ³ so both MSS. instead of tumhākam-? ⁴ C^k tiṇabījāni, C^v kiṇabījādīni.

Bhattachārako „amhākam kapoto aññam pi gahetvā āgato“ ti kākassa pi pacchim̐ thapesi. Tato patthāya dve janā vasanti. Ath' ekadivasam setthissa bahum macchamaṃsam āharimsu. Tam ādāya bhattachārako mahānase tattha tattha olambesi. Kāko tam disvā lobham uppādetvā „sve gocarabhūmim agantvā¹ mayā idam eva khāditabban“ ti rattim tintinanto nipajji. Punadivase Bodhisatto gocarāya gacchanto „ehi samma kākā“² ti āha. „Sāmi, tumhe gacchatha, mayham kucchirogo atthīti“. „Samma, kākānāṃ kucchirogo nāma kadāci na bhūtapubbo, rattim tīsu yāmesu ekekaṃ yāme mucchitā honti, dīpavattim gilitakāle pana nesam muhuttan titti³ hoti, tvam imam macchamaṃsam khāditukāmo bhavissasi, ehi manussaparibhogo nāma tumhākam dupparibhuñjiyo, mā evarūpaṃ akāsi, mayā saddhim yeva gocarāya gacchāhīti“. „Na sakkomi sāmīti“. „Tena hi paññāyissasi sakena kammena, lobhavasam agantvā⁴ appamatto hohīti“ tam ovaditvā Bodhisatto gocarāya gato. Bhattachārako nānappakāram macchamaṃsavikatim⁵ sampādetvā usumanikhamanattam bhājanāni thokam vivaritvā rasaparissāvanakaroṭim bhājanamatthake thapetvā bahi nikkhamitvā sedam muñcamāno atthāsi. Tasmim khaṇe kāko pacchito sīsam ukkhipitvā bhattageham olokento tassa nikkhamitabhāvaṃ ñatvā „ayam dāni mayham manoratham pūretvā maṃsam khāditum kālo, kin nu kho mahāmaṃsam khādāmi udāhu cuṇṇikamaṃsan“ ti cintetvā „cuṇṇikamaṃsena nāma khippam kucchim pūretum na sakkā, mahantaṃ maṃsakhaṇḍam āharitvā pacchiyaṃ nikkhipitvā khādamāno nipajjissāmīti“ pacchito uppatitvā rasakaroṭiyaṃ nilīyi. Sā kilīti saddam akāsi. Bhattachārako tam saddam sutvā „kin nu kho etan“ ti pavittho kākam disvā „ayam dutthakāko mayā setthino pakkamaṃsam khāditukāmo, aham kho pana setthim nissāya jīvissāmi na imam bālam, kim me iminā“ ti dvāram pidhāya kākam gahetvā sakalasarīre pat-

¹ C^k āgantvā. ² C^v tinti. ³ C^k āgantvā, C^v āgantvā corr. to agantvā. ⁴ both MSS. -sam-.

tāni luñcivā addasiṅgiveraṃ loṇajīrakāya¹ koṭṭetvā ambilatak-
kena āloṭetvā ten' assa sakalasarīraṃ makkhetvā taṃ kākāṃ
pacchiyaṃ khipi. So adhimattavedanābhibhūto tintiṇāyanto²
nipajji. Bodhisatto sāyaṃ āgantvā taṃ vyasanappattaṃ disvā
„lolakāka mama vacanaṃ akatvā tava lobhaṃ nissāya mahā-
dukkhaṃ patto sīti“ vatvā imaṃ gāthaṃ āha:

Yo atthakāmassa hitānukampino
ovajjamāno na karoti sāsanaṃ
kapotakassa vacanaṃ akatvā
amittahatthathagato va setīti. 41.

Tattha kapotakassa vacanaṃ akatvā ti pārāpatassa hitānusāsanaṃ vaca-
naṃ akatvā, amittahatthathagato va setīti amittānaṃ anattakāraṇānaṃ
dukkhuppādaḥkappuggalānaṃ hatthathānaṃ hatthapathaṃ gato, ayaṃ kāko viya
puggalo mahantaṃ vyasanaṃ patvā anusocamāno setīti.

Bodhisatto imaṃ gāthaṃ vatvā „idāni mayā ca³ etasmiṃ
ṭhāne na sakkā vasitun“ ti aññattha gato. Kāko tatth' eva
jīvitakkhayaṃ patto. Atha naṃ bhattakārako saddhiṃ pacchiyā
gahetvā saṃkāraṭṭhāne chaḍḍesi.

Satthāpi „na tvaṃ bhikkhu idān' eva lolo pubbe pi lolo yeva,
taṃ ca pana te lolyaṃ nissāya paṇḍitāpi sakamhā āvāsā parihīnā“ ti
imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so
bhikkhu anāgāmiṃphalaṃ patto. Satthā anusandhiṃ gahetvā jātaḥkamaṃ
samodhānesi: „Tadā kāko lolabhikkhu ahosi, pārāpato pana aham
evā“ 'ti. Kapotajātakaṃ.

3. Velukajātaka.

Yo atthakāmassā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto
aññataraṃ dubbacabhikkhuṃ ārabba kathesi. Tam⁴ hi Bhagavā
„saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu dubbaco“ ti pucchitvā „saccaṃ bhante“
ti vutte „na tvaṃ bhikkhu idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yeva,

¹ C^v loṇajīrakāya. ² C^k tintiṇāyanto. ³ so both MSS. ⁴ both MSS. tam.

dubbacattā¹ yeva ca paṇḍitānaṃ vacanaṃ akatvā sappamukhe² jīvitakkhayaṃ patto sīti³“ vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto Kāsiraṭṭhe mahābhogakule nibbatto viññūtaṃ patvā kāmesu ādīnavaṃ nekkhamme cānisaṃsaṃ disvā kāme pahāya Himavantāṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajītvā kaṣiṇa-parikammaṃ katvā pañca abhiññā aṭṭha samāpattiyo uppādetvā jhānasukhena vītināmento aparabhāge mahāparivāro pañcahi tāpasasatehi parivuto gaṇassa satthā hutvā vihāsi. Ath' eko āsīvisapotako attano dhammatāya caranto aññatarassa tāpasassa assamapadaṃ patto. Tāpaso tasmīṃ puttasiṇehaṃ uppādetvā taṃ ekasmīṃ velupabbe sayāpetvā paṭijaggati. Tassa velupabbe sayanato Veluko tv-eva nāmaṃ akaṃsu. Taṃ puttasiṇehena paṭijagganato tāpasassa Velukapitā tv-eva nāmaṃ akaṃsu. Tadā Bodhisatto „eko kira tāpaso āsīvisaṃ paṭijaggatīti“ sutvā pakkositvā „saccaṃ kira tvaṃ āsīvisaṃ jaggasīti“ pucchitvā „saccan“ ti vutte „āsīvisena saddhiṃ vissāso nāma n' atthi, mā evaṃ jaggasīti“ āha. Tāpaso āha: „so⁴ me ācariyaputto, nāhaṃ tena vinā vattitum sakkhissāmīti“. „Tena hi etass' eva santikā jīvitakkhayaṃ pāpuṇissasīti“. Tāpaso Bodhisattassa vacanaṃ na gaṇhi, āsīvisaṃ pi jahitum nāsakhi. Tato katipāhaccayen' eva sabbe tāpasā phalāphalatthāya gantvā gataṭṭhāne phalāphalassa sulabhabhāvaṃ disvā dve tayo divase tatth' eva vasiṃsu. Velukapitāpi tehi saddhiṃ gacchanto āsīvisaṃ velukapabbe yeva sayāpetvā pidahitvā gato. So puna tāpasehi saddhiṃ dvīhatīhaccayena āgantvā „Velukassa gocaraṃ dassāmīti“ velupabbaṃ ugghāṭetvā „ehi putta, chātako⁴ sīti“ hattham pasāresi. Āsīviso dvīhatīham nirāhāratāya kujjhītvā pasāritahatthe ḍasitvā tāpasam tatth' eva jīvitakkhayaṃ pāpetvā araṇṇaṃ pāvisi. Tāpasā taṃ disvā Bodhisattassa ārocesum.

¹ C^k dubbacamattā. ² C^k sappamukha. ³ C^k omits āha so. ⁴ C^k puttamacchātako, C^v puttacchātako.

Bodhisatto tassa sarīrakiccaṃ kāretvā isigaṇassa majjhe nisīditvā isīnaṃ ovādavasena imaṃ gātham āha:

Yo atthakāmassa hitānukampino
ovajjamāno na karoti sāsanaṃ
evaṃ so nihato seti Velukassa yathā pitā ti. 42.

Tattha evaṃ so nihato setīti yo hi isīnaṃ ovādaṃ na gaṇhāti so yathā esa tāpaso āsīvisamukhe pūtibhāvaṃ¹ patvā nihato seti, evaṃ mahāvīnaṃ patvā nihato setīti attho.

Evaṃ Bodhisatto isigaṇaṃ ovaditvā cattāro brahmavihāre bhāvetvā āyupariyosāne Brahmaloḷe uppajji.

Satthāpi „na tvaṃ bhikkhu idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbacabhāven' eva ca āsīvisamukhe pūtibhāvaṃ patto“ ti imaṃ dhammaḍaṇaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaḷaṃ samodhānesi: „Tadā Velukaṇṇitā dubbacabhikkhu ahoṣi, sesapaṛisaṃ Buddhapaṛisaṃ, gaṇasatthā paṇa ahaṃ evā“ 'ti. Velukajātaḷaṃ.

4. Makasajātaka.

Seyyo amitto ti. Idaṃ Satthā Magadhesu cārikaṃ caraṃāno aññatarasmiṃ gāmaḷe bālagāmiḷaṃaṇusse² ārabba kathesi. Tathāgato kira ekasmiṃ samaye Sāvattḷhito Magadharatḷḷhaṃ gaṇtvā tattha cārikaṃ caraṃāno aññataraṃ³ gāmaḷaṃ saṃpāpuṇi. So ca gāmaḷo yebhuyyena andhabālaṃaṇussehi yeva ussaṇṇo. Tatth' ekadivaṃ te andhabālaṃaṇussaṃ saṇṇipatitvā „bho aṃhe araṇṇaṃ paṇisitva kaṃmaṃ kaṛoṇte maḷasaṃ khāḍanti, taṃpaḷcayā aṃhākaṃ kaṃmaḷacchedo hoṇi, sabbe va dhaṇūni c' eva āṇudhāni ca āḍāya gaṇtvā maḷasehi saḍḍhiṃ yujjhitvā sabbaṃmaḷase vijjhitvā cḷinditvā ca māreṃā“ 'ti maṇṇayitvā araṇṇaṃ gaṇtvā „maḷase vijjhissāṃā“ 'ti añṇamaṇṇaṃ vijjhitvā ca paḷaritvā ca duḷkḷhaṃpaṇṇā, āgaṇtvā aṇṇogaṃe ca gāmaṃmajjhe ca gāmaḍṇāre ca nipaḷḷiṃsu. Satthā bhikkḷḷusaṃghapaṛivuto taṃ gāmaṃ paṇḍāya paṇisi. Avaṣesaṃ paṇḍitaṃaṇussaṃ Bhagaṇantaṃ diṣṇā gāmaḍṇāre maṇḍapaṃ kaṇtvā buddḷḷapaṃuḷḷassa bhikkḷḷusaṃ-

4. Cfr. Monatsbericht d. Kngl. Akad. d. Wiss. zu Berlin 1858 p. 265. and A. Weber's Ind. Stud. 4. Bd. p. 387. ¹ Cv -bhāvaṃ. ² Cv bāla-. ³ Ck aññatara.

ghassa mahādānam datvā Satthāram vanditvā nisīdimsu. Satthā tas-
mim tasmim thāne vaṇitamanusse¹ disvā te upāsake pucchi: „bahū ime
gilānamanussā, kim etehi katan“ ti. „Bhante ete manussā ‘makasa-
yuddham karissāmā’ ‘ti gantvā aññamaññaṃ vijjhitvā sayam gilānā
jātā“ ti. Satthā „na idān’ eva andhabālamannussā ‘makase paharis-
sāmā’ ‘ti attānam paharanti, pubbe pi ‘makasam’ paharissāmā’ ‘ti
param paharaṇakamanussā³ ahesum yevā“ ‘ti vatvā tehi manussehi
yācito atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente
Bodhisatto vaṇijjāya jīvikam kappeti. Tadā Kāsiraṭṭhe
ekasmim paccantagāme bahū vadḍhakī vasanti. Tatth’ eko
phalitavaddhaki⁴ rukkham tacchati. Ath’ assa eko makaso
tambalohathālakapiṭṭhisadise⁵ sīse nisīditvā sattiyaṃ paharanto viya
sīsam⁶ mukhatuṇḍakena vijjhi. So attano santike nisinnam put-
tam āha: „tāta, mayham sīsam makaso sattiyaṃ paharanto viya
vijjhati, vārehi tan“ ti. „Tāta, adhivāsehi, ekappahārena nam
māressāmīti“. Tasmim samaye Bodhisatto pi attano bhaṇḍam
pariyesamāno tam gāmam patvā tassā vadḍhakisālāya nisinno
hoti. Atha so vadḍhaki puttam āha: „tāta imam makasam
vārehīti“. So „vāressāmi tātā“ ‘ti tikhiṇam mahāpharasum
ukkipitvā pitu piṭṭhipasse thatvā „makasam paharissāmīti“
pitu matthakam dvidhā bhindi. Vadḍhaki tatth’ eva jīvitak-
khayam patto. Bodhisatto tassa tam kammam disvā „paccā-
mitto’ pi paṇḍito va seyyo, so hi daṇḍabhayenāpi manussānam
na māressatīti“ cintetvā imam gātham āha:

Seyyo amitto matiyā upeto
na tv-eva mitto mativippahīno,
„makasam vadhissan“ ti hi elamūgo⁸
putto pitu abbhidaṃ uttamaṅgan ti. 43.

¹ C^k vaṇima-. ² C^k makasā. ³ C^k pahāranaka-, C^v paharanaka-. ⁴ both MSS.
-vadḍhakī. ⁵ C^k -thālapitṭhi-. ⁶ C^v sīsa. ⁷ C^v saccānimitto. ⁸ so both MSS.

Tattha seyyo ti pavaro uttamo. matiyā upeto ti paññāya samannāgato, elamūgo¹ ti lālāmukho bālo putto, pitu abbhidā uttamamāṅgaṇ¹ ti attano bālatāya putto pi hutvā pitu uttamamāṅgaṇ¹ matthakaṇi makasaṇi māressāmīti dvidhā bhindī, tasmā bālamittato paṇḍito amitto va seyyo ti.

Imaṇi gāthaṇi vatvā Bodhisatto uttāhāya yathākammaṇi gato. Vaddhakissāpi nātakā sarīrakiccaṇi akaṇṇsu.

Satthā „evaṇi upāsakā pubbe pi ‘makasaṇi paharissāmā’¹ ti paramaṇi paharaṇakamanussā² ahesuṇi yevā“³ ti imaṇi dhammadesaṇaṇi āharitvā anusandhiṇi ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā gāthaṇi vatvā pakkanto paṇḍitavāṇiḥ pana aham eva ahoṇi“ ti. Makasajātakaṇi.

5. Rohiṇijātaka.

Seyyo amitto ti. Imaṇi Satthā Jetavane viharanto ekaṇi Anāthapiṇḍikaseṭṭhino dāsiṇi ārabba kathesi. Anāthapiṇḍikassa kira ekā Rohiṇī nāma dāsi³ ahoṇi. Tassā vīhipaharaṇatṭhāne⁴ āgantvā mahallikamātā nipajji. Taṇi makkhikā parivāretvā sūciyā vijjhamāṇā viya khādanti. Sā dhītaraṇi āha: „amma, makkhikā maṇi khādanti, etā vārehīti“⁵. Sā „vāressāmi amma“⁶ ti musalaṇi ukkhipitvā mātu sarīre makkhikā māretvā „vināsaṇi pāpessāmīti“⁷ mātaraṇi musalena paharitvā jīvitakkhayaṇi pāpesi. Taṇi disvā „mātā“ ti roditum ārabhi. Taṇi pavattiṇi⁸ seṭṭhissa ārocesuṇi. Seṭṭhi tassā sarīrakiccaṇi kāretvā vihāraṇi gantvā sabbaṇi taṇi pavattiṇi Satthu ārocesi. Satthā „na kho gahapati esā ‘mātu sarīre makkhikā māremīti’ idāṇi⁹ eva musalena paharitvā mātaraṇi māresi, pubbe pi māresi yevā“¹⁰ ti vatvā tena yācito atītaṇi āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṇi Brahmaḍatte rajjaṇi kārente Bodhisatto seṭṭhikule nibbatitvā pitu accayena seṭṭhitṭhānaṇi pāpuṇi. Tassāpi Rohiṇī nāma dāsi⁶ ahoṇi. Sāpi attano vīhipaharaṇatṭhānaṇi⁷ āgantvā nipannaṇi mātaraṇi „makkhikā me amma vārehīti“⁸ vuttā evaṇi evaṇi⁹ musalena paharitvā mātaraṇi jīvitakkhayaṇi pāpetvā roditum ārabhi. Bodhisatto taṇi

¹ so both MSS. ² both MSS. paharana-ka-. ³ both MSS. dāsi. ⁴ C^k -pahā-rana-, C^v -paharana-. ⁵ C^k pavatti, C^v pavatti corrected to pavattiṇi. ⁶ both MSS. dāsi. ⁷ both MSS. -paharana-. ⁸ so both MSS.

pavattim sutvā „amitto pi hi imasmim loke paṇḍito va seyyo“
ti cintetvā imam gātham āha:

Seyyo amitto medhāvī¹ yañce bālānukampako,
passa Rohiṇikam jammim mātaram hantvāna socatīti. 44.

Tattha medhāvīti paṇḍito nāṇī vibhāvī, yañce bālānukampako ti
ettha yaṇ ti līṅgavipallāso kato ce ti nāmatthe nipāto, yo nāma bālo anukam-
pako tato sataguṇena sahaṣṣaguṇena paṇḍito amitto honto pi seyyo yevā 'ti
attho, atha vā yaṇ ti paṭisedhanatthe nipāto, noce bālānukampako ti attho,
jammim ti lāmikam dandham, mātaram hantvā² socatīti makkhikā mā-
ressāmīti mātaram hantvā idāni ayaṁ bālā sayam eva rodati paridevati, iminā
kāraṇena imasmim loke amitto pi paṇḍito³ seyyo ti

Bodhisatto paṇḍitam pasamsanto imāya gāthāya dhammam
desesi.

Satthā „na kho gahapati esā idān' eva „makkhikā māressāmīti“
mātaram ghātesi, pubbe pi ghātesi yevā“ 'ti imam dhammadesanam
āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā mātā yeva
mātā ahosi, dhītā yeva⁴ dhītā, mahāseṭṭhi⁵ pana aham eva ahosi“ ti.
Rohiṇijātakam⁶.

6. Ārāmadūsakajātaka.

Na ve anattakusalenā 'ti. Idam Satthā aññatarasmim
Kosalagāmake uyyānadūsakam ārabha kathesi. Satthā kira Ko-
salesu cārikam caramāno aññataram gāmakam sampāpuṇi. Tatth' eko
kuṭumbiko Tathāgataṁ nimantetvā attano uyyāne nisīdāpetvā buddha-
pamukhassa saṅghassa dānam datvā „bhante yathāruciyaṁ imasmim
uyyāne vicarathā“ 'ti āha, Bhikkhū uṭṭhāya uyyānapālam gahetvā
uyyāne vicarantā ekam āṅgaṇaṭṭhānam disvā uyyānapālam pucchimsu:
„upāsaka imam uyyānam aññattha sandacchāyam, imasmim pana ṭhāne
koci rukkho vā gaccho vā n' atthi, kin nu kho kāraṇaṇ“ ti. „Bhante
imassa uyyānassa ropanakāle eko gāmadārako udakam siṅcanto imas-
mim ṭhāne rukkhapotaḥ ummūlam katvā mūlappamāṇena udakam

¹ C^v medhāvi. ² so both MSS. ³ C^k adds pi. ⁴ C^k omits dhītā yeva, in
C^v dhītā yeva has been added afterwards. ⁵ C^v -seṭṭhi. ⁶ C^v rohini-.

siñci. Te rukkapotakā milāyitvā matā, iminā kāraṇena idaṃ tṭhānaṃ aṅgaṇaṃ jātan¹ ti. Bhikkhū Satthāraṃ upasaṃkamitvā etaṃ atthaṃ ārocesuṃ. Satthā „na bhikkhave so gāmadārako idān’ eva ārāma-dūsako, pubbe pi ārāmadūsako yevā²’ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bārāṇasīyaṃ nakkhattaṃ ghoṣayimsu. Nakkhattabherisaddasava-nakālato paṭṭhāya sakalanagaravāsino nakkhattanissitakā hutvā vicaranti. Tadā rañño uyyāne bahū makkaṭṭā vasanti. Uyyānapālo cintesi: „nagare nakkhattaṃ ghuṭṭhaṃ, ime vānare ‘udakaṃ siñcathā’ ti vatvā ahaṃ nakkhattaṃ kilissāmīti³’ jeṭṭhakavānaraṃ upasaṃkamitvā „samma vānaraṇeṭṭhaka, imaṃ uyyānaṃ tumhākaṃ pi bahūpakāraṃ, tumhe ettha pupphapha-lapallavāni¹’ khādatha, nagare nakkhattaṃ ghuṭṭhaṃ, ahaṃ nakkhattaṃ kilissāmi, yāvāhaṃ āgacchāmi tāva imasmiṃ uyyāne rukkhapotakesu udakaṃ siñcituṃ sakkhissathā²’ ti pucchi. „Sādhū, siñcissāmīti³’ “. „Tena hi appamattā hothā²’ ti udakaṃ siñcanatthāya tesaṃ cammaṇḍe c’ eva dārūke ca datvā gato. Vānarā cammaṇḍe c’ eva dārūke ca gahetvā rukkhapotakesu udakaṃ siñcanti. Atha ne vānaraṇeṭṭhako evaṃ āha: „bho vānarā, udakaṃ nāma rakkhitaṃ, tumhe rukkhapotakesu udakaṃ siñcantā uppāṭetvā uppāṭetvā mūlaṃ oloketvā gambhīragatesu mūlesu bahuṃ udakaṃ siñcatha agambhīragatesu appaṃ, pacchā amhākaṃ udakaṃ dullabhaṃ bhavissatīti³’. Te „sādhū²’ ti sampaticchitvā tathā akaṃsu. Tasmiṃ samaye eko paṇḍitapuriso rājuyyāne te vānare tathā karonte disvā evaṃ āha: „bho vānarā, kasmā tumhe rukkhapotake uppāṭetvā uppāṭetvā mūlappamaṇena udakaṃ siñcathā²’ ti. Te „evaṃ no vānaraṇeṭṭhako ovadatīti³’ āhaṃsu. So taṃ vacanaṃ sutvā „aho vata bho bālā apaṇḍitā ‘atthaṃ karissāmā’ ti anattaṃ eva karontīti³’ cintetvā imaṃ gāthaṃ āha:

¹ C^k -phalavāni, C^v -phalavāni corrected to -palavāni. ² C^k siñcissāmīti.

Na ve anattakusalena atthacariyā sukhāvahā,
hāpeti attham dummedho kapi ārāmiko yathā ti. 45.

Tattha ve ti nipātamattam, anattakusalenā 'ti anatto anāyatane kusalena attham anāyatane¹ kāraṇa akusalena cā 'ti attho, atthacariyā ti vadḍhakariyā², sukhāvahā ti evarūpena anattakusalena kāyikacetasikasukhasamkhātassa atthassa cariyā na sukhāvahā, na sakkā āvahitum ti attho, kimkāraṇa: ekanten' eva hi hāpeti attham dummedho bālapuggalo attham karissāmā 'ti attham hāpetvā anattam eva karotī, kapi ārāmiko yathā ti yathā ārāme niyutto ārāmarakkhanako³ makkato attham karissāmīti anattam eva karotī evam yo koci anattakusalo tena na sakkā atthacariyam āvahitum, so ekamsena attham hāpeti yevā 'ti.

Evam so paṇḍitapuriso imāya gāthāya vānarajetṭhakam garahitvā attano parisam ādāya uyyānā nikkhami.

Satthā „na bhikkhave esa gāmadārako idān' eva ārāmadūsako, pubbe pi ārāmadūsako yevā“ 'ti vatvā imam dhammadesanam āharitvā anusandhim gahetvā jātakam samodhānesi: „Tadā vānarajetṭhako ārāmadūsakagāmadārako ahosi, paṇḍitapuriso pana aham evā“ 'ti. Ārāmadūsakajātakam.

7. Vāruṇijātaka.

Na ve anattakusalenā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto vāruṇidūsakam⁴ ārabha kathesi. Anāthapiṇḍikassa kira sahāyo eko vāruṇivānijo tikhiṇam vāruṇim yojetvā hiraññasuvannādini gahetvā vikkiṇanto mahājane sannipatite „tāta tvaṃ mūlam gahetvā vāruṇin⁵ dehīti“ antevāsikam ānāpetvā sayam⁶ nahāyitum agamāsi. Antevāsiko mahājanassa vāruṇim dento manusse antarantarā⁷ loṇasakkharā āharāpetvā khādante disvā „surā alonikā bhavissati, loṇam ettha pakkhipissāmīti“ suracāṭiyam nālimattam loṇam pakkhipitvā tesam suram adāsi. Te mukham pūretvā pūretvā chaḍḍetvā⁸ „kin te katan“ ti pucchimsu. „Tumhe suram pivitvā loṇam āharāpente disvā loṇena yojesi“ ti. „Evarūpaṃ nāma manāpaṃ vāruṇim nāsesi bālā“ 'ti tam garahitvā utṭhāy' utṭhāya pakkantā. Vāruṇivānijo⁴ āgantvā ekam pi

¹ C^k anattam anāyatane, read: atthe āyatane? ² C^k adds ti, for vadḍha- read vadḍhi-? ³ both MSS. -rakkhanako. ⁴ C^v vāruṇi-. ⁵ so both MSS. ⁶ C^k sayam.

⁷ C^v antarā. ⁸ C^k chaḍḍetvā.

adivā „vārunipāyakā kham gata“ ti pucchi. So tam attham ārocesi, Atha nam ācariyo „bāla evarūpā nāma te surā nāsita“ ti garahitvā imam kāraṇam Anāthapiṇḍikassa ārocesi. Anāthapiṇḍiko „atthi no idam kathāpābhatan“ ti Jetavanam gantvā Satthāram vanditvā etam attham ārocesi. Satthā „na esa gahapati idān’ eva vārunidūsako, pubbe pi vārunidūsako yevā“ ’ti vatvā tena yācito atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto Bārāṇasiyam setṭhi ahosi. Tam upanissāya eko vārunivāṇijo jīvati. So tikhiṇam suram yojetvā „imam vikkiṇāhīti“ antevāsikam vatvā nahāyitum gato. Antevāsiko tasmiṃ gatamatte yeva surāya loṇam pakkhipitvā iminā va nayena suram vināsesi. Ath’ assa ācariyo āgantvā tam kāraṇam űatvā setṭhissa ārocesi. Setṭhi „anattakusalā nāma bālā ‘attham karissāmā’ ’ti anattam eva karontīti“ vatvā imam gātham āha:

Na ve anattakusalena atthacariyā sukhāvahā,
hāpeti attham dummedho Koṇḍañño vārunim yathā ti. 46.

Tattha Koṇḍañño vārunim yathā ti yathā ayaṃ Koṇḍaññanāmako antevāsiko attham karissāmīti loṇam pakkhipitvā vārunim hāpesi parihāpesi¹ vināsesi evam sabbo pi anattakusalo² attham hāpetīti

Bodhisatto imāya gāthāya dhammam desesi.

Satthāpi „na esa gahapati idān’ eva vārunidūsako, pubbe pi vārunidūsako yevā“ ’ti vatvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā vārunidūsako idāni pi vārunidūsako ahosi, Bārāṇasisetṭhi pana aham evā“ ’ti. Vārunijātakam.

8. Vedabbhajātaka.

Anupāyena yo atthan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto dubbacam bhikkhum ārabba kathesi. Tam hi bhikkhum Satthā „na tvaṃ bhikkhu idān’ eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yeva,

¹ C^k omits parihāpesi. ² C^k anattam-.

panakanakkhattayogo laddho, kim me dukkheṇa anubhūteṇa, mantam parivattetvā ratanavassam vassāpetvā corānam dhanam datvā¹ yathāsukham gamissāmīti² cintetvā core āmantesi: „bho corā, tumhe maṃ kimatthāya gaṇhitthā³” ’ti. „Dhanatthāya ayyā⁴” ’ti. „Sace vo dhanena attho khippam maṃ bandhanā mocetvā sīsam nahāpetvā ahatavatthāni acchādetvā gandhehi vilimpāpetvā pupphāni piḷandhāpetvā⁵” ṭhapethā⁶” ’ti. Corā tassa katham sutvā tathā akaṃsu. Brāhmaṇo nakkhattayogam ñatva mantam parivattetvā ākāsam ullokesi. Tāvad eva ākāsa⁷ ratanāni patimsu. Corā tam⁸ dhanam samkaḍḍhitvā uttarāsaṅgesu bhaṇḍikam katvā pāyimsu. Brāhmaṇo pi tesam pacchato va agamāsi. Atha te core aññe pañcasatā corā gaṇhimsu. „Kimattham amhe gaṇhathā⁹” ’ti ca vuttā¹⁰ „dhanatthāyā¹¹” ’ti āhamsu. „Yadi vo dhanena attho etam brāhmaṇam gaṇhatha, eso ākāsam ulloketvā dhanam vassāpesi, amhākam p’etam eten’ eva dinnam¹²” ti. Corā core vissajjetvā „amhākam pi dhanam dehīti¹³” brāhmaṇam gaṇhimsu. Brāhmaṇo „aham tumhākam dhanam dadeyyam, dhanavassāpananakkhattayogo pana ito samvaccharamatthake bhavissati, yadi vo dhanena attho adhivāsetha, tadā dhanavassam vassāpessāmīti¹⁴” āha. Corā kujjhitvā „ambho duṭṭhabrāhmaṇa, aññesam idān’ eva dhanam vassāpetvā amhe aññam samvaccharam adhivāsāpesīti¹⁵” tiṇheṇa asinā brāhmaṇam dvidhā chinditvā magge chaḍḍetvā vegena anubandhitvā tehi¹⁶ corehi saddhim yujjhitvā te sabbe pi māretvā dhanam ādāya puna dve koṭṭhāsā hutvā aññamaññam yujjhitvā adḍhatiyāni purisasatāni ghātetvā etena upāyena yāva dve janā avasiṭṭhā ahesum tāva aññamaññam ghātayimsu. Evaṃ tam purisasahassam vināsam pattam. Te pana dve janā upāyena tam dhanam āharitvā ekasmiṃ gāmasamīpe gahanatṭhāne dhanam paṭicchādetvā eko khaggaṃ ga-

¹ C^k dhatvā. ² so both MSS. ³ C^k ākāsa. ⁴ C^k nam. ⁵ C^v vutta corrected to vutte. ⁶ C^v tehi tehi.

hetvā rakkhanto nisīdi eko taṇḍule gahetvā bhattam pacāpetum gāmam pāvisi. „Lobho ca nām’ esa vināsamūlam evā“¹ ti dhanasantike nisinno cintesi: „tasmim āgate imam dhanam dve koṭṭhāsā bhavissanti, yan nūnāham tam āgataṃ eva khaggena paharitvā ghāteṣṣan²“ ti so khaggaṃ sannahitvā tassa āgamanam olokento nisīdi. Itaro pi cintesi: „tam dhanam dve koṭṭhāsā bhavissanti, yan nūnāham bhatte viṣam pakkipitvā tam purisaṃ bhojetvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā ekako va dhanam gaṇheyyan“ ti so niṭṭhite bhatte sayam bhuñjitvā sesake viṣam pakkipitvā tam ādāya tattha agamāsi. Tam bhattam otāretvā ṭhitamattam eva itaro khaggena dvidhā chetvā tam paṭicchanne ṭhāne chaḍḍetvā tañ ca bhattam bhuñjitvā sayam pi tatth’ eva jīvitakkhayaṃ pāpuṇi. Evaṃ tam dhanam nissāya sabbe pi vināsaṃ pāpuṇimsu. Bodhisatto pi kho ekāhadvīhaccayena dhanam ādāya āgato. Tasmim ṭhāne ācariyaṃ adisvā vippannam pana dhanam disvā „ācariyena mama vacanam akatvā dhanam vassāpitaṃ bhavissati, sabbehi vināsaṃ³ pattehi bhavitabban“ ti mahāmaggena pāyāsi. Gacchanto ācariyaṃ mahāmagge dvidhā chinnaṃ disvā „mama vacanam akatvā mato“ ti dārūni uddharitvā citakam katvā ācariyaṃ jhāpetvā vanapupphehi pūjetvā parato gacchanto jīvitakkhayaṃ patte pañcasate parato adḍhatiyasate ti anukkamena avasāne dve jane jīvitakkhayaṃ patte disvā cintesi: „imam dvīhi ūnam purisasahassaṃ vināsaṃ pattaṃ, aññehi dvīhi corehi bhavitabban, te pi santhambhitum na sakkhissanti, kahan nu kho te gatā“ ti gacchanto tesam dhanam ādāya gahanatṭhānapavittṭhamaggaṃ disvā gacchanto bhaṇḍikabaddhassa dhanassa rāsim disvā ekam bhatapātim avattharitvā mataṃ addasa. Tato „idan nāma tehi kataṃ bhavissatīti“ sabbam nātvā „kahan nu kho so puriso“ ti vicinanto tam pi paṭicchanne ṭhāne apaviddham disvā „am-

¹ so both MSS. instead of ghāteyyan? ² C^v vināsam.

hākaṃ ācariyo mama vacanaṃ akatvā attano¹ dubbacabhāvena² attanāpi vināsaṃ³ patto, aparam pi tena purisasahassaṃ vināsitam, anupāyena vata akāraṇena attano vaḍḍhiṃ patthaya-mānā amhākaṃ ācariyo viya mahānāsaṃ eva pāpuṇissantīti⁴ cintetvā imaṃ gātham āha:

Anupāyena yo attham icchatī so vihaññati,
Cetā haniṃsu Vedabbhaṃ, sabbe te vyasanam ajjhagū ti. 47.

Tattha so vihaññatīti so anupāyena attano attham⁴ vaḍḍhiṃ sukhaṃ icchāmīti akāle vāyāmaṃ karonto puggalo vihaññati kilamati mahāvināsaṃ pāpuṇāti, Cetā ti Cetiyaṃ rāṭṭhavāsino corā, haniṃsu Vedabbhaṃ ti Vedabbha-mantavasena Vedabbho ti laddhanāmaṃ brāhmaṇaṃ haniṃsu, sabbe te vyasanam ajjhagū ti te pi ca anavasesā aññaṃ ghātayamānā vyasanam adhigacchīṃsu paṭilabbhīṃsū 'ti.

Evam Bodhisatto „yathā amhākaṃ ācariyo anupāyena atthāne parakkamaṃ karonto dhanam vassāpetvā attanā jīvitakkhayaṃ patto aññesaṃ⁵ ca vināsappaccayo jāto evam eva yo añño pi anupāyena attano attham icchitvā vāyāmaṃ karissati sabbaso attanā ca vinassissati paresaṃ⁶ ca vināsappaccayo bhavissatīti⁷“ vanaṃ unnādetvā devatāsu sādhu-kāraṃ dadamānāsu imāya gāthāya dhammaṃ desetvā taṃ dhanam upāyena attano gehaṃ āharitvā dānādīni puñṇāni karonto yāvata-yukam thatvā jīvitapariyosāne sagga-pathaṃ pūrayamāno agamāsi⁷.

Satthāpi „na tvaṃ bhikkhu idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco ca, dubbacattā pana mahāvināsaṃ patto“ ti imaṃ dhamma-desanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Vedabbhabrāhmaṇo dubbacabhikkhu ahosi, antevāsiko pana aham evā“ 'ti. Vedabbhajātakaṃ.

¹ C^v omits gatā ti gacchanto ... attano. ² C^v gabbhacabhāvena. ³ so both MSS. ⁴ C^k attha. ⁵ C^k aññesaṃ. ⁶ C^k paresaṃ. ⁷ C^k āgamāsi.

9. Nakkhattajātaka.

Nakkhattam patimānentaṃ ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aññataram ājīvikam ārabha katesi. Sāvatthiyam kir' ekam kuladhītarāṃ janapade eko kulaputto attano puttassa vāretvā „asukadivase nāma gaṇhissāmīti“ divasam ṭhapetvā tasmim divase sampatte attano kulūpakam¹ ājīvikam pucchi: „bhante, ajja mayam ekam maṃgalam karissāma, sobhanam nu kho nakkhattan“ ti. So „ayam maṃ paṭhamam apucchitvā divasam ṭhapetvā idāni paṭipucchati, hotu sikkhāpessāmi nan“ ti kujjhivā „ajja asobhanam nakkhattam, mā ajja maṃgalam karittha, sace karissatha mahāvināso bhavissatīti“ āha. Tasmim kule manussā tassa saddahitvā taṃ divasam na gacchimsu. Nagaravāsino sabbam maṃgalakiriyam katvā tesam anāga-manam disvā „tehi ajja divaso ṭhapito no ca kho āgatā, amhākam pi bahum vayakammaṃ gatam, kim no tehi, amhākam dhītarāṃ aññassa dassāmā“ 'ti yathākaten' eva maṃgalena dhītarāṃ aññassa adamsu. Itare punadivase āgantvā „detha no dārikan“ ti āhamsu. Atha ne Sāvatthivāsino „janapadavāsino nāma tumhe gaḥapatikā pāpamanussā, divasam ṭhapetvā avaññāya nāgatā, āgatamaggen' eva paṭigacchatha, amhehi aññesam dārikā dinnā“ ti paribhāsimsu. Te tehi saddhim ka-laham katvā yathāgatamaggen' eva gatā. Tena pi ājīvikenā tesam manussānam maṃgalantarāyakatabhāvo bhikkhūnam² antare pākaṭo jāto. Te bhikkhū dhammasabbhāyam sannipatitā „āvuso ājīvikenā kulassa maṃgalantarāyo kato“ ti kathayamānā nisīdimsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi. Te „imāya nāmā“ 'ti kathayimsu, „Na bhikkhave idān' eva ājīviko tassa kulassa maṃgalantarāyam karoti, pubbe pi esa tesam kujjhivā maṃgalantarāyam akāsi yevā“ 'ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasīyam Brahma datte rajjam kārente na-garavāsino janapadavāsīnam dhītarāṃ vāretvā divasam ṭhapetvā attano kulūpakam ājīvikam pucchimsu: „bhante, ajja amhākam ekā maṃgalakiriyā, sobhanam nu kho nakkhattan“ ti. So „ime attano ruciyā divasam ṭhapetvā idāni maṃ pucchantīti“ kuj-jhitvā „ajja nesam maṃgalantarāyam karissāmīti“ cintetvā „ajja

¹ C² kulapakam. ² C² bhikkhunam? C³ bhikkhunam.

asobhanam nakkhattam, sace karotha mahāvināsam pāpuṇis-sathā“ 'ti āha. Te tassa saddahitvā nāgamiṃsu. Janapada-vāsino tesam anāgamanam ñatvā „te¹ ajja divasam ṭhapetvāpi na āgatā, kin no tehīti“ aññesam dhītaram adamsu. Nagara-vāsino punadivase āgantvā dārikam yāciṃsu. Janapadavāsino „tumhe nagaravāsino nāma chinnahirikā gahapatikā, divasam ṭhapetvā dārikam na gaṇhittha, mayam tumhākam anāgamana-bhāvena aññesam adamhā“ 'ti. „Mayam ājīvikam paṭipucchitvā 'nakkhattam na sobhanan'“ ti nāgatā, detha no dārikan“ ti. „Amhehi tumhākam anāgamanabhāvena aññesam dinnā, idāni dinnadārikam katham puna ānessāmā“ 'ti. Evam tesu añña-maññaṃ kalaham karontesu eko nagaravāsipaṇḍitapuriso ekena kammena janapadam gato. Tesam nagaravāsinaṃ² „mayam ājīvikam pucchitvā nakkhattassa asobhanabhāvena nāgatā“ ti kathentānam sutvā „nakkhattena ko attho, nanu dārikāya lad-dhabhāvo va nakkhattan“ ti vatvā imam gātham āha:

Nakkhattam patimānentam attho bālam upaccagā,
attho atthassa nakkhattam, kim karissanti tārakā ti. 48.

Tattha patimānentan ti olokentam, idāni nakkhattam bhavissati idāni⁴ bhavissatīti āgamayamānam, attho bālam upaccagā ti etam nagaravāsikam bāladārikapaṭilābhasamkhāto attho⁵ atikkanto, attho atthassa nakkhattan ti yam attham pariyesanto carati so paṭiladdho attho ca atthassa nakkhattam nāma, kim karissanti tārakā ti itare pana ākāse tārakā kim karissanti, katara-attham sādheasantīti attho.

Nagaravāsino kalaham katvā dārikam alabhitvā va agamaṃsu.

Satthāpi „na bhikkhave esa ājīviko idān' ev' assa kulassa maṃgalantarāyam karoti, pubbe pi akāsi yevā“ 'ti imam dhammadesanam āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā ājīviko

¹ C^k omits te. ² C^v sobhanan. ³ so both MSS. ⁴ C^v omits bhavissati idāni.

⁵ C^v -samkhāttho corrected to -samkhātattho.

etarahi ājīviko va ahosi, tāni pi kulāni idāni kulān' eva, gātham vatvā t̥hito paṇḍitapuriso pana aham evā" 'ti. Nakkhattajātakaṃ.

10. Dummedhajātaka.

Dummedhānan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto lokatthacariyam ārabha kathesi. Sā Dvādasanipāte Mahākāṇḍajātaka āvibhavissati.

Atīte Bārāṇasiyam Brahma datte rajjam kārente Bodhisatto tassa rañño aggamahesiyā kucchismim paṭisandhim gaṇhi. Tassa mātu kucchito nikkhantassa nāmagahana-divase Brahma dattakumāro ti nāmaṃ akaṃsu. So soḷasavassapadesiko hutvā Takka silāyam sippam uggaṇhitvā tiṇṇam vedānam pāram gantvā aṭṭhārasannaṃ vijjattānānaṃ nipphattim pāpuṇi. Ath' assa pitā oparajjam adāsi. Tasmim samaye Bārāṇasivāsino devatāmaṅgalikā honti, devatā namassanti, bahujalakkakukkuṭasūkarādayo vadhitvā nānappakārehi pupphagandhehi c' eva¹ maṃsalohitehi ca balikammaṃ karonti. Bodhisatto cintesi: „idāni sattā devatāmaṅgalikā bahum paṇavadham karonti, mahājano yebhuyyena adhammasmim yeva nivitt̥ho, aham pitu accayena rajjam labhitvā ekam pi akilametvā upāyen' eva paṇavadham kātum na dassāmīti“ so ekadivasaṃ ratham abhiruyha nagarā nikkhanto addasa ekasmim mahante vaṭarukkhe mahājanaṃ sannipatitaṃ tasmim rukke nibbattadevatāya santike² puttadhītuyasadhanādisu yaṃ yaṃ icchatī tam tam patthentaṃ. So rathā oruyha tam rukkaṃ upasaṃkamitvā gandhapupphehi pūjetvā udakena abhisekam katvā rukkaṃ padakkhiṇaṃ katvā devatāmaṅgaliko hutvā devataṃ namassitvā ratham abhiruyha nagaram eva pāvīsi. Tato paṭṭhāya iminā va niyāmena antarantare tattha gantvā devatā-

¹ C^o meva, C^k eva. ² C^k -devatāyantike.

maṃgaliko viya pūjaṃ karoti. So aparena samayena pitu accayena rajje paṭiṭṭhāya catasso agatiyo vajjetvā dasa rājadharmme akopento dhammena rajjaṃ kārento cintesi: „mayhaṃ mano matthakaṃ patto, rajje paṭiṭṭhito 'smi, yaṃ paṇāhaṃ pubbe ekaṃ atthaṃ cintayim idāni tam matthakaṃ pāpessā-mīti“ amacce ca brāhmaṇagahapatiādayo ca sannipātāpetvā āmantesi: „jānātha bho mayā kena kāraṇena rajjaṃ pattan“ ti. „Na jānāma devā“ 'ti. „Api vo 'haṃ asukaṃ nāma vaṭa-rukkaṃ gandhādīhi pūjetvā añjalim paggaḥetvā namassamāno diṭṭhapubbo“ ti. „Āma devā“ 'ti. „Tadā ahaṃ patthanam akāsim: 'sace rajjaṃ pāpuṇissāmi balikammaṃ te karissāmīti', tassā me devatāya ānubhāvena idaṃ rajjaṃ laddhaṃ, idāni 'ssā balikammaṃ karissāmi, tumhe papañcaṃ akatvā khippaṃ devatāya balikammaṃ sajjethā“ 'ti. „Kim kim gaṇhāma devatā“ ti. „Bho ahaṃ devatāya āyācamāno 'ye va' mayhaṃ rajje paṇātipātādīni pañca dussīlakammāni dasa akusalakammapathe samādāya vattissanti te ghātetvā antavaddhimamsa-lohitādīhi¹ balikammaṃ karissāmīti' āyācim, tumhe evaṃ bherim carāpetha 'amhākaṃ rājā uparājakāle yeva evaṃ āyāci: sac' āhaṃ rajjaṃ pāpuṇissāmi ye me rajje dussīlā bhavissanti te sabbe ghātetvā balikammaṃ karissāmīti so idāni pañcavidhaṃ dasavidhaṃ dussīlakammaṃ samādāya vattamānānaṃ dussīlānaṃ sahaṣsaṃ ghātāpetvā tesam hadayamaṃsādīni gāhāpetvā devatāya balikammaṃ kāretukāmo, evaṃ² ca nagaravāsino jānantū' 'ti, evaṃ ca pana vatvā ye dāni ito paṭṭhāya dussīlakamme vattissanti tesam sahaṣsaṃ ghātetvā yaññaṃ yajitvā āyācanato muccissāmīti“³. Etam atthaṃ pakāsento imaṃ gātham āha:

Dummedhānaṃ sahaṣsena yañño me upayācito,
idāni kho 'haṃ yajissāmi, bahū adhammiko jano ti. 49.

¹ so both MSS. instead of devā? ² C^v ca. ³ C^k attavaddhi-? ⁴ C^k evaṃ.

Tattha dummedhānam sahasseṇā 'ti idaṃ kammaṃ kātum vaṭṭati idaṃ na vaṭṭatīti ajānanabhāvena dasasu vā pana akusalakammaopathesu samādāya vattanabhāvena duṭṭhā medhā etesan ti dummedhā, tesam dummedhānam nippaṇṇānam bālapuggalānam gaṇitvā gahitena sahasseṇa, yaṇṇo me upayācīti mayā devataṃ upasaṃkamītvā evaṃ yaṇṇasāmi¹ yaṇṇo yācīti, idāni kho 'haṃ yaṇṇasāmi² so ahaṃ idāni³ āyācanena rajassa paṭiladdhattā idāni¹ yaṇṇasāmi, kimkāraṇā: idāni hi bahū adhammiko jano, tasmā idān' eva naṃ gaṇitvā balikammaṃ karissāmi¹.

Amaccā Bodhisattassa vacanaṃ sutvā „sādhu devā“ 'ti dvādasayojanike Bārāṇasīnagare bheriṇ carāpesuṃ. Bheriyā ānaṃ sutvā ekam pi dussīlakammaṃ samādāya tṛito eko puriso pi nāhosi. Iti yāva Bodhisatto rajjāṃ kāresi tāva ekapuggalo pi pañcadasasu vā dussīlakammesu ekam pi kammaṃ karonto na paṇṇāyittha. Evaṃ Bodhisatto ekapuggalam pi akilamento sakalaratṭhavāsino sīlaṃ rakkhāpetvā sayam pi dānādīni puṇṇāni karitvā jīvitapariyosāne attano parisam ādāya devanagaraṃ pūrento agamāsi.

Satthāpi „na bhikkhave Tathāgato idān' eva lokassa atthaṃ carati, pubbe pi cari yevā“ 'ti imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā anu-sandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā parisā Buddhaparisā ahesuṃ, Bārāṇasirājā pana ahaṃ evā“ 'ti. Dummedhajātakaṃ. Atthakāma vaggo¹ pañcama. Paṭhama paṇṇāso.

6. ĀSĪMSAVAGGA.

1. Mahāsīlavajātaka.

Āsīmsetheva puriso ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ossaṭṭhaviriyam bhikkhuṃ ārabha kathesi. Tam² hi Satthā „saccaṃ kira tvam bhikkhu ossaṭṭhaviriyō“ ti pucchi „āma

¹ so both MSS. ² C^k annakāma-, C^v attakāma-. ³ both MSS. tam.

bhante“ ti ca vutte „kasmā tvaṃ bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane vi-
riyaṃ ossaji, pubbe paṇḍitā rajjaṃ parihāyitvāpi attano viriye thatvā
va nattham pi yasaṃ uppādayimsū“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahma datte rajjaṃ kārente
Bodhisatto rañño aggamahesiyā kucchismiṃ¹ nibbatto. Tassa
nāmagahaṇadivase Sīlavakumāro ti nāmaṃ akaṃsu. So
soḷasavassapadesiko va sabbasippesu nipphattiṃ patvā aparā-
bhāge pitu accayena rajje patitthito Mahāsīlavarājā nāma
ahosi dhammiko dhammarājā. So nagarassa catusu dvāresu
catasso majjhe ekaṃ nivesanadvāre ekaṃ ti cha dānasālā kāretvā
kapaṇaddhikānaṃ dānaṃ deti sīlaṃ rakkhati uposathakammaṃ
karoti khantimettānuddayasampanno, aṃke nisinnaṃ puttaṃ
paritosayamāno viya sabbasatte paritosayamāno dhammena raj-
jaṃ kāreti. Tass' eko amacco antopure padubbhitvā aparā-
bhāge pākato jāto. Amaccā rañño ārocesuṃ. Rājā parigaṇ-
hanto attanā paccakkhato ñatvā taṃ amaccaṃ pakkosāpetvā
„andhabāla, ayuttan te kataṃ, na tvaṃ mama vijite vasituṃ
arahasi, attano dhanaṃ ca puttadāraṃ ca gahetvā aññattha
yāhīti“ raṭṭhā pabbājesi. So Kāsiraṭṭhaṃ atikkamma Kosala-
rājānaṃ upaṭṭhahanto anukkamena rañño abbhantare vissāsiko
jāto. So ekadivasaṃ Kosalarājānaṃ āha: „deva, Bārāṇasi-
rajjaṃ nimmakkhikamadhupaṭaḷasadiṣaṃ, rājā atimuduko, appen'
eva balavāhanena sakkā Bārāṇasirajjaṃ gaṇhituṃ“ ti. Rājā
tassa vacanaṃ sutvā „Bārāṇasirajjaṃ nāma mahā, ayaṃ ca
'appen' eva balavāhanena sakkā gaṇhituṃ' ti āha, kin nu kho
payuttakacoro siyā“ ti cintetvā „payuttako si, maññe“ ti āha.
„Nāhaṃ deva payuttako, saccam eva vadāmi, sace me na sad-
dahatha manusse pesetvā paccantagāmaṃ hanāpetvā² te ma-
nusse gahetvā attano santikaṃ nīte dhanam datvā vissajjessa-
tīti³. Rājā „ayaṃ ativiya sūro hutvā katheti, vīmaṃsissāmi

¹ C^v kucchimhi. ² C^k nahāpetvā. ³ so both MSS. instead of -ssathā 'ti or
-ssasīti?

tāvā“ 'ti attano purise pesetvā paccantagāmaṃ hanāpesi¹. Te core gahetvā Bārāṇasirañño² dassetum. Rājā te³ disvā „tātā kasmā gāmaṃ hanathā“⁴ 'ti pucchi. „Jīvitum asakkontā devā“⁵ 'ti. „Atha kasmā mama santikaṃ na āgamittha, ito dāni paṭṭhāya evarūpaṃ mā karitthā“ 'ti tesam dhanam datvā vissajjesi. Te gantvā Kosalarañño tam pavattim ārocesum. So ettakenāpi gantum avisahanto puna majjhe janapadam hanāpesi⁶. Te pi core rājā tath' eva dhanam datvā vissajjesi. So ettakenāpi agantvā⁷ puna pesetvā antaravīthiyam⁸ vilumpāpesi. Rājā tesam pi corānam dhanam datvā vissajjesi yeva. Tadā Kosalarājā „ativiya dhammiko rājā“ ti ñatvā „Bārāṇasirajjam gahessāmīti“⁹ balavāhanam ādāya niyyāsi. Tadā pana Bārāṇasirañño mattavārane abhimukham āgacchante anivattanadhammā asaniyāpi sīse patantiyā asantasanasabhāvā¹⁰ Sīlavamahārājassa ruciya sati sakala-Jambudīpe rajjam gahetum samatthā sahas-samattā abhejjavarasūramahāyodhā honti. Te „Kosalarājā āgacchatīti“¹¹ sutvā rājānam upasamkamitvā „deva, Kosalarājā kira 'Bārāṇasirajjam gaṇhissāmīti' āgacchati", gacchāma, naṃ amhākaṃ rajjasīmaṃ anokkantamattam eva pothetvā gaṇhāmā“¹² 'ti vadiṃsu. „Tātā, maṃ nissāya aññesaṃ kilamanakiccaṃ n' atthi, rajjatthikā rajjam gaṇhantu, mā gamitthā“¹³ 'ti nivāresi. Kosalarājā sīmaṃ atikkamitvā janapadamajjham pāvisi. Amaccā puna pi rājānam upasamkamitvā tath' eva vadiṃsu. Rājā purimanayen' eva nivāresi. Kosalarājā bahinagare ṭhatvā „rajjam vā detu yuddham vā“¹⁴ ti Sīlavamahārājassa sāsanaṃ pesesi. Rājā tam sutvā „n' atthi mayā saddhim yuddham, rajjam gaṇhatū“¹⁵ 'ti paṭisāsanam pesesi. Puna pi amaccā rājānam upasamkamitvā „deva, na mayam Kosalarañño nagaram pavisitum dema, bahinagare yeva naṃ pothetvā gaṇhāmā“¹⁶ 'ti āhaṃsu. Rājā purimanayen' eva nivāretvā nagaradvārāni avāpurāpetvā

¹ C^k nahāpesi. ² C^v bārāṇasiyaṃ rañño. ³ C^k ne. ⁴ C^k nahathā. ⁵ C^k hatāpesi. ⁶ C^v āgantvā. ⁷ C^k antamvīthiyam, C^v antaravīthi. ⁸ C^v asannasanasabhāvā. ⁹ C^k āgacchatīti. ¹⁰ so both MSS.

saddhim amaccasahassena mahātale pallamkamajjhe nisīdi. Kosalarājā mahantena balavāhanena Bārāṇasim pāvisi. So ekam pi paṭisattum apassanto raṇṇo nivesanadvāram gantvā amaccaganaparivuto apārutadvāre¹ nivesane alamkatapaṭiyattam mahātalam āruyha nisinnam niraparādham Sīlavamahārājānam saddhim amaccehi pacchābāham gāḷhabandhanam bandhitvā āmakasusānam netvā galappamāṇe āvāṭe khaṇitvā yathā eko pi hattham ukkhipitum na sakkoti evam paṃsum pakkipitvā nikhaṇatha, rattim sigālā āgantvā etesam kātābbayuttakam karissantīti² āha. Manussā coraraṇṇo ānam sutvā rājānam saddhim amaccehi pacchābāham gāḷhabandhanam bandhitvā nikkhāmesum. Tasmim pi kāle Sīlavamahārājā coraraṇṇo āghātamattam pi nākāsi. Tesu pi amaccesu evam bandhitvā nīyamānesu³ eko pi raṇṇo vacanam bhinditum samattho nāma nāhosi, evam suvinītā kir' assa parisā. Atha te rājapurisā⁴ sāmaccam Sīlavarājānam āmakasusānam netvā galappamāṇe āvāṭe khaṇitvā Sīlavamahārājānam majjhe ubhosu passesu sesā⁵ amacce⁶ ti sabbe pi āvāṭesu otāretvā paṃsum ākiritvā ghanam⁷ ākoṭetvā agamaṃsu. Sīlavarājā amacce āmantetvā coraraṇṇo upari kopam akatvā „mettam eva bhāvētha tātā“ ti ovadi. Atha aḍḍharattasamaye „manussamaṃsam khādissāmā“⁸ ti sigālā āgamiṃsu. Te disvā rājā ca amaccā ca ekappabhāren' eva saddam akaṃsu. Sigālā bhītā palāyiṃsu. Te nivattitvā olokentā pacchato kassaci anāgamanabhāvam ñatvā puna paccāgamiṃsu. Itare pi tath' eva saddam akaṃsu. Evam yāva tatiyam palāyitvā puna olokentā tesu ekassāpi anāgamanabhāvam ñatvā „vajjhappattā ete bhavissantīti“ sūrā hutvā nivattitvā puna tesu saddam karontesu pi na palāyiṃsu. Jetṭha-kasigālo rājānam upagañchi, sesā⁹ sesānam santikam agamaṃsu.

¹ C^k apārūna-, C^v apārūta- corr. to apārūta-. ² C^k nīyya-, C^v niyya-.

³ C^k rājā-, C^v rājā corr. to rāja-. ⁴ so both MSS. ⁵ C^v amaccesu evam.

⁶ C^k ghanam. ⁷ C^v omits sesā.

Upāyakusalo rājā tassa attano santikān āgatabhāvaṃ nātvā
 dasitum okāsaṃ dento viya gīvaṃ ukkhipitvā taṃ gīvāya da-
 samānaṃ hanukaṭṭhikena ākadḍhitvā yante pakkhipitvā viya
 gāḷhakaṃ gaṇhi. Nāgabaleṇa rañña hanukaṭṭhikena ākadḍhitvā
 gīvāya daḷhagahitasigālo attānaṃ mocetum asakkonto maraṇa-
 bhayatajjito mahāviraṇa viravi. Avasesasigālā tassa taṃ
 attassaraṃ¹ sutvā „ekena purisen² esa gahito bhavissatīti“
 amacce upasaṃkamitum asakkontā maraṇabhayatajjitā sabbe
 palāyimsu. Rañño hanukaṭṭhikena daḷhaṃ katvā gahitasigālo
 aparāparaṃ saṃsarante paṃsu sithilā³ abosi. So pi sigālo
 maraṇabhayaabhīto catuhi⁴ pādehi rañño uparimabhāge paṃsum
 apabbūhi. Rājā paṃsuno sithilabhāvaṃ nātvā sigālaṃ vissaj-
 jetvā nāgabalo thāmasampanno aparāparaṃ saṃcaranto ubho
 hatthe ukkhipitvā āvātamukhavattiyāṃ olubba vātacchinna-
 lāhako viya nikkhamitvā tṛito amacce assāsetvā paṃsum viyū-
 hitvā sabbe uddharitvā amaccaparivuto āmakasusāne atthāsi.
 Tasmim samaye manussā ekaṃ matamanussaṃ āmakasusāne
 chaddentā dvinnāṃ yakkhānaṃ sīmantarikāya chaddesum.
 Yakkhā⁵ taṃ⁶ matamanussaṃ bhājetum asakkontā „mayāṃ
 imaṃ bhājetum na sakkoma, ayaṃ Sīlavarājā dhammiko, esa
 no bhājetvā dassati, etassa santikaṃ gacchāmā“⁷ ti taṃ mata-
 manussaṃ pāde gahetvā kadḍhantā rañño santikaṃ gantvā
 „deva amhākaṃ imaṃ bhājetvā dehīti“ āhaṃsu. „Bho yakkhā,
 ahaṃ imaṃ tumbhākaṃ bhājetvā dadeyyāṃ, aparisuddho paṇ-
 āmbi, nahāyissāmi tāvā“ ti. Yakkhā corarañño ṭhapitavāsita-
 udakaṃ attano ānubhāvena āharitvā rañño nahānatthāya adaṃsu,
 nahātvā tṛitassa saṃharitvā ṭhapite corarañño sātāke āharitvā
 adaṃsu, te nivāsetvā tṛitassa catujātigandhasumuggaṃ āharitva
 adaṃsu, gandhe vilimpitvā tṛitassa suvaṇṇasumugge maṇitālavaṇ-
 ṭesu ṭhapitāni nānāpupphāni āharitvā adaṃsu, pupphāni pilandhi-
 tvā⁸ tṛitakāle „aññaṃ kiṃ karomā“⁹ ti pucchimsu. Rājā attano

¹ C^v daḷhaṃ-. ² C^k avattassaraṃ. ³ so both MSS. instead of -sigālo a-
 paṃsu sithilo? ⁴ C^k catu ⁵ C^v ne yakkhā. ⁶ C^k naṃ. ⁷ C^v piṇa-.

chātakākāram dasseti. Te gantvā corarañño sampāditam nānaggarasabhojanam āharitvā adamsu. Rājā nahānānulitto maṇḍitapasādhito nānaggarasabhojanam bhuñji. Yakkhā corarañño ṭhapitavāsitaṭṭhāpānīyam¹ suvaṇṇabhikkhāren² eva suvaṇṇasarakena³ pi saddhim āharimsu. Ath' assa pānīyam pivitvā mukham vikkhāletvā hatthe dhovitaṭṭhāle corarañño sampāditam pañcasugandhikaparivāram tambūlam āharitvā adamsu, tam khāditvā ṭhitakāle „aññam kim karomā“ 'ti pucchimsu, „gantvā corarañño ussīsake nikkhittam maṅgalakhaggam āharathā“ 'ti tam pi gantvā āharimsu. Rājā khaggam gahetvā tam matamanussam ujukam ṭhapāpetvā matthakamañjhe asinā paharitvā dve koṭṭhāse katvā dvinnam yakkhānam samavibhattam eva vibhajitvā adāsi, datvā ca pana khaggam dhovitvā sannahitvā⁴ atṭhāsi. Atha te yakkhā manussamamsam khāditvā suhitā hutvā tuṭṭhacittā „aññam te mahārāja kim karomā“ 'ti pucchimsu. „Tena hi tumhe attano ānubhāvena maṃ corarañño sirigabbhe otāretha, ime ca amacce attano attano gehe paṭiṭṭhāpethā“ 'ti. Te „sādhū devā“ 'ti sampaticchitvā tathā akamsu. Tasmim samaye corarājā alamkatasirigabbhe siriṣayanapiṭṭhe nipanno niddāyati. Rājā tassa pamattassa niddāyantassa khaggatalena udaram pahari⁵. So bhūto pabujjhitvā dīpālakena Sīlavamahārājānam sañjānitvā sayanā vuṭṭhāya dhitim upaṭṭhapetvā ṭhito rājānam āha: „mahārāja evarūpāya rattiya gahitārakkhe pihitadvāre bhavane ārakkhamanussehi nirokāse ṭhāne khaggam sannayhitvā alamkatapaṭiyatto⁶ katham nāma tvaṃ imaṃ sayanapiṭṭham⁷ āgato“ ti. Rājā attano āgamanākāram sabbam vitthārato katesi. Tam sutvā corarājā samviggaṃnaso „mahārāja, ahaṃ manussabhūto pi samāno tumhākaṃ guṇam na jānāmi, paresam lohitaṃamsakhādakehi pana kakkhalehi pharusehi yakkhehi tava guṇā nātā, na dān' ahaṃ na-

¹ C^k ṭhapitavāsitaṭṭhāpānīyam. ² C^k -sarake. ³ C^v sannahitvā corr. to sannayhitvā. ⁴ C^k pahāri. ⁵ both MSS. -paṭiyanto. ⁶ C^k sayanam-.

rinda evarūpe sīlasampanne tayi dubbhissāmīti¹ khaggaṃ ādāya sapatham katvā rājānaṃ khamāpetvā mahāsayane nipajjāpetvā attanā khuddakamañcake nipajjitvā pabhātāya rattiyā utṭhite suriye bheriṇ carāpetvā sabbasenīyo ca amaccabrāhmaṇagahapati ke ca sannipātāpetvā tesam purato ākāse puṇṇacandaṃ² ukkhipanto viya Sīlavaraṇṇo guṇe kathetvā parisamajjhe yeva puna rājānaṃ khamāpetvā rajjaṃ paṭicchāpetvā „ito paṭṭhāya tumbhākaṃ uppanno corūpaddavo³ mayhaṃ bhāro, mayā gahitā-rakkhā tumbhākaṃ rajjaṃ karoṭhā“ ti vatvā pesuññakārakassa ānaṃ katvā attano balavāhanaṃ ādāya sakaratṭham eva gato. Sīlavamahārājāpi kho alaṃkatapaṭiyatto setacchattassa hetṭhā sarabhapāda ke kañcanapallaṃke nisinno attano sampattiṃ oluketvā „ayaṇ ca evarūpā sampatti amaccasahassassa ca jīvita-paṭilābho, mayi viriyaṃ akaronte⁴ na kiñci abhavissa, viriyabaleṇa panāhaṃ natṭhaṇ ca imaṃ yasaṃ⁴ paṭilabhiṃ, amaccasahassassa ca jīvitadānaṃ adāsiṃ, āsācchedaṃ vata akatvā viriyaṃ eva kattabbaṃ, kataviriyassa hi phalaṃ nāma evaṃ samijjhatīti“ cintetvā udānavasena imaṃ gātham āha:

Āsimseth' eva puriso, na nibbindeyya paṇḍito,
passāmi vo 'haṃ attānaṃ, yathā icchiṃ tathā ahū ti. 50.

Tattha āsimseth eva 'ti evāhaṃ viriyaṃ ārabhanto imambhā dukkhā muccis-sāmīti attano viriyabale āsaṃ karoṭh' eva, na nibbindeyya paṇḍito ti upāyakusalo yuttatṭhāne viriyaṃ karonto ahaṃ imassa viriyassa phalaṃ na labhissāmīti na ukkaṇṭheyya, āsācchedakammaṃ na kareyyāsīti attho, passāmi vo haṃ attānaṃ ti, ettha vo ti nipātamattaṃ, ahaṃ ajja attānaṃ passāmi, yathā icchiṃ tathā ahū 'ti ahaṃ hi āvāṇe nikkhāto tamhā dukkhā muccitvā puna attano rajjasampattiṃ icchiṃ, so ahaṃ imaṃ sampattiṃ pattaṃ attānaṃ passāmi, yath' evāhaṃ pubbe icchiṃ tath' eva me attā jāto ti.

Evam Bodhisatto „aho vata bho sīlasampannānaṃ viriyaphalaṃ nāma samijjhatīti“ imāya gāthāya udānaṃ udānetvā yāvajīvaṃ puñṇāni karitvā yathākammaṃ gato.

¹ C^k -candanaṃ. ² C^k corupaddavo, C^v corūpaddaco. ³ C^v karonte. ⁴ C^k sayani.

Satthāpi imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ossaṭṭhaviriyo bhikkhu arahatte patitṭhāsi. Satthā anu-sandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi : „Tadā duṭṭhāmacco ¹ Devadatto ahosi, amaccasahassā Buddhaparisā, Sīlavamahārājā pana aham evā“ ²ti. Mahāsīlavajātakam.

2. Cūḷajanakajātaka.

Vāyametheva puriso ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ossaṭṭhaviriyam eva ārabba kathesi. Tattha yaṃ vattabham taṃ sabbam Mahājanakajātake āvibhavissati. Rājā ³ pana setacchattassa hetthā nisinno imam gātham āha:

Vāyameth' eva puriso, na nibbindeyya paṇḍito,
passāmi vo 'ham attānam udakā thalam ubbhatan ti. 51.

Tattha vāyamethevā ⁴ti vāyānam karoth' eva, udakā thalam ubbhatan ti udakato thalam uttiṇṇam, thale patitṭhitam attānam passāmīti.

Idhāpi ossaṭṭhaviriyo bhikkhu arahattam patto, Janakarājā Sammāsambuddho va ahoṣīti. Cūḷajanakajātakam ⁵.

3. Puṇṇapātijātaka.

Tattheva puṇṇapātiyo ti. Idam Satthā Jetavane viharanto visavārunim ārabba kathesi. Ekam samayam Sāvatthiyam surādhuttā sannipatitvā mantayimsu : „surāmūlam ⁶ no khīnam, kahan ⁷ nu kho labhissāmā“ ⁸ti. Ath' eko kakkhaladhutto ⁹ āha : „mā cintayittha, atth' eko upāyo“ ti. „Katarūpāyo ¹⁰ nāmā“ ¹¹ti. „Anāthapiṇḍiko āṅgulimuddikā piḷandhitvā ¹² maccasāṭakanivattho ¹³ rājupaṭṭhānam ¹⁴ gacchati, mayam surāpātiyam visaññīkaraṇabhesajjam ¹⁵ pakkipitvā āpānam sajjetvā nisīditvā Anāthapiṇḍikassa āgamanakāle 'ito ehi mahāsetṭhīti' pakkositvā tam suram pāyevā visaññībhūtassa āṅgulimuddikā ca sātake ca gahetvā surāmūlam karissāmā“ ¹⁶ti. Te „sādhū“ ¹⁷ti sampaticchitvā tathā katvā setṭhissa āgamanakāle paṭimaggam gantvā „sāmi, ito tāva

¹ C^v paduṭṭhā-. ² C^v jārājā corr. to janakarājā. ³ C^k mūla-. ⁴ C^k -mūlam.
⁵ C^k kahan. ⁶ C^k kakkhala-. ⁷ C^k kataru-. ⁸ so both MSS. ⁹ C^v maddhasā-.
¹⁰ C^v rāju- corr. to rājū-. ¹¹ C^v -karaṇambhesajjam.

āgacchatha, ayaṃ amhākaṃ santike atimanāpā surā, thokaṃ pivitvā gacchathā¹ 'ti vadiṃsu. „Sotāpanno ariyasāvako kiṃ suraṃ pivissati, anattiko samāno pi pana ime dhutte parigaṇhissāmīti“ tesaṃ āpāna-bhūmiṃ gantvā tesaṃ kiriyaṃ oloketvā „ayaṃ surā imehi iminā nāma kāraṇena yojitā“ ti ñatvā „ito dāni paṭṭhāya ime ito palāpessāmīti“ cintetvā āha: „are duṭṭhadhuttā tumhe 'surāpātiyaṃ bhesajjaṃ pak- khipitvā āgatāgate pāyetvā visaññikatvā² vilumpissāmā³ 'ti āpāna- maṇḍalaṃ sajjetvā nisinnā kevalaṃ imaṃ suraṃ vaṇṇetha, eko pi vo ukkhipitvā pivituṃ na ussahati, sace ayaṃ ayojitaṃ assa tumhe va piveyyāthā⁴ 'ti dhutte tajjetvā tato palāpetvā attano gehaṃ gantvā „dhutthehi katakāraṇaṃ Tathāgatassa ārocessāmīti“ Jetavanaṃ gantvā ārocesi. Satthā „idāni tāva gaḥapati ne dhuttā taṃ vañcetukāmā jātā, pubbe pana paṇḍite pi vañcetukāmā ahesuṃ“ ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto Bārāṇasiseṭṭhi ahosi. Tadāp' ete dhuttā eva eva sammantetvā suraṃ yojetvā Bārāṇasiseṭṭhissa āgamanakāle paṭimaggāṃ gantvā eva eva kathayimṃsu. Seṭṭhi anattiko hutvā te parigaṇhitukāmo gantvā tesaṃ kiriyaṃ oloketvā „idan nāma⁵ ete kātukāmā, palāpessāmi te ito“ ti cintetvā eva āha: „bho dhuttā, surā pivitvā rājakulaṃ gantuṃ nāma na yuttaṃ, rājānaṃ disvā puna āgacchante⁶ jānuissāmi, tumhe idh' eva nisi- dathā⁷ 'ti rājupaṭṭhānaṃ⁸ gantvā paccāgañchi. Dhuttā „ito etha sāmīti“. So tattha gantvā bhesajjasamyojitā pātiyo olo- ketvā eva āha: „bho dhuttā, tumhākaṃ kiriyaṃ mayhaṃ na ruccati, tumhākaṃ surāpātiyo yathāpūritā va ṭhitā, tumhe ke- valaṃ suraṃ vaṇṇetha na pana pivatha, sac' ayaṃ manāpā assa tumhe pi piveyyātha, imāya pana visasaṃyuttāya bhavi- tabban“ ti tesaṃ manorathaṃ bhindanto imaṃ gāthaṃ āha:

Tath' eva puṇṇapātiyo, aññāyaṃ vattate kathā,
ākārakena jānāmi: na cāyaṃ bhaddikā surā ti. 52.

¹ C* visarṇhi-. ² C* vilum-. ³ both MSS. piveyyathā. ⁴ so both MSS. instead of -nto? ⁵ so both MSS.

Tattha tathevā 'ti yathā mayā gamanakāle diṭṭhā idāni pi imā surāpātiyo tath' eva puṇṇā, aññāyaṃ vattate kathā ti yā ayaṃ tumhākaṃ surāvaṇṇa-nakathā vattati sā aññ' eva abhūtā atacchā¹, yadi hi esā surā manāpā assa tumhe piveyyātha, upadḍhapātiyo avasisseyyum, tumhākaṃ pana ekenāpi surā na pītā, ākārakena jānāmīti tasmā iminā kāraṇena jānāmi, na cāyaṃ bhaddikā surā ti n' eva ayaṃ bhaddikā surā, visayojitāya etāya bhavitabban ti dhutte gahetvā yathā na puna evarūpaṃ karonti tathā te tajjetvā vissajjesi.

So yāvajīvaṃ dānādīni puññāni karitvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā dhuttā etarahi dhuttā, Bārāṇasissetthi pana ahan tena samayenā“ 'ti. Puṇṇapātijātakaṃ.

4. Phalajātaka.

Nāyaṃ rukkho durāruho ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ phalakusalaṃ² upāsakaṃ ārabha katesi. Eko kira Sāvattvivāsikuṭumbiko Buddhapamukhasaṃghaṃ³ nimantetvā attano ārame nisīdāpetvā yāgukhajjakaṃ datvā uyyānapālaṃ āṇāpesi: „bhikkhūhi saddhim uyyāne vicaritvā ayyānaṃ ambādīni nānāphalāni dehitī“. So „sādhū“ 'ti sampaticchitvā bhikkhusaṃghaṃ ādāya uyyāne vicaranto rukkhaṃ oloketvā va „etaṃ phalaṃ āmaṃ, etaṃ na supakkaṃ, etaṃ supakkaṃ“ ti jānāti, yaṃ so vadati taṃ tath' eva hoti. Bhikkhū gantvā Tathāgatassa ārocesuṃ: „bhante, ayaṃ uyyānapālo phalakusalo, bhūmiyaṃ thito rukkhaṃ oloketvā 'etaṃ phalaṃ āmaṃ, etaṃ na supakkaṃ, etaṃ supakkaṃ' ti jānāti, yaṃ so vadati taṃ tath' eva hotīti“. Satthā „na bhikkhave ayaṃ eva uyyānapālo phalakusalo, pubbe pana paṇḍitā phalakusalā ahesuṃ“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto seṭṭhikule nibbattitvā vayappatto pañcahi sa-kaṭasatehi vaṇijjaṃ karonto ekasmiṃ kāle mahāvattaniatavim

¹ C^k athacchā. ² C^k phalaṃ-, C^v phalaṃ- corr. to phala-. ³ C^v buddhapa-mukhaṃ-,

patvā aṭavimukhe tathā sabbe manusse sannipātāpetvā „imissā aṭaviyā visarukkā nāma honti yeva, pubbe tumhehi aparibhutam yam kiñci pattam vā puppham vā phalam vā mam aparipucchitvā mā khāditthā“ 'ti āha. Te „sādhū“ 'ti sampaticchitvā aṭavim otarimsu. Aṭavimukhe ca¹ ekasmiṃ gāmadvāre kiṃphalarukkho² nāma atthi, tassa khandhasākhāpalāsapupphaphalāni sabbāni ambasadisān' eva honti, na kevalam vaṇṇasaṇṭhānato va gandharasehi pi 'ssa āmapakkāni phalāni ambaphalasadisān' eva, khāditāni pana halāhalavisam viya tam khaṇam yeva jīvitakkhayaṃ pāpeti³. Purato gacchantā⁴ ekacce lolapurisā „ambarukkho ayan“ ti saññāya phalāni khādiṃsu, ekacce „satthavāham pucchitvā va khādissāmā“ 'ti hatthena gahetvā aṭṭhaṃsu. Te satthavāhe āgate „ayya⁵ imāni ambaphalāni khādāmā“ 'ti pucchiṃsu. Bodhisatto „nāyam ambarukkho“ ti ñatvā „kiṃphalarukkho nām' esa ambarukkho, mā khāditthā“ 'ti vāretvā ye khādiṃsu te pi vamaṇetvā catumadhuram pāyetvā āroge⁶ akāsi. Pubbe pana imasmiṃ rukkhāmūle manussā nivāsam kappetvā ambaphalānīti imāni visaphalāni khāditvā jīvitakkhayaṃ pāpuṇanti, punadivase gāmaṇāsino nikkhamitvā matamanusse disvā pāde gaṇhitvā paṭicchannaṭṭhāne chaddetvā sakatehi saddhiṃ yeva sabban tesam santakam' gahetvā gacchanti. Te tam divasam pi aruṇuggamanakāle yeva „mayham balivaddā bhavissanti mayham sakataṃ mayham bhaṇḍan“ ti vegena tam rukkhāmūlam⁷ gantvā manusse nīroge⁸ disvā „katham tumhe imam rukkham 'nāyam ambarukkho' ti jānitthā“ 'ti pucchiṃsu. Te „mayam na jānāma, satthavāha-jeṭṭhako no jānīti“ āhaṃsu. Manussā Bodhisattam pucchiṃsu: „paṇḍita kin ti katvā tvam imassa rukkhassa naambarukkha-bhāvam aññāsīti“. So „dvīhi kāraṇehi aññāsin“ ti vatvā imam gātham āha:

¹ C^k va. ² C^k kiṃphala-. ³ so both MSS. instead of pāpeti? ⁴ C^k gacchato.

⁵ C^k ayyā. ⁶ C^v aroge. ⁷ C^v saṇṇakam. ⁸ C^k rukkhām-. ⁹ both MSS. nīroge.

Nāyaṃ rukkho durāruho, na pi gāmato ārakā,
ākārakena jānāmi: nāyaṃ sādhu-phalo dumo ti. 53.

Tattha nāyaṃ rukkho durāruho ti ayaṃ visarukkho na dukkhāruho, ukkhipitvā ṭhapitanisṣeṇī¹ viya sukhena ārohituṃ sakkā ti vadati, na hi² gāmato ārakā ti gāmato dūre ṭhito pi na hoti, gāmadvāre ṭhito yevā 'ti dīpeti, ākārakena jānāmi³ ti iminā duvidhena kāraṇeṇāhaṃ³ imaṃ rukkhaṃ jānāmi, kin ti nāyaṃ sādhu-phalo dumo ti sacehi ayaṃ madhuraphalo ambarukkho abhaviṣṣa evaṃ sukhāruhe avidūre ṭhite etasmiṃ ekam pi phalaṃ na tiṭṭheyya, phalakhādakamanussehi niccaṃ parivuto va assa, evaṃ ahaṃ attano nāṇena paricchinditvā imassa visarukkhabhāvaṃ aññāsiṃ ti

mahājanassa dhammaṃ desetvā sotthigamaṇaṃ gato.

Satthāpi „evaṃ bhikkhave pubbe paṇḍitā phalakusalā ahesun“ ti imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Taḍā parisā Buddhaparisā ahesuṃ, satthavāho pana ahaṃ evā“ 'ti. Phala-jātakam.

5. Pañcāvudhajātaka.

Yo alīnena cittenā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ossaṭṭhaviriyaṃ bhikkhuṃ ārabha kathesi. Tam hi bhikkhuṃ Satthā āmantetvā „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ossaṭṭhaviriyo“ ti pucchitvā „saccaṃ Bhagavā“ 'ti vutte „bhikkhu pubbe paṇḍitā viriyaṃ kātuṃ yuttaṭṭhāne viriyaṃ katvā rajjasampattiṃ pāpuṇiṃsū“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto tassa rañño aggamahesiyā kucchismiṃ nibbatti. Tassa nāmagahaṇadivase aṭṭhasataṃ brāhmaṇe sabbakāmehi santappetvā lakkhaṇāni paṭipucchīṃsu. Lakkhaṇakusalā brāhmaṇā lakkhaṇasampattiṃ disvā „puññasampanno mahārāja kumāro tumhākaṃ accayena rajjaṃ pāpuṇiṃssati, pañcāvudhakamme paññāto pākaṭo Jambudīpe aggapuriso bhavissatīti“ vyākariṃsu.

¹ both MSS. -ṇīm. ² so both MSS. ³ C^k kāraṇena nāhaṃ.

Brāhmaṇānaṃ vacanaṃ sutvā kumārassa nāmaṃ gaṇhantā Pañcāvudhakumāro ti nāmaṃ akaṃsu. Atha naṃ viññūtaṃ patvā soḷasavassapadese t̥hitaṃ rājā āmantetvā „tāta sippaṃ uggaṇhāhīti“ āha. „Kassa santike uggaṇhāmi devā“¹ ti. „Gaccha tāta, Gandhāraraṭṭhe Takkasilānagare disāpāmokkhassa ācariyassa santike uggaṇha, idam assa ācariyassa bhāgaṃ da-deyyāsīti“ sahaṃsaṃ datvā uyyojesi. So tattha gantvā sippaṃ sikkhitvā ācariyena dinnam pañcāvudhaṃ gaṇetvā ācariyaṃ vanditvā Takkasilānagarato nikkhamitvā sannaddhapañcāvudho Bārāṇasimaggaṃ paṭipajji. So antarāmagge Silesalomayakkhena nāma adhiṭṭhitaṃ ekaṃ aṭaviṃ pāpuṇi. Atha naṃ aṭavimukhe manussā disvā „bho māṇava, mā imaṃ aṭaviṃ pāvīsi, Silesalomayakkho nāma ettha atthi, so diṭṭhadiṭṭhamanusse² jīvitak-khayaṃ pāpetīti“ vārayiṃsu. Bodhisatto attānaṃ takkento asambhītakesarasīho viya aṭaviṃ pāvīsi yeva. Tasmaṃ aṭavimajjhaṃ sampatte so yakkho tālamatto hutvā kūṭāgāramattaṃ sīsaṃ pattappamāṇāni akkhīni kandamakulamattā³ dve dāṭhā ca māpetvā senamukho⁴ kabarakucchi nīlahatthapādo hutvā Bodhisattassa attānaṃ dassetvā „kahaṃ yāsi, tiṭṭha, bhakkho“⁵ me“ ti āha. Atha naṃ Bodhisatto „yakkha, ahaṃ attānaṃ takketvā idha pavitṭho, tvaṃ appamatto hutvā maṃ upagac-cheyyāsi, visapītena hi taṃ sarena vijjhivā etth’ eva pātesā-mīti“ santajjetvā halāhalavisam pītaṃ saraṃ sannahitvā muñci. So yakkhassa lomesu yeva allīyi. Tato aññānaṃ ti evaṃ paññā-sasare muñci. Sabbe tassa lomesu yeva allīyiṃsu. Yakkho sabbe pi te sare poṭhetvā attano pādamūle yeva pātetvā Bodhi-sattaṃ upasaṃkami. Bodhisatto puna pi taṃ tajjetvā khaggaṃ kaḍḍhitvā pahari. Tettiṃsaṃgulāyato khaggo lomesu yeva allīyi⁵. Atha naṃ kaṇayena pahari. So pi lomesu yeva allīyi. Tassa allīnabhāvaṃ ñatvā muggarena pahari. So pi lomesu yeva allīyi. Tassa allīnabhāvaṃ ñatvā „bho yakkha, na te ahaṃ

¹ C* so diṭṭhamanusse. ² C" -kuḷa-. ³ C" seta-. ⁴ C* bhekkho. ⁵ C* allīyi.

Pañcāvudhakumāro nāmā ti sutapubbo, aham tayā adhiṭṭhitam aṭavim pavisanto na dhanuādīni takketvā pavitṭho attānam yeva pana takketvā pavitṭho, ajja tam pothetvā cuṇṇavicuṇṇam karissāmīti“ adhiṭṭhitam nāma dassetvā unnaditvā dakkhiṇahatthena yakkham pahari. Hattho lomesu yeva allīyi. Vāmahatthena pahari. So pi allīyi. Dakkhiṇapādena pahari. So pi allīyi. Vāmapādena pahari. So pi allīyi. Sīsenā tam pothetvā „cuṇṇavicuṇṇam karissāmīti“ sīsenā pahari. Tam pi lomesu yeva allīyi. So pañcodḍito pañcasu ṭhānesu baddho olambanto pi nibbhayo nissārajjo va ahosi. Yakkho va cintesi: „ayam eko purisasiho purisājāniyo na purisamatto va, mādisenā nām’ assa yakkhena gahitassa santāsamattam pi na bhavissati, mayā imam maggam hanantena eko pi evarūpo puriso na diṭṭhapubbo, kasmā nu kho esa na bhāyatīti“ so tam khāditum avisahanto „kasmā nu kho tvam māṇava maraṇabhayaṃ na bhāyasīti“ pucchi. „Kimkāraṇā yakkha bhāyissāmi, ekasmiṃ hi attabhāve ekam maraṇam niyatam eva, api ca mayham kucchimhi vajirāvudham atthi, sace maṃ khādissasi tam āvudham jīretum¹ na sakkhissasi, tan te antāni khaṇḍākhaṇḍam chinditvā jīvitakkhayam pāpessati, iti ubho pi nassissāma, iminā kāraṇenāham na bhāyāmīti“. Idam kira Bodhisatto attano abhantare nāṇāvudham sandhāya kathesi. Tam sutvā yakkho cintesi: „ayam māṇavo taccham eva bhaṇati, imassa purisāsīhassa sarīrato muggabījamattam pi maṃsakhaṇḍam mayham kucchim² jīretum na sakkhissati, vissajjessāmi nan“ ti maraṇabhayatajjito Bodhisattam vissajjetvā „māṇava, purisasiho tvam, na te aham maṃsam khādissāmi, tvam ajja Rāhumukhā muttacingo viya mama hatthato muccitvā nātisuhajjamāṇḍalan tosentoyāhīti“ āha. Atha nam Bodhisatto āha: „yakkha, aham tāva gacchissāmi, tvam pana pubbe pi akusalam katvā luddo lohitaṭṭhāni pararuhiramamabhakkho yakkho hutvā nibbatto, sace

¹ C^o chīretum. ² so both MSS. instead of kucchi?

idhâpi t̥hatvā akusalam eva karissasi andhakārā andhakāram

~~manissasi. Itthakālato~~ pat̥thāya pana na sakkā tayā

Gomez

HOLDSHELF

SEP 24 1996

maṃ nāma niraye tiracchāna-
nibbatteti, manussesu nibbat-
ti hotīti“ evamādinā nayena
dīnavam pañcannam sīlānam
i yakkham tajjetvā dhammam
atvā pañcasu sīlesu patit̥thā-
patiggāhakam devatam¹ katvā
khamanto atavimukhe manus-
ñcāvudho Bārāṇasim gantvā
patit̥thāya dhammena rajjam
yathākamam agamāsi.

āharitvā abhisambuddho hutvā

aso naro

yogakkhemassa pattiya²

anuyojanakkhayan ti. 54.

ena asamkucitena cittaena pakatiyāpi
na kusalam sattatimsabodhapakkhiya-
cittaena vipassanam anuyuñjati catuhi
m sabbasamkhāresu aniccam dukkham
sanato pat̥thāya uppanne bodhapak-
kam yojanam pi anavasesetvā sabba-
ssa pariyosāne uppannattā sabbasam-
pāpuneyyā³ ti.

Evam Satthā arahattena dhammadesanāya kūṭam gabetvā mat-
thake cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so bhikkhu arahattam
pāpuṇi. Satthāpi anusandhim ghatetvā jātakam samodhānesi: „Tadā
yakkho Aṅgulimālo ahosi, Pañcāvudhakumāro nāma aham evā“⁴ ti.
Pañcāvudhajātakam.

¹ C^k devanam, C^v devanam corr. to devatam. ² C^k yogakkhemamsapattiya,
C^v yogakkhemamsapattiya corr. to yogakkhemassapattiya.

6. Kañcanakkhandhajātaka.

Yo pahaṭṭhena cittenā 'ti. Idam Satthā Sāvattthiyam viharanto aññataram bhikkhum ārabha katesi. Eko kira Sāvattthivāsikulaputto Satthu dhammadesanam sutvā ratanasāsane uram datvā pabbaji. Ath' assa ācariyupajjhāyā „āvuso ekavidhena sīlam nāma, duvidhena tividhena catubbidhena pañcavidhena chabbidhena sattavidhena atṭhavidhena navavidhena dasavidhena bahuvividhena sīlam nāma, idam cullasīlam¹ nāma, idam majjhimasīlam nāma, idam mahāsīlam nāma, idam pātimokkhasamvarasīlam nāma, idam indriyasamvarasīlam nāma, idam ājīvapārisuddhisīlam² nāma, idam pacayapaṭisevanasīlam nāmā“ 'ti sīlam ācikkhanti. So cintesi: „idam sīlam nāma atibahum, aham ettakam samādāya vattitum na sakkhissāmi, sīlam pūretum asakkontassa nāma pabbajjāya ko attho, aham gihī³ hutvā dānādīni puññāni karissāmi puttadāraṇ ca posessāmīti“ evaṇ ca pana cintetvā „bhante, aham sīlam rakkhितum na sakkhissāmi, asakkontassa ca nāma pabbajjāya ko attho, aham hīnāya vattissāmi⁴, tumhākam pattacīvaram gaṇhathā⁵“ 'ti āha. Atha nam āhaṃsu: „evam sante Dasabalam vanditvā yāhīti“ ne tam ādāya Satthu santikam dhammasabham agamaṃsu. Satthā disvā va⁶ „kim bhikkhave anattikam bhikkhum ādāya āgat' atthā“ 'ti āha. „Bhante, ayaṃ bhikkhu 'aham sīlam rakkhितum na sakkhissāmīti' pattacīvaram niyyādeti, atha nam mayam gaṇetvā āgatā“ ti. „Kasmā pana tumhe bhikkhave imassa bhikkhuno bahum sīlam ācikkhatha⁷, yattakam esa rakkhितum sakkoti tattakam eva rakkhissati, ito paṭṭhāya tumhe evam mā kiñci avacuttha⁸, aham ettha kattabbam jānissāmīti“. „Ehi tvam bhikkhu, kin te bahunā sīlena, tīni yeva sīlāni rakkhितum sakkhissasīti“. „Sakkhissāmi bhante“ ti. „Tena hi tvam ito paṭṭhāya kāyadvāram vacīdvāram manodvāran⁹ ti tīni dvārāni rakkha, mā kāyena pāpakamam kari mā vācāya mā manasā, gaccha mā hīnāya vatti, imāni tīni yeva sīlāni rakkhā“ 'ti. Ettāvata so bhikkhu tuṭṭhamānaso „sādhu bhante rakkhissāmi imāni tīni sīlānīti“ Satthāram vanditva ācariyupajjhāyehi saddhim yeva agamāsi. So tāni tīni sīlāni pūrento va aññāsi: „ācariyupajjhāyehi mayham ācikkhitam sīlam pi, ettakam eva te pana attano abuddhabhāvena mam bujjhāpetum nāsakkhimsu, Sammāsam-

¹ Ck cullam. ² Cv -sīlam. ³ Ck gahi, Cv hihī. ⁴ Ck hināvasantissāmi.

⁵ Ck gaṇhāthā. ⁶ Ck omits va. ⁷ Ck acikkhata. ⁸ Ck avacutta. ⁹ Ck -dvaram.

Yo pahaṭṭhena cittaṇa pahaṭṭhamanaso naro
bhāveti kusalam dhammam yogakkhemassa pattiya
pāpūṇe anupubbena sabbasaṃyojanakkhayan ti. 55.

Tattha pahaṭṭhenā 'ti vinīvaraṇena, pahaṭṭhamanaso ti tāya eva vinī-
varaṇatāya pahaṭṭhamanaso¹, suvaṇṇam viya pahaṃsitvā samujjotitasappabhā-
sakkatacitto² hutvā ti attho.

Evam Satthā arahattanikūṭena desanam niṭṭhapetvā anusandhim
ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā kaṇcanakkhandham laddhapuriso
aham eva aho sin“ ti. Kaṇcanakkhandhajātakam.

7. Vānarindajātaka.

Yassete caturro dhammā 'ti. Idam Satthā Veluvane
viharanto Devadattassa vadhāya parisakkanam ārabha
kathesi. Tasmim hi samaye Satthā „Devadatto vadhāya parisakka-
tīti“ sutvā „na bhikkhave idān' eva Devadatto mayham vadhāya pari-
sakkati, pubbe pi parisakkati yeva, nāsamattam pi pana kātum na
sakkhīti“ vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahma datte rajjam kārente
Bodhisatto kapiyoniam nibbattitvā vuddhim anvāya assa-
potappamāṇo thāmasampanno ekacaro hutvā nadītīre viharati.
Tassā pana nadiyā vemajjhe eko dīpako nānappakārehi amba-
panasādīhi phalarukkhehi sampanno. Bodhisatto nāgabalo
thāmasampanno nadiyā orimatīrato uppatitvā — dīpakassa orato
nadīmajjhe eko piṭṭhipāsāṇo atthi — tasmim nipatati. Tato uppa-
titvā tasmim dīpake patati. Tattha nānappakārāni phalāni
khādītva sāyam³ ten' eva upāyena paccāgantvā attano vasa-
naṭṭhāne vasitvā punadivase pi tath' eva karoti. Iminā niyā-
mena tattha vāsam kappeti. Tasmim pana kāle eko kumbhīlo
sapajāpatiko tassā nadiyā vasati. Tassa sā bhariyā Bodhisattam
aparāparam gacchantam disvā Bodhisattassa hadayamamse do-

¹ C^v -mānaso. ² C^k -vitto, C^v -vitto corr. to -citto. ³ C^k sāyan.

haḷam uppādetvā kumbhīlam āha: „mayham kho ayya imassa vānarindassa hadayamañse dohaḷo uppanno“ ti. Kumbhīlo „sādhū hoti, lacchasīti“ vatvā „ajja taṃ sāyaṃ dīpakato āgacchantam eva gaṇhissāmīti“ gantvā piṭṭhipāsāṇe nipajji. Bodhisatto divasaṃ caritvā sāyaṇhasamaye dīpake t̥hito va pāsāṇaṃ oloketvā „ayaṃ pāsāṇo idāni uccataro khāyati, kin nu kāraṇaṃ“ ti cintesi. Tassa kira udakappamāṇaṃ ca pāsāṇappamāṇaṃ ca suvavatthāpitam eva, ten' assa etad ahosi: „ajja imissā nadiyā udakaṃ n'eva hāyati na vadḍhati, atha ca paṇāyaṃ pāsāṇo mahā hutvā paññāyati, kacci nu kho ettha mayham gahaṇatthāya kumbhīlo nipanno“ ti so „vīmaṃsāmi tāva naṃ“ ti tatth' eva t̥hatvā pāsāṇena saddhiṃ kathento viya „bho pāsāṇā“ 'ti vatvā paṭivacanaṃ alabhanto yāvatatīyaṃ „pāsāṇā“ 'ti āha. Pāsāṇo kiṃ paṭivacanaṃ na dassati. Puna pi naṃ vānaro „kiṃ bho pāsāṇa ajja mayham paṭivacanaṃ na desīti“ āha. Kumbhīlo „addhā aññesu divasesu ayaṃ pāsāṇo vānarindassa paṭivacanaṃ adāsi, dassāmi dāni 'ssa paṭivacanaṃ“ ti cintetvā „kiṃ bho vānarindā“ 'ti āha. „Ko si tvaṃ“ ti. „Ahaṃ kumbhīlo“ ti. „Kimattham ettha nipanno sīti“. „Tava hadayamaṃsaṃ patthayamāno“ ti. Bodhisatto cintesi: „añño me gamanamaggo n' aṭṭhi, ajja mayā esa kumbhīlo vañcetaḅbo“ ti. Atha naṃ evaṃ āha: „samma kumbhīla, ahaṃ attānaṃ tuyhaṃ pariccajissāmi, tvaṃ mukhaṃ vivaritvā maṃ tava santikaṃ āgatakāle gaṇhāhīti“. Kumbhīlānaṃ hi mukhavivare² akkhīni nimilanti. So taṃ kāraṇaṃ asallakkhetvā mukhaṃ vivari. Ath' assa akkhīni pithīyimsu. So mukhaṃ vivaritvā akkhīni nimiletvā nipajji. Bodhisatto tathābhāvaṃ ñatvā dīpakā uppato gantvā kumbhīlassa matthakaṃ akkamitvā tato uppato vijjullatā viya vijjotamāno paratīre aṭṭhāsi. Kumbhīlo taṃ acchariyaṃ disvā „iminā vānarindena atiaccherakaṃ katan“ ti cintetvā „bho vānarinda, imasmiṃ loke catuhi dhammehi

¹ C^k -naṃ. ² C^v mukhavivare corr. to mukhe-.

samannāgato puggalo paccāmitte abhivhavati, te sabbe pi tuyham
abbhantare atthi, maññe“ ti vatvā imam gātham āha:

Yass' ete caturō dhammā vānarinda yathā tava
saccam dhammo dhiti¹ cāgo diṭṭham so ativattatīti. 56.

Tattha yassā 'ti yassa kassaci puggalassa, ete ti idāni vattabbo² paccak-
khato niddisati, caturō dhammā ti cattāro guṇā, saccan ti vacīsaccam,
mama santikam āgamissāmiti hi vatvā musāvadam akatvā³ āgato yevā 'ti, etan
te vacīsaccam, dhammo ti vicāraṇapaññā. evam kate idan nāma bhavissasīti,
esā te vicāraṇapaññā, dhiti⁴ abbochiṇṇaviriyaṃ vuccati, etam pi te atthi,
cāgo ti attapariccāgo, tvaṃ attānaṃ paricajitvā mama santikam āgato, yaṃ
panāham gaṇhituṃ nāsakkhiṃ mayham ev' ettha⁵ doso, diṭṭhan ti paccā-
mittam, so ativattatīti yassa puggalassa yathā tava evam ete cattāro dhammā
atthi so yathā maṃ ajja tvaṃ atikkanto tath' eva attano paccāmittam atikkamati
abhivhavatīti.

Evam kumbhīlo Bodhisattam pasamsitvā attano vasaṇa-
ṭhānam gato.

Satthā „na bhikkhave Devadatto idān' eva mayham vadhāya
parisakkati, pubbe pi parisakki yevā“ 'ti imam dhammadesanam āha-
ritvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā kumbhīlo
Devadatto ahosi, bhariyāssa Ciñcamānavikā, vānarindo pana aham evā“
'ti. Vānarindajātakam.

8. Tayodhammajātaka.

Yassete ti. Idam Satthā Veluvane viharanto vadhāya
parisakkanam eva ārabha kathesi.

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente
Devadatto vānarayoniyam nibbattitvā Himavantapadese yūtham
pariharanto attānam paṭicca⁶ jātānam vānarapotakānam „vud-
dhippattā ime yūtham parihareyyun“ ti bhayena dantehi ḍasitvā

¹ C^v dhīti corr. to dhiti. ² C^v vattabbo. ³ C^k akkhā. ⁴ C^v dhītīti corr. to
dhitīti. ⁵ C^v mayhammevettha, C^k mayhammecettha. ⁶ C^k paricca, C^v paricca
corr. to paṭicca.

tesam bījāni uppāṭeti. Tadā Bodhisatto pi tam yeva paṭicca ekissā vānariyā kucchimhi paṭisandhim ganhi. Atha sā vānarī¹ gabbhassa patitṭhitabhāvaṃ nātvā attano gabbhaṃ anurakkhamānā araṇṇaṃ pabbatapādaṃ agamāsi. Sā paripakkagabbhā Bodhisattaṃ vijāyi². So vuddhim anvāya viññūtaṃ patto thāmasampanno ahosi. So ekadivasam mātaraṃ pucchi: „amma mayham pitā kahan“ ti. „Tāta asukasmim nāma pabbatapāde yūthaṃ pariharanto vasatīti“. „Amma tassa maṃ santikaṃ nehīti“. „Tāta na sakkā tayā pitu santikaṃ gantum, pitā hi³ te attānaṃ paṭicca jātānaṃ⁴ vānarapotakānaṃ yūthapariharaṇabhayaena dantehi dasitvā bījāni uppāṭetīti“. „Amma, nehi maṃ⁵ tattha, ahaṃ jānissāmīti“. Sā puttaṃ ādāya tassa santikaṃ agamāsi. So vānaro attano puttaṃ disvā⁶ va „ayaṃ vaḍḍhento mayhaṃ yūthaṃ pariharituṃ na dassati, idān’ eva haritabbo“ ti „etaṃ āliṅganto viya gālhaṃ piḷetvā jīvitakkhayaṃ pāpessāmīti“ cintetvā „ehi tāta, ettakaṃ kālaṃ kahaṃ gato sīti“ Bodhisattaṃ āliṅganto viya nippīlesi. Bodhisatto pana nāgabalo thāmasampanno, so pi tam nippīlesi. Ath’ assa aṭṭhīni bhijjanākārappattāni ahesum. Ath’ assa etad ahosi: „ayaṃ vaḍḍhento maṃ māressati“, kena nu kho upāyena puretaraṃ nēva mareyyan“ ti. Tato cintesi: „ayaṃ avidūre rakkhasapariggahīto saro, tattha tam⁷ rakkhasena khādāpessāmīti“. Atha naṃ⁸ evam āha: „tāta ahaṃ mahallako, imaṃ yūthaṃ tuyhaṃ niyyādemī, ajj’ eva tam rājānaṃ karomi, asukasmim nāma thāne saro atthi, tattha dve kumudiniyo tisso uppaliniyo pañca paduminiyo pupphanti, gaccha tato pupphāni āharā“ ti. So „sādhu tāta āharissāmīti“ gantvā sahasā anotaritvā samantā padaṃ parichindanto otinṇapadaṃ yeva addasa⁹ na uttinṇapadaṃ. So „iminā sarena rakkhasapariggahena bhavitabbaṃ, mayhaṃ pitā attanā asakkonto rakkhasena maṃ khādāpetukāmo¹⁰ bhavissa-

¹ Ck -ri. ² Cv -yī. ³ Cv pahi. ⁴ Ck jātaṃ. ⁵ Ck omits maṃ. ⁶ both MSS. -ti. ⁷ Cv naṃ. ⁸ Cv tam. ⁹ Ck adassa. ¹⁰ Ck khāda-, Cv khāda- corr. to khādā-.

tīti, ahaṃ | imaṃ ca saraṃ na otaṛissāmi, pupphāni ca gaheṣṣā-
mīti¹“ nirūḍakam¹ ṭhānam gantvā vegam gaheṭvā uppatitvā pa-
rato gacchanto nirūḍake¹ ākāse² ṭhitān³ eva dve pupphāni
gaheṭvā paratīre pati, parato ca orimatīram āgacchanto ten³
ev³ upāyena dve gaṇhi, evaṃ ubhosu passesu rāsim³ karonto
pupphāni ca gaṇhi rakkhasassa ca āṇaṭṭhānam na otari. Ath³
assa „ito uttarim ukkhipitum na sakkhissāmīti“ tāni⁴ pupphāni
gaheṭvā ekasmim ṭhāne rāsim karontassa so rakkhaso „mayā
ettakam kalam evarūpo paññavā acchariyapuriso na diṭṭhapubbo,
pupphāni ca nāma yāvadicchakam gaḥitāni, mayhaṃ ca āṇaṭ-
ṭhānam na otaṛīti“ udakam dvidhā bhindanto udakato utthāya
Bodhisattassa upasamkamitvā „vānarinda, imasmim loke yassa
tayo dhammā atthi so paccāmittam abhibhoti, te sabbe pi tava
abbhantare atthi, maññe“ ti vatvā Bodhisattassa thutim karonto
imam gātham āha:

Yass³ ete tayo dhammā vānarinda yathā tava
dakkhiyam sūriyam⁵ paññā diṭṭham so ativattatīti. 57.

Tattha dakkhiyan ti dakkhabhāvo, sampattabhayaṃ vidhamitum jānana-
paññāya sampayuttauttamaviriyass³ etaṃ nāmaṃ, sūriyan⁵ ti sūrabhāvo, nib-
bhayabhāvass³ etaṃ nāmaṃ, paññā ti paññāpanapaṭṭhapanāya upāyapaññāy³
etaṃ nāmaṃ.

Evaṃ so dakarakkhaso imāya gāthāya Bodhisattassa thu-
tim katvā „imāni pupphāni kimattham harasīti“ pucchi. „Pitā
maṃ rājānam kātukāmo, tena kāraṇena harāmīti“. „Na sakkā
tādisena uttamapurisena pupphāni gaḥitum, ahaṃ gaṇhissāmīti“
ukkhipitvā tassa pacchato pacchato agamāsi. Ath³ assa pitā
dūrato va tam disvā „ahaṃ imam ‘rakkhasabhattam bhavissa-
tīti’ paṇiṇim, so dān³ esa rakkhasam pupphāni gāhāpento
āgacchati, idāni ‘mhi naṭṭho“ ti cintento sattadhā hadayaphā-

¹ so both MSS. ² so both MSS. instead of okāse? ³ both MSS. rāsi

⁴ C^v nāni. ⁵ C^k suri-, C^v suri- corr. to sūri-.

lanam patvā tatth' eva jīvitakkhayam patto. Sesavānarā sannipatitvā Bodhisattam rājānam akaṃsu.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā yūthapati Devadatto ahosi, yūthapatiputto¹ pana aham evā“ 'ti. Tayodhammajātakam.

9. Bherivāḍajātaka.

Dhame dhame ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aññataram dubbacā ārabha kathesi. Tam hi² bhikkhum Satthā „saccam kira tvam dubbaco sīti“ pucchitvā „saccam Bhagavā“ 'ti vutte „na tvam bhikkhu idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yevā“ 'ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto bherivāḍakakule nibbattitvā gāmake vasati. So „Bārāṇasiyam nakkhattam ghuṭṭhan“ ti sutvā „samajjamāṇāle bherim vādetvā dhanam āharissāmīti“ puttam ādāya tattha gantvā bherim³ vādetvā bahum⁴ dhanam labhi. Tam ādāya attano gāmam⁵ gacchanto corāṭavim patvā puttam niran-taram bherim vādentam vāresi: „tāta niran-taram avādetvā maggapaṭipannam issarabheri⁶ viya antarantarā vādehīti“. So pitarā vāriyamāno pi „bherisadden' eva core palāpessāmīti“ vatvā niran-taram eva vādesi. Corā paṭhamam nēva bherisaddam sutvā „issarabheri bhavissatīti“ palāyitvā ativiya ekābaddham⁷ saddam sutvā „nāyam issarabheri bhavissatīti“ āgantvā upadhāretvā dve yeva jane disvā pothetvā vilumpiṃsu⁸. Bodhisatto „kicchena vata no laddham dhanam ekābaddham katvā vādento nāsesīti“ vatvā imam gātham āha:

Dhame dhame nātidhame, atidhantam hi pāpakam,
dhantena satam laddham, atidhantena nāsitan ti. 58.

¹ C^v omits ahosi yūthapati. ² both MSS. tamūhi. ³ C^k bheri, C^v bheri corr. to bherim. ⁴ C^v bahu. ⁵ C^k gāma, C^v gāma corr. to gāmam. ⁶ so both MSS. instead of -bherim. ⁷ C^k eka-. ⁸ both MSS. vilumpiṃsu.

Tattha dhame dhame¹ ti dhameyya no na dhameyya bherim vādeyya na na² vādeyyā ti attho, nātidhame ti atikkamētvā pana nirantaram eva katvā na vādeyya, kimkāraṇā: atidhantaṃ³ hi pāpakam nirantaram bherivādaṃ idāni ambakam pāpakam lāmakam jātam, dhantena satam laddhan ti nagare bherivādanena kahāpaṇasataṃ laddham, atidhantena nāsitan ti idāni pana me puttena vacanam akatvā yaṃ idam aṭaviyam atidhantaṃ⁴ tena⁵ atidhantena sabbam nāsitan ti.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā putto dubbacabhikkhu ahosi, pitā pana aham evā“ 'ti. Bherivādajātakam.

10. Saṃkhadhamanajātaka.

Dhame dhame ti. Idam Satthā Jetavane viharanto dubbacam eva ārabha kathesi.

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto saṃkhadhamakakule nibbāttitvā Bārāṇasiyam nakkhatte ghuṭṭhe pitaram ādāya saṃkhadhamanakammena dhanam labhitvā āgamanakāle corāṭaviyam pitaram nirantaram saṃkham dhamantaṃ⁶ vāresi. So „saṃkhasaddena core palāpessāmīti“ nirantaram eva dhami. Corā purimanayen' eva āgantvā vilumpiṃsu. Bodhisatto pi purimanayen' eva gātham abhāsi:

Dhame dhame nātidhame, atidhantaṃ hi pāpakam,
dhantenādhigatā bhogā, te tāto vidhamī dhaman ti. 59.

Tattha te tāto vidhamī dhaman ti te saṃkham dhamitvā laddhabhoge mama pitā punappuna dhamento vidhamīti viddhamsesi vināsesīti.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā pitā dubbacabhikkhu ahosi, putto pana aham evā“ 'ti. Saṃkhadhamanajātakaṃ. Āsimsavaggo chaṭṭho.

¹ C^k dhametidhame, C^v dhametidhame corr. to dhamedhame. ² C^k tana, C^v tana corr. to nana. ³ both MSS. atidhantaṃ. ⁴ both MSS. atidhanti. ⁵ C^k nena. ⁶ C^v dhamantaṃ.

7. ITTHIVAGGA.

1. Asātamantajātaka.

Āsā lokitthiyo nāmā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ukkaṇṭhitabhikkhum ārabba kathesi. Tassa vatthum Ummadantijātaka āvibhavissati. Tam pana bhikkhum Satthā „bhikkhu itthiyo nāma āsā asatiyo lāmikā pacchimikā, tvaṃ evarūpaṃ lāmikaṃ itthim nissāya kasmā ukkaṇṭhito“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahma datte rajjaṃ kārente Bodhisatto Gandhāraraṭṭhe Takkaṣilāyaṃ brāhmaṇakule nibbattitvā viññūtaṃ patto tīsu vedesu sabbasippesu ca nipphattim patto disāpāmokkho ācariyo ahosi. Tadā Bārāṇasiyaṃ ekasmim brāhmaṇakule puttassa jātadivase aggim gahetvā anibbāyantaṃ¹ ṭhapayimsu. Atha naṃ brāhmaṇakumāraṃ soḷasa-vassakāle mātāpitaro āhaṃsu: „putta, mayaṃ tāva² jātadivase aggim gahetvā ṭhapayimha, sace brahmalokaparāyano bhavitukāmo taṃ aggim ādāya araṇṇaṃ pavisitvā Aggim³ Bhagavantaṃ namassamāno brahmalokaparāyano hohi, sace agāraṃ āvasitukāmo Takkaṣilaṃ gantvā disāpāmokkhassa ācariyassa santike sippaṃ uggaṇhitvā kuṭumbaṃ⁴ saṇṭhapehīti“. Māṇavo „nāhaṃ sakkhissāmi⁵ araṇṇe aggim paricaritum, kuṭumbaṃ eva saṇṭhapessāmīti“ mātāpitaro vanditvā ācariyabhāgaṃ sahaṣsaṃ gahetvā Takkaṣilaṃ gantvā sippaṃ uggaṇhitvā pacchā agamāsi. Mātāpitaro pan' assa anattikā gharāvāsena araṇṇe hi aggim paricarāpetukāmā honti. Atha naṃ mātā itthīnaṃ⁶ dosaṃ dassetvā araṇṇaṃ pesetukāmā „so ācariyo paṇḍito vyatto sakkhissati me puttassa itthīnaṃ dosaṃ kathetun“ ti cintetvā āha: „uggahitaṃ te tāta sippan“ ti. „Āma amma“ 'ti. „Asātaman-

¹ C^v -yattaṃ. ² so both MSS. instead of tava? ³ both MSS. aggi. ⁴ C^k kuṭumba, C^v kuṭumba corr. to kuṭumbaṃ. ⁵ C^k -mīti, C^v -mī. ⁶ C^k adds mātā, in C^v mātā has been inked over.

tāpi te uggahitā“ ti. „Na uggahitā amma“ 'ti. „Tāta, yadi te asātamantaṃ na uggahitaṃ kiṃ nāma te sippaṃ uggahitaṃ, gaccha uggahitvā ehīti“. So „sādhū“ 'ti puna takkasilābhimukho pāyāsi. Tassa pi ācariyassa mātā mahallikā vīsaṃvassasatikā. So taṃ sahatthā nahāpento bhojento pāyento paṭijaggati. Aññe manussā naṃ tathā karontaṃ jigucchanti. So cintesi: „yaṃ nūnāhaṃ araṇṇaṃ pavasiṭvā tattha mātaraṃ paṭijagganto vihareyyaṃ“ ti. Ath' ekasmiṃ vivitte araṇṇe udakaphāsukatthāne paṇṇasālaṃ kāretvā sappitaṇḍulādīni āharāpetvā mātaraṃ ukkhipitvā tattha gantvā mātaraṃ paṭijagganto vāsaṃ kappesi. So pi kho māṇavo Takkasilaṃ gantvā ācariyaṃ apassanto „kahaṃ ācariyo“ ti pucchitvā taṃ pavattiṃ sutvā tattha gantvā vanditvā atthāsi. Atha naṃ ācariyo „kin nu kho tāta atisīghaṃ āgato sīti“. „Nanu ahaṃ¹ tumhehi asātamanta nāma na uggaṇhāpito“ ti. Ko pana te² asātamante uggaṇhetabbe³ katvā kathesi⁴ti“. „Mayhaṃ mātā ācariyā“ 'ti. Bodhisatto cintesi: „asātamantā nāma keci n' atthi, imassa pana mātā imaṃ itthidose jānāpetukāma bhavissatīti“. Atha naṃ „sādhū tāta, dassāmi te asātamante, tvaṃ ajja ādīṃ katvā mama thāne thatvā mātaraṃ sahatthā nahāpento bhojento pāyento paṭijaggāhi, hatthapādasīsapitthisambāhanādīni c' assākaronto 'ayye, jaraṃ pattakāle pi tāva te evarūpaṃ sarīraṃ, daharakāle kīdisaṃ ahoṣīti' hatthaparikkammādikaraṇakāle hatthapādādīnaṃ vaṇṇaṃ katheyyāsi, yaṃ ca te mama mātā katheti⁵ taṃ alajjanto anigūhanto mayhaṃ āroceyyāsi, evaṃ karonto asātamante lacchasi akaronto na lacchasīti“ āha. So „sādhū ācariyā“ 'ti tassa vacanaṃ sampaticchitvā tato paṭthāya sabbam⁶ yathāvuttavidhānaṃ akāsi. Ath' assa⁶ tasmiṃ māṇave punappuna vaṇṇayamāne „ayaṃ mayā saddhiṃ abhiraṃmitukāmo bhavissatīti“ andhāya jarājīṇṇāya abbhantare kilesa

¹ C^k kahaṃ. ² C^k ke. ³ C^v -tabbo. ⁴ C^v kathesi. ⁵ C^v omits sabbam.
⁶ so both MSS. instead of assa?

uppajji. 'Sā ekadivasam attano sarīravannaṃ kathayamānaṃ māṇavaṃ āha: „mayā saddhim abhiraṃṣitum icchasi”ti. „Ayye, ahaṃ tāva iccheyyaṃ, ācariyo pana garuko”ti. „Sace maṃ icchasi puttam me mārehi”ti. „Ahaṃ ācariyassa santike etta-kaṃ sippam uggaṇhitvā kilesamattaṃ nissāya kin ti katvā ācariyaṃ māressāmīti”. „Tena hi sace tvam maṃ na pariccajasi ahaṃ eva naṃ māressāmīti”. Evam¹ itthiyo nāma āsā lāmikā pacchimikā, tathārūpā nāma vaye tthitā rāgacittam up-pādetvā kilesaṃ anuvattamānā evam upakārakaṃ puttam māre-tukāmā jātā. Māṇavo sabbaṃ taṃ kathaṃ Bodhisattassa ārocesi. Bodhisatto „sutṭhu te māṇava kataṃ mayhaṃ āro-centenā”ti vatvā mātu āyusaṃkhāraṃ olokento „ajj”eva marissatīti”ti natvā² „ehi māṇava, vīmaṃsissāmi naṃ”ti ekaṃ udumbararukkhaṃ chinditvā attano pamāṇena kaṭṭharūpakaṃ³ katvā sasīsaṃ pārupitvā attano sayanaṭṭhāne uttānaṃ nipajjā-petvā rajjukaṃ bandhitvā antevāsikaṃ āha: „tāta pharasuṃ ādāya gantvā mama mātu saññaṃ dehīti”. Māṇavo gantvā „ayye ācariyo paṇṇasālāyaṃ⁴ attano sayanaṭṭhāne nipanno, rajjusañña⁵ me baddhā, imaṃ pharasuṃ ādāya gantvā sace sakkosi mārehi taṃ”ti āha. „Tvam maṃ na pariccajissasi”ti. „Kimkāraṇaṃ pariccajissāmīti”. Sā pharasuṃ ādāya pavedhamānā utṭhāya rajjusaññaṃ gantvā hatthena parāmasitvā „ayaṃ me putto”ti saññaṃ kaṭṭharūpakassa mukhato sātaka apanetvā pharasuṃ ādāya „ekappahāren’eva māressāmīti”ti gīvāyaṃ eva paharitvā taṃ ti sadde uppanne rukkhabhāvaṃ aññāsi. Atha Bodhisattena „kim karosi amma”ti vutte „vañcitammīti”ti tatth’eva maritvā patitā. Attano kira paṇṇasālāya nipannāpi⁶ taṃ khaṇaṃ tāya maritabbam eva. So tassā matabhāvaṃ natvā sarīrakiccaṃ katvā ālāhanaṃ⁷ nibbāpetvā vanapupphehi pūjetvā māṇavaṃ ādāya paṇṇasālādvāre⁸ nisīditvā „tāta, pāṭiyekko

¹ C^v eva. ² C^v kūtva. ³ C^k -rūpaṃ. ⁴ C^v -sālāya. ⁵ C^k -ghaṇṇā. ⁶ so both MSS. instead of vañcit’ amhīti? ⁷ so both MSS. instead of nipannāya?

⁸ C^k ālā-. ⁹ C^v -sāla-.

asātamanto nāma n' atthi, itthiyo asātā nāma, tava mātā 'asā-
tamante uggaṇhā' 'ti mama santikaṃ pesayamānā itthīnaṃ
dosam jānanattham pesesi, idāni pana te paccakkham eva mama
mātu dosā diṭṭhā, iminā kāraṇena 'itthiyo nāma āsā lāmikā' ti
jāneyyāsīti¹ tam ovaditvā uyyojesi. So pi ācariyaṃ vanditvā
mātāpitunnaṃ santikaṃ agamāsi. Atha naṃ mātā pucchi:
,,uggahitā te asātamantā² ti. „Ama amma³“ 'ti. „Idāni kiṃ
karissasi¹, pabbajitvā aggim paricarissasi², agāramajjhe vasissa-
sīti³“. Māṇavo „mayā paccakkhato itthīnaṃ dosā diṭṭhā, agā-
rena me kiccaṃ n' atthi, pabbajissām' ahan⁴“ ti attano adhip-
pāyaṃ pakāsento imaṃ gātham āha:

Āsā lokitthiyo nāma, velā tāsam na vijjati,
sārattā ca pagabbhā ca sikhī sabbaghaso yathā,
tā hitvā pabbajissāmi vivekam anubrūhayan ti. 60.

Tattha āsā ti asatiyo lāmikā, atha vā sātāṃ vuccati sukhaṃ taṃ tāsū n'
atthi, attanī paṭibaddhacittānaṃ asātam eva dentīti pi asātā dukkhā dukkhavat-
thubhūtā ti attho, imassa paṇ' atthassa sādhanatthāya idaṃ vuttaṃ¹ āharitabbaṃ:

Māyā c' esā⁴ marīci⁵ ca⁶ soko rogo c' upaddavo
kharā ca bandhanā c' etā maccupāso guhāsayo,
tāsū yo vissase poso so naresu narādhamo ti.

Lokitthiyo ti loka itthiyo, velā tāsam na vijjatīti amma tāsam itthīnaṃ
kilesasuppattiṃ patvā velā samvaro mariyādā pamāṇan nāma n' atthi,
sārattā ca pagabbhā cā 'ti velā⁷ ca etesaṃ n' atthi, pañcasu kāmāgūṇesu
sārattā allīnā, tathā kāyapāgabbhinīyena vācāpāgabbhinīyena manopāgabbhinīyena
ti tividhena pāgabbhinīyena samannāgatattā pagabbhā c'etā, etesaṃ hi antare
kāyadvārādīni patvā samvaro nāma n' atthi, lolā kākapaṭibhāgā ti dasseti, sikhī
sabbaghaso yathā ti amma yathā jālasikhāya sikhīti samkhaṃ gato aggī nāma
gūthagatādibhedam⁸ asucim pi śappimadhuphāṇitādibhedam sucim pi iṭṭham pi
aniṭṭham pi yaṃ yad eva labhati sabbaṃ ghasati khādati tasmā sabbaghaso ti
vuccati tath' eva tā itthiyo pi hatthiṃeṇḍagomeṇḍādayo vā hontu hīnajaccā hīna-
kammanā khattiyādayo vā hontu uttamakammanā hīnukkaṭṭhabhāvaṃ acintetvā

¹ C^k karissati. ² C^k paricarissa. ³ C^v vuttaṃ corr. to suttaṃ. ⁴ C^k mayā so.
⁵ C^v -cī. ⁶ both MSS. va. ⁷ C^k phelā, C^v phelā corr. to velā. ⁸ C^v gūthahatā-

lokassādavasena kilesasanthave uppanne yaṃ yaṃ labhanti sabbam eva sevanti sabbaghasasikkhisadisā¹ honti, tasmā sikkhī sabbaghaso yathā tathā v' etā ti veditabbā², tā hitvā pabbajissāmīti aham tā lāmikā dukkhavatthubhūtā itthiyo hitvā araṇṇaṃ pavisitvā isipabbajjāṃ pabbajissāmīti, vivekam anubrūhayā ti kāyaviveko cittaviveko upadhiviveko ti tayo vivekā, tesu idha kāyaviveko pi vaṭṭati cittaviveko pi, idaṃ vuttaṃ hoti: aham amma pabbajitvā kaṣiṇaparikkamaṃ katvā atṭhasamāpattiyo pañca abhiññā uppadetvā gaṇato kāyaṃ kilesehi ca cittaṃ vivecetvā imaṃ vivekaṃ brūhento vadḍhento brahmalokaparāyano bhavis-sāmi, alaṃ me agārenā ti.

Evam itthiyo garahitvā mātāpitaro vanditvā pabbajitvā vuttappakāraṃ vivekaṃ brūhento brahmalokaparāyano ahosi.

Satthāpi „evam bhikkhu itthiyo nāma āsā lāmikā dukkhadāyikā³“ ti itthiṇaṃ agunaṃ kathetvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpatti-phale patitṭhahi. Satthā anusandhiṃ ghaṭetvā jāta-kam samodhānesi: „Tadā mātā Kāpilānī, pitā Mahākassapo ahosi, antevāsiko Ānando, ācariyo pana aham evā“ 'ti. Asātamanta-jā-ta kam.

2. Aṇḍabhūtajātaka.

Yaṃ brāhmaṇo ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ukkaṇṭhitam eva ārabba katesi. Tam⁴ hi Satthā „saccam kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti pucchitvā „saccan“ ti vutte „bhikkhu, itthiyo nāma arakkhiyā, pubbe paṇḍitā itthiṃ gabbhato paṭṭhāya rakkhantā rakkhituṃ nāsakkhimsū“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahma datte rajjaṃ kārente Bodhisatto tassa aggamahe siyā kucchismiṃ nibbattitvā va-yappatto sabbasippesu nipphattiṃ patvā pitu accayena rajje patitṭhāya dhammena rajjaṃ kāresi. So purohitena saddhiṃ jūtaṃ kīlati, kīlanto pana:

Sabbā nadī vaṃkagatā, sabbe kaṭṭhamayā vanā,
sabbitthiyo kare pāpaṃ labhamānā nivātake ti

¹ C^k sabbaghassikkhī-, C^v sabbaghassikkhī- corr. to sabbaghasasikkhī-. ² C^k -tabba.

³ C^k -kāya, C^v -kāya corr. to -kā. ⁴ both MSS. tam.

jimam ūtagītam gāyanto rajataphalake suvaṇṇapāsake khipati. Evam kilanto pana rājā niccam jināti, purohito parājīyati. So anukkamena ghare vibhave parikkhayam gacchante cintesi: „evam sante sabbam imasmim ghare dhanam khīyissati, pariyesitvā purisantaram agatam ekam mātugāmam ghare karissāmīti“. Atha etad ahosi: „aññapurisam diṭṭhapubbam itthim¹ rakkhituṃ na sakkhissāmīti² gabbhato paṭṭhāy³ ekam mātugāmam rakkhitvā tam vayappattam vase ṭhapetvā ekapurisikam katvā gālham ārakkham samvidahitvā rājakulato dhanam āharissāmīti“. So ca aṅgavijjāya cheko hoti. Ath' ekam dugga-titthim gabbhinim disvā „dhītaram vijāyissatīti“⁴ natvā tam pakkosāpetvā paribbayaṃ datvā ghare yeva vasāpetvā vijātakāle dhanam datvā uyyojetvā tam kumārikam aññesam purisānam datṭhum adatvā itthīnam yeva hatthe datvā posāpetvā vayappattakāle tam attano vase ṭhapesi. Yāva c' esā vadḍhati tāva raññā saddhim jūtam na kilī⁵, tam pana vase ṭhapetvā „mahārāja jūtam kilāmā“⁶ 'ti āha. Rājā „sādhū“⁷ 'ti purimanayen' eva kilī⁸. Purohito raññā gāyitvā pāsakakhipanakāle⁹ „ṭhapetvā mama mānavikan“¹⁰ ti āha. Tato paṭṭhāya purohito jināti, rājā parājīyati. Bodhisatto „imassa ghare ekapurisikāya ekāya itthiyā bhavitabban“¹¹ ti parigaṇhāpento atthibhāvaṃ natvā „sīlam assā bhindāpessāmīti“¹² ekam dhuttam pakkosāpetvā „sakkasi“¹³ purohitassa itthiyā sīlam bhinditun“¹⁴ ti āha. „Sakkāmi devā“¹⁵ 'ti. Ath' assa rājā dhanam datvā „tena hi khippaṃ niṭṭhāpehīti“¹⁶ tam pahīni. So rañño santikā dhanam ādāya gandhadhūpācuṇṇakappūrādīni¹⁷ gahetvā tassa gharato avidūre sabbagandhāpaṇam pasāresi. Purohitassāpi geham sattabhūmakam sattadvāarakoṭṭhakam hoti, sabbesu pi dvāarakoṭṭhakesu itthīnam nēva ārakkho, ṭhapetvā pana brāhmaṇam añño puriso geham pavisitum labhanto nāma n' atthi, kacavarachaddana-

¹ both MSS. itthi. ² C^k kilī. ³ C^v pāsakam-. ⁴ C^k sakkhasi corr. to sakkasi, C^v sakkhasi. ⁵ C^k -cunṇakappurā-, C^v -dhupā- corr. to -dhupa-.

pacchim pi sodhetvā yeva pavesenti. Tam māṇavikam purohito c' eva daṭṭhum labhati tassā ca ekā paricārikā itthī. Ath' assā sā paricārikā gandhapupphamūlam gahetvā gacchantī tass' eva dhuttassa āpaṇasamīpena gacchati. So „ayam tassā paricārikā“ ti sutṭhu ñatvā ekadivasam tam āgacchantim disvā va āpaṇā utṭhāya gantvā tassā pādamūle¹ patitvā ubho hi hatthehi pāde gālham gahetvā „amma ettakam kalam kham gatāsīti“ paridevi. Atha sesāpi payuttakadhuttā ekamantam thatvā „hatthapādamukhasaṇṭhānehi ca ākappena ca mātāputtā ekasadisā yevā“² ti āhaṃsu. Sā itthī tesu tesu kathentesu attano asad-dahitvā „ayam me putto bhavissatīti“ sayam pi roditum ārabhi. Te ubho pi kanditvā roditvā aññamaññam āliṅgitvā atṭhaṃsu. Atha so dhutto āha: „amma kham vasasīti“³. „Kinnaralībhāya vasamānāya rūpaggappattāya“⁴ purohitassa daharittihyā upaṭṭhānam kurumānā vasāmi tātā“⁵ ti. „Idāni kham yāsi ammā“⁶ ti. „Tassā gandhamālādīnam atthāyā“⁷ ti. „Amma, kin te aññatthagatena, ito paṭṭhāya mam' eva santikā harā“⁸ ti mūlam agahetvā va bahūni tambūlatakkolakādīni c' eva nānāpupphāni ca adāsi. Māṇavikā bahūni gandhapupphādīni⁹ disvā „kim amma ajja amhākam brāhmaṇo pasanno“¹⁰ ti āha. „Kasmā evam vadasīti“¹¹. „Imesam bahubhāvam disvā“¹² ti. „Na brāhmaṇo bahum mūlam adāsi¹³, mayā pan' etaṃ mayham puttassa santikā ānītan“¹⁴ ti. Tato paṭṭhāya brāhmaṇena dinnam mūlam attanā gahetvā tass' eva santikā gandhapupphādīni āharati. Dhutto katipāhaccayena gilānālayam katvā nipajji. Sā tassa āpaṇadvāram gantvā tam adisvā „kham me putto“¹⁵ ti pucchi. „Puttassa te aphāsukam jātan“¹⁶ ti. Sā tassa nipannaṭṭhānam gantvā nisīditvā piṭṭhim parimajjantī „kin te tāṇa aphāsukan“¹⁷ ti pucchi. So tunhī ahosi. „Kin na kathesi puttā“¹⁸ ti. „Amma marantenāpi tuyham kathetum na sakkā“¹⁹ ti. „Mayham aka-

¹ C^k tassā mūle. ² C^k omits rūpa-. ³ C^v -dīni āharati dhutto corr. to -dīni āharantīm.

thetvā kassa kathesi tātā“¹ 'ti. „Amma, mayham aññam aphā-sukam n' atthi, tassā pana māṇavikāya vaṇṇam sutvā paṭi-baddhacitto 'smi jāto, tam labhanto jīvissāmi alabhanto idh' eva marissāmīti“². „Tāta, mayham esa bhāro, mā tvam etaṃ nissāya cintayīti“³ tam assāsetvā bahūni gandhapupphādīni ādāya māṇavikāya santikam gantvā „putto me amma mama santikā tava vaṇṇam sutvā paṭibaddhacitto jāto, kim kātabban“⁴ ti. „Sace ānetum sakkotha mayam katokāsā yevā“⁵ 'ti. Sā tassā vacanam sutvā tato paṭṭhāya tassa gehassa kaṇṇakaṇṇehi bahum kacavaram saṃkaḍḍhitvā pupphapupphapacchiyā gahetvā gac-chantī sodhanakāle ārakkhitthiyā upari chaḍḍesi. Sā tena aṭṭiyamānā⁶ apeti, itarā ten' eva niyāmena yā yā kiñci katheti tassā tassā upari kacavaram chaḍḍesi. Tato paṭṭhāya yaṃ yaṃ sā āharati vā harati vā tam na kāci sodhetum ussahati. Tas-mim kāle sā tam dhuttam pupphapacchiyaṃ nipajjāpetvā māṇa-vikāya santikam atihari. Dhutto māṇavikāya⁷ sīlam bhinditvā ekāhadvīham pāsāde yeva ahosi. Purohite bahi nikkhante ubho abhiramanti, tasmim āgate dhutto nilīyati. Atha nam sā ekā-kadvīhaccayena „sāmi idāni tava gantum vaṭṭatīti“⁸ āha. „Aham brāhmaṇam paharitvā gantukāmo“⁹ ti. Sā „evam hotū“¹⁰ 'ti dhuttam nilīyāpetvā brāhmaṇe āgate evam āha: „aham ayya tumhesu vīṇam vādentesu naccitum icchāmīti“¹¹. „Sādhu bhadde naccassū“¹² 'ti vīṇam¹³ vādesi. „Tumhesu olokentesu lajjāmi, su-mukham pana vo sātakena bandhitvā naccissāmīti“¹⁴. „Sace¹⁵ lajjasi¹⁶ evam karohīti“¹⁷. Māṇavikā ghanasāṭakam gahetvā tassa akkhīni pidahamānā mukham bandhi. Brāhmaṇo mukham bandhāpetvā vīṇam vādesi. Sā muhuttam naccitvā „ayya ahan¹⁸ te ekavāram sīse paharitukāma“¹⁹ 'ti āha. Itthilolo brāhmaṇo kiñci kāraṇam ajānanto²⁰ „paharāhīti“²¹ āha. Māṇavikā dhutta-saññam²² adāsi. So saṇikam²³ āgantvā brāhmaṇassa piṭṭhipasse

¹ both MSS. addhiyamānā. ² Ck -kā. ³ both MSS. vīṇā. ⁴ Ck me, Cv ce corr. to sace. ⁵ Ck lajjayi, Cv lajjāsi. ⁶ Ck aham. ⁷ Ck ājananto. ⁸ Ck pa-hārā-. ⁹ Ck dhuttam-, read: dhuttassa saññam? ¹⁰ Ck sanikam.

thatvā 'sīse kapparena' pahari. Akkhīni patanākārapattāni
 ahesum, sīse gaṇḍo utthahi. So vedanaṇḍo¹ hutvā „āhara te
 hatthan“ ti āha. Māṇavikā attano hattham ukkhipitvā tassa
 hatthe ṭhapesi. Brāhmaṇo „hattho muduko, pahāro pana thad-
 dho“ ti āha. Dhutto brāhmaṇam paharitvā nilīyi. Māṇavikā
 tasmiṃ nilīne brāhmaṇassa mukhato sātakaṃ mocetvā telam
 ādāya sīse pahāram sambāhi. Brāhmaṇe bahi nikkhante puna
 sā itthī dhuttaṃ pacchiyaṃ nipajjāpetvā nīhari. So rañño
 santikaṃ gantvā sabban tam pavattim ārocesi. Rājā attano
 upatṭhānam āgataṃ brāhmaṇam āha: „jūtam kīlāma brāhmaṇā“
 'ti. „Sādhu mahārājā“ 'ti. Rājā jūtaṃḍalam sajjāpetvā
 purimanayen' eva jūtagītaṃ gāyitvā pāse khipati. Brāhmaṇo
 māṇavikāya tapassa bhinnabhāvaṃ ajānanto „ṭhapetvā mama
 māṇavikan“ ti āha, evaṃ vadanto pi parājito yeva. Rājā jā-
 nitvā „brāhmaṇa kiṃ ṭhapesi, māṇavikāya te tapo bhinno, tvaṃ
 mātugāmaṃ gabbhato paṭṭhāya rakkhanto sattasu ṭhānesu
 ārakkham karonto 'rakkhitaṃ sakkhissāmīti' maññesi, mātugāmo
 nāma kucchiyaṃ pakkipitvā carantenāpi rakkhitaṃ na sakkā,
 ekapurisikā itthī nāma n' atthi, tava māṇavikā 'naccitukāṃ'
 amhīti' vatvā vīṇam vādentassa tava sātakena mukhaṃ bandhi-
 tvā attano jāram tava sīse kapparena² paharāpetvā³ uyyojesi⁴,
 idāni kiṃ ṭhapesīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Yam brāhmaṇo avādesi⁵ vīṇam sammukhaveṭhito,
 aṇḍabhūtā bhatā bhariyā, tāsu ko jātu vissase ti. 61.

Tattha yaṃ brāhmaṇo avādesi⁷ vīṇam sammukhaveṭhito ti yena
 kāraṇena brāhmaṇo ghanasātakena saha mukhena veṭhito hutvā⁸ vīṇam vādesi
 naṃ kāraṇam na jānātīti attho, tam hi⁹ sā vañcetukāmā evam akāsi, brāhmaṇo
 pana tam itthīnaṃ¹⁰ bahumāyabhāvaṃ na jānanto mātugāmassa saddahitvā maṃ
 esā lajjatīti evaṃ saṃnī ahoṣi, ten' assa aññābhāvaṃ pakāsento rājā evam āha,

¹ C^k kappahārena. ² so both MSS. instead of vedanaṇḍo? ³ C^k kappahārena.

⁴ C^k paharāpetvā. ⁵ C^v -sī. ⁶ C^k āvādesi. ⁷ C^k āvādesi. ⁸ C^k sutvā.

⁹ C^v tampihi corr. to tamhi, C^k tamhi. ¹⁰ C^v itthīnaṃ.

ayam ettha adhippāyo, aṇḍabhūtā bhatā bhariyā ti, aṇḍam vuccati¹ bījam, bījabhūtā² mātu kucchito anikkhantakāle yeva ābhatā ānītā bhatā vā puṭṭhā vā ti attho, kā: sā bhariyā pajāpatī pādapariṇāṭikā, sā hi bhattavatthādīhi bharitabbatāya³ bhinnasamvaratāya lokadhammehi bharitatāya⁴ vā bhariyā ti vuccati, tāsū ko jātu vissase ti, jātū ti ekamsādhivaṇṇanam, tāsū kucchito paṭṭhāya rakkhīyamānāsu pi evam vikāram āpajjantūsu bhariyāsu ko nāma paṇḍitapuriso ekamsena vissase, nibbikārā etā mayhan ti ko saddaheyyā ti attho, asaddhammavasena hi āmantakesu nimantakesu vijjamānesu mātugāmo nāma na sakkā rakkhītun ti.

Evam Bodhisatto brāhmaṇassa dhammam desesi. Brāhmaṇo Bodhisattassa dhammadesanam sutvā nivesanam gantvā tam mānavikam āha: „tayā kira evarūpam pāpakammaṃ katan“ ti. „Ayya, ko evam āha, na karomi, aham eva paharim, na añño koci, sace na saddahatha aham ‘tumhe ṭhapetvā aññassa purisassa hatthasamphassaṃ⁵ na jānāmīti’ saccakiriyaṃ⁶ katvā aggim pavisitvā tumhe saddahāpessāmīti“. Brāhmaṇo „evam hotū“ ‘ti mahantaṃ dārurāsim kāretvā aggim datvā tam pakkosāpetvā „sace attano saddahasi aggim pavisā“ ‘ti āha. Mānavikā attano paricārikam paṭhamam eva sikkhāpesi: „amma tava puttaṃ tattha gantvā mama aggim pavisanakāle hatthagahanaṃ kātum vadehīti“. Sā gantvā tathā avaca. Dhutto āgantvā parisamajjhe atṭhāsi. Sā mānavikā brāhmaṇam vañcetukāmā mahājanamajjhe ṭhatvā „brāhmaṇa tam ṭhapetvā aññassa purisassa hatthasamphassaṃ na jānāmi, iminā saccena ayaṃ aggi mā maṃ jhāpesīti“ aggim pavisitum āradhā. Tasmiṃ khane dhutto „passatha purohitabrāhmaṇassa kammaṃ, evarūpam mātugāmaṃ aggim pavesāpetīti“ gantvā tam mānavikam hatthē gaṇhi. Sā hattham vissajjāpetvā purohitaṃ āha: „ayya, mama saccakiriyaṃ bhinnā, na sakkā aggim pavisitun“ ti. „Kimkāraṇā“ ti. „Ajja mayā evam saccakiriyaṃ katā: ‘ṭhapetvā mama sāmikam aññapurisassa hatthasamphassaṃ na

¹ both MSS. -ti. ² C^v bhūtā. ³ C^k bharitaritabbatāya, C^v bharitaritabbatāya corr. to bharitabbatāya. ⁴ C^k bharittāya, C^v bharitanāya corr. to bharitatāya. ⁵ C^k sampassa, C^v samphassa. ⁶ C^k naccakiriyaṃ.

jānāmīti', idāni¹ c' amhi iminā purisena hatthe gahitā'' ti. Brāhmaṇo „vañcito ahaṃ imāyā''² ti ñatvā taṃ pothetvā nīharāpesi. Evaṃ asaddhammasamannāgatā kir' etā itthiyo, kīvamahantam pi³ pāpakammaṃ katvā attano sāmikam vañcetum „nāhaṃ evarūpaṃ karomīti'' divasam pi sapatham kurumānā nānācittā va honti, tena vuttam:

Corīnaṃ bahubuddhīnaṃ⁴ yāsu saccaṃ sudullabhaṃ
thīnaṃ bhāvo durājāno macchassêvôdake gataṃ.

Musā tāsāṃ yathā saccaṃ saccaṃ tāsāṃ yathā musā,
gāvo bahutiṇassêva mama santi varaṃ varaṃ.

Coriyo kaṭhinā h' etā vālā capalasakkharā,
na tā kiñci na jānanti yaṃ manussesu vācanan⁵ ti.

Satthā „evaṃ arakkhiyo mātugāmo'' ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patitṭhahi. Satthāpi anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Bārāṇasirājā ahaṃ eva ahosi'' ti. Aṇḍabhūtajātakaṃ.

3. Takkaĵātaka.

Kodhanā akataññū cā 'ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ñeva ārabha katesi. Taṃ⁶ hi Satthā „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito'' ti pucchitvā „saccan'' ti vutte „itthiyo nāma akataññū mittadūbhā, kasmā tā nissāya ukkaṇṭhito sīti'' vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahma datte rajjaṃ kārente
Bodhisatto isipabbajjaṃ pabbajitvā Gaṅgātīre assamaṃ
māpetvā samāpattiyo c'eva abhiññā ca nibbattetvā jhānaratisukhena viharati. Tasmim samaye Bārāṇasisetṭhino dhītā
Duṭṭhakumārī⁷ nāma caṇḍā ahosi pharusā, dāsakammakare akkosati⁸ paharati. Atha naṃ ekadivasaṃ gahetvā „Gaṅgāya

¹ both MSS. idāna. ² both MSS. imayā. ³ C^k mahamatamhi. ⁴ C^v -buddhīnaṃ.

⁵ both MSS. vacanan. ⁶ both MSS. tañ. ⁷ both MSS. -ri. ⁸ both MSS. akkosātasati.

kīlissāmā¹ 'ti agamaṃsu. Tesam¹ kīlantānaṃ yeva suriyatthaṇ-
gamanavelā jātā. Megho utṭhahi. Manussā meghaṃ disvā ito
c' ito ca vegena palāyimsu. Setṭhidhītāya dāsakammakarā
„ajj' amhehi etissā piṭṭhiṃ² passitum vaṭṭatīti³“ taṃ anto udas-
sīm nēva chaḍḍetvā uttarimsu. Devo pāvassi. Suriyo pi
atthaṇ gato⁴. Andhakāraṃ jātā. Tā⁴ tāya vinā va⁵ gehaṃ
gantvā „kahaṃ sā“ ti vutte „Gaṅgāto tāva uttiṇṇā, atha naṃ
na jānāma kahaṃ gatā“ ti. Nātakā vicinitvāpi na passimsu.
Sā mahāviraṇaṃ viravaṇti udakena vuyhaṃānā aḍḍharattasa-
maye Bodhisattassa paṇṇasālasamīpaṃ pāpuṇi. So tassā sad-
daṃ sutvā „mātugāmaṃsā saddo, parittāṇaṃ assā karissāmīti⁶“
tiṇukkāṃ ādāya nadītīraṃ gantvā taṃ disvā „mā bhāyi, mā
bhāyīti⁷“ assāsetvā nāgabalo thāmasampanno nadīṃ⁷ taramāno
gantvā taṃ ukkhipitvā assamaṇaḍḍaṃ ānetvā aggaṃ katvā
adāsi. Sīte vigate madhurāṇi phalāphalāṇi upanāmesī. Tāni
khāditvā thitaṃ „kattha vāsikāsi, kathaṇ ca Gaṅgāya
patitāsi⁸“ pucchi. Sā taṃ pavattim ārocesi. Atha naṃ⁸ „tvam
etth' eva vasā“ 'ti paṇṇasālāya vasāpento dvīhatīhaṃ sayāṃ
abbhokāse vasitvā „idāni gacchā“ 'ti āha. Sā „imaṃ tāpasāṃ
sīlābhedaṃ pāpetvā gahetvā gamissāmīti⁹“ na gacchatī. Atha
gacchante kāle itthikuttaṃ itthilīhaṃ dassetvā tassa⁹ sīla-
bhedaṃ katvā jhānaṃ antaradhāpesī. So taṃ gahetvā araṇṇe
yeva¹⁰ vasatī. Atha naṃ sā āha: „ayya, kin no araṇṇavāseṇa¹¹,
manussapaṇṇaṃ gamissāmā“ 'ti. So taṃ ādāya ekaṃ paccan-
tagāmaṃ gantvā takkaḍḍhatīyā va jīvikaṃ kappetvā taṃ po-
setī. Tassa takkaṃ vikkīṇitvā jīvātīti Takkaṇḍito ti nāmaṃ
akaṃsu. Ath' assa te gāmaṇasīno paribbayaṃ datvā „amhā-
kaṃ suyuttaṃ¹² duyuttaṃ¹³ ācikkhanto ettha vasā“ 'ti gāma-
dvāre kuṭiyaṃ vāsesuṃ. Tena ca samayena corā pabbatā
oruyha paccantaṃ paharanti. Te ekadivaṃ taṃ gāmaṃ paha-

¹ Ck nesam. ² Cv piṭṭhiṃ. ³ Cv atthagato. ⁴ both MSS. to. ⁵ Ck vaṇi.
⁶ both MSS. tari-. ⁷ Ck nadī, Cv nādī. ⁸ Cv na. ⁹ Ck tassā. ¹⁰ Ck amṇe
va. ¹¹ Ck amṇavāseṇa. ¹² Cv suyutta. ¹³ so both MSS.

ritvā gālavāsikehi yeva bhaṇḍikā pakkipāpetvā¹ gacchantā tam pi setṭhidhītaram gahetvā attano vasanaṭṭhānam gantvā sesajanam vissajjesum. Corajetṭhako pana tassā rūpe bajjhitvā tam attano bhariyam akāsi. Bodhisatto „itthannāmā² kahan“ ti pucchi, „corajetṭhakena gahetvā attano bhariyā katā“ ti ca sutvāpi „na sā tattha mayā vinā vasissati³ palāyitvā āgacchissatīti“ tam āgamanam olokento tatth’ eva vasi. Setṭhidhītāpi cintesi: „aham idha sukham vasāmi, kadāci mam Takkapaṇḍito kiñcid eva nissāya āgantvā ito ādāya gaccheyya ath’ etasmā sukhā parihāyissāmi, yaṇ nūnāham sampiyāyamānā viya tam pakkosāpetvā ghātāpeyyan“ ti sā ekam manussam pakkositvā „aham idha dukkham jīvāmi, Takkapaṇḍito mam āgantvā ādāya gacchatū“ ti sāsanaṃ pesesi. So tam sāsanaṃ sutvā sadda-hitvā tattha gantvā gāmadvāre ṭhatvā sāsanaṃ pesesi. Sā nikkhamitvā tam disvā „ayya, sace mayam idāni gacchissāma corajetṭhako anubandhitvā ubho pi amhe ghāteṣṣati, rattibhāge gacchissāmā“ ti tam ānetvā bhojetvā koṭṭhake nisīdāpetvā sāyam corajetṭhakassa āgantvā suram pītva⁴ makkakāle⁵ „sāmi sace imāya velāya tava sapattam passeyyāsi kin ti tam⁶ kareyyāsīti“ āha. „Idaṇ c’ idaṇ ca karissāmīti“. „Kim pana so dūre, nanu koṭṭhake nisinno“ ti. Corajetṭhako ukkam ādāya tattha gantvā tam disvā gahetvā gehamajjhe pādetvā⁷ kapparādīhi yathāruciṃ pothesi. So pothiyamāno pi aññaṃ kiñci avatvā⁸ „kodhanā akataññū ca piṣuṇā mittadūbhikā“ ti ettakam eva vadati. Coro tam pothetvā bandhitvā nipajjāpetvā sāyamāsaṃ bhuñjitvā sayi⁹, pabuddho jīṇṇasayasurāya¹⁰ puna tam pothetum ārabhi. So pi tām’ eva cattāri padāni vadati. Coro cintesi: „ayam evam pothiyamāno pi¹¹ aññaṃ kiñci avatvā imān’ eva cattāri padāni vadati, pucchissāmi naṃ“ ti tassāsutta-bhāvaṃ nātvā tam pucchi: „ambho tvaṃ evam pothiyamāno pi

¹ C^v ukkipā-. ² C^k itthinnāmā. ³ both MSS. vasissasīti. ⁴ C^v pīvitvā.

⁵ C^k manta-. ⁶ C^k naṃ. ⁷ C^k pothetvā. ⁸ both MSS. avattha. ⁹ C^k sayī.

¹⁰ C^v chinṇa-, read: jīṇṇasāyasurāya? ¹¹ C^k omits pi.

kasinā etān' eva padāni vadasīti¹. Takkapaṇḍito „tena hi sunāhīti“ taṃ kāraṇaṃ ādito paṭṭhāya kathesi: „aḥaṃ pubbe araṇṇavāsiko eko tāpaso jhānalābhī, sv-āhaṃ etaṃ Gaṅgāya vuyhamānaṃ uttāretvā paṭijaggiṃ, atha maṃ esā palobhetvā jhānā parihāpesi, sv-āhaṃ araṇṇaṃ pahāya etaṃ posento pac-cantagāmake vasāmi, ath' esā corehi idhānītā 'aḥaṃ dukkhaṃ vasāmi, āgantvā maṃ netū' 'ti mayhaṃ sāsanaṃ pesetvā idāni tava hatthe pātesi, iminā kāraṇenāhaṃ evaṃ kathamīti“. Coro cintesi: „yā esā evarūpe guṇasampanne upakārake evaṃ vip-paṭipajji sā mayhaṃ kataran nāma upaddavaṃ na kareyya, hāretabbā esā“ ti so Takkapaṇḍitaṃ assāsetvā taṃ pabodhetvā² khaggaṃ ādāya nikkhamma „etaṃ purisaṃ gāmadvāre ghāteṣṣāmīti“ vatvā tāya saddhiṃ bahigāmaṃ gantvā „etaṃ hatthe gaṇhā“ 'ti taṃ tāya hatthe gāhāpetvā khaggaṃ ādāya Takkapaṇḍitaṃ paharanto viya taṃ³ dvidhā chinditvā sasīsaṃ⁴ nahāpetvā⁵ Takkapaṇḍitaṃ katipāhaṃ paṇītabhojanena santappa⁶na⁷ „idāni kaḥaṃ gamissasīti“ āha. Takkapaṇḍito „gharāvāseṇa me kiccaṃ n' atthi, isipabbajjaṃ pabbajitvā tatth' eva araṇṇe vasissāmīti“ āha. „Tena hi ahaṃ pi pabbajissāmīti“ ubho pi pabbajitvā taṃ araṇṇāyatanaṃ gantvā pañca abhiññā ca aṭṭha samāpattiyo⁸ nibbattetvā jīvitapariyosāne brahmaloka-parāyanā ahesuṃ.

Satthā imāni dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

Kodhanā akataññū ca pisunā ca vibhedikā,
brahmacariyaṃ cara⁹ bhikkhu, so sukhaṃ na vibāhisīti. 62.

Tatrāyaṃ piṇḍattho: bhikkhu, itthiyo nāma¹⁰ etā kodhanā uppannaṃ kodhaṃ nivāretuṃ na sakkonti, akataññū ca atimahantaṃ pi upakāraṃ na jānanti,

¹ C^v pabbādhettvā. ² C^k omits taṃ. ³ C^k sāsīsaṃ? ⁴ C^v nahātvā. ⁵ so C^k, C^v santappeta? corr. to santappehi? read: santappetvā? ⁶ add: ca? ⁷ both MSS. caraṃ corr. to cāra.

pisuṇā ca piyasuṇṇabhāvakarāṇam eva katham kathenti, vibhedikā mitte bhindanti mittabhedanakatham kathanasilā yeva, evarūpehi pāpakammehi samannāgatā etā, kin te etāhi¹, brahmacariyam cara bhikkhu, ayam hi methunavirati parisuddhaṭṭhena brahmacariyam nāma, tam cara, so sukham na vihāhisi so tvaṁ etaṁ brahmacariyavāsam vasanto jhānasukham maggasukham phalasukham ca na vihāhisi, etaṁ sukham na vijahissasi, etasmā sukhā na parihāyissatīti² attho, na parihāhisiṭi pi pātho, ayam ev' attho.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-pariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patitṭhahi. Satthāpi jātakam samodhānesi: „Tadā corajetṭhako Ānando ahosi, Takkapaṇḍito pana aham evā“ 'ti. Takkajātakam.

4. Durājānājātaka.

Mā su nandi icchatimān ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṁ upāsakaṁ ārabha kathesi. Eko kira Sāvattvivāsiupāsako tisu ratanesu³ pañcasu ca silesu patitṭhito buddhamāmako dhammamāmako saṅghamāmako. Bhariyā pan' assa dussilā pāpadhammā, yaṁ divasaṁ micchācāraṁ⁴ carati tam divasaṁ satakitadāsī viya hoti, micchācārassa pana akatadivase sāminī hoti caṇḍā⁵ pharusā. So tassā bhāvaṁ jānitum na sakkoti. Atha tāya ubbālho Buddhupaṭṭhānam⁶ na gacchatī. Atha naṁ ekadivasaṁ gandhapupphāni ādāya āgantvā vanditvā nisinnaṁ Satthā āha: „kin nu kho tvaṁ upāsaka sattatṭhādivase Buddhupaṭṭhānam nāgacchasīti“. „Gharanī me bhante ekasmiṁ divase satakitā dāsī⁷ viya hoti, ekasmiṁ sāminī viya caṇḍā pharusā, aham tassā bhāvaṁ jānitum na sakkomi, sv-āham tāya ubbālho Buddhupaṭṭhānam nāgacchāmīti“. Ath' assa vacanam sutvā Satthā „upāsaka, 'mātugāmassa bhāvo nāma dujjāno⁸ ti pubbe pi te paṇḍitā kathayimsū⁹“ 'ti vatvā¹⁰ pana „tam bhavasamkhepagatattā sallakkhetum na sakkotīti“ vatvā tena yācito atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente Bodhisatto disāpāṇamokkho ācariyo hutvā pañcamāṇavaka-

¹ C^v etābhi. ² so both MSS. instead of -yissasīti? ³ C^v saraṇesu. ⁴ C^k -cāra, C^v -cāra corr. to -cāraṁ. ⁵ C^k caṇḍa. ⁶ C^v buddhu- corr. to buddhū- ⁷ C^k dāsī. ⁸ C^k dujjāto, C^v dujjano corr. to dujjāno. ⁹ C^v kathayisu corr. to -yimsu. ¹⁰ C^v tvā corr. to tvaṁ.

satāni sippaṃ sikkhāpeti. Ath' eko tiroratṭhavāsiko brāhma-
ṇamāṇavako āgantvā tassa santike sippaṃ uggāhanto ekāya
itthiyā paṭibaddhacitto hutvā taṃ bhariyaṃ katvā tasmiṃ yeva
Bārāṇasinagare vasanto dve tisso velāya ācariyassa upatṭhānaṃ
na gacchati. Sā paṇ' assa bhariyā dussilā pāpadhaminā, mic-
chācāraṃ ciṇṇadivase dāsī¹ viya hoti, aciṇṇadivase sāmīnī viya
caṇḍā pharusā hoti. So tassā bhāvaṃ jānitum asakkonto tāya
ubbālho ākulacitto ācariyassa upatṭhānaṃ na gacchati. Atha
naṃ sattatṭhadivase atikkamitvā āgataṃ „kiṃ māṇava na pañ-
ñāyasīti“ ācariyo pucchi. So „bhariyā maṃ ācariya ekadivasaṃ
icchatī pattheti, dāsī² viya nihata mānā hoti, ekadivase sāmīnī
viya thaddhā³ caṇḍā pharusā, ahaṃ tassā bhāvaṃ jānitum na
sakkomi, tāya ubbālho ākulacitto tumhākaṃ upatṭhānaṃ nāgato
'mhīti“. Ācariyo „evam etaṃ māṇava, itthiyo nāma anācāraṃ
ciṇṇadivase sāmikaṃ anuvattanti, dāsī viya nihata mānā honti,
anāciṇṇadivase pana mānatthaddhā hutvā sāmikaṃ na gaṇenti,
evam itthiyo nāma⁴ enā anācārā dussilā, tāsā bhāvo nāma
dujjāno, tāsū icchantīsu pi anicchantīsu pi majjhatten' eva
bhavitabban“ ti vatvāna tass' ovādavasena imaṃ gātham āha:

Mā su nandi: icchatī maṃ, mā su soci: na icchatī,
thīnaṃ bhāvo durājāno macchassēvōdake gatan ti. 63.

Tattha mā su nandi icchatī maṃ ti, sukāro nipātamattaṃ, ayaṃ itthī
maṃ icchatī pattheti mayi sinehaṃ karotīti mā tussi, mā su soci na icchatīti
ayaṃ maṃ na icchatīti pi mā soci, icchamānāya nandiṃ na icchamānāya ca
sokaṃ akatvā majjhatto va hohīti dīpeti, thīnaṃ bhāvo durājāno ti itthī-
naṃ bhāvo nāma itthimāyāya paṭicchannattā durājāno, yathā kiṃ: macchas-
sevōdake gatan ti yathā macchagamanāṃ udakena paṭicchannattā dujjānaṃ⁴
ten' eva so kevaṃ āgate udakena gamanaṃ paṭicchādetvā palāyati attānaṃ gaṇ-
hitum na deti evam eva itthiyo mahantaṃ pi dussīlakammaṃ katvā mayaṃ
evarūpaṃ na karomā⁵ 'ti attanā⁵ katakammaṃ itthimāyāya paṭicchādetvā sāmike

¹ C^v dāsī. ² C^k dāsī. ³ C^k thaddha. ⁴ C^k dujjanaṃ, C^v dujjanaṃ corr. to
dujjā-. ⁵ C^v attanaṃ corr. to attānaṃ.

vañcenti, evaṃ itthiyo nāma' etā pāpakammā durācārā, tāsū majjhatto yeva su-
knito hotīti.

Evam Bodhisatto antevāsikassa ovādam adāsi. Tato paṭ-
ṭhāya so tassā upari majjhatto ahosi. Sāpi 'ssa bhariyā „āca-
riyena kira me dussīlabhāvo nāto“ ti tato paṭṭhāya na anācāram
cari.

Sāpi tassa upāsakassa itthi „Sammāsambuddhena kira mayham
durācārabbhāvo nāto“ ti tato paṭṭhāya pāpakammaṃ nāma na akāsi.

Satthāpi imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsesi. Sac-
capariyosāne upāsako sotāpattiphale patitṭhahi¹. Satthā anusandhim
ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā jayampatikā yeva idāni jayam-
patikā. ācariyo pana aham eva ahosi“ ti. Durājānajakam.

5. Anabhiratijātaka.

Yathā nadī ca pantho cā 'ti. Idam Satthā Jetavane
viharanto tathārūpaṃ yeva² upāsakaṃ ārabha kathesi. So pana
parigaṇhanto tassā dussīlabhāvaṃ natvā bhaṇḍiketo³ cittavyākulatāya
sattaṭṭhadvase upaṭṭhānam na agamāsi. So ekaṃ divasaṃ vihāram
gantvā Tathāgataṃ vanditvā nisinno „kasmā sattaṭṭhadvasāni nāgato
sīti“ vutto⁴ „bhariyā⁵ me bhante dussīlā, tassā upari vyākulacittatāya
nāgato 'mhitī“ āha. Satthā „upāsaka, 'itthiṃsu nācārā⁶ etā ti kopam
akatvā majjhatten' eva bhavitum vaṭṭatīti' pubbe pi te paṇḍitā katha-
yimsu, tvam ca⁷ pana bhavantarena paṭicchannattā taṃ kāraṇam na
sallakkhesīti“ vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjam kārente
Bodhisatto purimanayen' eva disāpāmokkho ācariyo ahosi.
Ath' assa antevāsiko bhariyāya dosaṃ⁸ disvā vyākulacittatāya
katipāham anāgantvā ekadivasaṃ ācariyena pucchito taṃ kāra-
ṇam nivedesi. Ath' assa ācariyo „tāta, itthiyo nāma sabba-

¹ C^v patitṭhāhi corr. to patitṭhahi. ² C^k yevā, C^v yevā corr. to yeva ³ so both
MSS. ⁴ C^k vutto. ⁵ C^k bhariyāya. ⁶ C^v nācārā corr. to anācārā. ⁷ C^k ka-
thayimsū ti vatvā ca, C^v kathayimsutvāma corr. to -sutvam. ⁸ C^v dosā

sādhāraṇā, 'tāsu 'dussilā etā' ti paṇḍitā kopam na' karontīti" vatvā ovādavasena imam gātham āha:

Yathā nadī ca pantho ca pānāgāram sabhā papā
evam lokitthiyo nāma, nāsam kujjhanti paṇḍitā ti. 64.

Tattha yathā nadīti yathā anekatitthā nadī nahānatthāya sampattānam¹ caṇḍālādīnam khattiyādīnam pi sādhāraṇā, na tattha² koci nahāyitum na labhati nāma, pantho ti ādisu pi yathā mahāmaggo pi sabbesam sādhāraṇo⁴, na koci tena gantum na labhati, pānāgāram pi surāgeham sabbesam sādhāraṇam, yo yo pātukāmo sabbo tattha pavisat' eva⁵, puññatthikehi tattha tattha manussānam nivāsattāya katā⁶ sabhāpi sādhāraṇā⁷, na tattha⁸ koci pavisitum na labhati, mahāmagge pāṇiyacāṭṭiyo ṭhapetvā katā papāpi⁹ sabbesam sādhāraṇā¹⁰, na tattha¹¹ koci pāṇiyam pīvitum na labhati, evam lokitthiyo nāma, evam evam tāta mānava imasmim loke itthiyo pi sabbasādhāraṇā, ten' eva sādhāraṇatṭhena nadī-panthapānāgārāsabhāpapāsadisā, tasmā nāsam kujjhanti paṇḍitā etāsam¹² itthīnam lāmikā etā auācārā dussilā sabbadhāraṇā ti cintetvā¹³ paṇḍitā chekā buddhisampannā na kujjhantīti.

Evam Bodhisatto antevāsikassa ovādam adāsi. So tam ovādam sutvā majjhatto ahosi. Bhariyāpi 'ssa „ācariyena kir' amhi nātā" ti tato paṭṭhāya pāpakammaṃ na akāsi.

Tassa pi upāsakassa bhariyā „Satthārā kir' amhi nātā" ti tato paṭṭhāya pāpakammaṃ na akāsi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-pariyosāne upāsako sotāpattiphale patitṭhāsi. Satthāpi anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā jayampatikā va etarahi jayampatikā, ācariyabrāhmaṇo pana aham eva ahosin" ti. Anabhirati-jātakam.

6. Mudulakkhaṇajātaka.

Ekā icchā pure āsīti. Idam Satthā Jetavane viharanto samkilesam ārabha kathesi. Eko kira Sāvattvivāsikulaputto Satthu

¹ Ck kopantam. ² Ck sampattasampattanam. ³ Ck tatthā, Cv tatthā corr. to tattha. ⁴ both MSS. -ne. ⁵ Ck pavisaneva, Cv pavisaneva corr. to pavisateva. ⁶ Ck kathā. ⁷ Ck -na, Cv -ṇa. ⁸ Ck ntattha, Cv ntattha corr. to natattha. ⁹ both MSS. katapāpi. ¹⁰ Ck -ṇa. ¹¹ Ck ntattha, Cv nattha corr. to natattha. ¹² Cv sam. ¹³ Cv mittetvā.

dhammadesanam sutvā ratanasāsane uram datvā pabbajitvā paṭipannako yogāvaçaro avissatṭhakammaṭṭhāno hutvā ekadivasam Sāvatthiyam piṇḍāya caramāno ekam alanikatapaṭiyattam itthim disvā subhavasena indriyāni bhinditvā olokesi. Tass' abbhantare kilesa cali, vāsiyā ākoṭitakhīrarukkho viya ahosi. So tato paṭṭhāya kilesavāsiko¹ hutvā n' eva kāyassādam na cittassādam labhati, bhantamigasappaṭibhāgo sāsane anabhirato parūḥakesanakhalomakiliṭṭhacīvaro² ahosi. Ath' assa indriyavikāram disvā sahāyakā bhikkhū³ „kin nu kho te āvuso na yathā porāṇāni indriyānīti“ pucchimsu. „Anabhirato 'smi āvuso“ ti. Atha nan te Satthu santikam nayimsu. Satthā „kim bhikkhave anicchamānam bhikkhum ādāya āgat' atthā“ 'ti pucchi. „Ayam bhante bhikkhu anabhirato“ ti. „Saccam⁴ bhikkhū“ 'ti. „Saccam Bhagavā“ 'ti. „Ko tam ukkaṇṭhāpesīti“. „Aham bhante piṇḍāya caranto ekam itthim indriyāni bhinditvā olokesim, atha me kilesa cali, ten' amhi ukkaṇṭhito“ ti. Atha nam Satthā „anacchariyam etaṃ bhikkhu yaṃ tvam indriyāni bhinditvā visabhāgārammaṇam subhavasena olokento kilesehi kampito, pubbe pañcābhiññāṭṭhasamāpattilābhino jhānabalena kilese vikkhambhetvā visuddhacittā gaganatalacarā Bodhisattāpi indriyāni bhinditvā visabhāgārammaṇam olokayamānā jhānā parihāyitvā kilesehi kampitā mahādukkham anubhavimsu, na hi Sinēru-uppāṭanaka-vāto Hatthimatta-muṇḍapabbatakam mahājambuummūlakavāto chinnatāṭe virūḥagacchakam mahāsamuddam vā pana sosanavāto khuddakatalākam kismicid eva gaṇhati, evaṃ uttamabuddhīnam nāma visuddhacittānam Bodhisattānam aññānabhāvakarā kilesā tayi kim lajjissanti, visuddhāpi sattā saṃkilissanti, uttamayasasamaṃgino⁵ pi āyasakyam pāpuṇantīti“ vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahma datte rajjam kārente Bodhisatto Kāsiraṭṭhe ekassa mahāvibhavassa brāhmaṇa-kule nibbattitvā viññūtam patto sabbasippānam pāram gantvā kāme pahāya isipabbajjam pabbajitvā kaṣiṇaparikkammaṃ katvā abhiññā ca samāpattiyo ca uppādetvā jhānasukhena vītināmento Himavantapadese vāsam kappesi. So ekasmiṃ kāle loṇambila-

¹ so both MSS. instead of -vasiko? ² C^k pharūḥa-, C^v pharūḥa-. ³ both MSS. bhikkhu. ⁴ C^k sacca, C^v sacca corr. to saccam. ⁵ C^k -yassamabhīno, C^v -yassamabhīno corr. to -yassasamaṃgino.

sevanatthāya Himavantā otaritvā Bārāṇasim patvā rājuyyāne vasitvā punadivase katasarīrapaṭijaggano rattavākamayaṃ nivāsanapārupanam¹ saṇṭhapetvā ajinaṃ ekasmiṃ amse katvā jaṭamaṇḍalam bandhitvā khārikājam ādāya Bārāṇasiyaṃ bhikkhāya caramāno rañño gharadvāram pāpuṇi. Rājā c' assa cariyāvihāre pasīditvā pakkosāpetvā mahārahe āsane nisīdāpetvā paṇītena khādaniyabhojanienā² santappetvā katānumodanam uyyāne vasanatthāya yāci. So sampaticchitvā rājagehe³ bhuñjitvā rājakulam ovadamāno tasmim uyyāne solasa vassāni vasi. Ath' ekadivasaṃ rājā kupitaṃ paccantaṃ vūpasametum gacchanto Mudulakkhaṇam nāma aggamaheṣim⁴ „appamattā ayyassa upaṭṭhānam karohīti“ vatvā agamāsi. Bodhisatto rañño gata-kālato paṭṭhāya attano ruccanavelāya geham gacchatī. Ath' ekadivasaṃ Mudulakkhaṇā Bodhisattassa āhāram sampādetvā „ajja ayyo cirāyatīti“ gandhodakena nahāyitvā sabbālamkārapatimaṇḍitā mahātale cullasayanam paññāpetvā Bodhisattassa āgamanam olokayamānā nipajji. Bodhisatto pi attano velam sallakkhetvā jhānā vuṭṭhāya ākāsen' eva rājanivesanam agamāsi. Mudulakkhaṇā vākacīrasaddam sutvā va „ayyo āgato“ ti vegena utṭhahi. Tassā vegena utṭhahantiyā maṭṭasāṭako bhassī. Tāpaso sīhapañjarena pavisanto deviyā visabhāgarūpārammaṇam indriyāni bhinditvā subhavasena⁵ olokesi. Ath' assa abbhantare kilesa cali, paṭaṭakhīrarukkho viya ahosi. Tāvad ev' assa jhānam antaradhāyi, chinnapakkho kāko viya ahosi. So ṭhitako va āhāram gaḥetvā abhuñjitvā va kilesakampito pāsādā oruyha uyyānam gantvā paṇṇasālam pavisitvā phalakattharasayanassa⁵ heṭṭhā āhāram ṭhapetvā visabhāgārammaṇe baddho kilesagginā dayhamāno nirāhāratāya sukkhamāno sattadivasāni phalakattharake nipajji. Sattame divase rājā paccantaṃ vūpasametvā āgato. Nagaram padakkhiṇam katvā nivesanam āgantvā va

¹ C^k -parupanam, C^v -pārūpanam. ² so both MSS. ³ C^k rājagehe. ⁴ both MSS. -hesi. ⁵ C^k -kantha-.

„ayyaṃ passāmīti“ uyyānaṃ gantvā paṇṇasālaṃ pavisitvā taṃ
 nipannakaṃ disvā „ekaṃ aphāsukaṃ jātaṃ, maññe“ ti paṇṇa-
 sālaṃ sodhāpetvā pāde parimajjanto „kiṃ ayya aphāsukaṃ“ ti
 pucchi. „Mahārāja, aññaṃ me aphāsukaṃ n'atthi, kilesavasena
 paṇ' amhi paṭibaddhacitto jāto“ ti. „Kahaṃ paṭibaddhan te
 ayya cittaṃ“ ti. „Mudulakkhaṇāya mahārājā“ 'ti. „Sādhu
 ayya, ahaṃ Mudulakkhaṇaṃ tumhākaṃ dammīti“ tāpasāṃ
 ādāya nivesanaṃ pavisitvā devīṃ sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ
 katvā tāpasassa adāsi. Dadamāno yeva Mudulakkhaṇāya sañ-
 ñaṃ adāsi: „tayā attano balena ayyaṃ rakkhituṃ vāyamiṭṭhaṃ“
 ti. „Sādhu deva, rakkhissāmīti“. Tāpaso devīṃ gahetvā rā-
 janivesanā otari. Atha naṃ mahādvārato nikkhantakāle „ayya
 amhākaṃ ekaṃ gehaṃ laddhuṃ vaṭṭatīti¹“ gaccha rājānaṃ
 gehaṃ yācāhīti“ āha. Tāpaso gehaṃ yāci. Rājā manussānaṃ
 vaccaḷḷikiccaṃ sādhaṃyamaṇaṃ ekaṃ chadditagehaṃ² dāpesi.
 So devīṃ gahetvā tattha agamāsi. Sā pavisitūṃ na icchatī.
 „Kimkāraṇā na pavissati³“. „Asucibhāvenā“ 'ti. „Idāni kiṃ
 karomīti, paṭijaggāhi naṃ“ ti vatvā rañño santikaṃ pesetvā
 „gaccha, kuddālaṃ āhara, pacchima āharā“ 'ti āharāpetvā
 asuciṇ ca saṃkāraṇ ca chaddāpetvā⁴ gomayaṃ āharāpetvā
 limpāpetvā puna pi „gaccha, mañcaṃ āhara, pīṭhaṃ āhara,
 attharaṇaṃ āhara, cāṭiṃ āhara, ghaṭaṃ āharā“ 'ti ekamekaṃ
 āharāpetvā puna udakāharaṇādīnaṃ atthāya āṇāpesi. So ghaṭaṃ
 ādāya udakaṃ āharitvā cāṭiṃ pūretvā nahānodakaṃ sajjetvā
 sayanaṃ atthari. Atha naṃ sayane ekato nisīdantaṃ dāṭhi-
 kāsū gahetvā „tava samaṇabhāvaṃ vā brāhmaṇabhāvaṃ vā na
 jānāhīti⁵“ onametvā⁶ attano abhimukhaṃ ākadḍhi. So tasmiṃ
 kāle satīṃ paṭilabhi, ettake pana kāle aññaṇī⁷ ahosi. „Evaṃ
 aññaṇakāraṇā⁸ kilesā nāma kāmaccchandanaṇvaraṇā, bhikkhave

¹ so both MSS. ² C^v -chadditain. ³ C^v pavissati? read: pavissati?

⁴ C^k chaddhā-. ⁵ so both MSS. instead of jānāsīti? ⁶ C^v oṇa-. ⁷ C^k aññaṇī.

⁸ C^v -kāra- corr. to -kara-.

andhakaraṇaṃ aññāṇakāraṇaṃ¹“ ti ādim ettha vattabbaṃ. So satim paṭilabbhitvā cintesi: „ayaṃ taṇhā vadḍhamānā mama catūhi² apāyehi sīsaṃ ukkhipitum na dassati, ajj’ eva mayā imaṃ rañño niyyādetvā Himavantam pavisitum vaṭṭatīti“ so taṃ ādāya rājānaṃ upasaṃkamitvā „mahārāja, tava deviyā mayhaṃ attho n’ atthi, kevalaṃ me imaṃ nissāya taṇhā vadḍhitā“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Ekā icchā pure āsi aladdhā Mudulakkhaṇaṃ,
yato laddhā alārakkhī³ icchā icchaṃ vijāyathā ’ti. 65.

Tatrāyaṃ piṇḍattho: mahārāja mayhaṃ imaṃ tava devim Mudulakkhaṇaṃ alabbhitvā pure aho vatāhaṃ etaṃ labheyyaṃ ti ekā icchā āsi, ekā va taṇhā upajji, yato pana me ayaṃ alārakkhī visālanettā sobhanalocanā laddhā attha sā purimikā⁴ icchā gehataṇhaṃ upakaraṇataṇhaṃ upabhogataṇhaṃ ti uparūpari aññaṃ nānappakārā icchā vijāyathā janesi uppādesi, sā kho pana me evaṃ vadḍhamānā icchā apāyato sīsaṃ ukkhipitum na dassati, ahaṃ me imāya, tvaṃ yeva tava bhariyaṃ gaṇha. ahaṃ pana Himavantam gamissāmi.

Tāvad eva natṭhaṃ jhānaṃ uppādetvā ākāse nisinna dhammaṃ desetvā rañño ovādaṃ datvā ākāsen’ eva Himavantam gantvā puna manussapathaṃ nāma nāgamāsi, brahmavihāre pana bhāvetvā aparihīnajjhāno Brahmaloce nibbatti.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-pariyosāne so bhikkhu arahatte yeva paṭiṭṭhāsi. Satthāpi anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā rājā Anando, Mudulakkhaṇaṃ Uppalavaṇṇā, isi pana ahaṃ evā“ ’ti. Mudulakkhaṇajātakam.

7. Ucchaṅgajātaka.

Ucchaṅge deva me putto ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto aññataram jānapaditthim ārabba kathesi. Ekasmiṃ hi samaye Kosalaratṭhe tayo janā aññatarasmiṃ aṭavimukhe kasanti. Tasmim samaye anto aṭaviyaṃ corā manusse vilumpitvā palāyimsu.

¹ C^v -kāra- corr. to -kara-.

² C^v catuhi.

³ C^k -kkhi, read ulārakkhī?

⁴ C^k supuri.

Te core pariyesitvā apassantā tam tḥānam āgantvā „tumhe aṭaviyaṃ vilumpitvā idāni kassakā viya hothā“ ¹ti te „corā ime“ ti bandhitvā ānetvā Kosalarañño adamsu. Ath' ekā itthi' ²āgantvā „acchādanam me detha, acchādanam me dethā“ ³ti paridevantī punappuna rājanive-sanam pariyāti. Rājā tassā saddam sutvā „deh' imissā acchādanam“ ti āha. Sātakam gahetvā agamaṃsu. Sā tam' ⁴disvā „nāham etam acchādanam yācāmīti“ āha. Manussā gantvā rañño nivedayimsu: „na kir' esā imam acchādanam katheti, sāmikacchādanam kathetīti“. Atha nam rājā pakkosāpetvā „tvam kira sāmikacchādanam yācasīti“ pucchi. „Ama deva, itthiyā hi sāmiko acchādanam nāma, sāmikamhi asati sa-hassamūlam pi sātakam nivatthā iṇaggā⁵ yeva nāma“. Imassa pan' atthassa sādhanattham

Naggā nadī anodikā; naggam ratṭham arājikam,
itthī pi vidhavā naggā yassāpi dasa bhātaro ti

idam suttaṃ āharitabbam. Rājā tassā pasanno „te tayo janā kim hontīti“ pucchi. „Eko me deva sāmiko, eko bhātā, eko putto“ ti. Rājā „ahan te tuṭṭho imesu tīsu ekam demi, katamam icchasīti“ pucchi. Sā āha: „aham deva jīvamānā ekam sāmikam labhissāmi⁴ puttam pi labhissāmi⁵ eva, mātāpitunnam pana me matattā bhātā va dullabho, bhātaram me dehi devā“ ¹ti. Rājā tussitvā tayo pi vissaj-jesi. Evaṃ tam ekikam nissāya tayo janā dukkhato muttā. Tam kāraṇam bhikkhusaṃghe pākaṭam jātam. Ath' ekadivasam bhikkhū⁵ dhammasabbhāyaṃ sannipatitā „āvuso ekam itṭhim nissāya tayo janā dukkhā muttā“ ti tassā guṇakathāya nisīdimsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ²ti vutte „na bhikkhave esā itthī idān' eva te tayo jane dukkhā moci, pubbe pi moci yevā“ ³ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjam kārente
tayo janā aṭavimukhe kasantīti sabbam purimasadisam eva.
Tadā pana rañṇā „tīsu janesu kam icchasīti“ vutte sā āha
„tayo pi dātum na sakkotha devā“ ¹ti. „Āma na sakkomīti“.

¹ C^o itthī. ² C^o nam. ³ both MSS. iṇaggā. ⁴ C^o -ssameva ⁵ both MSS bhikkhu.

„Sace tayo dātum na sakkeha bhātaram me dethā“ ti. „Putta-
kam vā sāmikam vā gaccha, kiñ te bhātara“ ti ca vuttā „ete
nāma deva sulabhā, bhātā pana duilabbhā“ ti vatvā imam
gātham āha:

Ucchaṅge deva me putto, pathe dhāvantiyā pati.

tañ ca desam na passāmi yato sodariyam ānaye ti. 65.

Tattha ucchaṅge deva me putto ti deva mayhaṃ putto ucchaṅge yeva,
yathā hi araññānaṃ pavasiṃsa dātum gehevā sikkhā, uccāsiṃsā tattha pakkhipan-
tiyā ucchaṅge sakkaṃ nāma sulabhānaṃ hoti evaṃ itthiyā putto pi sulabbho, ucchaṅge
sakkasadiṣo va, tena vuttānaṃ: ucchaṅge deva me putto ti, pathe dhāvantiyā
patitiṃ maggaṃ ārogyha ekikaya gacchanti tiya pi hi itthiyā pati nāma sulabbho,
ditthadivho yeva hoti, tena vuttānaṃ: pathe dhāvantiyā patiti, tañ ca desam
na passāmi yato sodariyam ānaye ti yasmiṃ pana me mātāpitā n' atthi
tasmā idam tasmā mātāpitānaṃ bhātaraṃ, aññānaṃ, desam na passāmi yato aham
samane udare jātattā sabhāndariyasaṃ bhātaraṃ² bhātaraṃ, ānēyyam, tasmā bhātaraṃ
yeva me dethā ti.

Rājā „saccaṃ esā vadatīti“ tuṭṭhacitto tayo pi jane ban-
dhanāgārato ānetvā adāsi. Sā tayo pi te gahetvā gatā.

Satthāpi „na bhikkhave idān' eva, pubbe p'esā ime tayo jane
dukkhā macesi yevā“ ti imam dhammadesanam āharitvā anusandhim
ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Atite cattāro etarahi cattāro va,
rājā pana ahan tena samayenā“ ti. Uccaṅgajātakam.

8. Sāketajātaka.

Yasmim mano nivisatīti. Idam Satthā Sāketam nissāya
Añjanavane viharanto ekam brāhmaṇam ārabbha kathesi. Bha-
gavato kira bhikkhusaṃghaparivutassa Sāketam nissāya¹ pavisanakāle
eko Sāketanagaravāsimahallakabrāhmaṇo nagarato bahi gacchanto an-
taradvāre Dasabalam disvā pādesu patitvā gopphakesu gāḥam gahetvā
„tāta, nanu nāma puttehi jīṇṇakāle mātāpitāro patijaggitabbā, kasmā

¹ C¹ sakkham.

² C² -udariyamkhātāṃ, C³ -udariyamkhātāṃ corr. to -udari-
yamkhātāṃ. ³ so both MSS., add Añjanavanam?

ettakam kalam amhakam attanam na dassesi, mayā tāva diṭṭho si, mātaram pana passitum ehīti¹ Satthāram gahetvā attano geham agamāsi. Satthā tattha gantvā nisīdi paññatte āsane saddhim bhikkhusamghena. Brāhmaṇī pi āgantvā Satthu pādesu pativā „tāta ettakam¹ kalam kham gato si, nanu nāma mātāpitaro mahallakā upatṭhātabbā“ ti paridevi. Puttadhītarō pi „etha, bhātaram vandathā“² ti vandāpeti. Ubho tuṭṭhamānasā mahādānani adamsu. Satthā bhattakiccam niṭṭhāpetvā³ tesam dvinnam pi janānam Jarāsuttam kathesi. Suttapariyosāne ubho pi anāgamiphale patitṭhahimsu. Satthā utṭhāyāsana Añjanavanam eva agamāsi. Bhikkhū dhammasabhāyam sannisinuā katham samutṭhāpesum: „āvuso, brāhmaṇo ‘Tathāgatassa pitā Suddhodano, mātā Mahāmāyā’ ti jānāti, jānanto va saddhim brāhmaṇiyā Tathāgataṃ ‘amhakam putto’ ti vadati, Satthāpi adhivāseti, kin nu kho kāraṇaṃ“ ti. Satthā tesam katham sutvā „bhikkhave ubho pi te attano puttam eva ‘putto’ ti³ vadantīti“ vatvā atītam āhari:

Bhikkhave, ayaṃ brāhmaṇo atīte nirantaram pañcajāṭisatāni mayham pitā ahosi, pañcajāṭisatāni cullapitā, pañcajāṭisatāni mahāpitā, esāpi brāhmaṇī nirantaram eva pañcajāṭisatāni⁴ mātā ahosi, pañcajāṭisatāni cullamātā, pañcajāṭisatāni mahāmātā, ev’ āham⁵ diyaddhajāṭisahassam brāhmaṇassa hatthe samvaddho diyaddhajāṭisahassam brāhmaṇiyā hatthe samvaddho ti tīṇi jāṭisahassāni kathetvā abhisambuddho hutvā imam gātham āha:

Yasmiṃ mano nivasati cittam cāpi⁶ pasīdati

adiṭṭhapubbake pose kāmam tasmim pi vissase ti. 67.

Tattha yasmiṃ mano nivasatīti yasmiṃ puggale diṭṭhamatte yeva cittam patitṭhāti, cittam cāpi⁷ pasīdatīti yasmiṃ diṭṭhamatte cittam pasīdati mudukam hoti adiṭṭhapubbake pose ti pakatīya tasmim attabhāve adiṭṭhapubbe pi puggale. kāmam tasmim cāpi⁸ vissase ti anubhūtapubbasiṇhen’ eva tasmim pi puggale ekamsena vissase ti vissāsam apajjati yevā⁹ ti attho.

¹ C^k ettakam. ² C^k niṭṭha-. ³ C^k omits ti. ⁴ both MSS. -satā. ⁵ C^o ecāham, C^k evamāham. ⁶ both MSS. vāpi. ⁷ C^k cittañcāpi. ⁸ C^o cāpi.

Evam Satthā imam dhammadesanam āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā brāhmaṇo ca brāhmaṇī ca ete eva ahesum, putto pi aham evā“ 'ti. Sāketajātakam.

9. Visavantajātaka.

Dhiratthu tam visam vantan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto dhammasenāpatim ārabha kathesi. Therassa kira piṭṭhakhajjakam khādanakāle manussā saṃghassa bahum piṭṭhakhādaniyam¹ gahetvā vihāram agamaṃsu. Bhikkhusaṃghassa gahitāvasesam² bahum atirittam ahosi. Manussā „bhante antogāmagatānam pi gaṇhathā“ 'ti āhaṃsu. Tasmim khaṇe therassa saddhivihāridaharo anto gāme hoti. Tassa koṭṭhāsam gahetvā tasmim anāgacchante „atidivā hotīti“ therassa adaṃsu. Therena tasmim paribhutte daharo agamāsi. Atha nam thero „mayam āvuso tuyham ṭhapitakhādaniyam³ paribhujimhā“ 'ti āha. So „madhuram nāma bhante kassa appiyan“ ti āha. Mahātherassa samvego udapādi. So „ito paṭṭhāya piṭṭhakhādaniyam³ na khādissāmīti“ adhiṭṭhahi. Tato paṭṭhāya kira Sāriputtattherena piṭṭhakhādaniyam³ nāma na khāditapubbam⁴. Tassa piṭṭhakhādaniyam³ akhādanabhāvo bhikkhusaṃghe pākato jāto. Bhikkhū tam⁵ katham kathentā dhammasabhāyam sannisīdimsu. Atha Satthā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi „imāya nāmā“ 'ti ca vutte „bhikkhave Sāriputto ekavāram jahitakam jīvitam pariccajanto pi na gaṇhati yevā“ 'ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārānasiyam Brahma datte rajjam kārente Bodhisatto pi visavejjakule⁶ nibbattitvā vejjakammena jīvikam kappeti. Ath' ekam janapadamanussam sappo dasi. Tassa nātakā pamādam akatvā khippam vejjam ānayimso. Vejjo āha: „kin tāva osadhena paribhāvitvā visam harāmi, datṭhasappam āvāhetvā datṭhaṭṭhānato ten' eva visam ākaḍḍhāpemīti⁷“ āha. „Sappam āvāhetvā visam ākaḍḍhāpehīti“. So sappam āvāhetvā „tayā ayam datṭho⁸“ ti āha. „Āma mayā“

¹ so both MSS. ² Ck -sesa. ³ so both MSS. ⁴ so both MSS. instead of khāditam? ⁵ Ck nam. ⁶ Ck -vejjanakule. ⁷ Cv ākaḍḍhāmīti. ⁸ Cv adaṭṭho.

ti. „Tayā datṭhatṭhānato tvam yeva mukhena visam ākadḍhāhīti“. „Mayā ekavāram jahitavisakam puna na¹ gahitapubbam, nāham mayā jahitavisam kadḍhissāmīti“. So dārūni āharāpetvā aggim katvā āha: „sace attano visam nākadḍhasi imam aggim pavisā“² ti. Sappo „api aggim pavisissāmi na c' attanā ekavāram jahitavisam paccāvamissāmīti“³ vatvā imam gātham āha:

Dhi-r-atthu tam visam vantam yam aham² jīvitakāraṇā
vantam paccāvamissāmi, matam me jīvitā varan ti. 68.

Tattha dhiratthū¹ ti garahanatthe nipāto, tam visan ti yam yam² jīvitakāraṇā vantam visam paccāharissāmi tam vantam visam dhi-r-atthu, matam me jīvitā varan ti tassa visassa apaccāvamanakāraṇāya aggim pavisitvā maraṇan tam mama jīvitato varan ti attho.

Evañ ca pana vatvā aggim pavisitum pāyāsi. Atha nam vejjo nivāretvā nam purisam osadhehi ca mantehi ca nibbisam ārogam⁴ katvā sappassa sīlāni datvā „ito paṭṭhāya mā kañci viheṭṭhehīti“⁵ vissajjesi.

Satthāpi „na bhikkhave Sāriputto ekavāram jahitakam jīvitam pi pariccajanto puna gaṇhīti“⁶ imam dhammadesanam āharitvā anusandhim ghatetvā jātakam samodhānesi: „Tadā sappo Sāriputto ahosi, vejjo pana aham evā“⁷ ti. Visavantajātakaṃ.

10. Kuddārajātaka.

Na tam jitam sādhu jitan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Cittahatthasāriputtattheram ārabha kathesi. So kira Sāvatthiyam eko kuladārako. Ath' ekadivasam kasitvā āgacchanto vihāram pavisitvā ekassa therassa pattato siniddham madhuram paṇītabhojanam labhitvā cintesi: „mayam rattimdivam sahatthena nānākammani kurumānāpi evarūpaṃ madhurāhāram na labhāma, mayāpi samanena bhavitabban“⁸ ti so pabbajitvā māsaddhamāsaccayena ayonisomanasikaronto kilesavasiko hutvā vibbhamitvā puna bhattena

¹ ~~ti~~ ² C^v yambham? C^k yambham? ³ C^k yamayan. ⁴ C^v arogam.
⁵ ~~orr.~~ to gaṇhatīti.

kilamanto āgantvā pabbajitvā abhidhammam uggaṇhi, imināpi ca¹ upāyena chavāre² vibbhamitvā pabbajitvā tato³ sattame bhikkhubhāve sattappakaraṇiko hutvā bahu bhikkhudhammam⁴ vācento vipassanam vaddhetvā arahattam⁵ pāpuṇi. Ath' assa sahāyakā bhikkhū „kin nu kho āvuso cittaṃ pubbe viya te⁶ etarahi kilesā na vaddhantīti⁷“ parihāsam karimsu. „Āvuso abhabbo dān' āham ito paṭṭhāya gihībhāvassā⁸“ 'ti. Evam tasmim arahattam patte dhammasabhāyam kathā udapādi: „āvuso, evarūpassa nāma arahattassa upanissaye sati āyasmā Cittahatthasāriputto chakkhattum uppabbajito, aho mahādosso puthujjanabhāvo“ ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „bhikkhave, puthujjanacittan nāma lahukam dunniggaham ārammaṇavasena gantvā alliyati, ekavāram allīnam⁹ na sakkā hoti khippam mocetum, evarūpassa cittassa damatho sādhu, dantam eva hitam sukham āvahati:

Dunniggahassa lahuno yatthakāmanipātino (Dhp. v. 35)
cittassa damatho sādhu, cittaṃ dantam sukhāvaham.

Tassa pana dunniggahaṇatāya pubbe paṇḍitā ekam kuddālakam nissāya tam jahitum asakkontā lobhavasena chakkhattum uppabbajitvā sattame pabbajitabhāve jhānam uppādetvā tam lobham niggaṇhimsū“ 'ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasīyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente Bodhisatto paṇṇikakule nibbattitvā viññūtam pāpuṇi. Kuddālakapaṇḍito ti 'ssa nāmam ahosi. Kuddālakena bhūmiparikammaṃ katvā sākañ c' eva ālābukumbhaṇḍīelāḷukādīni¹⁰ ca vāpītvā tāni pi vikkīṇanto kapaṇajīvikaṃ kappeti. Tam hi 'ssa ekam kuddālakam ṭhapetvā aññaṃ dhanam nāma n' atthi. So ekadivasam cintesi: „kim me gharāvāsena, nikkhamitvā pabbajissāmīti“. Ath' ekadivasam tam kuddālakam paṭicchannaṭṭhāne ṭhapetvā isipabbajjam pabbajitvā tam kuddālakam anussaritvā lobham chinditum asakkonto kuṇṭhakuddā-

¹ C^k va, C^v va corr. to ca. ² C^v chadvāre? ³ C^k to, C^v to corr. to tato.
⁴ C^v bahū-. ⁵ both MSS. arahantam. ⁶ C^k ne. ⁷ C^v vaddhantīti. ⁸ so both MSS. ⁹ both MSS. allīnā. ¹⁰ both MSS. ālābum-.

lakam nissāya uppabbaji. Evaṃ dutiyaṃ tatiyaṃ pīti cha-
vāre taṃ¹ kuddālakam paṭicchanne thāne nikkhipitvā pabbajito
c' ev' uppabbajito ca. Sattame pana vāre cintesi: „aham imam
kunṭakuddālakam² nissāya punappuna uppabbajito, idāni taṃ
mahānadiyaṃ pakkhipitvā pabbajissāmīti“ nadītiraṃ gantvā
„sac' assa patitaṭṭhānaṃ passissāmi puna āgantvā uddharitu-
kāmatā bhavēyyā“³ ti taṃ kuddālakam daṇḍe gaheṭvā nāgabalo
thāmasampanno sīsassa uparibhāge tikkhattum āvijjhivā ak-
khīni nimmīletvā nadīmajjhe khipitvā „jītam me, jītam me“ ti
tikkhattum sīhanādaṃ nadi⁴. Tasmim khaṇe Bārāṇasirājā pac-
cantam vūpasametvā āgato, nadiyā sīsaṃ nahāyivā sabbālaṃ-
kārapatimaṇḍito hatthikkhandhena gacchamāno taṃ Bodhisattassa
saddaṃ sutvā „ayaṃ puriso 'jītam me' ti vadati, ko nu kho
etena jito, pakkosatha naṃ“ ti pakkosāpetvā „bho purisa,
aham tāva vijitasamgāmo⁵, idāni jayaṃ gaheṭvā āgacchāmi,
tayā pana ko jito“ ti pucchi. Bodhisatto „mahārāja, tayā
samgāmasahassam pi samgāmasatasahassam pi jinantena⁶ duj-
jītam eva kilesānaṃ ajitattā⁷, aham pana mama abbhantare
lobhaṃ niggaṇhanto kilese jinin⁸“ ti kathento⁹ yeva mahānadiṃ
oloketvā āpokasiṇārammaṇaṃ jhānaṃ nibbattetvā sampattā-
nubhāvo ākāse nisīditvā rañño dhammaṃ desento imaṃ gātham
āha:

Na taṃ jītaṃ sādhu jītaṃ yaṃ jītaṃ avajīyati,
taṃ kho jītaṃ sādhu jītaṃ yaṃ jītaṃ nāvajīyatīti. 69.

Tattha na taṃ jītaṃ sādhu jītaṃ yaṃ jītaṃ avajīyatīti⁹ yaṃ
paccāmitte parājinitvā ratṭhaṃ jītaṃ paṭiladdhaṃ puna jitehi¹⁰ paccāmittehi ava-
jīyati¹¹ taṃ jītaṃ sādhu nāma na hoti, kasmā: puna avajīyanato¹², aparo nayo:
jītaṃ vuccati jayo, yo paccāmittehi saddhīm yujjhivā adhigato jayo puna tesu

¹ C^k omits taṃ. ² so both MSS. ³ C^k nadī. ⁴ C^k -me. ⁵ C^k jītantena.
⁶ both MSS. ajinattā. ⁷ C^v jinin corr. to jinan. ⁸ C^k kathento kathento.
⁹ both MSS. -jīyyatīti. ¹⁰ so both MSS. instead of pi tehi? ¹¹ C^v -jīyyati.
¹² both MSS. -jīyya-.

· jinantesu parajayo hoti so na sādhu na sobhano, tasmā yasmā¹ puna parājayo² va hoti, tam kho jitaṃ sādhu jitaṃ yaṃ jitaṃ nāvajīyatīti³ yaṃ kho pana paccāmitte nimmathetvā jitaṃ puna tehi nāvajīyati³ yo vā ekavāraṃ laddho jayo puna parājayo na hoti tam jitaṃ sādhu jitaṃ sobhanaṃ so jayo sādhu sobhano nāma hoti, kasmā: puna nāvajīyanato⁴, tasmā tvaṃ mahārāja sahas-sakkhattum pi satasahassakkhattum pi⁵ saṃgāmasīsaṃ jinitvāpi tvaṃ saṃgāmayodho nāma na hosi, kiṃkāraṇā: attano kilesānaṃ ajitattā⁶, yo pana ekavāraṃ pi attano abbhantare kilese jināti ayaṃ uttamo saṃgāmasīse yodho ti ākāse nisinnako⁷ evaṃ Buddhalīhāya rañño dhammaṃ desesi. Uttamasāṃgāmayodhabhāvo paṇ' ettha

Yo sahasaṃ sahasena saṃgāme mānuse jine (Dhp. v. 103)
ekaṇ⁸ ca jeyyam attānaṃ sa ve saṃgāmajuttamo ti

Idaṃ suttaṃ sādhaṃ⁹.

Rañño pana dhammaṃ suṇantass' eva tadaṅgappahānava-sena kilesā pahīnā, pabbajjāya cittaṃ namī, rājabalassāpi tath' eva kilesā pahīyimsu¹⁰. Rājā „idāni tumhe kahaṃ gamissathā“ 'ti Bodhisattassa pucchi. „Himavantam pavisitvā isipabbajjam pabbajissāmi mahārājā“ 'ti. „Tena hi aham pi pabbajissāmīti“ Bodhisatten' eva saddhiṃ nikkhami. Balakāyo brāhmaṇagahapatikā sabbaseniyo ti sabbo pi tasmim thāne sannipatito jana-kāyo raññā saddhiṃ yeva nikkhami. Bārāṇasivāsino „amhākaṃ kira rājā Kuddālapaṇḍitassa dhammadesanaṃ sutvā pabbajjābhimukho hutvā saddhiṃ balakāyena nikkhanto, mayaṃ idha kiṃ karissāmā“ 'ti¹¹ dvādasayojanikāya Bārāṇasiyā sakalanagaravāsino nikkhamimsu. Dvādasayojanikā parisā ahosi. Tam ādāya Bodhisatto Himavantam pāvisi. Sakkassa devarañño nisinnāsaṇaṃ uṇhākāraṃ dassesi. So āvajjamāno „Kuddālapaṇḍito mahābhinnikkhamanaṃ nikkhanto“ ti disvā „mahāsamāgamo bhavissati, vasanaṭṭhānaṃ laddhum vaṭṭatīti“ Vissakammaṃ āmantetvā „tāta, Kuddālapaṇḍito mahābhinnikkhamanaṃ

¹ C^v omits yasmā. ² both MSS. -jiyo. ³ both MSS. -jīyya-. ⁴ C^k -jiyya-, C^v -jīyya-. ⁵ C^v omits sata - pi. ⁶ C^v achittatā. ⁷ C^v nisinnamko corr. to nisinnako, C^k nisinnoko. ⁸ C^k ekaṇ. ⁹ C^k sadham. ¹⁰ C^k -hi-. ¹¹ both MSS. hi.

nikkhanto¹, vasanaṭṭhānaṃ laddhuṃ vaṭṭati, tvaṃ Himavanta-
padesaṃ gantvā samabhūmibhāge dīghato tiṃsayojanaṃ vitthā-
rato pannarasayojanaṃ assamapadaṃ māpehīti² āha. So
„sādhū devā“³ 'ti paṭissutvā gantvā tathā akāsi. Ayam ettha
saṃkhepo, vitthāro pana Hatthipārajātake āvibhavissati. Idaṃ
ca hi taṃ ca ekaparicchedam eva. Vissakammo pi assamapade
paṇṇasālaṃ māpetvā dussadde mige ca sakunē ca amanusse ca
paṭikkamāpetvā tena tena disābhāgena ekapadikamaggam nīha-
ritvā attano vasanaṭṭhānaṃ eva agamāsi. Kuddālapaṇḍito pi
taṃ parisam ādāya Himavantaṃ pavisitvā sakkadattiyaṃ assa-
mapadaṃ gantvā Vissakammena māpitaṃ pabbajitaparikkhāraṃ
gahetvā paṭhamam attanā⁴ pabbajitvā pacchā parisam pabbāje-
tvā assamapadaṃ bhājetvā adāsi. Sakkattarajjāni⁵ chaḍḍayimsu⁶.
Tiṃsayojanaṃ assamapadaṃ pūri⁷. Kuddālakapaṇḍito sesaka-
sīnesu pi parikammaṃ katvā brahmavihāre bhāvetvā parisāya
kammaṭṭhānaṃ ācikkhi. Sabbe samāpattilābhino hutvā brah-
malokaparāyanā ahesuṃ, ye pana tesam pāricariyaṃ akaṃsu te
devalokaparāyanā ahesuṃ.

Satthā „evaṃ bhikkhave cittaṃ nāma¹ etaṃ kilesavasena allīnaṃ
dummocayaṃ hoti, uppannā lobhadhammā duppajahā evarūpe pi paṇ-
ḍite aññāṇe karontīti“ imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi.
Saccapariyosāne keci sotāpannā ahesuṃ keci sakadāgāmino keci anā-
gāmino, keci arahattaṃ pāpuṇṇimsu. Satthāpi anusandhiṃ ghaṭetvā
jātakaṃ samodhānesi: „Tadā rājā Ānando ahosi, parisā Buddhaparisā,
Kuddālakapaṇḍito pana aham evā“ 'ti. Kuddārajātakaṃ. Itthi-
vaggō² sattamo.

¹ C^k nikkhamanto ² so both MSS. ³ C^k attano. ⁴ C^k satarajjāni.
⁵ C^k chaḍḍha-. ⁶ both MSS. puri. ⁷ C^k itivaggo.

8. VARAṆAVAGGA.

1. Varāṇajātaka.

Yo pubbe karaṇīyānīti. Idam Satthā Jetavane viharanto Kuṭumbiyaputtatissattheram ārabha katesi. Ekasmim kira divase Sāvattvivāsino aññamaññam¹ sahāyakā timsamattā kulaputtā gandhapupphavatthādīni² gahetvā „Satthu dhammadesanam suṇissāmā“³ 'ti mahājanapadaparivutā Jetavanam gantvā nāgamālaka-sālamālakādisu³ thokam nisīditvā sāyanhasamaye³ Satthari surabhigandhavāsītāya gandhakuṭito⁴ nikkhamitvā dhammasabham gantvā alam-katabuddhāsane nisinne saparivārā dhammasabham gantvā Satthāram gandhapupphehi pūjetvā cakkaṃkitatalesu phullapadumasassirīkesu pādesu vanditvā ekamantam nisinnā dhammam suṇimsu. Atha nesam etad ahosi: „yathā yathā kho mayam Bhagavatā dhammam desitam ājānāma pabbajeyyāmā“⁵ 'ti te Tathāgataassa dhammasabhato nikkhantakāle Tathāgataṃ upasamkamitvā vanditvā pabbajjam yācimsu. Tesam Satthā pabbajjam adāsi. Te ācariyupajjhāye ārādhettvā upasampadam labhitvā pañca vassāni ācariyupajjhāyānam santike vasitvā dve mātikā paguṇam katvā kappiyākappiyam nātvā tisso anumodanā uggaṇhitvā cīvarāni sibbetvā rajitvā „samaṇadhammam karissāmā“⁶ 'ti ācariyupajjhāye āpucchitvā Satthāram upasamkamitvā vanditvā ekamantam nisīditvā „mayam bhante bhavesu ukkaṇṭhitā jātijarāvyādhimarāṇa-bhayabhītā, tesam no saṃsāraparimocanattāya kammaṭṭhānam katheṭhā“⁷ 'ti yācimsu. Satthā tesam atṭhatimsāya kammaṭṭhānesu sappāyam vicinitvā kammaṭṭhānam katesi. Te⁵ Satthu santike kammaṭṭhānam gahetvā Satthāram vanditvā padakkhiṇam katvā pariveṇam gantvā ācariyupajjhāye oloketvā pattacīvaram ādāya „samaṇadhammam karissāmā“⁶ 'ti nikkhamimsu. Atha nesam abbhantare eko bhikkhu nāmena Kuṭumbikaputtatissatthero⁶ nāma kusīto hīnaviriyo⁷ rasagiddho. So evam cintesi: „aham n' eva araṇṇe vasitum na padhānam padahitum na bhikkhācariyāya yāpetum sakkhissāmi, ko me gamanena attho, nivattissāmīti“⁸ so viriyam ossajitvā te bhikkhū anugantvā nivatti. Te pi kho bhikkhū Kosalesu cārikam caramānā⁸ aññataram paccantagā-

¹ C^v -ñña. ² C^v gandhā-. ³ so both MSS. ⁴ C^k -kuṭato. ⁵ C^k tesam.

⁶ C^k kuṭimbi-. ⁷ C^k -vīriyo. ⁸ C^k -māno.

maṃ gantvā taṃ upanissāya ekasmiṃ araṇṇāyatane vassaṃ upagantvā
 anto temāsam ghaṭantā vāyamantā vipassanāgabbhaṃ gāhāpetvā¹ pa-
 ṭhaviṃ unnādayamānā arahattaṃ patvā vutthavassā pavāretvā „paṭi-
 laddhaguṇaṃ Satthu ārocessāmā“² 'ti tato nikkhamitvā anupubbena
 Jetavanaṃ patvā pattacīvaraṃ paṭisāmetvā ācariyupajjhāye disvā
 Tathāgataṃ daṭṭhukāmā Satthu santikaṃ gantvā vanditvā nisīdiṃsu.
 Satthā tehi saddhiṃ madhurapaṭisanthāraṃ akāsi. Te katapaṭisanthārā
 attanā laddhaguṇaṃ Tathāgataṃ ārocesuṃ. Satthā te bhikkhū pa-
 saṃsi. Kuṭumbikaputtatissatthero³ Satthāraṃ tesam guṇakathaṃ
 kathentaṃ disvā sayam pi samaṇadhammaṃ kātukāmo jāto. Te pi
 kho bhikkhū „mayam bhante taṃ eva araṇṇavāsaṃ gantvā vasissāmā“
 'ti Satthāraṃ āpucchīṃsu. Satthā „sādhū“⁴ 'ti anujāni. Te vanditvā
 pariveṇaṃ agamaṃsu. Atha so Kuṭumbiyaputtatissatthero rattibhāga-
 samanantare accāraddhaviriyo hutvā ativegena samaṇadhammaṃ karonto
 majjhimayāmasamanantare ālambanaphalakaṃ nissāya ṭhitako va nid-
 dāyanto parivattitvā patito⁵, ūraṭṭhikaṃ bhijji, vedanā mahantā jātā,
 tesam bhikkhūnaṃ taṃ paṭijaggantānaṃ gamanaṃ na sampajji. Atha
 ne upaṭṭhānavelāyaṃ⁶ āgate Satthā pucchi: „nanu tumhe bhikkhave
 'sve gamissāmā' 'ti hiyyo⁷ āpucchitā ti“. Ama bhante, api ca kho
 pan' amhākaṃ⁸ sahāyako Kuṭumbikaputtatissatthero akāle ativegena
 samaṇadhammaṃ karonto niddābhibhūto parivattitvā patito, ūraṭṭhik'
 assa bhinno⁹, taṃ nissāya amhākaṃ gamanaṃ na sampannan¹⁰ ti.
 Satthā „na bhikkhave idān' ev' esa attano hīnaviriyabhāvena akāle
 ativegena viriyaṃ karonto tumhākaṃ gamanantarāyaṃ karoti, pubbe
 p' esa tumhākaṃ gamanantarāyaṃ akāsi yevā“ 'ti yatvā tehi yācito
 atītaṃ āhari:

Atīte Gandhāraraṭṭhe Takkaṣilāyaṃ Bodhisatto di-
 sāpāmokkho ācariyo hutvā pañcamāṇavakasatāni sippaṃ
 uggaṇhāpeti. Ath' assa te māṇavā ekadivasam dāruāharaṇa-
 thāya¹¹ araṇṇaṃ gantvā dārūni uddhariṃsu. Tesam antare eko
 kusītamāṇavo mahantaṃ varaṇarukkhaṃ disvā „sukkarukkho“
 eso¹² ti saññāya „muhuttan tāva nipajjitvā pacchā rukkhāni

¹ both MSS. gahā-. ² C^k kuṭumbi-. ³ both MSS. patitvā. ⁴ C^k upaṭṭhative-.

⁵ C^k hiyyo, C^v bhīyyo. ⁶ C^v panamhākaṃ corr. to pana amhākaṃ. ⁷ so both
 MSS. instead of -kam assa bhinnam? ⁸ C^k -āhāraṇa-. ⁹ C^k surukkho. ¹⁰ C^k eto.

S. VARANAVAGGA.

1. Varanajātaka.

Yo pubbe karaṇīyānīti. Idam Satthā Jetavane viharanto Kuṭumbiyaputtatissattheram ārabha katesi. Ekasmin kira divase Sāvattvivāsino aññamañña¹ sahāyakā tiṃsamattā kulaputtā gandhapupphavatthādini² gahetvā „Satthu dhammadesanam suṇissāmā“³ 'ti mahājanapadaparivutā Jetavanam gantvā nāgamālaka-sālamālakādisu⁴ thokam nisīditvā sāyanhasamaye⁵ Satthari surabhigandhavāsītāya gandhakuṭito⁶ nikkhamitvā dhammasabham gantvā alamkatabuddhāsane nisinne saparivārā dhammasabham gantvā Satthāram gandhapupphehi pūjetvā cakkamkitatalesu phullapadumasassirikesu padesu vanditvā ekamantam nisinuā dhammam suṇimsu. Atha nesam etad ahosi: „yathā yathā kho mayam Bhagavatā dhammam desitam ājānāma pabbajeyyāmā“⁷ 'ti te Tathāgatassa dhammasabhato nikkhantakāle Tathāgataṃ upasamkamitvā vanditvā pabbajjam yācimsu. Tesam Satthā pabbajjam adāsi. Te ācariyupajjhāye ārādhentvā upasampadam labhitvā pañca vassāni ācariyupajjhāyānam santike vasitvā dve mātikā paguṇam katvā kappiyākappiyam natvā tisso anumodanā uggaṇhitvā cīvarāni sibbetvā rajitvā „samaṇadhammam karissāmā“⁸ 'ti ācariyupajjhāye āpucchitvā Satthāram upasamkamitvā vanditvā ekamantam nisīditvā „mayam bhante bhavesu ukkaṇṭhitā jātijarāvyādhimarāṇabhayabhītā, tesam no saṃsāraparimocanattāya kammaṭṭhānam katheṭhā“⁹ 'ti yācimsu. Satthā tesam atṭhatimsāya kammaṭṭhānesu sappāyam vicinitvā kammaṭṭhānam katesi. Te¹⁰ Satthu santike kammaṭṭhānam gahetvā Satthāram vanditvā padakkhiṇam katvā parivenam gantvā ācariyupajjhāye oloketvā pattacīvaram ādāya „samaṇadhammam karissāmā“¹¹ 'ti nikkhamimsu. Atha nesam abbhantare eko bhikkhu nāmena Kuṭumbikaputtatissatthero¹² nāma kusīto hīnaviriyo¹³ rasagiddho. So evam cintesi: „aham n' eva araṇṇe vasitum na padhānam padahitum na bhikkhācariyāya yāpetum sakkhissāmi, ko me gamanena attho, nivattissāmīti“ so viriyam ossajitvā te bhikkhū anugantvā nivatti. Te pi kho bhikkhū Kosalesu cārikam caramānā¹⁴ aññataram paccantagā-

¹ C^v -ñña. ² C^v gandhā-. ³ so both MSS. ⁴ C^k -kuṭato. ⁵ C^k tesam.
⁶ C^k kuṭimbi-. ⁷ C^k -vīriyo. ⁸ C^k -māno.

maṃ gantvā taṃ upanissāya ekasmiṃ araṇṇāyatane vassaṃ upagantvā
 anto temāsam ghaṭantā vāyamantā vipassanāgabbhaṃ gāhāpetvā¹ pa-
 ṭhaviṃ unnādayamānā arahattaṃ patvā vutthavassā pavāretvā „paṭi-
 laddhaguṇaṃ Satthu ārocessāmā“² 'ti tato nikkhamitvā anupubbena
 Jetavanaṃ patvā pattacīvaraṃ paṭisāmetvā ācariyupajjhāye disvā
 Tathāgataṃ datṭhukāmā Satthu santikaṃ gantvā vanditvā nisīdimsu.
 Satthā tehi saddhiṃ madhurapaṭisanthāraṃ akāsi. Te katapaṭisanthārā
 attanā laddhaguṇaṃ Tathāgataṃ ārocesuṃ. Satthā te bhikkhū pa-
 saṃsi. Kuṭumbikaputtatissatthero³ Satthāraṃ tesam guṇakathaṃ
 kathentaṃ disvā sayam pi samaṇadhammaṃ kātukāmo jāto. Te pi
 kho bhikkhū „mayam bhante taṃ eva araṇṇavāsaṃ gantvā vasissāmā“
 'ti Satthāraṃ āpucchimsu. Satthā „sādhū“⁴ 'ti anujāni. Te vanditvā
 parivenaṃ agamaṃsu. Atha so Kuṭumbiyaputtatissatthero rattibhāga-
 samanantare accāraddhaviriyo hutvā ativegena samaṇadhammaṃ karonto
 majjhimayāmasamanantare ālambanaphalakaṃ nissāya ṭhitako va nid-
 dāyanto parivattitvā patito⁵, ūratṭhikaṃ bhijji, vedanā mahantā jātā,
 tesam bhikkhūnaṃ taṃ paṭijaggantānaṃ gamanaṃ na sampajji. Atha
 ne upaṭṭhānavelāyaṃ⁶ āgate Satthā pucchi: „nauu tumhe bhikkhave
 'sve gamissāmā' 'ti hiyyo⁷ āpucchitā ti“. Ama bhante, api ca kho
 pan' ambhākaṃ⁸ sahāyako Kuṭumbikaputtatissatthero akāle ativegena
 samaṇadhammaṃ karonto niddābbhibhūto parivattitvā patito, ūratṭhik'
 assa bhinnō⁹, taṃ nissāya ambhākaṃ gamanaṃ na sampannaṃ¹⁰ ti.
 Satthā „na bhikkhave idān' ev' esa attano hīnaviriyabhāvena akāle
 ativegena viriyaṃ karonto tumhākaṃ gamanantarāyaṃ karoti, pubbe
 p' esa tumhākaṃ gamanantarāyaṃ akāsi yevā“ 'ti yatvā tehi yācito
 atītaṃ āhari:

Atīte Gandhāraraṭṭhe Takkaṣilāyaṃ Bodhisatto di-
 sāpāmokkho ācariyo hutvā pañcamāṇavakasatāni sippaṃ
 uggaṇhāpeti. Ath' assa te māṇavā ekadivasam dāruāharaṇa-
 thāya¹¹ araṇṇaṃ gantvā dārūni uddharimsu. Tesam antare eko
 kusītamāṇavo mahantaṃ varaṇarukkhaṃ disvā „sukkarukkho"
 eso¹² ti saññāya „muhuttan tāva nipajjitvā pacchā rukkhāṃ

¹ both MSS. gahā-. ² C^k kuṭumbi-. ³ both MSS. patitvā. ⁴ C^k upaṭṭhātive-.

⁵ C^k hiyyo, C^v bhīyyo. ⁶ C^v panambhākaṃ corr. to pana ambhākaṃ. ⁷ so both
 MSS. instead of -kaṃ assa bhinnam? ⁸ C^k -āhāraṇa-. ⁹ C^k surukkho. ¹⁰ C^k eto.

Himavante vāraṇā sannipatitvā upatṭhahantā vicariṃsu. Evaṃ so asītisahassavāraṇaparivāro Himavantapadese vasamāno aparabhāge gaṇe dosam disvā gaṇamhā kāyavivekassa¹ ekako va araṇṇe vāsam kappesi, sīlavantatāya ca pan' assa Sīlavanāgarājā tv-eva nāmaṃ ahosi. Ath' eko Bārāṇasivāsiko vana-carako Himavantam pavisitvā attano ājīvabhaṇḍakam gavesamāno disā vavatthāpetum asakkonto² maggamūlho hutvā maraṇabhayaabhīto bāhā paggayha paridevamāno carati. Bodhisatto tassa taṃ balavaparidevitam sutvā „imaṃ purisaṃ dukkhā mocessāmīti“³ kāruṇṇena codito tassa santikam agamāsi. So taṃ disvā va bhīto palāyi. Bodhisatto taṃ palāyantam disvā tatth' eva atṭhāsi. So puriso Bodhisattam tṭhitam disvā atṭhāsi. Bodhisatto puna agamāsi. So puna palāyitvā tassa tṭhitakāle tṭhatvā cintesi: „ayaṃ vāraṇo mama palāyanakāle tṭṭhati tṭhitakāle āgacchati, nāyam mayham anatthakāmo, imamhā pana dukkhā mocetukāmo va bhavissatīti“⁴ sūro hutvā atṭhāsi. Bodhisatto taṃ upasamkamitvā „kasmā bho tvam purisa paridevamāno vicarasīti“⁵ pucchi. „Sāmi disā vavatthāpetum asakkonto maggamūlho hutvā maraṇabhayenā“⁶ 'ti. Atha naṃ Bodhisatto attano vasanaṭṭhānam netvā katipāham phalāphalehi santappetvā „bho purisa, mā bhāyi, ahan taṃ manus-sapatham nessāmīti“⁷ attano piṭṭhe nisīdāpetvā manussapatham pāyāsi. Atha kho so mittadūbhī puriso „sace koci pucchissati ācikkhitabbam bhavissatīti“⁸ Bodhisattassa piṭṭhe nisinno yeva rukkhanimittam pabbatanimittam upadhārento va gacchati. Atha taṃ⁹ Bodhisatto araṇṇā nīharitvā Bārāṇasigāmimahāmagge tṭhapetvā „bho purisa, iminā maggena gaccha, mayham pana vasanaṭṭhānam pucchito pi apucchito pi mā kassaci ācikkhīti“¹⁰ taṃ¹¹ uyyojetvā attano vasanaṭṭhānam yeva agamāsi. Atha so puriso Bārāṇasim gantvā anuvicaranto dantakāravīthim¹² patvā dantakāre dantavikatiyo kurumāne disvā „kim¹³ pana bho

¹ so both MSS. ² C^v nam. ³ C^v nam. ⁴ C^v -kāram-. ⁵ C^k kim.

Yo pubbe karaṇīyāni pacchā so kātum icchatī
varaṇakatṭhabhaṇṇo va sa pacchā-m-anutappatīti. 70.

Tattha sa pacchāmanutappatīti yo koci puggalo idaṃ pubbe kattab-
baṃ idaṃ pacchā ti avīmaṇṣitvā pubbe karaṇīyāni paṭhamam eva kattabbakam-
māni pacchā karoti ayaṃ varaṇakatṭhabhaṇṇo amhākaṃ māṇavako¹ viya so bāla-
puggalo pacchā anutappati socati paridevatīti attho.

Evam Bodhisatto antevāsikānaṃ imaṃ kāraṇaṃ kathetvā
dānādīni puñṇāni katvā jīvitapariyosāne yathākammaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave esa idān’ eva tumhākaṃ antarāyaṃ karoti,
pubbe pi akāsi yevā“² ti vatvā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anu-
sandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā akkhibhedam patto
māṇavo ūrubhedam patto³ bhikkhu ahosi, sesamāṇavā Buddhaparisā,
ācariyabrāhmaṇo pana aham evā“⁴ ti. Varāṇajātakaṃ.

2. Sīlavanāgajātaka.

Akataññussa poṣassa¹ ti. Idaṃ Satthā Veluvane viha-
ranto Devadattaṃ ārabha kathesi. Dhammasabhāyaṃ bhikkhū
„āvuso Devadatto akataññū Tathāgatassa guṇe na jānātīti“ kathentā
nisīdimsu. Satthā āgantvā „kāya nu ’ttha bhikkhave etarahi kathāya
sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti vutte „na bhikkhave idān’
eva Devadatto akataññū, pubbe pi akataññū yeva, na kadāci mayhaṃ
guṇaṃ jānātīti“ vatvā tehi yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahma datte rajjaṃ kārente
Bodhisatto Himavantapadese hatthiyoniyam nibbatti. So
mātukucchito nikkhanto sabbaseto ahosi rajatapuñjasannibho,
akkhīni pan’ assa maṇigūlasadisāni paññāyamānapaṇcappasādāni
ahesuṃ, mukhaṃ rattakambalasadisaṃ, soṇḍā³ rattasuvanna-
bindupatimaṇḍitarajatatadāmaṃ viya, cattāro pādā katalākhā-
parikammā viya, evam assa dasahi pāramīhi alaṃkato rūpag-
gappatto attabhāvo ahosi. Atha naṃ viññūtaṃ pattaṃ sakala-

¹ both MSS. māṇavako. ² C^v patta. ³ C^k soṇḍāya.

ghanapaṭhavī Sineru-Yugandharādayo mahābhāro duggandhe¹ jegucchāni gūthamuttādīni ca dhāretum samatthāpi tassa guṇarāsim dhāretum asakkontī viya bhijjitvā vivaram adāsi. Tāvad eva avīcimahānirayato jālā nikkhamitvā tam mittadūbhipurisaṃ kusalantakena kambalena pārupantī viya parikkhipitvā gaṇhi. Evaṃ tassa pāpapuggalassa paṭhavipaviṭṭhakāle tasmim vana-
saṇḍe adhivatthā rukkhadevatā „akataññūmittadūbhipuggalo cakkavattirajjam datvāpi tosetum na sakkā“ ti vanam unnādetvā dhammam desayamānā imam gātham āha:

Akataññussa posassa niccam vivaradassino
sabbam ce paṭhaviṃ dajjā n' eva nam abhirādhaye ti. 71.

Tattha akataññussā 'ti attano kataguṇam ajānantassa, posassā 'ti purissassa, vivaradassino ti chiddam eva okāsam eva olokontassa, sabbam ce paṭhaviṃ dajjā ti sace pi tādisassa puggalassa sakalam cakkavattirajjam imam vā pana mahāpaṭhaviṃ parivattetvā paṭhavojam dadeyya, neva nam abhirādhaye ti evam karonto pi evarūpaṃ kataguṇavidhamsanam koci paritosetum vā pasādetum² vā na sakkuneyyā 'ti attho.

Evaṃ sā devatā tam vanam unnādetvā dhammam desesi.
Bodhisatto yāvatāyukam ṭhatvā yathākamman agamāsi.

Satthā „na bhikkhave Devadatto idān' eva akataññū, pubbe pi akataññū yevā“ 'ti imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā mittadūbhipuggalo Devadatto ahosi, rukkhadevatā Sāriputto, Sīlavanāgarājā pana aham evā“ 'ti. Sīlavanāgajātakam.

3. Saccamkirajātaka.

Saccam kirevam āhamsū 'ti. Idam Satthā Veluvane viharanto vadhāya parisakkanam ārabha katesi. Bhikkhusaṃghasmim hi³ dhammasabhāyam nisīditvā „āvuso Devadatto Satthu guṇam na jānāti, vadhāya yeva parisakkatīti“ Devadattassa agunam kathente Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya

¹ so both MSS. instead of mahābhāre du. gandha? ² C^k papāsādetum, O^v papasādetum. ³ C^k omits hi.

sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva Devadatto mayham vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakki yevā“ 'ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatto rajjam kāresi. Tassa Duṭṭhakumāro nāma putto ahosi kakkhaḷo pharuso pahaṭāsīvisopamo, anakkositvā vā apaharitvā vā kenaci saddhim na katheti, so antojanassa ca bahijanassa ca akkhimhi patita-
 rajam viya khāditum āgatapisāco viya ca amanāpo ahosi ub-
 bejanīyo¹. So ekadivasam nadīkīlam kīḷitukāmo mahantena
 parivārena nadītīram agamāsi. Tasmim khaṇe mahāmegho ut-
 ṭhahi. Disā andhakārā jātā. So dāsapessajanam āha: „ettha
 bhane, maṃ gahetvā nādīmajjham netvā nahāpetvā ānethā“ 'ti.
 Te² tam tattha netvā „kin no rājā karissati, imaṃ pāpapurisaṃ
 etth' eva māremā“ 'ti mantayitvā „ettha gaccha kāḷakaṇṇīti“
 udake nam opilāpetvā paccuttaritvā tīre aṭṭhamasu. „Kham
 kumāro' ti ca vutte na mayam kumāram passāma, megham
 utthitam disvā udake nimujjitvā purato āgato bhavissatīti“
 amaccā rañño santikaṃ agamaṃsu. Rājā „kham me putto“
 ti pucchi. „Na jānāma deva, megho utthito³, purato āgato
 bhavissatīti saññāya āgat' amhā“ 'ti. Rājā dvāram viva-
 rāpetvā nadītīram gantvā „vicinathā“ 'ti tattha tattha vi-
 cināpesi. Koci kumāram nāddasa. So pi kho meghandhakāre
 deve vassante nadiyā vuyhamāno ekaṃ dārukkaṇḍham disvā
 tattha nisīditvā maraṇabhayaṭṭajjito paridevamāno gacchati.
 Tasmim pana kāle Bārāṇasi-vāsī⁴ eko seṭṭhi nadītīre cattālīsa-
 koṭidhanam nidahitvā dhanatanhāya dhanapiṭṭhe sappo hutvā
 nibbatti. Aparo tasmim yeva padese timsakoṭiyo nidahitvā
 dhanatanhāya tatth' eva unduro hutvā nibbatti. Tesam vasa-
 natṭhānam udakam pāvisi. Te udakassa pavitṭhamaggen' eva
 nikkhamitvā sotam chindantā gantvā nam rājakumārena abhini-

¹ Ck -niyo. ² Ck ne. ³ both MSS. utthite. ⁴ both MSS. -vāsi.

sinnaṃ rukkhakkhandhaṃ patvā eko ekaṃ koṭṭim itaro itaraṃ
 āruya khandhapitṭhe va nipajjimsu. Tassā yeva kho pana
 nadiyā tīre eko simbalirukkho atthi, tatth' eko suvapotako va-
 sati. So pi rukkho udakena dhotamūlo nadīpitṭhe pati. Su-
 vapotako deve vassante uppatitvā gantum asakkonto gantvā
 tass' eva khandhassa ekapasse nilīyi. Evaṃ te cattāro janā
 ekato vuyhamānā gacchanti. Bodhisatto pi kho tasmim
 kāle Kāsiratṭhe udicca brāhmaṇakule nibbattitvā vuddhip-
 patto isipabbajjaṃ pabbajitvā ekasmiṃ nadīvivattane paṇṇa-
 sālaṃ māpetvā vasati. So adḍharattasamaye caṃkamamāno
 tassa rājakumārassa balavaparidevanasaddaṃ sutvā cintesi:
 „mādisse nāma mettānuddayasampanne tāpase passante etassa
 purisassa maraṇaṃ ayuttaṃ, udakato uddharitvā tassa jīvita-
 dānaṃ dassāmīti“ so taṃ „mā bhāyi, mā bhāyīti“ assāsetvā
 udakasotaṃ chindanto gantvā taṃ dārukkhandhaṃ ekāya koṭiyā
 gahetvā ākadḍhanto nāgabalo thāmasampanno ekavegena tīraṃ
 patvā kumāraṃ ukkhipitvā tīre patitṭhāpesi. Te pi sappādayo
 disvā ukkhipitvā assamapadaṃ netvā aggim jāletvā „te dubba-
 latarā“¹ ti paṭhamam sappādīnaṃ sarīraṃ sedetvā pacchā
 rājakumārassa sarīraṃ sedetvā taṃ pi ārogaṃ² katvā āhāraṃ
 dento pi paṭhamam sappādīnaṃ yeva datvā pacchā tassa pha-
 lāphalāni upanāmesi. Rājakumāro „ayaṃ kūtātāpaso maṃ
 rājakumāraṃ agaṇetvā“³ tiracchānagatānaṃ sammānaṃ karotīti“
 Bodhisatte āghātaṃ bandhi. Tato katipāhaccayena sabbesu pi
 tesu thāmalappattesu nadiyā oghe pacchinne sappo tāpasam
 vanditvā āha: „bhante tumhehi mayhaṃ mahā upakāro kato,
 na kho panāhaṃ daḷiddo, asukaṭṭhāne me cattālīsa hiraṇṇa-
 koṭiyo nidaḥṭā, tumhākaṃ dhanena kicce sati sabbam etaṃ
 dhanam tumhākaṃ dātum sakkomi, taṃ thānaṃ āgantvā 'dīghā'
 'ti pakkoseyyāthā“ 'ti vatvā pakkāmi. Unduro tath' eva tāpa-
 sam nimantetvā „asukaṭṭhāne thatvā 'undurā' 'ti pakkosey-

¹ Cv -narā. ² Cv arogaṃ. ³ both MSS. agaṇetvā.

yāthā“ 'ti vatvā pakkāmi. Suvo pana tāpasam vanditvā „bhante mayham dhanam 'n' atthi, rattasālīhi pana vo atthe sati asukan nāma mayham vasanaṭṭhānam, tattha gantvā¹ 'suvā' 'ti pakkoseyyātha, aham nātakānam ārocetvā anekasakaṭapūramatte² rattasālīyo āharāpetvā³ dātum sakkomīti“ vatvā pakkāmi. Itaro pana mittadūbhidhammesu dhammatāya kiñci avatvā eva „tam attano santikam āgataṃ māressāmīti“ cintetvā „bhante mayi rajje paṭiṭṭhite āgaccheyyātha, aham vo catuhi⁴ paccayehi upaṭṭhahissāmīti“ vatvā pakkāmi. So gantvā na cirass' eva rajje paṭiṭṭhāsi. Bodhisatto „vīmaṃsissāmi tāva te“ ti paṭhamam sappassa santikam gantvā avidūre ṭhatvā „dīghā“ 'ti pakkosi. So ekavacanen' eva nikkhamitvā Bodhisattam vanditvā „bhante imasmim ṭhāne cattālīsa hiraññakoṭiyo, tā sabbāpi nīharitvā gaṇhathā“ 'ti āha. Bodhisatto „evam atthu, uppanne kicce jānissāmīti“ tam nivattetvā undurassa santikam gantvā saddam akāsi. So pi tath' eva paṭipajji. Bodhisatto tam pi nivattetvā suvassa santikam gantvā „suvā“ 'ti pakkosi. So pi ekavacanen' eva rukkhaggato otaritvā Bodhisattam vanditvā „kim bhante mayham nātakānam vatvā Himavantapadesato tumhākam sayañjātasālīn⁴ āharāpemīti“ pucchi. Bodhisatto „atthe sati jānissāmīti“ tam pi nivattetvā „idāni rājānam pari-gaṇhissāmīti“ gantvā rājuyyāne vasitvā punadivase ākappasampattim katvā bhikkhācāravattena nagaram pāvisi. Tasmim khane so mittadūbhirājā alamkatahatthikkhandhavaragato mahantena parivārena nagaram padakkhiṇam karoti. So Bodhisattam dūrato va disvā „ayam so kūṭatāpaso mama santike bhutvā bhutvā vasitukāmo āgato, yāva parisamajjhe attano mayham katagunam na-ppakāseti tāvad ev' assa sīsam chindāpessāmīti“ purise olokesi, „kim karoma devā“ 'ti ca vutte „esa kūṭatāpaso maṃ kiñci yācitukāmo āgacchatī maññe, etassa kālakannikatāpasassa maṃ passitum adatvā va etaṃ gahetvā

¹ C^v -mante. ² C^k āhārā-. ³ so both MSS. ⁴ both MSS. -sālī.

pacchā bāham bandhitvā catukke catukke paharantā¹ nagarā nik-
khāmetvā āghātane sīsam assa chinditvā sarīram sūle² uttāsethā“
'ti āha. Te „sādhū“ 'ti sampaticchitvā gantvā niraparādhām
Mahāsattām bandhitvā catukke catukke paharantā āghātanam
netum ārabhimsu. Bodhisatto pahatapahataṭṭhāne „amma tātā“
'ti akanditvā nibbikāro imam gātham āha:

Saccam kir' evam āhamsu narā ekacciyā idha:

kaṭṭhavipalāvitam seyyo na tv-ev' ekacciyo naro ti. 72.

Tattha saccam kirevam āhamsū 'ti avitatham eva kira evam vadanti,
narā ekacciyā idhā 'ti idh' ekacce paṇḍitapurisā, kaṭṭham nipalāvitam³
seyyo ti nadiyā vuyhamānam sukkhadārum nipalāvitam uttāretvā thale ṭhapitam
seyyo sundaratarām etan ti vadamānā te purisā saccam kira vadanti, kimkāraṇā:
tam⁴ hi yāgubhattādīnam pacanatthāya sītaturānam visīvanatthāya aññesam pi
ca parissayānam hāranatthāya upakāram hoti, na tveveka⁵ cciyo naro ti
ekacco pana mittadūbhi⁶ akataññū pāpapuriso oghena vuyhamāno hatthe gahetvā
uttārito⁷ n' atth' eva varam, tathā hi aham imam pāpapurisam uttāretvā imam
attano dukkham āharin ti.

Evam pahatapahataṭṭhāne imam gātham āha. Tam sutvā
ye tattha paṇḍitapurisā te⁸ āhamsu: „kim pana bho pabbajita
tayā amhākam rañño atthi, koci⁹ guṇo kato“ ti. Bodhisatto
tam pavattim ārocetvā „evam imam mahoghato uttārento aham
eva attano dukkham akāsim, 'na vata me porāṇakapaṇḍitānam
vacanam katan' ti anussaritvā evam vadāmīti“ āha. Tam sutvā
khattiyabrāhmaṇādayo nagaravāsino „sv-āyam mittadūbhī¹⁰ rājā
evam guṇasampanassa attano jīvitadāyakassa guṇamattam pi
na jānāti, tam nissāya kuto amhākam vaddhi¹¹, gaṇhatha nan“
ti kupitā samantato utṭahitvā ususattipāsānamuggarādippahārehi¹²
hatthikkhandhagatam eva nam ghātetvā pāde gahetvā kaḍḍhitvā
parikhāpitthe chaddetvā Bodhisattam abhisiñcitvā rajje patiṭ-
thāpesum. So dhammena rajjam kārento puna ekadivasam

¹ Ck paharantānamtā. ² Ck sūlam. ³ so both MSS. ⁴ Ck uttarito. ⁵ Ck ne.

⁶ both MSS. keci. ⁷ Ck -bhi. ⁸ both MSS. vaddhim. ⁹ both MSS. -pāsāna-.

sappādayo parigaṇhitukāmo mahantena parivārena sappassa vasanaṭṭhānaṃ gantvā „dīghā“ 'ti pakkosi. Sappo āgantvā vanditvā „idan te sāmi dhanam, gaṇhā“ 'ti āha. Rājā cattālīsa-hiraññakoṭidhanam amacce paṭicchāpetvā¹ undurassa santikaṃ gantvā „undurā“ 'ti pakkosi. So pi āgantvā vanditvā tiṃsa-koṭidhanam niyyādesi. Rājā tam pi amacce paṭicchāpetvā suvassa vasanaṭṭhānaṃ gantvā „suvā“ 'ti pakkosi. So pi āgantvā pāde vanditvā „kim sāmi sālīm āharāmīti“ āha. Rājā „sālīhi atthe sati āharissasi, ehi gacchāmā“ 'ti sattatiyā hiraññakoṭīhi saddhim te tayo pi jane gāhāpetvā nagaram gantvā pāsādavare mahātalam āruyha dhanam saṃgopāpetvā sappassa vasanaṭṭhāya suvaṇṇanālīm undurassa phalikaguham suvassa suvaṇṇapañjaram kārāpetvā sappassa ca suvassa ca bhojanatthāya devasikaṃ kañcanatattake madhulāje undurassa gandha-sālitaṇḍule dāpesi², dānādīni ca puññāni karoti. Evan te cattāro pi janā yāvajīvam samaggā sammodamānā viharitvā jīvitakkhaye yathākammaṃ agamaṃsu.

Satthā „na bhikkhave Devadatto idān' eva mayham vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakkati yevā“ 'ti vatvā imam dhammaḍḍesaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā Duṭṭharājā Devadatto ahosi, sappo Sāriputto, unduro Moggallāno, suvo Ānando, pacchā rajjam patto dhammarājā pana aham evā“ 'ti. Saccaṃ kira-jātakam.

4. Rukkhadhammajātaka.

Sādhū sambahulā nātīti. Idam Satthā Jetavane viharanto udakakalahe attano nātakānaṃ mahāvināsaṃ paccupaṭṭhitam nātvā ākāseṇa gantvā Rohiṇiyā nadiyā upari pallamkena nisīditvā nīlaramsiṃ vissajjetvā nātake saṃvejetvā ākāse oruyha nadītīre nisinno tam kalahaṃ ārabba kathesi. Ayam ettha saṃkhapo, vitthāro pana Kuṇāla-jātaka āvibhavissati. Tadā pana Satthā nātaka āmantetvā

¹ Ck paṭicchādetvā. ² Ck dāpesi.

„mahārāja tumhe nātakā nātakehi nāma samaggehi sammodamānehi bhavitum vaṭṭatīti“ „nātakānam hi sāmaggiyā sati paccāmittā¹ okāsaṃ na labhanti, tiṭṭhantu tāva manussabhūtā, acetanānam rukkhānam pi samaggiṃ laddhum vaṭṭatīti²“ „atītasmiṃ hi Himavantapadese mahāvāto sālavanam pahari, tassa pana sālavanassa aññamaññaṃ rukkhagacchagumbalatāhi sambaddhattā ekarukkham pi pātetum asakkonto matthakamatthaken' eva agamāsi, ekaṃ pana aṅgaṇe ṭhitam sākkhāviṭapasampannam pi mahārukkhānam aññehi rukkhehi asambaddhattā ummūletvā bhūmiyaṃ pātesi, iminā kāraṇena tumhehi pi samaggehi sammodamānehi vasitum vaṭṭatīti³“ vatvā tehi⁴ yācito atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente paṭhamam uppanno⁵ Vessavaṇo mahārājā cavi. Sakko aññaṃ Vessavaṇam ṭhapesi. Etasmiṃ Vessavaṇe parivatte pacchānibbatta-Vessavaṇo rukkhagacchagumbalatānam „attano attano ruccanattāne vimānam gaṇhantū“ 'ti sāsanaṃ pesesi. Tadā Bodhisatto Himavantapadese ekasmiṃ sālavane rukkhadevatā hutvā nibbatti. So nātake āha: „tumhe vimānāni gaṇhantā aṅgaṇe ṭhitarukkhesu mā gaṇhittha, imasmiṃ pana sālavane mayā gaṇhitavimānam parivāretvā va gaṇhathā“ 'ti. Tattha Bodhisattassa vacanakarā paṇḍitadevatā Bodhisattassa vimānam parivāretvā va vimānāni gaṇhimsu, apaṇḍitā pana „kim amhākaṃ araṇṇhe vimānehi, mayam manussapathe gāmanigamarāja-dhānidvāresu vimānāni gaṇhissāma, gāmādayo hi upanissāya vasamānā devatā lābhaggayasaggappattā hontīti“ manussapathe aṅgaṇattāne nibbattamahārukkesu vimānāni gaṇhimsu. Ath' ekasmiṃ divase mahatī vātavutṭhi⁶ uppajjitvā tassa⁷ atitaddhatāya⁸ dalhamulā vanajetṭharukkhaṃ pi sambhaggasākkhāviṭapā samulā nipatimsu. Tam pana aññamaññaṃ sambandhanena⁹ ṭhitasālavanam patvā ito c' ito ca paharanto ekarukkham pi pātetum nāsakkhi. Bhaggavimānā devatā nippaṭisaraṇā dārake hatthesu gaḥetvā Himavantam gantvā attano pavattim sālavane

¹ C^k -mittānam, C^v -mittāna. ² C^v vaddhatīti. ³ C^k nehi. ⁴ C^k adds va.

⁵ C^k -vutṭhim. ⁶ so both MSS. instead of uppajji, vātassa? ⁷ so both MSS. instead of atittha-? ⁸ both MSS. sambaddha-.

devatānaṃ kathayimṣu. Tā tāsāṃ evaṃ āgatabhāvaṃ Bodhisattassa ārocesuṃ. Bodhisatto „paṇḍitānaṃ vacanaṃ agahetvā nippaccayaṭṭhānaṃ gatā nāma evarupā va¹ hontīti“ vatvā dhammaṃ desento imaṃ gātham āha:

Sādhū sambahulā ñātī api rukkhā araṇṇajā,
vāto vahati ekaṭṭhaṃ brahantaṃ pi vanaspatin ti. 73.

Tattha sambahulā ñātīti cattāro upādāya tatuttarīm sataṣaḥassam pi sambahulā nāma, evaṃ sambahulā aṇṇamaṇṇaṃ nissāya vasantā ñātakā sādhu sobhanā pasatthā parehi appadhamasiyā ti attho, api rukkhā araṇṇajā ti tiṭṭhantu manussabhūtā araṇṇe jātarukkhāpi sambahulā aṇṇamaṇṇūpatthambhena ṭhitā sādhu yeva, rukkhānaṃ pi hi sapaccayabhāvo va laddhuṃ vaṭṭati, vāto vahati ekaṭṭhaṃ ti puratthimādibhedo vāto vāyanto aṅgaṇaṭṭhāne ṭhitaṃ ekaṭṭhaṃ ekakam eva ṭhitaṃ, brahantaṃ pi vanaspatin ti sākāhāṭṭapasaṃpannaṃ mahārukkaṃ pi vahati, ummūletvā pādetīti attho.

Bodhisatto imaṃ kāraṇaṃ kathetvā āyukkhaye yathākammaṃ gato.

Satthāpi „evaṃ mahārāja² ñātakānaṃ tāva sāmaggi³ yeva laddhuṃ vaṭṭatīti, samaggā sammodamānā piyavāsaṃ eva vasathā“⁴ ti. Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā devatā Buddhapaṇḍitaṃ ahesuṃ, paṇḍitadevatā pana aham evā“⁵ ti. Rukkha-dhammajātakaṃ.

5. Macchajātaka.

Abhitthanaṃ Pajjunnā⁶ ti. Idam Satthā Jetavane viharanto attanā vassāpitavassaṃ ārabha katesi. Ekasmiṃ kira samaye Kosalaratṭhe devo na vassi, sassāni milāyanti, tesu tesu ṭhānesu talākapokkharāṇisaṃ sūssanti. Jetavanadvārakoṭṭhakaṃ⁷ Jetavanapokkharāṇiyāpi udakaṃ chijji, kalalagahanaṃ pavisitvā nipanne macchakacchape kākakulalāḍayo kaṇayaggasadiṣehi tuṇḍehi koṭṭetvā nīharitvā nīharitvā vipphandaṃ⁸ khādanti. Satthā macchakacchapānaṃ taṃ vyasaṇaṃ disvā mahākaruṇāya ussāhitahadayo „ajja mayā

¹ Ck ca. ² Cv -jā, Ck -jātā. ³ so both MSS. ⁴ both MSS.- koddhaka-.

devam vassāpetum vaṭṭatīti¹ pabhātāya rattiya sarīrapaṭijaggaṇam katvā bhikkhācāravelam² sallakkhetvā mahābhikkhusaṃghaparivuto Buddha-līhāya Sāvattthim piṇḍāya pavisitvā pacchābhattam piṇḍapātam³ paṭik-kanto Sāvattthito vihāram gacchanto Jetavanapokkharaniyā⁴ sopāne thatvā Ānandattheram āmantesi: „Ananda. udakasāṭikam āhara, Jetavanapokkharaniyam nahāyissāmīti⁵“. „Nanu bhante Jetavanapokkharaniyam udakam chinnakam, kalalamattam eva avasiṭṭhan“ ti. „Ananda, Buddhabalam nāma mahantaṃ, āhara tvam udakasāṭikan“ ti. Thero āharitvā adāsi. Satthā eken' antena udakasāṭim nivāsetvā eken' antena sarīram pārupitvā „Jetavanapokkharaniyam nahāyissāmīti“ sopāne aṭṭhāsi. Tam khaṇam nēva Sakkassa paṇḍukambalasilāsanam unḥā-kāram dassesi. So „kin nu kho“ ti āvajjanto tam kāraṇam ṇatvā vassavalāhakaḍḍharājāṇam pakkosāpetvā „tāta, Satthā 'Jetavanapokkharaniyam nahāyissāmīti' dhurasopāne ṭhito, khippam sakala-Kosalaratṭham ekam ogham katvā vassāpehīti“. So „sādhū“ 'ti sampaticchitvā ekam valākakam nivāsetvā ekam pārupitvā meghagītam⁶ gāyanto pācīnaloka-dhātumukho pakkhandi, pācīnadisābhāge khalamaṇḍalamattam ekam meghapaṭalam utṭhāya satapaṭalasahassapaṭalam lutvā abhitthanantaṃ vijjutā nicchārentaṃ adhomukham ṭhapitaudakakumbhākārena vassamānam sakalam Kosalaratṭham mahoghena viya ajjhottari. Devo acchinnadhāram vassanto muhuttaṇ' eva Jetavanapokkharaniṃ pūresi, dhurasopānam āhacca udakam aṭṭhāsi. Satthā pokkharaniyam nahāyitvā rattadupaṭṭam nivāsetvā kāyabandhanam bandhitvā Sugatama-hācivaram ekamsagataṃ katvā bhikkhusaṃghaparivuto gantvā gandhakūṭipariveṇe paññattavarabuddhāsane nisīditvā bhikkhusaṃghena vatte dassite utṭhāya maṇisopānaphalake thatvā bhikkhusaṃghassa ovādam datvā uyyojetvā surabhigandhakūṭim pavisitvā dakkhiṇena passena sīhaseyyam kappetvā sāyaṇhasamaye⁷ dhammasabhāyam sannipatitānam bhikkhūnam „passathāvuso⁸ Dasabalassa khantimettānuddayasampattim vividhasassesu milāyantesu nānājalāsayesu sussantesu⁹ macchakacchapesu mahādukkham pāpuṇantesu kāruṇṇam paṭicca 'mahājanam dukkhā mocessāmīti' udakasāṭikam nivāsetvā Jetavanapokkharaniyā dhurasopāne thatvā muhuttana sakala-Kosalaratṭham mahoghena opilāpento viya devam vassāpetvā mahājanam kāyikacetasikadukkhato mo-

¹ C^k vaṭṭatī, C^v vaddhatīti. ² C^k -raṇavelam. ³ C^k -pāta. ⁴ C^v -vanam-.
⁵ both MSS. -mi. ⁶ C^v -hītam. ⁷ C^k sāyaṇha-. ⁸ C^k passasāvuso. ⁹ C^k omīta
nānā . . . tesu.

cetvā vihāraṃ pavittṭho“ ti kathāya vattamānāya gandhakuṭito nikkhamitvā dhammasabhaṃ āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave Tathāgato idān' eva mahājane kilamante devaṃ vassāpesi¹, pubbe tiracchānāyoniyaṃ nibbattitvā maccharājakāle pi vassāpesi¹ yevā“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte imasmiṃ yeva Kosalaratṭhe imissā ca Sāvattṭhiyā imasmiṃ yeva Jetavanapokkharāṇiyatṭhāne ekā valligahanam parikkhittā kandarā ahosi. Bodhisatto macchayoniyaṃ nibbattitvā macchagāṇaparivuto tattha paṭivasati. Yathā pana idāni evaṃ evaṃ² tadāpi tasmīṃ ratṭhe devo na vassi. Manussānaṃ sassāni milāyimsu, vāpiādisu udakaṃ chijji, macchakacchapā kalalagahanam pavisimsu. Imissāpi kandarāya macchā kalalagahanam pavisitvā tasmīṃ tasmīṃ ṭhāne nilīyimsu, kākādayo tuṇḍena koṭṭetvā³ nīharitvā khādimsu. Bodhisatto nātisaṃghassa taṃ vyasanam disvā „imaṃ hi etesaṃ dukkhaṃ ṭhapetvā maṃ añño mocetuṃ samattho nāma n' atthi, sacca-kiriyaṃ katvā devaṃ vassāpetvā nātake maraṇadukkhā mocessāmīti“ kālavaṇṇam⁴ kaddamaṃ dvidhā viyūhitvā nikkhamitvā añjanarukkhasārāghaṭikavaṇṇamahāmaccho sudhotalohitaṃ kamāṇisadisāni akkhīni ummīletvā ākāsaṃ ulloketvā Pajjunnadeva-marājassa saddaṃ datvā „bho Pajjunna, ahaṃ nātake nissāya dukkhito, tvam⁵ mayi sīlavante kilamante kasmā devaṃ na vassāpesi, mayā samānājatikānaṃ khādanatṭhāne nibbattitvā taṇḍulapamāṇam⁶ pi macchaṃ ādiṃ katvā⁶ khāditapubbo nāma n' atthi, añño pi me paṇo jīvitaṃ na voropitapubbo, iminā saccena devaṃ vassāpetvā nātisaṃghaṃ me dukkhā mocehīti“ vatvā paricārakacetakam āṇāpento viya Pajjunnaṃ devarājānaṃ ālapanto imaṃ gātham āha:

¹ Ck -sim. ² so both MSS. ³ both MSS. koddhetvā. ⁴ C^o tvam. ⁵ both MSS. -nam. ⁶ both MSS. ādikatvā.

Abhitthanaya Pajjunna, nidhiṃ kākassa nāsaya,
kākam sokāya randhehi, mañ ca sokā pamocayā ti. 74.

Tattha abhitthanaya Pajjunnā 'ti pajjunno vuccati meghe, ayam pana meghavasena laddhanāmaṃ vassavalāhakadevarājānaṃ ālapati, ayam kir' assa adhippāyo: devo nāma anabhitthananto vijjutā anicchārento vassanto pi na sobhati, tasmā tvam abhitthananto vijjutā nicchārento vassāpehīti, nidhiṃ kākassa nāsaya ti kākā kalalaṃ pavistvā tñite macche tuṇḍena koṭṭetvā¹ nīharitvā khādanti, tasmā nesam anto kalale macchā nidhīti vuccanti, tam kākasaṃghassa nidhiṃ devaṃ vassāpento udake paṭicchādetvā nāsehīti, kākam sokāya randhehīti kākasaṃgho imissā kandarāya udakena puṇṇāya macche alabhamāno socissati, tam kākagaṇaṃ tvam imaṃ kandaṃ pūrento sokāya randhehi sokass' atthāya, pāpa yatha² antoniṃjjhānalakkhaṇaṃ sokam pāpuṇāti evaṃ karohīti attho, mañ ca sokā pamocayā ti ettha cakāro sampiṇḍanatto, evaṃ mañ ca mama nātake ca sabbe va imamhā maraṇasokā mocēhīti.

Evaṃ Bodhisatto paricārakacetakam ānāpento viya Pajjunnaṃ ālapitvā sakala-Kosalaratṭhe mahāvassaṃ vassāpetvā mahājanaṃ maraṇadukkhā mocetvā jīvitapariyosāne yathākamam gato.

Satthā „na bhikkhave Tathāgato idān' eva devaṃ vassāpeti, pubbe pi macchayoniyam nibbatto pi vassāpesi yevā“ 'ti vatvā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā macchagaṇo Buddhaparisā ahosi, Pajjunnadevarājā Ānando, maccharājā pana aham evā“ 'ti. Macchajātakaṃ.

6. Asaṃkiyajātaka.

Asaṃkiyomhi gāmaṃhīti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ Sāvatti-vāsim upāsakaṃ ārabha kathesi. So kira sotāpanno ariyasāvako kenacīd eva karaṇīyena ekena³ sakatasatthavāhena⁴ saddhiṃ maggaṃ paṭipajjitvā ekasmiṃ araṇṇatṭhāne sakatāni mocetvā khandhāvāraṃ khandhe⁵ kate satthavāhassa avidūre aññatarasmiṃ rukkhamaṇe caṃkamati. Ath' attano kalam sallakkhetvā pañcasatā corā „khandhāvāraṃ vilumpissāmā“ 'ti dhanumuggarādihatthā tam

¹ both MSS. koddhetvā. ² so both MSS. instead of pāpo yathā? ³ C^o omits ekena. ⁴ both MSS. -satthuvāhena. ⁵ so both MSS. of khandhavārahanda?

thānam parivārayimsu. Upāsako pi camkami¹ yeva. Corā nam disvā „addhā esa khandhāvāram rakkhako bhavissati, imissa niddam okkantakāle vilumpissāmā“² 'ti ajjhottaritum asakkontā tattha tatth'eva atthamsu. So pi upāsako paṭhamayāme pi majjhimayāme pi pacchimayāme pi camkamam nēva adhiṭṭhāsi³. Paccūsakāle jāte corā okāsam alabhantā gahite pāsānamuggarādayo chaḍḍetvā palāyimsu. Upāsako pi attano kammam niṭṭhāpetvā puna Sāvattlhim āgantvā Satthāram upasamkamitvā „bhaute attānam rakkhamaṇā param rakkhikā hontīti“⁴ pucchi. „Āma upāsaka, attānam rakkhanto⁵ param⁶ rakkhati, param rakkhanto attānam rakkhātīti“⁷. So „yāva subhāsitaṃ c' idam⁸ bhaute Bhagavatā, aham ekena satthavāhena saddhim maggam paṭipanno 'rukkhamūle camkamanto mam rakkhissāmīti' sakalasattham rakkhin“⁹ ti āha. Satthā „upāsaka pubbe pi paṇḍitā attānam rakkhantā param rakkhimsū“¹⁰ 'ti vatvā tena yācito atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmādatte rajjam kārente Bodhisatto brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto kāmesu ādīnavam disvā isipabbajjam pabbajitvā Himavante vasanto lonambilasevanatthāya janapadam āgantvā janapadacārikam caranto ekena satthavāhena saddhim maggam paṭipajjitvā ekasmin araṇṇatthāne satthe nivṛtthe satthato avidūre jhānasukhena vītināmento aññatarasmim rukkhāmūle camkamam adhiṭṭhāsi. Atha kho pañcasatā corā sāyamāsabhattassa bhuttakāle „taṃ sakatasattham vilumpissāmā“¹¹ 'ti āgantvā parivārayimsu. Ne¹² taṃ tāpasam disvā „sace ayaṃ amhe passissati satthavāsikānam ārocessati, etassa¹³ niddūpagatavelāya vilumpissāmā“¹⁴ ti tatth'eva atthamsu. Tāpaso sakalam pi rattiṃ camkami yeva. Corā okāsam alabhitvā gahitagahite muggarapāsāṇe chaḍḍetvā sakatasatthavāsīnam saddam datvā „bho satthavāsino, sace esa rukkhāmūle camkamanatāpaso ajja nābhavissa“¹⁵ sabbe mahāvilopam pattā abhavissatha, sve tāpasassa mahāsakkāram kareyyāthā“¹⁶ 'ti vatvā pakkamimsu. Te pabhātāya rattiya corehi chaḍḍite

¹ both MSS. camkama. ² C^k adhiṭṭhāyīmyi? ³ both MSS. rakkhantu.

⁴ C^k aparam. ⁵ C^k subhāsitaṃ idam? ⁶ C^k rakkhisan. ⁷ so both MSS.

⁸ C^v okassa. ⁹ C^k nābhavissati.

muggarapāsāṇādayo disvā bhītā Bodhisattassa santikaṃ gantvā vanditvā „bhante diṭṭhā vo corā“ ti pucchimsu. „Āmāvuso diṭṭhā“ ti. „Bhante ettake vo core disvā bhayaṃ vā sārājjaṃ vā na uppajjīti“. Bodhisatto „āvuso core disvā bhayaṃ nāma sadhanassa¹ hoti, ahaṃ pana niddhano, sv-āhaṃ kiṃ bhāyissāmi, mayhaṃ hi gāme pi araṇṇe pi vasantassa bhayaṃ vā sārājjaṃ vā n' atthīti“ vatvā tesam dhammaṃ desento imaṃ gātham āha:

Asamkiyo 'mhi gāmaṃhi, araṇṇe n' atthi me bhayaṃ,
ujumaggam samārūho mettāya karuṇāya cā ti. 75.

Tattha saṃkāya niyutto patitṭhito ti saṃkiyo na saṃkiyo asaṃkiyo, ahaṃ gāme vasanto pi saṃkāya appatṭhitattā asaṃkiyo nibbhayo nirāsaṃko ti dīpeti. araṇṇe ti gāmagāmūpacāraṇimutte ṭhāne, ujumaggam samārūho mettāya karuṇāya cā 'ti ahan tikacattakajjhānikāhi mettākaruṇāhi kāyavaṃkādivirahitaṃ² ujubrahmalokagāmimaggaṃ ārūho ti vadati, atha vā parisuddhasīlātāya kāyavacīmanovaṃkavirahitaṃ ujum devalokamaggam ārūho 'mhīti dassetvā tato uttariṃ mettāya karuṇāya ca patitṭhitattā ujum Brahmamlokamaggam pi ārūho 'mhīti dasseti pi, aparihīnaajjhānassa hi ekaekantena Brahmamlokaparāyanattā mettākaruṇādayo ujumaggā nāma.

Evam Bodhisatto imāya gathāya dhammaṃ desetvā tuṭṭha-cittehi tehi manussehi sakkatapūjito yāvajjīvaṃ cattāro Brahmanavihāre bhāvetvā Brahmaloce nibbatti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā satthavāsino Buddhaparisā ahesuṃ, tāpaso pana ahaṃ evā“ 'ti. Asamkiyajātakam.

7. Mahāsupinajātaka.

Lāpūni sīdantīti. Idam Satthā Jetavane viharanto soḷasa mahāsupine ārabha kathesi. Ekadivasam kira Kosalamahārājā rattiṃ niddūpagato³ pacchimayāme soḷasa mahāsupine disvā

¹ Ck sadhanassā. ² Ck -ta. ³ Ck niddu-.

bhītatāsito pabujjhivā „imesaṃ supinānaṃ diṭṭhattā kin nu kho me bhavissatīti“ maraṇabbhayaatajjito sayanapitṭhe nisinnako va vītināmesi. Atha naṃ pabhātāya rattiyā brāhmaṇapurohitā upasaṃkamitvā „sukham asayittha¹ mahārājā“ 'ti pucchimsu. „Kuto me ācariyā sukhaṃ, ajjāhaṃ paccūsasamaye solasa mahāsupine passim, so 'mhi tesāṃ diṭṭhakālato paṭṭhāya bhayaappatto, vadetha ācariyā“ ti. „Sutvā jānissāmā“ 'ti vutte brāhmaṇānaṃ diṭṭhasupine kathetvā „kin nu kho me imesaṃ diṭṭhakāraṇā bhavissatīti“ pucchi. Brāhmaṇā hatthe vidhūnimsu. „Kasmā hatthe vidhūnathā“ 'ti ca vutte „kakkhalā mahārāja supinā“ ti. „Kā tesāṃ nipphatti bhavissatīti“. „Rajjantarāyo jīvī-tantarāyo bhogantarāyo ti imesaṃ tiṇṇaṃ antarāyānaṃ aññataro“ ti. „Sappaṭikammā appaṭikammā“ ti. „Kāmaṃ ete supinā atipharusattā appaṭikammā, mayaṃ pana te² sappaṭikamme karissāma, ete paṭikkamāpetum asakkontānaṃ amhākaṃ sikkhitabhāvo³ nāma kiṃ karissatīti⁴“. „Kiṃ pana katvā paṭikkamāpessathā“ 'ti. „Sabbacatukkena yaññaṃ yajissāma mahārājā“ 'ti. Rājā bhītatāsito „tena hi ācariyā mama jīvitam tumhākaṃ hatthe, khippaṃ me sotthim karothā“ 'ti āha. Brāhmaṇā „bahuṃ dhanam labhissāma, bahuṃ khajjabhojjaṃ āharāpessāmā“ 'ti haṭṭhatutṭhā „mā cintayi mahārājā“ 'ti rājānaṃ samassāsetvā rājanivesanā nikkhamitvā bahinagare yaññāvāṭaṃ katvā bahū⁵ catuppadaḡaṇe thūne⁶ paṇīte katvā pakkhigaṇe samāharitvā „idaṃ c' idaṃ ca laddhum vaṭṭatīti“ punappuna saṃsarantī. Atha kho Mallikā devī taṃ kāraṇaṃ nātvā rājānaṃ upasaṃkamitvā pucchi: „kin nu kho mahārāja brāhmaṇā punappuna saṃsarantīti“. „Sukhitā tvaṃ amhākaṃ, kaṇṇamūle āsīvisaṃ carantaṃ na jānāsīti“. „Kiṃ etaṃ mahārājā“ 'ti. „Mayā evarūpā dussupinā diṭṭhā, brāhmaṇā 'tiṇṇaṃ antarāyānaṃ aññataro paññāyatīti' vatvā 'tesāṃ paṭighātāya yaññaṃ yajāmā' 'ti vatvā punappuna saṃsarantīti“. „Kiṃ pana te mahārāja sadevake loke aggabrāhmaṇo supinapaṭikammaṃ pucchito“ ti. „Katara pan' esa bhadde sadevake loke aggabrāhmaṇo“ ti. „Sadevake loke aggapuggalaṃ sabbaññaṃ visuddhaṃ nikkilesaṃ mahābrāhmaṇaṃ na jānāsi, so hi Bhagavā supinantaraṃ jāneyya, gaccha tvaṃ⁷ puccha mahārājā“ 'ti. „Sādhu devīti“ rājā vihāraṃ gantvā Satthāraṃ vanditvā nisīdi. Satthā madhurassaraṃ nicchāretvā „kin nu kho mahārāja atippage va āgato sīti“ āha. „Ahaṃ bhante paccūsamaye solasa ma-

¹ C² asiylttha. ² C² ne. ³ both MSS. sikkhitta- ⁴ C² -sīti. ⁵ C² bahu. ⁶ so both MSS. ⁷ so both MSS. instead of tam?

hāsupine disvā bhīto brāhmaṇānam ārocesim, brāhmaṇā 'kakkhalā'¹ mahārāja supinā, etesaṃ paṭighātanatthāya sabbacatukkena yaññam yajissāmā' 'ti yaññam sajjenti, bahū pāṇā maraṇabhayaṭṭhitā, tumhe va² sadevake loke aggapuggalo, atitānāgatapaccuppannam upādāya n' atthi so neyyadhammo yo vo ñānamukhe āpātham³ nāgacchati, etesaṃ me supinānam nipphattim kathetha Bhagavā⁴ 'ti. „Evam etaṃ mahārāja, sadevake loke maṃ tṭhapetvā añño etesaṃ supinānam antaram vā nipphattim vā⁴ jānitum samattho nāma n' atthi, ahaṃ te kathessāmi, api ca kho tvaṃ diṭṭhaniyāmen' eva supine kathehīti⁵. „Sādhū bhante⁶ ti rājā diṭṭhaniyāmen' eva kathento

Usabhā rukkhā gāviyo gavā ca
 asso kaṃso sigālī ca kumbho
 pokkharāṇī ca apākacandanam
 Lāpūni sīdanti silā plavanti
 maṇḍūkiyo⁵ kaṇhasappe gilanti
 kākaṃ suvaṇṇā parivārayanti
 tasā vakā elakānam bhayā hīti

imaṃ mātikaṃ nikkhipitvā kathesi. „Katham bhante, ekaṃ tāva supinaṃ evaṃ addasaṃ: cattāro añjanavaṇṇā⁶ kālausabhā 'yujjhissāmā' 'ti catūhi⁷ disāhi rājaṅgaṇam āgantvā 'usabhayuddham passissāmā' 'ti mahājane sannipatite yujjhanākāram dassetvā naditvā gajjitvā ayujjhitvā va paṭikkantā, imaṃ pathamaṃ supinaṃ addasaṃ, imassa ko vipāko⁸ ti. „Mahārāja, imassa vipāko n' eva tava na mama kāle bhavissati, anāgate pana adhammikaṇaṃ kapaṇarājūnam⁸ adhammikaṇaṃ ca manussānaṃ kāle loke viparivattamāne kusale ossanne⁹ akusale ussanne lokassa parihānakāle, devo na sammā vassissati, meghapādā ca chijjissanti, sassāni milāyissanti, dubbhikkham bhavissati, vassitukāmā viya¹⁰ catūhi⁸ disāhi meghā utṭhahitvā itthikāhi ātape patthaṭṭānam¹¹ vīhiādīnaṃ temanabhayena antopavesitakāle purisesu kuddālapitakahatthesu¹² ālīṃ bandhanatthāya nikkhantesu vassanākāram dassetvā gajjitvā vijjutā nicchāretvā te usabhā viya ayujjhitvā avassitvā va palāyissanti, ayam etassa vipāko, tuyhaṃ pana tappaccayā koci antarāyo n'atthi, anā-

¹ Ck -lā. ² Ck ca. ³ Cv apātham. ⁴ Ck omits vā. ⁵ both MSS. maṇḍu-

⁶ Ck -vananā, Cv -vaṇṇa. ⁷ both MSS. catubhi. ⁸ Cv -rājunaṃ. ⁹ so both MSS. ¹⁰ both MSS. vassatu-, Cv adds catukāmā viya. ¹¹ Ck ātappetthacānaṃ.

¹² Ck -piṭṭhaka-.

gatam ārabhha diṭṭhasupino esa, brāhmaṇā pana attano jīvitavuttiṃ nissāya kathayimsū¹ ti. Evaṃ Satthā supinassa nipphattim kathetvā āha: „dutiyaṃ kathehi mahārājā“² ti. „Dutiyaṃ bhante evaṃ addasaṃ: khuddakā³ rukkhā c' eva gacchā ca paṭhavim bhinditvā vidatthimattam pi ratanamattam pi anugantvā va pupphanti c'eva phalanti ca, imam dutiyaṃ addasaṃ, imassa ko vipāko“ ti. „Mahārāja, imassa vipāko lokassa parihīnakāle manussānaṃ parittāyukakāle bhavissati, anāgatasmiṃ hi sattā tibbarāgā bhavissanti, asampattavayā va kumāriyo purisantaram gantvā utuniyo c'eva gabbhīniyo ca hutvā puttadhītāhi vadḍhissanti, khuddakarukkhānaṃ pupphaṃ viya hi tāsāṃ utunibhāvo phalaṃ viya ca puttadhītaro bhavissanti, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n' atthi. Tatiyaṃ kathehi mahārājā“⁴ ti. „Gāviyo bhante tadahujātānaṃ vacchānaṃ khīraṃ pivantiyo addasaṃ, ayaṃ me tatiyo supino, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi vipāko anāgate eva manussānaṃ jetthāpacyikakammassa natthakāle bhavissati, anāgatasmiṃ hi sattā mātāpīṭṭhu vā sassusasuresu vā lajjāṃ anupatthapetvā sayam eva kutumbaṃ samvidahantā va ghāsacchādanamattam pi mahallakānaṃ dātukāmaṃ dassanti adātukāmaṃ na dassanti⁵, mahallakā anāthā asayaṃvati⁶ dārake ārādetvā jīvissanti tadahujātānaṃ vacchakānaṃ khīraṃ pivantā mahāgāviyo viya, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n' atthi. Catuttho kathehitī“⁷. „Dhuravāhe bhante ārohaparipāhasampanne mahāgoṇe yugaparamparāya ayojetvā taruṇe godamme⁸ dhure yojente addasaṃ, te dhuraṇa vahitum asakkontā chaddetvā atthamisu. sakatāni na pparattāmasu, ayaṃ me catuttho supino, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi vipāko anāgate eva adhammīkarājūnaṃ kāle bhavissati, anāgatasmiṃ hi adhammīkapaṇarājāno paṇḍitānaṃ pavēnikusalānaṃ⁹ kammanā¹⁰ nittharupasamatthānaṃ mahāmettānaṃ yasaṃ na dassanti, dhammasubbhāya vinicchayatthāne pi paṇḍite roḥarakusale mahallake amacce na tthapessanti, tabbiparītānaṃ¹¹ pana tarunatarunānaṃ yasaṃ dassanti, tathārūpe eva ca vinicchayatthāne tthapessanti, te rājakaṃṃṃni yeva yuttānaṃ ca ajānantā n' eva taṃ yasaṃ ukklhīpitum sakkhissanti na rājakaṃṃṃni nittharitum. te asakkontā kammadhuraṃ chaddessanti¹², mahallakāpi paṇḍitāmaccā yasaṃ alabhantā kiccāni nittharitum samatthāpi¹³ kiṃ ambhakaṃ etehi, mayāṃ bālurukā jātā, abbhantarikā tarupadāraḥ

¹ C^v khuddasankhuddakā. ² C^k omits adātukāmaṃ na dassanti. ³ both MSS. -si. ⁴ both MSS. -dhamme. ⁵ C^k pavēni-, C^v pavēni-. ⁶ C^v kamman. ⁷ C^k -pari-. ⁸ C^v omits mahallake ... chaddessanti.

hāsupine disvā bhīto brāhmaṇānaṃ ārocesim, brāhmaṇā 'kakkhalā'¹ mahārāja supinā, etesaṃ paṭighātanatthāya sabbacatukkena yaññaṃ yajissāmā' 'ti yaññaṃ sajjenti, bahū pāṇā maraṇabhayaatajjitā, tumhe va'² sadevake loke aggapuggalo, atītānāgatapaccuppannaṃ upādāya n' atthi so neyyadhammo yo vo nānamukhe āpāthaṃ³ nāgacchatī, etesaṃ me supinānaṃ nipphattiṃ kathetha Bhagavā''⁴ 'ti. „Evam etaṃ mahārāja, sadevake loke maṃ tṭhapetvā añño etesaṃ supinānaṃ antaraṃ vā nipphattiṃ vā⁴ jānitum samattho nāma n' atthi, ahaṃ te kathessāmi, api ca kho tvaṃ diṭṭhaniyāmen' eva supine katthehīti''. „Sādhu bhante'' ti rājā diṭṭhaniyāmen' eva kathento

Usabhā rukkhā gāviyo gavā ca
 asso kaṃso sigālī ca kumbho
 pokkharanī ca apākacandanaṃ
 Lāpūni sīdanti silā plavanti
 maṇḍūkiyo⁵ kaṇhasappe gilanti
 kākaṃ suvaṇṇā parivārayanti
 tasā vakā elakānaṃ bhayā hīti

imaṃ mātikaṃ nikkhipitvā kathesi. „Kathaṃ bhante, ekaṃ tāva supinaṃ evaṃ addasaṃ: cattāro añjanavaṇṇā⁶ kālausabhā 'yujjhissāmā' 'ti catūhi'⁷ disāhi rājaṅgaṇaṃ āgantvā 'usabhayuddhaṃ passissāmā' 'ti mahājane sannipatite yujjhanākāraṃ dassetvā naditvā gajjitvā ayujjhitvā va paṭikkantā, imaṃ pathamaṃ supinaṃ addasaṃ, imassa ko vipāko''⁸ ti. „Mahārāja, imassa vipāko n' eva tava na mama kāle bhavissati, anāgate pana adhammikaṇaṃ kapaṇarājūnaṃ⁹ adhammikaṇaṃ ca manussānaṃ kāle loke viparivattamāne kusale ossanne⁹ akusale ussanne lokassa parihānakāle, devo na sammā vassissati, meghapādā ca chijjissanti, sassāni milāyissanti, dubbhikkhaṃ bhavissati, vassitukāmā viya¹⁰ catūhi''⁸ disāhi meghā utṭhahitvā itthikāhi ātape patthaṭānaṃ¹¹ vīhiā-dīnaṃ temanabhayena antopavesitakāle purisesu kuddālapitakahatthesu¹² āliṃ bandhanatthāya nikkhantesu vassanākāraṃ dassetvā gajjitvā vijjutā nicchāretvā te usabhā viya ayujjhitvā avassitvā va palāyissanti, ayam etassa vipāko, tuyhaṃ pana tappaccayā koci antarāyo n'atthi, anā-

¹ Ck -lā. ² Ck ca. ³ Cv apāthaṃ. ⁴ Ck omits vā. ⁵ both MSS. maṇḍu-.
⁶ Ck -vananā, Cv -vaṇṇa. ⁷ both MSS. catubhi. ⁸ Cv -rājunaṃ. ⁹ so both MSS. ¹⁰ both MSS. vassatu-, Cv adda catukāmā viya. ¹¹ Ck ātappetthacānaṃ.
¹² Ck -piṭṭhaka-.

gataṃ ārabha diṭṭhasupino esa, brāhmaṇā pana attano jīvita-vuttiṃ nissāya kathayimsū¹ ti. Evaṃ Satthā supinassa nipphattiṃ kathetvā āha: „dutiyaṃ kathehi mahārājā“² ti. „Dutiyaṃ bhante evaṃ addasaṃ: khuddakā¹ rukkhā c' eva gacchā ca paṭhaviṃ bhinditvā vidatthimattam pi ratanamattam pi anugantvā va pupphanti c'eva phalanti ca, imaṃ dutiyaṃ addasaṃ, imassa ko vipāko“ ti. „Mahārāja, imassa vipāko lokassa parihīnakāle manussānaṃ parittāyukakāle bhavissati, anāgatasmiṃ hi sattā tibbarāgā bhavissanti, asampattavayā va kumāriyo purisantarāṃ gantvā utuniyo c'eva gabbhiniyo ca hutvā puttadhītāhi vadḍhissanti, khuddakarukkhānaṃ pupphaṃ viya hi tāsāṃ utunibhāvo phalaṃ viya ca puttadhītaro bhavissanti, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n' atthi. Tatiyaṃ kathehi mahārājā“³ ti. „Gāviyo bhante tadahujātānaṃ vacchānaṃ khīraṃ pivantiyo addasaṃ, ayaṃ me tatiyo supino, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi vipāko anāgate eva manussānaṃ jeṭṭhāpacāyikakammasa natṭhakāle bhavissati, anāgatasmiṃ hi sattā mātāpitusu vā sassusasuresu vā lajjāṃ anupaṭṭhapetvā sayam eva kuṭumbaṃ saṃvidahantā va ghāsacchādanamattam pi mahallakānaṃ dātukāmā dassanti adātukāmā na dassanti⁴, mahallakā anāthā asayaṃvasī⁵ dārake ārādhetvā jīvissanti tadahujātānaṃ vacchakānaṃ khīraṃ pivotā mahāgāviyo viya, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n' atthi. Catutthaṃ kathehīti“. „Dhuraṇāhe bhante ārohapariṇāhasampanne mahāgoṇe yugaparāya ayojetvā taruṇe godamme⁶ dhure yojente addasaṃ, te dhuraṃ vahitūṃ asakkontā chaḍḍetvā atṭhaṃsu, sakatāni na-ppavattimsu, ayaṃ me catuttho supino, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi vipāko anāgate eva adhammikaṛājūnaṃ kāle bhavissati, anāgatasmiṃ hi adhammikaṇaṇaṛājāno paṇḍitānaṃ pavēṇikusalānaṃ⁷ kammaṃ⁸ nittharaṇa-samatthānaṃ mahāmattānaṃ yasaṃ na dassanti, dhammasabhāya vinicchayaṭṭhāne pi paṇḍite vohāraṇakusale mahallake amacce na ṭhapesanti, tabbiparītānaṃ⁹ pana taruṇataruṇānaṃ yasaṃ dassanti, tathārūpe eva ca vinicchayaṭṭhāne ṭhapesanti, te rājakammāni yeva yuttānaṃ ca ajānantā n' eva taṃ yasaṃ ukkhipitūṃ sakkhissanti na rājakammāni nittharitūṃ, te asakkontā kammadhuraṃ chaḍḍessanti¹⁰, mahallakāpi paṇḍitāmaccā yasaṃ alabhantā kiccāni nittharitūṃ samatthāpi 'kiṃ amhākaṃ etehi, mayaṃ bāhirakā jātā, abbhantarikā taruṇadārakā

¹ C^v khuddasamikhuddakā. ² C^k omits adātukāmā na dassanti. ³ both MSS. -si. ⁴ both MSS. -dhamme. ⁵ C^k pavēni-, C^v pavēni-. ⁶ C^v kamman. ⁷ C^k -pari-. ⁸ C^v omits mahallake chaḍḍessanti.

jānissantīti' uppannāni kammāni na karissanti, evaṃ sabbathāpi tesam rājūnam hāni yeva bhavissati, dhuraṃ vahitum asamatthānam vacchadammānam¹ dhure yojitakālo viya dhuravāhānam² mahāgonānam yugaparamparāya ayojitakālo viya bhavissati, itonidānam pi te bhayaṃ n'atthi. Pañcamam kathehīti". „Bhante, ubhatomukhaṃ assaṃ addasaṃ, tassa dvīsu passesu yavasaṃ³ denti, so dvīhi mukhehi khādati, ayaṃ me pañcamaṃ supino, imassa ko vipāko" ti. „Imassāpi anāgate adhammikarājakāle yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṃ hi adhammikabālarājāno adhammike lolamanusse vinicchaye ṭhapessanti, te pāpā puññesu anādarā bālā sabhāyaṃ nisīditvā vinicchayaṃ dentā ubhinnaṃ pi atthapaccatthikānam hatthato lañcaṃ gahetvā khādissanti asso viya dvīhi mukhehi yavasaṃ, itonidānam pi te bhayaṃ n'atthi. Chaṭṭham kathehīti". „Bhante, mahājano sataśaṣṭasagghaṇikam⁴ suvaṇṇapātīm sammajjitvā „idha passāvaṃ karohīti" ekassa jarasigālassa upanāmesi, taṃ tattha passāvaṃ karontaṃ addasaṃ, ayaṃ me chaṭṭho supino, imassa ko vipāko" ti. „Imassāpi vipāko anāgate yeva bhavissati, anāgatasmiṃ hi adhammikā va jātirājāno jātisampannānam kulaputtānam āsaṃkāya yasam na dassanti akulīne va vaddhessanti, evaṃ mahākulāni duggatāni bhavissanti lāmakakulāni issarāni, te ca kulīnapurisā jīvītum asakkontā 'ime nissāya jīvissāmā' 'ti akulīnānam dhītaro dassanti, iti tāsam⁵ kuladhītānam akulīnehi saddhiṃ saṃvāso jarasigālassa suvaṇṇapātiyaṃ passāvakaṇasadiṣo bhavissati, itonidānam pi te bhayaṃ n'atthi. Sattamam kathehīti". „Bhante, eko puriso rajjūṃ vaṭṭetvā vaṭṭetvā⁶ pādamūle nikkhipati, tena nisinnapīṭhassa heṭṭhā sayitā ekā chātasigālī⁷ nassa ajānantass' eva taṃ khādati, ev' āhaṃ addasaṃ, ayaṃ sattamaṃ supino, imassa ko vipāko" ti. „Imassa pi anāgate yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṃ hi itthiyo purisalolā surālolā alaṃkāralolā visikhālolā āmisalolā bhavissanti, dussilā durācārā tā sāmikehi kasīgorakkhādīni kammāni katvā kicchena kasirena sambhataṃ dhanam jārehi saddhiṃ suram pivantā mālāgandhavilepanam dhārāya mānā anto gehe accāyikam pi kiccaṃ anoloketvā gehe parikkhepassa uparibhāgena chiddatṭhānehi pi jāre upadhārayamānā sve vapitabbayuttakam⁸ bījam pi koṭṭetvā⁹ yāgubhattakhajjakāni sampādetvā khādamānā vilumpissanti heṭṭhā pīṭhake nipannacchātasigālī viya vaṭṭetvā

¹ Ck -dhammānam. ² Ck dhurā-. ³ so both MSS. ⁴ both MSS. -nīkam.

⁵ Ck nāsam. ⁶ both MSS. vaddhetvā vaddhetvā. ⁷ Cv -li. ⁸ Cv -yuttamkam.

⁹ both MSS. koddhetvā.

vaṭṭetvā¹ pādamūle nikkhittarajjum, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Atṭhamam kathehīti². „Bhante, rājadvāre bahūhi³ tucchakumbhehi parivāretvā ṭhapitam ekam mahantam pūritakumbham addasam, cattāro pi pana vaṇṇā catūhi⁴ disāhi catūhi⁵ anudisāhi ca ghaṭehi udakam āharitvā āharitvā pūritakumbham eva pūrenti, pūritapūritam udakam uttaritvā palāyi, tato⁶ pi punappuna tatth' eva udakam āsiṅcanti, tucchakumbhe olokento⁷ pi n' atthi, ayam me atṭhamo supino, imassa ko vipāko⁸ ti. „Imassāpi anāgate yeva vipāko bhavissati, anāgatas-mim hi loko parihāyissati, ratṭham nirojam bhavissati, rājāno duggatā kapaṇā bhavissanti, yo issaro bhavissati tassa bhaṇḍāgāre sataśahassa-mattā kaḥapaṇā⁹ bhavissanti, te evam duggatā sabbe janapade attano vapakamme kāressanti, upaddutamanussā sake kammante chaḍḍetvā rājūnam nēva atthāya pubbaṇṇaparannāni ca vapantā rakkhantā layantā maddantā pavesentā ucchukkhettāni karontā yantāni karontā yantāni vāhentā phāṇitādīni pacantā pupphārāme phalārāme ca karontā tattha tattha nipphannāni pubbaṇṇādīni āharitvā raṇṇo koṭṭhāgāram eva pū-ressanti, attano gehesu tucchakoṭṭhakesu olokentāpi na bhavissanti, tucchatucchakumbhe anoloketvā pūritakumbhe pūraṇasadisam eva bha-vissati, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Navamam kathehīti¹⁰. „Bhante, ekam pañcapadumasañchannam gambhīram sabbatotittham pokkharaniṃ addasam, samantato dipadacatuppadā otaritvā tattha pā-nīyam¹¹ pivanti, tassā¹² majjhe gambhīratṭhāne udakam āvilam, tīra-padesesu dipadacatuppadānam akkamanatṭhāne accham vippasannam anāvilam, ev' āham addasam, ayam me¹³ navamo supino, imassa ko vipāko¹⁴ ti. „Imassāpi anāgate eva vipāko bhavissati, anāgatas-mim hi rājāno adhammikā bhavissanti, chandādivasena agatim-gacchantā rajjam kāressanti, dhammena vinicchayaṃ nāma na dassanti, lañcavittakā bhavissanti dhanalolā, ratṭhavāsikesu nesam khantimettānuddayā nāma na bhavissanti, kakkhalā pharusā ucchuyante ucchuganṭhikā viya ma-nusse pīlentā nānappakārehi¹⁵ balim uppādetvā dhanam gaṇhissanti, manussā balipīlitā kiñci dātum asakkontā gāmanigamādayo chaḍḍetvā paccantam gantvā vāsam kappessanti, majjhima-janapado suṇṇo¹⁶ bha-vissati¹⁷ paccanto ghanavāso seyyathāpi pokkharaniyā majjhe udakam āvilam pariyante vippasannam, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi.

¹ both MSS. vaddhetvā vaddhetvā. ² both MSS. bahūni. ³ both MSS. catuhi.

⁴ C^k tate, C^v tate corr. to tato. ⁵ C^k -tā. ⁶ C^k kapaṇā. ⁷ C^k pāniyam. ⁸ C^k tassā.

⁹ C^k ayameva. ¹⁰ both MSS. -kāre. ¹¹ both MSS. suṇṇā. ¹² C^k bhavissanti.

Dasamaṃ kathehīti“. „Bhante, ekissā yeva kumbhiyā paccamānaṃ odanaṃ apākaṃ addasaṃ - apākaṃ ti vidāretvā vibhajitvā¹ t̥hapitaṃ viya, tih' ākārehi paccamānaṃ ekasmiṃ phasse² atikilīno hoti ekasmiṃ uttaṇḍulo ekasmiṃ supakko ti - , ayam me dasamo supino, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi anāgate yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṃ hi rājāno adhammikā bhavissanti, tesu adhammikesu rājayuttāpi brāhmaṇagahapatinegamajānapadāpīti samānabrāhmaṇe upādāya³ sabbe manussā adhammikā bhavissanti, tato nesaṃ āraḁkhadevatā balipaṭiggāhikā devatā rukkhadevatā ākāsaṭṭhadevatā ti evaṃ devatāpi adhammikā bhavissanti, adhammikaṛājūnaṃ rajje vātā visamā kharā vāyissanti, te ākāsaṭṭhakavimānāni kampessanti, tesu kampitesu devatā kupitā devaṃ vassitum na dassanti, vassamāno pi sakalaraṭṭhe ekappahārena na vassissati, vassamāno pi sabbattha kasikammassa vā vappakammassa vā upakāro hutvā na vassissati, yathā ca raṭṭhe evaṃ janapade pi gāme pi ekatalākasare pi ekappahārena na vassissati, talākassa uparibhāge vassanto heṭṭhābhāge na vassissati, heṭṭhā vassanto upari na vassissati, ekasmiṃ bhāge sassam ativassena nāsessati, ekasmiṃ avassanena⁴ milāpessati, ekasmiṃ sammā vassamāno sampādessati, evaṃ ekassa raṇṇo rajje vuttasassā nippakārā bhavissanti ekakumbhiyā odano viya, itonidānaṃ pi te bhayaṃ⁵ n' atthi. Ekādasamaṃ kathehīti“. „Bhante, sataśaḁṣṣagghaṇikaṃ⁶ candanasāraṃ pūtitakkena⁷ vikkiṇanti⁸ addasaṃ, ayam me ekādasamo supino, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi anāgate eva mayhaṃ sāsane parihāyante vipāko bhavissati, anāgatasmiṃ hi paccayaḁolā alajjī bhikkhū bahū bhavissanti, te mayā paccayaḁoluppaṃ nimmathetvā kathitadhammadeśanaṃ cīvarādicatupaccayaḁetu paresaṃ desessanti, paccayehi muccitvā tittḁhāraṇapakkhe⁹ t̥hitā nibbānābhimukhaṃ katvā desetum na sakkhissanti, kevalaṃ mama vyaṇjanaśampattim c' eva madhurasaddaṃ ca sutvā mahagghāni cīvarādīni dassanti c' eva dātukāmā¹⁰ ca hontīti desessanti, apare antaravīthicatukkarājadvārādisu nisīditvā kaḁāpaṇaḁḁhapādamāśakarūpādīni pi nissāya desessanti, iti mayā nibbānagghaṇakaṃ¹¹ katvā desitaṃ dhammaṃ catuppaccayaṭṭhāya c' eva kaḁāpaṇaḁḁhakaḁāpaṇānaṃ¹² atthāya ca vikkiṇitvā desentā sataśaḁṣṣagghaṇakaṃ¹³ candanasāraṃ pūtitakkena

¹ Ck vibhijitvā. ² so both MSS. instead of passe? ³ omit samāna-upādāya?

⁴ both MSS. avassante. ⁵ both MSS. -nikaṃ. ⁶ both MSS. pūtiritakkena.

⁷ so both MSS. instead of -nante? ⁸ C^v nitthā-? read: tittḁhakarānaṃ pakkhe?

⁹ Ck adds ti, C^v ni. ¹⁰ both MSS. -nakam. ¹¹ both MSS. -ṇāni.

vikkiṇantā viya bhavissanti, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Dvādasamaṃ kathehīti¹. „Bhante, tucchalāpūni udaye sīdantāni addasaṃ, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi anāgate adhammikaṛājā-kāle loke viparivattante² yeva vipāko bhavissati, tadā hi rājāno jāti-sampannānaṃ kulaputtānaṃ yasaṃ na dassanti akulīnānaṃ yeva das-santi, te issarā bhavissanti itare daliddā, rājasammukhe pi rājadvāre pi amaccasammukhe pi vinicchayaṭṭhāne pi tucchalābusadisānaṃ akulīnā-naṃ nēva kathā osīditvā tthitā viya niccalā suppatiṭṭhitā bhavissati, saṃghasannipātesu pi saṃghakammaganakammaṭṭhānesu c' eva patta-cīvaraparivenādivinicchayaṭṭhānesu ca dussīlānaṃ pāpappuggalānaṃ nēva kathā niyyānikā³ bhavissati na lajjibhikkhūnaṃ⁴ ti evaṃ sabbathāpi tucchalāpusīdanakālo⁵ viya bhavissati, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Terasamaṃ kathehīti⁶ vutte „bhante mahantamahantā kūtā-gārappamaṇā ghanasilā nāvā viya udaye plavamānā⁷ addasaṃ, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi tādisse yeva kāle vipāko bhavissati, tadā hi adhammikaṛājāno akulīnānaṃ yasaṃ dassanti, te issarā bhavissanti kulīnā duggatā, tesu na keci gāravaṃ karissanti, itaresu yeva karis-santi, rājasammukhe vā amaccasammukhe vā vinicchayaṭṭhāne vā vi-nicchayakusalānaṃ ghanasilāsadisānaṃ kulaputtānaṃ kathā na ogāhitvā patiṭṭhahissati, tesu kathentesu 'kim ime kathentīti' itare parihāsaṃ eva karissanti, bhikkhusannipāte pi vuttappakāresu tthānesu n' eva pesale bhikkhū garukātabbe⁸ maññissanti nāpi tesāṃ kathā pariyogā-hitvā patiṭṭhahissati, sīlānaṃ plavanakālo⁹ viya bhavissati, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Cuddasaṃ kathehīti¹⁰. „Bhante, khudda-kamadhukapupphapamāṇamaṇḍūkiyo mahante kaṇhasappe vegena anu-bandhitvā uppalanāle viya chinditvā chinditvā maṃsaṃ khāditvā gilantiyo addasaṃ, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi loke parihāyante anāgate eva vipāko bhavissati, tadā hi manussā tibbarāgādi-jātikā kile-sānuvattikā hutvā taruṇataruṇānaṃ attano bhariyānaṃ vase vattissanti, gehe dāsakammakarādayo pi gomahisādayo pi hiraññasuvaṇṇaṃ pi sabbāṃ tāsāṃ yeva āyattaṃ bhavissati, „asukāṃ hiraññasuvaṇṇaṃ vā paricchadādi-jātaṃ¹¹ vā kahan“ ti vutte „yattha vā tattha vā hotu, kim tuyh' iminā vyāpārena, tvaṃ mayhaṃ ghare santaṃ vā asantaṃ vā jānitukāmo jāto“ ti vatvā nānappakārehi akkositvā mukhasattīhi koṭ-tetvā¹² dāsacetaṇṇe viya vase katvā attano issariyaṃ pavattessanti, evaṃ

¹ Ck -vattente? ² Ck niyyāni. ³ Cv lajjī-. ⁴ Ck corr. to -pūnisīda-
Cv -pūsisā-. ⁵ Ck palāva-. ⁶ Cv garū-. ⁷ Ck plavanamkālo. ⁸ both MSS.
paricche-. ⁹ both MSS. koddhetvā.

madhukapupphapamāṇānaṃ maṇḍūkapotikānaṃ āsīvise kaṇhasappe gilaṇakālo¹ viya bhavissati, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n' atthi. Panna-rasamaṃ kathehīti². „Bhante, dasahi asaddhammehi samannāgataṃ gāmagocaraṃ kākaṃ kaṇcanavaṇṇapaṇṇatāya suvaṇṇā ti laddhanāme suvaṇṇarājahaṃse parivārente addasaṃ, imassa ko vipāko³ ti. „Imas-sāpi anāgate dubbalarājakāle yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṃ rājāno hatthisippādisu akusalā yuddhesu visāradā⁴ bhavissanti, te attano rajjādivipattiṃ āsaṃkamānā samānajātikānaṃ kulaputtānaṃ issariyaṃ adatvā attano pādamūlikanahāpakakappakādīnaṃ dassanti, jātigotta-sampannakulaputtā rājakule patitṭhaṃ alabhamānā jīvikāṃ kappetum asamatthā hutvā issariye tṭhite jātigottahīne akulīne upatṭhahantā vicarissanti, suvaṇṇarājahaṃsehi⁵ kākassa parivāritakālo viya bhavissati, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n' atthi. Soḷasamaṃ kathehīti⁶. „Bhante, pubbe dīpino eḷake khādanti, ahaṃ pana eḷake dīpino anubandhitvā murumurā⁷ ti khādante addasaṃ, ath' aññe tasā vakā eḷake dūrato va disvā tasitā tāsappattā⁸ hutvā eḷakānaṃ bhayā palāyitvā gumbagahanāni pavisitvā nilīyimsu, - hikāro pan' ettha nipātamattam eva - ⁹, ev' āhaṃ addasaṃ, imassa ko vipāko¹⁰ ti. „Imassāpi anāgate adhammika-rājakāle yeva vipāko bhavissati, tadā hi akulīnā rājavallabhā¹¹ issarā bhavissanti, kulīnā appaṇṇatā duggatā, te rājavallabhā¹² rājānaṃ attano kathaṃ gāhāpetvā vinicchayaṭṭhānādisu balavanto hutvā kulīnānaṃ pavēṇiāgatānaṃ¹³ khattavatthādīni 'amhākaṃ santakāni etānīti' abhiyujjhivā te 'na tumhākaṃ amhākaṃ' ti āgantvā vinicchayaṭṭhānādisu vivadante¹⁴ vettalatādīhi pahārāpetvā¹⁵ gīvāya gahetvā apakaddhāpetvā 'attano pamāṇaṃ na jānātha, amhehi saddhiṃ vivadatha, idāni vo rañño kathetvā hatthapādacchedanādīni kāressāmā' ti santajjessanti, te tesāṃ bhayena attano santakāni vatthūni 'tumhākaṃ yev' etāni¹⁶, gaṇhathā' ti niyyādetvā attano gehāni pavisitvā bhītā nipajjissanti; pāpabhikkhū pi pesale bhikkhū yathāruciṃ vihetṭhessanti, te pesalā bhikkhū paṭi-saraṇaṃ alabhamānā araṇṇānaṃ pavisitvā gahanaṭṭhānesu nilīyissanti; evaṃ hīnājaccehi c' eva pāpabhikkhūhi ca upaddutānaṃ jātīmanta-kulaputtānaṃ c' eva pesalānaṃ bhikkhūnaṃ ca eḷakānaṃ bhayena tasavakānaṃ¹⁷ palāyanakālo viya bhavissati, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n' atthi, ayam pi hi supino anāgataṃ nēva ārabha diṭṭho, brāhmaṇā pana

¹ C^v hīlana-. ² so both MSS. ³ both MSS. -haṃse. ⁴ C^v murū-. ⁵ C^k sap-pattā. ⁶ so both MSS. ⁷ C^k vallabhā. ⁸ C^v pameṇi-, C^k pavēṇi-. ⁹ C^k va-dante. ¹⁰ C^v paharā-. ¹¹ C^k yevatāni. ¹² both MSS. tasāva-.

na dhammasudhammatāya tayi sinehena kathayimsu, 'bahum dhanam labhissāmā' ti āmisacakkhutāya jīvitavuttim nissāya kathayimsū¹ ti. Evam Satthā soḷasannam mahāsupīṇānam nipphattim² kathetvā „na kho mahārāja etarahi tvaṃ nēva ime supine addasa, porāṇakarājāno pi³ addasaṃsu, brāhmaṇāpi tesam evam eva ime supine gahetvā yaññamattake khipimsu, tato paṇḍitehi dinnena nayena gantvā Bodhisattam pucchimsu, porāṇakāpi tesam ime supine kathentā iminā niyāmena kathesun“ ti vatvā tena yācito atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto isipabbajjam pabbajitvā abhiññā c' eva samāpattiyo ca nibbatetvā Himavantapadesam jhānakīlam kilanto viharati. Tadā Bārāṇasiyam Brahmadatto iminā va niyāmena ime supine disvā brāhmaṇe pucchi. Brāhmaṇā evam evam⁴ yaññam yajitum ārabhimsu. Tesu purohitassa antevāsikamāṇavo⁵ paṇḍito vyatto ācariyam āha: „ācariya, tumhehi mayam tayo vede uggaṇhāpitā, nanu tesu 'ekam māretvā ekassa sotthikammassa karaṇanāma n' atthīti"⁶. „Tāta iminā upāyena amhākam bahum dhanam uppajjissati, tvaṃ pana rañño dhanam rakkhitukāmo maññe“ ti. Māṇavo „tena hi ācariya tumhe tumhākam kammam karotha, aham tumhākam santike kim karissāmīti“ vicaranto rañño uyyānam agamāsi. Tam divasam nēva Bodhisatto pi tam kāraṇam ñatvā „ajja mayi manussapatham gate mahājanassa bandhanā mokkho bhavissatīti“ ākāseṇa gantvā uyyāne otaritvā suvaṇṇapaṭimā viya maṅgalasilātale nisīdi. Māṇavo Bodhisattam upasamkamitvā vanditvā ekamantam nisīditvā paṭi-santhāram akāsi. Bodhisatto pi tena saddhim madhurapatisanthāram katvā „kin nu kho māṇava rājā dhammena rajjam kāretīti“ pucchi. „Bhante, rājā nāma dhammiko, api ca kho pana nam brāhmaṇā atitthe pakkham dāpenti, rājā soḷasa supine disvā brāhmaṇānam ārocesi, brāhmaṇā 'yaññam yajissāmā'

¹ C² nipphattim ² C² omits pt. ³ as with M² 5. ⁴ C² antevāsika-

'ti āradhā, kin nu kho bhante 'ayam nāma imesaṃ supinānaṃ nipphattīti' rājānaṃ saññāpetvā tumhākaṃ mahājanaṃ bhayā mocetuṃ na vaṭṭatīti¹“. „Mayaṃ kho māṇava rājānaṃ na jānāma, rājāpi amhe na jānāti, sace pana idhāgantvā puccheyya katheyyāma' assa mayan²“ ti. Māṇavo „aham bhante ānessāmi, tumhe mamaḡamanam udikkhantā muhuttaṃ nisīdathā³“ 'ti Bodhisattaṃ paṭijānāpetvā rañño santikaṃ gantvā „mahārāja eko ākāśacāriko tāpaso tumhākaṃ uyyāne otaritvā 'tumhehi diṭṭhasupinānaṃ nipphattiṃ kathessāma⁴ti' tumhe pakkosatīti⁵“ āha. Rājā tassa kathaṃ sutvā tāvad eva mahantena parivārena uyyānaṃ gantvā tāpasam vanditvā ekamantaṃ nisinno pucchi⁶: „tumhe kira bhante mayā diṭṭhasupinānaṃ nipphattiṃ jānathā⁷“ 'ti. „Āma mahārājā⁸“ 'ti. „Tena hi kathethā⁹“ 'ti. „Kathemi mahārāja, yathādiṭṭhe tāva supine mama sāvehīti¹⁰“. „Sādhu bhante¹¹“ ti rājā

Usabhā rukkhā gāviyo gavā ca
 asso kaṃso sigālī ca kumbho
 pokkharanī ca apāka candanaṃ
 Lāpūni sīdanti silā plavanti -pe-
 tasā vakā elakānaṃ bhayā hīti 76.

vatvā Pasenadiraññā kathitaniyāmen' eva supine kathesi.

Bodhisatto pi tesam idāni Satthārā kathitaniyāmen' eva vitthārato nipphattiṃ kathetvā pariyoṣāne sayam idaṃ kathesi: Vipariyāso vattati, na idha-m-atthīti¹, tatrāyam attho: ayam mahārāja imesaṃ supinānaṃ nipphatti², yaṃ pan' etaṃ tesam paṭighātatthāya yaññakammaṃ vattati taṃ³ vipariyāso vattati; viparītato vattati, vipallāsena vattatīti vuttaṃ hoti, kiṃkāraṇa: imesaṃ hi nipphatti⁴ nāma lokassa viparivattakāle akāraṇassa kāraṇan ti gahaṇakāle kāraṇassa akāraṇan ti⁵ chaḍḍanakāle abbūtaṃ bhūtan ti gaḇhanakāle alajjīuam ussanna-kāle lajjīnaṃ ca parihīnakāle bhavissati, na-y-idha-m-atthī, idāni pana tava vā

¹ both MSS. vaddhatīti. ² C^o pucche. ³ so both MSS. ⁴ C^k idhamatthīti corr. to idhadamatthīti. ⁵ both MSS. -ttiṃ. ⁶ both MSS. nam. ⁷ C^k omits gahana - - - ṇan ti.

mama vā kāle idha imasmim purisayuge vattamāne etesam nipphatti¹ n' atthi, tasmā etesam paṭighātāya vattamānam yaññakammam vipallāsena vattati.

„Alan tena, n' atthi te itonidānam bhayaṃ vā chambhittam vā“ ti mahāpuriso rājānam samassāsetvā mahājanam bandhanā mocetvā puna ākāse thatvā rañño ovādam datvā pañcasu sīlesu patitṭhāpetvā „ito paṭṭhāya mahārāja brāhmaṇehi saddhim ekato hutvā pasughātayaññam nāma mā yajā“ 'ti dhammam desetvā ākāsen' eva attano vasanaṭṭhānam agamāsi. Rājāpi tassa ovāde ṭhito dānādini puññāni katvā yathākammam gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā „supinapaccayā te bhayaṃ n' atthi, hare tam yaññam“ ti yaññam hāretvā mahājanassa jīvitadānam datvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā rājā Ānando ahoṣi, māṇavo Sāriputto, tāpaso pana aham evā“ 'ti.

Parinibbute paṇa Bhagavati Saṃgītikārakā usabhārukkhādini tīṇi padāni Atṭhakatham āropetvā lābūṇti ādini pañca padāni ekam gātham katvā Ekani-pātapālīm āropesun ti. Mahāsupinajātakam.

8. Illisajātaka.

Ubho khañjā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto maccharisetṭhim ārabha kathesi. Rājagahanagarassa kira avidūre Sakkharan nāma nigamo. Tatth' eko Maccharikosiyō nāma seṭṭhi asī-tikoṭivibhavo paṭivasati. So tiṇaggena telabindumattam pi n' eva paresam deti na attanā paribhuñjati, iti tassa tam vibhavajātam n' eva puttadārādīnam na samaṇabrāhmaṇānam attham anubhoti, rakkhasa-pariggahītapokkharanī viya aparibhogam tiṭṭhati. Satthā ekadivasam paccūsasamaye mahākaruṇāsamāpattito vuṭṭhāya sakalalokadhātuyam bodhaneyyabandhave olokeno pañcacattālīsajojanamattake vasantassa² seṭṭhino sapajāpatikassa sotāpattiphalassa upanissayam addasa. Tato purimataradivase³ rājānam upaṭṭhāpetum rājageham gantvā rājupaṭṭhānam katvā āgacchanto ekam chātajjhattam janapadamanussam kummāsapūram kapallapūvam khādantam disvā tattha pipāsam uppādetvā attano

¹ C* nipphattim. ² C^v adda tassa. ³ add seṭṭhi?

gharam gantvā cintesi: „sac' āham 'kapallapūvam khāditukāmo 'mhīti' vakkhāmi bahū mayā saddhim khāditukāmā bhavissanti, evam me' bahūni taṇḍulasappipphāṇitādīni² parikkhayam gamissanti, na kassaci kathessāmīti“ taṇham adhiṇāsento carati. So gacchante gacchante kālā uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanisanthatagatto jāto. Tato taṇham adhiṇāsetum asakkonto gabbham pavisitvā mañcakam upagūhitvā nipajji, evam gato pi dhanahānibhayena kassaci kiñci na kathesi. Atha nam bhariyā upasamkamitvā piṭṭhim parimajjitvā „kin te sāmi aphāsukan“ ti pucchi. „Na me kiñci aphāsukam atthīti“. „Kin nu kho te rājā kupito“ ti. „Rājāpi me na kuppato“³. „Atha kin te puttadhītāhi vā dāsakammakarādīhi vā kiñci amanāpam katam atthīti“. „Evarūpam pi n' atthi“⁴. „Kismici pana te taṇhā atthīti“. Evam vutte pi dhanahānibhayena kiñci avatvā⁵ nissaddo va nipajji. Atha nam bhariyā „kathehi sāmi, kismim te taṇhā“ ti āha. So vacanam parigilanto viya „atthi me ekā taṇhā“ ti āha. „Kin taṇhā sāmīti“. „Kapallapūvam khāditukāmo 'mhi“⁶. „Atha kimattham na kathesi, kim tvam daliddo, idāni sakalasakkharanigamavāsīnam pahonake kapallapūve pacissāmīti“. „Kin tehi, attano kammam katvā khādissantīti“. „Tena hi ekaracchavāsīnam pahonake pacāmīti“. „Jānām' ahan tava mahādhanabhāvan“ ti. „Imasmim gehamatte sabbesam pahonakam katvā pacāmīti“. „Jānām' ahan tava mahajjhāsayaabhāvan“ ti. „Tena hi te puttadāramattass' eva⁷ pahonakam katvā pacāmīti“. „Kin te etehīti“. „Kim pana tuyhañ ca mayhañ ca pahonakam katvā pacāmīti“. „Tvam kim karissasi“⁸. „Tena hi ekass' eva te pahonakam katvā pacāmīti“. „Imasmim thāne paccamānam bahū paccāsimanti⁹, sakalataṇḍule thaṇḍule bhinnataṇḍule ca uddhanakapallāni¹⁰ ca ādāya thokam khīrasappimadhupphāṇitañ ca gahetvā sattabhūmakassa pāsādassa upari mahātalam āruyha paca, tatthāham ekako va nisīditvā khādissāmīti“. Sā „sādhū“ ti paṭisunitvā¹¹ gahetabbam gāhāpetvā pāsadam āruyha dāsiyo vissajjetvā setthim pakkosāpesi¹², so¹³ ādito paṭṭhāya dvārāni pidahanto sabbadvāresu sūcighaṭṭikādayo datvā sattamam talam abhiruhitvā tattha pi dvāram pidahitvā nisīdi. Bhariyāpi 'ssa uddhane aggim jāletvā kapallakam āropetvā pūve pacitum ārabhi. Atha Satthā pāto va Mahāmoggallānattheram āmantesi: „eso Moggallāna Rājagahassa avi-

¹ Ck evameva. ² Cv -phāni-, Ck -phani-. ³ so both MSS. ⁴ Cv vatvā. ⁵ Ck -mantaseva, Cv -mattessevā? ⁶ Ck paccāyissanti. ⁷ Cv uddhaka-. ⁸ both MSS. -nitvā. ⁹ both MSS. pakkosāpetvāsi. ¹⁰ Ck yo.

dūre Sakkharanigame maccharisēṭṭhi 'kapallapūve khādissāmīti' aññesaṃ dassanabhayena sattabhūmakapāsāde kapallapūve pacāpeti, tvam tattha gantvā taṃ seṭṭhiṃ dametvā nibbisevanam katvā ubho pi jayampatike pūve ca khīrasappimadhuphāṇitādīni ca gāhāpetvā attano balena Jeta-
vanam ānehi, ajjāham pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ vihāre yeva nisīdissāmi, pūveh' eva bhattakiccam karissāmīti" āha. Thero „sādhu bhante" ti Satthu vacanam sampaticchitvā tāvad eva iddhibalena taṃ nigamam gantvā tassa pāsādassa sīhapañjaradvāre sunivattho supāruto ākāse yeva manirūpakam viya atṭhāsi. Mahāseṭṭhino theram disvā va hadayamaṃsam kampi. So „aḥam evarūpanam nēva bhayena imaṃ thānam āgato, ayaṃ ca āgantvā vātapānadvāre ṭhito" ti gahetabbaga-
hanam' apassanto aggimbi pakkhittaloṇasakkharā viya roṇaṃ taṭata-
tāyanto evam āha: „samaṇa ākāse ṭhatvā thāva² kim labhissasīti, ākāse
apade padam dassetvā caṃkamanto pi n' eva labhissasīti" āha. Thero
tasmim yeva thāne aparāparam caṃkami. Seṭṭhi „caṃkamanto kim
labhissasi, ākāse pallamkena nisīdamāno pi³ na labhissasi yevā" 'ti
āha. Thero pallamkam ābhujitvā⁴ nisīdi. Atha naṃ „nīsinno kim
labhissasi, āgantvā vātapānaummāre ṭhito pi na labhissasīti" āha. Thero
ummāre atṭhāsi. Atha naṃ „ummāre ṭhito kim labhissasi, dhūpayanto
pi na labhissasi yevā" 'ti āha. Thero dhūpāyī, sakalapāsādo ek-
dhūmo ahosi. Seṭṭhino akkhinam sūciyā vijjhanakālo viya jāto, (gahā)-
jhānabhayena pana naṃ „pajjalanto pi na labhissasīti" avatvā cintesi:
„ayaṃ samaṇo sutṭhu laggo, aladdhā na gamissati, ekam meṃ pūvam
dāpessāmīti" bhariyam āha: „bhadde ekam khuddakapūvam pūveṃ dāpessā-
nassa datvā uyvojehi naṃ" ti. Sā thokam āeva pūthim' kapallapūveṃ
pakkhipi. Mahāpūvo butvā sakalam pātim pūveṃ dāpessāmi, bhadda-
Seṭṭhi taṃ⁵ disvā „bahum tayā pūthim' gahāmi bhadda, ekam
eva dabbikānneṃ thokam pūthim' gahāmi pakkhipi. Pūveṃ pūthim'
pūvato mahantataro jāto. Evaṃ yam yam pūveṃ na eva mahantataro
hanto va hoti. So sikkhān' bhariyam āha bhadda, meṃ pūvam
pūvam dehīti". Tassa pūveṃ ekam pūvam dāpessāmi, bhadda, ekam
alliyimāsu. Sā seṭṭhā āha: „ayaṃ samaṇo pūveṃ dāpessāmi, bhadda,
kātam na sakkonāmi". Mahāpūvo bhadda, ekam pūvam dāpessāmi,
Ubho jaṇā kotiyam gahāmi bhadda, ekam pūvam dāpessāmi, bhadda,
Ath' aṇṇa pūveṃ dāpessāmi, bhadda, ekam pūvam dāpessāmi, bhadda,
pipāsā ca pacāsi". Tassa pūveṃ ekam pūvam dāpessāmi, bhadda, ekam

¹ C² - gahāmi. ² so both Māc. ³ so both Māc. ⁴ so both Māc. ⁵ so both Māc.

attho, pacchiyā saddhim yeva imassa bhikkhussa dehīti¹. Sā pacchim ādāya theram upasamkamī. Thero ubhinnaṃ pi dhammaṃ desesi, tiṇṇaṃ ratanānaṃ guṇe kathesi, „atthi dinnam, atthi yiṭṭhan“ ti dānā-dīnaṃ phalaṃ gaganatale candam viya dassesi. Tam sutvā pasanna-citto seṭṭhi „bhante āgantvā imasmiṃ pallaṃke nisīditva pūve paribhuñjathā“² 'ti āha. Thero „mahāseṭṭhi, Sammāsambuddho 'pūve khādissāmīti' pañcahi bhikkhusatehi saddhim vihare nisinno, tumhākaṃ ruciyā sati seṭṭhi bhariyaṃ pūve ca khīrādīni ca gaṇhāpetha, Satthu santikaṃ gamissāmā“³ 'ti āha. „Khaṃ pana bhante etarahi Satthā“ ti. „Ito pañcacattālīsayaohanamatthake Jetavanavihāre seṭṭhīti⁴. „Bhante kālaṃ anatikkamitvā ettakaṃ addhānaṃ kathaṃ gamissāmā“⁵ 'ti. „Mahāseṭṭhi, tumhākaṃ ruciyā sati ahaṃ vo attano iddhibalena nessāmi, tumhākaṃ pāsāde sopānasīsaṃ attano ṭhāne yeva bhavissati, sopānapariyosānaṃ pana Jetavanadvārakoṭṭhake bhavissatīti uparipāsādā heṭṭhāpāsādā otaraṇakālamattena vo Jetavanaṃ nessāmīti⁶. So „sādhu bhante“ ti sampatīcchi. Thero sopānasīsaṃ tatth' eva katvā „sopānapādamūlaṃ Jetavanadvārakoṭṭhake hotū“⁷ 'ti adhiṭṭhāsi. Tath' eva āhosi. Iti thero seṭṭhiṃ ca seṭṭhibhariyaṃ ca uparipāsādā heṭṭhā otaraṇakālaṭo khippataraṃ Jetavanaṃ sampāpesi. Te ubho pi Satthāraṃ upasamkamitvā kālaṃ ārocesuṃ. Satthā bhattaggaṃ pavisitvā pañnatatabuddhāsane nisīdi saddhim bhikkhusaṃghena. Mahāseṭṭhi buddhapamukhassa saṃghassa dakkhiṇodakaṃ adāsi, bhariyā Tathāgatassa patte pūvaṃ patitṭhāpesi. Satthā attano yāpanamattaṃ gaṇhi, pañcasatā bhikkhū pi tath' eva gaṇhimsu. Seṭṭhi khīrasappimadhusakharā dadamāno agamāsi. Satthā pañcahi bhikkhusatehi saddhim bhattakiccaṃ nitṭhāpesi. Mahāseṭṭhi⁸ 'pi saddhim bhariyāya yāvadattham khādī⁹. Pūvaṃ pariyosānaṃ eva na paññāyati. Sakalavihāre bhikkhūnaṃ ca vighāsādānaṃ ca dinne pi pariyanto na paññāyati. „Bhante pūvaṃ parikkhayaṃ na gacchatīti¹⁰“ Bhagavato ārocesuṃ. „Tena hi Jetavanadvārakoṭṭhake chaḍḍethā“¹¹ 'ti. Atha ne dvārakoṭṭhakassa avidūre pabbhāraṭṭhāne chaḍḍayimsu. Ajjāpi taṃ ṭhānaṃ Kapallapūvaṃ¹² pabbhāraṇte va paññāyati. Mahāseṭṭhi saha bhariyāya¹³ Bhagavantaṃ upasamkamitvā ekamantaṃ atṭhāsi. Bhagavā anumodanaṃ akāsi, anumodanapariyosāne ubho pi sotāpattiphale patitṭhāya Satthāraṃ vanditvā dvārakoṭṭhake sopānaṃ āruya attano pāsāde yeva¹⁴ pa-

¹ so both MSS. ² C^k khādī. ³ both MSS. gacchantīti. ⁴ C^k -pūva. ⁵ both MSS. hariyā. ⁶ C^v yosva.

tittahimsu. Tato patthāya mahāsetthi asītikoṭṭhanam Buddhasāsane yeva vikiri. Punadivase Sammasambuddho Sāvatthiyam piṇḍāya caritvā Jetavanam āgamma bhikkhūnam Sugatovādam datvā gandhakuṭim pavisitvā patisallīno¹. Sāyaṇhasamaye dhammasabhāyam sannipatitvā bhikkhū „passathāvuso Mahāmoggallānattherassānubhāvam, macchari-setthim muhuttana dametvā nibbisevanam katvā pūve gāhāpetvā Jetavanam ānetvā Satthu sammukham katvā sotāpattiphale paṭiṭṭhāpesi, aho mahānubhāvo thero“ ti therassa guṇakatham kathentā nisīdimsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „bhikkhave kuladamakena nāma bhikkhunā kulam aviheṭhetvā akilametvā pupphato reṇum gaṇhantena bhamarena viya upasāmkamitvā Buddhagūṇe jānāpetabban“ ti vatvā theram pasāmsanto

Yathāpi bhamaro puppham vaṇṇagandham aheṭhayam
paleti rasam ādāya evam gāme munī care ti (Dhp. v. 49)

imam Dhammapade gātham vatvā uttarim pi therassa guṇam pakāsetum „na bhikkhave idān' eva Moggallānena macchari-setthi damito, pubbe pi tam dametvā kammaphalasambandham jānāpesi yevā“ ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahma datte rajjam kārente
Bārāṇasiyam Illiso nāma setthi ahosi asītikoṭṭivibhavo purisa-
dosasamannāgato khañjo kuṇī² visamaakkhimaṇḍalo assaddho
appasanno maccharī, n' eva aññesam deti na sayam paribhuñ-
jati, rakkhasapariggahītapokkharanī viy' assa geham ahosi.
Mātāpitāro pan' assa yāva sattamā kulaparivaṭṭā³ dāyakā dā-
napatino. So setthiṭṭhānam labhitvā yeva kulavaṃsam nāsetvā
dānasālam jhāpetvā yācake pothetvā nikkadḍhitvā dhanam eva
saṇṭhapeti. So ekadivasam rājupatṭhānam katvā attano gharam
āgacchanto ekam maggakilantam janapadamanussam ekam su-
rāvārakam⁴ ādāya pīṭhake nisīditvā ambilasurāya kosakam⁵
pūretvā⁶ pūtimacchakena uttaribhaṅgena pivantam disvā suram

¹ C^v -no. ² so both MSS. ³ both MSS. -parivaddhā. ⁴ C^k suravārakam.

⁵ both MSS. kosakam. ⁶ C^v sūretvā.

pātukāmo hutvā cintesi: „sac' āham suram pivissāmi mayi pivante bahū pivitukāmā bhavissanti, evam me dhanāparikkhayo¹ bhavissatīti“ so taṇham adhivāsento vicaritvā gacchante² kāle adhivāsetum asakkonto vihatakappāso viya paṇḍusarīro ahosi dhamanisanthataगतto jāto. Ath' ekadivasam gabbham pavisitvā mañcakam upagūhitvā³ nipajji. Tam enam bhariyā upasamkamitvā piṭṭhīm parimajjitvā „kin te sāmi aphāsukan“⁴ ti pucchi. Sabbam heṭṭhākathitaniyāmen' eva veditabbam. „Tena hi ekakass' eva te pahonakam⁵ suram karomīti“ puna vutte „gehe surāya kāriyamānāya bahū paccāsimsanti, antarāpanato āharāpetvāpi na sakkā idha nisinnena pātun“⁶ ti māsakamattam datvā antarāpanato surāvārakam āharāpetvā cetakena gāhāpetvā nagarā nikkhamma nadītīram gantvā mahāmaggasamīpe ekam gumbam pavisitvā surāvārakam ṭhapāpetvā „gaccha tvan“⁷ ti cetakam dūre nisīdāpetvā kosakam pūretvā suram pātum ārabhi. Pitā pan' assa dānādīnam puññānam katattā devaloke Sakko hutvā nibbatto, so tasmīm khaṇe „pavattati nu kho me dānam udāhu no“⁸ ti āvajjento tassa appavattim puttassa ca⁹ kulavamsam nāsetvā dānasālam jhāpetvā yācake nikkadḍhitvā macchariyabhāvena patipṭṭhāya 'aññesam dātabbam bhavissatīti' bhayena gumbam pavisitvā ekakass' eva suram pivanabhāvañ ca disvā „gacchāmi, tam samkhobhetvā dametvā kamnaphalasambandham jānāpetvā dānam dāpetvā devaloke nibbattanāraham karomīti“¹⁰ manussapatham otaritvā Illīsasetṭhinā nibbisesam khañjakuṇim visamacakkhulam attabhāvam nimminitvā Rājagahanagaram pavisitvā rañño nivesanadvāre ṭhatvā attano āgatabhāvam ārocāpetvā „pavisatū“¹¹ 'ti vutte pavisitvā rājānam vanditvā aṭṭhāsi. Rājā „kim mahāsetṭhi avelāya' āgato sīti“¹² āha. „Āgato 'mhi deva, ghare me asītikoṭimattam dhanam atthi, tam devo āharāpetvā attano bhaṇḍāgāre pūrāpetū“¹³ ti. „Alam mahāsetṭhi, tava

¹ both MSS. dhanam-. ² C^v repeats gacchante. ³ C^v upabhuhitva. ⁴ C^v ahāsukan. ⁵ C^v pagona-. ⁶ omit ca? ⁷ C^k velāya.

dhanato amhākaṃ gehe bahutaraṃ dhanan¹ ti. „Sace deva tumhākaṃ kammaṃ n' atthi yathāruciyaṃ naṃ gahetvā dānaṃ dammīti². „Dehi seṭṭhīti³. So „sādhu devā⁴ 'ti rājānaṃ vanditvā nikkhamitvā Illīsasetṭhino gehaṃ agamāsi. Sabbe upaṭṭhākamanussā parivāresuṃ, eko pi „nāyaṃ Illīso⁴ ti jānitum samattho atthi, so gehaṃ pavisitvā ante ummāre thatvā dovārikaṃ pakkosāpetvā „yo añño mayā samānarūpo āgantvā 'mam' etaṃ gehan' ti pavisitum āgacchati taṃ piṭṭhiyaṃ paharitvā nīhareyyāthā⁴ 'ti vatvā pāsādaṃ āruya mahārahe āsane nisīditvā seṭṭhibhāriyaṃ pakkosāpetvā sitākāraṃ dassetvā „bhadde dānaṃ demā⁴ 'ti āha. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā va seṭṭhibhāriyā¹ ca puttadhītaro ca dāsakammakarā ca „ettakaṃ kālaṃ 'dānaṃ demā' 'ti cittaṃ eva n' atthi, ajja pana suraṃ pivitvā muducitto hutvā dātukāmo jāto bhavissatīti⁴ vadiṃsu. Atha naṃ seṭṭhibhāriyā „yathāruciyaṃ detha sāmīti⁴ āha. „Tena hi bherivādaṃ pakkosāpetvā 'suvannaṃ rajatamaṇimuttādīhi atthikā Illīsasetṭhissa gharaṃ gacchantū' 'ti sakalanagare bheriṃ carāpehīti⁴. Sā tathā kāresi. Mahājano pacchipasibbakādīni gahetvā gehadvāre sannipati. Sakko sattaratanapūre gabbhe vivarāpetvā „tumkākaṃ dammi, yāvadatthaṃ gahetvā gacchathā⁴ 'ti āha. Mahājano dhanam nīharitvā mahātale rāsiṃ katvā ābhatabhājanāni pūretvā gacchati. Aññataro janapadamanusso Illīsasetṭhino goṇe tass' eva rathe yojetvā sattaḥi ratanehi pūretvā nagarā nikkhamma mahāmaggaṃ paṭipajjitvā tassa gumbassa avidūrena rathaṃ pesento „vassasataṃ jīva sāmī Illīsasetṭhi², taṃ² nissāya dāni me yāvajīvaṃ kammaṃ akatvā jīvitabbaṃ jātaṃ, tav' eva ratho tav' eva goṇā tav' eva gehe satta ratanāni n' eva mātaraṃ dinnā⁴ na pitarā taṃ nissāya laddhāni sāmīti⁴ seṭṭhino guṇakathaṃ kathento gacchati. So taṃ saddaṃ sutvā bhītatasito cintesi: „ayaṃ mama nāmaṃ

¹ both MSS. -bhāriyāya. ² C^k -seṭṭhī. ³ C^k naṃ. ⁴ so both MSS. instead of dinnāni.

gahetvā idaṇ c' idaṇ ca vadati, kacci nu kho raṇṇā¹ mama dhanam lokassa dinnan² ti gumbā nikkhamitvā gone ca rathan ca sañjānitvā „are cetaka, mayham gonā, mayham ratho“ ti vatvā gantvā gone nāsārajjuyam ganhi. Gahapatiko rathā oruyha „are duṭṭhacetaka³, Illīsamahāsetṭhi sakalanagarassa dānam deti, tvam kim ahoṣīti“ pakkhanditvā asanīm⁴ pātentō viya khandhe paharitvā ratham ādāya agamāsi. So puna kampamāno utthāya paṁsum puñjitvā vegena gantvā ratham ganhi. Gahapatiko otaritvā kesesu gahetvā nāmetvā kapparappahārehi koṭṭetvā⁵ gale gahetvā āgatamaggābhimukham khipitvā pakkāmi. Ettāvatāssa⁶ surāmado chijji⁷. So kampamāno vegena nivesanadvāram gantvā dhanam ādāya gacchante „ambho, kim nām' etam, kim rājā mama dhanam vilumpāpetīti“ tam tam gantvā gaṇhāti, gahitagahitā paharitvā pādamūle yeva pātentī. So vedanāmatto geham pavisitum ārabhi, dvārapālā „are duṭṭhagahapati, kham pavisasīti“ vaṁsapesikāhi⁸ pothetvā gīvāya gahetvā nīharimsu. So „thapetvā idāni rājānam n' atthi me añño koci paṭisaraṇan“ ti raṇṇo santikam gantvā „deva mama geham tumhe vilumpāpethā“ 'ti. „Nāham setṭhi vilumpāpemi, nanu tvam eva āgantvā 'sace tumhe na gaṇhatha aham mama dhanam dānam dassāmīti' nagare bheriṇ carāpetvā dānam adā-sīti“. „Nāham deva tumhākam santikam āgacchāmi, kim tumhe mayham macchariyabhāvaṁ na jānātha, aham tiṇaggena tela-bindum pi na kassaci demi, yo dānam deti tam pakkosāpetvā vīmaṁsatha devā“ 'ti. Rājā Sakkam pakkosāpesi. Dvinnam janānam visesaṁ n' eva rājā jānāti na amaccā. Macchariya-setṭhi⁹ „kim deva ayam setṭhi, aham setṭhīti“ āha. „Mayam na sañjānāma, atthi tesam¹⁰ jānanako“ ti. „Bharyā me devā“ 'ti bhariyam pakkosāpetvā „kataro te sāmiyo“ ti¹⁰ pucchimsu. Sā „ayan“ ti Sakkass' eva santike atthāsi. Puttadhītarō

¹ Ck raṇṇo. ² Ck omits duṭṭha. ³ Ck āsanīm. ⁴ both MSS. koddhetvā.

⁵ Ck -ssā. ⁶ Ck chiddi. ⁷ Ck vasape-. ⁸ both MSS. -sotthim. ⁹ C^v tesā.

¹⁰ Ck sāmiyāci.

dāsakammakare pakkosāpetvā pucchiṃsu. Sabbe Sakkass' eva santike tiṭṭhanti. Puna seṭṭhi cintesi: „mayham sīse piḷakā atthi kesehi paṭicchannā, tam kho pana kappako eva jānāti, tam pakkosāpessāmīti“ so „kappako mam deva sañjānātīti tam pakkosāpehīti“ āha. Tasmim pana kāle Bodhisatto tassa kappako hoti. Rājā nam pakkosāpetvā „Illīsasetṭhim jānāsīti“ pucchi. „Sīsam oloketvā sañjānissāmi devā“ 'ti. „Tena hi dvinnam pi sīsam olokehīti“. Tasmim khaṇe Sakko sīse piḷakam māpesi. Bodhisatto dvinnam pi sīsam olovento piḷakam disvā „mahārāja, dvinnam pi sīse piḷakā atth' eva, nāham etesu ekassa sāmi-Illīsa-bhāvaṃ sañjānitum sakkomīti“ vatvā imam gātham āha:

Ubho khañjā ubho kuṇī ubho visamacakkhulā,
ubhinnaṃ¹ piḷakā jātā, nāham passāmi Illīsan ti. 77.

Tattha ubho ti dve pi jānā, khañjā ti kuṇṭhapādā, kuṇīti kuṇṭhahatthā, visamacakkhulā ti visamaakkhimaṇḍalā kekarā, piḷakā ti dvinnam pi ekasmim yeva sīsapadese ekasaṇṭhānā va piḷakā jātā, nāham passāmīti aham imesu ayaṃ nāma Illīso ti na passāmi, ekassa pi Illīsabhāvaṃ na jānāmīti avoca.

Bodhisattassa vacanaṃ sutvā seṭṭhi kampamāno dhanaso-kena satim paccupaṭṭhāpetum asakkonto tatth' eva papati. Tasmim khaṇe Sakko „nāham mahārāja Illīso, Sakko 'ham asmīti“ mahatīyā līhāya ākāse aṭṭhāsi. Illīsassa mukhaṃ puñjitvā udakena siñciṃsu. So uṭṭhāya Sakkaṃ devarājānaṃ vanditvā aṭṭhāsi. Atha nam Sakko āha: „Illīsa², idaṃ dhanam mama santakam na tava, aham pi te pitā, tvaṃ mama putto, aham dānādīni puñṇāni katvā Sakkattam patto, tvaṃ pana me vaṃsam upacchinditvā adānasīlo hutvā macchariye patitṭhāya dānasālā jhāpetvā yācake nikkadḍhitvā dhanam eva saṇṭhapesi, tam n' eva tvaṃ paribhuñjasi³ na añño, rakkhasipariggahītaṃ

¹ C^k ubhinnaṃ. ² C^k omits Illīsa. ³ C^k bhuñjasi.

viya tiṭṭhati, sace me dānasālā pākatikaṃ katvā dānaṃ dassasi icc-etaṃ kusalaṃ, noce dassasi tabbaṃ¹ te dhanam antara-dhāpetvā iminā Indavajirena sīsam chinditvā jīvitakkhayaṃ pāpessāmā² 'ti. Illīsaṣeṭṭhi maraṇabhayaena santajjito „ito paṭ-thāya dānaṃ dassāmīti“ paṭiññaṃ adāsi. Sakko tassa paṭiññaṃ gaḥetvā ākāse nisinnako³ va dhammaṃ desetvā taṃ sīlesu pa-tiṭṭhāpetvā sakatṭhānaṃ eva agamāsi. Illīso pi dānādīni puñ-ṇāni katvā saggaparāyano ahosi.

Satthā „na bhikkhave idān' eva Moggallāno macchariyasetṭhim dameti, pubbe p' esa iminā damito yevā⁴ 'ti vatvā imaṃ dhammade-sanaṃ āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā Illīso macchariyasetṭhi⁵ ahosi, Sakko devarājā Moggallāno, rājā Ānando, kappako pana aham evā⁶ 'ti. Illīsa jātaṃ.

9. Kharassaraajātaṃ.

Yato viluttā ca hatā ca gāvo ti. Idam Satthā Jeta-vane viharanto aññataraṃ amaccaṃ ārabha kathesi. Kosalarañño kira eko amacco rājānaṃ ārādhetaṃ paccantagāme rājabalim labhitvā corehi saddhim ekato hutvā „aham manusse ādāya araññaṃ pavisissāmi, tumhe gāmaṃ vilumpitvā upaddhaṃ mayham dadeyyāthā⁷ 'ti vatvā page va manusse sannipādetvā araññaṃ gantvā coresu āgantvā gāviyo ghātetvā maṃsaṃ khāditvā gāmaṃ vilumpitvā gatesu sāyaṇhasamaye mahājanaparivuto āgacchati. Tassa na ciren' eva taṃ kammaṃ pāka-ṭam jātam. Manussā rañño ārocesum. Rājā naṃ⁸ pakkosāpetvā dosaṃ patiṭṭhāpetvā suniggahitaṃ niggahetvā aññaṃ gāmaḥhojakaṃ pesetvā Jetavanaṃ gantvā Bhagavato etaṃ atthaṃ ārocesi. Bhagavā „na ma-hārāja idān' ev' esa evaṃsīlo, pubbe pi evaṃsīlo yevā⁹ 'ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḃatte rajjaṃ kārente ekassa amaccassa paccantagāmaṃ adāsi. Sabbam purimasadi-sam eva. Tadā pana Bodhisatto vaṇijjāya paccante vica-

¹ so both MSS. instead of sabbam?

² C^v nisinnātiko corr. to nisinnoko.

³ both MSS. -setṭhim ⁴ C^v taṃ.

ranto tasmiṃ gāmake nivāsaṃ kappesi. So tasmiṃ gāmaabhojake sāyaṇhasamaye mahājanaparivārena bheriyā vajjamānāya āgacchante „ayaṃ duṭṭhabhojako corehi ekato hutvā gāmaṃ vilumpāpetvā coresu palāyitvā aṭavim pavitṭhesu idāni upasantūpasanto viya bheriyā vajjamānāya āgacchatīti“ imaṃ gātham āha:

Yato viluttā ca hatā ca gāvo
dadḍhāni gehāni jano ca nīto
athāgamā puttahatāya putto
kharassaraṃ deṇḍimaṃ vādayanto 'ti. 78.

Tattha yato ti yadā, viluttā ca hatā cā 'ti vilumpitvā ca nītā maṃsaṃ khādanatthāya ca hatā ca, gāvo ti gorūpāni, dadḍhānīti aggim datvā jhāpitāni, jano ca nīto ti karamaragāhaṃ gahetvā nīto, puttahatāya putto ti hataputtāya putto nillajjo ti attho, chinnahirottappassa hi mātā nāma n' atthi, iti so tassā jīvanto pi hataputtatṭhāne tiṭṭhatīti hataputtāya putto nāma hoti, kharassaraṃ ti thaddhasaddaṃ, deṇḍimaṃ ti paṭahabherim.

Evam Bodhisatto imāya gāthāya taṃ paribhāsi, na ciren' eva c' assa taṃ kammaṃ pākataṃ jātaṃ. Ath' assa rājā do-sānurūpaṃ niggahaṃ akāsi.

Satthā „na mahārāja idān' ev' esa evaṃsīlo, pubbe pi evaṃsīlo yevā“ 'ti vatvā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā amacco idāni amacco yeva, gāthāya udāhāraḥ kaṇḍitamanusso pana aham evā“ 'ti. Kharassara-jātakam.

10. Bhīmasenajāṭaka.

Yan te pavikatthitaṃ pure ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto aññataraṃ vikatthitaṃ bhikkhuṃ ārabba katesi. Eko kira bhikkhu „āvuso, amhākaṃ jātisamā jāti gottasamaṃ gottam nāma n' atthi, mayaṃ evarūpe nāma mahākhattiyakule jātā, gottena vā kulapadesena vā amhehi sadiso n' atthi, amhākaṃ suvaṇṇarajatādīnaṃ anto n' atthi, dāsakammakarāpi no sālīmaṃsodanaṃ bhuñjanti, kāsika-vattham nivāsentī, kāsikavilepanaṃ vilimpanti, mayaṃ pabbajit-

etarahi evarūpāni lūkhāni bhojanāni bhuñjāma, lūkhāni cīvarāni dhāremā“ 'ti theranavamajjhimānaṃ bhikkhūnaṃ antare vikatthento jātiādivasena vāmhento vañcento vicarati. Ath' assa eko bhikkhu kulapadesaṃ parigaṇhitvā taṃ vikatthanabhāvaṃ bhikkhūnaṃ kathesi. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannipatitā „āvuso, asuko nāma bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā vikatthento vāmhento¹ vicaratīti“ etassa aḡuṇaṃ kathayīmsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave so bhikkhu idān' eva vikatthento vicarati, pubbe pi vikatthento vāmhento vicaratīti“ vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahma datte rajjaṃ kārente Bodhisatto ekasmiṃ nigamaḡāme udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto Takkaṣilāya disāpāmoḡkhaṣṣa ācariyaṣṣa santike tayo vede aṭṭhāraṣa vijjaṭṭhānāni uḡḡahetvā sabbasippe nipphattiṃ patvā Cullaḡdhanuḡḡahapaṇḡito nāma ahoṣi. So Takkaṣilato nikkhamitvā sabbasaṡayaṣippāni pariyeṣaṡāno Maḡiṃsakaṣṣaṭṭhaṃ aḡaṡāṣi. Imaṣmiṃ pana jātake Bodhisatto thokaṃ rasso oṇatākāro ahoṣi. So cintesi: „saṡ' āhaṃ kaṇci rājānaṃ upasaṃkaṡiṣṣāmi so 'evaṃ rassaṣarīro tvaṃ kiṃ amhākaṃ kaṣṣaṣīti' vakkhati, yaṃ nūnāhaṃ āroḡapariṇāḡasaṡpannaṃ abhirūpaṃ ekaṃ purisaṃ phalaḡaṃ katvā taṣṣa piṭṭhicchāyāya jīvikaṃ kaṡpeyyaṃ“ ti so tathārūpaṃ purisaṃ pariyeṣaṡāno Bhīmaṣenaṣṣa nāṡ' ekaṣṣa taṡtaṡvāyassa² taṡtaṡvitaṡṭṭhānaṃ³ ḡantvā tena saḡdḡhiṃ paṭisaṡthaṣāraṡḡkatvā „saṡma tvaṃ kiṡnāmo“ ti pucchi. „Ahaṃ Bhīmaṣeno nāmā“ 'ti. „Kiṃ pana tvaṃ abhirūpo upaḡḡisaṡpanno hutvā imaṃ lāmaḡakaṡmaṃ kaṣṣaṣīti“. „Jīvituṃ aṣakkoṡto“ ti. „Samma mā etaṃ kaṡmaṃ kaṣi, saḡala-Jambudīpe maṡā saḡiso dhaṡuḡḡaḡo nāma n' atthi, saṡe paṡāhaṃ kaṇci rājānaṃ paṣṣeyyaṃ so maṡ 'evaṃ rasso aṡaṃ kiṃ amhākaṃ kaṣṣaṣīti' koṡeyya, tvaṃ rājānaṃ diṣvā 'ahaṃ dhaṡuḡḡaḡo' ti vakkhaṣi, rājā te paṣibbaṡaṃ daṡvā

¹ C^k omits vāmhento. ² C^k ntavāyassa. ³ C^k nantaṡvinanaṡṭṭhānaṃ, C^v tantaṡvinaṡṭṭhānaṃ. ⁴ C^k kaṣṣaṣīti.

vuttim nibaddham dassati, ahan te uppannakammaṃ karonto tava piṭṭhicchāyāya jīvissāmi, evaṃ ubho pi sukhitā bhavissāma, karohi mama vacanan¹ ti āha. So „sādhū“ ’ti sampaticchi. Atha naṃ ādāya Bārāṇasim gantvā sayam Culladhanupatṭhāko² hutvā taṃ purato katvā rājadvāre thatvā rañño ārocāpesi „āgacchatū“ ’ti ca vutte ubho pi pavisitvā rājānaṃ vanditvā atṭhamasu, „kimkāraṇā āgat’ atthā“ ’ti ca vutte Bhīmaseno āha: „aham dhanuggaho, mayā sadiso sakala-Jambudīpe dhanuggaho n’ atthāti“. „Kim pana labhanto maṃ upatṭhahissasīti“³. „Addhamāse⁴ sahaṃsaṃ labhanto upatṭhahissāmi devā“ ’ti. „Ayan te puriso kim hotīti“. „Cullupatṭhāko devā“ ’ti. „Sādhū, upatṭhahā“ ’ti. Tato patṭhāya Bhīmaseno rājānaṃ upatṭhāti, uppannaṃ kiccaṃ pan’ assa Bodhisatto va nittarati. Tena kho pana samayena Kāsiratṭhe ekasmiṃ araṇṇe bahunnaṃ manussānaṃ sañcaraṇamaggaṃ vyaggho chaḍḍāpeti, bahū⁵ manusse gahetvā khādati. Taṃ pavattim rañño ārocesuṃ. Rājā Bhīmasenaṃ pakkosāpetvā „sakkhissasi tāta tvaṃ vyagghaṃ gaṇhituṃ“ ti āha. „Deva, kim dhanuggaho nāmāhaṃ yadi vyagghaṃ gahetuṃ na sakkomīti“. Rājā tassa paribbayaṃ datvā uyyojesi. So gharaṃ gantvā Bodhisattassa kathesi. Bodhisatto „sādhū samma gacchā“ ’ti āha. „Tvaṃ pana na gamissasīti“. „Ama na gamissāmi⁶, upāyam pana te ācikkhissāmīti“. „Ācikkha sammā“ ’ti. „Tvaṃ vyagghassa vasanaṭṭhānaṃ sahasā ekako va mā agamāsi, jānapadamanusse pana sannipādetvā ekaṃ vā dve vā dhanusahassāni gāhāpetvā⁷ tattha gantvā vyagghassa utṭhitabhāvaṃ ñatvā palāyitvā ekaṃ gumbaṃ pavisitvā udarena nipajjeyyāsi, jānapadā va vyagghaṃ pothetvā gaṇhissanti, tehi vyagghe gahite tvaṃ dantehi ekaṃ vallim chinditvā koṭiyaṃ gahetvā matavyagghassa santikaṃ gantvā ‘bho ken’ esa vyaggho mārito ti, ahaṃ imaṃ vyagghaṃ goṇaṃ

¹ so both MSS. instead of -dhanuggahup-. ² both MSS. -hissatīti. ³ both MSS. -so. ⁴ Ck bahu. ⁵ Ck upagamissāmi. ⁶ Ck gahā-.

viya valliya bandhitvā rañño santikaṃ nessāmīti vallim atthāya gumbam pavitṭho, mayā valliya anābhatāya eva ken' esa mārito ti katheyyā' 'ti, atha te jānapadā bhītatasitā 'sāmi mā rañño ācikkhīti' bahum dhanam dassanti, vyaggho tayā gahito va bhavissati, rañño pi santikā bahum dhanam labhissasīti¹. So „sādhū“ 'ti gantvā Bodhisattena kathitaniyāmen' eva vyaggham gahetvā araṇṇam khemaṃ katvā mahājanaparivuto Bārāṇasim āgantvā rājānam disvā „gahito me deva vyaggho, araṇṇam khemaṃ katan“ ti āha. Rājā tuṭṭho bahum dhanam adāsi. Pun' ekadivasam „ekam maggam mahiso chaddāpetīti“ rañño ārocayimsu. Rājā tath' eva Bhīmasenaṃ pesesi. So Bodhisattena dinnanayena vyaggham viya tam pi gahetvā āgañchi. Rājā puna bahum dhanam adāsi. Mahantaṃ issariyaṃ jātam. So issariyamadamatto Bodhisatte avaṇṇam katvā tassa vacanam na gaṇhāti, „nāham tam nissāya jīvāmi; kiṃ tvaṃ nēva puriso“ ti ādīni pharusavacanāni vadati. Atha katipāhaccayen' ev' eko sapattarājā āgantvā Bārāṇasim uparundhitvā „rajjam vā detu yuddham vā“ ti rañño sāsanaṃ pesesi. Rājā „yujjhāhīti“ Bhīmasenaṃ pesesi. So sabbanāhasannaddho bhaṭavesam gahetvā susannaddhassa² vāraṇassa piṭṭhe nisīdi. Bodhisatto pi tassa maraṇabhayaena sabbasannāhasannaddho Bhīmasenass' eva pacchimāsane nisīdi. Vāraṇo mahājanaparivuto nagaradvārena nikkhamitvā³ saṃgāmasīsam⁴ pāpuṇi¹. Bhīmaseno yuddhabherisaddam sutvā va kampitum āradhho. Bodhisatto „idān' esa hatthipitṭhā patitvā marissasīti²“ hatthito apatanattham Bhīmasenaṃ yottena parikkhipitvā gaṇhi. Bhīmaseno sampahāraṭṭhānam disvā maraṇabhayaatajjito sarīraḷaṇjēna hatthipitṭham dūsesi. Bodhisatto „na kho te Bhīmasena purimena pacchimaṃ sameti, tvaṃ pubbe saṃgāmayodho viya ahosi, idāni hatthipitṭham dūsesīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

¹ Ck -ṇī, Cv -ni. ² so both MSS.

Yan te pavikatthitaṃ pure
 atha te pūtisarā sajanā pacchā
 ubhayaṃ na sameti Bhīmasena
 yuddhakathā ca idaṃ ca te vihaññān ti. 79.

Tattha yan te pavikatthitaṃ pure ti yan tvayā pubbe kiṃ tvaṃ yeva puriso nāham¹ pi saṃgāmayodho ti vikatthitaṃ vambhaṃ² vacanāṃ vuttarā idam³ tāva ekam, atha te pūtisarā sajanā pacchā atha te ime pūtibhāvena saraṇabhāvena ca pūtisarā ti laddhanāmā sarīravalañjadhārā⁴ sajanā valañjanti paggharanti, pacchā ti tato pure vikatthitato aparabhāge idāni imasmīṃ saṃgāmasīse ti attho, ubhayaṃ na sameti Bhīmasenā ti idam Bhīmasena ubhayaṃ na sameti, kataram: yuddhakathā ca idaṃ ca te vihaññān, yā ca pure kathitā yuddhakathā yaṃ ca te idāni vihaññān kilamatho hatthipittṭham dūsanā-kārappatto vigāto ti attho.

Evam Bodhisatto taṃ garahitvā „mā bhāyi samma, kasmā mayi tṭhite vihaññasīti“ Bhīmasenaṃ hatthipittṭhito otāretvā „nahāyitvā geham eva gacchā“ 'ti uyyojetvā „ajja mayā pākāṭena bhavitum vaṭṭatīti“ saṃgāmaṃ pavisitvā unnaditvā bala-kotṭhakaṃ bhinditvā sapattarājānaṃ jīvagāhaṃ gāhāpetvā Bārāṇasirañño santikaṃ agamāsi. Rājā tuṭṭho Bodhisattassa mahantaṃ yasaṃ adāsi. Tato paṭṭhāya Culladhanuggahapaṇḍito ti sakala-Jambudīpe pākāṭo ahosi. So Bhīmasenassa paribayaṃ datvā sakatṭhānam eva pesetvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave idān' ev' esa bhikkhu vikattheti⁵, pubbe pi vikattheti yevā“ 'ti vaṭvā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Bhīmaseno vikatthitabhikkhu ahosi, Culladhanuggahapaṇḍito pana aham evā“ 'ti. Bhīmasenajātakaṃ. Varāṇavaggo aṭṭhamo.

¹ C^k nāha aham, C^v tāha aham. ² C^v vambha. ³ C^v idam. ⁴ C^k -valañjam dhārā, C^v -valañjamdhārā. ⁵ both MSS. vikatthoti.

vassānāni catumāsāni¹ 'tath' eva vasanatthāya paṭiññāni gahetvā
nimantesi. Te tato paṭṭhāya rājagehe yeva bhuñjitvā uyyāne
vasanti. Ath' ekadivasāni nagare surānakkhattāni nāma ahosi.
Rājā „pabbajitānaṃ surā dullabhā“ ti bahum uttamaṃ surāni
dāpesi. Tāpasā surāni pivitvā uyyānāni gantvā surāmadamattā
hutvā ekacce uṭṭhāya naccim̐su ekacce gāyim̐su ekacce naccitvā
gāyitvā khāriyādīni avattharitvā niddāyitvā² surāmade chinne
pabujjhितvā tam³ attano vip̐pakāraṃ sutvā disvā „na amhehi
pabbajitasārūppaṃ katan“ ti roditvā paridevitvā „mayā āca-
riyena vinābhūtattā evarūpaṃ pāpaṃ karimhā“ 'ti tam khaṇaṃ
yeva uyyānaṃ pahāya Himavantaṃ gantvā paṭisāmitaparikkhārā
ācariyaṃ vanditvā nisīditvā „kin nu kho tātā manussapathe
bhikkhāya akilamamānā sukhāni vasittha samaggavāsaṃ ca pana
vasitthā“⁴ 'ti pucchitā „ācariya sukhāni vasiṃha, api ca kho
mayāni apātabbayuttakāni pivitvā visaññibhūtā satim̐ paṭṭhā-
petum asakkontā gāyim̐ha c' eva naccim̐hā“⁵ 'ti etam atthaṃ
ārocentā imaṃ gāthaṃ samuṭṭhāpetvā āhaṃsu:

Apāyim̐ha anaccim̐ha agāyim̐ha rudim̐ha ca,
visaññakaraṇim̐ pītva⁶ diṭṭhā nāhum̐ha vānarā ti. 80.

Tattha apāyim̐hā 'ti surāni pivim̐ha, anaccim̐hā 'ti tam pivitvā⁷ hattha-
pādo lālentā naccim̐ha, agāyim̐hā 'ti mukhaṃ vivaritvā⁸ āyatakaṇa sarena gā-
yim̐ha, rudim̐ha cā 'ti puna vip̐paṭisārino evarūpaṃ nāma amhehi katan ti
rodim̐ha, diṭṭhā nāhum̐ha vānarā ti evarūpaṃ saññāvināsanato visaññika-
raṇim̐ surāni pivitvā etad eva sādhu yaṃ vānarā nāhum̐hā 'ti, evaṃ te attano
agaṇaṃ kathesum̐.

Bodhisatto „garusaṃvāsarahitānaṃ nāma evarūpaṃ hoti
yevā“ 'ti te tāpase garahitvā „puna evarūpaṃ mā karitthā“
'ti tesāni ovādaṃ datvā aparihīnajjhāno Brahmaloḥka-parāyano
ahosi.

¹ C^v cātu-. ² both MSS. niddāyitvā. ³ C^k nam̐. ⁴ both MSS. vasitvā.
⁵ so both MSS. instead of naccim̐ha cā? ⁶ C^v pītthā, C^k pītva. ⁷ C^v pivitthā.
⁸ C^v vivaritthā.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi:
— ito patthāya hi „anusandhim ghaṭetvā“ ti idam pi na vakkhāma —
„Tadā isigano Buddhaparisā ahosi, gaṇasatthā pana aham evā“ 'ti.
Surāpānajātakam.

2. Mittavindajātaka.

Atikkamma ramaṇakan ti. Idam Satthā Jctavane viha-
ranto ekaṃ dubbacabhikkhum ārabha kathesi. Imassa pana
Jātakassa Kassapasammāsambuddha-kālikam vatthum Dasanipāte Mahā-
mittavindakajātake āvibhavissati.

Tadā pana Bodhisatto imam gātham āha:

Atikkamma ramaṇakam¹ sadāmatthaṃ ca dūbhakam
sv-āsi pāsāṇamāsīno² yasmā jīvaṃ na mokkhasīti. 81.

Tattha ramaṇakan³ ti tasmiṃ kāle phalīkassa nāmaṃ, phalīkapāsādaṃ⁴
ca atikkanto sīti dīpeti, sadāmatthaṃ ca 'ti rajatassa nāmaṃ, rajatapāsādaṃ ca
atikkanto sīti dīpeti, dūbhakan ti maṇino nāmaṃ, maṇipāsādaṃ ca atikkanto
sīti dīpeti, sv-āsīti so si tvam, pāsāṇamāsīno ti, uracakkam nāma pāsāṇa-
mayam vā hoti maṇimayam vā, tam pana pāsāṇamayam, so ca tena āsīno abhi-
nivṛttho ajjhottaṇo⁵, tasmā pāsāṇena āsīnattā⁶ pāsāṇāsīno ti vattabbe vyañjana-
sandhivasena makāraṃ ādāya pāsāṇamāsīno ti vuttam, pāsāṇam vā āsīno tam
uracakkam āsajja pāpunītvā tṛṭho ti attho, yasmā jīvaṃ na mokkhasīti
yasmā uracakkā yāva te pāpaṃ na khīyati tāva jīvanto yeva na mucissasi tam
āsīno sīti.

Imam gātham vatvā Bodhisatto attano devatṭhānam⁷ yeva
gato. Mittavindako pi uracakkam ukkhipitvā mahādukkham
anubhavamāno pāpakamme parikkhīṇe yathākamman gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi:
„Tadā⁸ Mittavindako dubbacabhikkhu ahosi, devarājā pana aham evā“
'ti. Mittavindajātakam.

¹ Ck rapīṇkan. ² both MSS. pāsāṇamā-. ³ Ck maraṇakam. ⁴ Ck phalīkassa
nāmaṃ phalīkassa phalīkapādaṃ. ⁵ Ck ajjhe-. ⁶ C^v āsīnattā, Ck āsīnantā.
⁷ Ck devasanatṭhānam, C^v devatṭhāna. ⁸ Ck omits tadā.

3. Kāḷakannijātaka.

Mitto have sattapadena hotīti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam Anāthapiṇḍikassa mittam ārabha katesi. So kira Anāthapiṇḍikena saddhim sahapamsukīlito ekācariyass' eva santike uggahitasippo nāmena Kāḷakannī¹ nāma. So gacchante² kāle duggato hutvā jīvitum asakkonto setthino santikam agamāsi. So tam samassāsetvā paribbayam datvā attano kuṭumbam paṭicchāpesi. So setthino upakārako hutvā sabbakiccāni karoti. Tam setthissa santikam āgatakāle „tiṭṭha Kāḷakanni, nisīda Kāḷakanni³, bhuñja Kāḷakannīti“ vadanti. Ath' ekadivasam setthino mittāmaccā setthim upasamkamitvā evam āhamsu: „mahāsetthi, mā etam tava santike kari, 'tiṭṭha Kāḷakanni, nisīda Kāḷakanni³, bhuñja Kāḷakannīti' hi iminā saddena yakkho pi palāyeyya, na c' esa tayā samāno, duggato durupeto⁴, kim te iminā“ ti. Anāthapiṇḍiko „nāmam nāma vohāramattam, na tam paṇḍitā pamāṇam karonti, sutamaṅgalikena⁵ nāma bhavitum na vaṭṭati, na sakkā mayā nāmamattam nissāya sahapamsukīlitam⁶ sahāyam paricajitun“ ti tesam vacanam anādāya ekadivasam attano bhogagāmam gacchanto tam geharakkhakam katvā agamāsi. Corā „setthi kira gāmakam gato, geham assa vilumpissāmā“ ti nānāvudhahatthā rattibhāge āgantvā geham parivāresum. Itaro pi corānam nēva āgamanam āsamkamāno aniddāyanto va nisīdi. So corānam āgatabhāvam natvā manusse pabodhetum „tvam samkham dhama, tvam ālāṅgam⁷ vādehīti“ mahāsamajjam karonto viya sakalanivesanam ekasaddam kāresi. Corā „suññam gehan' ti dussutam amhehi, idh' eva mahāsetthīti“ pāsānamuggarādini tatth' eva chaḍḍetvā palāyimsu. Punadivase manussā tattha tattha chaḍḍite pāsānamuggarādayo disvā samvegappattā hutvā „sace ajja evarūpo buddhisampanno gharavicārako nābhavissa corehi yathāruciya pavisitvā sabbageham viluttam assa, imam dāhamittam nissāya setthino vadḍhi jātā“ ti tam pasamsitvā setthissa bhogagāmato āgatakāle sabbam tam pavattim ārocayimsu. Atha ne setthi avoca: „tumhe evarūpam mama geharakkhakam mittam nikkadḍhāpetha, sac' āyam tumhākam vacanena mayā nikkadḍhito assa ajja me kuṭumbam kiñci nābhavissa, nāmam nāma appamāṇam hitacittam eva pamāṇan“ ti tassa uttaritaram paribbayam datvā „atthi dāni me idam kathāpā-

¹ C^k kālakanni, C^v kālakannī. ² C^k -nto. ³ C^k kāla-. ⁴ C^k durū-. ⁵ C^v -maṅga-

⁶ C^v -kīlitam, C^k -kīlikam. ⁷ so both MSS. instead of ālāṅgam?

bhatan“ ti Satthu santikaṃ gantvā ādito paṭṭhāya taṃ pavattiṃ ārocesi. Satthā „na kho gahapati idān’ eva Kāḷakaṇṇi¹ mitto attano mittassa gharakuṭumbam rakkhati, pubbe pi rakkhi yevā“ ’ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto mahāyaso seṭṭhi ahosi. Tassa Kāḷakaṇṇi nāma mitto ti sabbaṃ paccuppannasadisam eva. Bodhisatto bhoga-gāmato āgato taṃ pavattiṃ sutvā „sace mayā tumhākaṃ vacanena evarūpo mitto nikkadḍhito assa ajja me kuṭumbam kiñci nābhavissā“ ’ti vatvā imaṃ gātham āha:

Mitto have sattapadena hoti,
sahāyo pana dvādasakena hoti,
māsaddhamāsenā ca ñāti hoti,
tatuttariṃ attasamo pi hoti,
so ’haṃ kathaṃ attasukhassa hetu
cirasatthunaṃ² Kāḷakaṇṇiṃ jaheyyan ti. 82.

Tattha have ti nipātamattani, mettāyatīti mitto, mettīm paccupaṭṭhāpeti³ sinehaṃ karotīti attho, so pan’ esa sattapadena hoti ekato sattapadavītiharagamanamattena hotīti attho, sahāyo pana dvādasakena hotīti sabbakiccūnaṃ ekato karaṇavasena sabbiriyāpathesu saha⁴ gacchatīti sahāyo, so pan’ esa dvādasakena hoti dvādasāhaṃ ekato nivāsena hotīti attho, māsaddhamāsenā ’ti māseṇa vā addhamāseṇa vā, ñāti hotīti ñātissamo hoti, tatuttariṃ ti tato uttariṃ ekato vāseṇa attasamo pi hoti eva, jaheyyan ti evarūpaṃ sahāyaṃ kathaṃ jaheyyan ti mittarase guṇaṃ kathesi. Tato paṭṭhāya puna koci tass’ antare vattā nāma nāhosi⁵.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Kāḷakaṇṇi⁶ Anando ahosi, Bārāṇasiseṭṭhi pana ahaṃ evā“ ’ti. Kāḷakaṇṇijātakaṃ.

¹ C^o kālā-. ² so both MSS. instead of cīravuttham? ³ C^o -tthāpeti ⁴ C^k saha.

⁵ C^k nabosi. ⁶ C^k kalakaṇṇi, C^o kalakaṇṇi.

3. Kāḷakannijātaka.

Mitto have sattapadena hotīti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam Anāthapiṇḍikassa mittam ārabha katesi. So kira Anāthapiṇḍikena saddhim sahapamsukīlito ekācariyass' eva santike uggahitasippo nāmena Kāḷakannī¹ nāma. So gacchante² kāle duggato hutvā jīvitum asakkonto seṭṭhino santikam agamāsi. So tam samassāsetvā paribbayam datvā attano kuṭumbam paṭicchāpesi. So seṭṭhino upakārako hutvā sabbakiccāni karoti. Tam seṭṭhissa santikam āgatakāle „tiṭṭha Kāḷakannī, nisīda Kāḷakannī³, bhuñja Kāḷakannīti“ vadanti. Ath' ekadivasam seṭṭhino mittāmaccā seṭṭhim upasamkamitvā evam āhamsu: „mahāseṭṭhi, mā etam tava santike kari, 'tiṭṭha Kāḷakannī, nisīda Kāḷakannī³, bhuñja Kāḷakannīti' hi iminā saddena yakkho pi palāyeyya, na c' esa tayā samāno, duggato durupeto⁴, kim te iminā“ ti. Anāthapiṇḍiko „nāmam nāma vohāramattam, na tam paṇḍitā pamānam karonti, sutamaṅgalikena⁵ nāma bhavitum na vaṭṭati, na sakkā mayā nāmamattam nissāya sahapamsukīlitam⁶ sahāyam paricajitun“ ti tesam vacanam anādāya ekadivasam attano bhogagāmam gacchanto tam geharakkhakam katvā agamāsi. Corā „seṭṭhi kira gāmakam gato, geham assa vilumpissāmā“ ti nānāvudhahatthā rattibhāge āgantvā geham parivāresum. Itaro pi corānam nēva āgamanam āsamkamāno aniddāyanto va nisīdi. So corānam āgatabhāvam nātvā manusse pabodhetum „tvam samkham dhama, tvam ālāṅgam⁷ vādehīti“ mahāsamajjam karonto viya sakalanivesanam ekasaddam kāresi. Corā „suññam gehan' ti dussutam amhehi, idh' eva mahāseṭṭhīti“ pāsānamuggarādīni tatth' eva chaḍḍetvā palāyimsu. Punadivase manussā tattha tattha chaḍḍite pāsānamuggarādayo disvā samvegappattā hutvā „sace ajja evarūpo buddhisampanno gharavicārako nābhavissa corehi yathāruciya pavisitvā sabbageham viluttam assa, imam dalhamittam nissāya seṭṭhino vadḍhi jātā“ ti tam pasamsitvā seṭṭhissa bhogagāmato āgatakāle sabbam tam pavattim ārocayimsu. Atha ne seṭṭhi avoca: „tumhe evarūpam mama geharakkhakam mittam nikkadḍhāpetha, sac' āyam tumhākam vacanena mayā nikkadḍhito assa ajja me kuṭumbam kiñci nābhavissa, nāmam nāma appamānam hitacittam eva pamānam“ ti tassa uttaritarā paribbayam datvā „atthi dāni me idam kathāpā-

¹ C^k kālakannī, C^v kālakannī. ² C^k -nto. ³ C^k kāla-. ⁴ C^k durū-. ⁵ C^v -maṅga-

⁶ C^v -kīlitam, C^k -kīlikam. ⁷ so both MSS. instead of ālāṅgam?

na laddham paribhuñjitum, anāturo pana ubhayam pi' etam sakkotiti, citte ca kilesāture n' eva aladdham jhānādilābham uppādetum sakkoti na laddham puna samāpattivāsena paribhuñjitum ti, etasmim anārogye sati aladdho pi lābho na labbhati laddho pi niratthako hoti, asati pau' etasmim aladdho pi lābho labbhati laddho pi sātthako hoti ārogyam paramo lābho nāma, tam sabbapaṭhamam icchitabbam, idam ekam atthassa dvāram ti ayam ettha attho, sīlam cā 'ti ācārasīlam, iminā lokuttaracārittam dasseti, vuddhānumatan ti guṇavuddhānam paṇḍitānam anumatan, iminā nāpasampannam¹ garūnam ovādam dasseti, suta n cā ti kāraṇanissitam sutam, iminā imasmim loke atthanissitam bāhusaccam dasseti, dhammānūvattī cā 'ti tividhassa sucaritadhammassa anuvattanam, iminā ducaritadhammam vajjetvā sucaritadhammānūvattanabhāvam dasseti, alīnatā cā 'ti cittassa alīnatā anīcatā, iminā cittassa asaṃkocaṃ² paṇītabhāvam uttamabhāvam dasseti, atthassa dvārā pamukhā cha³ ete ti attho nāma vaḍḍhi, tassa vaḍḍhisamkhātassa lokiyalokuttarassa⁴ atthassa ete pamukhā uttamā cha dvārā upāyā adhigamamukhānti.

Evam Bodhisatto puttassa atthadvārapañham kathesi. So tato paṭṭhāya tesu chasu dhammesu vatti. Bodhisatto pi dānādīni puññāni katvā yathākammam gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā putto va paccuppanno putto, mahāsetṭhi pana nham evā“ 'ti. Atthassadvārajātakam.

5. Kimpakkajātaka.

Āyatim⁵ dosam nānāyā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam ukkaṇṭhitabhikkhum ārabha kathesi. Aññataro kira kulaputto Buddhasāsane uram datvā pabbajito. Ekadivasam Sāvattiyam piṇḍāya caranto ekam alaṃkataitthim disvā ukkaṇṭhi. Atha nam ācariyupajjhāyā Satthu santikam ānayimsu. Satthā „saccoam kira tvam bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti pucchitvā „saccan“ ti vutte „pañca kāmagaṇā nām' ete bhikkhu paribhogakāle ramaṇīyā, so pana nesam paribhogo⁶ nirayādisu paṭisandhidāyakattā kimpakkaphalaparibhogasadiṣo⁷ hoti, kimpakkaphalam nāma vaṇṇagandharasasampannam, khāditaṃ pana antāni khaṇḍetvā jīvitakkhayam pāpeti, pubbe bahujanā tassa dosam

¹ C^k nāna- ² C^v asaṃkoca. ³ so both MSS. ⁴ both MSS -rassā. ⁵ C^k ayati C^v āyati. ⁶ both MSS. paṭibhogo. ⁷ both MSS -sadiṣā.

adivā vaṇṇagandharasesu bajjhivā tam phalam paribhuñjitvā jīvitak-
khayam pāpunimsū“ 'ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahma datte rajjam kārente
Bodhisatto satthavāho hutvā pañcahi sakatasatehi pubbantā
aparantam¹ gacchanto aṭavimukham patvā manusse sannipātetvā
„imissā aṭaviyā visarukkhā nāma atthi, mā kho maṃ anāpucchā
pubbe akhāditapubbāni phalāni khāditthā“ 'ti ovadi. Manussā
aṭavim atikkamivā aṭavimukhe ekam kimpakkarukkhā phala-
bhāranamitasākham addasaṃsu, tassa khandhasākhaṇapattaphalāni
saṇṭhāṇavaṇṇarasagandhehi ambasadisān' eva. Tesu ekacce
vaṇṇagandharasesu bandhitvā ambaphalasaññāya phalāni khā-
diṃsu, ekacce „satthavāham pucchivā khādissāmā“ 'ti gahetvā
atṭhaṃsu. Bodhisatto tam ṭhānam patvā gahetvā ṭhite² phalāni
chaddāpetvā ye khādamānā atṭhaṃsu te vamanam kāretvā tesam
bhesajjam adāsi. Tesu ekacce ārogā jātā, paṭhamam eva
khāditvā ṭhitā pana jīvitakkhayam pattā. Bodhisatto pi icchi-
tatṭhānam sotthinā gantvā lābham labhitvā puna sakatṭhānam
eva āgantvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā tam³ vatthum kathetvā abhisambuddho hutvā imaṃ
gātham āha:

Āyatim dosam nāññāya yo kāme patisevati
vipākante hanantī nam kimpakkam iva bhakkhitaṃ ti. 84.

Tattha āyatim dosam nāññāyā 'ti anāgate dosam nāññāya ajānitvā ti
attho, yo kāme patisevatīti yo vatthukāme ca kilesakāme ca patisevati,
vipākante hanantī naṃ ti te kālā⁴ nam purisaṃ attano vipākasamkhāte
ante nirayādisu uppannaṃ nānappakārena dukkhena saṃyojyamānā⁵ hanantī,
katham: kimpakkam iva bhakkhitaṃ yathā paribhogakāle vaṇṇagandharasa-
sampattiyā manāpam kimpakkaphalam anāgataṃ dosam adivā bhakkhitaṃ ante
hanati jīvitakkhayam pāpetīti.

Evam paribhogakāle manāpāpi kāmā vipākakāle hanantīti desanam
yathānusandhim pāpetvā saccāni pakāsesi. Ukkaṇṭhitabhikkhu sotā-

¹ both MSS. parantā. ² both MSS. ṭhita. ³ C^k nam. ⁴ so both MSS. instead of
kāmā? ⁵ C^k -yojīya-.

pattiphalam¹ pāpuṇi, sesaparisāya pi keci sotāpannā keci sakadāgāmino keci anāgāmino keci arahanto ahesum. Satthāpi imam dhamma-desanam āharitvā jātakam sāmōdhānesi: „Tadā parisā Buddhaparisā ahosi, satthavāho pana aham evā“² 'ti. Kimpakkajātakam.

6. Sīlavīmaṃsanajātaka.

Sīlam kir' eva kalyāṇan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam sīlavīmaṃsakam³ brāhmaṇam ārabha kathesi. So kira Kosalarājānam nissāya jīvati tisaṇagato akhaṇḍapañcasīlo tiṇṇam vedānam pāragū. Rājā „ayam sīlavā“⁴ ti tassa atirekasammānam karoti. So cintesi: „ayam rājā mayham aññabrāhmaṇehi⁵ atirekasammānam karoti, ativiya mam garum katvā passati, kin nu kho esa mama jātigottakulapadesasippasampattim⁶ nissāya imam sammānam karoti udāhu sīlasampattim, vīmaṃsissāmi tāvā“⁷ 'ti so ekadivasaṃ rājupatthānam gantvā gharam gacchanto ekassa heraññi-kassa phalakato anāpucchitvā ekam kahāpaṇam gahetvā agamāsi. Heraññiko brāhmaṇe garubhāvena kiñci avatvā va nisīdi. Punadivase dve kahāpaṇe gaṇhi. Heraññiko tath' eva adhivāsesi. Tatiyadivase kahāpaṇamutthim aggahesi. Atha nam heraññiko „ajja te tatiyo divaso rājakuṭumbam vilumpantassā“⁸ 'ti „rājakuṭumbam vilumpakacoro me gahito“⁹ ti tikkhattum viravi. Atha nam manussā ito c' ito cāgantvā „ciran dāni tvam sīlavā¹⁰ viya vicarīti“¹¹ dve tayo pahāre datvā bandhitvā rañño dassesum. Rājā vippatīsārī hutvā „kasmā brāhmaṇa evarūpaṃ dussīlakammaṃ karosīti“¹² vatvā „gacchatha, tassa rājānam¹³ karoṭhā“¹⁴ 'ti āha. Brāhmaṇo „nāham mahārāja coro“¹⁵ ti āha. „Atha kasmā rājakuṭumbakassa phalakato kahāpaṇe gaṇhīti“¹⁶. „Etaṃ mayā tayi mama sammānam karonte¹⁷ 'kin nu kho rājā mama jātiādīni nissāya atisammānam karoti udāhu sīlam nissāyā¹⁸ 'ti vīmaṃsanatthāya katam, idāni pana mayā ekamsena nātam, yathā sīlam eva nissāya tayā mama sammāno kato na jātiyādīni tathā¹⁹ hi me idāni rājānam²⁰ kāresīti, sv-āham iminā kāraṇena 'imasmim loke sīlam eva uttamaṃ sīlam pamukhaṃ²¹ ti sannitthānam gato, imassa panāham sīlassa anuc-

¹ C^o -phalam corr. to -phale. ² C^o -ka. ³ C^k aññambrā-. ⁴ both MSS. -sippam-. ⁵ both MSS. sīlavā. ⁶ both MSS. karobitī. ⁷ C^o rājānam, C^k rājā. ⁸ C^k tayimmānam karonto corr. to taya-, C^o tayi mama sammāna karonto. ⁹ C^o yathā. ¹⁰ both MSS. rājānam

chavikam karonto gehe t̥hito kilese paribhuñjanto na sakkhissāmi kātum, ajj' eva Jetavanam gantvā Satthu santike pabbajissāmi, pabbajjam me dehīti" vatvā rājānam anujānapetvā jetavanābbhimukho pāyāsi. Atha nam nātisuhajjabandhavā sannipātetvā nivāretum asakkontā¹ nivattimsu. So Satthu santikam gantvā pabbajjam yācivā pabbajjan ca upasampadañ ca labhitvā avissatthakammanto vipassanam vadḍhetvā arahattam patvā Satthāram upasamkamitvā „bhante mayham pabbajjā matthakam pattā" ti aññam vyākāsi. Tassa tam aññavyākaranam² bhikkhusamghe pākātam jātam. Ath' ekadivasam dhammasabhāyam sannipatitā bhikkhū „āvuso asuko nāma rañño upatthākabrāhmaṇo attano sīlam vīmaṁsitvā rājānam āpucchitvā arahatte³ patitthito" ti tassa guṇam kathayamānā nisīdimsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinna" ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti vutte „na bhikkhave idāni ayam eva brāhmaṇo attano sīlam vīmaṁsitvā pabbajitvā attano patittham akāsi, pubbe pi paṇḍitā attano sīlam vīmaṁsitvā pabbajitvā attano patittham karimsū 'ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasīyam Brahma datte rajjam kārente Bodhisatto tassa purohito ahosi⁴ dānādimitto sīlajjhāsayo akhaṇḍapañcasīlo. Rājā sesabrāhmaṇehi atirekam tassa sammanam karotīti sabbam purimasadisam eva. Bodhisatte pana bandhitvā rañño santikam nīyamāne⁵ ahigunḍikā antaravīthiyam sappam kilāpentā⁶ nam namgutthe gaṇhanti gīvāya gaṇhanti gale veṭhenti. Bodhisatto te disvā „mā tātā etaṁ sappam namgutthe gaṇhatha, mā gīvāya⁷, mā gale veṭhetha, ayam⁸ hi vo ḍasitvā jīvitakkhayam pāpeyyā" 'ti āha. Ahigunḍikā⁹ „brāhmaṇa sappo sīlavā ācārasampanno, tādiso dussīlo na hoti, tvaṁ pana attano dussīlatāya anācārena 'rājakuṭumbavilumpakacoro' ti bandhitvā nīyāsīti¹⁰" āhaṁsu. So cintesi: „sappāpi tāva aḍasantā avihetthentā sīlavanto ti nāmam labhanti, kim āṅga¹¹ pana manussabhūtā, sīlam yeva imasmim loke uttamam,

¹ Cv -to. ² Ck aññam-. ³ both MSS. arahante. ⁴ Ck purohito. ⁵ Cv niyya-.
⁶ both MSS. kilā-. ⁷ both MSS. gīvāvāya. ⁸ so both MSS. ⁹ Ck adds āha,
Cv a. ¹⁰ Ck niyyā-. ¹¹ Ck kimaham.

n' atthi tato uttaritaran" ti. Atha nam netvā rañño dassesum. Rājā „kim idam tātā" ti pecchi. „Rājakutumbavilumpakacoro devā" 'ti. „Tena hi 'ssa rājānam karothā" 'ti. Brāhmaṇo „nāham mahārāja coro" ti āha. „Atha kasmā kahāpane aggahesīti" ca vutto purimanayen' eva sabbam ārocento „sv-āham iminā kāraṇena 'imasmiṃ loke sīlam eva uttamam sīlam pāmukkhan' ti sannitṭhānam gato" ti vatvā „tiṭṭhatu tāva idam, āsīviso tāva aḍasanto aviheṭhento sīlavā ti vattabbamattam labhati, imināpi kāraṇena sīlam eva uttamam sīlam pavaran" ti sīlam vaṇṇento imam' gātham āha:

Sīlam kir' eva kalyāṇam, sīlam loke anuttaram,
passa: ghoraviso nāgo sīlavā' ti na haññatīti. 85.

Tattha sīlam kir' evā 'ti kāyavācācittēhi avitikkamanasamkhātam¹ ācāra-sīlam eva, kirā ti anussavvasena vadati, kalyāṇan-ti sundarataram, anuttaran ti jeṭṭhakam sabbaguṇadāyakam, passā 'ti attanā ditṭhakāraṇam abhimukham karonto katheti, sīlavā ti na haññatīti ghoraviso pi samāno aḍasana-aviheṭhanamattakena sīlavā ti pasamsam labhati, na haññati na vihaññatīti, imināpi kāraṇena sīlam eva uttaman ti.

Evam Bodhisatto imāya gāthāya⁴ rañño dhammam desetvā kāme pahāya isipabbajjam pabbajitvā Himavantam pavisitvā pañca abhiññā atṭha samāpattiyo nibbattetvā Brahmalo-
parāyano⁵ ahosi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi:
„Tadā rājaparisā Buddhaparisā ahosi, purohito pana aham evā" 'ti
Sīlavīmaṃsanajātakam.

7. Maṅgalajātaka.

Yassa maṅgalā samūhatā ti. Idam Satthā Veḷuvane viharanto ekam sāṭakalakkaṇabrāhmaṇam ārabha kathesi.

¹ C^k omīte imam. ² both MSS. sīlamvā. ³ C^v vitikkamanasamkhātam, C^k kāyavācācintetivitikkamanasākhātam. ⁴ C^v gāthāyam. ⁵ C^k -po.

Rājagahavāsiko kir' eko brāhmaṇo kotūhaḷamaṅgaliko tīsu ratanesu appasanno micchādittḥi adḍho mahaddhano mahābhogo. Tassa samugge ṭhapitaṃ sātakayugam̐ mūsikā khādi. Ath' assa sīsam̐ nahāyitvā „sātake āharathā“ 'ti vuttakāle mūsikāya khāditabhāvam̐ ārocayimsu. So cintesi: „sace idam̐ mūsikadatṭham̐ sātakayugam̐ imasmim̐ gehe bhavissati mahāvināso bhavissati, idam̐ hi avamaṅgalam̐ kālakaṇṇisadisam̐, puttadhītānam̐ pi dāsakammakarādīnam̐ vā¹ na sakkā dātum̐, yo hi idam̐ gaṇhissati sabbassa mahāvināso bhavissati, āmakasusāne chaddāpessāmi, na kho pana sakkā dāsādīnam̐ hatthe dātum̐, te hi ettha lobham̐ uppādetvā idam̐ gaṇetvā vināsam̐ pāpuṇeyyum², puttassa tam̐ hatthe dassāmīti“ so puttam̐ pakkosāpetvā tam̐ attham̐ ārocetvā „tvam̐ pi nam̐ tāta hatthena aḥusitvā daṇḍakena gaṇetvā āmakasusāne chaddetvā sasīsam̐ nahāyitvā ehīti“ pesesi. Satthāpi kho tam̐ divasam̐ paccūsasamaye veneyyabandhave olokento imesam̐ pitāputtānam̐ sotāpattiphalassa upanissayam̐ disvā migavīthim̐ gaṇetvā migaluddako viya gantvā āmakasusānadvāre nisīdi chabbannabuddharāmsiyo vissajjento. Māṇavo pitu vacanam̐ sampaticchitvā agārasappam̐ viya tam̐³ yugasātakam̐ yaṭṭhikoṭiyā gaṇetvā āmakasusānadvāram̐ pāpuṇi. Atha nam̐ Satthā „kim̐ karosi māṇavā“ 'ti āha. „Bho Gotama, idam̐ sātakayugam̐ mūsikadatṭham̐ kālakaṇṇisadisam̐ halāhalavisūpamam̐⁴ mama pitā 'aṇṇo etam̐ chaddento lobham̐ uppādetvā gaṇheyyā' 'ti bhayena mam̐ pahīni⁵, aham̐ etam̐ 'chaddetvā sīsam̐ nahāyissāmīti' ādāya⁶ gato 'mhi bho Gotamā“ 'ti. „Tena chaddēhīti“. Māṇavo chaddesi. Satthā „amhākan dāni vaṭṭatīti“ tassa sammukhā va avamaṅgalam̐ „bho Gotama, etam̐ kālakaṇṇisadisam̐, mā gaṇhi mā gaṇhīti“ tasmim̐ vārayamāne⁷ yeva gaṇetvā veḷuvanābhimukho pāyāsi. Māṇavo vegena gantvā pitu ārocesi: „tāta mayā āmakasusāne chadditam̐ sātakayugam̐ samaṇo Gotamo 'amhākam̐ vaṭṭatīti' mayā vāriyamāno pi gaṇetvā Veḷuvanam̐ gato“ ti. Brāhmaṇo cintesi: „tam̐ sātakayugam̐ avamaṅgalam̐ kālakaṇṇisadisam̐, tam̐ valaṇjento samaṇo pi Gotamo nassissati, tato amhākam̐ garahā bhavissati, samaṇassa Gotamassa aṇṇe⁸ bahusātake datvā tam̐ chaddāpessāmīti“ so bahusātake⁹ gāhāpetvā¹⁰ puttena saddhim̐ Veḷuvanam̐ gantvā Satthāram̐ disvā ekamantaṃ ṭhito evam̐ āha: „saccam̐ kira te bho Gotama āmakasu-

¹ so both MSS. instead of pi? ² both MSS. -ṇeyyam. ³ Ck nam. ⁴ C^v halāhalā-, Ck halāhalā-. ⁵ Ck vāhiṇi, C^v vāhiṇi corr. topahiṇi. ⁶ both MSS. āha ⁷ Ck vāriyamāne. ⁸ both MSS. aṇṇo. ⁹ C^v bahū-. ¹⁰ C^v bāhā-.

sānā sātakayugam gahitan¹ ti. „Saccam brāhmaṇā²“ ti. „Bho Gotama tam sātakayugam avamaṅgalam, tumhe tam paribhuñjamānā nassis-satha, sakalavihāro pi nassissati, sace vo nivāsanam vā pārupanam vā na-ppahoti ime sātake gahetvā tam chaddāpethā³“ ti. Atha nam Satthā „mayam brāhmaṇa pabbajitā nāma, amhākam āmakasusāne antaravithiyam samkāraṭṭhāne⁴ nahānatitthe mahāmagge ti evarūpesu ṭhānesu chadditā vā patitā vā pilotikā vaṭṭati, tvam pana na idān⁵ eva pubbe pi evamladdhiko yevā⁶“ ti tena yācito atītam āhari:

Atīte Magadharatthe Rājagahanagare dhammiko Magadharājā rajjam kāresi. Tadā Bodhisatto ekasmim u dicca brāhmaṇakule nibbattitvā viññūtam patto isipabbajjam pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā⁷ Himavante vasamāno ekasmim kāle Himavantato nikkhamitvā Rājagahanagare⁸ rājuyyānam patvā tattha vāsivā dutiyadivase bhikkhācāratthāya nagaram pāvisi. Rājā tam disvā pakkosāpetvā pāsāde nisīdāpetvā bhojetvā uyyāne yeva vasanatthāya paṭiññam gaṇhi. Bodhisatto rañño nivesane bhuñjitvā uyyāne vasati. Tasmim kāle Rājagahanagare⁹ Dussalakkhaṇabrāhmaṇo nāma ahosi. Tassa samugge ṭhapitam sātakayugan ti sabbam purimasadisam eva. Māṇave pana susānam gacchante Bodhisatto paṭhamataram gantvā susānadvāre nisīditvā tena chadditam sātakayugam gahetvā uyyānam agamāsi. Māṇavo gantvā pitu ārocesi. Pitā „rājakulūpako¹⁰ tāpaso nasseyyā¹¹“ ti¹² Bodhisattassa santikam gantvā „tāpasa tayā gahitasātake chaddēhi, mā nassīti¹³“ āha. Tāpaso „amhākam susāne chadditapilotikā vaṭṭati, na mayam kotūhalamaṅgalikā, kotūhalamaṅgalam nām¹⁴ etam na Buddhapacceka-buddhabodhisattehi vaṇṇitam, tasmā paṇḍitena kotūhalamaṅgalikena na bhavitabban¹⁵“ ti brāhmaṇassa dhammam desesi. Brāhmaṇo dhammam sutvā diṭṭhim bhinditvā Bodhisattam saraṇam gato. Bodhisatto pi aparihīnajjhāno Brahmalo-ka-parāyano ahosi.

¹ C^o samkāraṭṭhe. ² both MSS. nibbattitvā. ³ C^k -gahā-. ⁴ C^k -lupako.

⁵ both MSS. nasseyyāsīti.

Satthāpi imam atītam āharitvā abhisambuddho hutvā brāhmaṇassa dhammam desento imam gātham āha :

Yassa maṅgalā samūhatā
uppadā supinā ca lakkhaṇā ca
sa maṅgaladosavītivatto
yugayogādhigato na jātu-m-etīti. 86.

Tattha yassa maṅgalā samūhatā ti yassa arahato khīṇāsavassa diṭṭhamāṅgalam sutamāṅgalam mutamāṅgalan ti ete maṅgalā samucchinnā, uppadā supinā ca¹ lakkhaṇā cā 'ti evarūpo candaggāho bhavissati evarūpo suriyaggāho bhavissati evarūpo nakkhattaggāho bhavissati evarūpo ukkāpāto bhavissati evarūpo disādāho bhavissatīti ime pañca mahāuppadā, nānappakārakā supinā, subhagalakkhaṇam dubbhagalakkhaṇam itthilakkhaṇam purisalakkhaṇam dāsallakkhaṇam dāsillakkhaṇam asillakkhaṇam usabhalakkhaṇam āvudhalakkhaṇam vatthalakkhaṇan ti evamādīkāni lakkhaṇāni, ime ca diṭṭhiṭṭhānā² yassa samūhatā na etehi uppadādīhi attano maṅgalam vā avamaṅgalam vā pacceti, sa maṅgaladosavītivatto ti so khīṇāsavo sabbamaṅgaladosavītivatto atikkanto pajahitvā tīto, yugayogādhigato na jātumeti kodho ca upanāho ca makkho ca palāso³ cā 'ti ādīnā nayena dve dve ekato āgatakilesā yugā nāma, kāmayogo bhavayogo diṭṭhiyogo avijjāyogo ti ime saṃsāre⁴ yojanabhāvato cattāro yogā nāma, te yuge ca yogā cā 'ti yugayoge adhigato abhibhavitvā gato⁵ vītivatto samatikkanto khīṇāsavo bhikkhu, na jātumetīti puna paṭisandhivasena ekamsen' eva imam lokam na eti na gacchatī.

Evam Satthā imāya gāthāya brāhmaṇassa dhammam desetvā puna saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne brāhmaṇo saddhim puttena sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. Satthā jātakam samodhānesi: „Tadā ete va⁶ pitāputtā ahesum, tāpaso pana aham evā“ 'ti. Maṅgalajātakam.

8. Sārambhajātaka.

Kalyāṇim eva muñceyyā 'ti. Idam Satthā Sāvattthiyam viharanto omasavādasikkhāpadam ārabha kathesi. Dve pi vatthūni hetthā Nandivissālaajātake vuttasadisān' eva. Imasmim pana jātake

¹ both MSS. omit ca. ² C^k diṭṭhaditṭhānā, C^v divaditṭhiṭṭhāna corr. to diṭṭhiṭṭhānā. ³ so both MSS. instead of palāso? ⁴ C^k saṃkāre. ⁵ C^k omits gato. ⁶ C^v ca.

Bodhisatto Gandhāraratthe Takkasilāyaṃ aññatarassa brāhmaṇassa Sārambho nāma balivaddo ahosi. Satthā idam atītavatthum kathetvā abhisambuddho hutvā imam gātham āha:

Kalyāṇim eva muñceyya, na hi muñceyya pāpikam,
mokkho kalyāṇiyā sādhu, mutvā tapati pāpikan ti. 87.

Tattha kalyāṇimeva¹ muñceyyā² 'ti catudosavinimuttakalyāṇim sundaram anavajjam vācam eva muñceyya vissajjeyya katheyya, na hi muñceyya pāpikan ti pāpikam lāmikam paresam appiyam amanāpaṃ na muñceyya na katheyya, mokkho kalyāṇiyā sādhu³ 'ti kalyāṇavācāya vissajjanam eva imasmim loke sādhu sundaram bhaddakam, mutvā tapati pāpikan ti pāpikam pharusam vācam muñcivā vissajjetvā kathetvā so puggalo tapati socati kilamati.

Evam Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā brāhmaṇo Ānando ahosi, brāhmaṇī Uppalavaṇṇā, Sārambho pana aham evā⁴ 'ti. Sārambhajātakam.

9. Kuhakajātaka.

Vācā va⁵ kira te āsīti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam kuhakam ārabha katesi. Kuhanavatthum Uddālajātake āvibhavissati.

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente ekam gāmakam upanissāya eko kūṭajaṭilakuhakatāpaso⁶ vasati. Eko kuṭimbiko tassa araṇṇe paṇṇasālam kāretvā tattha nam vāsento attano gehe paṇītāhārena paṭijaggati. So tam kūṭajaṭilam „sīlavā eso“ ti saddahitvā corabhayena suvaṇṇanikkhasatam tassa paṇṇasālam netvā bhūmigatam katvā „idam olokeyyāsi bhante“ ti āha. Atha nam tāpaso „pabbajitānam nāma āvuso evarūpaṃ kathetum na vaṭṭati, amhākam parasantake lobho nāma n' atthīti“ āha. So „sādhu bhante“ ti tassa vacanam saddahitvā pakkāmi. Duṭṭhatāpaso „sakkā ettakena

¹ C² kalyāṇināme, C³ kalyāṇināmeva. ² C² vācāya. ³ C³ -jaṭilamku-.

4. Atthassadvārajātaka.

Arogyam icche paramañ ca lābhan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam atthakusālam puttam ārabha katesi. Sāvattiyam hi ekassa mahāvibhavassa seṭṭhino putto jātiyā sattavasso paññavā atthakusalo. So ekadivasam pītarā upasāṃkamitvā atthassa dvārāpañham nāma pucchi. So tam na jānāti. Ath' assa etad ahosi: „ayam pañho atisukhumo, tṭhapetvā sabbaññū-Buddham añño uparibhavaggena heṭṭhā avīcinā paricchinne lokasannivāse etam pañham kathe tum samattho nāma n' atthīti“ so puttam ādāya bahumālāgandhāvilepanam¹ gāhāpetvā Jetavanam gantvā Satthāram pūjetvā vanditvā ekamantam nisinno Bhagavantam etad avoca: „ayam bhante dārako paññavā atthakusalo mam atthassa dvārāpañham nāma pucchi, aham² tam pañham ajānanto tumhākam santikam āgato, sādhu me Bhagavā tam pañham kathetū“ ti. Satthā „pubbe p' āham upāsaka iminā kumārakena tam pañham puttṭho mayā c' assa³ kathito, tadā nam⁴ esa jānāti, idāni pana bhavaṣaṃkhepagatattā na sallakkhetīti“ vatvā tena yācito atītam āhari:

Atīte Bārāṇasīyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente Bodhisatto mahāvibhavo seṭṭhi ahosi. Ath' assa putto sattavassiko jātiyā paññavā atthakusalo. So ekadivasam pītarā upasāṃkamitvā „tāta atthassa dvārā nāma kin“ ti atthassa dvārāpañham pucchi. Ath' assa pitā tam pañham kathento imam gātham āha:

Arogyam icche paramañ ca lābham,
sīlā ca vuddhānumataṃ sutā ca
dhammānuvattī ca alīnatā ca
atthassa dvārā pamukhā chal⁵ ete ti. 83.

Tattha ārogyam icche paramañ ca lābhan ti cakāro nipātamattam, tāta paṭhamam eva ārogyasaṃkhātā paramam lābham iccheyyā¹ ti imam attham dīpento evam āha, tattha ārogyam nāma sarīrassa ca cīttassa ca ārogyabhāvo anāturatā, sarīre hi rogāture⁶ n' eva aladdham bhogalābham uppādetum sakkoti

¹ both MSS. bahū- ² Ck ahan. ³ Ck vassa. ⁴ C^v na. ⁵ so both MSS.

⁶ both MSS. rogāturāre.

na laddham paribhuñjitum, anāturo pana ubhayam p' etam sakkotiti, citte ca kilesāture n' eva aladdham jhānādilābham uppādetum sakkoti na laddham puna samāpattivāsena paribhuñjitum ti, etasmim anārogye sati aladdho pi lābho na labbhati laddho pi nīratthako hoti, asati pau' etasmim aladdho pi lābho labbhati laddho pi sātthako hotīti ārogyam paramo lābho nāma, tam sabbapaṭhamam icchītabbham, idam ekam atthassa dvāram ti ayam ettha attho, sīlam cā 'ti ācārasīlam, iminā lokuttaracārittam dasseti, vuddhānumatan ti guṇavuddhānam paṇḍitānam anumatan, iminā nāmasampannānam¹ garūnam ovādam dasseti, sutañ cā ti kāraṇanissitam sutam, iminā imasmim loke atthanissitam bāhusaccam dasseti, dhammānūvattī cā 'ti tiṭṭhassa sucaritadhammassa anuvattanam, iminā ducaritam dhammam vajjetvā sucaritadhammānūvattanabhāvam dasseti, alīnatā cā 'ti cittassa alīnatā anīcatā, iminā cittassa asaṃkocaṃ² paṇītabhāvam uttamabhāvam dasseti, atthassa dvārā pamukhā cha³ ete ti attho nāma vaḍḍhi, tassa vaḍḍhisamkhātassa lokiyalokuttarassa⁴ atthassa ete pamukhā uttamā cha dvārā upāyā adhigamamukhānīti.

Evam Bodhisatto puttassa atthadvārapañham kathesi. So tato paṭṭhāya tesu chasu dhammesu vatti. Bodhisatto pi dānādīni puññāni katvā yathākamman gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā putto va paccuppanno putto, mahāseṭṭhi pana aham evā“ 'ti. Atthassadvārajātakam.

5. Kimpakkajātaka.

Āyatim⁵ dosam nāññāyā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam ukkaṇṭhitabhikkhum ārabha kathesi. Aññataro kira kulaputto Buddhasāsane uram datvā pabbajito. Ekadivasam Sāvatthiyam piṇḍāya caranto ekam alaṃkātāitthim disvā ukkaṇṭhi. Atha nam ācariyupajjhāyā Satthu santikam ānayimsu. Satthā „saccam kira tvam bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti pucchitvā „saccan“ ti vutte „pañca kāmagaṇā nām'ete bhikkhu paribhogakāle ramaṇīyā, so pana nesam paribhogo⁶ nirayādisu paṭisandhidāyakattā kimpakkaphalaparibhogasadiṣo⁷ hoti, kimpakkaphalam nāma vaṇṇagandharasasampannam, khāditaṃ pana antāni khaṇḍetvā jīvitakkhayam pāpeti, pubbe bahujanā tassa dosam

¹ C^k nāna- ² C^v asaṃkoca. ³ so both MSS. ⁴ both MSS -rassi. ⁵ C^k āyatī C^v āyati. ⁶ both MSS. paṭibhogo. ⁷ both MSS. -sadiṣā.

vāsī¹ puna pi ekavāram tath' eva pañca sakatasatāni Sāvattim pe-
sesi. Manussā paṇṇākāram ādāya mahāsetthim passimsu. Te pana
disvā Anāthapiṇḍikassa gehe manussā „mayam sāmi etesam nivāsān
ca bhattān ca paribbayaṇ ca jānissāmā“ 'ti vatvā tesam sakatāni
bahinagare tathārūpe² thāne mocāpetvā „tumhe idha vasatha, amhā-
kam vo ghare yāgubhattān ca paribbayo ca bhavissatīti“ gantvā
dāsakammakare sannipādetvā majjhimayāmasamantare pañca sakata-
sātāni vilumpitvā nivāsanapārupanāni pi tesam³ acchinditvā gone palāpe-
tvā sakatāni vicakkāni katvā bhūmiyam thapetvā cakkāni pi gaṇhitvā
va agamaṃsu. Paccantavāsino nivāsanamattassāpi sāmikā ahutvā
bhītā vegena palāyitvā paccantam gatā. Setthimanussāpi tam pavattim
mahāsetthino ārocesum. So „atthi dān' idam kathāpābhatan“ ti
Satthu santikam gantvā ādito paṭṭhāya sabbam tam pavattim ārocesi.
„Na kho gahapati so paccantavāsi⁴ idān' eva evaṃsīlo, pubbe pi
evaṃsīlako va ahoṣīti“ vatvā tena yācito atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahma datte rajjam kārente
Bodhisatto Bārāṇasiyam mahāvibhavo setthi ahosi. Tass'
eko paccantavāsiko setthi aditṭhasahāyo sahāyo⁴ ti sabbam
atītavatthum paccuppannavatthusadisam eva. Bodhisatto pana
attano manussehi „ajja amhehi idan nāma katan“ ti ārocito⁵
„paṭhamam attano katham upakāram ajānantā pacchāpi evarūpaṃ
labhanti yevā“ 'ti vatvā sampattaparisāya dhammam desento
imam gātham āha:

Yo pubbe katakalyāṇo katattho nāvabujjhati
pacchā kicce samuppanne kattāram nādhigacchatīti. 89.

Tatrāyam piṇḍattho: khattiyādisu yo koci puriso pubbe paṭhamataram
aṇṇena katakalyāṇo katūpakāro katattho nipphāditakicco hutvā tam parena
attani katham kalyāṇaṇ o' eva na jānāti so pacchā attano kicce samuppanne tassa
kiccassa kattāram nādhigacchatī na labhatīti.

Evam Bodhisatto imāya gāthāya dhammam desetvā dānā-
dīni puñṇāni katvā yathākammam gato.

¹ C^k -vāsi. ² C^k yathārūpe. ³ C^v nesam. ⁴ so both MSS. ⁵ both MSS. -te.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi:
 „Tadā paccantavāsi¹ idāni paccantavāsī yeva, Bārāṇasiseṭṭhi pana aham
 evā“ 'ti. Akataññūjātakam. Apāyimhavaggo navamo.

10. LITTA VAGGA.

1. Littaĵātaka.

Littam paramena tejasā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto apaccavekkhitaparibhogam ārabha kathesi. Tasmim kira kāle bhikkhū cīvarādīni labhitvā yebhuyyena apaccavekkhitvā paribhuñjanti. Te cattāro paccaye apaccavekkhitvā paribhuñjamānā yebhuyyena nirayatiracchānayanito na muñcanti. Satthā tam kāraṇam nātvā² bhikkhūnam anekapariyāyena dhammakatham kathetvā apaccavekkhitaparibhoge³ ādīnavam⁴ kathetvā „bhikkhave bhikkhunā nāma cattāro paccaye labhitvā apaccavekkhitvā paribhuñjitum na vaṭṭati⁵, tasmā ito paṭṭhāya paccavekkhitvā paribhuñjeyyāthā“ 'ti paccavekkhanavidhim dassento „idha bhikkhave bhikkhu paṭisaṃkhā yoniso cīvaram paṭisevati sītassa paṭighātāyā“ 'ti ādinā nayena tantim ṭhapetvā „bhikkhave cattāro paccaye evam paccavekkhitvā paribhuñjitum vaṭṭati, apaccavekkhitaparibhogo nāma halāhalavisaparibhogasadiṣo, porāṇakā hi apaccavekkhitvā dosam ajānitvā visam paribhuñjitvā vipākante mahādukkham anubhavimsū“ 'ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente Bodhisatto aññatarasmim mahābhogakule nibbattitvā vayapatto akkhadhutto ahosi. Athāparo kūṭakkhadhutto Bodhisattena saddhim kilanto attano jaye vattamāne kelimaṇḍalam⁶ na bhindati parājayakāle⁷ pana akkham mukhe pakkhipitvā „akkho natṭho“ ti kelimaṇḍalam⁸ bhinditvā pakkamati. Bodhi-

¹ so both MSS. ² C^v katvā. ³ C^k -bhogena. ⁴ both MSS. ādīnava. ⁵ C^v vaddhati. ⁶ both MSS. -maṇḍalam. ⁷ both MSS. parājakāle. ⁸ C^v -lam.

satto tassa kāraṇaṃ ñatvā „hotu jānissām' ettha paṇ'' ti akkhe
ādāya attano ghare halāhalavisena rajetvā¹ punappuna sukkhā-
petvā te ādāya tassa santikaṃ gantvā „ehi samma, akkhehi
kīlāmā' 'ti āha. So „sādhū sammā'' 'ti keḷimaṇḍalaṃ² sajjetvā
tena saddhiṃ kīlanto attano parājayakāle ekaṃ mukhe pakkhipi.
Atha naṃ Bodhisatto tathā karontaṃ disvā „gilāhi tāva, pacchā
'idan nāma tan' ti jānissasīti'' codetum imaṃ gātham āha:

Littam paramena tejasā
gilam akkham puriso na bujjhati,
gila re gila³ pāpadhuttaka⁴,
pacchā te kaṭukam⁵ bhavissatīti. 90.

Tattha littan⁶ makkhitaṃ rañjitaṃ, paramena tejasā ti uttamatejasam-
pannena halāhalavisena, gilaṃ ti gilanto, akkhan ti guḷakaṃ⁷, na bujjhatīti
ayam me gilato idan nāma karissatīti na jānāti, gila re ti gilāhi are, gilā 'ti
puna pi codento vadati, pacchā te kaṭukam¹⁰ bhavissatīti imasmim te
akkhe galite etaṃ visam tikkhaṃ bhavissatīti attho.

Bodhisattassa kathentass' eva kathentass' eva¹⁰ visavegena
mucchito akkhini parivattetvā khandham nāmetvā pati. Bodhi-
satto „idāni 'ssa jīvitadānaṃ dātum vaṭṭatīti''¹¹ osadhaparibhā-
vitaṃ vamanayogaṃ datvā vāmetvā sappimadhusakkharādayo
khādāpetvā ārogaṃ¹² katvā „puna evarūpaṃ mā kāsīti'' ovaditvā
dānādīni puññāni katvā yathākamman gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā „bhikkhave apaccavekkhi-
taparibhogo nāma apaccavekkhitvā katavisaparibhogasadi so hotīti'' vatvā
jātakam samodhānesi: „Tadā paṇḍitadhutto aham eva ahoṣim''.

Kūṭadhutto paṇ' ettha na kathīyati, yathā c' ettha evaṃ sabbattha yo pana
imasmim kāle na paññāyati so na kathīyati- eva 'ti. Littajātakam.

¹ C^k pat, read pattan (Trenckner). ² so both MSS. ³ both MSS. kīlāmā.
⁴ both MSS. -maṇḍalaṃ. ⁵ C^k omits gila. ⁶ C^k pāpadhutta. ⁷ C^v -kam.
⁸ C^k littan. ⁹ C^k gū-. ¹⁰ so both MSS. ¹¹ C^v vaddhatīti. ¹² C^v arogaṃ.

Ukkatthe sūram icchantīti. Idam Satthā Jetavane viharanto āyasmantam Anandaṃ ārabbhā kathesi. Ekasmiṃ samaye Kosalarañño itthiyo cintayimāsa: „Buddhuppādo nāma dullabho, tathā manussapaṭilābho paripunnāyatanā ca, mayā ca imaṃ ca¹ dullabham khaṇasamavāyam labhitvāpi attano ruciya vihāraṃ gantvā dhammaṃ vā sotum pūjāṃ vā kāmā dāsaṃ vā dātum na labhāma, mañjuṣāya pakkhittā² viya vasāma. raṇṇo kathetvā ambhakaṃ dhammaṃ desetum anucchavikāṃ ekāṃ bhikkhūṃ pakkosāpetvā tassa santike dhammaṃ sossāma, tato yaṃ sakkiṃsāma taṃ gaṇhiṃsāma, dāsaṃ³ pi puṇṇāni karissāma, evaṃ no ayaṃ khaṇapaṭilābho vappaṭi bhavissatīti⁴ tā sabbāpi rājānaṃ upasamkamanīvā attasā cīnatākāraṇaṃ kathayimāse. Rājā „sādhū“ ti sampejjetvā. Ayaṃ ekaṃ⁵ rājanāṃ vyāpāraṃ kīṇa kāmo vyvāpāraṃ pakkosāpetvā „vyāpāraṃ vāraṃ“ itā. Vyāpāra-pālo vyvāpāraṃ soḍḍheṃ⁶ bhaddhānaṃ ānātarasmiṃ⁷ rakkhāma⁸ alāmaṇḍaṃ divā raṇṇo⁹ sakkāma¹⁰ gantvā „soḍḍheṃ¹¹ deva vyāpāraṃ¹² apī¹³ cīnatā ānātarasmiṃ rakkhāma¹⁴ bhaddhānaṃ ānātarasmiṃ¹⁵“ itā. Kīṇa¹⁶ soḍḍheṃ¹⁷ samaṃ. Sattāṃ¹⁸ santike¹⁹ āmāsaṃ²⁰ pi²¹ sossāma²² itā²³ manussapaṭilābhaṃ abhiruḍḍha²⁴ vyāpāraṃ²⁵ gantvā²⁶ bhaddhānaṃ²⁷ ānātarasmiṃ²⁸ rakkhāma²⁹ alāmaṇḍaṃ³⁰ divā raṇṇo³¹ sakkāma³² gantvā³³ „soḍḍheṃ³⁴ deva vyāpāraṃ³⁵ apī³⁶ cīnatā ānātarasmiṃ rakkhāma³⁷ bhaddhānaṃ ānātarasmiṃ³⁸“ itā. Kīṇa³⁹ soḍḍheṃ⁴⁰ samaṃ. Sattāṃ⁴¹ santike⁴² āmāsaṃ⁴³ pi⁴⁴ sossāma⁴⁵ itā⁴⁶ manussapaṭilābhaṃ abhiruḍḍha⁴⁷ vyāpāraṃ⁴⁸ gantvā⁴⁹ bhaddhānaṃ⁵⁰ ānātarasmiṃ⁵¹ rakkhāma⁵² alāmaṇḍaṃ⁵³ divā raṇṇo⁵⁴ sakkāma⁵⁵ gantvā⁵⁶ „soḍḍheṃ⁵⁷ deva vyāpāraṃ⁵⁸ apī⁵⁹ cīnatā ānātarasmiṃ rakkhāma⁶⁰ bhaddhānaṃ ānātarasmiṃ⁶¹“ itā. Kīṇa⁶² soḍḍheṃ⁶³ samaṃ. Sattāṃ⁶⁴ santike⁶⁵ āmāsaṃ⁶⁶ pi⁶⁷ sossāma⁶⁸ itā⁶⁹ manussapaṭilābhaṃ abhiruḍḍha⁷⁰ vyāpāraṃ⁷¹ gantvā⁷² bhaddhānaṃ⁷³ ānātarasmiṃ⁷⁴ rakkhāma⁷⁵ alāmaṇḍaṃ⁷⁶ divā raṇṇo⁷⁷ sakkāma⁷⁸ gantvā⁷⁹ „soḍḍheṃ⁸⁰ deva vyāpāraṃ⁸¹ apī⁸² cīnatā ānātarasmiṃ rakkhāma⁸³ bhaddhānaṃ ānātarasmiṃ⁸⁴“ itā. Kīṇa⁸⁵ soḍḍheṃ⁸⁶ samaṃ. Sattāṃ⁸⁷ santike⁸⁸ āmāsaṃ⁸⁹ pi⁹⁰ sossāma⁹¹ itā⁹² manussapaṭilābhaṃ abhiruḍḍha⁹³ vyāpāraṃ⁹⁴ gantvā⁹⁵ bhaddhānaṃ⁹⁶ ānātarasmiṃ⁹⁷ rakkhāma⁹⁸ alāmaṇḍaṃ⁹⁹ divā raṇṇo¹⁰⁰ sakkāma¹⁰¹ gantvā¹⁰² „soḍḍheṃ¹⁰³ deva vyāpāraṃ¹⁰⁴ apī¹⁰⁵ cīnatā ānātarasmiṃ rakkhāma¹⁰⁶ bhaddhānaṃ ānātarasmiṃ¹⁰⁷“ itā. Kīṇa¹⁰⁸ soḍḍheṃ¹⁰⁹ samaṃ. Sattāṃ¹¹⁰ santike¹¹¹ āmāsaṃ¹¹² pi¹¹³ sossāma¹¹⁴ itā¹¹⁵ manussapaṭilābhaṃ abhiruḍḍha¹¹⁶ vyāpāraṃ¹¹⁷ gantvā¹¹⁸ bhaddhānaṃ¹¹⁹ ānātarasmiṃ¹²⁰ rakkhāma¹²¹ alāmaṇḍaṃ¹²² divā raṇṇo¹²³ sakkāma¹²⁴ gantvā¹²⁵ „soḍḍheṃ¹²⁶ deva vyāpāraṃ¹²⁷ apī¹²⁸ cīnatā ānātarasmiṃ rakkhāma¹²⁹ bhaddhānaṃ ānātarasmiṃ¹³⁰“ itā. Kīṇa¹³¹ soḍḍheṃ¹³² samaṃ. Sattāṃ¹³³ santike¹³⁴ āmāsaṃ¹³⁵ pi¹³⁶ sossāma¹³⁷ itā¹³⁸ manussapaṭilābhaṃ abhiruḍḍha¹³⁹ vyāpāraṃ¹⁴⁰ gantvā¹⁴¹ bhaddhānaṃ¹⁴² ānātarasmiṃ¹⁴³ rakkhāma¹⁴⁴ alāmaṇḍaṃ¹⁴⁵ divā raṇṇo¹⁴⁶ sakkāma¹⁴⁷ gantvā¹⁴⁸ „soḍḍheṃ¹⁴⁹ deva vyāpāraṃ¹⁵⁰ apī¹⁵¹ cīnatā ānātarasmiṃ rakkhāma¹⁵² bhaddhānaṃ ānātarasmiṃ¹⁵³“ itā. Kīṇa¹⁵⁴ soḍḍheṃ¹⁵⁵ samaṃ. Sattāṃ¹⁵⁶ santike¹⁵⁷ āmāsaṃ¹⁵⁸ pi¹⁵⁹ sossāma¹⁶⁰ itā¹⁶¹ manussapaṭilābhaṃ abhiruḍḍha¹⁶² vyāpāraṃ¹⁶³ gantvā¹⁶⁴ bhaddhānaṃ¹⁶⁵ ānātarasmiṃ¹⁶⁶ rakkhāma¹⁶⁷ alāmaṇḍaṃ¹⁶⁸ divā raṇṇo¹⁶⁹ sakkāma¹⁷⁰ gantvā¹⁷¹ „soḍḍheṃ¹⁷² deva vyāpāraṃ¹⁷³ apī¹⁷⁴ cīnatā ānātarasmiṃ rakkhāma¹⁷⁵ bhaddhānaṃ ānātarasmiṃ¹⁷⁶“ itā. Kīṇa¹⁷⁷ soḍḍheṃ¹⁷⁸ samaṃ. Sattāṃ¹⁷⁹ santike¹⁸⁰ āmāsaṃ¹⁸¹ pi¹⁸² sossāma¹⁸³ itā¹⁸⁴ manussapaṭilābhaṃ abhiruḍḍha¹⁸⁵ vyāpāraṃ¹⁸⁶ gantvā¹⁸⁷ bhaddhānaṃ¹⁸⁸ ānātarasmiṃ¹⁸⁹ rakkhāma¹⁹⁰ alāmaṇḍaṃ¹⁹¹ divā raṇṇo¹⁹² sakkāma¹⁹³ gantvā¹⁹⁴ „soḍḍheṃ¹⁹⁵ deva vyāpāraṃ¹⁹⁶ apī¹⁹⁷ cīnatā ānātarasmiṃ rakkhāma¹⁹⁸ bhaddhānaṃ ānātarasmiṃ¹⁹⁹“ itā. Kīṇa²⁰⁰ soḍḍheṃ²⁰¹ samaṃ. Sattāṃ²⁰² santike²⁰³ āmāsaṃ²⁰⁴ pi²⁰⁵ sossāma²⁰⁶ itā²⁰⁷ manussapaṭilābhaṃ abhiruḍḍha²⁰⁸ vyāpāraṃ²⁰⁹ gantvā²¹⁰ bhaddhānaṃ²¹¹ ānātarasmiṃ²¹² rakkhāma^{213</}

1. no total effect. 2. no relationship to gender

rājantepure dhammam desetum vā vācetum vā na patirūpam, ayyānam eva patirūpan“ ti. Rājā „saccam esa¹ vadatīti“ tam uyyojetvā itthiyo pakkosāpetvā „bhadde aham tumbhākam dhammadesanatthāya ca dhammam vācanatthāya ca Satthu santikam gantvā ekam bhikkhum yācāmi, asītiyā mahāsāvakesu kataram yācāmīti“ āha. Tā sabbā mantetvā dhammabhaṇḍāgāriyam Ānandattheram eva rocesum. Rājā Satthu santikam gantvā vanditvā ekamantam nisinno evam āha: „bhante, amhākam gehe itthiyo Ānandattherassa santike dhammam sotuṇ ca uggaṇhituṇ ca icchanti, sādhu vat’ assa sace amhākam gehe dhammam deseyya c’ eva vāceyyāsīti². Satthā „sādhū“ ’ti sampatīchitvā theram ānāpesi. Tato paṭṭhāya raṇṇo itthiyo therassa santike dhammam sunanti c’ eva uggaṇhanti ca. Ath’ ekadivasaṃ raṇṇo cūlāmaṇi nattho. Rājā tassa natthabhāvaṃ sutvā amacce ānāpesi: „sabbe antovaḷaṇjanamanusse gahetvā cūlāmaṇim āharāpethā“ ti. Amaccā mātugāme ādim katvā cūlāmaṇim paripucchantā adisvā mahājanam kilamenti. Tam divasaṃ Ānandatthero rājanivesanam pavittho. Yathā tā itthiyo pubbe theram disvā va haṭṭhatutthā dhammam sunanti ca uggaṇhanti ca tathā akatvā sabbā domanassappattā va ahesum. Tato therena „kasmā’ tumhe ajja evarūpā jātā“ ’ti pucchitā evam āharāpetaṃ: „bhante ‘raṇṇo cūlāmaṇim pariyesāma’ ’ti amaccā mātugāme upādāya antovaḷaṇjanake kilamenti, na jānāma kassa kim bhavissa, ten’ amha domanassappattā“ ti. Thero „mā cintethā“ ’ti tā samassāsetvā raṇṇo santikam gantvā paṇṇattāsane nisīditvā „maṇi kira te mahārāja nattho“ ti pucchi. „Āma bhante“ ti. „Asakkhi pana tam āharāpetun“ ti. „Bhante sabbam antojanam gahetvā kilamento pi na sakkomi āharāpetun“ ti. „Mahārāja mahājanam akilametvā va āharanūpāyo atthīti“. „Kataro bhante“ ti. „Piṇḍadānam mahārājā“ ’ti. „Katarapiṇḍadānam bhante“ ti. „Mahārāja yattakesu āsamkā atthi te gaṇetvā ekekassa ekekaṃ pilālapiṇḍam³ vā mattikāpiṇḍam vā datvā ‘imam paccūsakāle āharitvā asukatthāne nāma pātethā’ ti vattabbam, yena gahito bhavissati so tasmim pakkhipitvā āharissati, sace paṭhamadivase yeva pātentī icc-etaṃ kusalam, noce pātentī dutiyadivase pi tatiyadivase pi tath’ eva kātabbam, evam mahājano ca na kilamissati maṇim ca labhissasīti⁴“ evam vatvā thero agamāsi. Rājā vuttanayen’ eva tayo divase dāpesi, n’ eva maṇim āharāpetaṃ.

¹ Ck evasa.² so both MSS. instead of vāceyya cā ’ti?³ so both MSS.instead of palala-? ⁴ both MSS. -ssatīti.

Thero tatiyadivase āgantvā „kim mahārāja pātito maññīti“ pucchi. „Na pātenti bhante“ ti. „Tena hi mahārāja mahātalasmim¹ nēva paṭicchannatṭhāne mahācātim ṭhapāpetvā udakassa pūrāpetvā sāṇim parikkhipāpetvā ‘sabbe antovaḷaṇjanamanussā ca itthiyo ca uttarāsāṇigam katvā ekako anto sāṇim pavisitvā hattham dhovitvā āgacchatū’² ‘ti vadehīti“ thero imaṃ upāyaṃ ācikkhitvā pakkāmi. Rājā tathā kāresi. Maññico cintesi: „dhammabhaṇḍāgārīko imaṃ adhikaraṇaṃ³ ādāya maṇim adassetvā na osakkissatīti aṭṭhānam etaṃ pātetum dāni vaṭṭatīti“ maṇim paṭicchannaṃ katvā ādāya anto sāṇim pavisitvā cāṭiyaṃ⁴ pātetvā⁵ nikkhami. Sabbesaṃ nikkhantakāle udakaṃ chaḍḍetvā maṇim addasaṃsu. Rājā „theraṃ nissāya mahājanaṃ akilametvā va me maṇi laddho“ ti tussi. Antovaḷaṇjanamanussāpi „theraṃ nissāya mahādukkhato mutt’ ambhā“⁶ ‘ti tussimsu. „Therassānubhāvena rañño cūḷamaṇi laddho“ ti therassānubhāvo sakalanagare c’ eva bhikkhusaṃghe ca pākato jāto. Dhammasabhāyaṃ sannisinṇā bhikkhū therassa guṇaṃ vaṇṇayimsu: „āvuso Ānandatthero attano bahussutatāya paṇḍiccena upāyakuśalatāya mahājanaṃ akilametvā upāyen’ eva rañño maṇim dassesīti“⁷. Satthā āgantvā „kāya nu ‘ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinṇā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“⁸ ‘ti vutte „na bhikkhave idāni Ānanden’ eva⁹ parahatthagataṃ bhaṇḍaṃ dassitaṃ, pubbe pi paṇḍitā mahājanaṃ akilametvā upāyen’ eva tiracchānahatthagatabhaṇḍakaṃ dassayimsū“¹⁰ ‘ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahma datte rajjāṃ kārente
Bodhisatto sabbasippe nipphattim patto tass’ eva amacco
ahosi. Ath’ ekadivasaṃ rājā mahantena parivārena uyyānaṃ
gantvā vanantarāni vicaritvā udakakīḷaṃ kīḷitukāmo maṃgala-
pokkharaniṃ otaritvā itthāgāraṃ pi pakkosi. Itthiyo attano
sisūpagagivūpagādīni ābharāṇāni omoṇcitvā uttarāsāṇge pakkhipi-
tvā samuggapittthesu ṭhapetvā dāsīyo paṭicchāpetvā pokkharaniṃ
otarimsu. Ath’ ekā uyyānaṃakkatī¹ sakkantare nisinnā devīm
pīḷandhanāni² omoṇcitvā uttarāsāṇge pakkhipitvā samuggapitt³hesu
ṭhapayamānaṃ⁴ dīsvā tassā maṇḍitakāmaṃ⁵ katvā

¹ C* madātalamim. ² C* atthakāra. ³ MSS. dāsiyo. ⁴ C* pūpāra.

⁵ C* ānandena, C* ānandenaṃ eva. ⁶ MSS. dāsiyo. ⁷ MSS. dāsiyo.

dāsiyā pamādam olokayamānā nisīdi. Dāsī pi rakkhamānā taham taham olokadhāmā¹ nisinnā yeva pacalāyitum ārabhi. Makkaṭī² tassā pamādabhāvam ñatvā vātavegena otaritvā mahā-muttāhāram gīvāya paṭimuñcitvā vātavegena uppatitvā sākhan-tare nisīditvā aññāsam makkaṭīnam dassanabhayena ekasmiṃ susiraṭṭhāne ṭhapetvā upasantūpasantā³. viya tam rakkhamānā nisīdi. Sāpi kho dāsī pabujjhivā muttāhāram apassantī kampa-mānā aññam upāyam adisvā „puriso deviyā muttāhāram gahe-tvā palāto“⁴ ti mahāviraṇam viravi. Ārakkhamanussā tato tato sannipatitvā tassā vacanam sutvā rañño ārocayimsu. Rājā „coram gaṇhathā“⁵ 'ti āha. Purisā uyyānā nikkhamitvā „coram gaṇhathā“⁶ 'ti ito c' ito olokenti. Ath' eko jānapado balikāraka-puriso tam saddam sutvā kampamāno palāyi. Tam disvā purisā „ayam coro bhavissatīti“⁷ anubandhitvā tam gahetvā pothetvā „are duṭṭhacora evam mahāsāram nāma piḷandhanam⁸ ava-harissasīti“⁹ parihāsimsu. So cintesi: „sac' āham 'na gaṇhā-mīti' vakkhāmi ajja me jīvitam n' atthi, pothentā yeva mam māressanti, sampaticchāmi nan¹⁰“ ti so „āma sāmi gahitam me“ ti. Atha nam¹¹ bandhitvā rañño santikam nayimsu. Rājāpi nam pucchi: „gahitan te mahāsārapīḷandhanan¹²“ ti. „Āma devā“¹³ 'ti. „Idāni nam kahan“¹⁴ ti. „Deva mayā mahāsāram nāma mañcapīṭham pi na diṭṭhapubbam, seṭṭhi pana mam mahāsārapīḷandhanam¹⁵ gaṇhāpesi, so 'ham gahetvā va tassa adāsim, so nam jānātīti“¹⁶. Rājā seṭṭhim pakkosāpetvā „gahitan te imassa hatthato mahāsārapīḷandhanan¹⁷“ ti pucchi. „Āma devā“¹⁸ 'ti. „Kahan tan“¹⁹ ti. „Purohitassa me dinnan“²⁰ ti. Purohitam pi pakkosāpetvā tath' eva pucchi. So pi sam-paticchitvā „gandhabbassa me dinnan“²¹ ti āha. Tam pi pakko-sāpetvā „purohitassa te hatthato mahāsārapīḷandhanam²² gahitan“²³ ti pucchi. „Āma devā“²⁴ ti. „Kahan“²⁵ ti. „Kilesavasena me

so both MSS. instead of olokayamānā? ² C^k -ti. ³ C^v upasantu-. ⁴ C^k palāyato. ⁵ so both MSS. ⁶ both MSS. -rissāsīti. ⁷ both MSS. tan? ⁸ C^k tam.

vaṇṇadāsiyā dinnan“ ti. Tam pi pakkosāpetvā pucchi. Sā „na gaṇhāmīti“ āha. Ne¹ pañca jane pucchantānaṃ suriyo atthaṃ gato. Rājā „idāni vikālo jāto, sve jānissāmā“² 'ti pañca jane amaccānaṃ datvā nagaraṃ pāvisi. Bodhisatto cintesi: „idaṃ piḷandhanaṃ³ antovaḷaṇṇe natṭhaṃ, ayaṇ⁴ ca gaḥapatiko bahivaḷaṇṇe, dvāre pi balavaārakkho, tasmā antovaḷaṇṇjanakānaṃ pi taṃ gaḥetvā palāyituṃ na sakkā, evaṃ n' eva bahivaḷaṇṇjanakānaṃ na anto uyyāne vaḷaṇṇjanakānaṃ gaḥaṇūpāyo dissati, iminā duggatamanussena 'setṭhissa me dinnan' ti kathentena attano mokkhatthāya kathitaṃ bhavissati, setṭhināpi 'purohitassa me dinnan' ti kathentena 'ekato hutvā nittharissāmā' 'ti cintetvā kathitaṃ bhavissati, purohitenāpi 'gandhabbassa me dinnan' ti kathentena 'bandhanāgāre' gandhabbaṃ nissāya sukhena vasissāmā' 'ti cintetvā kathitaṃ, gandhabbenāpi 'vaṇṇadāsiyā me dinnan' ti kathentena 'anukkaṇṭhito gamissāmīti' cintetvā kathitaṃ bhavissati, imehi pañcahi pi acorehi bhavitabbaṃ, uyyāne makkaṭā bahū, piḷandhanena⁵ ekissā makkaṭiyā hatthe ārūhena bhavitabban“ ti so rājānaṃ upasaṃkamitvā „mahārāja, core amhākaṃ niyyādetha, mayaṃ taṃ kiccaṃ sodhessāmā“ ti āha. Rājā „sādhu paṇḍita, sodhehīti“ tassa niyyādesi. Bodhisatto attano dāsapurise pakkosivā „te pañca jane ekasmiṃ nēva thāne vasāpetvā samantā ārakkhaṃ katvā kaṇṇaṃ datvā yaṃ te aññamaññaṃ kathenti taṃ mayhaṃ ārocethā“ 'ti vatvā pakkāmi. Te tathā akaṃsu. Tato manusānaṃ sannisinnavelāya setṭhi taṃ gaḥapatikaṃ āha: „are dutṭhagaḥapatika, tayā ahaṃ mayā tvaṃ kaḥaṃ diṭṭhapubbo, kadā te⁶ mayhaṃ piḷandhanaṃ⁷ dinnan“ ti āha. „Sāmi mahāsetṭhi, ahaṃ mahāsāraṃ nāma rukkhasārapādakaṃ mañcapīṭhakaṃ pi na jānāmi, taṃ nissāya pana mokkhaṃ labhisāmīti evaṃ avacaṃ, mā me kujjha sāmīti“. Purohito pi

¹ so both MSS. ² C^o ayaṇ. ³ C^k - piḷandhana ⁴ both MSS. gavi-. ⁵ both MSS. na.

setṭhim āha: „mahāsetṭhi tvam iminā attano adinnakam eva mayham katham adāsīti“. „Mayam pi dve issarā amhākam ekato hutvā tṭhitakāle kammaṃ khippam nippajjissatīti¹ kathesin“ ti. Gandhabbo pi purohitam āha: „brāhmaṇa kadā tayā mayham piḷandhanam² dinnan“. „Aham ‘taṃ nissāya vasanaṭṭhāne sukham vasissāmīti’ kathesin“ ti. Vaṇṇadāsī pi gandhabbam āha: „are duṭṭhagandhabba, aham kadā tava santikam gatapubbā tvam vā mama santikam āgatapubbo, kadā mayham piḷandhanam³ dinnan“ ti. „Bhagini⁴, kimkāraṇā kujjhasi, ‘amhesu pañcasu ekato vasantesu gharāvāso bhavissati, anukkaṇṭhamānā sukham vasissāmā’⁵ ti kathesin“ ti. Bodhisatto payojitamanussānam santikā nam katham sutvā tesam tatvato acorabhāvaṃ ñatvā „makkaṭiyā gahitapiḷandhanam⁶ upāyen’ eva pātesamīti“ bheḍumayāni bahūni piḷandhanāni⁷ kāretvā uyyāne makkaṭiyo gāhāpetvā hatthapādagīvāsu bheḍupiḷandhanāni⁸ piḷandhāpetvā⁹ vissajjesi. Itarā makkaṭi piḷandhanam¹⁰ rakkhamānā¹¹ uyyāne eva nisīdi. Bodhisatto manusse āṇāpesi: „gacchatha tumhe, uyyāne sabbamakkaṭiyo upadhāretha, yassā taṃ piḷandhanam¹² passatha taṃ uttāsetvā piḷandhanam¹³ gaṇhathā“¹⁴ ti. Tāpi kho makkaṭiyo „piḷandhanam¹⁵ no laddhan“ ti tuṭṭha-hatṭhā uyyāne vicarantiyo tassā santikam gantvā „passatha amhākam piḷandhanan“¹⁶ ti āhaṃsu. Sā makkaṃ asahamānā „kim iminā bheḍupiḷandhanenā“¹⁷ ti muttāhāram piḷandhitvā¹⁸ nikkhami. Atha nam te purisā disvā piḷandhanam¹⁹ chaḍḍāpetvā āharitvā Bodhisattassa adaṃsu. So taṃ ādāya raṇṇo dassetvā „idaṃ te deva piḷandhanam²⁰, te panca pi acorā, idaṃ pana uyyāne makkaṭiyā ābhatan“²¹ ti āha. „Katham pana te paṇḍita makkaṭiyā hattham ārūḷhabhāvo ñāto, katham te gahitan“ ti. So sabbam ācikkhi. Rājā tuṭṭhamānaso „saṃ-

¹ both MSS. -ssasīti. ² so both MSS. ³ both MSS. -ṇi. ⁴ C^k -ṇā, C^v -nam.

⁵ C^k makkaṭiyā ne makkaṭiyā ābhatan.

gāmasīsādisu nāma sūrādayo icchitabbā hontīti¹ Bodhisattassa
thutim karonto imam gātham āha:

Ukkatṭhe sūram icchanti mantīsu akutūhalam
piyañ ca annapānamhi atthe jāte ca paṇḍitan ti. 91.

Tattha ukkatṭhe ti upakatṭhe ubhato būlhe¹ saṅgāme sampahāre
vattamāne ti attho, sūram icchantīti asaniyāpi matthake patamānāya
apalāyinaṃ sūram icchanti, tasmim khane evarūpo saṅgāmayodho patthetabbo
hoti, mantīsu akutūhalan ti kattabbākatabbam klecam sammantanakāle
uppanne mantīsu yo akutūhalo avikinnavāco mantam na bhindati tam icchanti,
tādiso tesu thānesu patthetabbo hoti, piyañ ca annapānamhīti madhure
annapāne paccupatṭhite saha² paribhuñjanatthāya piyapuggalaṃ patthenti,
tādiso tasmim kāle patthetabbo hotīti³, atthe jāte va³ paṇḍitan ti attha-
gambhīre dhammagambhīre kismiñcid eva kāraṇe vā pañhe vā uppanne paṇḍi-
tam vicakkhaṇaṃ icchanti, tathārūpo hi tasmim samaye patthetabbo hotīti.

Evam rājā Bodhisattam vānetvā thometvā ghanavassam
vassanto mahāmegho viya sattahi ratanehi pūjetvā tass' ovāde
thatvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthāpi imam dhammadecanaṃ āharitvā therassa gūṇaṃ kathitvā
jātakam samodhānesi: „Tadā rājā Asaṇḍo ahaṃ, paṇḍitaṃ piyaṃ
aham evā“ ti. Mahāsāra-jātakaṃ.

3. Vissāsabhojana-jātaka.

Na vissase avīṇṇaṃ¹ kaṃ tassaṃ² jātakaṃ vā
haranto vissāsabhojana-jātakaṃ³ āharanto⁴ tassaṃ⁵ kaṃ
samaye yebbhuyyena⁶ imasmiṃ⁷ āharanto⁸ kaṃ tassaṃ⁹ jātakaṃ
bhāṭarā bhagīnīrā¹⁰ culamānārā¹¹ culapīṇārā¹² āharanto¹³ kaṃ
ambākaṃ gūṇākaṃ¹⁴ ja¹⁵ eva¹⁶ tassaṃ¹⁷ jātakaṃ¹⁸ vā
tāro¹⁹ paccaye²⁰ tassaṃ²¹ āharanto²² kaṃ tassaṃ²³ jātakaṃ
tam kāraṇaṃ²⁴ āharanto²⁵ kaṃ tassaṃ²⁶ jātakaṃ²⁷ vā
bhikkhū²⁸ sammāpāyā²⁹ āharanto³⁰ kaṃ tassaṃ³¹ jātakaṃ³² vā

¹ O būlha ² Jaṇaṃ ³ O. vāṇa ⁴ O. vāṇa ⁵ O. vāṇa ⁶ O. vāṇa ⁷ O. vāṇa ⁸ O. vāṇa ⁹ O. vāṇa ¹⁰ O. vāṇa ¹¹ O. vāṇa ¹² O. vāṇa ¹³ O. vāṇa ¹⁴ O. vāṇa ¹⁵ O. vāṇa ¹⁶ O. vāṇa ¹⁷ O. vāṇa ¹⁸ O. vāṇa ¹⁹ O. vāṇa ²⁰ O. vāṇa ²¹ O. vāṇa ²² O. vāṇa ²³ O. vāṇa ²⁴ O. vāṇa ²⁵ O. vāṇa ²⁶ O. vāṇa ²⁷ O. vāṇa ²⁸ O. vāṇa ²⁹ O. vāṇa ³⁰ O. vāṇa ³¹ O. vāṇa ³² O. vāṇa

aññātīhi pi dinnake cattāro paccaye paccavekkhitvā va paribhogo kātabbo, apaccavekkhitaparibhogam katvā hi kālam kurumāno bhikkhu yakkha-petaattabhāvato na muccati, apaccavekkhitaparibhogo nām' esa visa-paribhogasadiso, visam hi vissāsikena dinnakam pi avissāsikena dinnakam pi māreti yeva, pubbe pi vissāsena dinnavisam paribhuñjitvā jīvitakkhayam pattā¹ ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto mahāvibhavo seṭṭhi ahosi. Tass' eko gopālako kiṭṭhasambādhasamaye² gāvo gahetvā araññam pavisitvā tattha gopallikam katvā rakkhanto vasati³ seṭṭhino ca kālena kālam gorasam āharati⁴. Ath' assa gopallikāya avidūre sīho nivāsam gaṇhi. Gāvīnam sīhasantāsenā milātānam khīram mandam ahosi. Atha nam ekadivasam sappim ādāya āgataṃ seṭṭhi pucchi: „kin nu kho samma gopālaka mandam sappīti“. So tam kāraṇam ācikkhi. „Atthi pana samma tassa⁵ sīhassa katthaci paṭibaddho“ ti. „Atthi 'ssa sāmī ekāya migamātukāya saddhim saṃsaggo“ ti. „Sakkā pana tam gāhāpetun“ ti. „Sakkā sāmīti“. „Tena hi tam gahetvā tassā. nalāṭato paṭṭhāya sarīre lomāni visena punappuna rajitvā sukkhāpetvā dve tayo divase atikkamitvā tam migamātukam vissajjehi, so tassā sinehena sarīram lehitvā jīvitakkhayam pāpuṇissati, ath' assa cammanakhadāṭhā⁶ c' eva vasaṇ ca gahetvā āgaccheyyā-sīti“ halāhalavisam datvā uyyojesi. Gopālako jālam khipitvā upāyena tam migamātukam gaṇhitvā tathā akāsi. Sīho tam disvā va balavasinehena tassā sarīram lehitvā jīvitakkhayam pāpuṇi. Gopālako pi cammādīni gahetvā Bodhisattassa santi-kam agamāsi. Bodhisatto tam kāraṇam ñatvā „paresu sineho nāma na kattabbo, evam balasampanno pi sīho migarājā kilesavasena saṃsaggam nissāya migamātukāya sarīram lehento visaparibhogam katvā jīvitakkhayam patto“ ti vatvā sampatta-parisāya dhammam desento imam gātham āha:

¹ Ck tiṭṭha-. ² Ck vasiti. ³ Cv āhariti. ⁴ Ck nassa. ⁵ both MSS. -nakhā-.

Na vissase avissatthe, vissatthe pi na vissase,
vissāsā bhayam anveti sīham va migamātukā ti. 92.

Tatrāyam samkhepattho: yo pubbe sabāyo attani avissattho ahosi tasmim avissatthe yo pubbe pi nibbhayo attani vissāsiko yeva tasmim vissatthe pi na vissase n' eva vissāsam kareyya, kimkāraṇā: vissāsā bhayam anveti yo hi mitte pi amitte pi vissāso tato bhayam eva āgacchati, katham: sīham va migamātukā yathā mittasanthavavasena katavissāsāya migamātukāya santikā sīhassa bhayam anvetam upagatam sampattan ti attho, yathā ca¹ vissāsavasena sīham migamātukā anvetā upagatā ti attho.

Evam Bodhisatto sampattaparisāya dhammam desetvā dānādīni puññāni katvā yathākammam gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā seṭṭhi² aham eva ahosi“ ti. Vissāsabhojanajātakam.

4. Lomahamsajātaka.

Sotatto sosīto ti. Idam Satthā Vesāliyam upanissāya Pāṭikārāme viharanto Sunakkhattam ārabha kathesi. Ekas-
mim hi samaye Sunakkhatto Satthu upatṭhāko³ hutvā pattacīvaram
ādāya vicaramāno Korakkhattiyassa dhammam rocento Dasabalassa
pattacīvaram niyyādetvā Korakkhattiyam nissāya tassa Kālakañjaka-
asura-yoniyam nibbattakāle gihī hutvā „n' atthi samanassa Gotamassa
uttarimanussadhammo alamariyānānadassanaviseso, takkapariyāhatam⁴
samaṇo Gotamo dhammam deseti vīmaṃsānucaritam sayampaṭibhānam⁵,
yassa ca khv-āssa atthāya dhammo desito so na niyyāti takkarassa⁶
sammādukkhakkhayāyā“ 'ti Vesāliyam tiṇṇam pākārānam antare
vicaranto Satthu avaṇṇam bhāsati. Athāyasmā Sāriputto piṇḍāya
caranto tass' evam avaṇṇam bhāsantassa sutvā piṇḍapātapatikkanto
tam attham Bhagavato ārocesi. Bhagavā „kodhano Sāriputta Su-
nakkhatto moghapuriso, kodhavasen' evam āha, kodhavasenāpi 'so na'
niyyāti takkarassa⁶ sammādukkhakkhayāyā' 'ti vadanto ajānitvāpi
mayham guṇam eva bhāsati, na kho pana so moghapuriso mayham

¹ both MSS. cā. ² C^v mahāseṭṭhi. ³ both MSS. upatṭhāno. ⁴ C^k -yābhatam.

⁵ C^k pāṭi-. ⁶ C^k niyyānitakkarassa, C^v tiyyātitakkarassa. ⁷ both MSS. omit na.

⁸ C^k niyyānitakkarassa, C^v niyyātinakka-.

guṇaṃ jānāti, mayhaṃ hi Sāriputta cha abhiññā nāma atthi, ayam pi me uttarimanussadhammo va, dasa balāni atthi, catuvesārajjañāṇaṃ atthi, catuyoniparicchedakañāṇaṃ atthi, pañcagatiparicchedakañāṇaṃ atthi, ayam pi me uttarimanussadhammo va, evaṃ uttarimanussa-dhammasamannāgataṃ pana maṃ yo evaṃ vadēyya 'n' atthi samaṇassa 'Gotamassa uttarimanussadhammo' ti so taṃ vācaṃ appahāya taṃ cittaṃ appahāya taṃ diṭṭhiṃ apaṭinissajjitvā yathābhataṃ nikkhittó evaṃ niraye¹ ti evaṃ attano vijjamaṇaṃ uttarimanussadhammassa guṇaṃ kathetvā „Sunakkhatto kira Sāriputta Korakkhattiyassa dukkarakārikāya micchā-tape pasanno, micchātape pasīdanto na pana mayi eva pasīdituṃ vaṭṭati, ahaṃ ito ekanavutikappamatthake 'atthi nu kho ettha sāro' ti bāhirakamicchātapam vīmaṃsanto caturaṅgasamannāgataṃ brahmacariya-vāsaṃ vasiṃ, tapassī sudaṃ homi paramatapassī, lūkho sudaṃ homi paramalūkho, jegucchī sudaṃ homi paramajigucchī, pavivitto sudaṃ homi paramavivitto² ti vatvā therena yācito atītaṃ āhari:

Atīte ekanavutikappamatthake Bodhisatto „bāhirakatapam vīmaṃsissāmīti³ ājīvikapabbajjaṃ pabbajitvā acelako ahosi rajojalliko, pavivitto ahosi ekavihārī, manusse disvā migo viya palāyi, mahāvikaṭabhojano ahosi macchakagomayādīni⁴ pa-riphuñji. Appamādvihāratthāya araṇṇe ekasmiṃ bhīmsanake vanasaṇḍe vihāsi, tasmīṃ viharanto⁵ himavātasamaye antaraṭ-ṭhake⁶ rattim vanasaṇḍā nikkhamitvā abbhokāse viharitvā suriye uggate vanasaṇḍam pavisati, so yathā rattim abbhokāse himodakena tinto tath' eva divā vanasaṇḍato paggharantehi udakabindūhi temayi, evaṃ ahorattaṃ sītadukkham anubhoti. Gimhānaṃ pana pacchime māse divā abbhokāse viharitvā rattim vanasaṇḍam pavisati, so yathā divā abbhokāse ātapena pari-lāhappatto tath' eva rattim nivāte vanasaṇḍe pari-lāham pāpu-ṇāti, sarīrā sedadhārā muccanti. Ath' assa pubbe assutapubbā ayam gāthā paṭibhāsi:

Sotatto⁷ sosīto eko bhīmsanake vane

naggo na c' aggim āsīno esanāpasuto munīti. 93.

¹ C^v vacchaka-. ² both MSS. -te. ³ so both MSS. ⁴ add ahaṃ?

Tattha sotatto ti suriyasantāpena sutatto, sosīto ti himodakena susīto
 sutṭhu tinto, eko bhimsanake vane ti yattha pavitṭhānaṃ yebhuyyena lomāni
 bhimsanti tathārūpe bhimsanake vanasande eko adutiyo va ahosin ti dīpeti,
 naggo na caggimāsīno ti naggo ca na ca aggim āsīno ti, tathā sītena
 pīliyamāno pi n'eva nivāsanaṃ¹ pārupanaṃ² vā ādiyim na aggim āgamaṃ nisīdin
 ti dīpeti, esanāpasuto ti abrahmacariye pi tasmim brahmacariyasaññi hutvā
 brahmacariyaṃ c' ev' etaṃ esanā ca gavesanā ca upāyo brahmalokassa 'ti evaṃ
 tāya brahmacariyesanāya pasuto anuyutto ussukkaṃ āpanno ahosin ti dasseti,
 muniṃ muniṃ³ kho esa monatthāya paṭipanno, evaṃ lokaṃ sambhāvito ahosin
 ti dīpeti.

Evam caturaṅgasamannāgataṃ pana brahmacariyaṃ caritvā
 Bodhisatto maraṇakāle upatṭhitam nirayanimittam disvā „idaṃ
 vata samādānaṃ niratthakan“ ti ñatvā taṃ khaṇaṃ ñeva taṃ
 laddhim bhinditvā sammāditṭhim gahetvā devaloke nibbatti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi:
 „ahaṃ tena samayena so ājīviko ahosin“ ti. Lomahaṃsajātakaṃ.

5. Mahāsudassana-jātaka.

Aniccā vata saṃkhārā ti. Idaṃ Satthā parinibbānanaṃ
 nipanno Ānandattherassa „mā Bhagavā imasmim khuddakanaga-
 rake“ ti vacanaṃ ārabha katesi. „Tathāgate Jetavane viharante
 Sāriputtatthero kattikapuṇṇamāya Nālagāmake jāto varake¹ parinibbāyi,
 Mahāmoggallāno kattikamāsass' eva kālapakkhe addhamāsiyaṃ, evaṃ
 parinibbute aggasāvaka-yuge ahaṃ pi Kusinārāyaṃ parinibbāyissāmīti“
 anupubbena cārikaṃ caramāno tattha gantvā yamakasālānaṃ antare
 uttarasīsake mañcake anuṭṭhānaseyyāya nipajji. Atha naṃ āyasmā
 Ānandatthero „mā bhante Bhagavā imasmim khuddakanagarake visame
 ujjāṃgalanagarake sākhanagarake⁴ parinibbāyi, aññesaṃ ca⁵ Rājagahādī-
 naṃ mahānagarānaṃ aññatarasmiṃ Bhagavā parinibbāyatū“ 'ti yāci.
 Satthā „mā Ānanda imaṃ khuddakanagarakaṃ ujjāṃgalanagarakaṃ⁶
 sākhanagarakaṃ ti vadehi, ahaṃ pubbe Sudassanacakkavattirājakāle
 imasmim nagare vasiṃ, tadā dvādasayojanikena ratanapākārena parikkhit-

¹ both MSS. nivāsana. ² C^k -pārū-. ³ so both MSS. ⁴ C^k uchcharṅgala-, O^o has
 has added sākhanagarake, C^k omits this. ⁵ C^k uchch-.

taṃ mahānagaram ahoṣīti¹ vatvā therena yācito atītaṃ āharanto Mahāsudassanasuttam kathesi.

Tadā pana Mahāsudassanam¹ dhammapāsādā otaritvā avidūre sattaratanamaye nālapane² paññattasmiṃ kappiyamañcake dakkhiṇena passena anuṭṭhānaseyyāya nipannam disvā „imāni te deva caturāsītinagarasahassāni Kusāvatīrājadhāni-pamukhāni, ettha chandam karohīti³ Subhaddādeviyā vutte Mahāsudassano „mā devi evaṃ avaca, atha kho ‘ettha chandam vinehi mā apekham akāṣīti’ evaṃ maṃ ovadā⁴ ‘ti vatvā „kimkāraṇā devā⁵ ‘ti pucchito „ajjāham kālakiriyaṃ karissāmīti⁶. Atha nam devī rudamānā akkhīni puñchitvā kicchena kasirena tathā vatvā rodi paridevi, sesāpi caturāsītisahassā itthiyo rodimsu paridevimsu, amaccādisu pi eko adhvāsetum nāsakkhi, sabbe pi rodimsu. Bodhisatto alabhaṇo⁷ „mā saddam akattha⁸“, sabbe nivāretvā devim āmantetvā „mā tvaṃ devi rodi mā paridevi, tilaphalamatto pi hi saṃkhāro nicco nāma n’ atthi, sabbe aniccā bhedanadhammā evā⁹ ‘ti vatvā devim ovadanto imaṃ gātham āha:

Aniccā vata saṃkhārā uppādavayadhammino,
uppajjitvā nirujjhanti, tesaṃ vūpasamo sukho ti. 94.

Tattha aniccā vata saṃkhārā ti bhadde Subhaddādevi yattakā⁵ kehici paccayehi samāgantvā katā khandhāyatanādayo saṃkhārā sabbe te aniccā yeva nāma, etesu hi rūpaṃ aniccaṃ viññāṇaṃ aniccaṃ caḥkhum aniccaṃ dhammā aniccā, yaṃ kiñci saviññāṇakaaviññāṇakaṃ⁶ ratanam sabban taṃ aniccaṃ eva itī aniccā vata saṃkhārā ti gaṇha, kasmā: uppādavayadhammino sabbe h’ ete uppādadhammino c’ eva vayadhammino ca uppajjanabhijjana-sabhāvā yeva tasmā aniccā ti vedītabbā, yasmā ca aniccā tasmā uppajjitvā va nirujjhanti, uppajjitvā ṭhitiṃ patvāpi⁷ nirujjhanti yeva, sabbe h’ ete nibbattamānā uppajjanti nāma bhijjamānā nirujjhanti nāma, tesaṃ uppāde sati yeva ṭhiti⁸ nāma hoti, ṭhitiyā sati yeva bhaṅgo nāma hoti, na hi anuppannassa ṭhiti

¹ both MSS. -no. ² C^v taṃlavane. ³ so both MSS. instead of “alam bhape? C^v akattham, read: akatthā ‘ti? ⁴ C^k yatthakā. ⁵ C^k saviññāṇaka. ⁶ C^v va-tvāpi. ⁷ C^v yti.

nāma, t̥hitaṃ abhejjanakaṃ nāma atthi, iti sabbe pi saṃkhārā t̥ini lakkhaṇāni patvā tattha tatth' eva nirujjhanti. tasmā sabbe p' ime aniccā khaṇikā ittarā addhuvā pabbaṅguno¹ calitā samīritā² anaddhaniyā pāyātā tāvakālikā nissārā tāvakālikat̥thena māyāmarīcipheṇasadisā³, tesu⁴ bhadde Subhaddādevi kasmā⁵ sukhasaṇṇaṃ uppādesi, evaṃ pana gaṇha: tesam⁶ vūpasamo sukho sabbavaṭṭavūpasamanato⁷ tesam vūpasamo nāma nibbānaṃ, tad ev' ekaṃ ekaṃ, tato sukhaṃ nāma n' atthīti.

Evam Mahāsudassano amatamahānibbānena desanākūṭaṃ gahetvā avasesassāpi mahājanassa „dānaṃ detha sīlaṃ rakkhatha uposathakammaṃ karoṭhā“ 'ti ovādaṃ datvā devalokaparāyano ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā Subhaddādevī Rāhulamātā ahosi, pariṇāyakaratanam Rāhulo, sesaparisā Buddhapurisā, Mahāsudassano pana aham evā“ 'ti. Mahāsudassana-jātakaṃ.

6. Telapattajātaka.

Samatittikaṃ anavasesakan ti. Idam Satthā Sumbharat̥the Desakaṃ nāma nigamaṃ nissāya aṇṇatarasmim vanasaṇḍe viharanto Janapadakalyāṇisuttaṃ ārabba kathesi. Tatra hi Bhagavā „seyyathāpi bhikkhave 'Janapadakalyāṇi Janapadakalyāṇīti' kho bhikkhave mahājanakāyo sannipāteyya, sā kho pan' assa Janapadakalyāṇi paramapāsāvinī gīte⁸ 'Janapadakalyāṇi naccati gāyatīti' kho bhikkhave bhiyyosomattāya mahājanakāyo sannipāteyya, atha puriso āgaccheyya jīvitukāmo amaritukāmo sukhakāmo dukkhapaṭikkūlo, tam enaṃ evaṃ vadeyyum 'ayan te ambho purisa samatittiyo telapatto antarena ca mahāsamayaṃ antarena ca Janapadakalyāṇiyā hāretabbo⁹, puriso ca tam ukkhittāsiko piṭṭhito piṭṭhito anubandhissati, yatth' eva naṃ¹⁰ thokam pi chaḍḍessasi tatth' eva te siraṃ pātesatīti', tam¹¹ kim maññatha bhikkhave, api nu so puriso amum telapattaṃ amanasikaritvā bahiddhā pamādaṃ āhareyyā" ti, „no h' etaṃ bhante“, „upamā kho my-āyaṃ bhik-

¹ Ck pabhaṅguno. ² both MSS. smī-. ³ Ck -phena-, C^v -pena-. ⁴ Ck nesu.

⁵ C^v tasmā. ⁶ Ck nesam. ⁷ both MSS. sabbavaddhavū-. ⁸ Ck -sāvīṭṭhite?

⁹ both MSS. hārotabbo. ¹⁰ so both MSS. ¹¹ Ck omits tam.

khavē katā atthassa viññāpanāya, ayam ettha attho: samatittiyo telapatto ti kho bhikkhave kāyagatāy' etam satiyā adhivacanam, tasmātiha bhikkhave evam sikkhitabbam: kāyagatā no sati bhāvitā bhavissati susamāradhā, evam hi vo bhikkhave sikkhitabban¹ ti imam Janapada-kalyāṇisuttam sāttham savyañjanam kathesi.

Tatrāyam saṁkhepattho: Janapadakalyāṇīti janapadamhi kalyāṇī uttamā chasarīradosarahitā pañcakalyāṇasamannāgatā, sā hi yasmā nātidīghā nātirassā nātikisā nātithūlā nātikālī¹ nāccodātā atikkantā mānusakam vaṇṇam appattā devavaṇṇam tasmā chasarīradosarahitā, chavikalyāṇam māmsakalyāṇam nahārukalyāṇam aṭṭhikalyāṇam vayakalyāṇam ti imehi pana pañcahi kalyāṇehi samannāgatā pañcakalyāṇasamannāgatā nāma, tassā hi āgantukobhāsakiccam nāma n' atthi, attano sarīrobhāsen' eva dvādasahatthe ṭhāne ālokaṁ karoti, piyaṅgu-samā² vā hoti suvaṇṇasamā³ vā, ayam assā chavikalyāṇatā, cattāro pan' assā hatthapādā mukhapariyosānaṁ ca lākhāparikammakatā viya pavālarattakambalasadisam hoti, ayam assā māmsakalyāṇatā, vīsatinakhapattāni māmsato amuttatṭhāne lākhārasapūritāni viya muttatṭhāne khīradhārasadisāni, ayam assā nahārukalyāṇatā, dvattimsa dantā suphassitā sudhotavajirapantī viya khāyanti, ayam assā aṭṭhikalyāṇatā, vīsamvassasatikāpi pana samānā soḷasavassuddesikā viya hoti nibbalipalitā, ayam assā vayakalyāṇatā, paramapāsāvinīti ettha pana pasavanam pasavo pavattatīti attho pasāvo yeva pāsāvo paramo pāsāvo paramapāsāvo so assā atthīti paramapāsāvinī, nacce ca gīte ca uttamapavatti⁴ seṭṭhakiriyā⁵, uttamam eva naccam naccati⁶ gītan ca gāyatīti vuttam hoti, atha puriso āgaccheyyā ti na attano ruciyā āgaccheyya, ayam pan' ettha adhippāyo: ath' evam māhājana-majjhe Janapadakalyāṇīyā naccamānāya sādhu sādhu ti sādhubkāresu aṅgulipoṭhanena⁷ celukkhepesu ca vattamānesu tam pavattim sutvā rājābandhanāgārato ekam purisam pakkosāpetvā nigalāni bhinditvā samatittikam suparipunnam telapattam tassa hatthe datvā ubbohi hatthehi dāham gāhāpetvā ekam asihattham purisam āṇāpesi: etam gahetvā Janapadakalyāṇīyā samajjatṭhānam gaccha, yatth' eva c' esa pamādam āgamma ekam pi telabindum chaḍḍeti tatth' ev' assa sīsam chindā⁸ ti, so puriso asim ukkhipitvā tam tajjento⁹ tattha nesi, so maraṇabbhayena tajjito jīvitakāmatāya pamādavāsena tam amanasikatvā sakim pi akkhini ummīletvā tam Janapadakalyāṇim na olokesi, evam bhūtapubbam ev' etam vatthum, sutte pana¹⁰ parikappavasen' etam vuttan ti veditabbam, upamā kho my-āyan ti ettha pana telapattassa tāva kāyagatāsatiyā opammasaṁsandanam katam eva, ettha pana rājā viya kammam datṭhabbam asi viya kilesā ukkhittāsikapuriso viya māro telapattahatthapuriso viya kāyagatāsatiabhāvako vipassakayogāvacaro.

¹ both MSS. -kalī.² both MSS. -sāmā.³ C^k uttamipavatti.⁴ C^k se-

sakiriyā.

⁵ O^k -ti.⁶ C^k -potha-.⁷ both MSS. chinda.⁸ O^k tajjanto.⁹ O^k na.

Iti Bhagavā „kāyagatāsatiṃ bhāvetukāmena bhikkhunā telapattahatthena tena purisena viya satim avissajjetvā appamattena kāyagatāsati bhāvetabbā“ ti imam suttaṃ āharitvā dassesi. Bhikkhū imam suttaṃ ca atthaṃ ca sutvā evam āhaṃsu: „dukkaraṃ bhante tena purisena kataṃ tathārūpaṃ Janapadakalyāṇiṃ anoloketvā telapattaṃ ādāya gacchantenā“¹ ti. Satthā „na bhikkhave tena dukkaraṃ kataṃ sukaraṃ ev’ etaṃ, kasmā: ukkhittāsikena purisena santajjetvā nīyamānatāya, yam pana pubbe paṇḍitā appamādena satim avissajjetvā abhisamkhaṭaṃ² dibbarūpaṃ pi indriyāni bhinditvā anoloketvā va gantvā rajjaṃ pāpunimsu etaṃ dukkaraṃ“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto tassa rañño puttasaṭṭassa sabbakaniṭṭho hutvā nibbattitvā anupubbena viññūtaṃ pāpuṇi. Tadā ca rañño gehe paccekabuddhābhuñjanti. Bodhisatto tesam veyyāvaccaṃ karoti. So ekadivasaṃ cintesi: „mama bahū³ bhātaro, lacchāmi nu kho ahaṃ imasmiṃ nagare kulasantakaṃ rajjaṃ udāhu no“ ti. Ath’ assa etad ahoṣi: „paccekasambuddhe pucchitvā jānissāmīti“ so dutiyadivase paccekabuddhesu āgatesu dhammakarakaṃ ādāya pāṇīyaṃ parissāvetvā pāde dhovitvā makkhetvā tesam antare khajjakaṃ khāditvā nisinnakāle vanditvā ekamantaṃ nisinnotaṃ atthaṃ pucchi. Atha naṃ te avocaṃ: „kumāra, na tvaṃ imasmiṃ nagare rajjaṃ labhissasi, ito pana vīsaṃyojanasatamatthake Gandhāraraṭṭhe Takkaṣilānagaraṃ nāma atthi, tattha gantaṃ sakkonto ito sattame divase rajjaṃ lacchasi, antarāmagge paṇā mahāvattaniataviyaṃ paripantho atthi, taṃ ataviṃ pariharitvā gacchantassa yojanasatiko maggo hoti, ujukaṃ gacchantassa paññāsa yojanāni, so hi amanussakantāro nāma, tattha yakkhiniyo antarāmagge gāme ca sālāyo ca māpetvā uparisuvannatārakavicittavitānaṃ mahārahaseyyaṃ⁴ paññāpetvā nānāviraḡe paṭṭasāṇiyo parikkhipitvā⁵ dibbālaṃkārehi attabhāvaṃ maṇḍetvā sālāsu nisīditvā gacchante purise madhurāhi

¹ both MSS. -kataṃ. ² C^v bahu. ³ C^v mahārahaṃ seyya, C^k mahārahaseyyaṃ.

⁴ C^k pakkipitvā.

vācāhi saṃgaṇhitvā 'kilantarūpā viya paññāyatha, idhāgantvā
 nisīditvā pāṇīyaṃ pivitvā gacchathā' 'ti pakkosivā āgatānaṃ
 āsanāni datvā attano rūpalīhāya vilāsehi palobhetvā kilesavasike
 katvā attanā saddhiṃ ajjhācāre kate tatth' eva te lohiteṇa
 paggharanteṇa khāditvā jīvitakkhayaṃ pāpenti, rūpagocarasaṃtāṃ
 rūpen' eva gaṇhanti saddagocaraṃ madhureṇa gītavāditasaddheṇa
 ghānagocaraṃ dibbagandhehi jivhāgocaraṃ¹ dibbene nānagga-
 rasabhojanena poṭṭhabbagocaraṃ ubhatolohitakūpadhānehi dib-
 basayanehi, sace indriyāni bhinditvā tā anoloketvā satim
 paccupaṭṭhapetvā gamissasi sattame divase tattha rajjaṃ laccha-
 sīti². Bodhisatto „hotu bhante, tumhākaṃ ovādaṃ gahe tvā
 kiṃ etā olokessāmīti³“ paccekabuddhehi parittāṃ kārapetvā
 parittavālikaṃ c' eva parittasuttakaṃ ca ādāya paccekabuddhe
 ca mātāpitāro ca vanditvā nivesanaṃ gantvā attano purise āha:
 „ahaṃ Takkaṣilāyaṃ rajjaṃ gahe tuṃ gacchāmi, tumhe idh' eva
 tiṭṭhathā⁴“ 'ti. Atha naṃ pañca janā āhaṃsu: „mayam pi
 āgacchāmā⁵“ 'ti. „Na sakkā tumhehi āgantuṃ, antarāmagge
 kira yakkhiniyo rūpādigocare manusse evaṇ c' evaṇ ca rūpādīhi
 palobhetvā gaṇhanti, mahā paripantho, ahaṃ pana attānaṃ
 takketvā gacchāmīti⁶. „Kiṃ pana deva mayam tumhehi saddhiṃ
 gacchantā attano piyāni rūpādīni olokessāma, mayam hi tath'
 eva gamissāmā⁷“ 'ti. Bodhisatto „tena hi appamattā hothā⁸
 'ti te pañca jane ādāya maggaṃ paṭipajji. Yakkhiniyo gāmā-
 dīni māpetvā nisīdiṃsu. Tesu rūpagocarō puriso tā yakkhiniyo
 oloketvā rūpārammaṇo paṭibaddho thokaṃ ohīyi. Bodhisatto
 „kiṃ bho thokaṃ ohīyasīti⁹“ āha. „Deva, pādā me rujanti,
 thokaṃ sālāya nisīditvā āgacchāmīti¹⁰. „Ambho etā yakkhiniyo
 mā kho patthesīti¹¹. „Yaṃ hotu taṃ hotu¹², na sakkomi devā¹³
 'ti. „Tena hi paññāyissasīti¹⁴“ itare cattāro ādāya agamāsi.
 So pi rūpagocarako tāsāṃ santikaṃ agamāsi. Tā¹⁵ attanā

¹ Ck divhā. ² Ck ohīyya-, C^v ohīyya-. ³ Ck na hotu. ⁴ Ck nā.

saddhim ajjhācāre kate tam tatth' eva jīvitakkhayaṃ pāpetvā purato gantvā aññaṃ sālaṃ māpetvā nānāturīyāni gahetvā gāyamānā nisīdimsu. Tattha saddagocarako ohīyi¹. Tam pi khāditvā purato gantvā nānappakāre gandhakaraṇḍe pūretvā āpanaṃ² pasāretvā³ nisīdimsu. Tattha gandhagocarako ohīyi⁴. Tam pi khāditvā purato gantvā nānaggarasānaṃ dibbabhojanānaṃ bhājanāni pūretvā odanikāpanaṃ pasāretvā nisīdimsu. Tattha rasagocarako ohīyi. Tam pi khāditvā purato gantvā dibbasayanāni paññāpetvā⁵ nisīdimsu. Tattha poṭṭhabbagocarako ohīyi⁶. Tam pi khādimsu. Bodhisatto ekako va ahosi. Ath' ekā yakkhinī „atikharamanto vatāyaṃ, ahaṃ tam khāditvā nivattissā-mīti“ Bodhisattassa pacchato pacchato agamāsi. Aṭaviyā parabhāge vanakammikādayo yakkhiniṃ disvā „ayaṃ te purato gacchanto puriso kiṃ hotīti“ pucchimsu. „Komārasāmiyo me ayyā⁷“ ti. „Ambho, ayaṃ evaṃ sukhumālā pupphadāmasadisā suvaṇṇavaṇṇā⁸ kumārikā attano kulaṃ chaḍḍetvā bhavantaṃ⁹ takketvā nikkhantā¹⁰, kasmā etaṃ akilametvā ādāya na gaccha-sīti“. „N' esā ayyā⁷ mayhaṃ pajāpati, yakkhinī esā, etāya me pañca manussā khāditā“. „Ayyā⁷ purisā nāma kuḍḍhakāle attano pajāpatiyo yakkhiniyo pi karonti petiyo pīti“. Sā gacchamānā gabbhinīvaṇṇaṃ¹¹ dassetvā puna sakiṃ vijātavaṇṇaṃ katvā puttaṃ amkenādāya Bodhisattaṃ anubandhi. Diṭṭhadiṭṭhā purimanayen' eva pucchanti. Bodhisatto pi tath' eva vatvā gacchanto Takkaṣilaṃ pāpuṇi. Sā puttaṃ antarādhāpetvā ekikā va anubandhi. Bodhisatto nagaradvāraṃ gantvā ekissā sālāya nisīdi. Sā Bodhisattassa tejena pavisitum asakkonti¹² dibbarūpaṃ māpetvā sāladvāre aṭṭhāsi. Tasmim samaye Takkaṣilato rājā uyyānaṃ gacchanto tam disvā paṭibaddhacitto hutvā „gacch' imissā sassāmikabhāvaṃ vā assāmikabhāvaṃ vā

¹ C^k ohīyi, C^v ohīyya. ² both MSS. āpanaṃ. ³ C^k sārāpetvā. ⁴ both MSS. ohīyi. ⁵ C^v pañña-. ⁶ C^k ohīyi. ⁷ both MSS. ayyo. ⁸ C^k -vaṇṇaku-. ⁹ C^k bhagavanā. ¹⁰ both MSS. -nto. ¹¹ C^v gabbhinī-. ¹² both MSS. -ti.

jānāhīti“ manussam pesesi. So tam upasamkamitvā „sassāmi-kāsīti“ pucchi. „Āma ayya me sālāya nisinno sāmiko“ ti. Bodhisatto „n’ esā mayham pajāpatī¹, yakkhinī² esā, etāya me pañca manussā khāditā“ ti āha. „Sāmi, purisā nāma ayya³ kuddhakāle⁴ yaṃ icchanti tam vadentīti“ āha. So ubhinnaṃ pi vacanaṃ rañño ārocesi. Rājā „assāmikabhaṇḍaṃ nāma rājasantakaṃ hotīti“ yakkhinim pakkosāpetvā ekahatthi-piṭṭhe nisidāpetvā nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā pāsādaṃ abhiruyha tam aggamaheṣiṭṭhāne ṭhapesi. So nahātānuvilitto⁵ sāyamāsaṃ bhuñjitvā sirisayanaṃ abhirūhi. Sāpi yakkhinī⁶ attano upakappanakaṃ āhāraṃ āharitvā alaṃkatapaṭiyattā siri-sayane raññā saddhim nipajjitvā rañño rativasena sukhasamappi-tassa nipanna-kāle ekena passena parivattitvā parodi. Atha naṃ rājā „kiṃ bhadde rodasīti“ pucchi. „Deva, ahaṃ tum-hehi magge disvā ānītā, tumhākaṃ ca gehe bahūitthiyo, sāhaṃ⁷ sapattīnaṃ antare vasamānā kathāya uppannāya ‘ko tuyhaṃ mātaraṃ vā pitaraṃ vā gottaṃ vā jātiṃ vā jānāti, tvaṃ antarā-magge disvā ānītā nāmā⁸’ ti sīse gahetvā nippīliyamānā viya maṅku bhavissāmi, sace tumhe sakalarajje issariyaṃ ca āṇaṃ ca mayham dadeyyātha koci mayham cittaṃ kopetvā kathetuṃ na sakkhissatīti“. „Bhadde, mayham sakalaratṭhavāsino na kiñci honti, nāhaṃ etesaṃ sāmiko, ye paṇa rājānaṃ kopetvā akat-tabbaṃ karonti tesaṃ⁹ ñevāhaṃ sāmiko ti iminā kāraṇena na sakkā tuyhaṃ sakalaratṭhe issariyaṃ ca āṇaṃ ca dātun“ ti. „Tena hi deva sace ratṭhe vā nagare vā āṇaṃ dātun na sak-kosi antonivesane antovaḷaṇṇanakānaṃ upari mama vasaṃ vattanatthāya¹⁰ āṇaṃ detha devā“ ti. Rājā dibbapoṭṭhabbena baddho tassā vacanaṃ atikkamituṃ asakkonto „sādhu bhadde antovaḷaṇṇanake tuyhaṃ āṇaṃ dammi, tvaṃ ete attano vase

¹ Ck -ti. ² Cv -ni. ³ both MSS. ayyo. ⁴ both MSS. -lutto. ⁵ Cv -ni.
⁶ Ck sāha. ⁷ Cv nāmakaṃ. ⁸ Cv nesaṇ. ⁹ Ck vatthana-.

vattāpehīti“ āha. Sā „sādhū“ 'ti sampaticchitvā rañño niddam okkantakāle yakkhanagaram gantvā yakkhe pakkositvā attanā rājānam jīvitakkhayam pāpetvā atthimattam sesetvā sabbana-hārucammamaṃsalohitam khādi. Avasesayakkhā mahādvārato paṭṭhāya antonivesane kukkuṭakukkure ādim katvā sabbe khāditvā atthī¹ sese akaṃsu. Punadivase dvāram yathāpihitam eva disvā manussā pharasūhi kavātāni koṭṭetvā² anto pavisitvā sabbam nivesanam atthikaparipunnam disvā „saccam vata so puriso āha: ‘nāyam mayham pajāpatīti’ yakkhinī esā’ ti, rājā pana kiñci ajānitvā va tam gehe attano bhariyam akāsi, sā yakkhe pakkositvā sabbam janam khāditvā gatā bhavissatīti“ āhaṃsu. Bodhisatto pi tam divasam tassā yeva sālāyam parittavālikam sīse pakkhipitvā parittasuttam parikkhipitvā khaggaṃ gahetvā tṭhitako va aruṇam utthapesi. Manussā sakalanivesanam sodhetvā haritupattam katvā upari gandhehi vilimpitvā⁴ pupphāni vikiritvā pupphadāmāni osāretvā dhūpaṃ datvā puna mālā bandhitvā sammantayimṃsu⁵: „bho yo so puriso dibbarūpaṃ māpetvā pacchato āgacchantim yakkhinim indriyāni bhinditvā olokanamattam pi na akāsi so ativiya ulārasatto dhitimā nāṇasampanno, tādise purise rajjam anusā-sante sabbam rattham sukhitam bhavissati, tam rājānam karomā“ 'ti. Atha sabbe amaccā ca nāgarā ca ekacchandā hutvā Bodhisattam upasaṃkamitvā „deva tumhe imam rajjam kārethā“ 'ti nagaram pavesetvā ratanarāsīmhi tṭhapetvā abhi-siñcitvā Takkasilarājānam akaṃsu. So cattāri agatigamanāni vajjetvā dasarājadhamme akopetvā dhammena rajjam kārento dānādīni puñṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imam atītam āharitvā abhisambuddho hutvā imam gātham āha:

¹ both MSS. atthī. ² C^o koṭetvā. ³ so both MSS. ⁴ C^o vilumpitvā, C^k vilimpitvā corr. to vilampitvā? ⁵ C^o sammattayimṃsu.

Samatittikam anavasesakam
 telapattam yathā parihareyya
 evam sacittam anurakkhe
 patthayāno disam agatapubban ti. 95.

Tattha samatittikan ti antomukhavuddhilekham¹ pāpetvā samabharitam²,
 anavasesakan ti anavasiñcanakam aparissavanakam katvā, telapattan ti
 pakkhittatīlatelapattam, parihareyyā 'ti hareyya ādāya gaccheyya, evam
 sacittam anurakkhe ti tam telabharitam pattam viya attano cittam
 kāyagatāsatiyā gocare³ c' eva sampayuttam satiyā cā 'ti ubhinnam antare pakkhi-
 pitvā yathā muhuttam pi bahiddhā gocare na vikkhipati yathā⁴ paṇḍito yogāva-
 caro rakkheyya gopāyeyya, kimkāraṇā: etassa hi⁵

Dunniggahassa lahuno yatthakāmanipātino
 cittassa damatho sādhu, cittam dantam sukhāvaham, (Dhp. v. 35.)

tasmā

Sududdasam sunipunam yatthakāmanipātinam
 cittam rakkhetha medhāvī, cittam guttam sukhāvaham (Dhp v. 36.)

idam hi

Dūraṅgamam ekacaram asarīram guhāsayaṁ
 ye cittam saññamessanti mikkhanti Mārabandhanā, (Dhp. v. 37)

itarassa pana

Anavatṭhitacittassa saddhammam avijānato
 pariplavapasādassa paññā na paripūrati, (Dhp. v. 38.)

cirakammaṭṭhānasahāyassa pana

Anavassutacittassa ananvāhatacetaso
 puññapāpapahīnassa n' atthi jāgarato bhayaṁ, (Dhp. v. 39.)

tasmā⁶ etam

Phandanam capalam cittam dūrakkham duunivārayam
 ujum karoti medhāvī usukāro va tejanam, (Dhp. v. 33.)

¹ C^k -vaddhilekham, C^v vuddhilokham corr. to -vaddhilokham. ² both MSS. samaharitam. ³ so both MSS. ⁴ so both MSS. instead of tathā? ⁵ C^v omits hi ⁶ C^v etasmā.

evam ujum karonto sacittam amurakkhe. patthayāno disam agatapubban
ti imasmim kāyagatāsātikammarthāne kammam ārabhitvā anamatagge saṃsāre
agatapubbadisam patthento pīhento¹ vuttanayen' eva sakam cittam rakkheyyā
'ti attho, kā pan' esā disā:

[Mātāpita pubbā disā ācariyā dakkhinā disā]²
puttadārā disā pacchā mittāmacca ca uttarā
Dāsakammakarā beṭṭhā uddham samanabrāhmaṇā,
etā disā namasseyya alamatto kule gihiti,

ettha tāva puttadārādayo disā ti vuttā³.

Disā ca'asso vidisā catasso
uddham adbo, dasa disā imāyo⁴,
katamam disam tiṭṭhati nāgarājā
yam addasā supine chabbisānan ti,

ettha puratthimādibhedā disā va disā ti vuttā.

Agārino annadapānavatthadā
avhāyikā nam⁵ pi disam vadanti,
esā disā paramā setaketu
yam patvā dukkhī sukhino bhavantīti,

ettha nibbānam disam ti vuttam, idhāpi tad eva adhippetam, tam⁶ hi khayam
virāgam ti ādihī⁷ dissati avadissati, tasmā disā ti vuccati, anamatagge pana saṃ-
sāre kenaci bālaputhujjanena supine pi agatapubbatāya⁸ agatapubbā disā nāmā
'ti vuttam, tam patthayantena kāyagatāsatiyā yogo karaṇīyo ti.

Evam Satthā nibbānena desanākūṭam gahetvā jātakam samo-
dhānesi: „Tadā rājaparisā Buddhaparisā, rajjam pattakumāro pana
aham evā“ 'ti. Telapattajātakam.

7. Nāmasiddhijātaka.

Jīvakaṇ ca matam disvā ti. Idam Satthā Jetavane
viharanto ekam nāmasiddhikam bhikkhum ārabha kathesi. Eko
kira kulaputto nāmena Pāpako nāma sāsane uram datvā pabbajito.

¹ C^k jahento, C^v jabhento, B^p pihayanto. ² supplied from B^p, not in C^k C^v.
³ C^k puttam, C^v puttā, B^p veditabbā. ⁴ C^k C^v tālmāyo. ⁵ C^v nam. ⁶ so B^p;
C^k C^v tam. ⁷ so both C^k and C^v. ⁸ both C^k and C^v -pubbatāya.

Bhikkhūhi „eh' āvuso Pāpaka, tiṭṭhāvuso Pāpakā“ 'ti vuccamāno cintesi: „loke pāpakam nāma lāmakam kālakaṇṇibhūtam vuccati, aññam maṅgalapaṭisaṃyuttam nāmam āharāpessāmīti“ so ācariyupajjhāye upasaṃkamitvā „bhante mayham nāmam¹ avamaṅgalam, aññam me nāmam karoṭhā“ 'ti āha. Atha nan te evam āhaṃsu: „āvuso nāmam nāma paṇṇattimattam, nāmena kāci atthasiddhi nāma n' atthi, attano nāmen' eva santuṭṭho hohīti“. So punappuna yāci eva. Tassāyam nāmasiddhikabhāvo saṃghe² pākato jāto. Ath' ekadivasam dhammasabhāyam sannisinā bhikkhū katham samuṭṭhāpesum: „āvuso asuko kira bhikkhu nāmasiddhiko maṅgalam nāmam³ āharāpetīti“. Satthā dhammasabham āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva pubbe pi so nāmasiddhiko yevā“ 'ti vatvā atītam āhari:

Atīte Takkaśilāyam Bodhisatto disāpāmokkho ācariyo hutvā pañca māṇavakasatāni mante vācesi. Tass' eko māṇavo Pāpako nāma nāmena. So „ehi Pāpaka, yāhi Pāpakā“ 'ti vuccamāno cintetvā „mayham nāmam avamaṅgalam, aññam āharāpessāmīti“ ācariyam upasaṃkamitvā „ācariya mayham nāmam avamaṅgalam, aññam nāmam karoṭhā“ 'ti āha. Atha nam ācariyo avoca: „gaccha tāta, janapadacārikam caritvā attano abhirucitam ekam maṅgalam nāmam gahetvā ehi, āgatassa⁴ te nāmam-parivattetvā aññam nāmam karissāmīti“. So „sādhū“ 'ti pātheyyam gahetvā nikkhanto gāmena gāmaṃ caranto ekam nagaram pāpuṇi. Tattha c' eko puriso kālakato Jīvako nāma nāmena. So tam nātijanena ālāhanam nīyamānam⁵ disvā „kiṃnāmako nām' esa puriso“ ti pucchi. „Jīvako nāmā“ 'ti. „Jīvako pi maratīti“. „Jīvako pi marati, Ajīvako pi marati, nāmam nāma paṇṇattimattam, tvam bālo maññe“ ti. So tam katham sutvā nāme majjhatto hutvā antonagaram pāvisi. Ath' ekam dāsim bhatim adadamānam⁶ sāmikā dvāre nisīdāpetvā rajjuyā paharanti, tassā ca Dhanapālīti nāmam hoti. So

¹ C^k nāma. ² C^v saṃghe. ³ C^k nāma. ⁴ so Bp; C^k and C^v āhatassa? ⁵ both C^k and C^v nīyya-. ⁶ both C^k and C^v addamānam.

antaravīthiyā gacchanto taṃ pothiyamānaṃ disvā „kasmā imaṃ pothethā“ 'ti pucchi. „Bhatim dātum na sakkotīti“. „Kim pan' assā nāman“ ti. „Dhanapālī nāmā“ 'ti. „Nāmena Dhanapālī¹ samānāpi bhatimattam dātum na sakkotīti“. „Dhanapāliyo pi Adhanapāliyo pi duggatā honti, nāmaṃ nāma paṇṇattimattam, tvam bālo maññe“ ti. So nāme majjhattataro hutvā nagarā nikkhamma maggaṃ paṭipanno antarāmagge maggamūlhaṃ purisaṃ disvā „ayyo kim karonto vicarasīti“ pucchi. „Maggamūlho 'mhi sāmīti“. „Kim pana te nāman“ ti. „Panthako nāmā“ 'ti. Panthakāpi maggamūlhā hontīti“. „Panthako pi Apanthako pi maggamūlho hoti, nāmaṃ nāma paṇṇattimattam², tvam pana bālo maññe“ ti. So nāme atimajjhatto hutvā Bodhisattassa santikaṃ gantvā „kim tāta nāmaṃ rocetvā āgato sīti“ vutte „ācariya Jīvaka³pi nāma maranti Ajīvaka³pi, Dhanapāliyo pi duggatā honti Adhanapāliyo pi, Panthakāpi maggamūlhā honti Apanthakāpi, nāmaṃ nāma paṇṇattimattam, nāmena siddhi⁴ n'atthi, kammen' eva⁴ siddhi³, alaṃ mayhaṃ aññena⁵ nāmena, tad eva me nāmaṃ hotū“ 'ti āha. Bodhisatto tena diṭṭhañ ca katañ ca saṃsandetvā imaṃ gātham āha:

Jīvakañ ca mataṃ disvā Dhanapālīñ ca duggataṃ

Panthakañ ca vane mūlhaṃ Pāpako punar āgato ti. 96.

Tattha punarāgato ti imāni tīni kāraṇāni disvā puna āgato, rakāro sandhivasena vutto.

Ṣaṭthā imaṃ atītaṃ āharitvā „na bhikkhave idān' eva pubbe p' esa nāmasiddhiko yevā“ 'ti vatvā jātakam samodhānesi: „Tadā nāmasiddhiko idāni pi nāmasiddhiko yeva, ācariyaparisā Buddhaparisā, ācariyo pana aham evā“ 'ti. Nāmasiddhijātakaṃ.

¹ both C^k and C^v -li. ² C^v paṇṇatti-. ³ both C^k and C^v siddhiṃ. ⁴ C^k kameva-neva. ⁵ both C^k and C^v aññe.

8. Kūṭavāṇijajātaka.

Sādhū kho' paṇḍito nāmā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam kūṭavāṇijam ārabha kathesi. Sāvatthiyam hi dve janā ekato vaṇijam karontā bhaṇḍam sakāṇenādāya janapadam gantvā laddhalābhā paccāgamimsu. Kūṭavāṇijo cintesi: „ayam bahū divase dubbhojanena dukkhaseyyāya kilanto idāni attano ghare nānaggarasehi yāvadattham subhojanam bhuñjitvā ajīrakena marissati, athāham imam bhaṇḍam tayo koṭṭhāse katvā ekam tassa dārakānam dassāmi dve koṭṭhāse attano gahessāmīti“ so „ajja bhājessāma sve bhājessāmā“² ti bhaṇḍam bhājetum na icchi. Atha nam paṇḍitavāṇijo akāmakam nippīletvā bhājāpetvā vihāram gantvā Satthāram vanditvā katapaṭisanthāro „atipapañco kato, idhāgantvāpi cirena Buddhupaṭṭhānam āgato sīti“³ vutto⁴ tam⁵ pavattim Bhagavato ārocesi. Satthā „na kho so gahapati upāsaka dān' eva kūṭavāṇijo, pubbe pi kūṭavāṇijo yeva, idāni pana tam vañcetukāmo jāto, pubbe paṇḍite pi vañcetum ussahīti“⁶ vatvā tena yācito atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente Bodhisatto Bārāṇasiyam vāṇijakule nibbatti, nāmagahana-divase c' assa Paṇḍito ti nāmam akaṃsu. So vayappatto aññena vāṇijena saddhim ekato hutvā vaṇijam karoti, tassa Atipaṇḍito ti nāmam ahosi. Te Bārāṇasito pañcahi sakāṇasatehi bhaṇḍam ādāya janapadam gantvā vaṇijam katvā laddhalābhā puna Bārāṇasim āgamimsu. Atha nesam bhaṇḍam bhājanakāle⁷ Atipaṇḍito āha: „mayā dve koṭṭhāsā laddhabbā“⁸ ti. „Kimkāraṇā“⁹. „Tvam Paṇḍito aham Atipaṇḍito, Paṇḍito ekam laddhum arahati Atipaṇḍito dve“¹⁰ ti. „Nanu amhākam dvinnam pi bhaṇḍamūlam pi goṇādayo pi samasamā yeva, tvam kasmā dve koṭṭhāse laddhum arahasīti“¹¹. „Atipaṇḍitabhāvenā“¹² 'ti. Evam te katham vaddhetvā kalaham akaṃsu. Tato Atipaṇḍito „atth' eko upāyo“¹³ ti cintetvā attano pitaram ekasmim

¹ both C^k and C^v ko. ² C^k sve bhājessāmā ti added later. ³ C^v vutte. ⁴ C^k tap.

⁵ C^v bhājanakāle. ⁶ so both C^k and C^v, and B^p also.

susirarukkhe pavesetvā „tvam amhesu āgatesu ‘Atipaṇḍito dve koṭṭhāse laddhum arahatīti’ vadeyyāsīti“ vatvā Bodhisattam upasamkamitvā „samma mayham dvinnam koṭṭhāsānam yuttabhāvam vā’ esā rukkhadevatā jānāti, ehi tam pucchissāmā“ ’ti nam patthento „ayye rukkhadevate amhākam aṭṭam’ pacchindā“ ’ti āha. Ath’ assa pitā saram parivattetvā „tena hi kathethā“ ’ti āha. „Ayye, ayam Paṇḍito aham Atipaṇḍito, amhehi ekato vohāro kato, tattha kena kim laddhabban“ ti. „Paṇḍitena eko koṭṭhāso Atipaṇḍitena dve laddhabbā“ ti. Bodhisatto evam vinicchitam aṭṭam’ sutvā „idāni devatābhāvam vā adevatābhāvam vā jānissāmīti“ palālam āharitvā susiram pūretvā aggim adāsi. Atipaṇḍitassa pitā jālāya puṭṭhakāle¹ addhajhāmena sarirena upari āruyha sākham gahetvā olambanto bhūmiyam patitvā imam gātham āha:

Sādhū kho Paṇḍito nāma, n’ atth’ eva Atipaṇḍito,
Atipaṇḍitena puttena man’ amhi upakūḷito ti. 97.

Tattha sādhu kho Paṇḍito nāmā ’ti imasmim loke paṇḍiccena saman-nāgato kāraṇākāraṇaṇṇū⁴ puggalo sādhu sobhano, Atipaṇḍito ti nāmamattena Atipaṇḍito kūṭapuriso na tv-eva varam, manamhi upakūḷito ti thoken’ amhi jhāmo, addhajjhāmako va mutto ti attho.

Te ubho pi majjhe bhinditvā samam űeva koṭṭhāsam gaṇhitvā yathākammaṃ gatā.

Satthā „pubbe pi esa kūṭavāṇijo vā“ ’ti imam atītam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā kūṭavāṇijo paccuppanne pi kūṭavāṇijo va, paṇḍitavāṇijo pana aham evā“ ’ti. Kūṭavāṇijajātakam.

9. Parosahassajātaka.

Parosahassam pi samāgatānan ti. Idam Satthā Jeta-vane viharanto puthujjanapucchakam pañham⁵ ārabha

¹ so both C^k and C^v; add ayuttabhāvam vā. ² both C^k and C^v addham. ³ so both C^k and C^v. ⁴ C^v -pañṇu. ⁵ C^k omits pañham.

kathesi. Vatthum Sarabhaṅgajātake āvibhavissati. Ekasmim pana samaye bhikkhū dhammasabhāyam sannipatitā „āvuso Dasabalena saṁkhittena kathitaṁ dhammasenāpati Sāriputto vitthārena vyākāśīti“ therassa guṇakathāya nisīdimsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave Sāriputto idān' eva mayā saṁkhittena bhāsitaṁ vitthārena vyākaroṭi, pubbe pi vyākāsi yevā“ 'ti vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto udiccabrāmaṇakule nibbattitvā Takkaśilāyam sabbasippāni uggaṇhitvā kāme pahāya isipabbajjam pabbajitvā pañcābhinnā attha samāpattiyo nibbattetvā Himavante vihāsi. Parivāro pi 'ssa pañca tāpasasatāni ahesum. Ath' assa jetṭhantevāsiko¹ vassārattasamaye² upaddham isigaṇaṁ ādāya loṇaṁ bilasevanatthāya manussapathaṁ agamāsi. Tadā Bodhisattassa kālakiriyasamayo jāto. Atha naṁ antevāsikā „kataro vo guṇo laddho“ ti adhigamaṁ pucchimsu. So „n' atthi kiñcīti“ vatvā Abhassarabrahmaloke³ nibbatti. Bodhisattā⁴ hi rūpasamāpattilābhino hutvāpi abhabbatṭhānantā Āruppe na nibbattanti. Antevāsikā⁵ „ācariyassa adhigamo n' atthīti“ ālāhane sakkāraṁ na karimsu. Jetṭhantevāsiko āgantvā „kahaṁ ācariyo“ ti pucchitvā „kālakato“ ti sutvā „api ācariyaṁ adhigamaṁ pucchitthā“ 'ti. „Āma pucchimhā“ 'ti. „Kiṁ kathesīti“. „N' atthi kiñcīti' tena vuttan ti ath' assa amhehi sakkāro na kato“ ti āhaṁsu. Jetṭhantevāsiko „tumhe ācariyassa vacanattham na jānittha, ākiñcaññāyatanaśamāpattilo⁶ ācariyo“ ti āha. Te tasmim punappuna kathente pi na saddahiṁsu. Bodhisatto taṁ kāraṇaṁ ñatvā „andhabālā, mama jetṭhantevāsikassa na saddahanti, imaṁ tesam kāraṇaṁ pākaṭaṁ karissāmīti“ Brahmaḷokā āgantvā assamaṇaṁ matthake mahantenānubhāvenākāse thatvā antevāsikassa paññānubhāvaṁ vaṇṇento imaṁ gātham āha:

¹ so BP; C^k -tevāsi, C^v -tevāvāsi. ² C^k vāsasāratta-?, C^v vassāṭṭa-, BP vassārattha-.

³ C^v abhassara-. ⁴ both C^k and C^v -sattam. ⁵ C^v -vāsi. ⁶ both C^k and C^v -ttilā.

Parosahassam pi samāgatānaṃ
 kandeyyun te vassasatam apaññā,
 eko va seyyo puriso sapañño
 yo bhāsitassa vijānāti atthan ti. 98.

Tattha parosahassam pīti atirekasahassam pi, samāgatānaṃ ti sannipattitānaṃ bhāsitassa attham jānitum asakkontānaṃ¹ bālānaṃ, kandeyyun te vassasatam apaññā ti te evaṃ samāgatā apaññā ime bālatāpasā² viya vassasatam pi vassasahassam pi rodeyyum parideveyyum, rodamānāpi pana attham vā kāraṇam vā n' eva jāneyyun ti dīpeti, eko va seyyo puriso sapañño ti evarūpānaṃ bālānaṃ parosahassato pi eko paṇḍitapuriso va seyyo varataro ti attho, kīdiso sapañño ti yo bhāsitassa³ vijānāti attham ayaṃ jeṭṭhantevāsiko viyā 'ti.

Evaṃ Mahāsatto ākāse ṭhito va dhammam desetvā tāpasagaṇam bujjhāpetvā Brahmaloḥkam eva gato. Te pi tāpasā jīvita-pariyosāne Brahmaloḥka-parāyanā ahesum.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā jeṭṭhantevāsiko Sāriputto ahosi, Mahābrahmā pana aham evā“ 'ti. Parosahassajātakaṃ.

10. Asātarūpajātaka.

Asātam satarūpenā 'ti. Idam Satthā Kuṇḍiyanagaraṃ upanissāya Kuṇḍadhānavane viharanto Koliyarājadhītaraṃ Suppavāsam upāsikam ārabha kathesi. Sā hi tasmim samaye sattavasāni kucchinā gabbhaṃ pariharitvā sattāham mūḥagabbhā ahosi, adhimattā vedanā vattiṃsu. Sā evaṃ adhimattavedanābhitunnāpi⁴ „Sammāsambuddho vata so Bhagavā yo evarūpassa dukkhassa pahānāya dhammam deseti, supaṭipanno vata tassa Bhagavato sāvakasaṃgho yo evarūpassa dukkhassa pahānāya paṭipanno, susukham vata nibbānaṃ yatth' evarūpadukkham n' atthīti“ imehi tīhi vitakkehi adhivāsesi. Sā sāmikam pakkosivā taṃ ca attano pavattim vandanasāsanaṃ ca ārocetum Satthu santikam pesesi. Satthā vandanasāsanaṃ sutvā⁵ va

¹ C^k asakkontotam, C^v asakkontonam ² C^k bālā-. ³ corr. in accordance with B^p; C^k bhāsīteyyum parideveyyum rodamānāpi pana attham vāssa, C^v bhāsīteyyum parideveyyum rodamānāpi pana attham vyassa. ⁴ both C^k and C^v adhimattā-. ⁵ C^k yutvā.

Samatittikaṃ anavasesakaṃ
telapattaṃ yathā parihareyya
evaṃ sacittaṃ anurakkhe
patthayāno disaṃ agatapubban ti. 95.

Tattha samatittikaṃ ti antomukhavuddhilekhaṃ¹ pāpetvā samabharitaṃ²,
anavasesakaṃ ti anavasiññanaṃ aparissavanaṃ katvā, telapattaṃ ti
pakkhittatīlātelapattaṃ, parihareyyā 'ti hareyya ādāya gaccheyya, evaṃ
sacittaṃ anurakkhe ti taṃ telabharitaṃ pattaṃ viya attano cittaṃ
kāyagatāsatiyā gocare³ c' eva sampayuttaṃ satiyā cā 'ti ubhinnaṃ antare pakkhi-
pitvā yathā muhuttaṃ pi bahiddhā gocare na vikkhipati yathā⁴ paṇḍito yogāva-
caro rakkheyya gopāyeyya, kimkāraṇā: etassa hi⁵

Dunniggaḥassa lahuno yatthakāmaṇipātino
cittassa damatho sādhu, cittaṃ dantaṃ sukhāvahaṃ, (Dhp. v. 35.)

tasma

Sududdasaṃ sunipunaṃ yatthakāmaṇipātinaṃ
cittaṃ rakkhetha medhāvī, cittaṃ guttaṃ sukhāvahaṃ (Dhp. v. 36.)

idaṃ hi

Dūraṅgamaṃ ekacaraṃ asarīraṃ guhāsayaṃ
ye cittaṃ saññāmessanti makkhanti Mārabandhana, (Dhp. v. 37.)

itarassa pana

Anavatthitacittassa saddhammaṃ avijānato
pariplavapasādassa paññā na paripūrati, (Dhp. v. 38.)

cirakammaṭṭhānasahāyassa pana

Anavassutacittassa ananvāhatacetaso
puññapāpabhīnassa n' atthi jāgarato bhayaṃ, (Dhp. v. 39.)

tasma⁶ etaṃ

Phandanaṃ capalaṃ cittaṃ dūrakkhaṃ duunivārayaṃ
ujum karoti medhāvī usukāro va tejanaṃ, (Dhp. v. 33.)

¹ C^k -vaddhilekham, C^v vuddhiloḥham corr. to -vaddhiloḥham. ² both MSS. samaharitaṃ. ³ so both MSS. ⁴ so both MSS. instead of tathā? ⁵ C^v omits hi ⁶ C^v etasma.

evam ujum karonto sacittam anurakkhe, patthayāno disam agatapubban
ti imasmim kāyagatāsaticammaṭṭhāne kammam ārabhitvā anamatagge saṁsāre
agatapubbadisam patthento pihento¹ vuttanayen' eva sakam cittam rakkheyyā
'ti attho, kā pan' esā disā:

[Mātāpītā pubbā disā ācariyā dakkhiṇā disā]²
puttadārā disā pacchā mittāmaccā ca uttarā
Dāsakammakarā heṭṭhā uddham samaṇabrāhmaṇā,
etā disā namasseyya alamatto kule gihīti,

ettha tāva puttadārādayo disā ti vuttā³,

Disā catasso vidisā catasso
uddham adho, dasa disā imāyo⁴,
katamam disam tiṭṭhati nāgarājā
yam addasā supine chabbisānan ti,

ettha puratthimādibhedā disā va disā ti vuttā,

Agārino annadapānavatthadā
avhāyikā nam⁵ pi disam vadantī,
esā disā paramā setaketu
yam patvā dukkhī sukhino bhavantīti,

ettha nibbānam disam ti vuttam, idhāpi tad eva adhippetam, tam⁶ hi khayam
virāgam ti ādihī⁷ dissati avadissati, tasmā disā ti vuccati, anamatagge pana saṁ-
sāre kenaci bālaputhujjanena supine pi agatapubbatāya⁸ agatapubbā disā nāmā
'ti vuttam, tam patthayantena kāyagatāsatiyā yogo karaṇīyo ti.

Evam Satthā nibbānena desanākūṭam gahetvā jātakam samo-
dhānesi: „Tadā rājaparisā Buddhaparisā, rajjam pattakumāro pana
aham evā“ 'ti. Telapattajātakam.

7. Nāmasiddhijātaka.

Jīvakaṇ ca matam disvā ti. Idam Satthā Jetavane
viharanto ekam nāmasiddhikam bhikkhum ārabha kathesi. Eko
kira kulaputto nāmena Pāpako nāma sāsane uram datvā pabbajito.

¹ C^k jahento, C^v jabhento, B^p pihayanto. ² supplied from B^p, not in C^k C^v.
³ C^k puttam, C^v puttā, B^p veditabbā. ⁴ C^k C^v taimāyo. ⁵ C^v nam. ⁶ so B^p;
C^k C^v tam. ⁷ so both C^k and C^v. ⁸ both C^k and C^v -pubbatāya.

guladadhim datvā patthanam akāsi tassānubhāvena lābhīnam¹ aggo jāto. Suppavāsāpi² „nagaram rundhitvā gaṇha tātā“³ 'ti pesita-bhāvena sattavassāni kucchinā gabbham pariharitvā sattāham mūlha-gabbhā jātā. Satthā imam atītam āharitvā abhisambuddho hutvā imam gātham āha:

Asātam satarūpena piyarūpena appiyam
dukkham sukhassa rūpena pamattam ativattatīti. 99.

Tattha asātam satarūpenā ti amadburam eva madhurapaṭirūpakena, pamattam ativattatīti, asātam appiyam dukkham ti evam⁴ tividham pi etena satarūpādinā ākārena sativippavāsavasena pamattapuggalam ativattatī abhibhavatī ajjhottharatīti attho. Idam Bhagavatā yaṇ ca te⁵ mātāputtā iminā gabbhapariharagabbhavāsasamkhātena asātādinā pubbe nagararundhanasātādipaṭirūpakena ajjhotthaṭā yaṇ ca⁶ idāni sā upāsikā puna pi sattakkhattum ovarūpaṇ asātam appiyam dukkham pemavatthubhūtena⁷ puttasaṃkhātena sātādipaṭirūpakena ajjhotthaṭā hutvā tathā avacanam sabbam pi sandhāya vuttan ti veditabban ti.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā nagaram rundhitvā rajjam pattakumāro Sīvali⁸ ahosi, mātā Suppavāsā, pitā pana Bārāṇasirājā aham evā“⁹ 'ti. Asātarūpa-jātakam. Littavaggo¹⁰ dasamo. Majjhimaṇṇāsako niṭṭhito.

11. PAROSATAVAGGA.

1. Parosaṭajātaka.

Parosatam ve pi samāgatānam
jhāyeyyun te vassasatam apaññā,
eko va seyyo puriso sapañño¹
yo bhāsitassa vijānāti atthan ti. 100.

¹ C^v lābhīnam. ² so B^p; both C^k and C^v -vāsātipi. ³ so B^p; both C^k and C^v etam. ⁴ B^p yaṇyena, C^k samate, C^v sañcate. ⁵ C^k C^v ya ca, B^p yaṇyena. ⁶ so B^p; both C^k and C^v pemamvatthu-. ⁷ C^k -hī. ⁸ both C^k and C^v alitta-. ⁹ C^v vapañño.

Idaṃ jātakaṃ vatthuto¹ ca veyyākaraṇato ca samodhānato ca Parosahassa-jātaka-sadisam eva, kevalaṃ h' ettha jhāyeyyun² ti padamattam eva viseso³. Tass' attho: vassasatam pi apaññā jhāyeyyum olokeyyum upadhāreyyum, evaṃ oloketāpi pana attham vā kāraṇam vā na passanti, tasmā yo bhāsitaṃ attham jānāti so eko va sapañño seyyo ti. Parosatajātakaṃ.

2. Paṇṇikajātaka.

Yo dukkhapuṭṭhāya⁴ bhaveyya tāṇan ti⁵. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ekaṃ paṇṇikaṃ upāsakaṃ ārabha kathesi. So kira Sāvatti-vāsi⁶ upāsako nānappakārāni mūlapaṇṇādini ca lābu-kumbhaṇḍāni ca vikkiṇitvā jīvikaṃ kappeti. Tass' ekā dhītā abhirūpā pāsādikā ācārasīlasampannā hirottappasamannāgatā kevalaṃ niccappahasitamukhā. Tassā samānakulesu vāreyyatthāya āgatesu so cintesi: „imissā⁷ vāreyyam vattati ayaṃ ca niccappahasitamukhā, kumārikadhamme pana asati kumārikāya parakulaṃ gatāya mātā-pitunnaṃ garahā hoti, 'atthi nu kho imissā⁷ kumārikadhammo n' atthīti' vīmaṃsissāmi naṃ“ ti so ekadivasam dhītaraṃ pacchim gāhā-petvā araṇṇe⁸ paṇṇatthāya araṇṇam gantvā vīmaṃsanaśasena kilesanissito⁹ viya hutvā rahassakathaṃ kathetvā tam hatthe gaṇhi. Sā gahitamattā va rodantī¹⁰ kandantī¹⁰ „ayuttam etaṃ tātā, udakato aggipātubhāvasadisam, mā evarūpaṃ karoṭhā“ 'ti āha. „Amma mayā vīmaṃsanatthāya tvaṃ hatthe gahitā, vadehi: atthi dāni te kumārikadhammo“ ti. „Āmā tātā atthi, mayā hi lobhavasena na koci puriso olokitapubbo“ ti. So dhītaraṃ assāsetvā gharaṃ netvā maṅgalaṃ¹¹ katvā parakulaṃ pesetvā „Satthāraṃ vandissāmīti“ gandhamālādihattho Jetavanaṃ gantvā Satthāraṃ vanditvā pūjetvā ekamantaṃ nisīdi „cirassāgato sīti“ ca vutte tam attham Bhagavato ārocesi. Satthā „upāsaka kumārikā ciraṃ paṭṭhāya¹² ācārasīlasampannā va, tvaṃ pana na idān' eva evaṃ vīmaṃsasi, pubbe pi vīmaṃsi yevā“ ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmaḍatte rajjaṃ kārente

¹ C^k vatthuno, C^v vatthuto? ² both C^k and C^v jhāyeyyun. ³ C^v visoso. ⁴ so both C^k and C^v. ⁵ C^k tānti, C^k tānanti. ⁶ both C^k and C^v -vāsi. ⁷ both C^k and C^v imissā. ⁸ so B^p; both C^k and C^v araṇṇam. ⁹ C^v vīmaṃsanañca-sekilenissito. ¹⁰ C^v -ti. ¹¹ C^v maṅga-. ¹² so both C^k and C^v; B^p cirarattāya.

Bodhisatto araṇṇe rukkhadevatā hutvā nibbatti. Ath' eko Bārāṇasiyam paṇṇikaupāsako ti vatthum paccuppannasadisam eva. Tena sā vīmaṃsanatthāya hatthe gahitā dhītā parideva-mānā imam gātham āha:

Yo dukkhapuṭṭhāya¹ bhaveyya tāṇam²
so me pitā dūbhi vane karoti,
sā kassa kandāmi vanassa majjhe,
yo tāyitā so sahasā karotīti. 101.

Tattha yo dukkhapuṭṭhāya¹ bhaveyya tāṇan³ ti kāyikacetasihehi dukkhehi puṭṭhāya¹ tāyitā parittāyitā patitṭhā bhaveyya, so me pitā dūbhi vane karotīti yo mayham dukkhaparittāyako pitā⁴ va⁵ imasmim thāne evarū-parā mittadūbhikammaṃ karoti attano jātāya dhītari⁶ vītikkammaṃ kattum¹ maññatīti attho, kassa kandāmīti kassa rodāmi ko me patitṭhā bhavissatīti dīpeti, yo tāyitā so sahasā karotīti yo mayham tāyitā rakkhitā avassayo bhavitum arahati so pitā yeva sāhasiyakammaṃ karotīti attho.

Atha nam pitā assāsetvā „amma rakkhittāṣīti⁷“ pucchi, „āma tāta rakkhito⁸ me attā“ ti. So tam gharaṃ netvā maṃ-galaṃ katvā parakulaṃ pesesi.

Satthā imam dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi: (Saccapariyosāne upāsako sotāpattiphale patitṭhahi) „Tadā pitā etarahi pitā, dhītā va dhītā, tam kāraṇam paccakkhato ditṭharukkhadevatā pana aham evā“ ti. Paṇṇikajātakaṃ.

3. Verijātaka.

Yattha verī⁹ nivisatīti¹⁰. Idam Satthā Jetavane viha-ranto Anāthapiṇḍikaṃ ārabha kathesi. Anāthapiṇḍiko kira bhogagāmaṃ¹¹ gantvā āgacchanto antarāmagge core disvā „antarāmagge vasitum na yuttam, Sāvattim eva gamissāmīti“ vegena gone pājetvā

¹ so both C^k and C^v. ² both C^k and C^v tāṇam. ³ C^k tāṇan. ⁴ C^v pitāya. ⁵ C^v varā. ⁶ so B^p; both C^k and C^v dhītariṃ. ⁷ both C^k and C^v rakkhittāṣīti; B^p rakkhitā asi. ⁸ C^v C^v B^p rakkhitā. ⁹ both C^k and C^v veri. ¹⁰ C^k nīti. ¹¹ C^k bhoggāmaṃ, C^v bhoggāmaṃ corr. to bhoggagāmaṃ.

Sāvatthim eva āgantvā punadivase vihāram gato Satthu etam attham ārocesi. Satthā „pubbe pi gahapati paṇḍitā antarāmagge core disvā antarā avilambamānā attano vasaṇaṭṭhānam eva gamimsū“ 'ti vatvā tena yācito atītam āhari:

Atīte Bārānasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto mahāvibhavo seṭṭhi hutvā ekam gāmakam niman-taṇam bhuñjanatthāya gantvā pacchā gacchanto antarāmagge core disvā antarāmagge avasitvā va vegena¹ pājento attano geham eva āgantvā nānaggarasehi bhuñjitvā mahāsayane nisinno „corānam hatthato muccitvā nibbhayaṭṭhānam attano geham āgato 'mhīti“ udānavasena imam gātham āha:

Yattha verī² nivisati³ na vase tattha paṇḍito,
ekarattam dirattam vā dukkham vasati verisū 'ti. 102.

Tattha verīti veracetanāsamaṅgipuggalo, nivisatīti⁴ patitṭhāti, na vase tattha paṇḍito ti so veripuggalo yasmim thāne patitṭhito hutvā vasati tattha paṇḍito paṇḍicena samannāgato na vaseyya, kimkāraṇa ti⁵ ekarattam dirat-tam vā dukkham vasati verisū⁶ verīnam hi antare vasanto⁷ ekāham dvīham pi dukkham eva vasatīti attho.

Evam Bodhisatto udānam udānetvā dānādīni puññāni katvā yathākammam gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi:
„Tadā⁸ aham eva Bārānasīseṭṭhi ahosin“ ti. Verijātakam.

4. Mittavindajātaka.

Catubbhi aṭṭhajjhagamā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam dubbacabhikkhum ārabha kathesi. Vatthum⁹ heṭṭhā Mittavindajātake vuttanayen¹ eva vitthāretabbam. Idam pana jātakam Kassapabuddha-kālikam.

¹ add goṇe. ² K*) veri. ³ K nivisati. ⁴ K nivisatīti ⁵ omīti ti? ⁶ read verisū 'ti? ⁷ K vasatto. ⁸ K vatthu.

⁹) Ck is now the only MS. at hand, therefore marked K.

Tasmim hi kāle uracakkam ukkhipitvā niraye paccamāno eko nerayiko satto „bhante kin nu kho pāpam akāsin“ ti Bodhisattam pucchi. Bodhisatto „tayā idaṇ c’ idaṇ ca pāpakkammam katan“ ti vatvā imam gātham āha:

Catubbhi atṭh’ ajjhagamā atṭhāhi pi¹ ca soḷasa
soḷasāhi ca battimsā, atriccham cakkam āsado,
icchāhatassa posassa cakkam² bhamati matthake ti. 103.

Tattha catubbhi atṭhajjhagamā ti samuddantare catasso vimānapetiyo labhivā tāhi³ asantutṭho atricchatāya parato gantvā aparā atṭhādhigato sīti attho, sesapadadvayehi es’ eva nayo, atriccham cakkam āsado ti evam sakalābhena asantutṭho atriccham atra atra icchanto parato parato lābham patthento idāni cakkam āsado ti idam uracakkam patto si, tassa te etam icchāhatassa tanhāya hatassa upāhatassa tava cakkam bhamati matthake pāsānacakkam⁴ ayacakkam ti imesu dvīsu khuradhāram ayacakkam tassa matthake punappuna patanavasena bhamantam disvā evam āha.

Vatvā ca pana attano devalokam eva gato. So pi niraya-satto attano pāpe khīṇe yathākkammam gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā Mittavindako dubbacabhikkhu ahosi, devaputto pana aham evā“ ti. Mittavindajātakaṃ.

5. Dubbalakatṭhajātaka.

Bahum petam vane kaṭṭhan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam uttastabhikkhum⁵ ārabba kathesi. So kira Sāvattivāsī⁶ eko kulaputto dhammadesanam sutvā pabbajitvā maraṇabhīruko ahosi, rattitṭhānadivātṭhānesu⁷ vātassa vā vījantassa⁸ sukkhadanḍakassa vā patantassa⁹ pakkhicatuppadānam vā saddam sutvā maraṇabhayaatajjito mahāravam ravanto palāyati. Tassa hi „maritabbam mayā“ ti satimattam pi n’ atthi, sace hi so „aham marissāmīti“ jāneyya na maraṇato bhāyeyya, maraṇasatikammattṭhānassa¹⁰ pana abhāvitattā va

¹ cfr. the Mittavindajātaka below; K omits pi, Bp ceva instead of pica. ² K cakka. ³ so Bp; K sītāhi. ⁴ K -na-. ⁵ K uttasanabhikkhum. ⁶ K -vāsī. ⁷ K rattitṭhā-. ⁸ K vījantassa, Bp bhījantassa. ⁹ K panantassa. ¹⁰ K maraṇa-

bhāyati. Tassa so maraṇabhīrukabhāvo bhikkhusaṅghe pākato jāto. Ath' ekadivasam dhammasabbhāyam bhikkhū katham samuṭṭhāpesum „āvuso, asuko nāma bhikkhu maraṇabhīruko¹ maraṇam bhāyati, bhikkhunā nāma 'avassam mayā maritabban' ti maraṇasatikammaṭṭhānam bhāvetum vaṭṭatīti". Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchitvā „imāya nāmā" ti vutte tam bhikkhum pakkosāpetvā „saccam kira tvaṃ maraṇabhīruko" ti pucchitvā „saccam bhante" ti vutte „bhikkhave mā etassa bhikkhuno anattamanā hotha, nāyam idān' eva maraṇabhīruko, pubbe pi maraṇabhīruko yevā" 'ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahma datte rajjam kārente Bodhisatto Himavante rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tasmim kāle Bārāṇasīrajā attano maṅgalahatthim ānañjakāraṇam sikkhāpetum hatthācariyānam adāsi. Tam ālāne² niccalam bandhitvā tomarahatthā manussā parivāretvā³ ānañjakāraṇam kārenti. So tam kāraṇam kāriyamāno vedanā adhivāsetum asakkonto ālānam bhinditvā manusse palāpetvā Himavantam pāvisi. Manussā tam gahetum asakkontā nivattiṃsu. So tattha maraṇabhīruko⁴ ahosi, vātasaddāni⁵ sutvā kampamāno maraṇabhaya-tajjito soṇḍam vidhunitvā vegena palāyati, ālāne⁶ bandhitvā ānañjakāraṇakālo⁷ viy' assa hoti, kāyassādam vā cittassādam vā alabhanto kampamāno vicarati. Rukkhadevatā nam disvā khandhavitape thatvā imam gātham āha:

Bahum p' etam vane kaṭṭham vāto bhañjati dubbalam,
tassa ce bhāyasī nāga kiso nūna bhavissasīti. 104.

Ayam piṇḍattho: yaṃ etam dubbalakaṭṭham puratthimādibhedo vāto bhañjati imasmim vane bahum sulabham⁷ tattha tattha samvijjati, sace tvaṃ tassa bhāyasī evaṃ sante niccam bhīto maṃsalohitakkhayaṃ patvā kiso nūna bhavissasī, imasmim pana vane tava bhayaṃ nāma n' atthi, tasmā ito paṭṭhāya mā bhāyīti.

¹ K maraṇā-. ² K ālāne. ³ K pariveritvā. ⁴ K vānasaddāni. ⁵ K ālāne. ⁶ K -kāraṇamkālo. ⁷ K sūlabham.

Evam devatā tassa ovādam adāsi. So pi tato patṭhāya nibbhayo ahosi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi: (Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patitṭhahi) „Tadā nāgo ayam bhikkhu ahosi, rukkhadevatā aham evā“¹ti. Dubbalakaṭṭhajātakam.

6. Udañcanijātaka.

Sukham vata mam jīvantam ti. Idam Satthā Jetavane viharanto thullakumārikapalobhanam ārabha katesi. Vattum Terasanipāte Cullanāradakassapajātaka¹ āvibhavissati. Tam pana bhikkhum Satthā „saccam kira tvam bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti pucchitvā „saccam Bhagavā“ ti vutte „kattha te cittam paṭibaddham“² ti pucchi. So „ekissā thullakumārikāyā“ ti āha. Atha nam Satthā „ayan te bhikkhu anattakārikā, pubbe pi tvam etam nissāya sīlavyasanam patvā kampanto vicaramāno paṇḍite nissāya sukham labhīti“³ vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente ti atītavatthum pi Cullanāradakassapajātaka yeva āvibhavissati. Tadā pana Bodhisatto sāyam phale ādāya āgantvā paṇṇasālam vivaritvā puttam Cullatāpasam etad avoca: „tāta tvam aññesu divasesu dārūni⁴ āharasi pāṇīyam paribhojanīyam āharasi“⁵ aggam karosi, ajja pana ekam pi akatvā kasmā dum-mukho pajjhāyanto nipanno sīti“. „Tāta, tumhesu phalāphalattāya gatesu ekā itthi āgantvā mam palobhetvā⁵ ādāya gantum āraddhā, aham pana ‘tumhehi visajjito gamissāmīti’ na gacchīm, asukaṭṭhāne pana tam nisīdāpetvā āgato ‘mhi, idāni gacchām’ aham tātā“⁶ ti. Bodhisatto „na sakkā etam nivattetun“⁷ ti nātvā „tena hi tāta gaccha, esā pana tam netvā yadā maccha-

¹ K cullakassapanāradajātaka. ² K paṭibandhan. ³ K dārūṇi. ⁴ K āharasi.

⁵ K palohetvā.

7. Sālittakajātaka.

Sādhu kho¹ sippakam nāmā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam hamsapaharaṇakam bhikkhum ārabha katesi. So kir' eko Sāvatthivāsikulaputto sālittakasippe² nipphattim patto (sālittakasippan³ ti sakkharākhīpanasippam vuccati) ekadivasam dhammam sutvā sāsane uram datvā pabbajitvā upasampadam labhi. Na pana sikkhākāmo na paṭipattisāro ahosi. So ekadivasam ekam daharabhikkhum ādāya Aciravatim gantvā nahāyitvā nadītire atthāsi. Tasmim samaye dve setahamsā ākāsenā gacchanti. So tam daharam āha: „imam pacchimamahamsam sakkharāya akkhihi paharitvā pādamūle pātemīti“. Itaro „katham pātesasi, na sakkhissasi paharitun“ ti āha. Itaro „tiṭṭhatu tāv' assa orato akkhihi parato akkhihi tam paharāmīti“. „Idāni pana tvaṃ asantam katesīti“. „Tena hi upadhārehīti“ ekan tiyaṃsam⁴ sakkharam gaḥetvā aṅguliya yantetvā tassa hamsassa pacchato khipi. Sā run ti saddam akāsi. Hamso „parissayena bhavitabban“ ti nivattitvā saddam sotum ārabhi. Itaro tasmim khane ekam vaṭṭasakkharam⁵ gaḥetvā tassa nivattitvā oloken tassa parabhāge akkhihi pahari. Sakkharā itaram pi akkhihi vini vijjhītvā gatā. Hamso mahāravam ravanto pādamūle yeva pati. Tato bhikkhū āgantvā garahitvā „ananucchavikam te katan“ ti Satthu santikam netvā „bhante iminā idam nāma katan“ ti tam attham ārocesum. Satthā tam bhikkhum garahitvā „na bhikkhave idān' ev' esa etasmim sippe kusalo. pubbe pi kusalo va ahosīti“ vatvā atitam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente Bodhisatto tassa amacco ahosi. Tasmim kāle rañño purohito atimukharo hoti bahubhāṇī⁶, tasmim⁶ kathetum āradḍhe aññe okāsam eva na labhanti. Rājā cintesi: „kadā nu kho etassa vacanupacchedakam kañci labhissāmīti“. So tato paṭthāya tathārūpaṃ ekam upadhārento vicarati. Tasmim kāle Bārāṇasiyam eko pīṭhasappī⁷ sakkharākhīpanasippe nipphattim patto hoti. Gāmadārakā nam rathakam āropetvā kaḍḍhamānā

7. Cfr. Dh. p. 415. ¹ K ko. ² so K; Bp sālittaka-. ³ Bp tiyaṅga. ⁴ K vaddhasakkharam. ⁵ K -bhāṇi. ⁶ K kasmim. ⁷ K -sappi.

- Bārāṇasīnagaradvāramūle eko viṭapasampanno mahānigrodho atthi - tattha ānetvā samparivāretva kākaṇikādīni¹ datvā „hatthirūpakam kara assarūpakam karā“² 'ti vadanti. So sak-kharā khipitvā khipitvā nigrodhapannesu nānārūpāni dasseti. Sabbāni pattāni chiddāvichiddān' eva ahesum. Atha rājā uyyānam gacchanto tam ṭhānam pāpuṇi. Ussāraṇabhayena sabbe dārakā palāyimsu, pīṭhasappī³ tatth' eva nipajji. Rājā nigrodhamūlam patvā rathe nisinno pattānam chiddatāya chāyam kabarakabaram disvā ullokento sabbesam pattānam chiddabhāvam disvā „ken' etānīti“⁴ pucchi. „Pīṭhasappinā devā“⁵ 'ti. Rājā „imam nissāya brāhmaṇassa vacanacchedam kātum sakkā bhavissatīti“⁶ cintetvā „kham pīṭhasappīti“⁷ pucchi. Vicinantā mūlantare nipannam disvā „ayam devā“⁸ 'ti āhaṃsu. Rājā nam pakkosāpetvā parisam ussāretvā pucchi: „amhākam santike eko mukhara-brāhmaṇo atthi, sakkhissasi tam nissaddam kātun“⁹ ti. „Nālimattā ajalaṇḍikā labhanto sakkhissāmi devā“¹⁰ 'ti. Rājā pīṭhasappim gharam netvā antosāṇiyam nisīdāpetvā sāṇiyam chiddam kāretvā brāhmaṇassa chiddābhimukham āsanam paññāpetvā nālimattā sukkhā ajalaṇḍikā pīṭhasappissa santike ṭhapāpetvā brāhmaṇam upatṭhānakāle āgataṃ tasmim āsane nisīdāpetvā katham samutṭhāpesi. Brāhmaṇo aññesam okāsam¹¹ adatvā raññā¹² saddhim kathetum ārabhi. Ath' assa so pīṭhasappī¹³ sāṇicchiddena¹⁴ ekekaṃ ajalaṇḍikaṃ makkhikaṃ¹⁵ pavesento¹⁶ viya tāluta-lamhi¹⁷ yeva pātetī. Brāhmaṇo āgatāgataṃ nāliyam telam pavesento viya gilati. Sabbā parikkhayam gamimsu. Tassa tā nālimattā¹⁸ ajalaṇḍikā kucchim pavitṭhā adḍhāḷhakamattā ahesum. Rājā parikkhīṇabhāvam nātvā āha: „ācariya tumhe atimukharatāya nālimattā ajalaṇḍikā gilantā kiñci na jānittha, ito dāni uttarim jīrāpetum¹⁹ na sakkhissatha, gacchatha piyaṅgūdakaṃ pivitvā chaḍḍhetvā attānam ārogaṃ karoṭhā“²⁰ 'ti. Brāhmaṇo tato

¹ so BP; K kākanani-? ² K -sappi. ³ so BP; K omits okāsam. ⁴ K raññāya. ⁵ K sāṇi-chi-. ⁶ RP pacchiyam. ⁷ so BP; K pavisento. ⁸ tāluta-lamhi. ⁹ K nā nālimattā. ¹⁰ K jīrā-

SECRET

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

paṭṭhāya pihitamukho viya hutvā kathentānam · pi saddhim akathanasīlo ahosi. Rājā „iminā me kaṇṇasukham¹ katan“ ti pīṭhasappissa sataṣaḥassuṭṭhānake² catusu disāsu cattāro gāme adāsi. Bodhisatto rājānam upasaṁkamitvā „deva sippaṁ nāma loke paṇḍitehi uggaṇhitabbam, pīṭhasappinā sālittakamattenāpi³ ayam sampatti⁴ laddhā“ ti vatvā imaṁ gātham āha:

Sādhu kho sippakam nāma api yādisa kīdisaṁ,
passa khañjappahārena laddhā gāmā catuddisā ti. 106.

Tattha passa khañjappahārenā 'ti passa mahārāja iminā nāma khañjassa pīṭhasappino ajalaṇḍikāpahārena catuddisā cattāro gāmā laddhā, aññesam pi sippānam ko ānisaṁsaparicchedo ti sippagunaṁ kathesi.

Satthā imaṁ dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā pīṭhasappi⁵ ayam bhikkhu ahosi, rājā Ānando, paṇḍitāmacco pana aham evā“ 'ti. Sālittakajātakam⁶.

8. Bāhiyajātaka.

Sikkheyya sikkhitabbānīti. Idam Sātthā Vesāliyam upanissāya Mahāvane kūṭāgārasālāyam viharanto ekam Licchaviṁ ārabha kathesi. So kira Licchavirājā saddho pasanno buddhapamukham bhikkhusaṁgham nimantetvā attano nivesane mahādānam pavat-tesi. Bhariyā paṇḍitaṁ assa thūlaṅgapaccaṅgā uddhumātakanimittasadisā anākappasampannā ahosi. Satthā bhattakiccāvasāne anumodanam katvā vihāram gantvā bhikkhūnam ovādam datvā gandhakuṭim pavisi. Bhikkhū dhammasabhāyam katham sanuṭṭhāpesuṁ: „āvuso, tassa nāma Licchavirañño tāva abhirūpassa tādisā bhariyā thūlaṅgapaccaṅgā anākappasampannā, katham so tāya saddhim abhiraṁatīti“. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave esa idān' eva, pubbe pi thūlasarirāya eva itthiyā saddhim abhiraṁatīti“ vatvā tehi yācito atītam āhari:

¹ K kanna-. ² so K; BP -hassuṭṭhānesu. ³ K sāli-. ⁴ K sampattim. ⁵ K -sappi. ⁶ K sālīkajā-, BP sālītakajā-.

Atīte Bārānasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto tassa amacco ahosi. Ath' ekā janapaditthī thūla-sarīrā anākappasampannā bhatim kurumānā rājaṅgaṇassa avidūrena¹ gacchamānā sarīravalaṅjapīlītā hutvā nivatthasāṭa-kena sarīram paṭicchādetvā nisīditvā sarīravalaṅjam muñcitvā khippam eva utthāsi. Tasmim khaṇe Bārānasīrājā vātapānena rājaṅgaṇam olokento tam disvā cintesi: „ayam evarūpe aṅgaṇaṭṭhāne sārīravalaṅjam muñcamānā hirottappam appahāya nivāsanen' eva paṭicchannā hutvā sarīrapīlam² mocetvā khippam utthitā, imāya nīrogāya³ bhavitabbam, etissā vatthu visadam bhavissati, visade pana vatthusmim eko putto labbhamāno visado puñṇavā bhavissati, imam mayā aggamaheśim kātum vaṭṭatīti“ so tassā apariggahītabhāvam ñatvā ānāpetvā aggamaheśiṭṭhānam adāsi. Sā tassa piyā ahosi manāpā. Nacirass' eva ekam puttam vijāyi. So pan' assā putto⁴ cakkavattirājā ahosi. Bodhisatto tassā⁵ sampattim disvā tathārūpam vacanokāsam labhitvā „deva sikkhitabbayuttakam nāma sippakam⁶ kasmā na sikkhitabbam, yatra hi nāmāyam mahāpuñṇā hirottappam appahāya paṭicchannenākārena sarīravalaṅjam kurumānā tumhe ārādhetvā evarūpam sampattim pattā“ ti vatvā sikkhitabbayuttakānam vaṇṇam kathento imam gātham āha:

Sikkheyya sikkhitabbāni, santi sacchandino janā,
bāhiyāpi⁷ suhannena⁸ rājānam abhirādhayīti. 107.

Tattha santi sacchandino ti tesu tesu sippesu sacchandā janā atthi yeva' bāhiyā ti bahijanapade jātā samvaddhā itthī, suhannena⁹ 'ti hirottappam appahāya paṭicchannākārena hannaṃ suhannaṃ nāma tena suhannena¹⁰, rājānam abhirādhayīti devam abhirādhetvā imam sampattim pattā ti.

Evam Mahāsatto sikkhitabbayuttakānam guṇam kathesi.

¹ K -dūreṇa. ² K -pīlam, R^p sarīravalaṅjam. ³ K nīrogāya. ⁴ K yutto ⁵ K tassāya. ⁶ K sikkhitabbaputtam nāma sippikam, R^p sikkhitabbayuttakam sippam nāma . . . sikkhitabbam. ⁷ K bāhiyāhi, R^p bāhirāpi. ⁸ B suchannena. ⁹ B suchannenā. ¹⁰ B channaṃ suchannaṃ . . . suchannena.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi:
„Tadā jayampatikā etarahi jayampatikā va, paṇḍitāmacco pana aham
evā“ 'ti. Bāhiyajātakam.

9. Kuṇḍakapūvajātaka.

Yathanno puriso hotīti. Idam Satthā Sāvattthiyam viha-
ranto mahāduggatam ārabha kathesi. Sāvattthiyam hi kadāci
ekam eva kulam buddhapamukhassa saṅghassa dānam deti, kadāci tīni
cattāri ekato hutvā, kadāci gaṇabandhanena, kadaci vīthisabhāgena,
kadāci sakalanagaram chandakam samharitvā, tadā pana vīthibhattam
nāma ahosi. Atha manussā „buddhapamukhassa saṅghassa yāgum¹
datvā khajjakam āharathā“ ti āhaṃsu. Tadā pan' eko paresam bhati-
kāraḥ duggatamanusso tassā vīthiyam vasamāno cintesi: „aham yāgum
dātum na sakkhissāmi, khajjakam pana dassāmīti“ saṅham kuṇḍakam²
vaṭṭāpetvā³ udakena temetvā akkapaṇṇena⁴ veṭhetvā kukkule paci-
tvā „idam Buddhassa dassāmīti“ tam ādāya gantvā Satthu purato
ṭhito „khajjakam āharathā“ 'ti ekasmiṃ vacane vuttamatte sabba-
paṭhamam gantvā tam pūvam Satthu patte paṭṭhāpesi. Satthā aññehi
diyyamānam khajjakam agahetvā tam eva pūvakhajjakam paribhuñji.
Tasmim űeva pana khaṇe „Sammāsambuddhena kira mahāduggatassa
kuṇḍakhajjakam ajigucchitvā paribhuttan“ ti sakalanagaram ekakolā-
halam ahosi. Rājarājamahāmattādāyo antamaso dovārike upādāya
sabbe va sannipatitvā Satthāram vanditvā mahāduggatam upasaṃ-
kamtvā „handā bhojanam gahetvā dve satāni gahetvā pañca satāni
gahetvā amhākam pattim dehīti“ vadimsu. So⁵ „Satthāram paṭipuc-
chitvā jānissāmīti“ Satthu santikam gantvā tam attham ārocesi.
Satthā „dhanam gahetvā⁶ sabbasattānam pattim dehīti“ āha. So
dhanam gahetum ārabhi. Manussā diguṇācatugguṇaattthaguṇādivasena⁷
dadantā nava hiraññakoṭiyo adamsu. Satthā anumodanam katvā
vihāram gantvā bhikkhūhi vatte⁸ dassite sugatovādam datvā gandha-
kuṭim pāvīsi. Rājā sāyaṇhasamaye mahāduggatam pakkosāpetvā
setṭhiṭṭhānena pūjesi. Bhikkhū dhammasabhāyam katham samutṭhā-
pesum: „āvuso Satthā mahāduggatena dinnam kuṇḍakapūvam ajiguc-
chanto amataṃ viya paribhuñji, mahāduggato pi bahum dhanā ca

¹ K yāgu. ² K sanhaṃsanhakūṇḍakam, Bp saṅham kuṇḍakam. ³ K vaddhāpetvā, B
vaḍḍhāpetvā. ⁴ so Bp; K akkamapaṇṇena. ⁵ K omits so. ⁶ adds vā. ⁷ K
diguṇācatugguṇe-. ⁸ K vante.

setṭhiṭṭhānā ca labhivā mahāsampattim patto“ ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchivā „imāya nāmā“ ti vutte „na bhikkhave idāni mayā ajigucchantena tassa kuṇḍakapūvo paribhutto, pubbe rukkhadevatāpi hutvā paribhutto yeva, ta-dāpi c' esa maṃ nissāya setṭhiṭṭhānam alatto“ evā“ 'ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto ekasmiṃ eraṇḍarukkhe rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tadā tasmiṃ gāmake manussā devatāmaṅgalikā honti. Ath' ekasmiṃ chaṇe sampatte manussā attano rukkhadevatānam balikammam akaṃsu. Ath' eko duggatamanusso te manusse rukkhadevatā paṭijaggante disvā ekaṃ eraṇḍarukkham paṭijaggi. Te manussā attano attano devatānam nānappakārāni mālāgan-dhavilepanāni c' eva khajjabhojjakāni ca ādāya gacchiṃsu. So pana kuṇḍakapūvaṃ c' eva ulūmkena ca udakam ādāya gantvā eraṇḍarukkhasa avidūre ṭhatvā cintesi: „devatā nāma dibba-khajjakāni khādanti, mayham devatā imaṃ kuṇḍakapūvaṃ na khādissati, kiṃ iminā kāraṇena¹ nāsemi, aham eva naṃ khādissā-mīti“ tato nivatti. Bodhisatto khandhavīṭape ṭhatvā „bho purisa² sace tvaṃ issaro bhavyeyyāsi mayham madhurakhajja-kam dadeyyāsi, tvaṃ pana duggato, aham tava pūvaṃ na khā-ditvā aññaṃ kiṃ khādissāmi³, mā me koṭṭhāsaṃ nāsehi⁴“ vatvā imaṃ gātham āha:

Yathanno puriso hoti tathannā tassa devatā,

āhar' etaṃ kaṇāmpūvaṃ⁴, mā me bhāgaṃ vināsayā 'ti. 108.

Tattha yathanno ti yathārūpabhojano, tathannā ti tassa devatāpi ta-thārūpabhojanā va honti, āharetaṃ kaṇāmpūvaṃ ti etaṃ kuṇḍakena pakkapūvaṃ ānehi, mayham bhāgaṃ mā vināsehi

So nivattitvā Bodhisattaṃ oloketvā balikammam akāsi. Bodhisatto tato ojaṃ paribhuñjitvā „purisa tvaṃ kimattham maṃ paṭijaggasīti“ āha. „Duggato 'mhi sāmi, taṃ nissāya duggatabhāvato muñcitukāmatāya paṭijaggāmīti“. „Bho purisa

¹ so BP; K kiñcanākāraṇena. ² K parisa. ³ K khādissā. ⁴ K kaṇam.

mā cintayi, tayā kataññussa katavedino pūjā katā, imaṃ eraṇ-
ḍaṃ parikkhipitvā nidhikumbhiyo gīvāya gīvaṃ āhacca t̥hitā,
tvaṃ rañño ācikkhitvā sakatehi dhanam āharitvā rājamaṅgaṇe
rasim kārehi, rājā te tussitvā seṭṭhit̥thānam dassat̥tī“ vatvā
Bodhisatto antaradhāyi. So tathā akāsi. Rājā tassa seṭṭhit̥-
thānam adāsi. Iti so Bodhisattam nissāya mahāsampattim
patvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanam āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā duggato va etarahi duggato, eraṇḍarukkhadevatā pana aham
evā“ 'ti Kuṇḍakapūvajātakaṃ¹.

10. Sabbasaṃhāra-kapaṇha.

Sabbasaṃhāra-ko natthīti. Ayaṃ Sabbasaṃhāra-kapaṇho
sabbākārena Ummaggajātaka āvibhavissatīti. Sabbasaṃhāra-ka-
paṇho nit̥thito. Parosata-vaggo² ekādasamo.

12. HAMSIVAGGA.

1. Gadrabhapaṇha.

Haṃsi tuvaṃ evaṃ maññasīti³. Ayaṃ pi Gadrabhapaṇho
Ummaggajātaka yeva āvibhavissati. Gadrabhapaṇho nit̥thito.

2. Amarādevīpaṇha.

Yena sattubilaṅgā cā⁴ 'ti. Ayaṃ Amarādevīpaṇho⁵ nāma
tatth' eva āvibhavissati. Amarādevīpaṇho nit̥thito⁶.

3. Sigāla-jātaka.

Saddahāsi sigālassā 'ti. Idam Satthā Veluvane viharanto
Devadattam ārabha kathesi. Tasmim samaye bhikkhū dhammasa-

¹ so BP; K kuṇḍapūva-. ² both BP and K parosahassavaggo. ³ K haṃsi tvaṃ mañña-
sīti, BP haṃsitvaṃ eva paññasīti. ⁴ K yā. ⁵ K amara-. ⁶ K omits amarā-... nit̥thito;
B channapathapaṇho dutiyo nit̥thito.

bhāyaṃ sannipatitvā „āvuso Devadattena pañca bhikkhusatāni ādāya Gayāsīsam gantvā 'yaṃ samaṇo Gotamo karoti' na so dhammo, yaṃ ahaṃ karomi ayam eva dhammo' ti te bhikkhū attano laddhiṃ gāhāpetvā thānappattam musāvadam katvā saṅgham bhinditvā ekasīmāya dve uposathā katā" ti Devadattassa agunakatham kathentā nisīdimsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā" ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti vutte „na bhikkhave Devadatto idān' eva musāvādī", pubbe pi musāvādī yevā 'ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjam kārente Bodhisatto susānavane rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tadā Bārāṇasiyaṃ nakkhattam ghuṭṭham. Manussā „yakkhabalikamam karomā" 'ti tesu tesu caccararacchādiṭṭhānesu macchamāsādīni¹ vippakiritvā kapālakesu bahusuram² thapayimsu. Ath' eko sigālo adḍharattasamaye niddhamanena³ nagaram pavisitvā macchamamsam khāditvā suram pivitvā punnāgagacchantare⁴ pavisitvā yāva aruṇuggamanā niddam okkami. So pabujjhitvā ālokaṃ disvā „idāni nikkhamitum na sakkā" ti maggasamīpaṃ gantvā adissamāno nipajjitvā⁵ aññe va manusse disvāpi kiñci avatvā ekaṃ brāhmaṇam mukhadhovanatthāya gacchantam disvā cintesi: „brāhmaṇa dhanalolā honti, imaṃ dhanena palobhetvā yathā maṃ upakacchantare katvā uttarāsaṃge⁶ nagarā nīharati" tathā karissāmīti" so manussabhāsāya „brāhmaṇā" 'ti āha. So nivattitvā „ko maṃ pakkosatīti" āha. „Ahaṃ brāhmaṇā" 'ti. „Kiṃkāraṇā" ti. „Brāhmaṇa, mayhaṃ dve kahāpaṇasatāni atthi, sace maṃ upakacchantare katvā uttarāsaṅgena paṭicchādetvā yathā na koci passati tathā nagarā nikkhametum sakkosi tuyhaṃ te kahāpaṇe dassāmīti". Brāhmaṇo dhanalobhena „sādhū" 'ti sampāṭicchitvā tam tathā katvā ādāya nagarā nikkhamitvā thokaṃ agamāsi. Atha naṃ sigālo pucchi: „kataram thānam brāhmaṇā" 'ti. „Asukaṃ nāmā" 'ti. „Aññaṃ thokaṃ thānam gacchā" 'ti evaṃ punappuna vadento mahāsusānam patvā

¹ K kāroti. ² K -vādi. ³ K macchamāsādīni. ⁴ K bahūsūram. ⁵ K niddhamane. ⁶ K punnāgacchantareṃ. ⁷ K nipajjitvā. ⁸ K -saṃgo. ⁹ K nīharati.

„idha maṃ otārehīti“ āha. Tattha naṃ otāresi. Sigālo „tena hi brāhmaṇa uttarisātakam pattharā“ 'ti āha. So dhanalobhena patthari. Atha naṃ „imaṃ rukkhamūlam khanāhīti“ paṭhavi-khanane yojetvā brāhmaṇassa uttarisātakam abhiruyha catuṣu kaṇṇesu majjhe cā 'ti pañcasu ṭhānesu sarīranissandaṃ pātetvā makkhetvā¹ c' eva temetvā ca susānavanaṃ pāvisi. Bodhisatto rukkhaviṭape ṭhatvā imaṃ gātham āha:

Saddahāsi sigālassa surāpītassa brāhmaṇa,
sippikānaṃ satam n'atthi kuto kaṃsasatā duve ti. 109.

Tattha saddahāsīti saddahasi, ayam eva vā pāṭho, saddhiṃ² yāyasīti attho, sippikānaṃ satam natthīti etassa hi sippikāsatam pi n'atthi, kuto kaṃsa-satā duve ti dve kaḥapaṇasatāni paṇ' assa kuto yevā 'ti.

Bodhisatto imaṃ gātham vatvā „gaccha brāhmaṇa tava sātakaṃ dhovitvā nahāyitvā attano kammaṃ karohīti“ vatvā antaradhāyi. Brāhmaṇo tathā katvā „vañcito vat' amhīti“ domanassapatto pakkāmi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadāpi sigālo Devadatto ahosi, rukkhadevatā pana aham evā“ 'ti. Sigāla-jātakam.

4. Mitacintijātakam.

Bahucintī appacintī cā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto dve mahallakathere ārabha katesi. Te kira janapade ekasmiṃ³ araṇṇavāse vassaṃ vasitvā „Satthu dassanatthāya gacchissāmā“ 'ti pātheyyam sajjetvā „ajja gacchāma, sve gacchāmā“ 'ti māsaṃ atikkamitvā puna pātheyyam sajjetva tath' eva māsaṃ puna māsaṃ ti evaṃ attano kusītabhāvena c' eva nivāsanaṭṭhāne ca apekhāya tayo māse atikkamitvā tato nikkhamma Jetavanaṃ gantvā sabhāgaṭṭhāne pattacīvaraṃ paṭisaṃmetvā Satthāraṃ passiṃsu. Atha te bhikkhū pucchiṃsu: „ciraṃ vo āvuso Buddhupaṭṭhānaṃ akarontānaṃ, kasmā evaṃ cirāyitthā“ 'ti. Te tam attham ārocesuṃ. Atha tesam so

¹ K cakkhetvā, B pakkhītvā. ² so Bp; K patti. ³ K kasmiṃ.

ālasīyakusītabhāvo bhikkhusaṅghe pākato jāto. Dhammasabhāyam pi tesam bhikkhūnam eva ālasīyabhāvaṃ nissāya katham samutthāpesum. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte te pakkosāpetvā „saccam kira tumhe bhikkhave alasā kusītā“ ti pucchitvā „saccam bhante“ ti vutte „na bhikkhave idān' eva te alasā, pubbe pi alasā c' eva nivāsanaṭṭhāne ca sālayā sāpekhā“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyāṃ Brahmadaṭṭe rajjam kārente Bārāṇasīnadiyaṃ tayo¹ macchā ahesum, Bahucintī Appacintī Mitacintīti tesam² nāmāni. Te araṇṇato manussapatham āgamiṃsu. Tattha Mitacintī itare dve evam āha: „ayaṃ manussapatho nāma sāsamko sappatibhaya, kevaṭṭā nānappakārāni jālakuminādīni khipitvā macche gaṇhanti, mayam araṇṇam eva gacchāmā“ 'ti. Itare dve janā³ alasatāya c' eva āmisagiddhatāya ca „ajja gacchāma, sve gacchāmā“ 'ti tayo māse atikkāmesum. Atha kevaṭṭā nadiyaṃ jālam khipiṃsu. Bahucintī ca Appacintī ca gocaraṃ gaṇhantā purato gacchanti, te attano andhabālatāya jālagantham⁴ asallakkhetvā jālakucchim eva pavisīṃsu. Mitacintī pacchato āgacchanto jālagantham⁴ sallakkhetvā tesaṃ ca jālakucchim pavitṭhabhāvaṃ ñatvā „imesam kusītānaṃ andhabālānaṃ jīvitadānaṃ dassāmīti“ cintetvā bahipassena jālakucchiṭṭhānaṃ gantvā jālakucchim phāletvā nikkhanto sadiso hutva udakaṃ āloḷento⁵ jālassa purato patitvā puna jālakucchim pavisitvā pacchimabhāgena phāletvā nikkhantasadiso udakaṃ āloḷento⁵ pacchimabhāge pati. Kevaṭṭā „macchā jālam phāletvā gatā“ ti maññamānā jālakotīyaṃ gaḥetvā ukkhipiṃsu. Te dve pi macchā jālato muñcitvā udake patiṃsu. Iti tehi Mitacintiṃ nissāya jīvitaṃ laddham.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gāthāṃ āha:

¹ K tayo tayo. ² K appacintīti tesam. ³ K jāuā. ⁴ K -gandham. ⁵ K āloḷento.

Bahucinti Appacintī ca ubho jāle abajjhare,
Mitacintī amocesi, ubho tattha samāgatā ti. 110.

Tattha Bahucintīti bahucintanāya¹ vitakkababulatāya evaṁ laddhanāmo², itaresu pi dvīsu ayam eva nayo³, ubho tattha samāgatā ti Mitacintīm nissāya laddhajīvītā tattha udaye puna ubho pi jānā⁴ Mitacintinā saddhīm samāgatā ti attho.

Evaṁ Satthā imaṁ dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi: (Saccapariyosāne mahallakabhikkhū sotāpattiphale patitṭhahimsu) „Tadā Bahucintī⁵ ca Appacintī⁵ ca ime dve ahesum, Mitacintī pana aham evā“ ti. Mitacintijātakam.

5. Anusāsikajātika.

Yāyānāṁ anusāsatīti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṁ anusāsikabhikkhunim⁶ ārabha kathesi. Sā kira Sāvatti-vāsini ekā kuladhītā pabbajitvā upasampannakālato paṭṭhāya samaṇadhamme ananuyuttā āmisagiddhā hutvā yattha aññā bhikkhuniyo na gacchanti tādise nagarassa ekadesa⁷ piṇḍāya carati. Ath' assā manussā paṇīta-piṇḍapātāṁ denti. Sā rasatanhāya bajjhivā „sace imasmim padese aññā bhikkhuniyo piṇḍāya carissanti mayham lābho parihāyissati, yathā etaṁ padesaṁ aññā nāgacchanti evaṁ mayā kātum vaṭṭatīti“ cintetvā bhikkhuniupassayaṁ⁸ gantvā „ayye asukaṭṭhāne caṇḍo hatthi caṇḍo asso caṇḍo kukkuro carati, saparissayaṭṭhānam⁹, mā tattha piṇḍāya caritthā“ ti bhikkhuniyo anusāsati. Tassā sutvā ekā bhikkhunī pi¹⁰ tam padesaṁ gīvaṁ parivattetvā na olokesi. Tassā ekasmim divase tasmim padese piṇḍāya carantiyā vegen' ekaṁ gehaṁ pavisantiyā caṇḍo meṇḍako paharivā ūraṭṭhikaṁ bhindi. Manussā vegena upadhāvitvā dvidhā bhinnam ūraṭṭhikaṁ ekato bandhitvā tam bhikkhunim māñcenā-dāya¹¹ bhikkhuniupassayaṁ nayimsu. Bhikkhuniyo „ayam aññā bhikkhuniyo¹² anusāsivā sayam tasmim padese carantī¹³ ūrum bhindāpetvā āgatā“ ti parihāsaṁ akāmsu. Tam pi tāya katakāraṇaṁ nacirass' eva bhikkhusaṁghe pākāṭam ahosi. Ath' ekadivasaṁ dhammasabbhāyam

¹ K abahu-. ² K laddhā-. ³ K tayo. ⁴ K jānā. ⁵ K -ti. ⁶ K anusāsaka-.
⁷ K ekadesase. ⁸ K -upassasaṁ. ⁹ add atthi? ¹⁰ K pi. ¹¹ so Bp; K vadenā dāya ¹² K repeats ayam aññā bhikkhuniyo ¹³ K caranti.

bhikkhū „āvuso anusāsikā¹ bhikkhunī aññam anusāsivā sayam tas-
mim padese caramānā caṇḍena meṇḍakena ūrum bhindāpesīti“ tassā
agunakatham kathesum. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave
etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na
bhikkhave idān' eva, pubbe p' esā anusāsati yeva, sayam pana na
vattati, niccakāle dukkham eva anubhavatīti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bo-
dhisatto araṇṇe sakunayoniyam nibbattitvā vayappatto sa-
kunajetthako hutvā anekasakunasataparivāro Himavantam pavisi.
Tassa tattha vasanakāle ekā caṇḍā sakunikā mahāvattani-
maggam gantvā gocaram gaṇhatī. Sā tattha sakatehi patitāni
vīhimuggabījādīni labhitvā „yathā dāni imam padesam aññe
sakunā nāgacchanti tathā karissāmīti“ cintetvā sakunasam-
ghassa ovādam deti: „mahāvattanimahāmaggo nāma sappati-
bhayo, hatthiassādayo c' eva caṇḍagonayuttayānādīni ca sañ-
caranti², sahasā uppatitum na sakkā hoti, na tattha gantabban“
ti. Sakunasamgho tassā Anusāsikā t' eva nāmam akāsi. Sā eka-
divasam vattanimahāmagge carantī³ mahāmagge vegena āgac-
chantassa yānassa saddam sutvā nivattitvā oloketvā „dūre tāvā“
ti carati yeva. Atha nam yānam vātavegena sīgham eva sam-
pāpuṇi. Sā utthātum nāsakkhi, cakkam bhinditvā gata⁴.
Sakunajetthako sakune samānento tam adisvā „Anusāsikā na
dissati, upadhāretha nan“ ti āha. Sakunā upadhārentā tam
mahāmagge dvedhā chinna⁵ disvā sakunajetthakassa ārocesum.
Sakunajetthako „sā aññā⁶ sakunikā vāretvā sayam tattha cara-
mānā dvedhā chinnā⁷ kirā“ 'ti vatvā imam gātham āha:

Yā-y-aññam anusāsati sayam loluppacārini
sāyam vipakkhikā seti hatā cakkena sālikā ti. 111.

¹ K anusāsikam corr. to -ka. ² K sañcanti. ³ K -ti ⁴ K gatā ⁵ K
cchinna ⁶ K aññe. ⁷ K cchinna.

Tattha yāyaññam anusāsati¹ yakāro¹ padasandhikaro, yā aññe anusāsati¹ attho, sayam loluppacārini¹ attanā loluppacārini¹ samānā, sāyam vipakkhikā seti¹ sā eva savihatapakkhā hutvā mahāmagge sayati, hatā cakkena sālīkā ti yānacakkena hatā sālīkā sakunīkā ti.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Anusāsikā sakunīkā ayam anusāsikabhikkhunī āhosi, sakunajetthako pana aham evā“¹ ti. Anusāsikajātakam².

6. Dubbacajātika.

Atikaram akarācariyā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam dubbacabhikkhum ārabha kathesi. Tassa vatthum Navanipāte Gijjhajātake āvibhavissati. Satthā pana tam bhikkhum āmañtetvā „bhikkhu na tvam idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco dubbacabhāvena ca paṇḍitānam ovādam akaronto sattippahārena³ jīvitakkhayam patto sīti“⁴ vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto lamghananataka yoniam⁴ paṭisandhim gahetvā vayappatto paññavā upāyakusalo ahosi. So ekassa naṭassa santike sattim lamghanasippam sikkhitvā ācariyena saddhim sippam dassento vicarati. Ācariyo pan' assa catunnam ñeva sattīnam lamghanasippam jānāti na pañcannam. So ekadivasam ekasmin gāmake sippam dassento surāmadamatto pañca sattiyo⁵ „lamghissāmīti“⁵ paṭipāṭiyā thapesi. Atha nam Bodhisatto āha: „ācariya tvam pañca sattī lamghanasippam na jānāsi, ekam sattim hara, sace lamghissasi pañcamāya sattiya viddho marissasīti“⁵. So suṭṭhumattatāya „tvam pi mayham pamāṇam na jānāsīti“⁵ tassa vacanam anādiyitvā catasso lamghetvā pañcamāya sattiya daṇḍake madhukapuppham viya āvuto parideva-māno nipajji. Atha nam Bodhisatto „paṇḍitānam vacanam akatvā imam vyasanam patto sīti“⁵ imam gātham āha:

¹ K yākarō. ² K anusāsiyā-. ³ K santippa-. ⁴ K lamghananataka-. ⁵ K santiye.

Atikaram akarācariya, mayham p' etaṃ na ruccati,
catutthe lamghayitvāna¹ pañcamāy² asi³ āvuto ti. 112.

Tattha atikaramakarācariyā 'ti ācariya ajja tvaṃ atikaraṃ akara, at-
tano kāraṇato atirekakaraṇaṃ akarāti attho, mayham petam na ruccatīti
mayham antevāsikassa pi samānassa³ etaṃ⁴ tava karaṇaṃ na ruccati, tena te
aham paṭhamam⁵ eva kathesiṃ ti dīpeti, catutthe lamghayitvāna ti ca-
tutthe sattithale apatitvā attānam lamghitvā, pañcamāyasi² āvuto ti paṇ-
ḍitānam vacanaṃ agaṇhanto idāni pañcamāya sattiya āvuto sīti.

Idam vatvā ācariyaṃ sattito apanetvā kattabbayuttakaṃ
akāsi.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā ācariyo
ayaṃ dubbaco ahosi, antevāsiko pana aham evā“ 'ti. Dubbaca-
jātakaṃ.

7. Tittirajātaka.

Accuggatā atibalatā ti, Idam Satthā Jetavane viharanto
Kokālikaṃ ārabha kathesi. Tassa vatthum Terasanipāte Takkā-
riyajātake āvibhavissati. Satthāpi⁶ „na bhikkhave Kokālika idān' eva
attano vācam nissāya nattho, pubbe pi nassi yevā“ 'ti vatvā atītaṃ
āhari:

Atite Bārāṇāsiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bo-
dhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayapatto Tak-
kaṣilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā kāme pahāya isipabbajjaṃ
pabbajitvā pañcābhiññā aṭṭha samāpattiyo nibbattesi. Hima-
vantapadese sabbo isigaṇo sannipatitvā taṃ ovādācariyaṃ katvā
parivāresi. So pañcannaṃ isisatānaṃ ovādācariyo hutvā jhāna-
kīlāya⁷ kīlanto⁸ Himavante vasati. Tadā eko paṇḍurogatāpaso
kuṭṭhārīṃ⁹ gahe tvā kaṭṭhaṃ phāleti. Ath' eko mukharatāpaso
tassa santike nisīditvā „idha pahāraṃ dehi, idha pahāraṃ

¹ K lamghitvā. ² so BP; K pañcamīyasmiṃ. ³ K samātassa pl. ⁴ K eka taṃ.

⁵ K paṭham ⁶ K satthāpa. ⁷ K -kīlāya. ⁸ K kīl-. ⁹ K kuṭṭhārīṃ.

dehīti¹ tam tāpasam rosesi. So kujjhitvā „na dāni² me tvam dārūphālanakasippam sikkhāpanakaācariyo“ ti tiṇham kuṭhārim ukkhipitvā ekappahāren³ eva jīvitakkhayam pāpesi. Bodhisatto tassa sarīrakiccam kāresi. Tadā assamato āvidure ekasmiṃ vammikapāde tittiro vasati. So sāyapātam vammikamatthake ṭhatvā mahāvassitam vassi. Tam sutvā eko luddako „tittirena bhavitabban“ ti saddasaññāya gantvā tam vadhitvā ādāya gato. Bodhisatto tassa saddam asuṇanto „asukatṭhāne tittiro vasati, kin nu kho tassa saddo na sūyatīti“ tāpase pucchi. Te tassa tam attham ārocesum. So ubho pi tāni kāraṇāni saṃsandetvā isigaṇamajjhe imam gātham āha:

Accuggatā atibalatā ativelam pabhāsītā

vācā hanati dummedham tittiram vātiyassitan ti. 113.

Tattha accuggatā ti atūggatā, atibalatā ti punappunabhāsanena atibalasabhāvā, ativelam pabhāsītā ti atikkantavelā pamāṇātikkamena⁴ bhāsītā, tittiram vātiyassitan ti yathā tittiram ativassitam hanī tathā evarūpā vācā dummedham bālapuggalam hanatīti.

Evam Bodhisatto cattāro brahmavihāre bhāvetvā Brahmalo-
parāyano⁴ āhosi.

Satthāpi „na bhikkhave Kokāliko idān¹ eva attano vacanam nis-
sāya natṭho, pubbe pi nassi yevā“² ti imam dhammaḍḍesaṇam āharitvā
jātakam samodhānesi: „Tadā dubbacatāpaso Kokāliko ahosi, isigaṇo
Buddhapaṇisā, gaṇasatthā pana aham evā“³ ti. Tittirajātakam.

8. Vaṭṭakajātakam.

Nācintayanto puriso ti. Idam Satthā Jetavane viharanto
Uttarasetṭhiputtam ārabha kathesi. Sāvattiyam kira Uttarasetṭhi
nāma ahosi mahāvibhavo. Tassa bhariyāya kucchiyam eko puñṇavā
satto Brahmaloḍḍā cavitvā paṭisandhim gahetvā vayappatto abhirūpo

¹ K dāti. ² K sūyyatīti. ³ K pamāṇā-. ⁴ K -no.

ahosi brahmavaṇṇī. Ath' ekadivasam Sāvattthiyam kattikachane nak-
khatte ghuṭṭhe sabbo loko nakkhattanissito¹ ahosi. Tassa sahāyakā
aṇṇe seṭṭhiputtā sapajāpatikā ahesum. Uttarasetṭhiputtassa pana
dīgharattam Brahmaloce vasitattā kilesesu cittam na allīyati. Ath'
assa sahāyakā „Uttarasetṭhiputtassāpi ekam itthim ānetvā nakkhattam
kīlissāmā²“ 'ti sammantayitvā tam upasamkamitvā „samma imasmim
nagare kattikarattivārachano³ ghuṭṭho, tuyham pi ekam itthim ānetvā
nakkhattam kīlissāmā⁴“ 'ti āham'su, „na mam' attho itthiyā“ ti ca
vutte pi punappuna nibbandhitvā sampatiṇṇāpetvā ekam vaṇṇadāsīm
sabbālamkārapatimaṇḍitam katvā tassa gharam netvā „tvam seṭṭhi-
puttassa santikam gacchā“ 'ti sayanigharam pesetvā nikkhamim'su.
Tam sayanigharam pavitṭham pi seṭṭhi n' eva oloketi nālapati. Sā
cintesi: „ayam evam⁵ rūpaggappattam uttamavilāsasampannam mam
n' eva oloketi nālapati, idāni nam attano itthikuttalīlāya olokāpessā-
mīti“ itthilīlhe dassenti⁶ pahatṭhākārena aggadante vivaritvā sitam
akāsi. Seṭṭhiputto oloketvā dantaṭṭhike nimittam gaṇhi. Atṭhikasaṇṇam
uppajji. Sakalam pi tam sarīram atṭhikasamkhalikā viya paṇṇāyi.
So tassā paribbayam datvā „gacchā“ 'ti uyyojesi. Tam tassa gharā
otinṇam eko issaro antaravīthiyam disvā paribbayam datvā attano
gharam nesi. Sattāhe⁷ vītivatte nakkhattam ositam. Vaṇṇadāsiyā
mātā dhītu āgamanam adisvā seṭṭhiputtānam santikam gantvā „kham
sā“ ti pucchi. Te Uttarasetṭhiputtassa gharam gantva „kham sā“ ti
pucchim'su. „Tam khamam yeva tassā paribbayam datvā uyyojesi“
ti. Ath' assa mātā āha: „dhītaram na passāmi, dhītaram me samānethā“
'ti Uttarasetṭhiputtam ādāya raṇṇo santikam agamāsi. Rājā atṭam
vinicchinanto „ime te seṭṭhiputtā vaṇṇadāsīm ānetvā adamsū“ 'ti pucchi.
„Āma devā“ 'ti. „Idāni sā kham“ ti. „Na jānāmi, tam khamam
nēva nam uyyojesi“ ti. „Idāni tam samānetum sakkosīti“. Na
sakkomi devā“ 'ti. Rājā „sace samānetum na sakkoti rājānam assa
karethā⁸“ 'ti āha. Atha nam pacchā bāham bandhitvā „rājānam'
karissāmā⁹“ 'ti gahetvā pakkamim'su. „Seṭṭhiputtam kira vaṇṇadāsīm
samānetum asakkontam rājānam kāretīti“ sakalanagaram ekakolāhalaṃ
ahosi. Mahājano ure hatthe ṭhapetvā „kin nām' etam sāmi, attano
te ananucchavikam laddhan“ ti paridevati, seṭṭhiputtassa¹⁰ pacchato
pacchato paridevanto gacchati. Seṭṭhiputto cintesi: „idam mayham

¹ K -nissīto. ² K kīl-. ³ K -chano. ⁴ K kīl-. K ⁵ K eva. ⁶ K -ti. ⁷ K
sattābhe. ⁸ K karethā. ⁹ K rājānam. ¹⁰ Rp seṭṭhi pi puttassa.

evārūpaṃ dukkhaṃ agāre vasanabhāvena uppannaṃ, sace ito muñcis-
sāmi mahā-Gotama-sammāsambuddhassa santike pabbajissāmīti¹. Sāpi
kho vannaḍāsī² tam kolāhalasaddaṃ sutvā „kimsaddo nāma³ eso“ ti
pucchitvā tam pavattim sutvā vegena otarivā „ussaratha ussaratha
sāmi⁴, maṃ rājapurisānaṃ datṭhum dethā“⁵ ti attānaṃ dassesi. Rāja-
purisā naṃ disvā mātaraṃ paṭicchāpetva setṭhiputtaṃ muñcitvā pakka-
mimsu. So sahāyaparivuto nadiṃ gantvā sisam nahāyitvā gehaṃ
gantvā bhuttaḍātarāso mātāpitāro pabbajjaṃ anujānāpetvā cīvarasātake
ādāya mahantena parivārena Satthu santikaṃ gantvā vanditvā pabbaj-
jaṃ yācitvā pabbajjaṃ ca upasampadaṃ ca labhitvā avissatṭhaka-
kammaṭṭhāno vipassanaṃ vaddhetvā nacirass⁶ eva arahatte patitṭhāsi.
Ath⁷ ekadivasam dhammasabhāyaṃ sannipatitā bhikkhū „āvuso Uttara-
setṭhiputto attano bhaye uppanne sāsanaṃsa guṇaṃ jānitvā ‘imamhā
dukkhā muccamāno pabbajissāmīti’ cintetvā tena sucintitena mutto c’
eva pabbajito ca aggaphale ca patitṭhito“ ti tassa guṇakathaṃ ka-
thesum. Satthā āgantvā „kāya nu ‘ttha bhikkhave etarahi kathāya
sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“⁸ ti vutte „na bhikkhave
Uttarasetṭhiputto va attano bhaye uppanne ‘iminā upāyena imamhā
dukkhā muñcissāmīti’ cinto maraṇabhayaṃ mutto, atīte paṇḍitāpi
attano bhaye uppanne ‘iminā upāyena imamhā dukkhā muccissāmā’⁹ ti
cintetvā maraṇabhayaḍukkhato muccimsu yevā“¹⁰ ti vatvā¹¹ atītaṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente
Bodhisatto cutipaṭisandhivasena parivattento vaṭṭakayoni-
yaṃ nibbatti. Tadā eko vaṭṭakaluddako araṇṇe bahū vaṭṭake
āharitvā gehe ṭhapetvā gocaraṃ datvā mūle gaḥetvā āgatānaṃ
hatthe vaṭṭake vikkiṇanto jīvikaṃ kappeti. So ekadivasam
bahūhi vaṭṭakehi Bodhisattam pi gaḥetvā ānesi¹². Bodhisatto
cintesi: „sac’ āhaṃ iminā dinnagocaraṃ paṇīyaṃ ca paribhuñjis-
sāmi ayaṃ maṃ gaḥetvā āgatānaṃ manussānaṃ dassati, sace
pana na paribhuñjissāmi ahaṃ milāyissāmi, atha maṃ milātaṃ
disvā manussā na gaṇhissanti, evaṃ me sotthi bhavissati, imaṃ
upāyaṃ karissāmīti“ so tathā karonto milāyitvā atṭhicammamatto
ahosi. Manussā naṃ disvā na gaṇhimsu. Luddako Bodhisattam

¹ K vannaḍāsī. ² K sāmikaṃ corr. to sāmim, B² sāmi. ³ K omits vatvā. ⁴ K ānesi.

ṭhapetvā sesesu parikkhīnesu pacchīm nīharitvā dvāre ṭhapetvā Bodhisattam hatthatale katvā „kimkato nu kho ayaṃ vaṭṭako“¹ ti oloketum āradḍho. Ath' assa pamattabhāvaṃ ñatvā Bodhisatto pakkhe² pasāretvā uppatitvā araṇṇam eva gato. Vaṭṭakā tam disvā „kin nu kho na paññāyasi, kham gato sīti“³ pucchitvā „luddakena gahito 'mhīti“⁴ vutte⁵ „kin ti katvā mutto sīti“⁶ pucchimsu. Bodhisatto „ahan tena dinnagocaram agahetvā⁷ pāniyaṃ apivitvā upāyacintāya mutto“⁸ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Nācintayanto puriso visesam adhigacchati,
cintitassa phalaṃ passa, mutto 'smi vadhabandhanā ti. 114.

Tattha ayaṃ piṇḍattho: puriso dukkhaṃ patvā iminā nāma upāyena imambhā dukkhā muccissāmīti acintayanto attano dukkhā mokkhasamkhātam visesaṃ nādhigacchati, idāni pana mayā cintitakammassa phalaṃ passa, ten' eva upāyena mutto 'smi vadhabandhanā, maraṇato ca bandhanato ca mutto ahan ti.

Evam Bodhisatto attanā katakāraṇaṃ ācikkhi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi:
„Tadā maraṇamuttavaṭṭako aham evā“⁹ 'ti. Vaṭṭakajātakāṃ.

9. Akālarāvijātaka.

Amātāpitarisaṃvaddho ti. Idam Satthā Jetavane viharanto akālarāviṃ bhikkhuṃ ārabha kathesi. So kira Sāvatthivāsikulaputto sāsane pabbajitvā vattaṃ vā sikkhaṃ vā na uggaṇhi. So „imasmiṃ kāle mayā vattaṃ kātabbhaṃ imasmiṃ kāle upatṭhātabbhaṃ imasmiṃ kāle sajjhāyitabban“¹ ti na jānāti, pathamayāme pi majjhimayāme pi pacchimayāme pi pabuddhapabuddhakkaṇe yeva mahāsaddaṃ karoti, bhikkhū niddaṃ na labhanti. Dhammasabhāyaṃ bhikkhū „āvuso asukabhikkhu evarūpe ratanasāsane pabbajitvā vattaṃ vā sikkhaṃ vā kālaṃ vā akālaṃ vā na jānātīti“² tassa agaṇakathaṃ kathesuṃ. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“³ ti pucchitvā „imaya nāma“⁴ 'ti vutte „na bhikkhave idān' ev' esa akālarāvī“⁵, pubbe pi akālarāvī yeva, kālakālaṃ ajānaṇabhāvena gīvāya valitāya jīvitakkhayaṃ patto“⁶ ti vatvā atītaṃ āhari:

¹ K vaṭṭake. ² K pakke. ³ K vutto. ⁴ K āgahetvā. ⁵ K -vi.

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rājjaṃ kārente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto sabbasippe pāraṃ gantvā Bārāṇasiyaṃ disāpāmoḁkho ācariyo hutvā pañcasate māṇave¹ sippaṃ vācesi. Tesāṃ māṇavānaṃ eko kālarāvīkukkuṭo atthi. Te tassa vassitasaddena utthāya sippaṃ sikkhanti. So kālaṃ akāsi. Te aññaṃ kukkuṭaṃ pariyesantā caranti. Ath' eko māṇavako² susānavane³ dārūni uddharanto ekaṃ kukkuṭaṃ disvā ānetvā pañjare ṭhapetvā paṭijaggati. So susāne vadḁhitattā „asukavelāya nāma vassitabban“ ti ajānanto kadāci atirattim vassati kadāci aruṇuggamane. Māṇavā tassa atirattim vassanakāle sippaṃ sikkhantā yāva aruṇuggamanā sikkhitum na sakkonti, niddāyamānā gahitaṭṭhānaṃ pi na passanti, atipabhāte vassitakāle sajjhāyassa okāsaṃ eva na labhanti. Māṇavā „ayaṃ atirattim vā vassati atipabhāte vā, imaṃ nissāya amhākaṃ sippaṃ na niṭṭhāyissatīti“ taṃ gahetvā gīvaṃ valetvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā „akālarāvīkukkuṭo amhehi ghātito“⁴ ti ācariyassa kathesaṃ. Ācariyo ovādaṃ gahetvā „avadḁhitabhāvena maraṇaṃ patto“ ti vatvā imaṃ gāthaṃ āha:

Amātāpitarisaṃvaddho anācariyakule vasaṃ
nāyaṃ kālaṃ akālaṃ vā abhijānāti kukkuṭo ti. 115.

Tattha amātāpitarisaṃvaddho ti mātāpitaro nissāya tesāṃ ovādaṃ agahetvā saṃvaddho, anācariyakule vasaṃ ti ācariyakule pi avasamāno ācariyasikkhāpakaṃ⁵ kañci⁶ nissāya avasitattā ti attho, kālaṃ akālaṃ vā ti imasmiṃ kāle vassitabbaṃ⁷ imasmiṃ kāle na vassitabban ti evaṃ vassitabbayuttakālaṃ vā akālaṃ vā esa kukkuṭo na jānāti, ajānanabhāvena ca jīvitakkhayaṃ patto ti.

Idaṃ kāraṇaṃ dassetvā Bodhisatto yāvatāyukaṃ ṭhatvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā akālarāvīkukkuṭo ayaṃ bhikkhu ahosi, antevāsikā Buddhapaṇisa, ācariyo pana ahaṃ evā“⁸ ti. Akālarāvijātakaṃ.

¹ K māṇave. ² K māna-. ³ K suyāna-. ⁴ K ghātino. ⁵ Bp -sikkhāpadaṃ.

⁶ both K and Bp kiñci. ⁷ K -tabbanti corr. to -tabban.

10. Bandhanamokkhajātaka.

Abaddhā tattha bajjhantīti. Idam Satthā Jetavane viharanto Ciñcamāṇavikā¹ ārabha kathesi. Tassā vatthum Dvādasanipāte Mahāpadumajātake āvibhavissati. Tadā pana Satthā „na bhikkhave Ciñcamāṇavikā idān' eva maṃ abhūtena abbhācikkhati, pubbe pi abbhācikkhatīti“ vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente Bodhisatto purohitassa gehe vayappatto pitu accayena nass' eva purohito ahosi. Tena aggamahesiyā varo dinno: bhoti² bhadde yaṃ icchasi³ taṃ vadeyyāsīti⁴. Sā evam āha: mayhaṃ añño varo nāma na dullabho, ito pana te paṭṭhāya aññā⁵ itthi⁶ kilesavasena na oloketabbā⁷ ti. So paṭikkhipitvā punappunā nippīliyamāno tassā vacanaṃ atikkamitum asakkonto sampāṭichitvā tato paṭṭhāya soḷasasu nāṭakisahassesu kilesavasena ekitthim pi na olokesi. Ath' assa paccanto kuppi. Paccante tṭitayodhā corehi saddhim dve tayo saṃgāme katvā „ito uttarim mayam na sakkomā“ 'ti paṇṇam pesesum. Rājā tattha gantukāmo balakāyam saṃharitvā taṃ pakkosivā „bhadde aham paccantaṃ gacchāmi, tattha nānappakārāni yuddhāni honti, jayaparājayo pi anibaddho, tādisesu tṭhānesu mātugāmo dupparihāro, tvaṃ idh' eva nivattāhīti“ āhā. Sā „na sakkā deva mayā nivattitun“ ti punappuna raññā paṭikkhittā āha: „tena hi ekekaṃ yojanaṃ gantvā mayhaṃ sukhadukkhaṃ jānanatthaṃ ekekaṃ manussaṃ peseyyāthā“ 'ti. Rājā „sādhū“ 'ti saṃpāṭichitvā Bodhisattaṃ nagare tṭhapetvā mahantena balakāyena nikkhamitvā gacchanto yojane yojane ekekaṃ purisaṃ „amhākaṃ ārogyaṃ ārocetvā deviyā sukhadukkhaṃ jānitvā āgacchā“ 'ti pesesi. Sā āgataṃ purisaṃ „rājā taṃ kimatthaṃ pesesīti“ pucchitvā „tumhākaṃ sukhadukkhaṃ jānanatthāyā“ 'ti vutte „tena hi ehīti“ tena saddhim asaddhammaṃ paṭisevati. Rājā dvattimsayojanamaggam⁶ gacchanto dvattimsa jane⁷ pesesi.

¹ K -na-. ² K hoti. ³ K icchatī. ⁴ K aññam. ⁵ K itthim. ⁶ so BP; K dvattimsa-mayo-. ⁷ K janam.

Sā sabbehi pi tehi saddhim tath' eva akāsi. Rājā paccantam vūpasametvā janapadam samassāsetvā puna āgacchanto pi tath' eva dvattimsa jane pesesi. Sā tehi pi saddhim vipatipajji yeva. Rājā āgantvā jayakkhandhāvāratthāne thatvā „nagaram paṭijaggāpetū“ 'ti Bodhisattassa paṇṇam pesesi. Bodhisatto sakalanagaram paṭijaggāpetvā rājanivesanam¹ paṭijaggāpento deviyā vasanatthānam agamāsi. Sā Bodhisattassa rūpaggapattam kāyam disvā saṇṭhātum asakkontī „ehi brāhmaṇa, sayanam abhirūhā“ 'ti āha. Bodhisatto „mā evam avaca, rājāpi garu, akusalam² pi bhāyāmi, na sakkā mayā evam kātun“ ti āha. „Catusatthiyā pādamulikānam n' eva rājā garu na akusalam bhāyanti, tav' eva rājā garu tvam yeva ca akusalam bhāyasīti“. „Āma, sace tesam pi evam bhavya na evarūpaṃ kareyyum, aham pana jānamāno evarūpaṃ sāhasiyakammaṃ³ na karissāmīti“. „Kim bhum vippalapasi, sace me vacanam na karosi sisan te chindāpessāmīti“. „Tittathu, ekasmiṃ attabhāve sisan attabhāvasatasahassee pi sise chindante⁴, na sakkā mayā evarūpaṃ kātun“ ti. Sā „hotu jānissāmīti“ Bodhisattam tajjetvā⁵ attano gabbham pavisitvā sarīre nakhavalañjam dassetvā telena gattāni abbhañjetvā kilittadhātukam⁶ vattham nivāsetvā gilānālayam katvā dāsiyo ānapesi: „raññā 'kham devīti' vutte 'gilānā' ti katheyyāthā“ 'ti āha. Bodhisatto pi rañño paṭipatham agamāsi. Rājā nagaram padakkhinam katvā pāsadam abhiruyha devim apassanto „kham devīti“ pucchi. „Gilānā devā“ 'ti. So sirigabbham pavisitvā tassā piṭṭhim parimajjanto „kim te bhadde aphāsukan“ ti pucchi. Sā tuṇhī ahosi, tatiyavāre rājānam oloketvā „tvam pi mahārāja jīvasi nāma, mādisāpi itthiyo sassāmikā yeva nāmā“ 'ti. „Kim etam bhadde“ ti. „Tumhehi nagaram rakghanatthāya thapito purohito 'nivesanam paṭijaggāmīti' idhāgantvā attano vacanam

¹ K rājā-. ² K akulasam. ³ K sābhasiya-. ⁴ so both K and Bp instead of chindantu? ⁵ so Bp; K tajjetvāna. ⁶ K kilittā-.

akarontim mam paharivā attano manam pūretvā gato“ ti. Rājā aggimhi pakkhittaloṇasakkharā viya kodhena tatataṭāyanto sirigabbhā nikkhamitvā dovārikapādamūlikādayo pakkositvā „gacchatha bhane, purohitam pacchābāham bandhitvā vajjha-bhāvappattam katvā nagarā nīharitvā āghātanam netvā sīsam assa chindathā“¹ 'ti. Te vegena gantvā tam pacchābāham bandhitvā vajjhabherim vādāpesum. Bodhisatto cintesi: „addhā tāya dutṭhadeviyā rājā puretaram paribhinno, ajja dān' āham attano balen' eva attānam mocessāmīti“² so te purise āha: „bho tumhe mam mārentā rañño dassetvā va mārethā“³ 'ti. „Kīmkā-ranā“⁴ ti. „Aham rājakammiko, bahum me kammam kataṃ, bahūni mahānidhānāni⁵ jānāmi, rājakuṭumbam mayā vicāritam, sace mam rañño na dassessatha bahum dhanam nassissati, mayā rañño sāpateyye⁶ ācikkhite pacchā kātabbam karoṭhā“⁷ 'ti. Te tam rañño dassayimsu. Rājā tam disvā ca⁸ „kasmā bho brāhmaṇa mayi lajjam na akāsi, kasmā te evarūpaṃ pāpa-kammam katan“⁹ ti āha. „Mahārāja, aham sotthiyakule jāto, mayā kunthakipillakamatto pi pāṇātipāto na katapubbo, tiṇa-salākamattam¹⁰ pi adinnam nādinnaṃ pubbam, lobhavasena paresam itthi akkhini ummīletvāpi na olokitapubbā, hassavāsenāpi¹¹ musā na bhāsitaṃ pubbā, kusaggenāpi majjam na pītaṃ pubbam, aham tumhesu niraparādhō, sā pana bālā lobhavasena mam hatthe gahetvā mayā paṭikhittā mam tajjetvā attanā katapāpam uttānam katvā mama ācikkhitvā antogabbham pavitṭhā, aham niraparādhō, paṇṇam gahetvā pana āgatā catusatṭhi janā¹² sāpa-rādhā, te pakkositvā ‘tassā vo vacanam kataṃ na katan’ ti puccha devā“ ti. Rājā te catusatṭhi jane bandhāpetvā devim pakkosāpetvā „tayā etehi saddhim pāpam kataṃ na katan“ ti pucchi, „kataṃ devā“¹³ 'ti vutte tam pacchābāham bandhāpetvā „imesam¹⁴ catusatṭhi janānam¹⁵ sīsāni chindathā“¹⁶ 'ti āṇāpesi¹⁷. Atha

¹ K -niccānāni. ² K sāpeteyya. ³ BP va. ⁴ K tina-. ⁵ BP hasitabhāvenāpi.
⁶ K jānā. ⁷ K ime. ⁸ K -jānānam. ⁹ K ānapesi.

nam Bodhisatto āha: „n' atthi mahārāja etesaṃ doso, devī attano ruciṃ kārāpesi, niraparādhā ete, tasmā tesam khamatha, tassāpi doso n' atthi, itthiyo nāma methunadhammena atittā, jātisabhāvo hi esa, etāsam bhavitabbayuttakam eva hoti, tasmā etissāpi khamathā“ 'ti nānappakārena rājānam saññāpetvā te catusatṭhi pi jane tañ ca bālam mocāpetvā sabbesaṃ yathā-sakāni thānāni dāpesi. Evaṃ te sabbe mocetvā patitṭhāpetvā Bodhisatto rājānam upasaṃkamitvā „mahārāja, andhabālānam¹ nāma avatthukena vacanena abandhitabbayuttakā paṇḍitā pacchā-bāham baddhā, paṇḍitānam kāraṇayuttena vacanena pacchābāham baddhāpi muttā, evaṃ bālā nāma abandhitabbayuttake pi bandhāpenti² paṇḍitā baddhāpi³ mocentīti“ vatvā imaṃ gā-tham āha:

Abaddhā tattha bajjhanti yattha bālā pabhāsare,
baddhāpi tattha muccanti yattha dhīrā pabhāsare ti. 116.

Tattha abaddhā ti abandhitabbayuttā, pabhāsare ti pabbāsanti vadanti kathenti.

Evaṃ Mahāsatto imāya gāthāya rañño dhammaṃ desetvā „mayā imaṃ dukkhaṃ agāre vasanabhāvena laddhaṃ, idāni me agārena kiccaṃ n' atthi, pabbajjaṃ me anujāna devā“ 'ti pabbajjaṃ anujānāpetvā assumukhaṃ nātijaṇaṃ mahantañ ca vibhavaṃ pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā Himavante vasanto abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā Brahmaloḷa-parāyano ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammaḍesaṇaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā duṭṭhadevī Ciṇcamāṇavikā ahoṣi, rājā Ānando, purohito pana aham evā“ 'ti. Bandhanamokkhajātakam. Hamsivaggo⁴ dvāda-samo.

¹ K balānam ² K baddhāpenti. ³ Rp bandhāpi. ⁴ Rp hasitavaggo.

13. KUSANĀLIVAGGA.

1. Kusanālijātaka.

Kare sarikkho ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Anāthapiṇḍikassa nicchayamittam ārabha kathesi. Anāthapiṇḍikassa hi mittasuhajjañātibandhavā „mahāsetthi, ayam tayā jātigottadhana-dhaññādīhi n' eva sadiso na uttaritaro, kasmā etena saddhim santhavam karosi, mā karohīti“ punappuna nivāresum. Anāthapiṇḍiko pana „mittasanthavo nāma hīnehi pi samehi pi atirekehi pi kattabbo yevā“ 'ti tesam vacanam agahetvā bhogagāmam gacchanto tam kuṭumbarakkham¹ katvā agamāsīti sabbam Kālakannivattumhi vuttanayen' eva veditabbam, idha pana Anāthapiṇḍikena attano gharapavattiyā ārocitāya Satthā „gahapati, mitto nāma khuddako n' atthi, mittadhammam rakkhituṃ samatthabhāvo c' ettha pamāṇam², mitto nāma attanā samo pi hīno pi viṣiṭṭho gaheṭabbo, sabbe pi hi te attano pattam bhāram³ nittharanti yeva, idāni tāva tvam attano nicchayamittam nissāya kuṭumbassa sāmiko jāto, porāṇa pana nicchayamittam nissāya vimānasāmikā jātā“ 'ti vatvā tena yācito atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente Bodhisatto rañño uyyāne kusanāligacche devatā hutvā nibbatti. Tasmim űeva pana uyyāne maṅgalasilam nissāya ujugatakkhandho parimaṇḍalasākhāviṭapasampanno⁴ rañño santikā laddhasammāno rucarukkho⁵ atthi, mukkhako ti pi vuccati. Tasmim eko mahesakkhadevarājā nibatti. Bodhisattassa tena saddhim mittasanthavo ahosi. Tadā rājā ekasmim ekatthambhake pāsāde vasati, tassa so thambho cali, ath' assa calitabhāvam rañño ārocesum. Rājā vaddhakī⁶ pakkosāpetvā „tātā⁷, mama ekatthambhakassa⁸ maṅgalapāsādassa thambho calito, ekam sārathambham āharitvā tam niccalam karoṭhā“ 'ti āha. Te „sādhu devā“ 'ti rañño vacanam sampaticchitvā tadanuc-

¹ K -rakkhāṃkam. ² K -nam. ³ Bp pattaḥhāram. ⁴ K parimaṇḍasākhā-. ⁵ Bp maṅgalarukkho. ⁶ K vaddhakim. ⁷ both K and Bp tāta. ⁸ Bp ekathambhassa.

chavikam rukkhāṃ pariyesamāno aññattha adisvā uyyānaṃ pavisitvā taṃ mukkhakarukkhāṃ¹ disvā rañño santikāṃ āgantvā „kiṃ tātā diṭṭho vo tadanucchaviko rukkho“ ti vutte „diṭṭho deva, api ca kho naṃ chinditum na visahāmā“² 'ti āhaṃsu. „Kimkāraṇā“ ti. Mayāṃ hi aññattha rukkhāṃ apassantā uyyānaṃ pavisimhā, tatrāpi ṭhapetvā maṅgalarukkhāṃ aññaṃ na passāma, iti taṃ maṅgalarukkhatāya chinditum na visahāmā“³ 'ti. „Gacchatha, chinditvā pāsādaṃ thiraṃ karotha, mayāṃ aññaṃ maṅgalarukkhāṃ karissāmā“⁴ 'ti. Te „sādhū“⁵ 'ti balikammaṃ gahetvā uyyānaṃ gantvā „sve chindissāmā“⁶ 'ti rukkhassa balikammaṃ katvā nikkhamiṃsu. Rukkhadevatā taṃ kāraṇaṃ ñatvā „sve mayhaṃ vimānaṃ nāsessanti, dārake gahetvā kuhiṃ gamissāmīti“⁷ gantabbatṭhānaṃ apassanti⁸ puttake gīvāya gahetvā parodi. Tassā sandiṭṭhasambhattā vanadevatā⁹ āgantvā „kiṃ etan“ ti pucchitvā taṃ kāraṇaṃ sutvā sayam pi vaddhakīnaṃ paṭikkhipanaupāyaṃ apassantiyo¹⁰ taṃ parissajitvā roditum ārabhiṃsu. Tasmīṃ samaye Bodhisatto „rukkhadevatāṃ¹¹ passissāmīti“¹² tattha gantvā taṃ kāraṇaṃ sutvā „hotu, mā cintayittha, ahaṃ rukkhāṃ chinditum na dassāmi, sve vaddhakīnaṃ āgatakāle mama kāraṇaṃ passathā“¹³ 'ti tāva devatā samassāsetvā punadivase vaddhakīnaṃ āgatavelāya kakaṇṭakavesaṃ gahetvā vaddhakīnaṃ purato gantvā maṅgalarukkhassa mūlāntaraṃ pavisitvā taṃ rukkhāṃ susiraṃ viya katvā rukkhamajjhena abhirūhitvā khandhamatthakena nikkhamitvā sīsaṃ kampayamāno¹⁴ nipajji. Mahāvaddhakī naṃ kakaṇṭakaṃ disvā rukkhāṃ hatthena paharitvā „susirarukkho eso nissāro, hiyyo anupadhāretvā va balikammaṃ karimhā“¹⁵ 'ti ekaghanāṃ mahārukkhāṃ garahitvā pakkāmi. Rukkhadevatā Bodhisattaṃ nissāya vimānassa sāmīnī jātā. Tassā paṭisanthāratthāya san-

¹ K mukkhakarukkhāṃ, Bp. sumukkhakarū-. ² K -ti. ³ Bp rukkhadevatā, K rukkhadevatā vanadevatā. ⁴ K upassantiyo. ⁵ so Bp; K -devatā. ⁶ both K and Bp kampamāno.

ditṭhasambhattā¹ bahū devatā sannipatimsu. Rukkhadevatā „vimānam me laddhan“ ti tuṭṭhacittā tāsāṃ devatānaṃ majjhe Bodhisattassa guṇaṃ kathayamānā „bho devate, mayaṃ mahesakkhā hutvāpi dandhapaññatāya imaṃ upāyaṃ na jānimha, kusanālidevatā pana attano nāṇasampattiyaṃ amhe vimānasāmi ke akāsi, mitto nāma sadiso pi adhiko pi hīno pi kattaḃbo va, sabbe pi hi attano thāmena sahāyānaṃ uppannaṃ dukkhaṃ nittharitvā sukhe patiṭṭhāpenti yevā“² ti mittadhammaṃ vanna-yitvā imaṃ gātham āha:

Kare sarikkho athavāpi seṭṭho
nīhīnako cāpi kareyya eko,
kareyyun te vyasane uttamattamaṃ
yathā ahaṃ³ kusanāli⁴ rucāyaṃ ti. 117.

Tattha kare sarikkho ti jātiādīhi sadiso pi mittadhammaṃ kareyya, athavāpi seṭṭho⁵ ti jātiādīhi seṭṭho adhiko pi kareyya, nīhīnako cāpi kareyya eko ti eko jātiādīhi hīno pi mittadhammaṃ kareyy⁶ eva, tasmā sabbe pi⁷ ete, mittā kattaḃbā yevā⁸ ti dīpeti, kimkāraṇā: kareyyuṃ te vyasane uttamattamaṃ sabbe p⁹ ete sahāyakassa vyasane uppanne attano attano patta-bhāraṃ¹⁰ vahaṃānā uttamattamaṃ kareyyuṃ, kāyikacetasikadukkhato taṃ sahāyakaṃ moceyyuṃ evā¹¹ ti attho, tasmā hīno pi mitto kattaḃbo yeva pag eva itare, tatr¹² idaṃ opammaṃ: yathā ahaṃ kusanāli¹³ rucāyaṃ yathā ahaṃ rucāyaṃ nibbattadevatā ayaṃ ca kusanālidevatā appesakkhā mittasanthavaṃ karimhā, tatrāp¹⁴ ahaṃ mahesakkhāpi samānā attano uppannaṃ dukkhaṃ bālatāya anupāyakusala-tāya harituṃ nāsakkhīm, imaṃ¹⁵ pana appesakkham pi samānaṃ paṇḍitaṃ devataṃ nissāya dukkhato mutto¹⁶ mhitī.

„Tasmā aññehi pi dukkhā muccitukāmehi pi samavisitṭha-bhāvaṃ¹⁷ anoloketvā hīno pi paṇḍito mitto kattaḃbo“ ti rucādevatā imāya gāthāya devasaṃghassa dhammaṃ desetvā yāvatāyukaṃ thatvā saddhiṃ kusanālidevatāya yathākammaṃ gatā.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā rucādevatā Ānando ahosi, kusanālidevatā pana ahaṃ evā“¹⁸ ti. Kusanālijātakaṃ.

¹ so Bp; K sandiṭṭhā-. ² so both K and Bp instead of ayaṃ? ³ K -nāli. ⁴ so Bp; K hi. ⁵ K pannabhāraṃ. ⁶ so Bp; K idaṃ. ⁷ so Bp; K samaṃ-. ⁸ so Bp; K sandiṭṭhā-. ⁹ so both K and Bp instead of ayaṃ? ¹⁰ K -nāli. ¹¹ so Bp; K hi. ¹² K pannabhāraṃ. ¹³ so Bp; K idaṃ. ¹⁴ so Bp; K samaṃ-.

2. Dummedhajātaka.

Yasam laddhāna dummedho ti. Idam Satthā Veluvane viharanto Devadattam ārabha katesi. Dhammasabhāyam hi bhikkhū „āvuso Devadatto Tathāgatassa punṇacandasassirīkam mukham asītianuvyañjanadvattimsamahāpurisalakkhaṇapatimaṇḍitam byāmappa-bhāparikkhittam āvelāvelāya yamakayamakabhūtā ghanabuddharasmiyo vissajjentam paramasobhaggappattam attabhāvaṃ ca oloketvā cittam pasādetum na sakkoti, usūyam eva karoti, ‘Buddhā nāma evarūpena sīlena samādhinā paññāya vimuttiyā vimuttiṇāṇadassanena samannāgatā’¹ ‘ti vuccamāne’² vaṇṇam sahitaṃ na sakkoti, usūyam³ eva karotīti⁴ Devadattassa agaṇam katesum. Satthā āgantvā „kāya nu ‘ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“⁵ ‘ti vutte „na bhikkhave idān’ eva Devadatto mama vaṇṇe bhaññamāne⁶ usūyam karoti, pubbe pi akāsi yevā“⁷ ‘ti vatvā atītam āhari:

Atīte Magadharatṭhe Rājagahanagare ekasmiṃ Magadharāje rajjam kārente Bodhisatto hatthiyoniyam nibbatitvā sabbaseto ahosi hetthā vaṇṇitasadisāya⁴ rūpasampattiya samannāgato. Atha nam „lakkhaṇasampanno⁵ ayan“⁶ ti so rājā maṅgalahatthim⁶ akāsi. Ath’ ekasmiṃ chaṇḍavase sakalanagaram devanagaram viya alaṃkaritvā sabbālaṃkārapatimaṇḍitam maṅgalahatthim abhirūhitva mahantena rājānubhāvena nagaram padakkhiṇam akāsi. Mahājano tattha tattha thatvā maṅgalahatthino rūpaggappattam sarīram disvā „aho rūpaṃ aho gati aho līlā’ aho lakkhaṇasampatti, evarūpo nāma sabbasetavāraṇo cakkavattirañño anucchaviko“⁷ ti maṅgalahatthim eva vaṇṇeti. Rājā maṅgalahatthissa vaṇṇam sutvā sahitaṃ asakkonto usūyam uppādetvā „ajj’ eva taṃ pabbatapapātā pādetvā jīvitakkhayaṃ pāpessāmīti“⁸ hatthācariyaṃ pakkosāpetvā „kin ti katvā tayā ayaṃ nāgo sikkhāpito“⁹ ti āha. „Susikkhāpito devā“¹⁰ ‘ti. „Na susikkhito, dussikkhito“¹¹ ti. „Susikkhito devā“¹² ‘ti. „Yadi

¹ K -no. ² K usūyyav. ³ K -no. ⁴ K vannita-. ⁵ K lakkhanā-. ⁶ K -hatthi.

⁷ K līlā.

susikkhito sakkhissasi tam Vepullapabbatamatthakam āropetun¹ ti. „Āma devā²“ 'ti. „Tena hi ehīti³“ sayam⁴ otaritvā hatthācariyam āropetvā pabbatapādam gantvā hatthācariyena hatthipitthe nisīditvā va hatthimhi⁵ Vepullapabbatamatthakam āropite⁶, sayam pi amaccaganaparivuto pabbatamatthakam abhirūhitvā hatthim papātābhimukham kāretvā „tvam 'mayā esa susikkhito' ti vadesi, tīhi yeva tāva nam pādehi t̥hapehīti⁷“ āha. Hatthācariyo pitthiyam nisīditvā va „bho tīhi pādehi tiṭṭhā⁸“ 'ti hatthissa paṇṇikāya saññam adāsi. Puna rājā „dvīhi purimapādehi t̥hapehīti⁹“ āha. Mahāsatto dve pacchimapāde ukkhipitvā purimapādehi atthāsi, „pacchimapādehi yevā¹⁰“ 'ti vutte pi dve purimapāde ukkhipitvā pacchimapādehi atthāsi, „ekenā¹¹“ 'ti vutte pi tayo pāde ukkhipitvā eken¹² eva atthāsi. Ath' assa apatanabhāvam ñatvā „sace pahosi ākāsenā t̥hapehīti¹³“ āha. Acariyo cintesi: „sakalajambudīpe iminā sadiso susikkhitahatthi nāma n' atthi, nissamsayam pana nam esa papāte pātetvā māretukāmo bhavissatīti¹⁴“ so tassa kaṇṇamūle mantesi: „tāta, ayaṃ rājā tam pātetvā māretukāmo, na tvam etassa anucchaviko, sace te ākāsenā gantum balam atthi maṃ yathānisinnaṃ yeva ādāya vehāsam abbhuggantvā Bārāṇasim¹⁵ gacchā¹⁶“ ti. Puññiddhiyā samannāgato Mahāsatto tam khaṇam ñeva ākāse atthāsi. Hatthācariyo „mahārāja, ayaṃ hatthi puññiddhiyā samannāgato na tādisassa mandapuññassa dubbuddhino anucchaviko, paṇḍitassa puññasampannassa rañño anucchaviko, tādisā nāma mandapuññā evarūpaṃ vāhanam labhitvā tassa guṇam ajānantā taṃ c' eva¹⁷ vāhaṇam avasesaṃ ca yasasampattim nāsentī yevā¹⁸“ 'ti vatvā hatthikkhandhe nisinno va imaṃ gātham āha:

Yasaṃ laddhāna dummedho anattham caratī attano,
attano ca paresaṃ ca himsāya paṭipajjatīti. 118.

¹ so B²: K yam. ² so B²; K hatthimpi ³ K āropito. ⁴ K -nasīyam. ⁵ K ce-

Tatrāyaṃ saṃkhepattho: mahārāja tādiso dummedho nippaṇṇo puggalo parivārasampattiṃ labhitvā attano anattamaṃ carati, kimkāraṇā: so hi yasamadamatto kattabbaṃ ajānanto attano paresaṃ ca himsāya paṭipajjati, himsā vuccati kilamanam dukkhuppadanam, tadatthāya evaṃ pajjatīti.

Evaṃ imāya gāthāya raṇṇo dhammaṃ desetvā „tiṭṭha dāni tvan“ ti¹ ākāse uppatitvā² Bārāṇasim³ gantvā rājamaṅgaṇe ākāse atṭhāsi. Sakalanagaraṃ saṃkhubhitvā „amhākaṃ raṇṇo ākāsenā varavāraṇo āgantvā rājamaṅgaṇe tṭhito“ ti ekakolāhalaṃ ahosi. Vegena raṇṇo pi ārocesuṃ. Rājā nikkhamitvā „sace mayhaṃ upabhogatthāya āgato si bhūmiyaṃ paṭiṭṭhāhīti“ āha. Bodhisatto bhūmiyaṃ paṭiṭṭhāsi. Ācariyo otarivā rājānaṃ vanditvā „kuto āgato si tātā“ ti vutte „Rājagahato“ ti vatvā sabbam pavattiṃ ārocesi. Rājā „manāpan te tāta kataṃ idhāgacchan tenā“ ti haṭṭhatutṭho nagaraṃ sajjāpetvā vāraṇaṃ maṃgala-hatthiṭṭhāne tṭhapetvā sakalarajjaṃ tayo koṭṭhāse katvā ekaṃ Bodhisattassa adāsi ekaṃ ācariyassa, ekaṃ attanā aggahesi. Bodhisattassa āgatakālato paṭṭhāy⁴ eva pana raṇṇo sakala-Jambudīpe rajjaṃ hatthagatam eva jātaṃ. So Jambudīpe aggarājā hutvā dānādīni puñṇāni katvā yathākammaṃ agamāsi.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesenaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Magadharājā Devadatto ahosi, Bārāṇasīrājā Sāriputto, haṭṭhācariyo Ānando, haṭṭhi pana aham evā“ ti. Dummedhajātakaṃ.

3. Naṅgalīsajātaka.

Asabbatthagāmiyācan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Lāludāyittheraṃ ārabha kathesi. So kira dhammaṃ kathento „imasmiṃ tṭhāne idam kathetabbaṃ, imasmiṃ tṭhāne idam na kathetabban“ ti yuttāyuttaṃ na jānāti, maṃgale avamaṃgalaṃ vadanto „tirokuḍḍesu tiṭṭhanti sandhisimghāṭakesu cā“ ti imaṃ avamaṃgalyaṃ anumodanaṃ kathesi, avamaṃgallesu anumodanaṃ karonto „bahū devā manussā ca maṃgalāni acintayun“ ti vatvā „evarūpaṇaṃ maṃgalānaṃ

¹ add: vutte? ² K uppatitvā. ³ K -ṇasīyam. ⁴ cfr. Childers' Khudd. Pāṭha p. 11. ⁵ cfr. Childers' Kh. P. p. 5.

sataṃ pi sahaṣṣaṃ pi kātum samatthā hothā“ 'ti vadati. Ath' ekadivasaṃ dhammasabhāyaṃ bhikkhū „āvuso Lāludāyi yuttāyuttaṃ na jānāti, sabbattha abhāsitaḥāvācam' bhāsatīti“ katham samuṭṭhāpesum. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave Lāludāyi idān' eva dandhapaṇisakkano kathento yuttāyuttaṃ na jānāti, pubbe pi evarūpo ahosi, niccalālako yeva hi eso“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto brāhmaṇamahāsārakule nibbattitvā vayappatto Takkaṣilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā Bārāṇasiyaṃ disāpā-mokkha ācariyo hutvā pañcamāṇavakasaṭāni¹ sippaṃ vācesi. Tadā tesu māṇavesu eko dandhapaṇisakkano lālamāṇavo dham-mantevāsiko hutvā sippaṃ uggaṇhāti, dandhabhāvena pana uggaṇhitum na sakkoti, Bodhisattassa pana upakāro hoti, dāso viya sabbakiccāni karoti. Ath' ekadivasaṃ Bodhisatto sāya-māsaṃ bhuñjitvā sayane sunipanno taṃ māṇavaṃ haṭṭhapāda-piṭṭhiparikammāni katvā gacchantam āha: „tāta mañcapāde upatthambhetvā yāhīti“. Māṇavo ekaṃ pādaṃ upatthambhetvā ekassa upatthambhanaṃ alabhanto attano ūrumhi ṭhapetvā rattim khepesi. Bodhisatto paccūsasamaye utthāya taṃ disvā „kim tāta nisinno sīti“ pucchi. „Ācariya mañcapādassa upatthambhanaṃ alabhitvā ūrumhi ṭhapetvā nisinno 'mhīti“. Bodhisatto samviggamānaso hutva „ayaṃ ativiya mayhaṃ upakāro, etta-kānaṃ pana māṇavakānaṃ² antare ayaṃ eva dandho, sippaṃ sikkhitum na sakkoti, katham nu kho ahaṃ imaṃ panditaṃ kareyyan“ ti cintesi. Ath' assa etad ahosi: “atth' eko upāyo, ahaṃ imaṃ māṇavaṃ dāruatthāya⁴ paṇṇatthāya gantvā āgataṃ 'ajja te kim diṭṭhaṃ kim katan' ti pucchissāmi, 'imaṃ nāma ajja mayā diṭṭhaṃ idaṃ katan' ti ācikkhissati, atha naṃ 'tayā diṭṭhaṃ ca kataṃ ca kīdisan' ti pucchissāmi, so 'evarūpaṃ

¹ K adds sabbattha. ² K -mānava-. ³ K mānava-. ⁴ K dāruhatthāya.

nāmā' 'ti upamāya ca kāraṇena ca kathessati, iti nam navam
 navam upamañ ca kāraṇaṇ ca kathāpetvā iminā upāyena paṇ-
 ditaṁ karissāmīti¹ so taṁ pakkosivā „tāta māṇava ito paṭ-
 ṭhāya dāruatthāya paṇṇatthāya vā gataṭṭhāne yaṁ te tattha
 diṭṭhaṁ vā bhuttaṁ vā pītaṁ vā khāditaṁ vā hoti taṁ
 āgantvā mayhaṁ āroceyyāsīti² āha. So „sādhū“ 'ti paṭisunivā
 ekadivasam māṇavehi saddhim dāruatthāya araṇṇam gato tattha
 sappam disvā āgantvā „ācariya sappo me diṭṭho“ ti ārocesi.
 „Sappo nāma tāta kīdiso hotīti³. „Seyyathāpi naṅgalīsā⁴“
 ti. So „sādhū tāta, manāpā te upamā āhaṭā, sappā nāma
 naṅgalīsasadisā⁵ va honti“. Atha Bodhisatto „māṇavakena
 manāpa upamā āhaṭā, sakkhissāmi nam paṇḍitaṁ kātun“ ti
 cintesi. Māṇavo puna ekadivasam araṇṇe hatthim disvā „hatthi
 me ācariya diṭṭho“ ti āha. „Hatthi nāma tāta kīdiso“ ti.
 „Seyyathāpi naṅgalīsā“ ti. Bodhisatto „hatthissa soṇḍā naṅ-
 galīsasadisā hoti, dantādayo evarūpā, ayaṁ pana bālatāya vi-
 bhajitvā⁶ kathetum asakkonto soṇḍam sandhāya kathesi, maññe“
 ti tuṇhī ahosi. Ath' ekadivasam nimantane ucchum labhitvā
 „ācariya ajja mayam ucchum khādimhā“ ti, „ucchu⁷ nāma
 kīdiso“ ti vutte „seyyathāpi naṅgalīsā“ ti āha. Ācariyo „thokaṁ
 patirūpakāraṇam kāthesīti“ tuṇhī jāto. Pun' ekadivasam ni-
 mantane ekacce māṇavā⁸ gulaṁ dadhinā bhuñjimsu ekacce
 khīrena. So āgantvā „ācariya ajja mayam dadhinā khīrena ca
 bhuñjimhā“ ti vatvā „dadhikhīraṁ nāma kīdisam⁹ hotīti“ vutte
 „seyyathāpi naṅgalīsā“ ti āha. Ācariyo „ayaṁ māṇavo⁶ 'sappo
 naṅgalīsasadisō' ti kathento tāva sukathitaṁ kathesi, 'hatthi⁸
 naṅgalīsasadisō' ti kathentenāpi⁹ soṇḍam sandhāya lesena ka-
 thitaṁ, 'ucchum naṅgalīsasadisān' ti kathane pi leso atthi,
 dadhikhīrāni pana niccam paṇḍarāni pakkhittabhājanasaṇṭhānāni,

¹ so Bp; K -ssāmāti. ² K naṅgalāsīsasadisō. ³ K naṅgalīsīsadisā. ⁴ K vibhajitvā.
⁵ K ucchū. ⁶ K māna-. ⁷ K kīdiso, Bp kīndisam. ⁸ K hatthim. ⁹ K ka-
 thento nāma pi corr. to kathentenāpi?

idha sabbena sabbam upamam na kathesi, na sakkā imam lālakam sikkhāpetun¹ ti vatvā imam gātham āha:

Asabbatthagāmiṃ vācam bālo sabbattha bhāsati,
nāyam dadhim vedi na naṅgalīsam,
dadhim p' ayam¹ maññati naṅgalīsan ti. 119.

Tatrāyam saṃkhepattho: yā vācā opammavasena sabbattha na gacchatī tarī asabbatthagāmiṃvācam² bālo dandhapuggalo sabbattha bhāsati, „dadhi nāma kīdisan“ ti puṭṭho „seyyathāpi naṅgalīsā“ ti vadat' eva, evam vadanto nāyam³ dadhim vedi na naṅgalīsam, kimkāraṇā: yasmā dadhim p' ayam⁴ maññati⁵ naṅgalīsam yasmā ayam dadhim pi naṅgalīsam eva maññati⁶, athavā dadhīti dadhim eva payan ti khīram, dadhīn ca payan ca dadhipayam⁶, yasmā dadhikhīrāni pi ayam naṅgalīsam eva maññati⁶, tādiso cāyam⁷ bālo kim iminā ti antevāsīnam gātham kathetvā paribbayan datvā tam uyyojesi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā lālamāṇavo Lāludāyi ahosi, disāpāmokkhācariyo pana aham evā“ 'ti. Naṅgalīsajātakam.

4. Ambajātaka.

Vāyametheva puriso ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam vattasampannam brāhmaṇam ārabha kathesi. So kira Sāvattvivāsikulaputto sāsane uram datvā pabbajitvā vattasampanno ahosi, ācariyupajjhāyavattāni pāṇiyaparibhojanīyauposathāgārajantāgharādivattāni⁸ ca sādhuṇam karoti, cuddasasu mahāvattesu asitikan-dhakavattesu ca paripūrakārī⁹ yeva ahosi, vihāram sammajjati, parivenam¹⁰ vikkamamālakam¹¹ vihāramaggam sammajjati, manussānam pāṇiyam deti. Manussā tassa vattasampattiyaṃ pasīditvā pañcasatamattāni dhuvabhattāni¹² adamsu. Mahālābhasakkāro uppajji. Tam nissāya bahunnam phāsuvihāro jāto. Ath' ekadivasam dhammasabhāyam bhikkhū katham samuṭṭhāpesum: „āvuso asuko nāma bhikkhu attano vattasampattiya mahantam lābhasakkāram nibbattesi, tam ekam nissāya bahunnam phāsuvihāro jāto“ ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha

¹ both K and Bp dadhippayam. ² so Bp; K -gāmīvāmīvācam. ³ K tāyam. ⁴ K dadhippayam, Bp dadhipī. ⁵ K maññeti. ⁶ so Bp; K dadhippayam. ⁷ K cāya. ⁸ K -janīyamuposathāgārajannāgharā-. ⁹ K -rī. ¹⁰ K -nam. ¹¹ K vikkamālakam, Bp vitikamālakam. ¹² Bp dhūva-; K dhura-.

bhikkhave etarahi kathāya sannisinā¹ ti pucchitvā „imāya nāmā²“ 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva pubbe p' āyam bhikkhu vattasampanno, pubbe p' etam ekam nissāya pañca isisatāni phalāphalatthāya āgantvā eten' eva ānītaphalāphalehi yāpesun³“ ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto⁴ isipabbajjam pabbajitvā pañcasataisiparivāro pabbatapāde vihāsi. Tadā Himavante caṇḍo nidāgho ahosi, tattha tattha pāṇiyāni⁵ chijjimsu, tiracchānā pāṇiyam alabhamānā kilamanti. Atha tesu tāpasesu eko tāpaso tesam pipāsādukkham disvā ekam rukkham chinditvā donim⁶ katvā pāṇiyam ussiñcitvā donim⁷ pūretvā tesam pāṇiyam adāsi. Bahūsu sannipatitvā pāṇiyam pivantesu tāpasassa phalāphalatthāya gamanokāso na hosi, so nirāhāro pi pāṇiyam deti yeva. Migagaṇā cintesum: „ayam amhākam pāṇiyam dento phalāphalatthāya gantum okāsam na labhati, nirāhāratāya ativiya kilamati, handa mayam kathikam⁸ karomā⁹“ 'ti te kathikam⁸ akaṃsu: „ito paṭṭhāya pāṇiyam pivanatthāya āgacchantena attano balānurūpena phalam gahetvā va āgantabban¹⁰“ ti. Tato⁶ paṭṭhāya ekeko tiracchāno attano balānurūpena madhuramadhurāni ambajambupanasādīni gahetvā āgacchati, ekassa atthāya ābhataṃ phalāphalam adḍhateyya-sakaṭabhārappamāṇam ahosi, pañcasatā tāpasā tad eva paribhuñjanti, atirekam chaḍḍiyittha⁷. Bodhisatto tam disvā „ekam nāma vattasampannam nissāya ettakānam tāpasānam phalāphalatthāya āgantvā yāpanam uppannam, viriyam nāma kātābbam evā¹¹“ 'ti vatvā imam gātham āha:

Vāyameth' eva puriso, na nibbindeyya paṇḍito, (Cfr. supra p. 268.)
vāyāmassa phalam passa: bhuttā⁸ ambā anītihan⁹ ti. 120.

Tatrāyam saṃkhepattho: paṇḍito attano vattapūraṇādike kammamhi vāyameth' eva na ukkaṇṭheyya, kīṃkāraṇā: vāyāmassa nipphalatāya abhāvato iti

¹ K vayapatto. ² K pāṇiyāti. ³ K doni. ⁴ K donim. ⁵ K katikam. ⁶ K tenato.

⁷ both K and B^p chaḍḍiyittha. ⁸ K bhutta. ⁹ B^p anitihā.

Mahāsatto „vāyāmo nāma saphalo va hotīti“ isigaṇaṃ ālapanto vāyāmassa phalaṃ passā 'ti āha, kīdisaṃ: bhuttā ambā anītihaṃ¹ tattha ambā ti desanāmaṃ², tehi pana nānappakārāni phalāphalāni ābhatāni, tesu sampanna-tarāṇaṃ ussannatarāṇaṃ vā vasena ambā ti vuttaṃ, imehi yeva³ pañcahi isisatehi sayāṃ araṇṇaṃ gantvā ekassa atthāya anītā ambā bhuttā, idaṃ vāyāmassa phalaṃ, taṃ ca kho pana anītihaṃ, iti ha āsa iti ha āsā 'ti evaṃ itihītibhena⁴ gahetabbāṃ na hoti, paccakkham eva taṃ phalaṃ passā 'ti.

Evam Mahāsatto isigaṇassa ovādaṃ adāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā vattasampanno tāpaso ayaṃ bhikkhu ahosi, gaṇasatthā pana aham evā“ 'ti. Ambajātakaṃ.

5. Kaṭāhakajātaka.

Bahum pi so vikattheyyā 'ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ekaṃ vikatthikaṃ⁵ bhikkhuṃ ārabha kathesi. Tassa vatthuṃ hetthākathitasadisam eva.

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto mahāvibhavo seṭṭhi ahosi. Tassa bhariyā puttaṃ vijāyi. Dāsī⁶ pi 'ssa taṃ divasaṃ yeva puttaṃ vijāyi. Te ekato vaddhiṃsu. Seṭṭhiputte⁷ lekhaṃ sikkhante va⁸ dāso pi 'ssa phalakaṃ vahaṃāno gantvā ten' eva saddhiṃ lekhaṃ sikkhi. Dve tayo vohāre akāsi. So anukkamena vacanakusalo yuvā abhirūpo ahosi nāmena Kaṭāhako nāma. So seṭṭhighare bhaṇḍā-gārikakammaṃ karonto cintesi: „na maṃ ime sabbakālaṃ bhaṇḍā-gārikakammaṃ⁹ kāressanti, kiñcid eva dosaṃ disvā tāletvā¹⁰ bandhitvā lakkhaṇena amketvā dāsaparibhogena pi paribhuñjisanti, paccante kho pana seṭṭhissa sahāyako seṭṭhi atthi, yaṃ nūnāhaṃ seṭṭhissa vacanen' eva lekhaṃ ādāya tattha gantvā 'ahaṃ seṭṭhiputto' ti vatvā taṃ seṭṭhiṃ vañcetvā tassa dhīta-ram gahetvā sukhaṃ vaseyyan“ ti so sayam eva paṇṇaṃ

¹ Bp; anītiḥā, K nītihaṃ. ² K desanaṃmattaṃ, Bp desanāsīsamattaṃ. ³ so Bp; K ye ime. ⁴ so K; Bp anītiḥā itī ha āsā itī evaṃ itīhena; read . . . evaṃ itīho, itīhena? ⁵ K vikatthakam, Bp vikatthitaṃ. ⁶ K dāsī. ⁷ K -putto. ⁸ K ca. ⁹ K -gārikammaṃ. ¹⁰ K tāletvā.

gahetvā „aham asukam nāma mama puttam tava santikam pahinim, āvāhavivāhasambandho nāma mayham tayā tuyhañ ca mayā¹ saddhim patirūpo, tasmā tvaṃ imassa dārakassa attano dhītaram datvā etam tatth' eva vasāpehi, aham pi okāsam labhitvā āgamissāmīti“ likhitvā setṭhiss' eva muddikāya lañjetvā yathārucim paribbayañ c' eva gandhavatthādīni ca gahetvā paccantam gantvā setṭhim vanditvā atṭhāsi. Atha nam setṭhi „kuto āgato si tātā“ 'ti pucchi. „Bārāṇasito“. „Kassa putto“ ti². „Bārāṇasīsetṭhissā“ 'ti. „Ken' atthenāgato sīti“. Tasmim khaṇe Kaṭāhako „idam disvā jānissathā“ 'ti paṇṇam adāsi. Setṭhi paṇṇam vācetvā „idān' āham jīvāmi nāmā“ 'ti tuṭṭha-citto³ dhītaram datvā patitṭhāpesi. Tassa parivāro mahanto ahosi. So yāgukhajjakādisu vā vatthagandhādisu vā upanītesu „evam pi nāma yāgum pacanti⁴ evam khajjakam evam bhattam, aho paccantavāsikā nāmā“ 'ti yāguādīni garahati⁵, „ime paccantavāsibhāven' eva sātake valetum⁶ na jānanti, gandhe pimsitum pupphāni ganthitum⁷ na jānantīti“ vatthakammantikādayo garahati. Bodhisatto pi dāsam apassanto „Kaṭāhako na dissati, kham gato, pariyesatha nan“ ti samantā manusse payojesi. Tesu eko tattha gantvā tam disvā sañjānitvā attānam⁸ ajānapetvā⁹ gantvā Bodhisattassa ārocesi. Bodhisatto tam pavattim sutvā „ayuttam¹⁰ tena kataṃ, gantvā gahetvā āgacchissāmīti“ rājānam āpucchitvā mahantena parivārena nikkhami. „Setṭhi kira paccantam gacchatīti“ sabbattha pākato jāto. Kaṭāhako „setṭhi kira āgacchatīti“ sutvā cintesi: „na so aññena kāraṇena āgacchati, mam nissāy' ev' assa āgamanena bhavitabbam, sace panāham palāyissāmi puna āgantum na sakkā bhavissati, atthi pan' esa upāyo: sāmikassa pi¹¹ patham gantvā dāsakammaṃ katvā tam eva ārādhessāmīti“. So tato paṭṭhāya parisamajjhe evam bhāsati: „Aññe bāla-manussā attano bālabhāvena mātā-

¹ K adds ca. ² K tīti. ³ K tuṭṭhamitto. ⁴ K pavanti. ⁵ K garahāti. ⁶ Bp va-lañcetum. ⁷ both K and Bp gandhitum. ⁸ K attā. ⁹ K ajanā-. ¹⁰ K āyuttam. ¹¹ K ppl.

pitunnam guṇam ajānantā tesam bhojanavelāya apacitikammam akatvā tehi saddhim yeva bhuñjanti, mayam pana mātāpitunnam bhojanakāle paṭiggaham upanema khelasarakam upanema bhājanāni¹ upanema pāṇiyam pi vījanim² pi gahetvā upaniṭṭhāmā³ “’ti yāva sarīravalañjanakāle udakakalasam ādāya paṭicchannaṭṭhānagamanā sabbam dāsehi sāmikānam kattabbakiccam pakāsesi. So evam parisam uggaṇhāpetvā Bodhisattassa paccantasamīpam āgatakāle sasuram avoca: „tāta mama kira pitā tumhākam dassanattāya āgacchatī, tumhe khādanīyabhojanīyam paṭiyādāpetha, aham paṇṇākāram gahetvā paṭipatham gacchāmīti⁴. So „sādhu tātā⁴ “’ti sampaticchi. Kaṭāhako bahum³ paṇṇākāram ādāya mahantena parivārena gantvā Bodhisattam vanditvā paṇṇākāram adāsi. Bodhisatto pi paṇṇākāram gahetvā tena saddhim paṭisanthāram katvā pātarāsakāle khandhāvāram nivāsetvā sarīravalañjanatthāya paṭicchannaṭṭhānam pāvisi. Kaṭāhako attano parivāram nivattetvā kalasam ādāya Bodhisattassa santikam gantvā udakakiccapariyosāne pādesu patitvā „sāmi aham tumhākam yattakam icchatha tattakam dhanam dassāmi, mā me yasam antaradhāpayitthā⁴ “’ti āha. Bodhisatto tassa vattasampadāya pasīditvā „mā bhāyi, n’ atthi te mama santikā antarāyo⁴ “’ti samassāsetvā paccantanagaram pāvisi. Mahanto sakkāro ahosi. Kaṭāhako pi ’ssa nirantaram dāsenā kattabbakiccam karoti. Atha nam ekāya velāya sukhanisinnam paccantasetṭhi āha: „mahāsetṭhi mayā tumhākam paṇnam³ disvā tumhākam puttassa dārikā dinnā⁴ “’ti. Bodhisatto Kaṭāhakam puttam eva katvā anucchavikam piyavacanam vatvā setṭhim tosesi. Tato paṭṭhāya Kaṭāhakassa mukham ulloketum samattho nāma nāhosi. Ath’ ekadivasam Mahāsatto setṭhidhītaram pakkositvā „ehi amma, sīse me ūkā vicinā⁴ “’ti vatvā tam āgantvā ūkā gahetvā ṭhitam piyavacanam vatvā kathesi: „kacci⁴ te mama putto sukhadukkhe

¹ K bhājanāni. ² K bhījanim. ³ K bahū. ⁴ so B^p; K acci.

appamatto, ubho janā sammadamānā samaggavāsam vasathā“
 'ti pucchi. „Tāta, setṭhiputtassa añño doso n' atthi, kevalam
 āhāram garahatīti“. „Amma, niccakāle p' esa dukkhasīlo va,
 api ca aham tassa mukhabandhanamantaṃ dassāmi, taṃ tvaṃ
 sādhuṃ uggahitvā mama puttassa bhojanakāle garahantassa
 uggahitaniyāmen' eva purato ṭhatvā vadeyyāsīti“ gātham uggahā-
 petvā katipāham vasitvā Bārāṇasim eva agamāsi. Kaṭāhako pi
 bahum khādanīyabhojanīyaṃ¹ ādāya anumaggaṃ gantvā bahum
 dhanam datvā vanditvā nivatti. Bodhisattassa gatakālato paṭ-
 ṭhāya atirekamānī ahosi. So ekadivasam setṭhidhītāya nānag-
 garasabhojanam upanetvā kaṭacchum² ādāya parivisantiyā
 bhattam garahitum ārabhi. Setṭhidhītā Bodhisattassa santike
 uggahitaniyāmena imaṃ gātham āha:

Bahum pi so vikattheyya (Cfr. Upham, Mahāv. 3,301.)
 aññam janapadam gato,
 anvāgantvāna³ dūseyya⁴,
 bhuñja bhoge Kaṭāhakā 'ti. 121.

Tattha bahum pi so vikattheyya aññam janapadam gato ti yo
 attano jātibhūmito aññam janapadam gato hoti yatth' assa jātim na jānanti so
 bahum pi vikattheyya vammānavacanāṃ vañcanavacanāṃ vadeyya, anvāgantvā-
 na⁵ dūseyyā 'ti imaṃ tāva vāraṃ sāmikassa paṭipatham gantvā dāsakiccassa
 katattā kasāhi paharivā piṭṭhicammuppātanato ca lakkhaṇahananato ca mutto si,
 sace anācāraṃ karosi puna aññasmim āgamanavāre⁶ tava sāmiko anvāgantvāna
 dūseyya imaṃ gehaṃ anu āgantvā kasāhi ghotēhi⁷ c' eva⁸ lakkhaṇahananena ca
 taṃ jātippakāsanena ca dūseyya upahaneyya, tasmā imaṃ anācāraṃ pahāya
 bhuñja bhoge Kaṭāhaka mā pacchā attano dāsabhāvaṃ pākāṃ kāretvā
 vippatīsārī ahosīti, ayam ettha setṭhino adhippāyo, setṭhidhītā pana etam attham
 ajānantī⁹ uggahitaniyāmena vyañjanam eva payirudāhasi.

Kaṭāhako „addhā setṭhinā mama nāmaṃ ācikkhitvā etissā
 sabbam kathitam bhavissatīti“ tato paṭṭhāya puna bhattam
 garahitum na visahi, nihīnamāno yathāladdham bhuñjitvā yathā-
 kammaṃ gato.

¹ K khādanībhōjāniyam. ² K kaṭucchum. ³ K anatvāganatvā. ⁴ K dusseyya.
⁵ K antvāgantvā. ⁶ K -vārena. ⁷ so K; BP ghaṭṭēhi. ⁸ K meva, B ca. ⁹ K -ti.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi:
„Tadā Kaṭāhako vikatthanabhikkhu ahosi, Bārāṇasi-setṭhi pana aham
evā“ 'ti. Kaṭāhakajātakam.

6. Asilakkhaṇajātaka.

Tathevekassa kalyāṇan ti. Idam Satthā Jetavane vi-
haranto Kosalarañño asilakkhaṇapāṭhaka brāhmaṇam ārabha
kathesi. So kira kammārehi rañño asīnam āhatakalē asīm upasiṃ-
ghitvā asilakkhaṇam udāharati. So yesam hatthato lābham labhati
tesam „asi lakkhaṇasampanno maṅgalasaṃyutto“ ti vadati, yesam
hatthato na labhati tesam asīm „avalakkhaṇo“ ti garahati. Ath' eko
kammāro asīm katvā kosiyaṃ sukhumaṃ maricacuṇṇam pakkhipitvā
rañño asīm āhari. Rājā brāhmaṇam pakkosāpetvā „asīm vīmaṃsā“
'ti āha. Brāhmaṇassa asīm ākaḍḍhitvā upasiṃghantassa maricacuṇṇāni
nāsam pavisitvā khipitukāmatam uppādesum. Tassa khipantassa nāsikā
asidhārāya paṭihata dvidhā chijji¹. Tass' eva nāsikāya chinnabhāvo
bhikkhusaṃghe pākaṇo jāto. Ath' ekadivasam dhammasabhāyaṃ bhikkhū
katham samuṭṭhāpesum: „āvuso rañño kira asilakkhaṇapāṭhako asilak-
khaṇam paṭhanto nāsikam chindāpesīti“. Satthā āgantvā „kāya nu
'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“
ti vutte „na bhikkhave idān' eva so brāhmaṇo asīm upasiṃghanto
nāsikāchedam² patto, pubbe pi patto yevā“ 'ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjam kārente
tassa asilakkhaṇapāṭhako brāhmaṇo ahosi. Sabbam
paccuppannavatthusadisam eva. Rājā pana tassa vejje
datvā nāsikakoṭim phāsukam kārapetvā lākhāya paṭināsikam
kāretvā puna tam upaṭṭhākam eva akāsi. Bārāṇasīrañño pana
putto n' atthi, ekā dhītā c' eva bhāgiṇeyyo ca ahesum. So
pi ubho pi te attano santike yeva vadḍhāpesi. Te ekato vad-
ḍhitā aññamaññam paṭibaddhacittā ahesum. Rājāpi amacce
pakkositvā „mayham bhāgiṇeyyo imassa rajjassa sāmiko va,
dhītaram etass' eva datvā abhisekam assa karomīti“ vatvā puna

¹ K echijji. ² K -chedam.

cintesi: „mayham bhāgineyyo sabbathāpi nātako yeva, etassa aññam rājadhītaram ānetvā abhisekam katvā dhītaram aññassa rañño dassāmi, evam no nātakā bahū bhavissanti, dvinnam¹ pi rājūnam² mayam eva sāmikā bhavissāmā“ ti so amaccehi saddhiṃ sammantetvā „ubho p’ ete visum kātum vaṭṭatīti“ bhāgineyyam aññasmim nivesane dhītaram aññasmim vāsesi. Te soḷasika-vassuddesikabhāvam patvā ativiya paṭibaddhacittā ahesuṃ. Rājākumāro „kena nu kho upāyena mātuladhītaram rājagehā nīharāpetum sakkā bhaveyyā“ ti cinto „atth’ eso upāyo“ ti mahāikkhanikam pakkosāpetvā tassā sāhassabhaṇḍikam datvā „kim mayā kattabban“ ti vutte „amma tayā karontiyā anipphatti nāma n’ atthi, kiñcid eva kāraṇam vatvā yathā mama mātulo rājadhītaram antogehā nīharāpeti tathā karohīti“ āha. „Sādhū sāmi³, aham rājānam upasamkamitvā evam vakkhāmi: ‘deva rājadhītāya upari kāḷakaṇṇī⁴ atthi, ettakam⁵ kalam nivattitvā olokento pi n’ atthi, aham rājadhītaram asukadivase nāma ratham ārope tvā bahū⁶ āvudhahatthe purise ādāya⁷ mahantena parivārena susānam gantvā maṇḍalapitṭhikāya hetṭhāmañce matamanussam nipajjāpetvā uparimañce rājadhītaram ṭhapetvā⁸ gandhodaka-ghaṭānam atṭhuttarasatena nahāpetvā kāḷakaṇṇim pavāhessāmīti⁹ evam vatvā rājadhītaram susānam nessāmi, tvam amhākam tattha gamanadivase amhehi puretaram eva thokam maricacūṇam ādāya āvudhahatthehi attano manussehi parivuto ratham āruyha susānam gantvā ratham susānavāre ekadese ṭhapetvā āvudhahatthe manusse susānavanam pesetvā sayam susāne maṇḍalapitṭhikam gantvā matako⁹ viya paṭikujjo hutvā nipajja, aham tattha āgantvā tava¹⁰ upari mañcakam attharitvā rājadhītaram ukkhipitvā ṭhapessāmi, tvam tasmim khane maricacūṇam nāsikāya pakkhipitvā dve tayo vāre khippeyyāsi, tayā

¹ so Bp; K dinnam. ² Bp rājānam. ³ K sāmī. ⁴ K -ṇṇī. ⁵ so Bp; K etta. ⁶ K bahu. ⁷ K adāya. ⁸ K ṭhapetthā. ⁹ K mataka. ¹⁰ K nava.

kipitakāle mayam¹ rājadhītaram pahāya palāyissāma², athāgan-
tvā rājadhītaram sīsam nahāpetvā sayam pi sīsam nahāyitvā tam
ādāya attano nivesanam gaccheyyāsīti³. So „sādhu, sundaro
upāyo“ ti sampaticchi. Sāpi gantvā rañño tam attham ārocesi,
rājā sampaticchi. Rājadhītāya pi tam antaram ācikkhi, sāpi
sampaticchi. Sā nikkhamanadivase kumārassa saññam datvā
mahantena parivārena susānam gacchantī⁴ ārakkhamanussānam
bhayaajanattham⁵ āha: „mayā rājadhītāya mañce t̥hapitakāle
hetthāmañce matapuriso khipissati khipitvā va hetthāmañcā
nikkhamitvā yam paṭhamam passissati tam eva gahessati, appa-
mattā bhaveyyāthā“⁶ ti. Rājakumāro puretaram gantvā vutta-
nayan⁷ eva⁸ tattha nipajji. Mahāikkhanikā rājadhītaram
ukkipitvā maṇḍalapit̥thikat̥thānam gacchantī⁹ „mā bhāyīti“
saññāpetvā mañce t̥hapesi. Tasmiṃ khāṇe kumāro marica-
cuṇṇam nāsāya pakkipitvā khipi. Tena khipitamatte yeva
mahāikkhanikā rājadhītaram pahāya mahāravam ravamānā
sabbapaṭhamam palāyi. Tassā palātakālato paṭṭhāya eko pi
t̥hātum⁷ samattho nāma na hosi, gahitagahitāni āyudhāni chadde-
tvā sabbe palāyimsu. Kumāro yathāsammantitam⁹ sabbam
katvā rājadhītaram ādāya attano nivesānam agamāsi. Ikkhanikā
gantvā tam kāraṇam rañño ārocesi. Rājā „pakatiyāpi sā mayā
tass⁷ ev⁸ atthāya puṭṭhā, pāyāse chadditasappim viya jātan“ ti
sampaticchitvā aparabhāge bhāgineyyassa rajjam datvā dhītaram
mahādevim kāresi. So tāya saddhim samaggavāsam vasamāno
dhammena rajjam kāresi. Asilakkhaṇapāṭhako tass⁷ eva
upaṭṭhāko ahosi. Tass⁷ ekadivasam rājupaṭṭhānam āgan-
tvā paṭisuriyam t̥hatvā upaṭṭhahantassa lākhā vilīyi, paṭi-
nāsikā bhūmiyam pati, so lajjāya adhomukho at̥thāsi. Atha
nam rājā parihasanto „ācariya, mā cintayittha, khipitam
nāma ekassa kalyāṇam hoti ekassa pāpakam, tumhehi khipitena

¹ so BP; K mayā. ² so BP; K -ssāmi. ³ K -ti. ⁴ K -'aṇaṇa-. ⁵ K -nayevo.

⁶ K -ti. ⁷ K t̥hātum. ⁸ so BP; K -tikam.

nāsā¹ chijjiyittha², mayam pana mātuladhītaram labbitvā rajjam pāpunimhā³ 'ti vatvā imam gātham āha:

Tath' eva³ kassa kalyāṇam, tath' eva³ kassa pāpakam,
tasmā sabbam na kalyāṇam, sabbam vāpi⁴ na pāpakan ti. 122.

Tattha tatheva³ kassā 'ti tad ev³ ekassa, ayam eva vā pātho, dutiyapade es' eva nayo.

Iti so imāya gāthāya tam kāraṇam āharitvā dānādīni puñ-
ṇāni katvā yathākammam gato.

Satthā imāya desanāya lokasammatānam kalyāṇapāpakānam ane-
kamsikabhāvam pakāsetvā jātakam samodhānesi: „Tadā asilakkhaṇa-
pāṭhako etarahi asilakkhaṇapāṭhako, bhāgineyyo rājā pana aham evā
'ti, Asilakkhaṇajātakam.

7. Kalaṇḍukajātaka.

Te desā tāni vatthūnīti. Idam Satthā Jetavane viharanto
ekam vikatthikam bhikkhum ārabha kathesi. Tattha dve pi
vatthūni Katāhaka-sadisān' eva.

Idha pana esa Bārāṇasīsetṭhino dāso Kalaṇḍuko nāma
ahosi. Tassa palāyitvā paccantasetṭhino dhītaram gahetvā
mahantena parivārena vasanakāle Bārāṇasīsetṭhi pariyesāpetvāpi
tassa gataṭṭhānam ajānanto „gaccha, Kalaṇḍukam pariyesā⁴“
'ti attano puttam sukapotakam pesesi. Sukapotako ca ito c'
ito caranto nam nagaram sampāpuṇi. Tasmim ca kāle Kalaṇ-
ḍuko nadikīlam kīlitukāmo bahum mālāgandhavilepanaṇ c' eva
khādanīyabhojanīyāni⁵ ca gāhāpetvā nadim gantvā setṭhidhī-
tāya saddhim nāvam āruyha uduke kīlati, tasmiṇ ca dese nadī-
kīlam⁵ kīlantā⁵ issarajātikā tikhinabhesajjaparivāritam khīram
pivanti, tena tesam pi divasabhāgam pi uduke kīlantānam⁶ sītam

¹ both K and Bp nāsam. ² Bp chijjayittha. ³ Bp tad eva. ⁴ Bp sabbañcāpi.

⁵ K -niyabhojanīyāni. ⁶ K -kīl-.

na bādhati. Ayam pana Kalanduko khiragandūsam¹ gahetvā mukham vikkhāletvā tam khīram nutthubhati, nutthubhanto² pi udake anutthubhitvā setthidhītāya sīse nutthubhati³. Sukapotako pi nadītīram gantvā ekissā udumbarasākhāya nisīditvā olokento Kalandukam⁴ sañjānitvā setthidhītāya sīse nutthubhantaṃ disvā „are Kalanduka dāsa, attano jātiṃ ca vasanaṭṭhānaṃ ca anus-sara, khiragandūsam⁵ gahetvā mukham vikkhāletvā jātisampan-nāya sukhasaddhāya setthidhītāya sīse mā nutthubha, attano pamānaṃ jānāhīti“⁶ vatvā imaṃ gātham āha:

Te desā tāni vatthūni, ahaṇ ca vanagocaro⁷.

anuvicca kho taṃ gaṇheyyuṃ, pipa⁸ khīram Kalandukā 'ti. 123.

Tattha te desā tāni vatthūniti mātukucchiṃ sandhāya vadati, ayam ettha adbhippāyo: yattha te vasitaṃ na te khattiyadhītādīnaṃ kucchidesā, yattha vasi patitthito tāni na khattiyadhītādīnaṃ kucchivatthūni, atha kho dāsikucchi-yaṃ tvaṃ vasi c' eva patitthito cā ti, ahaṇ ca vanagocaro⁹ tirac-chānagato pi etam atthaṃ jānāmīti dīpeti, anuvicca kho taṃ gaṇheyyuṃ ti evaṃ anācāraṃ caramānaṃ¹⁰ mayā gantvā ārocīte anuvicca jānitvā tava sāmikā tāletvā c' eva lakkhaṇabhananaṃ¹¹ ca katvā taṃ gaṇheyyuṃ gahetvā gamissanti, tasmā attano pamānaṃ ñatvā setthidhītāya sīse anutthubhitvā¹² pipa¹³ khīram Kalandukā 'ti taṃ nāmena ālepatī.

Kalanduko pi sukapotakaṃ sañjānitvā „maṃ pākaṭaṃ kareyyā“ 'ti bhayena „ehi sāmi, kadā āgato sīti“ āha¹⁴. Suko „na esa maṃ hitakāmatāya pakkosati, gīvaṃ pana me valetvā māretukāmo“ ti ñatvā va „na me tayā attho“ ti tato uppatitvā Bārāṇasim gantvā yathādittṭhaṃ setthino vitthārena kathesi. Setthi¹⁵ „Ayuttan tena katan“ ti vatvā tassa ānaṃ kāretvā Bārāṇasim eva ānetvā dāsaparibhogena paribhuñji.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā Kalanduko ayam bhikkhu ahosi. Bārāṇasisetthi pana ahaṃ evā“ 'ti. Kalandukajātakaṃ.

¹ K -gandūsam, BP -kaṇḍūsam. ² K nutthū-. ³ K ka-. ⁴ K pamānaṃ na jānā-hīti, BP pamāṇanaṃ na jānāti and pamānaṃ jānāhi. ⁵ K pana-. ⁶ BP pipa. ⁷ add ti? ⁸ so BP; K -nā. ⁹ K lakkhaṇabhanā. ¹⁰ K -tthubhitvā. ¹¹ K āgatosīhaṃ. ¹² K omits setthi.

8. Bilārajātaka.

Yo ve dhammadhajam katvā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ kuhakabhikkhum ārabha kathesi. Tadā hi Satthā tassa kuhakabhāve ārocite „na bhikkhave idān' eva, pubbe p' esa kuhako yevā“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahma datte rajjam kārente Bodhisatto mūsikāyoniyam paṭisandhim gahetvā buddhim anvāya mahāsarīro sūkaracchāpakasadiṣo hutvā anekasatamūsikā-parivāro araṇṇe viharati. Ath' eko¹ sigālo ito c' ito ca vicaranto taṃ mūsikāyūtham disvā „imā mūsikā vañcetvā khādissānīti“ cintetvā mūsikānam āsayassa avidūre suriyābhimukho vātam pivanto ekena pādena aṭṭhāsi. Bodhisatto gocarāya² caramāno taṃ disvā „sīlavā eko bhavissatīti“ tassa santikaṃ gantvā „bhante tvaṃ ko nāmā“ 'ti pucchi. „Dhammiko nāmā“ 'ti. „Cattāro pāde bhūmiyam aṭṭhapetvā kasmā eken' eva ṭhito sīti“. „Mayi³ cattāro pāde paṭhaviyam ṭhapente⁴ paṭhavī⁵ vahitum na sakkoti, tasmā eken' eva tiṭṭhāmīti“. „Mukham vivaritvā kasmā ṭhito sīti“. „Mayam aṇṇam na bhakkhayāma, vātam eva bhakkhayāmā“ 'ti. „Atha kasmā suriyābhimukho pi tiṭṭhasīti“. „Suriyam namassāmīti“. Bodhisatto tassa vacanam sutvā „sīlavā eko bhavissatīti“ tato paṭṭhāya mūsikāgaṇena saddhim sāyapātaṃ tassa upaṭṭhānam gacchatī. Ath' assa upaṭṭhānam katvā gamanakāle sigālo sabbapacchimaṃ mūsikaṃ gahetvā maṃsaṃ khāditvā ajjhoharitvā mukham puñchitvā⁶ tiṭṭhati. Anupubbena mūsikagaṇo tanuko jāto. Mūsikā „pubbe anhākaṃ ayaṃ āsayo na-ppahoti, nirantarā tiṭṭhāma, idāni sithilā, evam pi āsayo na pūrat' eva, kin nu kho etan“ ti Bodhisattassa taṃ pavattim ārocayimsu. Bodhisatto „kena nu kho kāraṇena mūsikā tanuttaṃ gatā“ ti cinto sigāle āsaṃkaṃ ṭhapetvā

¹ K atha gekā corr. to athakā. ² so BP; K go. ³ both K and BP mayā. ⁴ BP ṭhapento. ⁵ K -vi. ⁶ K pucchitvā.

„vīmaṁsissāmi naṁ“ ti upatṭhānakāle sesamūsikā purato katvā sayam pacchato ahosi. Sigālo tassa upari pakkhandi. Bodhisatto attano gaṇhanatthāya pakkhantaṁ disvā nivattitvā „bho sigāla, idan te vatasamādānaṁ na¹ dhammasudhammatāya, paresaṁ pana vihiṁsanatthāya dhammadhajaṁ katvā carasīti“ vatvā imaṁ gātham āha:

Yo ve dhammadhajaṁ katvā nigūlho pāpaṁ ācare .
vissāsayitvā bhūtāni bilāraṁ nāma taṁ vatan ti. 124.

Yo ve ti khattiyādisu yo kocid eva dhammadhajaṁ katvā² dasakusala-kammaṭṭhadhammaṁ dhajaṁ karitvā taṁ karonto³ yiya ussāpetvā dassento pīti attho, vissāsayitvā ti sīlavā ayaṁ ti saññāya sañjātavissāsāni katvā, bilāraṁ nāma taṁ vatan ti taṁ evaṁ dhammadhajaṁ katvā raho pāpāni karontass⁴ eva vataṁ⁴ kerāṭṭikavataṁ nāma hotīti attho

Mūsikarājā kathento⁵ yeva uppatitvā tassa⁶ gīvāya patitvā hanukassa hetṭhā antogalanāliyaṁ⁷ dasitvā galanāliṁ phāletvā jīvitaṁ khayāṁ pāpesi. Mūsikagaṇo nivattitvā sigālaṁ murumurā ti khādītva agamāsi. Paṭhamam āgatā va kir' assa maṁsaṁ labhiṁsu, pacchā āgatā na labhiṁsu. Tato paṭṭhāya mūsikagaṇo nibbhayo jāto.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā sigālo kuhakabhikkhu ahosi, mūsikarājā pana aham evā“ 'ti. Bilārajātakaṁ⁸.

9. Aggikajātaka.

Nāyaṁ sikkhā puñṇahetū 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto kuhakaṁ neva ārabba kathesi.

Atītasmiṁ hi Bārāṇasiyaṁ Brahmadaṭṭe rajjaṁ kārente Bodhisatto mūsikarājā hutvā araṇṇe vasati. Ath' eko sigālo davadāhe utṭhite palāyitum asakkonto ekasmiṁ rukke

¹ K ta. ² K karitvā corr. to katvā. ³ K. kāronto corr. to karonto. ⁴ K taṁ.

⁵ K kathento kathento. ⁶ K tassatha ⁷ K -nāliyaṁ. ⁸ R_p bilāravatajā-.

sīsam āhacca atthāsi. Tassa sakalasarīre lomāni jhāyimsu. Rukkhe āhacca thitatthāne pana matthake cūlā¹ viya thokāni lomāni atthamsu. So ekadivasam soṇḍiyam pāṇiyam pivanto chāyam olokento cūlam disvā „uppannam dāni me bhaṇḍamūlan ti“ araṇṇe vicaranto taṃ musikādarim disvā „imā mūsikā vañ-cetvā khādissāmīti“ heṭṭhā vuttanayen' eva avidūre atthāsi. Atha naṃ Bodhisatto gocarāya caranto disvā „sīlavā“ ti saṇṇāya upasamkamitvā „tvam ko nāmā“ 'ti pucchi. „Aham Aggika-Bhāradvāja nāmā“ 'ti. Atha „kasmā āgato sīti“. „Tumhākam rakkhanatthāyā“ 'ti. „Kin ti katvā amhe rakkhissasīti“. „Aham aṅgutthagāṇanam jānāmi, tumhākam pāto va nikkhamitvā gocarāya gamanakāle ettakāni gaṇetvā paccāgamanakāle pi gaṇes-sāmi, evaṃ sāyam pātam gaṇento rakkhissāmīti“. „Tena hi rakkha mātulā“ 'ti. So „sādhū“ 'ti sampaticchitvā nikkha-manakāle „eko dve tayo“ ti gaṇetvā paccāgamanakāle tath' eva gaṇetvā sabbapacchimam gaṇetvā khādati. Sesam purima-sadisam eva, idha pana mūsikarājā nivattitvā thito „bho Aggika-Bhāradvāja, nāyam tava dhammasudhammatāya matthake cūlā thapitā, kucchikāraṇā pana thapitā“ ti vatvā imam gātham āha :

Nāyam sikkhā puñṇahetu, ghāsaḥetu ayam sikkhā,
n' aṅgutthagāṇanam² yāti, alan te hotu Aggikā 'ti. 125.

Tattha naṅgutthagāṇanam³ yātīti, aṅgutthagāṇanā⁴ ti aṅgutthagāṇanā⁵ vuccati, ayam mūsikagaṇo aṅgutthagāṇanam na gacchatī na upeti na pūreti, parikkhayam gacchatīti attho, alan te hotu Aggikā 'ti sigālam nāmena āla-panto āha, ettāvatā⁶ te alam hotu, na itoparam mūsikā khādissasi, amhehi vā tehi⁷ vā saddhim samvāso alam hotu, na mayam idāni tayā saddhim vasissāmā 'ti attho, sesam purimasadisam eva.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi:
„Tadāpi sigālo ayam bhikkhu ahosi, mūsikarājā pana aham evā“ 'ti.
Aggikajātakam.

¹ K cūlā. ² BP naṅguttha-. ³ BP naṅguttha-. ⁴ BP naṅgutthagāṇanam, K naṅgutthi-gāṇanā. ⁵ K aṅgutthagāṇanā, BP naṅgutthagāṇanam. ⁶ K ettovatā ⁷ so BP; K tayāhi.

10. Kosiyaĵātaka.

Yathā vācā va¹ bhuñjassū 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam Sāvatthiyam mātugāmam ārabha kathesi. Sā kir' ekassa saddhassa pasannassa upāsakabrāhmaṇassa brāhmaṇi dussilā pāpa-dhammā rattim aticaritvā² divā kiñci kammaṃ akatvā gilānālayam dassetvā nitthanamānā³ nipajjati. Atha nam brāhmaṇo „kin te bhadde aphā-sukan“ ti pucchi. „Vātā me vijjhantīti“. „Atha kim laddhum vaṭṭa-tīti“. Siniddhamadhurāni paṇītāni yāgubhattatelādīnīti“. Brāhmaṇo yam yam sā icchatī tam tam āharitvā dāti, dāso viya sabbakiccāni karotī. Sā pana brāhmaṇassa geham pavitṭhakāle nipajjati, bahinik-khantakāle jārehi saddhim vītināmeti. Atha brāhmaṇo „imissā sarīre vijjhanavātānam pariyaṇto na paññāyatīti“ ekadivasam gandhamālādīni ādāya Jetavanam gantvā Satthāram pūjetvā ekamantam nisiditvā „kim brāhmaṇa na paññāyasīti“ vutte „bhante brāhmaṇiyā kira me sarīre vātā vijjhanti, sv-āham tassā sappitelādīni c' eva⁴ paṇītabhojanāni ca pariyesāmi, sarīram assā⁵ ghanam vippasannacchavivaṇṇam⁶ jātam, vāta-roḡassa. pana pariyaṇto na paññāyati, aham tam paṭijagganto va idhāgamassa okāsam na labhāmīti“. Satthā brāhmaṇiyā pāpabhāvam nātva „brāhmaṇa 'evam nipannassa⁷ mātugāmassa roḡe avūpa-sante⁸ idaṇ c' idaṇ ca bhesajjam kātum vaṭṭatīti' pubbe pi te paṇḍi-tehi kathitam bhavasamkhepagatattā pana na sallakkhesīti“ vatvā tena yācito atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente Bōdhisatto brāhmaṇa mahāsārakule nibbattitvā Takkaṣilāyam sabbasippāni uggaṇhitvā Bārāṇasiyam disāpāmoḡkho ācariyo ahosi, rājadhānīsu⁹ khattiyakumārā ca brāhmaṇakumārā ca yebhuyyena¹⁰ tass' eva santike sippam uggaṇhanti. Ath' eko janapadavāsibrāhmaṇo Bōdhisattassa santike tayo vede atṭhārasa¹¹ ca vijjattṭhānāni¹² uggaḡetvā Bārāṇasiyam nēva kuṭumbam saṇ-ṭhapetvā divase divase dvattikkhattum Bōdhisattassa santikam

¹ K ya. ² K ticaritvā. ³ K nitthanā- corr. to nitthana-. ⁴ K co. ⁵ K -sarī-rav. ⁶ K cippa-. ⁷ K nipp-. ⁸ K avūpasampanne. ⁹ K -dhānisate, B rāja-thānīsu. ¹⁰ K yebhujeyyena. ¹¹ K -sā. ¹² K adds ca.

āgacchati. Tassa brāhmaṇī dussilā ahosi pāpadhammā. Sabbam paccuppannavatthusadisam eva. Bodhisatto pana' „iminā kāraṇena ovādagamanāya okāsam na labhāmīti“ vutte „sāmikā“ imam vañcetvā nipajjatīti“ nātvā „tassā rogānucchavikam bhesajjam ācikkhissāmīti“ cintetvā āha: „tāta, tvaṃ ito paṭṭhāya tassā sappikhīrarasādīni mā adāsi, gomutte pana pañca vaṇṇāni¹ phalādīni ca pakkhipitvā² navatambalohabhājane pakkhipitvā lohagandham gāhāpetvā rajjum³ vā yottam vā rukkhatalam⁴ vā gahetvā 'idam te rogassa anucchavikam bhesajjam, idam vā piva' upaṭṭhāya vā tayā bhuttassa bhattassa anucchavikam kammam karohīti' vatvā imam gātham vadeyyāsi, sace bhesajjam na pivati atha nam rajjuyā vā yottena⁵ vā latāya vā katihici pahārehi⁶ paharitvā kesesu gahetvā ākaḍḍhitvā kapparena potheyyāsīti tam khaṇam nēva utthāya kammam karissatīti¹⁰“. So „sādhū“ 'ti sampaticchitvā vuttaniyāmen' eva bhesajjam katvā „bhadde imam bhesajjam pivā“ 'ti āha. „Kena idam ācikkhitam“ ti. Ācariyena bhadde“ ti. „Apanehi tam, na pivissāmīti“. Māṇavo „na tvaṃ attano ruciyā pivissasīti¹¹“ rajjum⁵ gahetvā „attano rogassa anucchavikam bhesajjam vā piva yāgubhattānucchavikam kammam vā karohīti“ vatvā imam gātham āha:

Yathā vācā va¹² bhuñjassu, yathā bhuttaṇ ca vyāhara,
ubhayam te na sameti vācā bhuttaṇ ca Kosiye ti. 126.

Tattha yathā vācā va¹² bhuñjassu 'ti yathā te vācā tathā va bhuñjassu, vātā me vijjhantīti vācāya anucchavikam eva katvā bhuñjassu 'ti attho, yathā vācam vā 'ti pi pāṭho yujjati, yathā vācāyā 'ti pi paṭhanti, sabbattha ayam ev' ettha attho, yathā bhuttaṇ ca vyāharā ti yan te bhuttam tassa anuc-

¹ so Bp; K paṇṇam. ² Bp sā māṇavikā. ³ so Bp; K vaṇṇāni. ⁴ Bp adds koṭṭatvā va. ⁵ K rajju. ⁶ K rukkhatalam. ⁷ K pi. ⁸ K yotenana. ⁹ Bp kaḍḍhitapahārehi. K kacitipahāre. ¹⁰ K karissatīti corr. to karissati. ¹¹ K -ssāsīti. ¹² Bp ca.

chavikam eva vyāhara. ārog' ambhīti¹ vatvā gehe kattabbakammam karohīti attho, yathābhūtañ² cā 'ti pi pātho, athavā ārog' ambhīti¹ yathābhūtam eva vatvā kammam karohīti attho, ubhayan te na sameti vācā bhuttañ ca Kosiye ti yā ca te ayañ vācā³ vātā mañ vijjhantīti yañ ca te idañ pañītabhojanam⁴ bhuttañ, idañ ubhayam pi tuyham na sameti, tasmā utthāya kammam karohi, Kosiye ti nañ gottena ālapati.

Evam vutte Kosiyabrāhmaṇī bhītā ācariyena ussukkam āpannakālato paṭṭhāya⁵ „na sakkā mayā esa vañcetum“ ti utthāya kammam akāsi. „Acariyena me dussīlabhāvo ñāto, na dāni⁶ sakkā ito paṭṭhāya pana evarūpañ kātun“ ti ācariye gāravena pāpakammato pi viramitvā⁷ sīlavatī ahosi.

Sāpi brāhmaṇī „Sambuddhena kir' amhi ñātā⁸“ ti Satthari gāravena na puna anācārañ⁹ akāsi.

Satthā imañ dhammadesanañ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā jayampatikā pana idāni jayampatikā, ācariyo pana aham evā¹⁰ 'ti. Kosiyajātakañ. Kusanālivaggo terasamo.

14. ASAMPADĀNAVAGGA.

1. Asampadānajātaka.

Asampadānenitarītarassā 'ti. Idañ Satthā Veluvane viharanto Devadattañ ārabha kathesi. Tasmim hi kāle bhikkhū dhammasabhāyañ kathañ samutthāpesum: „āvuso Devadatto akataññū Tathāgatassa guṇam na jānātīti“. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva Devadatto akataññū, pubbe pi akataññū yevā“ ti vatvā atītañ āhari:

¹ K ārogambhīti. ² K -bhuttañ. ³ K adds ti. ⁴ K adds idañ. ⁵ Bp ācariyena sutakālato paṭṭhāya. ⁶ K dāsini corr. to dāni. ⁷ K viracitvā. ⁸ K ñāto. ⁹ K -cārim.

Atīte Magadharatthe Rājagahe ekasmiṃ Magadharaññe
 rajjam kārente Bodhisatto tass' eva seṭṭhi ahosi asīkoti-
 vibhavo Saṃkhasetṭhīti nāmena. Bārāṇasiyam Piliyasetṭhi
 nāma asīkotivibhavo va ahosi. Te aññamaññaṃ sahāyā ahe-
 sum. Tesu Bārāṇasiyam Piliyasetṭhissa kenacid eva kāraṇena
 mahantaṃ bhayaṃ uppajji, sabbaṃ sāpateyyaṃ parihāyi. So
 daliddo appaṭisaraṇo hutvā bhariyaṃ ādāya Saṃkhasetṭhiṃ pac-
 cayaṃ katvā Bārāṇasito nikkhamitvā padasā va Rājagahaṃ
 patvā Saṃkhasetṭhissa nivesanaṃ agamāsi. So taṃ disvā va
 „sahāyo me āgato“ ti parissajitvā sakkārasammānaṃ kāretvā
 katipāhaṃ vītināmetvā ekadivasaṃ „kiṃ samma ken' atthena
 āgato sīti“ pucchi. „Bhayaṃ me samma uppannaṃ, sabbaṃ
 dhaṇaṃ parikkhīṇaṃ, upatthambho me hohīti“. „Sādhu samma,
 mā bhāyīti“¹ bhaṇḍāgāraṃ vivarāpetvā cattālīsa hiraññakotiyo
 dāpetvā sesaṃ pi paricchadaparivāraṃ sabbaṃ attano santakaṃ
 saviññāṇakaṃ aviññāṇakaṃ majjhe bhinditvā upaḍḍham² eva
 adāsi. So taṃ vibhavaṃ ādāya puna Bārāṇasiṃ gantvā nivāsaṃ
 kappesi. Aparabhāge Saṃkhasetṭhissāpi tādisaṃ bhayaṃ uppajji.
 So attano paṭisaraṇaṃ upadhārento „sahāyassa me mahā upakāro
 kato, upaḍḍhavibhavo³ dinno, na so maṃ disvā pariccajissati,
 tassa santikaṃ gamissāmīti“ cintetvā bhariyaṃ ādāya padasā
 va Bārāṇasiṃ gantvā bhariyaṃ āha: „bhadde tava mayā sad-
 dhiṃ antaravīthiyā gamanaṃ nāma na yuttaṃ, mayā pesita-
 yānaṃ āruyha mahantena parivārena pacchā āgamissasi, yāva
 yānaṃ pesemi tāva etth' eva hohīti“ vatvā taṃ sālāyaṃ ṭhape-
 tvā sayāṃ nagaraṃ pavisitvā seṭṭhissa gharaṃ gantvā „Rāja-
 gahanagarato tumhākaṃ sahāyo Saṃkhasetṭhi nāma āgato“ ti
 ārocāpesi. So⁴ „āgacchatū“⁵ 'ti pakkosāpetvā taṃ disvā n' eva
 āsanā vuṭṭhāsi na paṭisanthāraṃ akāsi, kevalaṃ „kimatthaṃ
 āgato sīti“ pucchi. „Tumhākaṃ dassanatthaṃ āgato 'mhīti“.

¹ K bhāyi. ² so Bp; K upaṭṭham. ³ so Bp; K upaṭṭha-. ⁴ Bp so pi, K yo.

⁵ so Bp; K agacchantū.

„Nivāso kahaṃ gahito“ ti. „Na tāva nivāsanatṭhānaṃ atthi. setṭhigharaṇiṃ¹ pi sālāya ṭhapetvā va āgato 'mhīti“. „Tumhākam idha nivāsanatṭhānaṃ n' atthi, nivāpaṃ² gahetvā ekasmiṃ ṭhāne pacāpetvā³ bhuñjitvā gacchatha, puna amhe mā passitthā“ 'ti vatvā „mayhaṃ sahāyassa dasante bandhitvā ekaṃ bahalapalāpatumbaṃ dehīti“ dāsaṃ ānāpesi⁴. Tam divasaṃ kira so rattakasālīnaṃ sakatasahassamattaṃ opunāpetvā koṭṭhāgāraṃ⁵ pūrāpesi, cattālīsakoṭidhanaṃ gahetvā āgato akataññū mahācoro sahāyassa tumbamatte palāpe dāpesi. Dāso pacchiyaṃ ekaṃ palāpatumbaṃ⁶ pakkhipāpetvā Bodhisattassa santikaṃ agamāsi. Bodhisatto cintesi: „ayaṃ asappuriso mama santikā cattālīsakoṭidhanavibhavaṃ labhitvā idāni palāpatumbaṃ dāpesi, gaṇhāmi nu kho, mā gaṇhāmīti“. Ath' assa etad ahosi: „ayaṃ tāva akataññū mittadūbhī⁷ katavināsakabhāvena⁸ mayā saddhiṃ mittabhāvaṃ bhindi, sac' āhaṃ⁹ etena dinnāṃ palāpatumbaṃ lāma-kattā na gaṇhissāmi ahaṃ pi mittabhāvaṃ bhindissāmi, andha-bālā¹⁰ parittakaṃ laddhaṃ agaṇhantā mittabhāvaṃ vināsenti, ahaṃ pana etena dinnāṃ palāpatumbaṃ mama vasena mittabhāvaṃ patitṭhāpessāmīti“ so palāpatumbaṃ dasante bandhitvā pāsādā oruyha sālāṃ agamāsi. Atha naṃ bhariyā „kin te ayya laddhan“ ti pucchi. „Bhadde amhākaṃ sahāyo Piliya-setṭhi palāpatumbaṃ datvā amhe ajj' eva vissajjesīti“. Sā „ayya, kimatthaṃ aggahesi, kiṃ etaṃ cattālīsakoṭidhanassa anucchavikaṃ“ ti rodituṃ ārabhi. Bodhisatto „bhadde, mā¹¹ rodi, ahaṃ tena saddhiṃ mittabhāvabhedanabhayena mama vasena mittabhāvaṃ ṭhapetuṃ¹² gaṇhiṃ, tvaṃ kiṃkāraṇā socasīti“ vatvā imaṃ gāthaṃ āha:

Asampadānen' itarītarassa

bālassa mittāni kalībhavanti,

¹ K -paṃ. ² so Bp; K nivāsaṃ. ³ so Bp; K ekasmiṃ ṭhāpetvā. ⁴ K dānāpesi. ⁵ K koddhāgāraṃ. ⁶ K palālatumbaṃ. ⁷ K -dubhi, Bp -dubbhi. ⁸ Bp katavināsa-. ⁹ K svāhaṃ. ¹⁰ K -la. ¹¹ K na. ¹² K -taṃ.

tas mā harāmi bhusaṃ aḍḍhamānaṃ,
mā me mitti¹ jīyittha², sassa tāyaṃ ti. 127.

Tattha asampadānenā 'ti asampadānena, saralopena saddhiṃ, agahaṇenā 'ti attho, itarītarassā 'ti yassa kassaci lāmakālāmakassāpi, bālassa mittāni kalībhavantīti dandhassa apaññassa mittāni malināni³ kālakaṇṇisadisāni honti, bhijjantīti attho, tas mā harāmi bhusaṃ aḍḍhamānaṃ ti tena kāraṇāhaṃ sahāyena dinnāni ekaṃ⁴ palāpatumbāni harāmi gaṇhāmīti dasseti, mānaṃ⁵ ti aṭṭhannaṃ⁶ nālīnaṃ nāmaṃ, catunnaṃ aḍḍhamānaṃ, catasso nālīyo tumbo nāma⁷, tena vuttaṃ palāpatumbāni ti, mā me mitti jīyittha⁸ sassa tāyaṃ ti mama sahāyena saddhiṃ metti mā bhijjittha, sassa tā va ayaṃ hotū 'ti attho.

Evam vutte pi seṭṭhibhariyā rodat' eva. Tasmim khane Samkhasetṭhinā Piliyasetṭhissa dinno kammantadāso sāladvārena āgacchanto seṭṭhibhariyāya rodanassa⁹ saddaṃ¹⁰ sutvā sālāni pavisitvā attano sāmike disvā pādesu patitvā roditvā kanditvā „kimatthaṃ idhāgat' attha sāmīti“ pucchi. Seṭṭhi sabbaṃ ārocesi. Kammantadāso „hotu sāmī, mā cintetthā“¹¹ 'ti ubho pi assāsetvā attano gehaṃ netvā gandhodakena nahāpetvā bhojetvā „sāmikā vo āgatā“ ti sesesaṃ nipādetvā dassetvā kati-pāhaṃ vītinaṃmetvā sabbe dāse gaḥetvā rājaṅgaṇaṃ gantvā uparavaṃ akaṃsu¹². Rājā pakkosāpetvā „kim etan“ ti pucchi. Te sabbaṃ taṃ pavattim rañño ārocesuṃ. Rājā tesāni vacaṇaṃ sutvā ubho pi seṭṭhī¹³ pakkosāpetvā Samkhasetṭhim pucchi: „saccaṃ kira tayā mahāseṭṭhi Piliyasetṭhissa cattālīsakoṭṭidhanaṃ dinnān“ ti. „Mahārāja mama sahāyassa maṃ takketvā“¹⁴ Rājagahaṃ āgacchantassa na kevalaṃ dhanāni sabbaṃ vibhavajātaṃ saviññāṇakāṃ¹⁵ aviññāṇakāṃ dve koṭṭhāse katvā samabhāgaṃ adāsin“ ti. Rājā „saccaṃ“¹⁶ etan“ ti Piliyasetṭhim pucchi. „Āma devā“ 'ti. „Tayā pan' assa taṃ nēva takketvā āgatassa atthi koci sakkāro vā sammāno vā kato“ ti. So tuṇhi ahosi. „Api pana te etassa palāpatumbamattaṃ dasante pakkhipāpetvā

¹ K mita, Bp mitī (metri causa?). ² K riyittha, Bp jīyyatha. ³ K malīnāni. ⁴ K eka. ⁵ K mānen. ⁶ K aṭṭhantaṃ. ⁷ K nā. ⁸ K citti jīyittha? Bp miti jīyyatha. ⁹ K rodātassa. ¹⁰ K dadāni. ¹¹ K cintetthā. ¹² read akāsi? ¹³ K seṭṭhi. ¹⁴ K take katvā. ¹⁵ K -kā. ¹⁶ K paccam.

dāpitam atthīti“. Tam pi sutvā tuṇhī yeva ahosi. Rājā „kim kātabban“ ti amaccehi saddhim mantetvā tam paribhāsivā „gacchatha, Piliyasetṭhissa ghare sabbam vibhavam Saṁkhasetṭhissa dethā“ 'ti āha. Bodhisatto „mahārāja, mayham parasattakena¹ attho n' atthi, mayā dinnamattam eva pana dāpethā“ 'ti. Rājā Bodhisatassa santakam dāpeti. Bodhisatto sabbam attanā dinnavibhavam paṭilabhivā dāsaparisaparivuto Rājagaham eva gantvā kuṭumbam saṇṭhapetvā dānādīni puññāni katvā yathākammam gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā Piliyasetṭhi Devadatto ahosi, Saṁkhasetṭhi pana aham evā“ 'ti. Asampadānajātakam.

2. Pañcagarujātaka.

Kusalūpadese dhitiyā dalhāyā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Ajapālanigrodhe Māradhītānam palobhanasuttantam ārabha kāthesi. Bhagavatā hi ādito paṭṭhāya

Daddallamānā āgañchum² Tanhā³ ca Aratī Ragā,
tā tattha panūdi⁴ Satthā tūlam bhaṭṭham va māluto⁵ ti,

evam yāva pariyosānā tassa suttantassa kathitakāle dhammasabhāyam sannipatitā bhikkhū katham samuṭṭhāpesum: „āvuso, Sammāsambuddho Māradhītaro anekasatāni dibbarūpāni māpetvā palobhanatthāya upasamkamantā akkhīni pi ummīletvā na olokesi, aho Buddhabalan nāma acchariyam“ ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinna“ ti pucchitvā „imāya nāma 'ti vutte „na bhikkhave idāni mayham sabbāsava khepetvā sabbaññūtam pattassa Māradhītānam anolokanam nāma na⁶ acchariyam, aham hi pubbe bodhim pariyesamāno saṁkilesakāle pi abhisamkhatam dibbarūpam pi indriyāni bhinditvā kilesavasena anoloketvā va gantvā mahārājjam pāpunin“ ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto bhātikasatassa kaṇiṭṭho ahoṣīti sabbam hetthā⁷

¹ K parasattakena ² Bp āgacchum. ³ so Bp; K tanhāya. ⁴ Bp panudi.

⁵ K māluko. ⁶ so both K and Bp. ⁷ see Jāt. 96.

Takkasilajātake vuttanayen' eva vitthāretabbam. Tadā pana Takkasilanagaravāsīhi bahinagare sālāya Bodhisattam upasam-kamitvā yācitvā rajjam paṭicchāpetvā abhiseke kate Takkasilanagaravāsino nagaram devanagaram viya rājabhavanañ ca Indabhavanam viya alamkarimsu. Tadā pana Bodhisatto nagaram pavisitvā rājabhavane pāsāde mahātale samussāpitasetacchattam¹ ratanavarapallamkam āruyha devarājalīhāya nisīdi, amaccā ca brāhmaṇagahapatikādayo khattiyakumārā ca sabbālamkārapati-maṇḍitā parivāretvā aṭṭhamasu, devaccharapaṭibhāgā soḷasasahasā nāṭakitthiyo naccagītavāditakusalā uttamavilāsasampannā naccagītavāditāni² payojesuṃ, gītavāditasaddena rājabhavanam meghatthanitapūrito mahāsamuddakucchi³ viya ekaninnādam ahosi. Bodhisatto attano sirisobhaggam olokayamāno cintesi: „sac' āham tāsam yakkhinīnam abhisamkhatam dibbarūpam olokessam jīvitakkhayam patto abhavissam, imam sirisobhaggam na olokessam, Paccekabuddhānam pana ovāde tṭhitabhāvena idam mayā pattan“ ti, evañ ca pana cintetvā udānam udānento imam gātham āha:

Kusalūpadese dhitiyā daḥhāya ca
avatthitattābhayabhīrutāya ca
na rakkhasīnam vasam āgamimha,
sa sotthibhāvo mahatā bhayenā me ti. 128.

Tattha kusalūpadese ti kusalānam upadese Paccekabuddhānam ovāde ti attho, dhitiyā daḥhāya cā 'ti daḥhāya dhitiyā yasathirena abbhocchinanirantaravīriyena⁴ cā 'ti attho, avatthitattābhayabhīrutāya cā 'ti abhayabhīrutāya avatthitattāya⁵ ca, tattha bhayan ti cittuttāsamattani parittabhayam, bhīrutā ti sarīrakampanappattam⁶ mahabhayam, idam ubhayam pi Mahāsattassa yakkhiniyo nām' etā manussakhādikā ti bheravārammaṇam disvā nāhosi, tenāha: avatthitattā bhayabhīrutāya cā 'ti, bhayabhīrutāya abhāven' eva bheravārammaṇam disvāpi anivattanabhāvenā 'ti attho, na rakkhasīnam vasam āgamimhā 'ti yakkhakantāre tāsam rakkhasīnam vasam na āgamimhā, yasmā amhākam kusalūpadese dhiti ca daḥhā ahosi bhayabhīrutābhāvena ca anivattanasabhāvā ahumhā tasmā rakkhasīnam

¹ K -sesacchattam. ² K -vādināti? ³ K -kucchim. ⁴ K abhocch-. ⁵ K avattita-.

⁶ K sarīramkam-.

vasam na agamimbhā ti vuttam hoti, sa sotthibbhāvo mahatā bhayena me ti so me ayam ajja mahatā bhayena rakkhasīnam santikā pattabbena dukkhado-manassena sotthibbhāvo khemabhāvo pīṭisomanassabhāvo yeva jāto ti attho¹.

Evam Mahāsatto imāya gāthāya dhammam desetvā dhammena rajjam kāretvā dānādīni puññāni katvā yathākammam gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Ahan tena samayena Takkasilam gantvā rajjam pattakumāro ahosi², ti. Pañcagarujātakam³.

3. Ghatāsanajātaka.

Khemam yahin ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aññataram bhikkhum ārabba kathesi. So hi bhikkhu Satthu santike kammaṭṭhānam gahetvā paccanta⁴ gantvā ekam gāmakam upanissāya araññasenāsane vassam upagañchi. Tassa paṭhamamāse yeva piṇḍāya pavitṭhassa paṇṇasālā jhāyittha. So vasanaṭṭhānābhāvena kilamanto upaṭṭhākānam⁵ ācikkhi. Te „hotu bhante, paṇṇasālam karissāma tāvā“⁶ ti ādīni vadantā temāsam vītināmesum. So senāsana-sappāyābhāvena kammaṭṭhānam matthakam pāpetum nāsakkhi. So nimittamattam pi anuppādetvā vutthavasso Jetavanam gantvā Satthāram vanditvā ekamantam nisīdi. Satthā tena saddhim paṭisanthāram katvā „kin nu kho te bhikkhu kammaṭṭhānam sappāyam jātan“ ti pucchi. So ādito paṭṭhāya sappāyāsappāyam kathesi. Satthā⁷ „pubbe pi kho bhikkhū tiracchānāpi attano sappāyāsappāyam natvā sappāyakāle vasi tvā asappāyakāle vasanaṭṭhānam pahāya aññattha agamamsu, tvam kasmā attano sappāyāsappāyam na aññāsīti“ vatvā tena yācito atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto sakunayoniyam nibbattitvā viññūtam patvā so-bhaggapatto sakunarājā hutvā ekasmim araññāyatane jātassara-tīre sākhaṇḍapapasampannam bahalapattapalāsam mahārukkham upanissāya saparivāro vāsam kappesi. Bahū sakunā tassa

¹ so Bp; K omits attho. ² Bp bhirukajātakam duttiyam. ³ so Bp; K upaṭṭhānānam. ⁴ K tāvapāmatāvā. ⁵ so Bp; K omits satthā.

rukkhassa udakamatthake¹ patthatasākhāsu vasantā sarīra-
valañjam udake pātentī. Tasmiñ ca jātassare Caṇḍo nāgarājā
vasati, tassa etad ahosi: „ime sakunā mayham nivāse jātassare
sarīravalañjam pātentī, yan nūna udakato aggim utthāpetvā
rukham jhāpetvā ete palāpeyyan“ ti so kuddhamānaso rattibhāge
sabbesam² sakunānam sannipatitvā rukhasākhāsu nipannakāle
paṭhamam tāva uddhanāropitam³ viya udakam pakkaṭṭhāpetvā⁴
dutiyaavāre dhūmam utthāpetvā tatiyaavāre tālakkhandhappamānam
jālam utthāpesi. Bodhisatto udakato jālam utthahamānam disvā
„bho sakunā, agginā ādittam nāma udakena nibbāpentī, idāni
pana udakam eva ādittam, na sakkā amhehi idha vasitum,
aññattha gamissāmā“ ti vatvā gātham āha:

Khemam yahim tattha arī udīrito:

udakassa majjhe jalate⁵ ghatāsano,

na ajja vāso mahiyā mahīruhe,

disā bhajavho, saraṇ' ajja no bhayan ti. 129.

Tattha khemam yahim tattha arī udīrito ti yasmim udakapitthe
khemabhāvo nibbhayabhāvo tasmim sattū paccatthiko sapatto⁶ utthito, udakassā
'ti jalassa, ghatāsano ti aggi, so ghatam asanāti tasmā ghatāsano ti vuccati,
na ajja vāso ti ajja no vāso n'atthi, mahiyā mahīruhe ti⁷ mahīruho vuccati
rukko tasmim imissā mahiyā jāte⁸ rukke⁹ ti attho, disā bhajavho ti disā
bhajatha gacchatha, saraṇajja no bhayan ti ajj' amhākam saraṇato va bhayam
jātam, paṭisaraṇatthānato¹⁰ bhayam uppannam ti attho.

Evam vatvā Bodhisatto attano vacanakare sakune ādāya
uppatitvā aññattha gato. Bodhisattassa pana vacanam agahetvā
thitasakunā jīvitakkhayam pattā.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam
samodhānesi: (Saccapariyosāne so bhikkhu arahatte patitthāsi) „Tadā
Bodhisattassa vacanakarā sakunā Buddhaparisā, sakunarājā pana aham
evā“ ti. Ghatāsānajātakam.

¹ K adds mama. ² K sabbe. ³ Bp uddhane ropitam. ⁴ Bp pakkaṭṭhāpetvā.

⁵ K jalato. ⁶ K sampatto. ⁷ K omits mahīruhe ti. ⁸ K te, Bp jāto. ⁹ Bp
ukkho. ¹⁰ K pati-.

4. Jhānasodhanajātaka.

Ye saññino ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Saṅkassanagaradvāre attanā saṅkhittena pucchitapañhassa Dhammasenāpatino vitthāravvyākaraṇam ārabha kathesi. Tatr' idam atītavatthum:

Atīte kira Brahmaḍatte Bārāṇasiyam -pe- Bodhisatto araṇṇāyatane kālam karonto „n' eva -saññī- nāsaññīti¹“ āha -pe-. Tāpasā jetṭhantevāsikassa katham na gaṇhimsu. Bodhisatto Abhassarato āgantvā ākāse thatvā imam gātham āha:

Ye saññino te pi duggatā,
ye pi asaññino te pi duggatā,
etaṃ ubhayam vivajjaya²,
taṃ samāpattisukham anaṅgaṇan ti. 130.

Tattha ye saññino ti ṭhapetvā n' eva -saññī- nāsaññāyatanaalābhino³ avasese⁴ sacittakasatte dasseti, te pi duggatā ti tassā samāpattiyā alābhato te pi duggatā nāma, ye pi asaññino ti asaññābhavā nibbatte acittakasatte dasseti, te pi duggatā ti te pi imissā yeva samāpattiyā alābhato duggatā yeva nāma, etaṃ ubhayam pi vivajjaya² 'ti etaṃ ubhayam pi saññībhāvaṃ ca asaññībhāvaṃ ca vivajjaya pajahā ti antevāsikam ovadi, taṃ samāpattisukham anaṅgaṇan ti taṃ n' eva -saññā- nāsaññāyatanaalābhino sattatṭhena sukham ti saṅkham gataṃ jhānasukham anaṅgaṇam ti niddosaṃ, balavacittekaggatāsabhāvena pi taṃ anaṅgaṇam nāma jātam.

Evam Bodhisatto dhammam desetvā antevāsikassa guṇam kathetvā Brahmālokaṃ eva agamāsi. Tadā sesā tāpasā jetṭhantevāsikassa saddahimsu.

Satthā imam dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā jetṭhantevāsiko Sāriputto ahosi, Mahābrahmā pana aham evā“ 'ti. Jhānasodhanajātakaṃ.

¹ so BP; K neva saññīti. ² K vivajjiya. ³ K nevasaññī-. ⁴ so BP; K avase.

5. Candābhajātaka.

Candābhan ti. Idam pi Satthā Jetavane viharanto Sam-
kassanagaradvāre therassa pañhavyākaraṇam ārabha kathesi.

Atīte Bārāṇasiyam Brahmaḍatte rajjam kārente
Bodhisatto araṇṇāyatane kālam karonto antevāsikehi pucchito
candābham suriyābhan ti vatvā Abhassaresu nibbatto. Tāpasā
jetṭhantevāsikassa na saddahimsu. Bodhisatto āgantvā ākāse
ṭhito imam gātham āha:

Candābham suriyābhañ ca yo dha paññāya bhāvati¹
avitakkena jhānena hoti ābhassarūpago ti. 131.

Tattha candābhan ti odātakasiṇam dasseti, suriyābhan ti pītakasiṇam,
yo dha paññāya bhāvatīti² yo puggalo idha sattaloke idam kasiṇadvayaṃ
paññāya bhāvati¹ ārammaṇam katvā anupavisati tattha vā paṭiṭṭhahati, athavā
candābham suriyābhañ ca yo dha paññāya bhāvatīti² yattakam ṭhānam candābhā³
ca suriyābhā³ ca patthaṭā tattake ṭhāne³ paṭibhāgam kasiṇam vadḍhetvā tam
ārammaṇam katvā jhānam nibbattento ubhayam p' etam paññāya bhāvati¹ nāma,
tasmā ayam p' ettha attho yeva, avitakkena jhānena hoti ābhassarūpago
ti so puggalo tathā katvā paṭiladdhena dutiyena jhānena ābhassarabrahmalokū-
pago⁴ hotīti.

Evam Bodhisatto tāpase bodhetvā jetṭhantevāsikassa guṇam
kathetvā Brahmalo kam eva gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi:
„Tadā jetṭhantevāsiko Sāriputto, Mahābrahmā pana aham evā“ 'ti.
Candābhajātakaṃ.

6. Suvannaḥamsajātaka.

Yam laddham tena tuṭṭhabban ti. Idam Satthā Jetavane
viharanto Thullanandam bhikkhunim ārabhā kathesi. Sāvatthi-
yam hi aññataro upāsako bhikkhunisaṃgham lasunena pavāretva
khettapālam ānāpesi⁵: „sace bhikkhuniyo āgacchanti ekekāya bhik-
khuniyā dve tayo gaṇḍikā dehīti“. Tato paṭṭhāya bhikkhuniyo tassa

¹ so K; Bp gādhati. ² so K; Bp gādhatīti. ³ K -bhañ. ⁴ so Bp; K ābhassarūpabra-.

⁵ K ānā-.

geham pi khettaṃ pi lasunatthāya gacchanti. Ath' ekasmiṃ ussavadivase tassa gehe lasunam parikkhayam agamāsi. Thullanandā bhikkhunī saparivārā¹ geham gantvā „lasunenāvuso attho“ ti vatvā „n' atth' ayye", yathābhataṃ lasunam parikkhīnam. khettaṃ gacchathā“ 'ti vuttā khettaṃ gantvā na mattaṃ jānitvā lasunam āharāpesi. Khettapālo ujjhāyi „kathaṃ hi nāma bhikkhuniyo na mattaṃ jānitvā lasunam harāpessantīti“ tassa vacanam² sutvā yā tā bhikkhuniyo appicchā³ tāpi tāsam vacanam⁴ sutvā bhikkhū pi ujjhāyimsu⁵, ujjhāyitvā ca pana Bhagavato etam atthaṃ ārocesum. Bhagavā Thullanandam bhikkhunim garahitvā „bhikkhave mahiccho puggalo nāma vijātamātuyāpi appiyo hoti amanāpo, appasanne pasādetum pasannānam⁶ vā bhiyyosomattāya pasādam janetum anuppannam lābham uppādetum uppannam vā pana thiram kātum na sakkoti, appiccho pana appasanne pasādetum pasannānam bhiyyosomattāya pasādam janetum anuppannam lābham uppādetum uppannam vā pana thiram kātum sakkotīti“ ādinā nayena bhikkhūnam tadanucchavikam dhammam kathetvā „na bhikkhave Thullanandā idān' eva mahicchā, pubbe pi mahicchā yevā“ 'ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente Bodhisatto aññatarabrāhmaṇakule nibbatti. Tassa vayappattassa samajātikā kulā pajāpatim āharimsu. Tassā Nandā⁷ ti tisso dhītaro abesum. Tāsu parakulam āgatāsu yeva Bodhisatto kālam katvā suvaṇṇahamsayoniyaṃ nibbatti jātissaraṃ nānañ c' assa uppajji. So vayappatto hutvā suvaṇṇapattasañchannam sobhaggappattam mahantaṃ attabhāvaṃ disvā „kuto nu kho cavitvā aham idhūpapanno“ ti āvajjento „manussalokato“ ti nātvā puna „kathan nu me brāhmaṇī ca dhītaro ca jīvantīti“ upadhārento „paresam bhatim katvā kicchena jīvantīti“ nātvā cintesi: „mayham sarīre sovaṇṇamayāni pattāni koṭṭanaghaṭṭanasabhāvāni“, ito ekekaṃ pattam dassāmi, tena me pajāpatī ca dhītaro ca sukhān jīvissantīti“ so tattha gantvā piṭṭhavam-sakotiyam⁸ nilīyi. Brāhmaṇī ca dhītaro ca Bodhisattaṃ disvā

¹ K -vāro. ² K nattheyye. ³ so BP; K omits vacanam. ⁴ K appiccha. ⁵ BP ujjhāyantaṃ tassa vacanam sutvā yā tā bh. appicchā tāpi ujjhāyanti tassa vacanam sutvā bhikkhū pi u. ⁶ K pasannam. ⁷ BP adds Nandavatī Sundarīnandā. ⁸ K -bhāvātī. ⁹ so BP; K piṭṭhīmvaṃsa-.

„kuto āgato sāmīti“ pucchimsu. „Ahaṃ tumhākaṃ pitā, kālaṃ katvā suvaṇṇaḥamsayoniyaṃ nibbattiṃ, tumhe datṭhum āgato, ito paṭṭhāya tumhākaṃ paresaṃ bhaṭṭiṃ katvā dukkhajīvikāya jīvanakiccaṃ n' atthi, ahaṃ vo ekekaṃ pattaṃ dassāmi, taṃ vikkīṇitvā sukhena jīvathā“ 'ti ekaṃ pattaṃ datvā agamāsi. So eten' eva niyāmena antarantarā āgantvā ekekaṃ pattaṃ deti. Brāhmaṇiyo adḍhā sukhita¹ ahesuṃ. Ath' ekadivasam sā brāhmaṇi dhītaro āmantesi: „ammā tiracchānānaṃ nāma cittaṃ dujjānaṃ, kadāci vo pitā idha nāgaccheyya, idāni 'ssa āgata-kāle sabbāni pattaṇi luṇcitvā gaṇhāmā“ 'ti. Tā „evam no pitā kilamissatīti“ na sampatīcchimsu. Brāhmaṇi pana mahicchatāya puna ekadivasam suvaṇṇarājahaṃsassa āgatakāle „ehi tāva sāmīti“ vatvā taṃ attano santikaṃ upagataṃ ubho hi hatthehi gahetvā sabbapattaṇi luṇci. Tāni pana Bodhisattassa ruciṃ vinā balakkārena gahitattā sabbāni bakapattasadisāni ahesuṃ. Bodhisatto pakkhe pasāretvā gantum nāsakkhi. Atha naṃ sā mahācāṭiyā pakkhipitvā posesi. Tassa puna utṭhahantāni pattaṇi setāni sampajjimsu. So sañjātapakkho uppatitvā attano vasanaṭṭhānam eva gantvā na puna agamāsīti.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā „na bhikkhave Thullanandā idān' eva mahicchā, pubbe pi mahicchā yeva mahicchatāya ca pana suvaṇṇamahā² parihīnā, idāni pana attano mahicchatāya eva lasunamahāpi³ parihāyissati, tasmā ito paṭṭhāya lasunaṃ khāditum na labhissati⁴, yathā ca Thullanandā evam taṃ nissāya sesabhikkhuniyo pi, tasmā bahum⁵ labhitvāpi pamāṇam eva jānitabbam, appaṃ labhitvā pana yathāladdhen' eva santoso kātabbo, uttarim na patthetabban“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Yam laddham tena tuṭṭhabbam, atilobho hi pāpako,
haṃsarājam gahetvāna suvaṇṇā parihāyathā 'ti. 132.

Tattha tuṭṭhabban ti tusitabbam.

Idam pana vatvā Satthā anekapariyāyena garahitvā „yā pana bhikkhunī lasunaṃ khādeyya pācittiyaṃ“ ti sikkhāpadaṃ paññāpetvā

¹ K sukhinā. ² K suvaṇṇamahā. ³ K lasunamahāpi. ⁴ so B; K labhati. ⁵ K bahū.

jātakam samodhānesi: „Tadā brāhmaṇī ayaṃ Thullanandā ahosi, tisso dhītaro idāni tisso yeva bhaginiyo, suvaṇṇarājahaṃso pana aham evā“¹ ti. Suvannaṇahaṃsajātakam.

7. Babbujātaka.

Yatth' eko labhate¹ babbū 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Kāṇamātāsikkhāpadaṃ ārabha kathesi. Sāvatthiyaṃ hi Kāṇamātā nāma dhītuvasena pākata² nāma upāsikā ahosi sotāpannā ariyasāvaka. Sā dhītaram kāṇam aññatarasmim gāmake samānajātiyassa purisassa adāsi. Kāṇa kenacid eva karaṇīyena mātu gharaṃ agamāsi. Ath' ssā sāmiko katipāhaccayena dūtam pāhesi: „āgacchatu kāṇā, icchāmi kāṇāya āgamanan³“ ti. Kāṇā dūtassa vacanam sutvā „amma gamissāmīti“ mātaram pucchi. Kāṇamātā „ettakam kalam vasitvā katham tucchahatthā va gamissasīti“ pūvam paci. Tasmin khane eko piṇḍacāriko bhikkhu tassā nivesanam agamāsi. Upāsikā tam nisīdāpetvā pattapūram pūvam dāpesi. So nikkhamitvā aññassa ācikkhi, tassa pi tath' eva dāpesi. So pi nikkhamitvā aññassa ācikkhi, tassāpi tath' evā 'ti evam catunnam janānam dāpesi. Yathāpaṭiyattam pūvam parikkhayam agamāsi. Kāṇāya gamanam na sampajji. Ath' assā sāmiko dutiyam pi tatiyam pi dūtam pāhesi. Tatiyam pāhento va „sace kāṇā nāgacchatī aham aññam pajāpatim ānessāmīti“ pāhesi. Tayo vāre ten' eva upāyena gamanam na sampajji. Kāṇāya sāmiko aññam pajāpatim⁴ ānesi. Kāṇā tam pavattim sutvā rodamānā atthāsi. Satthā tam kāraṇam natvā pubbaṇhasamayam nivāsetvā pattacīvaram ādāya Kāṇamātāya nivesanam gantvā paññattāsāne nisīditvā Kāṇamātaram pucchi: „kissa kāṇāya⁵ rodatīti“ „iminā nāma kāraṇenā“ 'ti ca sutvā Kāṇamātaram samassāsetvā dhammakatham kathetvā utthāyāsanā vihāram agamāsi. Atha tesam catunnam bhikkhūnam tayo vāre yathāpaṭiyattam pūvam gahetvā kāṇāya⁶ gamanassa upacchinna-bhāvo⁷ bhikkhusaṃghe pākato jāto. Ath' ekadivasam bhikkhū dhammasabhāyam katham samuttāpesum: „āvuso catuhi nāma bhikkhūhi tayo vāre Kāṇamātāya pakkapūvam khāditvā kāṇāgamanantarāyam katvā sāmikena pariccattam dhītaram nissāya mahāupasikāya domanassam uppāditan“ ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi

¹ so BP; K labhati. ² K pākata corr. to pākata. ³ K āgan. ⁴ K patim. ⁵ K kīssā kāraṇāya, BP kīssa ayaṃ kāṇā. ⁶ K kāraṇāya. ⁷ so BP; K ucchinna-.

kathāya sannisinā¹ ti pucchitvā „imāya nāmā²“ 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva cattāro bhikkhū Kāṇamātāya santakam khāditvā tassā domanassam uppādesum, pubbe pi uppādesum yevā³“ 'ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente Bodhisatto pāsāṇakoṭṭakakule⁴ nibbattitvā vayappatto pari-yodātasippo⁵ ahosi. Kāsiraṭṭhe ekasmiṃ nigame eko mahāvibhavo seṭṭhi ahosi. Tassa nidhānagatā yeva cattālīsa hiraññakoṭṭiyo ahesum. Ath' assa bhariyā kālam katvā dhanasinehena gantvā dhanapiṭṭhiyam mūsikā hutvā nibbatti. Evam anukkamena sabbam pi tam kulam abbattham agamāsi. Evam so ucchijji. So gāmo pi chaddito apāṇṇattikabhāvaṃ agamāsi. Tadā Bodhisatto tasmiṃ purāṇagāmatṭhāṇe pāsāṇe uppādetvā koṭṭeti⁶. Atha sā mūsikā gocarāya caramānā Bodhisattam punappuna passantī uppannasinehā hutvā cintesi: „mayham dhanam bahum⁷, nikkāraṇena nassissati⁸, iminā saddhim ekato hutvā imam dhanam khādissāmīti⁹“ ekadivasam ekam kahāpaṇam mukhena dasitvā Bodhisattassa santikam agamāsi. So tam disvā piyavācāya samālapanto⁶ „kin nu kho amma kahāpaṇam gahetvā āgatāsīti“ āha. „Tāta imam gahetvā attanāpi paribhuñja, mayham pi maṃsam āharā¹⁰“ 'ti. So „sādhū“ 'ti sampaticchitvā kahāpaṇam ādāya gharam gantvā ekena māsakena maṃsam kiṇitvā āharitvā tassā adāsi. Sā tam gahetvā attano nivāsanaṭṭhānam gantvā yathāruciya khādi. Tato paṭṭhāya iminā va niyāmena divase divase Bodhisattassa kahāpaṇam deti. So pi 'ssā maṃsam āharati. Ath' ekadivasam tam mūsikam bilāro aggahesi. Atha nam sā evam āha: „samma mā maṃ māresīti“. „Kimkāraṇā, aham hi chāto maṃsam khāditukāmo, na sakkā mayā na māretun¹¹“ ti. „Kim pana ekadivasam eva maṃsam khāditukāmo c' asi udāhu niccakālan¹²“ ti. „Labhamāno niccam pi khāditukāmo 'mhīti“. „Yadi evam ahan te niccakālam maṃsam dassāmīti¹³

¹ K -koddhaka-. ² K -sippā. ³ K koddheti. ⁴ K bahū. ⁵ so Bp; K sati. ⁶ so Bp; K -pento. ⁷ so K; Bp dassāmi.

vissajjehi man“ ti. Atha nam bilāro „tena hi appamatto hohīti“ vissajjesi. Tato paṭṭhāya attano ābhatamaṃsaṃ dve koṭṭhāse katvā ekam bilārassa deti ekam sayam khādati. Atha nam ekadivasaṃ aṇṇo bilāro aggahesi, tam pi tath' eva saṇṇāpetvā attānam vissajjāpesi. Tato paṭṭhāya tayo koṭṭhāse katvā khādanti. Puna aṇṇo aggahesi, tam pi tath' eva saṇṇāpetvā attānam mocesi. Tato paṭṭhāya cattāro koṭṭhāse katvā khādanti. Puna aṇṇo aggahesi, tam pi tath' eva saṇṇāpetvā attānam mocesi. Tato paṭṭhāya pañca koṭṭhāse katvā khādanti. Sā pañcamam koṭṭhāsam khādamānā appāhāratāya¹ kilantā kisā ahosi appamaṃsalohitā. Bodhisatto tam disvā „amma kasmā milātāsīti“ vatvā „iminā nāma kāraṇenā“ ti vutte „tvaṃ etta-kam kalam kasmā mayham nācikkhi, aham ettha kattabham jānissāmīti“ tam samassāsetvā suddhaphalikapāsāṇena guhaṃ katvā āharitvā „amma tvaṃ imaṃ guhaṃ pavisitvā nipajjitvā āgatāgatānam pharusāhi vācāhi santajjeyyāsīti“ āha. Sā guhaṃ pavisitvā nipajji². Ath' eko bilāro āgantvā „dehi me maṃsan“ ti āha. Atha nam mūsikā „are duṭṭha bilāra, kin te aham maṃsahārikā³, attano puttānam maṃsaṃ khādā“ ti tajjesi. Bilāro phalikaguhāya nippannabhāvaṃ ajānanto kopavasena „mūsikaṃ gaṇhissāmīti“ sahasā pakkhanditvā hadayena phalikaguhāyaṃ⁴ pahari⁵, tāvad ev' assa' hadayaṃ bhijji, akkhini nikkhamanākārappattāni jātāni. So tatth' eva jīvitakkhayaṃ patvā ekamantaṃ paṭicchannaṭṭhāne papati. Eten' upāyena aparo pi aparo pīti⁶ cattāro pi janā jīvitakkhayaṃ pāpuṇimsu. Tato paṭṭhāya mūsikā nibbhaya hutvā Bodhisattassa devasikaṃ dve tayo kahāpaṇe deti. Evaṃ anukkamena sabbam pi dhanam Bodhisattass' eva adāsi. Te ubho pi yāvajīvaṃ mettīm abhinditvā yathākammaṃ gatā.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

¹ K appahā-. ² K nippajji. ³ K maṃsamhā-. ⁴ K khāda. ⁵ so BP; K -ya
⁶ so BP; K pahara. ⁷ K tāvassa, BP tāvad eva assa. ⁸ K pi.

Yatth' eko labhate babbu dutiyo tattha jāyati
tatiyo ca catuttho ca, idan te babbukā bilan ti¹. 133.

Tattha yatthā 'ti yasmim thāne, babbū 'ti bilāro, dutiyo tattha jāyati
tīti yattha eko mūsikam vā maṁsam vā labhati dutiyo pi tattha bilāro jāyati
uppijati, tathā tatiyo ca catuttho ca, evan te tadā cattāro bilāra ahesum, hutvā
ca pana divase divase maṁsam khādanā te babbukā idan phalīkamayaṁ bilam
udarena paharivā sabbe pi jīvitakkhayaṁ pattā ti.

Evam Satthā dhammaṁ desetvā jātakam samodhānesi: „Tadā
cattāro bilārā cattāro bhikkhū ahesum, mūsikā Kāṇamātā, pāsāṇa-
kottakamaṇikāro² aham evā“ 'ti. Babbujātakam.

8. Godhajātaka.

Kin te jātāhi dummedhā 'ti. Idam Satthā Jetavane vi-
haranto ekaṁ kuhakam ārabha kathesi. Paccuppannavatthum het-
thā kathitasadisam eva.

Atīte pana Bārāṇasiyam Brāhmadatte rajjam kārente
Bodhisatto godhayoniyam paṭisandhim gaṇhi. Tadā eko
pañcābhiñño uggatapo tāpaso ekaṁ paccantagāmaṁ nissāya
araññāyatane paṇṇasālāya vasati. Gāmaṇāsino sakkaccaṁ tā-
pasam upaṭṭhahanti. Bodhisatto tassa caṁkamanakoṭiyam
ekasmim vammike vasati, vasanto ca pana divase divase dve
tayo vāre tāpasam upasaṁkamitvā dhammūpasamhitam atthū-
pasamhitāṁ ca vacanam sutvā tāpasam vanditvā vasanaṭṭhānam
eva gacchati. Aparabhāge tāpaso gāmaṇāsino āpucchitvā pak-
kāmi, pakkante ca pana tasmim sīlavatasampanne tāpase añño
kūṭatāpaso āgantvā tasmim assamapade vāsam kappesi. Bo-
dhisatto „ayam pi sīlavā“ ti sallakkhetvā purimanayen' eva
tassa santikaṁ agamāsi. Ath' ekadivasam nidāghasamaye akāla-
samaye meghavaṭṭe³ vammikehi makkhikā nikkhamimsu. Tāsam
khādanattham godhā āhiṇḍimsu. Gāmaṇāsino nikkhamitvā bahū

¹ so both K and Bp. ² K pāsānakoddhaka-. ³ K -vaddhe.

godhā¹ gahetvā siniddhasambhārayuttam² ambilānambilaṃ
 godhamamsaṃ sampādetvā tāpasassa adaṃsu. Tāpaso godha-
 mamsaṃ khāditvā rasataṇhāya baddho „idaṃ mamsaṃ atima-
 dhuraṃ, kissa³ mamsaṃ nāma etan“ ti pucchitvā „godhamamsaṃ“
 ti sutvā „mama, santikaṃ mahāgodho āgacchatī, taṃ māretvā
 mamsaṃ khādissāmīti“ cintetvā pacanabhājanaṃ ca sappiloṇādīni
 ca āharāpetvā ekamante ṭhapetvā muggaraṃ ādāya kāsāyena
 paṭicchādetvā paṇṇasāladvāre Bodhisattassa āgamaṇaṃ oloka-
 yamāno upasantūpasanto viya hutvā nisīdi. Bodhisatto „sā-
 yaṇhasamaye tāpasassa santikaṃ gacchissāmīti“ nikkhamitvā
 upasaṃkamanto va tassa indriyavikāraṃ disvā cintesi: „nāyaṃ
 tāpaso, aññesu divāsesu nisīdanākārena nisinno, ajj’ esa maṃ
 olokento pi duṭṭhindriyo hutvā oloketi, parigaṇhissāmi nan“ ti
 so tāpasassa hetthā vāte ṭhatvā godhamamsagandhaṃ ghāyitvā
 „iminā kūṭatāpasena ajja godhamamsaṃ khāditaṃ bhavissati,
 tena rasataṇhāya baddho ajja maṃ attano santikaṃ upasaṃka-
 mantaṃ muggarena paharitvā mamsaṃ pacitvā khāditukāmo
 bhavissatīti“ tassa santikaṃ anupagantvā ca⁴ paṭikkamitvā vi-
 carati. Tāpaso Bodhisattassa anāgamanabhāvaṃ ñatvā „iminā
 ‘ayaṃ nāma māretukāmo’ ti ñātaṃ bhavissati, tena kāraṇena
 nāgacchatī, anāgacchantassāpi kuto muttīti“ muggaraṃ nīharitvā
 khipi. So tassa agganaṅguṭṭham eva āsādesi. Bodhisatto ve-
 gena vammikaṃ⁵ pavisitvā aññena chiddena sīsaṃ ukkhipitvā
 „ambho⁶ kūṭajāṭila, ahaṃ tava santikaṃ upasaṃkamanto ‘sīlavā’
 ti saññāya upasaṃkamim, idāni pana te mayā kūṭabhāvo ñāto,
 tādisassa mahācorassa kiṃ iminā pabbajjāliṅgenā⁷“ ti vatvā
 taṃ garahanto imaṃ gātham āha:

Kin te jaṭāhi dummedha, kin te ajinasāṭiyā, (Dhp. v. 394.)
 abbhantaran te gahanaṃ, bāhiraṃ parimajjasīti. 134.

¹ BP godhe. ² so BP; K siniddham-. ³ BP kassa. ⁴ RP omits ca. ⁵ K vammikena, BP dhammikaṃ. ⁶ K amho. ⁷ K -liṅgenā.

Tattha kin te jaṭāhi dummedhā 'ti ambho¹ dummedha nippaṇṇa, etā pabbajitena dhāretabbā jaṭā, pabbajjāguṇarahitassa kin te tāhi² jaṭāhīti attho, kin te ajinasāṭṭiyā ti ajinasāṭṭiyā³ anucchavikassa⁴ samvarassa abhāvakālato paṭṭhāya kin te ajinasāṭṭiyā, abbhantaran te gahanam ti tava abbhantaram hadayam rāgadosamohagahanena gahanam paṭicchannam, bāhiraṃ parimajja-sīti so tvam abbhantare gahane⁵ nahānādīhi⁶ c' eva liṅgagahanena ca bāhiraṃ parimajjasi, tam parimajjanto kaṇḍikapūritalābu viya visapūritacāṭi viya āsivisa-pūritavammiko viya gūthapūritacittaghaṭo viya 'ca bahimaṭṭho⁷ va hosi, kin tayā corena idha vasantena, sīghan i to palāyāhi, no ce palāyasi gāmaṇasīnam te ācikkhitvā niggaham kārāpessāmiti.

Evam Bodhisatto kūṭatāpasam tajjetvā vammikam eva pāvisi. Kūṭatāpaso pi tato pakkāmi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā kūṭatāpaso ayam kuhako ahosi, purimo sīlavantatāpaso Sāriputto, godho pana aham evā“ 'ti. Godhajātakam.

9. Ubhatobhaṭṭhajātaka.

Akkhī⁸ bhinnā paṭo naṭṭho ti. Idam Satthā Veluvane viharanto Devadāttam ārabba kathesi. Tadā kira dhammasabhāyam bhikkhū katham samuṭṭhāpesum: „āvuso seyyathāpi nāma chavālātam⁹ ubhato padittam majjhe gūthagatam n' evāraṇṇe kaṭṭhattham pharati na gāme kaṭṭhattham pharati evam evam Devadatto evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā ubhato bhaṭṭho ubhato paribāhiro jāto ghiparibhogā ca parihīno sāmāṇṇattaṇ¹⁰ ca na paripūretīti“. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinna“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave Devadatto idān' eva ubhato paribhaṭṭho hoti, atīte pi paribhaṭṭho ahosi yevā“ 'ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tadā ekasmin gāmake bālisikā vasanti. Ath' eko bālisiko¹¹ balisam¹² ādāya daharena puttena saddhim yasmim sobbhe pakatīyāpi bālisikā¹¹ macche gaṇhanti tattha tattha gantvā balisam¹² khipi. Baliso¹²

¹ K amho. ² K nāhi. ³ K -yāya. ⁴ K anacch-. ⁵ so K; Bp gahanam. ⁶ K nahā-, Bp nhā-. ⁷ so Bp; K bahiddho ⁸ K akkhi. ⁹ so K; Bp chavālātam. ¹⁰ so Bp; K sāmāṇṇattaṇ. ¹¹ bālī-. ¹² K bālī-.

udakapaṭicchanne ekasmim khānuke¹ laggi. Bālisiko tam ākaḍḍhitum asakkonto cintesi: „ayam baliso mahāmacche laggo bhavissati, puttakaṃ mātu santikaṃ pesetvā paṭivissakehi saddhim kalahaṃ kārāpemi, evaṃ ito na koci koṭṭhāsaṃ paccāsimissatīti“ so puttaṃ āha: „gaccha tāta, mahāmacchaṃ no laddhabhāvaṃ mātu ācikkhā² 'ti, paṭivissakehi saddhim kalahaṃ karohīti“ so puttaṃ pesetvā balisaṃ ākaḍḍhitum asakkonto rajjuchedanabhayena³ uttarisāṭakaṃ thale ṭhapetvā uḍakaṃ otarivā macchalobhena macchaṃ upadhārento khānukehi paḥarivā dve akkhī bhindi. Thale ṭhapitasāṭakaṃ pi 'ssa coro hari. So vedanāmatto hutvā hatthena akkhīni uppīliyamāno gahetvā uḍakā uttarivā kampaṃāno sāṭakaṃ pariyesati. Sāpi 'ssa bhariyā kalahaṃ katvā „kassaci apaccāsimsanabhāvaṃ karissāmīti“ ekasmim yeva kaṇṇe tālapaṇṇaṃ pilandhitva ekaṃ akkhim ukkhalimasiyā añjetvā kukkuraṃ amkenādāya paṭivissakagharaṃ agamāsi. Atha naṃ ekā sahāyikā evaṃ āha: „ekasmim yeva te kaṇṇe tālapaṇṇaṃ pilandhanaṃ, ekaṃ akkhim añjitaṃ, piyaputtaṃ viya kukkuraṃ amkenādāya gharato gharaṃ gacchasi, kim unmattikāsi⁴ jātā“ ti. „Nāhaṃ unmattikā, tvaṃ pana maṃ akāraṇena akkosasi paribhāsasi, idāni taṃ gāmaḥojakassa santikaṃ gantvā aṭṭha kahāpaṇe daṇḍāpessāmīti⁵“ evaṃ kalahaṃ katvā ubho pi gāmaḥojakassa santikaṃ agamīsu. Kalahe visodhiyamāne tassā yeva matthake daṇḍo pati. Atha naṃ bandhitvā „daṇḍaṃ dehīti“ pothetum⁶ ārabhiṃsu. Rukkhadevatā gāme tassā imaṃ pavattim araṇṇe c' assā patino taṃ vyasanaṃ disvā khandhantare ṭhitā „bho purisa, tuyhaṃ uḍake pi kammanto paduṭṭho thale pi, ubhato bhaṭṭho jāto“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Akkhī⁵ bhinnā⁶ paṭo naṭṭho sakhigehe ca bhaṇḍanaṃ,
ubhato paduṭṭho kammanto⁷ uḍakamhi thalamhi cā 'ti. 135.

¹ K khānuke. ² K -kāyi. ³ K daṇḍāpessāmīti, BP daṇḍo karissāmi iti. ⁴ K pothetum. ⁵ both K and BP akkhi. ⁶ so K; BP bhinno. ⁷ K paduṭṭhakammento, BP paduṭṭhakamanta.

Tattha sakhigehe ca bhaṇḍanan ti, sakhī sahāyikā, tassā gehe tava bhariyāya bhaṇḍanaṃ katam, bhaṇḍanaṃ katvā bandhītvā pothetvā daṇḍaṃ dāriyyati¹, ubhato paduṭṭho ti evaṃ tava dvīsu pi ṭhānesu kammanā paduṭṭhā yeva bhinnā yeva, kataresu dvīsu: udakamhi thalamhi cā 'ti akkhibhedena paṭanāsenā ca udake kammanā paduṭṭhā sakhigehe bhaṇḍanena thale kammanā paduṭṭhā ti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā bālīsiko² Devadatto ahosi, rukkhadevatā pana aham evā“ 'ti. Ubhatobhaṭṭhajātakam.

10. Kākajātaka.

Niccaṃ ubbiggahadayā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto nātattthacariyaṃ ārabha kathesi. Paccuppannavatthum Dvādasanipāte Bhaddasālajātake āvibhavīssati.

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto kākayoniyaṃ nibbatti. Ath' ekadivasaṃ rañño purohito bahinagare nadiyaṃ nahāyitvā gandhehi vilimpitvā³ mālaṃ pilandhitvā⁴ varavatthanivattho nagaraṃ pāvisi. Nagaradvāra-toraṇe dve kākā nisinnā honti. Tesu eko ekaṃ āha: „samma ahaṃ imassa brāhmaṇassa matthake sarīravalañjaṃ pātesā mīti“⁵. Itaro „mā te etaṃ rucci, ayaṃ brāhmaṇo issaro, issarajanena ca saddhiṃ veran nāma pāpakaṃ, ayaṃ hi kuddho sabbe pi kāke vināseyyā“ 'ti. „Na sakkā mayā na kātun“ ti. „Tena hi paññāyissatīti“⁶ vatvā itaro kāko palāyi. So toraṇassa hetthābhāgaṃ sampatte brāhmaṇe olambakaṃ cārento⁷ viya tassa matthake vaccaṃ pātesi. Brāhmaṇo kujjhītvā kākesu veran bandhi. Tasmiṃ kāle ekā bhatiyā vīhikoṭṭikadāsī⁸ vīhiṃ gehadvāre ātape pattharītvā rakkhantī⁹ nisinnā va niddaṃ okkami. Tassā pamādaṃ natvā eko dīghalomako eḷako āgantvā vīhiṃ khādi. Sā pabujjhītvā taṃ disvā palāpesi. Eḷako dutiyā pi tatiyaṃ pi tassā tath' eva niddāyanakāle āgantvā vīhiṃ khādi.

¹ so K; BP dāpessati and dāpiyati. ² K bālī-. ³ so BP; K gandhe vilumpitvā.

⁴ K piḷ-. ⁵ so K; BP olampanaṃ karonto. ⁶ K -koddhika-, BP vīhikoṭṭikā-.

⁷ K -ti.

Sāpi tikkhattum palāpetvā cintesi: „ayam punappuna khādanto upadḍhavīhim khādissati, bahu¹ me chedo bhavissati, idāni 'ssa puna anāgamanakāraṇaṃ karissāmīti“ sā alātaṃ gaḥetvā niddāyamānā viya nisīditvā vīhim khādanatthāya eḷake sampatte utṭhāya alātena eḷakaṃ pahari. Lomāni aggim agañhimsu². So sarīre jhāyante „aggim nibbāpessāmīti“ vegena gantvā hatthisālāya samīpe ekissā tiṇakuṭiyā sarīraṃ ghaṃsi³. Sā pajjali, tato utṭhitajālā⁴ hatthisālaṃ gaṇhi. Hatthisālāsu jhāyantīsu⁵ hatthipitṭhāni jhāyimsu, bahū hatthī vaṇitasarīrā ahesum. Vejjā hatthī āroge kātum asakkontā rañño ārocesum. Rājā purohitaṃ āha: „ācariya hatthivejjā hatthī tikicchitum na sakkonti, api kiñci bhesajjaṃ na jānāsīti“. „Jānāmi mahārājā“ 'ti. „Kiṃ laddhum vaṭṭatīti“. „Kākavasā mahārājā“ 'ti. Rājā „tena hi kāke māretvā vasam āharathā“ 'ti āha. Tato paṭṭhāya kāke māretvā vasam alabhitvā tattha tatth' eva rāsim karonti. Kākānaṃ mahābhayaṃ uppajji. Tadā Bodhisatto asītisaḥassaparivāro mahāsusānavane vasati. Eko kāko gantvā kākānaṃ uppannaṃ bhayaṃ Bodhisattassa ārocesi. So cintesi: „ṭhapetvā maṃ añño mayhaṃ nātakānaṃ uppannaṃ bhayaṃ haritum samattho nāma n' atthi, harissāmi nan“ ti dasa pāramiyo āvajjetvā mettāpāramim purecārikaṃ katvā ekavegen' eva pakkhanditvā vivatamahāvātapānena pavisitvā rañño āsanassa heṭṭhā pāvisi. Atha naṃ eko manusso gaḥetukāmo ahosi. Rājā⁶ rājāsanaṃ pavitṭho „mā gaṇhīti“ vāresi. Mahāsatto thokam vissamitvā mettāpāramim āvajjetvā⁷ heṭṭhāsanaṃ nikkhamitvā rājānaṃ āha: „mahārāja rañṇā nāma chandādivasena⁸ agantvā⁹ rajjaṃ kāretum vaṭṭatīti, yaṃ yaṃ kammaṃ kattabbaṃ hoti sabbam nisamma upadhāretvā kātum vaṭṭati, yaṃ ca kayiramānaṃ nippajjati tad eva kātum vaṭṭati na itaraṃ, sace rājāno yaṃ kayiramānaṃ na nippajjati taṃ karonti mahājanassa maraṇabhayaapariyosānaṃ mahābhayaṃ

¹ so BP; K bahum. ² so K; BP aggī gaṇhimsu. ³ so BP; K ghasi. ⁴ K -jāla.

⁵ K -tisu. ⁶ K omits rājā. ⁷ K āvajjītvā. ⁸ so BP; K cchandādivasena.

⁹ K āgantvā, BP āgantvā corr. to agantvā.

uppajjati, purohito veravasiko hutvā musāvādam akāsi, kākānam vasā nāma n' atthīti¹. Tam sutvā rājā pasannacitto Bodhisattassa kañcanabhaddapīṭham dāpetvā tattha nisinnassa pakkhantarāni satapākasahassapākatelehi makkhāpetvā kañcanataṭṭake rājāraham subhojanam dāpetvā pāṇiyam pāyevvā suhitam vigata-daratham Mahāsattam etad avoca: „paṇḍita tvam 'kākānam vasā nāma n' atthīti' vadasi, kena kāraṇena nesam vasā na hotīti². Bodhisatto „iminā va' kāraṇenā³ 'ti sakalanivesanam ekaravam katvā dhammam desento imam gātham āha:

Niccam ubbiggahadayā sabbalokavihesakā,
tasmā tesam vasā n' atthi kākān' asmāka ñātinan ti. 136.

Tatrāyam saṅkhepattho: mahārāja, kākā nāma niccam ubbiggamānasā bhayappattā ca viharanti, sabbalokassa ca vihesakā khattiyādayo manusse pi itthipurise pi kumārakumārīkādayo pi viheṭhenta kilamantā ca vicaranti, tasmā imehi dvīhi kāraṇehi nesam amhākam ñātinam kākānam vasā nāma n' atthi, atīte pi abhūtapubbā, anāgate pi na bhavissantīti.

Evam Mahāsatto imam kāraṇam uttānam katvā „mahārāja raññā nāma anisamma anupadhāretvā kammam na kātabban⁴ ti rājānam bodhesi. Rājā tussitvā Bodhisattassa⁵ rajjena pūjesi. Bodhisatto rajjam rañño yeva paṭidatvā rājānam pañcasu sīlesu paṭiṭṭhāpetvā sabbasattānam abhayam yāci. Rājā dhammadeśanam sutvā sabbasattānam abhayam datvā kākānam nibaddham dānam paṭṭhapesi, divase divase taṇḍulammanassa⁶ bhattam pacitvā nānaggarasehi omadditvā kākānam dānam diyyati, Mahāsattassa pana rājabhojanam eva diyyittha.

Satthā imam dhammadeśanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā Bārāṇasīrājā Anando ahosi, kākārājā pana aham evā⁷ 'ti. Kākajātakam. Asampadānavaggo cuddasamo.

¹ K ca. ² so both K and Bp. ³ K -nassa, Bp -amhaṇassa.

15. KAKAṆṬAKAVAGGA.

1. Godhajātaka.

Na pāpajanasamsevīti. Idam Sathhā Veluvane viharanto vipakkhasevim bhikkhum ārabha katesi. Paccuppannavatthum¹ Mahilāmukhajātake kathitasadisam eva.

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto godhayoniyam paṭisandhim gaṇhi. So vayappatto nadītīre mahābile anakagodhasataparivāro vāsam kappesi. Tassa putto godhapilliko² ekena kakaṇṭakena saddhim santhavam katvā tena saddhim sammodamāno viharanto kakaṇṭakam „parissajissāmīti“ avattharati. Tassa tena saddhim vissāsam godharājassa ārocesum. Godharājā puttakam pakkosāpetvā „tāta, tvam aṭṭhāne vissāsam karosi, kakaṇṭakā nāma nīcajātikā, tehi saddhim vissāso na kattabbo, sace tvam tena saddhim vissāsam karissasi tam kakaṇṭakam nissāya sabbam p' etam godhakulam vināsam pāpunissati, ito paṭṭhāya etena saddhim vissāsam mā kāśīti“ āha. So karoti yeva. Bodhisatto punappuna kathento pi tassa tena saddhim vissāsam vāretum asakkonto „ath' assa amhākam etam kakaṇṭakam nissāya bhayam uppajjissati, tasmim uppanne palāyanamaggam sampādetum vaṭṭatīti“ ekena passen' eva vātabilam kārāpesi. Putto pi 'ssa anukkamena mahāsarīro ahosi, kakaṇṭako pana purinappamāno yeva. Itaro kakaṇṭakam „parissajissāmīti“ antarantarā avattharati yeva, kakaṇṭakassa pabbatakūṭena avattharaṇakālo viya hoti. So kilmanto cintesi: „sāce ayam aññāni katipayāni divasāni mam evam parissajissati jīvitam me n' atthi, ekena luddakena saddhim ekato hutvā imam godhakulam vināsessāmīti“. Ath' ekadivasam nidāghe³ meghe vaṭṭe⁴ vammikā⁵ makkhikā utṭahimsu. Tato tato

¹ K -vatthu. ² so K; BP godhakippilliko ³ so BP; K nidāgha. ⁴ K vaddhe, BP vaṭṭhe. ⁵ so BP; K -ka.

godhā nikkhamitvā makkhikāyo khādanti. Eko godhaluddako godhābilam¹ bhindanatthāya kuddālam gahetvā sunakhehi saddhim araṇṇam pāvisi. Kakaṇṭako tam disvā „ajja attano manoratham pūressāmīti“ upasamkamitvā avidūre nipajjitvā² „bho purisa, kasmā araṇṇe carasīti“ pucchi. So „godhānam atthāyā“³ ti. „Aham anekasatānam godhānam āsayam jānāmi, aggiṇ ca palālaṇ ca ādāya ehīti“ tattha netvā „imasmim thāne palālam pakkhipitvā aggiṇ katvā dhūmam katvā samantā sunakhe thapetvā sayam mahāmuggaram gahetvā nikkhantanikkhantā godhā paharitvā māretvā rāsiṇ karohīti“ evaṇ ca pana vatvā „ajja paccāmittassa piṭṭhim passissāmīti“ ekasmiṇ thāne sīsam ukkhipitvā nipajji. Luddako pi palāladhūmam akāsi. Dhūmo bilam pāvisi⁴. Godhā dhūmandhā⁵ mraṇabhayatajjitā nikkhantā palāyitum āradhā. Luddako nikkhantanikkhantam paharitvā māresi. Tassa hatthato muttā sunakhā gaṇhimsu. Godhānam mahāvināso uppajji. Bodhisatto „kakaṇṭakam nissāya bhayam uppannam“⁶ ti ṇatvā „pāpapurisasamsaggo nāma na kattabbo, pāpe nissāya hi sukham nāma n’ atthi, ekassa pāpakakaṇṭakassa vasena ettakānam godhānam vināso jāto“ ti vātabilena palāyanto imam gātham āha:

Na pāpajanasamsevī accantasukham edhati,
godhākulam kakaṇṭo⁷ va kalim pāpeti attānam ti. 137.

Tatrāyam samkhepattho: pāpajanasamsevī puggalo accantasukham niran-taram sukham nāma na edhati na paṭilabhati, yathā kim: godhākulam kakaṇṭo⁸ va yathā kakaṇṭato godhākulam sukham na labhi evam pāpajanasamsevī sukham na labhati, pāpajanam sevanto ekanten’ eva kalim pāpeti attānam, kali⁹ vuccati vināso, ekanten’ eva kalim pāpasevī¹⁰ attānaṇ ca aṇṇe ca attanā saddhim vasante vināsaṇ pāpetīti. Pāḷiyam pana phalam¹¹ pāpetīti likhanti, tam vyañjanam Atthakathāya n’ atthi, attho pi ’ssa na yujjati, tasmā yathāvuttam eva gahetabbam¹².

¹ K godhābilam, Bp godhabilam. ² K nipajji, Bp nippajitvā. ³ K pāvisi, Bp pāvisi. ⁴ K dhūmadhā, Bp dhūmantā. ⁵ so K instead of kakaṇṭa? Bp godhākulam kakaṇṭako. ⁶ K kalim. ⁷ K -vi. ⁸ Bp kulim ⁹ -tabbā.

Satthā imam dhamma-desanam āharitvā jātakam samodhānesi:
„Tadā kakaṇṭako Devadatto ahosi, Bodhisattaputto anovāda-kagodhapil-
lako¹ vipakkhasevī bhikkhu, godharājā pana aham evā² 'ti. Godha-
jātakam.

2. Sigāla-jātaka.

Etam hi te³ durājānan ti. Idam Satthā Veluvane viha-
ranto Devadattassa vadhāya parisakkanam ārabha kathesi.
Dhammasabhāyam bhikkhūnam katham sutvā Satthā „na bhikkhave
Devadatto idān' eva mayham vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakkati
yeva, na ca mam māretum asakkhi, sayam⁴ eva pana kilanto⁵ ti vatvā
atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bo-
dhisatto sigālayoniyam nibbattitvā sigālarājā hutvā sigāla-
gaṇaparivuto susānavane vihāsi. Tena samayena Rājagahe ussavo
ahosi. Yebhuyyena manussā suram pivanti, surāchaṇo yeva
kira so. Ath' ettha sambahulā dhuttā bahum suraṇ ca māmsam
ca āharāpetvā maṇḍitapasādhita gāyitvā suram pivanti māmsam
khādanti, tesam paṭhamayāmāvasāne māmsam khīyi surā pana⁶ ba-
hukā va, ath' eko „māmsakhaṇḍam dehīti⁷“ āha „māmsam khīṇan,
n' atthīti⁸“ ca vutte „mayi tṭhite māmsakkhayo nāma n' atthīti⁹“
vatvā „āmakasusāne matamanussamāmsam khādanatthāya āgata-
sigāle¹⁰ māretvā māmsam āharissāmīti¹¹“ muggaram gahetvā nid-
dhamanamaggena nagarā nikkhamitvā susānam gantvā muggaram
gahetvā matakō viya uttāno va nipajji. Tasmiṇ khaṇe Bodhi-
satto sigālaganaparivuto tattha gato tam disvā „nāyam matakō“
ti nātvāpi „sutṭhutam upaparikkhissāmīti¹²“ assa adhovāte gantvā
sarīragandham ghāyitvā tattato c' assa¹³ amatakabhāvam nātvā
„lajjāpetvā¹⁴ nam uyyojessāmīti¹⁵“ gantvā muggarakoṭiyam da-
sitvā ākadḍhi. Dhutto muggaram na vijahi. Upasamkamantam¹⁶

¹ BP -godhakippiliko. ² K omits te. ³ K ssayam. ⁴ so BP; K pāna. ⁵ BP
omits natthīti, K natthi. ⁶ so BP; K atthīti. ⁷ BP -sigālam. ⁸ K vassa.
⁹ so BP; K -pessāmi. ¹⁰ K -kamaṇṭam.

pi na olokeno pana gāḷhataram aggahesi. Bodhisatto paṭīk-kamitvā „bho purisa sace tvaṃ matako bhavēyyāsi na mayi¹ muggaram ākaḍḍhante gāḷhataram gaṇheyyāsi, iminā kāraṇena tava matakabhāvo vā amatakabhāvo vā dujjāno²“ ti vatvā imam gātham āha:

Etam hi te³ durājānam yaṃ sesi matasāyikam⁴
yassa te kaḍḍhamānassa hatthā⁵ daṇḍo na muccatīti. 138.

Tattha etam hi te⁶ durājānam ti etam kāraṇam tava duviññeyyam, yaṃ sesi matasāyikan ti yena kāraṇena tvaṃ matasāyikam sesi matako viya hutvā sayasi, yassa te⁷ kaḍḍhamānassa⁸ 'ti yassa tava daṇḍakoṭṭiyam gaḥetvā kaḍḍhiyamānassa hatthato daṇḍo na muccati, so pana tvaṃ tattato mako⁹ nāma na hoṣīti⁹.

Evam vutte so dhutto „ayaṃ mama amatakabhāvaṃ jānā-tīti“ utthāya daṇḍam khipi. Daṇḍo virajjhi. Dhutto „gaccha, viraddho dāni si mayā“ ti. Bodhisatto nivattitvā „bho purisa, mam virajjhanto pi tvaṃ attha mahāniraye soḷasa ussadaniraye aviraddho yevāsīti“ vatvā pakkāmi. Dhutto kiñci alabhitvā susānā nikkhamitvā parikhāyam nahāyitvā āgatamaggen' eva nagaram pāvisi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā dhutto Devadatto ahosi, sigālarājā pana aham evā“ 'ti. Sigāla-jātakam.

3. Virocana-jātaka.

Lasī ca te nipphalitā¹⁰ ti. Idam Satthā Veluvane viharanto Devadattassa Gayāsīse Sugatālayadassitabhāvaṃ ārabha katesi. Devadatto hi antarahita-jhāno lābhasakkāraparihīno „atth' esa upāyo“ ti cintetvā Satthāram pañca vatthūni yācitvā alabhamāno dvinnam aggasāvakānam saddhivihārike adhunā pabbajite dhammavinayamhi akovide pañcasate bhikkhū gaḥetvā Gayāsīsam gantvā saṅgham bhinditvā ekasīmāya āveṇisaṅghakammāni akāsi. Satthā tesam bhikkhūnam nānaparipākakālam nātvā dve aggasāvake pesesi. Te disvā

¹ K ta masi. ² so both K and Bp. ³ K omits te. ⁴ K -sāyitam. ⁵ K hattha.

⁶ K omits te. ⁷ K ne. ⁸ so Bp; K matāmatako. ⁹ Bp hoti iti attho. ¹⁰ K -lita.

Devadatto tuṭṭhamano rattim dhammaṃ desayamāno „Buddhalīlhaṃ karissāmīti“ Sugatālayaṃ dassento „vigatathūnamiddho kho āvuso Sāriputta bhikkhusaṃgho, paṭibhātu naṃ bhikkhūnaṃ dhammakathā¹, piṭṭhī² me āgilāyati³, tam ahaṃ āyamissāmīti“ vatvā niddaṃ upagato. Dve aggasāvaka tesāṃ bhikkhūnaṃ dhammaṃ desetvā maggaphalehi pabodhetvā sabbe ādāya Veluvanaṃ eva paccāgamiṃsu. Kokāliko vihāraṃ tucchāṃ disvā Devadattassa santikaṃ gantvā „āvuso Devadatta parisā te bhinditvā dve aggasāvaka vihāraṃ tucchāṃ katvā gatā, tvaṃ pana niddāyasi⁴ yevā“ ’ti vatvā uttarāsāṃgam assa apanetvā bhittiyaṃ piṭṭhikaṇṭakaṃ passanto⁵ viya paṇhikāya naṃ hadaye pahari, tāvad ev’ assa mukhato lohitaṃ uggañchi, tato paṭṭhāya gilāno ahosi. Satthā therāṃ pucchi: „Sāriputta tumhākaṃ gatakāle Devadatto kiṃ akāsīti“. „Bhante Devadatto amhe disvā ‚Buddhalīlhaṃ karissāmīti‘ Sugatālayaṃ dassetvā mahāvināsaṃ patto“ ti. Satthā „na kho Sāriputta Devadatto idān’ eva mama anukaronto vināsaṃ patto, pubbe pi patto yevā“ ’ti vatvā therena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto kesarasimho hutvā Himāvantapadese Kañcana-guhāyaṃ vāsaṃ kappesi. So ekadivasāṃ Kañcanaguhāya⁶ nikkhamitvā vijambhitvā⁷ catuddisaṃ oloketvā sīhanādaṃ naditvā gocarāya pakkanto. Mahāmahisaṃ vadhitvā varamaṃsaṃ khāditvā ekaṃ saraṃ otaritvā maṇivaṇṇassa udakassa kucchiṃ puretvā guhaṃ sandhāya pāyāsi. Ath’ eko sigālo gocarapasuto sahasā va sīhaṃ disvā palāyituṃ asakkonto sīhassa purato pādesu patitvā nipajji „kiṃ jambukā“ ’ti ca vutte „ahaṃ sāmi pāde upaṭṭhātukāmo“ ti āha. Sīho „sādhu, ehi maṃ upaṭṭhaha, varamaṃsāni khādāpessāmīti“ vatvā sigālaṃ ādāya Kañcanguhaṃ agamāsi. Sigālo tato paṭṭhāya sīhavighāsaṃ⁸ khādati. So katipāhass’ eva thullasarīro ahosi. Atha naṃ ekadivasāṃ guhāyaṃ nipannako va sīho āha: „gaccha jambuka, pabbata-sikhare thatvā pabbatapāde⁹ sañcarantesu hatthiassamahisādīsū

¹ so K; BP paṭibhātu tvaṃ bhikkhūnaṃ dhammakatāya paṭibhāti; read: paṭibhātu tesāṃ bhikkhūnaṃ dhammakathā? ² K piṭṭhīm, BP piṭṭhī. ³ K āgilāyāti. BP gilānāti. ⁴ K -sī. ⁵ so K; BP bhittiyaṃ vikaṇḍakaṃ pissanto. ⁶ K -hāyaṃ. ⁷ K vijambhitvā. ⁸ so BP; K -ghāsādaṃ. ⁹ K -pādesu.

yassa maṁsaṁ¹ khāditukāmo si taṁ oloketvā āgantvā 'asuka-
maṁsaṁ khāditukāmo 'mhīti' vatvā maṁ vanditvā 'viroca sā-
mīti' vada, ahaṁ taṁ vadhitrā maṁsaṁ khāditvā tuyhaṁ pi
dassāmīti². Sigālo pabbatasikharaṁ abhirūhitvā nānappakāre
mige oloketvā yass' eva maṁsaṁ khāditukāmo hoti Kañcana-
guhaṁ pavisitvā taṁ eva sīhassa ārocetvā pādesu patitvā „vi-
roca sāmīti³“ vadati. Sīho vegena pakkhanditrā sace pi
mattavaravāraṇo hoti tatth' eva naṁ jīvitakkhāyaṁ pāpetvā
sayam pi varamaṁsaṁ khādati sigālassāpi deti. Sigālo kucchi-
pūraṁ maṁsaṁ khāditvā guhaṁ pavisitvā niddāyati. So gac-
chante gacchante kāle mānaṁ vaddhesi: „ahaṁ pi catuppādo
va, kiṁkāraṇā divase divase parehi posiyamāno viharāmi, ito
paṭṭhāya ahaṁ pi hatthiādayo paharitrā maṁsaṁ khādissāmīti,
sīho pi migarājā 'viroca sāmīti' vuttam eva padaṁ nissāya
vāraṇe vadheti, ahaṁ pi sīhena 'viroca jambukā' 'ti maṁ va-
dāpetvā ekaṁ varavāraṇaṁ vadhitrā maṁsaṁ khādissāmīti⁴“ so
sīhaṁ upasaṁkamitrā etad avoca: „sāmi mayā dīgharattaṁ
tumhehi vadhitaravāraṇānaṁ⁵ maṁsaṁ khāditam, ahaṁ pi
ekaṁ vāraṇaṁ paharitrā maṁsaṁ khāditukāmo tumhehi nipa-
natṭhāne Kañcanaguhāyaṁ nipajjissāmi, tumhe pabbatapāde
vicarantaṁ varavāraṇaṁ oloketvā mama santikaṁ āgantvā 'vi-
roca jambukā' 'ti vadetha, ettakamattam pi maccheraṁ mā
karitthā⁶ ti. Atha naṁ sīho āha: „jambuka vāraṇe vadhituṁ
samattho sīhakule uppanno, vāraṇaṁ paharitrā maṁsaṁ khā-
danasamattho sigālo nāma loke n' atthi, mā te etaṁ rucci,
mayā vadhitaravāraṇānaṁ⁷ nēva maṁsaṁ khāditvā vasassū⁸“
'ti. So evaṁ vutte pi oramituṁ na icchi, punappuna yāci yeva.
Sīho taṁ nivāretuṁ asakkonto sampatiṇṇhitvā „tena hi mama
vasanatṭhānaṁ pavisitvā nipajjā⁹“ 'ti jambukaṁ Kañcanaguhāyaṁ
nipajjāpetvā pabbatapāde mattavāraṇaṁ oloketvā guhādvāraṁ
gantvā „viroca jambukā¹⁰“ 'ti āha. Sigālo Kañcanaguhāya¹¹

¹ K maṁsā. ² K vadhitrāvāra-. ³ K -guhāyaṁ.

nikkhamitvā vijambhitvā¹ catuddisaṃ oloketvā tikkhattum vassitvā „mattavaravāraṇassa kumbhe patissāmīti“ virajjhivā pādamūle pati. Vāraṇo dakkhiṇapādaṃ ukkhipitvā tassa sīsaṃ akkami, sīsattḥīni cuṇṇavicuṇṇāni ahesum. Ath' assa sarīraṃ vāraṇo pādena saṃgharivā rāsiṃ katvā upari laṇḍaṃ² pātetvā koṇcanādaṃ nadanto araṇṇaṃ pāvīsi. Bodhisatto imaṃ pavattim disvā „idāni viroca jambukā“³ 'ti vatvā imaṃ gātham āha:

Lasī ca te nipphalitā⁴ matthako ca vidālito,
sabbā te phāsukā bhaggā, ajja kho tvaṃ virocasīti. 139.

Tattha lasīti matthaluṅgā, nipphalitā⁵ ti nikkhantā.

Bodhisatto imaṃ gātham vatvā yāvatāyukam ṭhatvā yathā-kammaṃ gato.

Satthā imaṃ desanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā sigālo Devadatto ahosi, sīho pana aham evā“⁶ 'ti. Virocana-jātakaṃ.

4. Naṅguṭṭhajātaka.

Bahum petam asabbhi jātavedā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ājīvikānaṃ⁴ micchātapam ārabba katesi. Tadā kira ājīvikā⁴ Jetavanapitṭhiyaṃ nānappakāraṃ micchātapam caranti. Sambahulā bhikkhū tesam ukkuṭikappadhānavaggulivatakaṇṭakappasayapaṇcatapanādibhedamicchātapam⁵ disvā Bhagavantaṃ pucchimsu: „atthi nu kho bhante imaṃ micchātapam nissāya kāci vadḍhīti.“ Satthā „na bhikkhave evarūpaṃ micchātapam nissāya kusalam vā vadḍhi⁶ vā atthi, pubbe paṇḍitā 'evarūpaṃ tapam nissāya kusalam vā vadḍhi⁶ vā bhavissatīti' saṇṇāya jātaggim gahetvā araṇṇaṃ pavisitvā aggijuhanādivasena kiñci⁷ vadḍhim apassantā aggim udakena nibbāpetvā kasiṇaparikammaṃ katvā abhiññā ca samāpattiyo ca⁸ nibbattetvā Brahmalo-ka-parāyanā ahesun“ ti vatvā atītaṃ āhari:

¹ K vijambhitvā ² soBP; K laddham. ³ K -lita. ⁴ BP ājīva-. ⁵ K -ppadhānaṃvaggulivatakaṇṭakāppasayapaṇcatapanappānādi-; BP -ppatṭhānavaggulivatakaṇṭakappasayanapaṇcatapanādibhedam-. ⁶ K vadḍhim. ⁷ so both K og BP. ⁸ K omits ca.

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbatti. Tassa jātadivase mātāpitara jātaggiṃ gaheṭvā ṭhapesuṃ. Atha naṃ soḷasavassakāle etad avocuṃ: „mayan te putta jātadivase¹ aggiṃ gaṇhimha, sace si agāraṃ ajjhāvasitukāmo tayo vede uggaṇha, atha Brahmaloḥkaṃ gantukāmo aggiṃ gaheṭvā araṇṇaṃ pavasiṭvā aggiṃ paricaranto Mahābrahmānaṃ ārādhēṭvā Brahmaloḥka-parāyano hohīti“. So „na mayhaṃ agārena attho“ ti aggiṃ gaheṭvā araṇṇaṃ pavasiṭvā assamaṭṭapaḍaṃ māpeṭvā aggiṃ paricaranto araṇṇe vihaṃsi. So ekadivasaṃ paccantaḡāmake godakkhiṇaṃ labhiṭvā taṃ goṇaṃ assamaṭṭapaḍaṃ neṭvā cintesi: „Aggiṃ² Bhagavantaṃ goṃaṃsaṃ khādāpeṣṣāmiṭi“. Ath' assa etad ahosi: „idha loṇaṃ n' atthi, Aggi Bhagavā loṇaṃ khādituṃ na sakkhiṣṣati, gāmato loṇaṃ āharitvā Aggiṃ³ Bhagavantaṃ salaṇakaṃ khādāpeṣṣāmiṭi“. So taṃ tatth' eva bandhiṭvā loṇatthāya gāmaṃ agamaṃsi. Tasmiṃ gate sambahulā luddakā taṃ ṭhānaṃ āgatā goṇaṃ disvā vadhiṭvā maṃsaṃ paciṭvā khādiṭvā naṅguṭṭhaṇ ca jaṃghaṇ⁴ ca cammaṇ ca tatth' eva chaḍḍeṭvā avasesamaṃsaṃ ādāya agamaṃsu. Brāhmaṇo āgantvā naṅguṭṭhādimattaṇ ca disvā cintesi: „ayaṃ Aggi Bhagavā attano santakaṃ pi rakkhituṃ na sakkoti, maṃ kadā rakkhissati, iminā Agginā parihaṇaṇena niraṭṭhakena bhavitaḡḡaṃ, n' atthi itonidānaṃ kusalaṃ vā vadḍhi⁵ vā“ ti so aggiṭaricariyāya vigatacchando „hambho⁶ Aggi Bhagavā, tvaṃ attano pi santakaṃ rakkhituṃ asakkoṃto maṃ kadā rakkhissasi, maṃsaṃ n' atthi, ettakena pi tussāhīti naṅguṭṭhādīni aggiṃhi paḡkhipanto imaṃ gāthaṃ āha:

Baḡuṃ p' etaṃ asaḡḡhi Jātaveda
yaṇ taṃ vāladhiṇābhiṭṭayaṃ,

¹ K puta- ² K aggi. ³ so both K and R^p. ⁴ K vadḍhiṃ. ⁵ K hambho.

maṁsārahassa n' atth'¹ ajja maṁsam,
naṅguṭṭham pi bhavam paṭiggahātū 'ti. 140.

Tattba bahum p' etan ti ettakam pi bahum, asabbhīti asappurisa asādhujātika, jātavedā 'ti aggi hi jātamatto va vediyati nāyati pākaṭo hoti tasmā jātavedo ti vuccati, yaṁ taṁ vāladhinābhipūjayāmā ti yaṁ ajja mayam attano pi santakam rakkhituṁ asamattham Bhagavantam vāladhinā abhipūjayāma etam² pi te bahum evā 'ti dasseti, maṁsārahassā 'ti maṁsārahassa tuyham n' atthi ajja maṁsam, naṅguṭṭham pi bhavam paṭiggahātū 'ti attano santakam rakkhituṁ asakkonto bhavam iminā sajaṁghacammaṁ naṅguṭṭham pi patigaṇhatū 'ti.

Evam vatvā Mahāsatto aggam udakena nibbāpetvā isipabbajjam pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā Brahma-loka-parāyano ahoṣi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: „nibbutaggi tāpaso aham eva tena samayenā“ 'ti. Naṅguṭṭhajātakam.

5. Rādhajātaka.

Na tvam Rādha vijānāsīti. Idam Satthā Jetavane viharanto purāṇadutiyaikāpalobhanam³ ārabha kathesi. Paccuppannavatthum Indriyajātake āvibhavissati. Satthā pana taṁ bhikkhum āmantetvā „bhikkhu, mātugāmo nāma arakkhiyo, ārakkham ṭhapetvā rakkhantāpi naṁ rakkhituṁ na sakkonti, tvam pi pubbe etam ārakkham ṭhapetvā rakkhanto pi rakkhituṁ nāsakkhi, idāni katham rakkhissasīti“ vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto sukayoniyam nibbatti. Kāsiratṭhe eko brāhmaṇo Bodhisattaṁ ca kaṇṭṭhabhātaram c' assa puttattṭhāne ṭhapetvā posesi. Tesu Bodhisattassa Poṭṭhapādo ti nāmaṁ ahoṣi, itarassa Rādho ti. Tassa pana brāhmaṇassa bhariyā anācārī hoti dus-silā. So vohāratthāya gacchanto ubho pi bhātaro āha: „tātā sace vo mātā brāhmaṇā anācāram ācarati vāreyyātha nan“ ti. Bodhisatto āha: „sādhu tātā, vāretuṁ sakkontā vāreyyāma,

¹ so both K and RP; read n' atthi? ² K evam. ³ K -dūtīkāpalobhanam.

asakkontā tuṇhī bhavissāmā“¹ 'ti. Evaṃ brāhmaṇo brāhmaṇim² sukānaṃ niyyādetvā vohāratthāya gato. Tassa gatadivasato patthāya brāhmaṇī aticaritum āradhā, pavisantānaṃ ca nikkhamantānaṃ ca anto n' atthi. Tassā kiriyaṃ disvā Rādho Bodhisattam āha: „bhātika, amhākaṃ pitā 'sace vo mātā anācāraṃ ācarati vāreyyāthā' 'ti vatvā gato, idāni c' esā³ anācāraṃ ācarati, vārema nan“ ti. Bodhisatto „tāta, tvaṃ attano avyattatāya bālabhāven' evaṃ vadesi, mātugāmaṃ nāma ukkhipitvā carantāpi rakkhितum na sakkonti, yaṃ kammaṃ kātum na sakkā na tam³ kātum vaṭṭatīti“⁴ vatvā imaṃ gātham āha:

Na tvaṃ Rādha vijānāsi adḍharatte anāgate,
avyāyataṃ vilapasi, virattā Kosiyāyaṇe ti. 141.

Tattha na tvaṃ Rādha vijānāsi adḍharatte anāgate ti tāta Rādha tvaṃ na jānāsi adḍharatte anāgate paṭhamayāme yeva ettakā janā āgatā idāni ko jānāti kīttakāpi āgamissanti, avyāyataṃ vilapasīti tvaṃ avyattavilāpaṃ vilapasi, virattā kosiyāyaṇe ti mātā no kosiyāyaṇī brāhmaṇī virattā amhākaṃ pitari nippemā jātā, sac' assā tasmiṃ sineho vā pemaṃ vā bhavēyya na evarūpaṃ anācāraṃ kareyyā 'ti imaṃ atthaṃ etehi vyañjanehi pakāsesi.

Evaṃ pakāsetvā ca pana brāhmaṇiyā saddhim Rādhassa vattum nādāsi. Sāpi yāva brāhmaṇassa anāgamanā yathāruciya vicari. Brāhmaṇo āgantvā Potthapādaṃ pucchi: „tāta kīdisi te mātā“ ti. Bodhisatto brāhmaṇassa sabbam yathābhūtaṃ kathetvā „kin te tāta evarūpāya dussīlāyā“⁵ 'ti ca vatvā „tāta amhehi mātuyā dosassa kathitakālato patthāya na sakkā idha vasitun“ ti brāhmaṇassa pāde vanditvā saddhim Rādhena uppattitvā araṇṇaṃ agamāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patitṭhahi. „Tadā pana brāhmaṇo brāhmaṇī ca ete yeva dve janā ahesum, Rādho pan-Ānando, Potthapādo pana aham evā“⁶ 'ti. Rādhajātakaṃ.

¹ K -ṇī. ² K vesa. ³ K kataṇṭha.

6. Kākajātaka.

Api nū hanukā santā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto sambahule mahallake bhikkhū ārabha kathesi. Te kira gihikāle¹ Sāvattiyaṃ kuṭumbikā adḍhā mahaddhanā aññamaññaṃ sahāyakā ekato hutvā puññāni karontā Satthu dhammadesanaṃ sutvā „mayam² mahallakā, kin no gharāvāsena, Satthu santike ramaṇīye Buddhasāsane pabbajitvā dukkhass’ antam karissāmā“ ti sabbam sāpateyyam putta-dhītādinaṃ datvā assumukham nātisaṃgham pahāya Satthāram pabbajjam yācitvā pabbajimsu, pabbajitvā ca pana pabbajjānurūpaṃ samaṇadhammaṃ na karimsu, mahallakabhāvena dhammam pi na pariyāpuṇimsu, gihikāle viya³ pabbajitakāle pi vihārapariyante paṇṇasālā kāretvā ekako⁴ va vasimsu, piṇḍāya carantāpi aññattha agantvā yebhuyyena attano puttadārass’ eva geham gantvā bhuñjimsu. Tesu ekassa purāṇadutiyikā sabbesam pi mahallakatherānaṃ upakārā ahosi, tasmā sesāpi attanā laddham āhāram gahe tvā tassā yeva gehe nisīditvā bhuñjanti, sāpi tesam yathāsannihitaṃ sūpavyañjanaṃ deti. Sā aññatarena ābādhena phutṭhā⁵ kālam akāsi. Atha te mahallakatherā vihāram gantvā aññamaññaṃ gīvāsu gahe tvā „madhura hattharasā upāsikā kālakatā“ ti vi-
hārapaccante rodantā vicarimsu. Tesam saddam sutvā ito c’ ito ca bhikkhū sannipatitvā „āvuso kasmā rodathā“ ’ti pucchimsu. Te „amhākam sahāyassa purāṇadutiyikā madhura hattharasā kālakatā, amhākam ativiya upakārā, idāni kuto tathārūpaṃ labhissāma, iminā kāraṇena rodimhā“ ’ti āhaṃsu. Tesam taṃ vippekāram disvā bhikkhū dhammasabhāyaṃ katham samutṭhāpesum: „āvuso iminā nāma kāraṇena mahallakattherā aññamaññaṃ gīvāya gahe tvā vihārapaccante rodantā vicarantīti“. Satthā āgantvā „kāya nu ’ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ’ti vutte „na bhikkhave idān’ eva te tassā kālakiriyāya rodantā vicaranti, pubbe p’ ete imam kākayoniyam nibbattitvā samudde mataṃ nissāya ‘samuddaudakam ussīñ-citvā⁶ etam nīharissāmā’ ’ti vāyamantā paṇḍite nissāya jīvitam labhimsū“ ’ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjam kārente Bodhisatto samudde devatā hutvā nibbatti. Ath’ eko kāko attano bhariyaṃ kākim ādāya gocaram pariyesamāno samuddatīram

¹ K gihī-. ² K mayham. ³ so Bp; K gihikāle pl. ⁴ so both K and Bp instead of ekato? ⁵ so Bp; K putṭhā. ⁶ K ussīñcitvā.

agamāsi. Tasmim kāle manussā samuddatīre khīrapāyāsamacchamaṁsasurādīhi nāgabalikammaṁ katvā pakkamimsu. Kāko balikammatṭhānaṁ gantvā khīrādīni¹ disvā saddhim kākiyā khīrapāyāsamacchamaṁsādīni paribhuñjitvā bahum suraṁ pivi. Te ubho pi surāmadamattā² „samuddakīlaṁ kīlissāmā“ ti velante nisīditvā nahāyitum ārabhimsu. Ath' ekā ūmi āgantvā kākim gahetvā samuddaṁ pavesesi. Tam eko maccho maṁsaṁ khāditvā ajjhohari. Kāko „bhariyā me matā“ ti rodi paridevi. Ath' assa paridevanasaddaṁ sutvā bahū³ kākā sannipatitvā „kimkāraṇā rodasīti“ pucchimsu. „Sahāyikā vo velante nahāyamānā ūmiyā haṭā“ ti te sabbe pi ekarāvaṁ ravantā rodimsu. Atha nesaṁ etad ahosi: „imaṁ samuddūdaṁ nāma amhākaṁ kim pahoti, udakaṁ ussiñcitvā samuddaṁ tucchaṁ katvā sahāyikaṁ nīharissāmā“ 'ti te mukhaṁ pūretvā pūretvā udakaṁ bahi chaḍḍenti, loṇūdakena ca gale sussamāne utthāy' utthāya thalaṁ gantvā vissamanti. Te hanūsu kilantesu mukhesu sukkhantesu akkhīsu rattesu niddākilantā⁴ hutvā aññamaññaṁ āmantetvā „ambho⁵ mayāṁ samuddaudakaṁ gahetvā bahi pātema, gahita-gahitaṭṭhānaṁ puna udakena pūra⁶ti, samuddaṁ tucchaṁ kātum na sakkhissāmā“ 'ti vatvā imaṁ gātham āhaṁsu:

Api nū hanukā santā, mukhañ ca parisussati,
oramāma na pārema⁷, pūrat' eva mahodadhīti. 142.

Tattha api nū hanukā santā ti api no hanukā santā ti, api amhākaṁ hanukā kilantā, oramāma na pārema⁸ 'ti mayāṁ attano balena mahāsamuddaudakaṁ ākaḍḍhema osārema, tucchaṁ pana naṁ kātum na sakkoma, ayaṁ hi pūrat' eva⁹ mahodadhi.

Evañ ca pana vatvā sabbe pi te kākā „tassā kākiyā evarūpaṁ nāma tuṇḍaṁ ahosi evarūpāni vaṭṭakkhīni¹⁰ evarūpaṁ chavisanṭhānaṁ evarūpo madhurasaddo, sā no imaṁ corasamuddaṁ nissāya natṭhā“ ti bahum vippalapimsu¹¹. Te evaṁ

¹ K bīrādīni. ² so Bp; K surāmandamattā. ³ K bahu. ⁴ so Bp; K dina-kilantā. ⁵ so Bp; K amho. ⁶ K pūreti. ⁷ Bp harema. ⁸ Bp haremā. ⁹ K pūreteva. ¹⁰ K vaddhakkhīni. ¹¹ K -lavimsu.

vippalapamāne samudde¹ devatā bheravarūpaṃ dassetvā palāpesi.
Evam tesam sotthi ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā kākī ayaṃ purāṇadutiyaikā ahosi, kāko mahallakatthero, sesa-
kākā mahallakattherā, samuddadevatā pana aham evā“² ti. Kāka-
jātakaṃ.

7. Puppharattajātaka.

Na idaṃ dukkhaṃ aduṃ dukkhaṃ ti. Idaṃ Satthā Je-
tavane viharanto ekaṃ ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ārabha kathesi.
So hi Bhagavatā³ „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti vutte
„saccan“ ti vatvā „kena ukkaṇṭhāpito sīti“ ca puṭṭho „purāṇadutiya-
kāyā“⁴ ti vatvā „madhuraḥattharasikā bhante sā itthī, na sakkomi
taṃ vinā vasitun“ ti āha. Atha naṃ Satthā „esā te bhikkhu anatta-
kārikā, pubbe pi tvaṃ etaṃ nissāya sūle uttāsito, etaṃ nēva parideva-
māno kālaṃ katvā niraye nibbatto, idāni taṃ kasmā puna patthesīti“
vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente
Bodhisatto ākāsaṭṭhadevatā ahosi. Atha Bārāṇasiyaṃ
kattikarattivārachaṇo sampatto hoti, nagaraṃ devanagaraṃ viya
alaṃkarimsu, sabbo jano chaṇakīlānissito ahosi. Ekassa pana
duggatamanussassa ekaṃ eva ghanasāṭakayugaṃ ahosi, so taṃ
sudhotam⁵ dhovāpetvā obhañjāpetvā satavalikaṃ saḥassavalikaṃ
kāretvā ṭhapesi. Atha naṃ bhariyā evam āha: „icchāmi⁶ ahaṃ
sāmi kusumbharattaṃ nivāsetvā ekaṃ pārupitvā tava kaṇṭhe laggā
kattikarattivāraṃ caritun“ ti. „Bhadde, kuto amhākaṃ daliddā-
naṃ kusumbhaṃ, suddhavatthaṃ nivāsetvā kilāhīti“⁷. „Kusum-
bharattaṃ alabhamānā chaṇakīlaṃ na kilissāma, tvaṃ aññaṃ
itthiṃ gahetvā kilassū“⁸ ti. „Bhadde, kiṃ maṃ pīlesi, kuto amhā-
kaṃ kusumbhan“ ti. „Sāmi, purisassa icchāya sati kiṃ nāma n'
atthi, nanu rañño kusumbhavatthusmiṃ bahuṃ kusumbhan“ ti.

¹ BP samudda. ² BP suṭṭhuṃ and sudhotam; K suddhotam.

„Bhadde, taṃ t̥hānaṃ rakkaṣaṇaṃ pariggahītaṃ pokkharāṇisaḍisaṃ, balavā rakkhā, na sakkā upasaṃkamituṃ, mā te etaṃ rucci, yathā laddhen' eva tussassū“ 'ti. „Sāmi rattibhāge andhakāre sati purisassa agamanīyaṭṭhānaṃ nāma n' atthīti“. Iti so tāya punappuna kathentiyaṃ kilesavasena vacanaṃ gahetvā „hotu bhadde, mā cintayitthā“ 'ti taṃ samassāsetvā rattibhāge jīvitāṃ pariccajītvā nagarā nikkhamitvā rañño kusumbhavatthūṃ gantvā vatīṃ madditvā antovattthūṃ pāvisi. Ārakkhamanussā vatisaddaṃ sutvā „coro“ ti parivāretvā gahetvā paribhāsītvā koṭṭetvā¹ bandhi. Pabhātāya rattiyā rañño dassesum, rājā „gacchatha, naṃ sūle uttāsethā“ 'ti āha. Atha naṃ pacchābāhaṃ bandhitvā vajjabheriyā vajjamānāya nagarā nikkhamitvā sūle uttāsesum. Balavavedanā vattanti, kākā sīse nilīyitvā kaṇa-yaggasadiṣehi tuṇḍehi akkhīni vijjhanti. So tathārūpaṃ pi dukkhaṃ amanasikarītvā taṃ eva itthiṃ anussarītvā „tāya nāmāpi“² ghanapuppharattanivattthāya kaṇṭhe āsattabāhuyugalaṃ sad-dhiṃ kattikarattivārato parihīno“³ ti cintetvā imaṃ gātham āha:

Na idaṃ dukkhaṃ aduṃ dukkhaṃ yaṃ maṃ tudati vāyaso
yaṃ sāmā puppharattena kattikaṃ nānubhossatīti. 143.

Tattha na idaṃ dukkhaṃ aduṃ dukkhaṃ yaṃ maṃ tudati vāyaso ti yaṃ ca idaṃ sūle lagganapaccayaṃ kāyikacetasikadukkhaṃ yaṃ ca lohamayehi viya tuṇḍehi vāyaso tudati idaṃ sabbaṃ pi mayhaṃ na dukkhaṃ, aduṃ dukkhaṃ, etaṃ yeva pana me dukkhaṃ ti attho, kataraṃ: yaṃ sāmā puppharattena kattikaṃ nānubhossati yaṃ sā piyaṅgusāmā mama bhariyā ekaṃ kusumbharattaṃ nivāsetvā ekaṃ pārupitvā evaṃ ghanapuppharattena vatthayugena acchannā maṃ kaṇṭhe gahetvā kattikarattivāraṃ nānubhavissatī imāṃ mayhaṃ dukkhaṃ, etaḍ eva hi maṃ bādhatīti.

So evaṃ mātugāmaṃ ārabha vipvalapanto yeva kālaṃ katvā niraye nibbatti.

Satthā imaṃ dhanuṃ madesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā jayampatikā idāni jayampatikā, taṃ kāraṇaṃ paccakkhaṃ katvā t̥hita-ākāsaṭṭhadevatā pana aham evā“ 'ti. Puppharattajātaṃ.

¹ K koddhetvā. ² K nāmam pi. ³ K parihīnā, B^p parihīno.

8. Sigāljātaka.

Nāham punam na ca punan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto kilesaniggaham ārabha kathesi. Sāvatthiyam kira pañcasatamattā sahāyakā mahāvibhavā seṭṭhiputtā Satthu dhammadesanam sutvā sāsane uram datvā pabbajitva Jetavane antokoṭisanthāre viharimsu. Ath' ekadivasam tesam adḍharattasamaye kilesanissito saṁkappo uppajji. Te ukkaṇṭhitvā attanā jahitakilese puna gaṇhitum cittam uppādayimsu. Atha Satthā adḍharattasamanantare sabbaññūtañāṇadaṇḍadīpikam ukkhipitvā „katarāya nu kho ratiyā Jetavane bhikkhū viharantīti“ ajjhāsayam olokento tesam bhikkhūnam abbhantare kāmarāgasamkappassa uppannabhāvam aññāsi. Satthā ca nāma ekaputtikā itthi attano puttam viya ekacakkhuko puriso cakkhum viya attano sāvake rakkhati, pubbaṇhādisu yasmim yasmim samaye tesam kilesā uppajjanti te tesam kilese tatoparam vaddhitum adatvā tasmim tasmim yeva samaye niggaṇhāti, ten' assa etad ahosi: „ayam cakkavattirañño antonagare yeva corānam uppannakālo viya vattati, idān' eva nesam dhammadesanam kathetvā¹ te kilese niggaṇhitvā arahattam dassāmīti“ so surabhigandhakuṭito nikkhamitvā madhurassarena „Ānandā“² ti āyasmantaṁ dhamma-bhaṇḍāgārikam Ānandattheram āmantesi. Thero „kim bhante“ ti āgantvā vanditvā atthāsi. „Ananda yattakā bhikkhū antokoṭisanthāre viharanti sabbe va gandhakuṭipariveṇe sannipātehitī“. Evam kir' assa ahosi: „sac' āham te yeva pañcasatā bhikkhū pakkosāpessāmi 'Satthārā no abbhantare kilesānam uppannabhāvo nāto' ti samviggaṇānasā dhammadesanam paṭicchitum na sakkhissantīti“, tasmā „sabbe sannipātehitī“ āha. Thero „sādhu bhante“ ti avāpuraṇam ādāya pariveṇena pariveṇam āhiṇḍitvā sabbe bhikkhū gandhakuṭipariveṇe sannipātetvā Buddhāsanam paññāpesi. Satthā pallaṁke ābhujitvā³ ujum kāyam paṇidhāya silāpaṭhaviyam patitṭhahamāno Sineru viya paññattabuddhāsane nisīdi āvelāvelāyamakayamakā chabbaṇṇabuddharasmiyo vissajjento, tāpi rasmiyo pātimattā chattamattā kūṭāgārakucchimattā chijjitvā chijjitvā gaganatalam vijjullatā viya saṁcarimsu. Annaṇvakucchim khobhetvā bālasuriyuggamanakālo viya ahosi. Bhikkhusaṁgho pi Satthāram vanditvā garucittam paccupaṭṭhapetvā rattakambalasāṇim parikkhipanto viya parivāretvā nisīdi. Satthā brahmassaram nicchārento bhikkhū

¹ so BP; K katvā. ² K ābhujitvā.

āmantetvā „na bhikkhave bhikkhunā nāma kāmavitakkaṃ vyāpāda-
vitakkaṃ vihiṃsāvitakkaṃ ti ime tayo akusalavitakke vitakketum
vaṭṭati, antouppannakilesa hi parittako ti nātum na vaṭṭati, kilesa
nāma paccāmittasādiso, paccāmitto ca khuddako nāma n' atthi,
okāsaṃ labhivā vināsaṃ eva pāpeti, evaṃ evaṃ appamattako
pi kilesa uppajjitvā vadḍhitum labhanto mahāvināsaṃ pāpeti, kilesa
nāma esa halāhalavisūpamo uppāditacchavikaṇḍunibho¹ āsivisa-
paṭibhāgo asaniaggisādiso alliyitum na yutto, āsaṃkitabbo, uppannupanna-
khaṇe yeva paṭisaṃkhānabalena bhāvanabalena yathā muhuttam pi
hadaye aṭṭhatvā paduminipattā udabindūni viya vivatṭati evaṃ pajhi-
tabbo, porāṇakapaṇḍitāpi appamattakam pi kilesaṃ garahivā yathā
puna abbhantare n' uppajjati evaṃ niggaṇḥimsū“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bo-
dhisatto sigālayoniyam paṭisaṇḍhiṃ gahetvā araṇṇe nadītīre
nivāsaṃ kappesi. Ath' eko jarahatthi Gaṅgatīre kālam akāsi.
Sigālo gocarapasuto taṃ sarīraṃ disvā „mahā me gocaro up-
panno“ ti gantvā soṇḍe ḍasi, naṅgalīsāya daṭṭhakālo viya ahosi.
So „n' atth' ettha khāditabbayuttakan“ ti dante ḍasi, aṭṭhimbi
daṭṭhakālo viya ahosi. Kaṇṇe ḍasi, suppakotiyam daṭṭhakālo viya
ahosi. Udare ḍasi, kusūle daṭṭhakālo viya ahosi. Pāde ḍasi, uduk-
khale daṭṭhakālo viya ahosi. Naṅgutṭhe ḍasi, musale daṭṭhakālo
viya ahosi. „Etthāpi n' atthi khāditabbayuttakan“ ti sabbattha
assādaṃ alabhanto vaccamagge ḍasi, mudupūve daṭṭhakālo viya
ahosi. So „laddhaṃ dāni me imasmiṃ sarīre mudum khādi-
tabbayuttaṭṭhānan“ ti tato patthāya khādanto antokucchiṃ
pavisitvā vakkahadayādīni khāditvā pipāsita-kāle lohitaṃ pivitvā
nipajjitakāle udaraṃ pattharivā nipajjati. Ath' assa etad ahosi:
„idaṃ hatthisarīraṃ mayhaṃ nivāsasukhatāya gehasādisaṃ,
khāditukāmatāya sati pahūtamamsaṃ, kiṃ dāni me aññattha
kamman“ ti so aññattha agantvā hatthikucchiyaṃ yeva mamsaṃ
khāditvā vasati. Gacchante gacchante kāle nidāghavātasam-
phassena² c' eva suriyarasmisantāpena ca taṃ kuṇapaṃ

¹ Bp uppāditacchavikaṇḍusādiso, K uppāṭinacchavigaṇḍanibho. ² K -phasse.

sussitvā valiyo gaṇhi. Sigālassa pavitṭhadvāraṃ pihitaṃ. Antokucchi andhakāro ahosi. Sigālassa lokantarikanivāso viya jāto. Kuṇape sussante maṃsam pi sassi. Lohitam pi pacchijji. So nikkhamanadvāraṃ alabhanto bhayappatto hutvā sandhāvanto ito c' ito ca paharitvā nikkhamanadvāraṃ pariyesamāno vicarati. Evaṃ tasmiṃ ukkhaliyaṃ piṭṭhapinḍi viya antokucchiyaṃ sijjamāne¹ katipāhaccayena mahāmegho pāvassi. Atha naṃ kuṇapaṃ temitvā utṭhāya pakatisaṇṭhānena atṭhāsi. Vacca-maggo vivaṭo hutvā tārakā viya paññāyi. Sigālo taṃ chiddaṃ disvā „idāni me jīvitam laddhan“ ti yāva hatthisīsā paṭikkamitvā vegena pakkhanditvā vaccamaggaṃ sīsena paharitvā nikkhāmi. Tassa sambhinna-sarīrattā² sabbalomāni vaccamagge allīyimsu. So tālakkhandhasadisena nillomena sarīrena ubbigga-citto muhuttaṃ dhāvitvā nivattitvā nisinno sarīraṃ oloketvā „idaṃ dukkhaṃ mayhaṃ na aññena kataṃ, lobha-hetu lobha-kāraṇā³ lobhaṃ nissāya mayā etaṃ kataṃ, ito dāni paṭṭhāya na lobhavasiko bhavissāmi, puna hatthisarīraṃ nāma na pavisis-sāmīti“ samviggahadayo hutvā imaṃ gātham āha:

Nāhaṃ punaṃ na ca punaṃ na cāpi apunappunaṃ

hatthibondim pavekkhāmi, tathā hi bhayatajjito ti. 144.

Tattha na cāpi apunappunan ti akāro nipātamatto. Ayam paṇ' etissā sakalāya pi gāthāy' attho: ahaṃ hi ito puna tato ca puna ti vuttavārato puna tato pi ca⁴ punappunaṃ vāraṇasarīrasamkhātaṃ hatthibondim na pavekkhāmi, kimkāraṇā: tathā hi bhayatajjito tathā hi ahaṃ imasmiṃ yeva pavesane bhayatajjito, maraṇabhayaṇa santāsaṃ samvegaṃ āpādito ti.

Evaṃ ca pana vatvā tato ca palāyitvā puna taṃ vā aññaṃ vā hatthisarīraṃ pi nivattitvā na olokesi, tato paṭṭhāya na lobhavasiko ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā „bhikkhave⁵ antouppannakilesassa nāma vaddhitum adatvā tattha tatth' eva niggaṇhitum

¹ K sijjamāno. ² K saṃsiṇna- corr. to saṃjīna- over the line and to saṃbhinna- under the line, B saṃbhinna- and saṃchinna-. ³ so B_p; K pāṇalo-.

⁴ so K; B_p iti vuttam tato puna tato pi ca. ⁵ K na bhikkhave.

vattatīti“ vatvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi: (Saccapariyosāne pañcasatāpi te bhikkhū arahatte patitṭhahimsu, avasesesu keci sotāpannā keci sakadāgāmino keci anāgāmino ahesuṃ) „Tadā sigālo aham eva abosin“ ti. Sigāla-jātakaṃ.

9. Ekapaṇṇajātaka.

Ekapaṇṇo ayaṃ rukkho ti. Idam Satthā Vesāliyaṃ upanissāya mahāvane kūṭāgārasālāyaṃ viharanto vesālikaṃ duṭṭha-Licchavikumāraṃ ārabha kathesi. Tasmim hi kāle Vesālinagaraṃ gāvutagāvutantare tīhi pākārehi parikkhittam tisu ṭhānesu gopuraṭṭā-lakayuttam¹ paramasobhaggappattam. Tattha niccakālam rajjam kāretvā vasantānam yeva rājūnam sattasahassāni sattasatāni satta ca rājāno honti, tattakā yeva uparājāno tattakā senāpatino tattakā bhaṇḍāgārikā. Tesam rājakumārānam antare eko duṭṭha-Licchavikumāro nāma ahosi kodhano caṇḍo pharuso daṇḍena saddhim nāsiviso viya niccam pajjalito. Kodhena tassa purato dve tīni vacanāni kathetum samattho nāma n' atthi, tam n' eva mātāpitāro na nātayo na mittasuhajjā sikkhāpetum nāsakkhimsu². Ath' assa mātāpitunnam etad ahosi: „ayaṃ kumāro atipharuso sāhasiko, ṭhapetvā Sammāsambuddham añño imam vinetum samattho nāma n' atthi, Buddhaveneyyena bhavitabban“ ti te nam ādāya Satthu santikaṃ gantvā vanditvā „bhante ayaṃ kumāro caṇḍo pharuso kodhena pajjalati, imassa ovādam dethā“ 'ti. Satthā tam kumāram ovadi: „kumāra imesu nāma sattesu caṇḍena pharusena sāhasikena viheṭhakajātikena na bhavitabban, pharusavāco nāma vijāta-mātuyāpi pituno pi puttassa pi bhātubhaginīnam pi pajāpatiyāpi mitta-bandhavānam appiyo hoti amanāpo, dasitum āgacchanto sappo viya ataviyaṃ utṭhitacoro viya khādītum āgacchanto yakkho viya ca ubbejāniyo³ hutvā dutiyakacittavāre⁴ nirayādisu nibbattati, diṭṭhe yeva ca dhamme kodhano puggalo maṇḍitapasādhito⁵ pi dubbaṇṇo va hoti, punṇacandasassirīkam pi 'ssa mukham jālābhihatapadumam viya malag-gahītakañcanādāsamaṇḍalam viya virūpam hoti, duddasikaṃ kodham nissāya hi sattā sattham ādāya attanā va attānam paharanti visam khādanti rajjuyā ubbandhanti papātā patanti, evam kodhavasena kālam katvā nirayādisu uppajjanti, viheṭhakajātiyāpi diṭṭhe yeva dhamme

¹ K gopuraddhālaka-. ² Bp na sakkh-. ³ K -niyo. ⁴ so K; Bp dutiyacittavāre. ⁵ K -pāsādhito.

garaham patvā kāyassa bhedā nirayādisu uppajjanti, puna manussattam labhivā jātakālato paṭṭhāya rogabahulā va honti¹, cakkhurogo sotarogo ti ādisu ca rogesu ekato paṭṭhāya ekasmiṃ patanti, rogena apari-muttā va hutvā niccadukkhita va honti, tasmā sabbasattesu metta-cittena hitacittena bhavitabbam, evarūpo hi puggalo nirayādibhayena parimuccatīti². So kumāro ovādam labhivā ekovāden' eva nihata-māno danto nibbisevano mettacitto muducitto ahosi, akkosantam pi paharantam pi nivattitvā na olokesi, uddhaṭadāṭho viya sappo alac-chinno viya kakkāṭako³ chinnavisāṇo viya ca usabho ahosi. Tassa tam pavattim nātvā bhikkhū dhammasabhāyam katham samuṭṭhāpesum: „āvuso duṭṭha-Licchavikumāram suciram pi ovaditvā n' eva mātāpitaro na nātimitādayo dametum sakkhimsu, Sammāsambuddho pana ekovāden' eva dametvā nibbisevanam katvā mattavaravāraṇam viya samug-gahitāṇaṃ cha⁴ kāraṇam akāsi, yāva subhāsitaṃ idaṃ 'hatthidamakena bhikkhave hatthidammo sārīto, ekaṃ yeva disaṃ dhāvati puratthimaṃ vā pacchimaṃ vā uttaraṃ vā dakkhiṇaṃ vā, assadamakena -pe-, go-damakena -pe- dakkhiṇaṃ vā, Tathāgatena bhikkhave arahatā Sammā-sambuddhena purisadammo sārīto, aṭṭha disā vidhāvati, rūpī rūpāni passati, ayam eva tādiso⁵ -pe-, so vuccati yoggācariyānaṃ⁶ anuttaro purisadammasārathīti', na hi āvuso Sammāsambuddhena sadiso purisa-dammasārathi⁷ nāma atthīti". Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhik-khave etarahi kathāya sannisinā" ti pucchitvā „imāya nāmā" 'ti vutte „na bhikkhave idān' ev' esa mayā ekovāden' eva damito, pubbe p' aham imaṃ ekovāden' eva damesin" ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto Takkaṣilāyaṃ tayo vede sabbasippāni ca uggaṇhitvā kañci kālāṃ gharāvāsaṃ vasitvā mātāpitunnaṃ accayena isipabbajjam pabba-jitvā abhiññā ca samāpattiyo ca⁸ nibbattetvā Himavante vāsaṃ kappesi. Tattha ciraṃ vasitvā loṇambilasevanatthāya jana-padaṃ āgantvā Bārāṇasiṃ patvā rājuyyāne vasitvā punadivase sunivattho supāruto tāpasākappasampanno bhikkhāya nagaraṃ

¹ K vā hoti, BP ca honti. ² K na parimuccantīti, BP muccatī iti. ³ so BP; K kakkāṭako. ⁴ so K; BP samuggahitāṇaṃ. ⁵ K kādisā. ⁶ BP yogāvacarācari-. ⁷ K -thi ⁸ K omits ca.

pavisitvā rājadvāram pāpuṇi. Rājā sīhapañjarena¹ olokento tam disvā iriyāpathe pasīditvā „ayam tāpaso santindriyo santamānaso yugamattadaso² padavāre padavāre saḥassatthavikam ṭhapento viya sīhavijambhitena āgacchati, sace santadhammo nām' eko atthi imassa ten' abbhantarena bhavitabban“ ti cintetvā ekam amaccam olokesi. So „kim karomi devā“ 'ti āha. „Etam tāpasam ānehīti“. So „sādhū devā 'ti Bodhisattam upasamkamitva vanditvā hatthato bhikkhābhājanam gahetvā „kim mahāpuṇṇā“ 'ti vutte „bhante rājā pakkosatīti“ āha. Bodhisatto „na mayam rājakulūpagā, hemavatakā nām' amhā“ 'ti āha. Amacco gantvā tam attham rañño ārocesi. Rājā „añño amhākam kulūpako n' atthi, ānehi nan“ ti āha. Amacco gantvā Bodhisattam vanditvā yācitvā rājanivesanam pavesesi. Rājā Bodhisattam vanditvā samussitasetacchatte kañcanapallamke nisīdāpetvā attano paṭiyattam nānaggarasabhojanam bhojetvā „bhante kuhiṃ vasathā“ 'ti pucchi. „Hemavatakā mayam mahārājā“ ti. „Idāni kham gacchathā“ 'ti. „Vassārattānurūpaṃ senāsanam upadhārema mahārājā“ 'ti. „Tena hi bhante amhākam űeva uyyāne vasathā“ 'ti paṭiññam gahetvā sayam pi bhuñjitvā Bodhisattam ādāya uyyānam gantvā paṇṇasālam māpetvā rattitṭhānadivāṭhānāni³ kāretvā pabbajitaparikkhāre datvā uyyānapālam paṭicchāpetvā nagaram pāvisi. Tato paṭṭhāya Bodhisatto uyyāne vasati. Rājāpi 'ssa divase divase dvatikkhattum upaṭṭhānam gacchati. Tassa pana rañño duṭṭhakumāro nāma putto ahosi caṇḍo pharuso, n' eva rājā dametum asakkhi na sesāñatakā. Amaccāpi brāhmaṇagahapatikāpi ekato hutvā „sāmi, mā evam kari, evam katum na labbhā“ ti kujjhitvā kathentāpi katham gāhāpetum na sakkhiṃsu. Rājā cintesi: „ṭhapetvā mama ayyam sīlavantaṃ tāpasam añño imam kumāram dametum samattho nāma n' atthi, so yeva nam damessatīti“ so kumāram ādāya Bodhisattassa santikam gantvā „bhante ayyam kumāro caṇḍo

¹ K sīhapañjarena. ² BP -dasso. ³ both K and BP -divāṭṭhā-.

pharuso, mayam imam dametum na sakkoma, tumhe tam ekena upāyena sikkhāpethā“ 'ti kumāram Bodhisattassa niyyādetvā pakkāmi. Bodhisatto kumāram gahetvā uyyāne vicaranto ekato ekena ekato ekenā 'ti dvīhi yeva pattehi ekam nimbapotakam disvā kumāram āha: „kumāra etassa tāva rukkhassa potakassa pañnam khāditvā rasam jānāhīti“. So tassa ekam pañnam saṁkhāditvā rasam ñatvā dhīti saha khelena bhūmiyam nutṭhubhi¹, „kim etaṁ kumārā“ 'ti vutte „bhante idān' ev' esa rukkho halāhalavisūpamo, vaddhanto pana bahū manusse māressatīti“ nimbapotakam uppāṭetvā hatthehi parimadditvā imam gātham āha:

**Ekapañño ayam rukkho na bhūmyā caturaṅgulo
phalena visakappena, mahāyam kim bhavissatīti. 145.**

Tattha ekapañño ti ubbosu passesu ekekañño, na bhūmyā caturaṅgulo ti bhūmito caturaṅgulamattam pi na vaddhito, phalenā ti palāsena, visakappenā ti halāhalavisasadisena, evam khuddako² pi samāno evarūpena tittakena paññena samannāgato ti attho, mahāyam kim bhavissatīti yadā pañāyam vuddhippatto mahā bhavissati tadā kim nāma bhavissati, addhā manussamāraṇako³ bhavissatīti evam uppāṭetvā madditvā chaḍḍesi⁴ ti āha.

Atha nam Bodhisatto. etad avoca: „kumāra tvam imam nimbapotakam 'idān' eva evam tittako, mahallakakāle kuto imam nissāya vaddhīti' uppāṭetvā madditvā chaḍḍesi⁵, yathā tvam etasmim paṭipāṇṇi evam eva tvam⁶ ratṭhavāsino pi 'ayam kumāro daharakāle yeva evam caṇḍo pharuso, mahallakakāle rajjam patvā kim nāma karissati, kuto amhākam etaṁ nissāya vaddhīti' tava kulasantakam rajjam adatvā nimbapotakam viya tam⁶ uppāṭetvā ratṭhā pabbājaniyakammaṁ⁶ karissanti, tasmā nimbarukkhapaṭibhāgataṁ hitvā ito paṭṭhāya khantimettānuddayasampanno hohīti“. So tato paṭṭhāya nihatamāno nibbisevano khantimettānuddayasampanno hutvā Bodhisattassa ovāde ṭhatvā

¹ K nutṭhabhi, B nitṭhubhi. ² so BP; K khuddakena. ³ K manussā-. ⁴ K chaḍḍhesin, BP chaṭṭesi. ⁵ K chaḍḍhesi, BP chaṭṭesi. ⁶ so both K and BP.

pitu accayena rajjam patvā dānādīni puñṇakammāni katvā yathā-kammam agamāsi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā „na bhikkhave idān' ev' esa duṭṭha-Licchavikumāro mayā damito, pubbe pi aham etaṃ damesi yevā" 'ti vatvā jātakam samodhānesi: „Tadā duṭṭhakumāro ayam Licchavikumāro ahosi, rājā Anando, ovādadāyakatāpaso pana aham evā" 'ti. Ekapaṇṇajātakam.

10. Sañjīvajātaka.

Asantam yo paggaṇhātīti. Idam Satthā Veluvane viharanto Ajātasattussa rañño asantapaggaham ārabha kathesi. So hi Buddhānam paṭikaṇṭakabhūte dussile pāpadhamme Devadatte pasīditvā tam asantam asappurisaṃ paggayha „tassa sakkāram karis-sāmīti" bahum dhanam paricajitvā Gayāsīse vihāram kāretvā tass' eva vacanam gahetvā pitaram dhammarājānam sotāpannam ariyasāvakam ghātetvā attano sotāpattimaggassa upanissayam chinditvā mahāvināsam patto. So hi „Devadatte paṭhavipaviṭṭho" ti sutva „kacci nu kho mam pi paṭhavi gileyyā" 'ti bhītatasito rajjasukham na labhati, sayane assādam na vindati, tibbakāraṇābhitunno¹ hatthipoto viya kampamāno vicarati. So paṭhaviṃ phalamānam viya avīcijālam nikkhamantam viya paṭhaviyā attānam giliyamānam viya ādittāya loha-paṭhaviyā uttānakam nippajjāpetvā ayasūlehi koṭṭiyamānam viya ca samanupassi. Ten' etassa² paṭatakukkuṭassēva muhuttam pi kampa-mānassa avatthānam nāma na hosi. Sammāsambuddham passitukāmo khamāpetukāmo pañham pucchitukāmo ahosi, attano aparādhamahanta-tāya upasamkamitum na sakkoti. Ath' assa Rājagahanagare³ katti-karattivāre sampatte devanagaram viya nagare alamkate mahātale amaccagaṇaparivutassa kañcanāsane nisinnassa Jīvakam⁴ Komārabhaccam⁵ avidūre nisinnam disvā etad ahosi: „Jīvakam⁴ gahetvā Sammāsambuddham passissāmi, na kho pana sakkā mayā ujukam eva vattum: 'aham samma Jīvaka sayam gantum na sakkomi, ehi mam Satthu santikam nehīti' pariyāyena pana rattisampadam vaṇṇetvā⁶ 'kan'⁷ nu kho ajja

¹ K -tunno. ² K tetetassa. ³ K -naṅgare. ⁴ K jīvakam. ⁵ K -bhaṇḍam.
⁶ K vaṇṇetvā. ⁷ K kin.

